

Ion Bucheru

*Muzeul Ciudățeniilor
Carpato-Danubiano-Pontice*

Ion Bucheru

*Muzeul Ciudățeniilor
Carpato-Danubiano-Pontice*

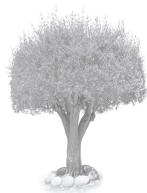
Editura Plaiet

Pentru Ancuța

Ion Bucheru

***Muzeul Ciudățeniilor
Carpato-Danubiano-Pontice***

roman de semificțiune

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea din mâna dumneavoastră este pentru autorul ei una de risc maxim. De ce? Pentru că poate fi atacată dintr-o sumedenie de direcții și pricini. Monarhiștii, de pildă, vor întreba cum de mi-am permis să evoc episoade deranjante, chiar compromițătoare, din istoria Casei Regale, instituție demnă de tot respectul, desigur. Nostalgicii comuniști mă vor acuza că am îngroșat până la caricatură portretul celui care a condus țara 24 de ani, deși, iată, astăzi se constată că el n-a făcut numai rele. Ultrademocrații, dimpotrivă, vor fi revoltați că am cutezat să consemnez în carte „pete albe pe trecutul negru”, adică exact acele fapte bune nu ale unui om, ci ale unui popor, ce nu pot fi negate, dintr-o epocă deloc fastă pentru România. Partizanii politici și adversarii politici ai numeroaselor persoane și personalități reale care populează cartea o vor ataca acuzând partizanatul prea fățiș sau dușmănia prea înrâncenată față de unul sau de altul, în funcție de simpatia sau antipatia contestatarului. Istoricii serioși vor găsi, poate, inexactități de informare sau o lejeritate discutabilă atunci când operezi cu oameni, fapte și evenimente atestate documentar, deci supuse, obligatoriu, rigorii științifice. Istoricii improvizați sau amatori vor ataca interpretări, unghiuri de abordare sau opinii care nu coincid cu ale lor. Oameni competenți și bine intenționați vor considera, poate, nepotrivită însăși ideea de a aduna într-un muzeu (și de aici, între copertile unei cărți) ciudățeniile, momentele... hai să le spunem, eufemistic, controversate din întreaga istorie a unui popor care luptă din răputeri să-și repare imaginea pe nedrept stâlcită de răuvoitori sau dezinformați; dacă există atâtea „bârfitori”, cu argumente și mai ales fără, mai era nevoie de o asemenea carte?, se întreabă ei.

Ultra-europenii vor contesta, cu siguranță, aprecierea că unele decizii luate la Bruxelles sau la Strasbourg cu privire la țărișoara noastră sunt incorecte, nedrepte și unele chiar rău intenționate. Ei uită însă că România nu e chiar o biată țărișoară, ci a 7-a ca mărime din Europa și, ca populație,

mult peste marile „forțe demografice” Liechtenstein sau Scoția, de pildă. Ei vor respinge, probabil, și argumentul că, dacă tot am fost primiți într-un club al lumii bune și ne plătim cotizația la zi, ceilalți din club n-au dreptul să se considere mai egali decât noi și să ne privească de sus, chit că sunt mai bogați și mai puternici.

Dar riscurile vin din multe alte părți. Criticii profesioniști vor semnala cusururi formale sau de structură, minore sau majore. Iată unul, parcă-l văd: dacă autorul imaginează un grup de vizitatori veniți din toate colțurile globului, vorbitori ai tuturor limbilor mapamondului, cum de conversează ei toți cu ghidul român în cea mai curată limbă românească, fără translator? Cum rămâne cu verosimilitatea ficțiunii? Sau nu e ficțiune? Păi dacă nu e ficțiune, ci publicistică, eseistică sau reportaj, atunci e mai grav! Dar, de fapt, ce este acest hibrid mai ciudat decât chiar muzeul ciudățeniilor pe care-l descrie? E literatură sau nu?

Nu știu, iată răspunsul cinstit al autorului, adresat nu posibililor viitori contestatari ai cărții, ci dumneavoastră, celor ce vă pregătiți s-o citiți. Oricum, e o fantezie. Un muzeu al ciudățeniilor carpato- danubiano-pontice nu există decât în imaginația autorului, care l-a inventat pentru a călători prin el, împreună cu un grup de vizitatori, făcând popasuri mai scurte sau mai lungi prin câteva momente ale istoriei noastre, transformate în standuri, săli sau chiar etaje întregi, pentru a le privi altfel decât o fac istoricii. Cu mai puțină rigoare științifică decât ei, cu mai multă decât își permit autorii de romane istorice sau biografii romanțate, dar-cel puțin în intenția autorului-cu la fel de mult tâlc urmărit și de unii, și de ceilalți.

Veți vedea: grupul poposește la momente, întâmplări și fapte reale, nu fabulate, căutând mereu morala fabulei, ascunsă în miezul realității comentate.

Așadar... nu știu dacă vă ofer, sau nu, literatură „în stare pură”. Romanu prea seamănă, deși...; reportaj-nici atât; poate eseu? Poate... cine mai știe ce? De fapt, nu cred în puritatea genurilor. Măcar de v-ar oferi o lectură interesantă amestecul meu de ficțiune, realitate, imaginație, document, gravitate, glumă, evocare istorică sau fantezie pură. Cer scuze teoriei genurilor literare. Le cer iertare specialiștilor în teoria literaturii. Îi rog să mă ierte și pe cei (puțini) care, citind manuscrisul, mi-au reproșat dialogul în limba română purtat de toți componenții multinaționalului grup de vizitatori. Atunci, pe loc, am încercat să scap răspunzându-le că n-am

găsit traducători pentru toate limbile pământului; acum, „la rece”, mai adaug argumentul că (păstrând proporțiile, desigur), maestrul George Topârceanu, unul dintre clasicii la a cărui măiestrie ucenicesc cu umilință atâția traductori ai condeului, când a scris Minunile Sfântului Sisoie, nu s-a sfiit să-și înarmeze îngerii Raiului cu stăpânirea perfectă a limbii române, deși este greu de crezut că toți îngerii avuseseră, cândva, în existența lor pământeană, cetățenie română...

Ar mai fi de răspuns la o întrebare, poate cea mai importantă dintre toate: textul este cam pătimăș? Prea pătimăș? Se poate. L-ar fi dorit unii mai neutru, mai „alb”, mai senin, cum îi stă bine unei cărți îndreptate cu fața spre istorie? Posibil. Îi înțeleg, pentru că eu însumi mi-am dorit. Am încercat. Primele pagini așa au curs. Cât timp condeul a evocat vremi de mult apuse și fapte de mult consumate, am căutat abordarea detașată, așezată, și prin puțină ironie, puțin umor și sprinteneală stilistică, neplictisitoare. Scriam de parcă aș fi glumit cu istoria.

Dar la un moment dat, tonul s-a schimbat. Pur și simplu, n-a mai mers ca la început. Ajuns în zilele noastre, când s-a înfipt în tranziție, în privatizări scandaloase, în retrocedări ilegale, în corupție, în megaescrocherii, condeul a refuzat să mai fie calm, detașat, senin. Am pățit precum căruțașul ațipit cu hățurile în mână, al cărui cal găsește singur drumul spre casă, din instinct: condeul a preluat hățurile, refuzând să mângâie pe creștet ticăloși, să-i dojenească blând, moralizator sau șăgalnic. Cu instinctu-i mai sigur decât intențiile auctorial-împăciuitoare, condeul a virat-o spre pamflet. Văzuse, probabil, unde duce orice pact de coabitare cu ticăloșia, chiar și cel semnat din dorința-lăudabilă în sine-de liniște, de pace, din spirit constructiv european și euroatlantic. Și cum pamflet tandru nu există, tonul a devenit, recunosc, pătimăș. Aproape cu de la sine putere, condeul n-a acceptat să glumească voios pe seama jefuirii unui popor, să constate cu detașare neimplicată cât de mare este ticăloșia ticăloșilor și să-i invite politicos pe hoți să fure mai cu măsură.

Recunosc revolta condeului meu. Poate că este un cusur al cărții. Mi-l asum. Dar dacă nu este un cusur? Poate că puțină patimă, sau chiar mai multă, ne-ar prinde bine. Ar fi chiar necesară, ca să ne trezească. Dacă jefuitul nici măcar nu se indignează, nu ridică tonul când e jefuit, atunci... Deci: pamfletul are ce căuta aici, sau nu? Nu știu: hotărâți dumneavoastră.

În sfârșit, o ultimă precizare. Când ai 82 de ani, nu mai aștepti nimic de la oameni, iar de la viață... cel mult puterea de a mai scrie o carte, deci nu ai motive să fletezi, să menajezi sau să arăți cu degetul, nedrept și nemeritat, spre cineva, dispărut sau încă în viață. Veți întâlni în carte zeci de nume; nicio afirmație, despre niciunul, nu se abate de la adevăr. Este legământul autorului față de sine, rostit nu cu mâna pe capota vreunei mașini, cum cer, mai nou, procurorii, ci în fața conștiinței de om care a trăit în două secole și trei orânduri social-politice, dacă punem la socoteală și tranziția, care nu este orânduire, ci neorânduire. Așadar, nume proprii, uneori în situații-să le spunem-deranjante, iată alt motiv de nemulțumire a unora, la lectură, dar pe lângă toate celelalte ce mai contează unul în plus, dacă o anume afirmație scoate la lumină un adevăr relevant?

În încheiere, mă conformez modei care însoțește prezentarea obiectelor sau produselor cu instrucțiuni de folosire. Deci: încercați să abordați lectura fără preferințe pentru genuri literare, fără simpatii sau antipatii politice. E greu, dar nu imposibil. Încercați să găsiți, chiar și în pasajele care vă convin mai puțin, tâlcul, morala fabulei. E un exercițiu de gândire ce s-ar putea dovedi util în situații mult mai importante decât lectura unei cărți.

Vă mulțumesc dacă ați deschis cartea.

Vă mulțumesc cu plecăciune dacă ați început s-o citiți.

Vă mulțumesc cu recunoștință dacă o veți citi până la cuvântul „sfârșit”.

Iar dacă se va produce miracolul să vă și placă, în ciuda faptului că scriitura rătăcește printre genuri, căutându-și locul și eticheta, atunci... atunci...

AUTORUL

PROLOG 2014, aprilie

BINE AȚI VENIT LA MUZEU!

Cu o ușoară înclinare rutinier-protocolară, însoțită de un gest larg al mâinii drepte, ghidul strânse mai aproape grupul vizitatorilor, nu foarte numeros, dar pestriț, compus parcă din eșantioane ale tuturor raselor

globului pământesc. Zumzetul comentariilor încetă brusc. În jurul ghidului se formă un semicerc viu de oameni numai ochi și urechi.

— Doamnelor și domnilor, bine ați venit în Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice! Ne aflăm în anul de grație 2014, nu uitați această dată esențială pentru a înțelege corect tot ce va urma; subliniați-o în gând cu două linii groase, ca pe o bornă.

Sunt onorat să vă prezint exponatele instituției noastre: fapte, situații, evenimente, documente, persoane, personaje, personalități...

— Persoane, personaje, personalități? Întrebă o voce. Nu-i totuna?

— Oooo, nuuu! răspunse ghidul. Diferența dintre ele o veți sesiza pe parcurs, cu siguranță. Vă previn: văzând exponatele, veți trăi un șoc. Mai exact, după periplul prin cele patru etaje și 20 de standuri ale muzeului vă veți simți vaccinați împotriva mirării. Nu vă veți mai mira niciodată de nimic.

— Chiar așa? îndrăzni o altă voce mirată, profitând probabil de faptul că posesorul ei nu fusese încă vaccinat împotriva omenescului impuls invocat de ghid.

— Chiar așa! Dar nu văd de ce v-ați speria. Paradoxurile, curiozitățile, ciudățeniile nasc întrebări, întrebările caută răspunsuri și, uite-așa, omul face pași înainte pe calea cunoașterii. Nu?! Exponatele sunt ordonate pe două criterii: cronologic și tematic. Vom străbate, așadar, istoria, dar ne vom întâlni și cu câteva standuri tematice, care prezintă problemele speciale și liniile de forță ale trecutului și prezentului, adunate și sistematizate. De viitor nu ne ocupăm; Mama Omida nu figurează printre experții noștri.

Observând nedumerirea de pe fețele ascultătorilor, ghidul se grăbi să precizeze:

— Mama Omida este oracolul din Delphi în varianta autohtonă; uitasem că ea nu a dobândit încă faimă mondială, mă scuzați. Încă o precizare: să nu vă mire faptul că în muzeu prezentul covârșește cantitativ trecutul. Se pare că moșii și strămoșii noștri au fost ceva mai... cum să mă exprim ca să nu jignesc prezentul?... mai puțin ciudați și în gând, și în faptă. Sau poate idealizăm noi trecutul pentru că nu-l cunoaștem la fel de bine ca pe contemporanii deveniți exponate? Nu cumva, dacă ar fi existat pe atunci televiziuni, videoteci, fonoteci și fototeci averse de gogomării, trăsnăi, agramatisme, gafe, curiozități și ciudățenii, standurile destinate vremilor apuse ar fi fost la fel de numeroase și de consistente? Nu știu... Poate.

Oricum, este norocul voievozilor, căpeteniilor, dregătorilor și sfetnicilor de taină din vechime că n-au avut parte de privirea iscoditoare a camerelor de luat vederi, de filmări cu camera ascunsă, de blitzurile paparazzilor și chiar de interceptările telefonice comandate de vreun DNA al acelor vremuri. Ei au beneficiat doar de mărturia cronicarilor. Dar să revenim, cu o precizare: dacă un exponat sau un comentariu de-al meu vă va stârni nedumeriri, vă rog să întrebați. Pe loc. Expozeu interactiv... De acord?

Un murmur de aprobare se auzi din toate zonele semicercului. Din murmur se înalță deslușit vocea unui bărbat între două vârste, chinez sau japonez după figură (mai degrabă japonez, dacă punem la socoteală cele trei aparate-două de fotografiat și unul de filmat - pe care le căra în spate cu stoicism asiatic):

— Am putea începe cu întrebările chiar acum?

— Evident, răspunse ghidul.

— Vedeți... reluă asiaticul, căutând tonul și cuvintele potrivite pentru a îndulci cumva ceea ce credea el că ar putea să pară o impolitețe. Vedeți... însăși ideea unui muzeu al ciudățeniilor unui popor, nu este puțin prea... cum să spun... prea curajoasă? Autocritic curajoasă, vreau să zic. Mai ales când despre acel popor, din acea țară, gurile rele ale mapamondului spun atâtea... Mă înțelegeți?

— Vă înțeleg perfect, dragă domnule, și vă mulțumesc sincer pentru că „țineți cu noi". Dar românii au o vorbă: gura lumii-slobodă.

Interlocutorul nu se dădu bătut:

— A lumii, treaba ei! Dar a dumneavoastră? A românilor? De ce creați un muzeu care poate da apă la moară denigratorilor?

Ghidul se gândi puțin, apoi răspunse zâmbind:

— Poate că, dimpotrivă, vrem să le luăm apa de la moară. Oricum, vă mulțumesc pentru insistență. Mă ajutați să precizez ceea ce trebuia să spun, poate, de la început.

Ce înseamnă *ciudățenii* în accepția și intenția creatorilor muzeului? Termenul sună ambiguu. Și chiar este! Dar așa s-a dorit. El conține o nuanță peiorativă care, îngroșată, poate deveni anomalie, țară, defect, bazaconie sau... completați dumneavoastră punctele de suspensie cu ce termen doriți, că sunt o mulțime. Dar, atenție! Ciudățenie nu înseamnă musai ceva rău, ci poate semnifica și *altfel*, aparte. Tocmai diferența față de obișnuit stârnește

curiozitatea cuiva. Înțelegeți? Multe dintre exponatele muzeului îmi confirmă spusele, veți vedea. Personalități remarcabile, proiecte, inițiative, fapte stârnesc curiozitatea tocmai prin detașarea lor din serie, prin deosebitul față de banal. Deși ... e adevărat: nu acest soi de elemente dau tonul muzeului, dar ele există parcă anume pentru a-mi permite mie să vă dau acest răspuns.

Revenind la „exponatele cu minus” de care pomeneați, am ajuns chiar la miezul întrebării dumneavoastră. Când te bârfesc atâția, pe drept și mai ales pe nedrept, când circulă despre tine atâtea neadevăruri-ca să nu le spun minciuni sfruntate —, vii tu, popor pus la zid, și oferi un muzeu al dovezilor că în România există într-adevăr ciudățeni (alintându-le eufemistic)?

— Asta am întrebat! exclamă asiaticul.

— Iar eu vă răspund: da, iată că noi, românii, am creat un asemenea muzeu. Ca să se știe că știm că nu suntem perfecți, dar și că ceea ce cred alții că știu despre noi nu-i întotdeauna adevărat. Sună complicat, însă e foarte simplu. Am făcut chiar mai mult...

Fără nicio legătură aparentă cu spusele anterioare, ghidul lansă o întrebare:

— Ați vizitat cumva Muzeul Madame Tussaut?

La murmurul general de confirmare, ghidul reluă, zâmbind satisfăcut:

— Bănuiam. Unor amatori de ciudățeni, ca dumneavoastră, nu avea cum să le scape o asemenea ocazie. Ei bine, stimați oaspeți, aici, în subsolul muzeului am înjghebat și noi o mică galerie a figurilor, dar nu de ceară, ci de smoală. Sunt inși și inse cu care nu ne mândrim, dar, decât să ne scoată alții ochii cu ei, îi smolim noi, arătând deschis vizitatorilor din toate colțurile lumii ce au făcut smoliții ca să-și merite smoala; cât de străini sunt ei de firea și fibra românilor și cât de aspru le judecăm noi păcatele. Ca să se știe. Mulțumit de răspuns, dragă domnule?

Asiaticul se înclină atât de adânc, încât gestul său nu apărură deloc ca un reflex protocolar. Pregătindu-se să-și încheie explicația lungă cât un discurs, ghidul mai spuse:

— Încă o precizare: exponatele vă vor demonstra că multe dintre imperfecțiunile sau ciudățeniile noastre nu sunt nici pe departe monopol românesc. Le veți recunoaște ușor, chiar dacă la Londra, Paris, Berlin, Roma, Tokyo sau New-York nu s-a încumetat nimeni să le construiască un muzeu. Mai mult, veți constata că unele dintre ciudățeniile smolite carpato-

danubiano-pontice au luat avânt periculos o dată cu, scuzați-mi sinceritatea, câștigarea mult doritei și atât de necesarei libere circulații a oamenilor, a ideilor, serviciilor și capitalurilor. Paradoxal, nu?! Doar ne aflăm în muzeul semnelor de mirare.

Zeci de ani românilor li s-a tot spus că lumina vine de la răsărit. Perfect adevărat, dar... la Geografie. La Istorie, rămâne de discutat. Când a apus comunismul, Răsăritul s-a mutat la Apus, dar iată că după un sfert de secol, constatăm cu surprindere cum dinspre Apusul devenit Răsărit ne vin și pete de întuneric. De pildă: judecându-ne corupții și străduindu-ne să-i băgăm în pușcării, aflăm, ce să vezi, cum corupătorii veneau exact de acolo de unde noi așteptam să ne sosească domnia legii, corectitudine, cinste, civilizație superioară, într-un cuvânt-lumina.

Ghidul se opri o clipă, scrutând fețele vizitatorilor. N-a spus cumva prea mult? Nu. Pare că totul e în ordine. Reluă:

— Să nu-mi luați spusele ca pe un semn că românii au început să încurce punctele cardinale. Nu, nici vorbă! Știm să citim corect busola, doar am învățat-o pe pielea noastră. Și lecția ne-a costat scump. Dar așa cum, uneori, o zi din decembrie poate fi mai caldă decât una din octombrie, fără a se deduce de aici că iarna e mai călduroasă decât toamna, tot așa, mă-nțelegeți...

Dar, scuzați-mă... M-a luat valul. Am abuzat de timpul și răbdarea dumneavoastră. Așadar, să pornim! rosti ghidul, îndreptându-se către prima sală de la parter. Grupul amatorilor de ciudățenii carpato-danubiano-pontice îl urmă, nerăbdător să i se administreze vaccinul antimirare promis.

SALA ANTICHITĂȚII

— Ne aflăm în sala Antichității, spuse ghidul când se văzu înconjurat de toți membrii grupului. După cum vedeți, o cameră cu dimensiuni modeste și exponate relativ puține. Cele două milenii și mai bine scurse de atunci explică, în parte, situația. Dar este de vină, probabil, și firea strămoșilor noștri. Se pare că aveau un comportament sărac în ciudățenii. Erau oameni simpli, drepecți și viteji. Cel puțin așa spune Herodot despre daci, după cum puteți vedea în citatul prezent aici. Iată-l.

Grupul se apropie de textul scris cu litere mari, frumos înrămat, sub care se putea citi sursa indicată cu rigoarea necesară oricărui expozant de muzeu serios. Ghidul se deplasă apoi câțiva pași spre dreapta, oprindu-se în fața altui citat, prezentat într-un mod aproape identic.

— Vedeți? Aici, o altă sursă istoriografică-după cum chiar textul o mărturisește, preluată de autor la mâna a treia, cu riscurile de rigoare —, mai greu de susținut: ar fi un episod care contrazice într-un fel, sau măcar parțial, afirmația categorică a lui Herodot. Concret, se spune că Deceneu, marele preot al cultului lui Zamolxe, i-ar fi cerut lui Burebista să distrugă vița de vie de pe teritoriul Daciei, atât de larg răspândită și atât de intens consumată sub formă de vin, încât amenința cu degenerescența alcoolică populația carpato-danubiano-pontică. Sursa mai pretinde că Burebista ar fi dat curs recomandării. Cum s-ar zice, o „indicație prețioasă” avant la lettre, lăsându-i pe bieții daci fără un strop de vin. Deci... treabă gravă și serioasă!

Iată o primă curiozitate: pe de o parte, afirmația unui ditamai Herodot, nu vreun tismănean oarecare (nu, nu e o greșeală de ortografie: adjectivele se scriu cu literă mică); pe de altă parte, o informație aproape contrară, transmisă din sursă în sursă, până când ajunge un fel de zvon denigrator al istoriei. Cine să-l fi lansat primul? Să fie vreun stră-stră-stră-stră-stră-strămoș al clanului macoveilor? Greu de spus. Dar noi, azi, ce să credem? Exact cum spune poetul: „lung prilej de vorbe și de ipoteze”... Există totuși câteva premise certe pentru o concluzie cât de cât logică. Prima: vitejia legendară și dârzenia uimitoare a dacilor în războaiele cu romanii fac greu de crezut realitatea unui popor degenerat de excese bahice. A doua: toată istoria ulterioară a populației carpato-danubiano-pontice este presărată cu dovezi despre existența vinului în cantități și sortimente atât de bogate, încât stârpirea viței de vie (mai ales de către un rege înțelept ca Burebista) pare un zvon dușmănos, lansat de agenturile străine. Concluzia? Vă aparține!

Aaaa, dacă am judeca situația după condițiile actuale, s-ar putea lesne bănuși că forțe interesate din afară ar fi încercat o asemenea manevră: marii producători de vinuri din Europa, francezii, spaniolii, italienii și chiar nemții ar fi fost fericiți să scape de concurența dacică, eliminând-o de pe piața continentală cu complicitatea vreunui vândut din administrația băștinașe. Numai că, vedeți dumneavoastră, în acele vremuri, pe meleagurile noastre nu prea existau vânzători de țară și nici hotărâri sau norme europene obligatorii, indiferent dacă te păgubeau sau nu. Dacii

gândeau și făceau exact ce credeau ei că este bine și folositor să facă. În plus, pe atunci nu exista SUA, nici eroul yankeu Al Capone, de la care popoarele înapoiate să învețe cum se poate păcăli prohibiția, așa că...

Treaba asta a durat până pe la 103 d.Hr., când romanii au reușit să facă din Dacia o țară europeană de drept și de fapt. Mai corect spus, de strâmb și de fapt, pentru că au făcut-o cu forța armelor. Chiar așa stând lucrurile, noi, românii de azi, nu le purtăm pică. Dimpotrivă. Le mulțumim pentru insistență (la 101 n-au reușit să ne bată, dar în retur, la 103, ne-au învins, deși jucau tot în deplasare). De ce le mulțumim? Pentru că din perseverența lor s-a născut poporul român. Deie Domnul ca și europenizarea din zilele noastre să aibă consecințe tot atât de fericite pentru locuitorii meleagurilor carpato-danubiano-pontice.

O nouă deplasare cu câțiva pași, o nouă micromigrare pe traseul schițat de ghid, un nou set de explicații:

— Priviți aici un alt exponat din epocă: o fotografie din anul 101...

— Cum?!? exclamă cineva din grup, tăindu-i vorba. Fotografie din anul 101?!

Ghidul zâmbi larg, apoi preciză:

— Nu, stimate domn. Obiectul fotografiat în zilele noastre datează din acea vreme. La începutul mileniului întâi, cine naiba să fotografieze, și cu ce? Numai istoriografia sovietică pretindea că rusul Popov a descoperit radiofonia înaintea lui Marconi, dar până și ea, în nemărginita-i autoritate științifică de mare putere militaro-atomică s-ar fi sfiit să schimbe cu două milenii timpul istoric real al unui eveniment!

Deci: aveți sub priviri ceea ce a mai rămas la Drobeta-Turnu Severin, pe malul românesc al Dunării, din podul construit de Apolodor din Damasc la cererea împăratului Traian. Țineți minte măiestrele versuri eminesciene: „Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vreun pod/ De-au trecut în spaima lumii cu mulțime de norod...”? Ei bine, și la acest pod se referea poetul a cărui străfulgerare de geniu va dăinui pe hârtie și în inima românilor mai mult decât a reușit s-o facă podul însuși.

— Înțelegem, îl întrerupse o voce din grup. E interesant, dar de ce-l expuneți ca pe o ciudățenie? Se știe că romanii au lăsat în urma lor, pe tot teritoriul Europei, sumedenie de construcții ce încântă privirile și azi. Colosseum-ul, de pildă...

— Vă explic imediat. E o ciudățenie din două motive. Unu: constructorul, sus numitul Apolodor, este din Damasc. Deci, oriental. Nu inginer din solida școală germană, din sofisticata școală engleză ori din verificata școală romană de construcții. Ce înseamnă asta? Că italienii, începând chiar cu strămoșii lor antici, sunt precursorii liberalizării pieței muncii și serviciilor în Europa. Poate și de asta Italia a devenit ținta predilectă pentru românii aflați în căutarea unei vieți mai bune. Surse istoriografice pretind că, auzind de intenția construirii unui pod peste Dunăre, chiar și cunoscuta companie Bechtel ar fi dorit să participe la licitație. Numai că Traian, cunoscând năravurile marilor puteri, și deloc presat de Marele Licurici, nu i-a primit. „Așteptați, domnilor, câteva milenii până când pe aici, prin spațiul carpato-danubiano-pontic, va veni un guvern mai puțin atent cu banii contribuabililor și mai vulnerabil la presiuni externe, dispus să vă înghită gălușca. Eu nu”, ar fi răspuns împăratul, cu o clarviziune asupra viitorului demnă de un veritabil bărbat de stat. Oricum, să mulțumim împăraților Romei că au făcut din romani co-autorii proiectului numit POPORUL ROMÂN, ajutându-ne să ne naștem; că ne-au nemurit pe Columna lui Traian, înscriindu-ne printre elementele constitutive ale unui mare imperiu, dar să le mulțumim și urmașilor lor, italienilor adică, pentru că ne-au permis să coborâm de pe columnă, să descindem îmbrăcați modern în mai toate orașele importante din Italia, ca români, și să întemeiem cea mai numeroasă și mai zdravănă comunitate etnică minoritară din Cizmă. Trăgând cu ochiul spre englezi, chiar și spre germani sau alți nordici, s-ar zice că o asemenea ospitalitate nu e puțin lucru.

Am plecat de la ruinele unui pod și uite unde am ajuns! Dar mai există și motivul doi pentru a considera podul cu pricina drept o curiozitate, ca să nu-i zic de-a dreptul ciudățenie. Construcția lui, cu mijloacele tehnice de atunci, cu tehnologiile, materialele de construcție și calificarea muncitorilor de acum două milenii, a durat mult mai puțin decât cea a podului peste Dunăre inaugurat nu demult de Victor Ponta și premierul Bulgariei. Să nu mă întrebați de ce, pentru că nu știu. Și chiar dacă bănuiesc, nu e menirea unui modest istoric muzeograf să emită public supoziții care, mă-nțelegeți... Pot cel mult să citez alte două versuri eminesciene, pentru că, la adăpostul autorității geniilor poți spune teribil de multe: „De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii/Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii...”. Dar să mergem mai departe.

Zis și făcut. Ghidul se deplasă, urmat de grup, până în fața unei statui în miniatură, expusă pe un soclu îmbrăcat în catifea.

— Aveți în față, reprodusă la scara 1/10, statuia poetului roman Publius Ovidius Naso, al cărei original se află în Piața Ovidiu din Constanța. Au ridicat-o cetățenii orașului port, în amintirea și cinstirea ... sejurului-să-i spunem-petrecut de poet la Tomis, vechea denumire a Constanței de azi. Ei bine, tocmai acest sejur constituie curiozitatea, deci explicația prezenței sale printre exponatele muzeului. S-o spunem p'a dreaptă: Ovidiu a fost trimis aici în exil. Se-ntâmpla și pe-atunci. Cum deranjai o „mărime”, cum ieșeai din grațiile vreunui potentat, cum fluierai în biserică-sau templu, ca să fim în acord cu terminologia vremii-te pomeneai cu domiciliu forțat pe undeva, spre marginea imperiului, la mama dracu'. Dar, ce să vezi? Tomisul nu era nici pe departe mama dracului. Dovada? Nenumărați călători cu treabă și turiști europeni s-au simțit aici, pe generoasele plaje ale litoralului (era să zic românesc, dar pe atunci nu se lansase încă termenul și nici frunzulița „brand de țară”) ca în sânul lui Avraam și nu s-ar mai fi dat plecați. Italienii înșiși, urmașii lui Ovidiu, au fost atât de încântați de îmbrățișarea voluptuoasă a valurilor Mării Negre, dar nu atât de voluptuoasă ca a localnicilor, încât... A și rămas o zicere: nu e dracul atât de negru pe cât se spune și nici Marea Neagră atât de neagră cum îi e numele.

Sub toate denumirile și sub toate administrațiile, chiar și azi, când e condusă de un primar cu nume de legumă și cu un adevărat cult al nudității feminine, orașul-port-stațiune, ca întregul litoral, a fost și a rămas un punct de atracție. E drept, gurile rele spun că infrastructura, hotelurile și serviciile n-au evoluat prea mult în cele două milenii, dar nu-i nimic, suntem un popor tânăr, avem tot timpul pentru mult așteptata și mult dorita schimbare.

Chiar și așa, pe la 1960, scriitorii români s-au cerut și ei „exilați” pe litoral, măcar în serii de două săptămâni, dar în plin sezon, ca semn de solidaritate cu confratele Ovidiu, poet de gintă latină. Drept pentru care autoritățile le-au construit un hotel-vilă, ceva mai la sud, spre Neptun (nume ales tot din mitologia romană, desigur), unde mânuitorii contemporani ai condeiului îl implorau zilnic pe Jupiter să nu li se mai termine exilul.

Din nou, câțiva pași, din nou oprire în fața unui exponat. Grupul de curioși se adună ciorchine în fața unei fotografii imense (2 metri pe 2), reprezentând urmele unui castru roman, dezgropat și conservat după toate regulile arheologiei, marcat cu tăblițe, indicatoare etc.

— Priviți, vă rog, fotografia mult mărită a ceea ce arheologii numesc „un vestigiu neprețuit”, iar constructorii de șosele o consideră belea, răzbunare pe care o firmă italiană de autostrăzi a pregătit-o cu două milenii în urmă. Firma s-a prezentat la licitația pentru Autostrada Soarelui și a pierdut. Ce și-au zis italienii? Hai să căutăm prin hrisoavele de la Vatican hărți cu așezările romane din epocă și să le strecurăm vestigiile în traseele studiului de fezabilitate... Și chiar în proiect. Când șantierul drumarilor va ajunge la ele, noi, cei respinși, să ne bucurăm că lucrul stagnează, costurile cresc, constructorii și arheologii se ceartă. Așa vă trebuie dacă ne-ați refuzat!

Evident, v-am prezentat supoziția ca pe o ciudățenie. Temeiuri serioase pentru o asemenea interpretare nu există. Cine ar putea crede că șefii legiunilor romane, omeni serioși, cum îi știm, au conspirat cu o firmă contemporană-perdantă la licitație, orientând traseul autostrăzii spre amplasamente provocatoare de răzbunări viitoare?

— Dar cu autostrada... Ce s-a întâmplat cu autostrada? Întrebă un curios din grup, un tip despre care ghidul ar fi jurat că-i inginer.

— Ce să se întâmple? Nimic. A ocolit șantierul arheologic și a mers mai departe. Ce-i drept, nimicul ăsta a costat câteva milioane de euro.

— Deci... ceva-ceva tot trebuie să fi fost la mijloc, comentă curiosul, dovedind nu numai preocupări ingineresti, ci și veleități antreprenoriale.

La următorul popas, ghidul își îndemnă trupa să se înarmeze cu puținică răbdare (după formula trahanacheană): știa că aici era de zăbovit mai mult.

— Iată-ne în fața celui mai interesant exponat al sălii. Importanța, dar și curiozitatea stârnită mereu vizitatorilor provin de la rezonanțele actuale, teribile, bubuitoare, care sparg timpanele contemporaneității.

Percepând nedumerirea generală, trădată de un murmur aproape unanim, ghidul se grăbi să adauge:

— Știu că sună ciudat, dar nu uitați, vă rog: ne aflăm în muzeul ciudățeniilor, cu voia dumneavoastră. „Actualitatea arzătoare” a unei povești de acum două mii de ani sună straniu, dar așa stau lucrurile. Urmăriți-mă cu atenție și veți înțelege.

Priviți: aveți în față patru fotografii înfățișând tronsoane din galeriile minelor de aur de la Roșia Montană. Le-au săpat romanii pentru exploatarea imensei bogății subpământene existente aici. La un moment dat, poate și umilit de amintirea vremurilor când Roma plătea tribut lui Burebista, împăratul Romei s-a hotărât să curme conviețuirea pașnică (nu coabitarea,

deși se numea tot Traian) cu Decebal. Regele dacilor îi stătea ca un spin în coaste, deși îl chema Decebal, nu Victor. A venit, a luptat (din greu, spun istoricii), a învins și a colonizat Dacia. Poate că de atunci și de acolo ni se trage complexul de colonie a marilor puteri occidentale. Din fericire, acea colonizare a avut un efect benefic major: din ea ne-am născut. Dar complexul a rămas.

Traian (acela) știa bine ce caută în Dacia, deși n-avea prospecții din satelit. Inginerii lui au ajuns rapid la Roșia Montană, unde s-au pus pe treabă. Se spune că sute de care încărcate cu aur au luat drumul Romei. Drama este că băștinașii nu s-au ales doar cu paguba asta; Europa a aflat că Munții Apuseni sunt foarte interesați, ca și grâul câmpiilor dacice și apoi române, ca și vitele, ca și mierea, ca și vinul, ca și roadele felurite ale unui pământ binecuvântat, făcut parcă anume să fie muls precum un uger miraculos ce nu seacă niciodată, oricât l-ai stoarce.

De aici ni s-a tras. Ca să înțelegeți în profunzime ce vrea să zică exponatul, permiteți-mi o divagație; doar aparent divagație, veți vedea.

Asistența ciuli urechile, simțind că urmează ceva deosebit de interesant.

— Ați urmărit vreodată la televizor Concertul de Anul Nou de la Viena? Pe lângă muzica divină, nu v-a încântat imaginea superbă, uneori filmată în plan-detaliu, a poleiului de aur ce acoperă tavanul, decorațiunile interioare, pereții, candelabrele palatului de unde se face transmisia? De fapt, încă multe alte palate vieneze se scaldă în aur măiestru prelucrat. Ei bine, o parte-nu știu cât de mare-a acestei uriașe bogății și superbe priveliști vine din minele Apusenilor noștri, deschise acum două mii de ani de acel Traian. Așa cum Roma imperială a luat aurul gratis-doar devenise al ei! —, tot așa Viena imperială l-a obținut cu același preț, adică gratis, sub forma birului atât de împovăraător, încât a ridicat iobagii Transilvaniei și l-a dus la martiriu pe Horea, răzvrătitul. Apropo: există în grupul nostru cetățeni austrieci?

Da, există, iată-i! Un tânăr și o tânără ridicară mâinile fără sfială. Ghidul continuă:

— Mă adresez în special dumneavoastră, dragii mei. N-aș vrea să credeți că pe români îi bântuie vreun revanșism fanatic și anacronic, vreun naționalism stupid și păgubos, dar... vă rog să mă înțelegeți. Privind minunile din transmisia de la Viena, eu, iubitor de artă și de frumos, mă bucur că o fărâmbă din subsolul Apusenilor mei a contribuit la zămislirea atâtor splendori. Dar nu pot să nu mă gândesc că și la Cluj sau la București

sau la Braşov şi Timişoara şi Iaşi aurul ăsta ar fi putut împodobi palate pe care, azi, să le viziteze străinii şi care să găzduiască transmisii la fel de spectaculoase. Da, sunt iubitor de artă, de frumos, dar şi de adevăr şi de patrie, şi de echitate la scară europeană, şi, de ce nu, planetară. Este sentimentul acesta un păcat?

Să fie clar: exponatul, galeriile romane de la Roşia Montană şi tot ce v-am spus nu acuză pe nimeni, nu revendică nimic, nici măcar nu insinuează ceva; parcă am şti că, o dată porniţi pe drumul răfuieiilor şi deconturilor belicoase, după secole şi milenii, am ajunge... unde? Şi ne-am alege... cu ce? De-ar fi să vină-Doamne fereşte!-un asemenea moment al istoriei, atunci Africa... oare cât ar trebui să ceară ea lumii civilizate pentru zecile de milioane de fii prinşi cu arcanul şi duşi în lanţuri peste Ocean, pe plantaţiile de bumbac din sudul Americii, unde au pus umărul lor crestăt cu multe lovituri de bici la făurirea bogăţiei celei mai bogate ţări din lume? Păstrăm proporţiile, desigur: România nu este Africa. E mult mai mică şi, de-asta, din ea s-a luat mult mai puţin. Uneori cu acte în regulă, ba chiar la rugămintea noastră. Aşa ne-au pus ruşii Tezaurul la păstrare pentru totdeauna. Sau ce s-ar petrece pe piaţa mondială a pietrelor şi a obiectelor preţioase, dacă acelaşi Continent Negru şi-ar revendica şi recupera toate diamantele subsolului furate sau tot fildeşul braconat de-a lungul atâtor secole de jaf?!

Evident, în lumea de azi nu se mai judecă aşa. Revanşa nu rezolvă nimic, nu duce nicăieri. E imposibilă! Paradoxal, tocmai din Africa vine o voce cea mai autorizată voce din lume pentru a rosti acest principiu-care spune că trecutul, oricât de urât ar fi, trebuie lăsat în urmă. Să privim spre viitor!, ne cere Nelson Mandela, un viitor al cooperării echitabile şi active, al şanselor egale, al solidarităţii, dacă vrem ca viitorul să fie mai bun decât trecutul.

Mă înţelegeţi, doamnelor şi domnilor? Mă înţelegeţi, dragii mei tineri austrieci? E foarte bine că patria dumneavoastră, ţara palatelor aurite, şi-a adus aminte de România acum, în alt context şi în cu totul alte scopuri. E bine că OMV Petrom există şi plăteşte cea mai mare contribuţie a unei firme private la bugetul României. E bine că BCR-ul românesc are, şi el, o bancă-mamă în Austria şi că lucrurile merg şi aici ok...

Austriacul, un tânăr blond, durduliu şi cu ochii de culoarea cerului primăvărat, îl întrerupse:

— Aveți perfectă dreptate, e bine că e așa, dar eu nu înțeleg de ce „bubuie în actualitate”, cum spuneți, localitatea de unde acum două mii de ani, romanii au început să scoată aur. Asta nu pricep!

— Este exact ce urma să vă spun, preciză ghidul. Probabil (de fapt, geologii spun sigur, nu probabil), că minele conțin încă aur. Mult aur.

— Și ce-i rău în asta? se miră mai abitir austriacul.

— Nu-i nimic rău, evident. Mai exact, n-ar fi nimic rău dacă am înțelege că aurul e acolo, e al nostru, nu ni-l mai poate lua nimeni, deși mulți l-ar dori, și tot ce ne-a rămas de făcut este să chibzuim în liniște, înțelept, competent, fără patimă, fără gânduri ascunse, fără socoteli electorale și politicianiste, fără calcule cu gândul la potențiala șpagă, fără încrâncenarea care întunecă judecata... să gândim, deci, cum să-l scoatem de-acolo în folosul nostru.

— Păi, cine vă-mpiedică? Roma imperială? Viena imperială?

Vicisitudinile istoriei? că tot nu înțeleg.

— Nici eu, scuzați-mi sinceritatea, răspunse ghidul zâmbind.

— Reformulez întrebarea, se încăpățână austriacul, probabil gânditor de școală germană, căruia trebuie să i se explice amănunțit, răbdător și temeinic, până pricepe. Aveți o bogăție considerabilă, e a voastră, a românilor. Cum se poate ca o asemenea comoară, mană cerească chiar și pentru cele mai bogate țări, și cu atât mai mult pentru cea mai săracă țară a Europei, în loc să vă unească, vă dezbină și vă învrăjbește?

Ghidul se gândi o clipă cum să răspundă și amabil, ca o gazdă civilizată, dar și rezolut, ca să închidă subiectul. Scăpă cu o glumă:

— Văd că încă vă mai mirați, deci încă nu mi-am îndeplinit mandatul. Nu-i nimic. Așa cum v-am promis, după ce veți vizita tot muzeul, nimic nu vă va mai mira. Să mergem, exponatele vă așteaptă.

Grupul se urni, însoțindu-l.

SALA MEDIEVALĂ

Vizitatorii poposiră într-o încăpere ca o mică sală de cinema, cu aproape tot spațiul ocupat de fotolii comode, orientate spre un ecran ceva mai mare

decât o plasmă obișnuită. Ghidul își invită oaspeții să ia loc în fotolii, apoi începu:

— Ne aflăm în sala medievală. De fapt, în primul dintre cele trei compartimente care formează ansamblul: sala de proiecție. Celelalte două ... urmează. Aici veți vedea un film. Nu vă speriați, durează doar zece minute. Este un colaj din filme de ficțiune, românești și străine care... dar nu vreau să vă răpesc surpriza.

Ghidul acționează telecomanda. Pe ecran, cavalcada unei hoarde dezlănțuite izbucni brusc, violentând privirile, iar sunetul bogat în decibeli izbi timpanele, creând senzația terifiantă că asști la o nemiloasă vânătoare de oameni. Un cătun era trecut prin foc și tăiș de iatagan. Arcane mânuite cu dibăcie încolăceau și târau ființe, acoperișuri de trestie și șindrila se prăbușeau sub vâlvătaia flăcărilor, săgeți zburau de peste tot, înfigându-se în corpuri de femei și copii, trupuri descăpățânate se zvârcoleau înroșind pământul. Ici-colo, câte o încercare de ripostă, de apărare, se sfârșea rapid, strivită de buzdugane și de copitele cailor sălbatici, cuprinși parcă și ei de beția omorului. Apoi... altă cavalcadă, altă hoardă (cu diferențe vizibile de vestimentație, fizionomie și armament), alt măcel, apoi altul, și altul, și altul... iar între ele, grupuri mari de săteni fugind din calea urgiei, alergând desperați spre geana codrului ce se zărea în depărtare, unde sperau să-și găsească scăparea. Apoi lanuri de grâne arzând, șiruri de prizonieri târați ca vitele către țărcuri deja pline și, mai ales, chipuri cumplite de năvălitori, priviri crunte fulgerând din ochi mongoloizi, răcnete, lovituri de iatagan sau de bici.

La sfârșitul proiecției, spectatorii se priviră lung, simțind nevoia să vadă oameni normali, să iasă din starea în care-i aruncase colajul. Ghidul, trecut prin multe alte vizionări, cu multe alte grupuri, le respectă vizitatorilor clipele prelungi de dezmeticire. Într-un târziu, se ridică din fotoliu, reintrând în rolul prevăzut de fișa postului.

— Ați urmărit un montaj de cadre alese din filme de ficțiune, așa cum v-am spus la început, dar, doamnelor și domnilor, s-a recurs la acest procedeu nu pentru a vă manipula, prezentându-vă ficțiunea drept adevăr istoric și a vă smulge astfel o compasiune nemeritată, ci pentru că, pur și simplu, în acea epocă-întinsă pe secole! —nu existau aparate de filmat, operatori, montouri, sunetiști. Dacă ar fi existat, fiți convinși că cine-verité -ul realizat atunci ar fi fost cu mult mai cumplit.

Epoca nu ne-a lăsat prea multe dovezi materiale și nici măcar scrieri care să poată deveni expodate în muzeul nostru și să reconstituie astfel, cu mărturii și probe directe, ceea ce vrem să se știe despre spațiul carpato-danubiano-pontic din acele secole. Spre deosebire de vestul Europei, cumpăna dintre sclavagismul târziu și feudalismul timpuriu a durat mult mai mult și a cunoscut forma sugerată de filmulețul prezentat dumneavoastră. Au fost pe-aici câteva secole tulburi, mai exact tulburate de năvălirile barbare. Terminologia istoricilor, mai amabili cu năvălitorii, definește fenomenul drept migrația popoarelor. Poate că lor le dă mâna să fie mai detașați, dacă nu chiar mai îngăduitori, dar nouă, românilor... nu prea. Doar ați văzut.

Ne-am născut aici, în acest spațiu așezat în calea tuturor hoardelor, a tuturor semințiilor urnite din fundul Asiei, puse pe jaf, omor și cuceriri. Ei nu știau nimic despre efemeritatea cuceririlor, nu li se predase cursul de filosofie a istoriei, dar de ucis și de jefuit au învățat repede. N-am „scăpat” niciun val. Toate s-au scurs pe-aici, peste noi, timp de secole, obligându-ne să facem din bordei locuința cea mai larg folosită, pentru că ea se putea reface repede după o năvălire, după un prăpăd.

E adevărat, nici Occidentul n-a fost ferit de presiunea migratoare. Roma a căzut sub hoardele lui Alaric, apoi Constantinopolul dar, atenție! strămoșii noștri au luat în piept toate valurile, tot timpul, fără niciun răgaz. Când prin alte părți ale Apusului apăreau universități, la noi oamenii de-abia cutezau să-nceapă a-și construi locuințe ceva mai durabile, domolindu-și spaima de năvălitori. Când, prin alte părți, parlamentul judeca și condamna suverani pentru că au încălcat Charta, românii de-abia-și înjghebau primele structuri statale care să-i apere de prădători. Zicerea „codrul, frate cu românul” atunci s-a născut, numind locul - singurul loc! - în care locuitorii fostei Dacia Felix își găseau scăparea. Cnezii, voievozii acelei vremi erau, de fapt, cei mai destoinici, curajoși și înțelepți războinici, deveniți lideri ai celorlalți mânuitori de paloș, buzdugan și arc. Până la urmă, ei au încheiat cnezate, voievodate și... iată-ne în Evul Mediu carpato-danubiano-pontic cu un decalaj istoric față de Occident pe care românii nu l-au mai recuperat niciodată. Dar să ne îndreptăm spre cea de a doua secțiune a complexului, cea principală, în care...

— O clipă!, se auzi vocea cuiva din grup. E impresionant tot ce am văzut și am auzit, dar... cum se potrivește cu acest muzeu? Ne-ați prezentat istorie. Istorie pur și simplu. Dacă edificiul în care ne aflăm s-ar numi Muzeul

istoriei poporului român, ar fi ok. Dar titulatura lui este Muzeul ciudăţeniilor carpato-danubiano-pontice. Ce este ciudat în acest fragment de istorie? Insist: ciudat, nu impresionant.

Ghidul zâmbi larg, cu înţelegerea înţeleaptă a omului care ştie el ce ştie... apoi răspunse, în timp ce vizitatorii îşi păraseau fotoliile şi se adunau în jurul lui.

— Aşteptam întrebarea asta, dragă domnule. Mi-a fost pusă de multe ori. Vă răspund: ciudăţenia (spun istoricii, şi nu numai cei autohtoni) constă în faptul că românii au rezistat, că n-au fost striviţi sub copitele hoardelor dezlănţuite, că nu şi-au pierdut fiinţa, că şi-au păstrat graiul, deşi de-abia atunci limba se plămădea în tiparele cunoscute de la cronicari. A fost un miracol că nu ne-am lăsat măturaţi, că nu ne-au asimilat, deformându-ne. E o minune că am găsit puterea să facem concesii minime, inevitabile, asimilând noi, nu ei, cuvinte, obiceiuri şi năravuri, ce-i drept, dar nu atât cât să ne desfigureze matricea romano-daco-tracă. Asemenea dispariţii s-au mai petrecut în istoria lumii. Au existat popoare exterminate, spulberate sau condamnate la sclavie antică, medievală sau modernă; ba chiar contemporană. Noi, iată, am rezistat. Existăm. Aşa cum suntem. Asta e ciudăţenia, vorbind la scară istorică. Mulţumit?

Un gest afirmativ de răspuns din partea vizitatorului curios urni grupul spre încăperea alăturată, unde ghidul îşi reluă prezentarea.

— Ne aflăm în secţiunea principală a complexului medieval. Exponatele acoperă cu aproximaţie perioada dintre secolul XIII şi secolul XVIII, moment la care istoricii consideră încheiat, în linii mari, feudalismul românesc. Există, desigur, numeroase ecouri târzii ale evului mediu, dar asta-i altă poveste. Nu vă speriaţi: n-o vom lua deceniu cu deceniu, nici măcar secol cu secol, pentru că, exact cum spunea cineva dintre dumneavoastră, nu facem istorie, ci reţinem şi comentăm curiozităţi ale istoriei.

Să începem de aici, îşi sfârşi ghidul punerea în temă, apropiindu-se de un portret postat lângă o vitrină cu multe înscrisuri, alături de un tabel pe care îl va desluşi pe îndelete ceva mai târziu.

— Vom zăbovi câteva minute la acest exponat. Merită, veţi vedea. Este „episodul Alexandru Lăpuşneanu, domnitor moldav între 1552-1561 şi 1564-1568”. Personaj de-a dreptul extraordinar. În primul rând prin vizionarism. Gândiţi-vă: deşi trăia în evul mediu timpuriu, într-o ţărişoară

fără viață academică și științifică, deși nu era nici politolog, nici sociolog, deși a intrat în istorie prin cu totul alte fapte decât preocupările sale teoretice, principele moldav a lăsat omenirii o formulare memorabilă, de la care se revendică întreaga democrație modernă, bazată pe principiul primatului majorității.

Într-o discuție destul de tensionată între domnitor și dregătorul său, vornicul Moțoc, un fel de Boc, tot atât de mititel în statură și fapte, căruia mulțimea revoltată, bulucită la poarta palatului domnesc îi cerea cu vehemență capul (citât: „Capul lui Moțoc vrem!”), dregătorul vizat ar fi spus: „Nu-i crede, doamne, sunt niște proști!”, iar domnitorul ar fi răspuns: „Proști, dar mulți!”. E clar?

Toate sistemele politice bazate pe principiul „jumătate plus unu” pornesc de la intuiția Lăpușneanului, care i-a și oferit majorității revoltate capul sus-numitului Moțoc, în schimbul liniștii personale. Așadar: obârșia democrației moderne se află în gândirea unui voievod moldav din secolul al XVI-lea, nici măcar prea iubitor de carte. Nu vi se pare senzațional?! Ba chiar unii istorici opinează (probabil hazardat) că preocupările teoretice ale Lăpușneanului ar fi mers și mai departe. Interesat de vistierie, finanțe, economie (era totuși voievod, avea răspundere, adimministra o țară) el ar fi încercat să-și reprezinte mai practic, mai concret, conținutul conceptului „cap de locuitor”, cu care operează acum în mod curent macroeconomia, statistica economică, sociologia. Asta ar fi dus la celebrul ospăț la care domnul și-a descăpățânat boierii, înălțând vestita piramidă de capete boierești. Sacrificiu inutil în planul cunoașterii științifice: conceptul presupunea cap de locuitor de cetățean mediu, nu cu ranguri și moșii. Deci, din păcate, experiment ratat.

Dar „exponatul Lăpușneanu” prezintă și o altă curiozitate: asemănarea uimitoare a voievodului-exponat cu un personaj de prim rang din istoria cea mai contemporană a României. De fapt, respectivul n-a devenit încă istorie, se tot agită, crezându-se factor al prezentului. Dar ceasul ticăie, mai are puțin... Punctele comune: amândoi-conducători autoritari, discreționari, despotici, cărora vremile total diferite nu le-au putut șterge asemănările. Amândoi luau în calcul și mulțimea „prostimii”, dar mizau și pe prostirea mulțimii. Amândoi-alungați din scaun (contemporanul, prin vot parlamentar și popular). Amândoi-reveniți pe tron cu o cumplită dorință de răzbunare. Se spune că, la plecare, Lăpușneanu ar fi declarat-nu agenției Agerpres, că nu exista pe vremea aceea: „Și de m-oi întoarce, pre mulți am să popesc”.

Ceea ce a și făcut. Amândoi-având pe conștiință popirea multor capete, primul prin iatagan, al doilea prin justiția independentă. Amândoi-încheindu-și mandatul în blestemele mulțimii. Și, tot amândoi, sclavii unui singur crez politic: „dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau”. Cu orice preț!

— Ne puteți devoala numele personajului contemporan? întrebă un vizitator din grup, după ce căutase cu privirile îndelung, dar inutil, vreun indiciu în vitrina cu înscrisuri.

Ghidul consultă un calendar electronic de buzunar, apoi răspunse:

— Până în decembrie 2014 mai avem... Atunci numele poate fi făcut public. Deocamdată are imunitate. Aveți puținică răbdare. Dacă doriți, atunci vi-l trimit prin e-mail.

Schimbând brusc subiectul, ghidul invită grupul să-l urmeze către o ușă dinspre fundul sălii, explicând:

— Vom face o buclă de traseu, ca să puteți înțelege mai bine exponatele următoare. Iată, am ajuns, spuse el, deschizând larg ușa în spatele căreia, spre stupefarea vizitatorilor, nu se afla decât un spațiu ceva mai mare decât o debara, iar în el trona un obiect ciudat, pornit din podea și sfârșit în tavan: o poartă. Ce-i drept, din lemn bine lustruit, bine lucrat, dar... o poartă. Atât. Chiar dacă foarte înaltă.

Grupul se buluci în pragul ușii, pentru că înăuntru nu puteau intra decât cel mult patru-cinci persoane. Fiecare încerca să descopere vreun indiciu despre natura, semnificația și rostul obiectului într-un asemenea muzeu. Ghidul îi privi, zâmbind, lăsându-i să iscodească, să se mire, să schimbe păreri, să facă supoziții, până când cineva se hotărî să pună capăt suspansului:

— Nu înțelegem; explicați-ne, vă rugăm.

Ghidul se conformă, cu același zâmbet al omului care știa ce are să se întâmple și constată că faptele, iată, îi confirmă previziunea.

— Ce avem noi aici? O poartă! Una foarte înaltă, după cum vedeți. Ce semnifică ea? La ce face trimitere? Simplu: la... Înalta Poartă. Unii îi mai zic și sublima poartă, obiect/concept esențial și piață rea în istoria românilor încă de atunci, din feudalismul timpuriu, până în zilele noastre, din păcate. Priviți cu atenție inscripțiile de pe exponat: Stambul, Viena, Moscova, Berlin, Washington, Londra, Bruxelles, Strasbourg, ba chiar și Varșovia, la un moment dat, ca sediu al tratatului. Sunt puncte prin care înalta poartă (concept și realitate) și-a parcurs itinerariul secular, atrăgând

ca un magnet ticăloși, javre, vânduți, mincinoși ordinari, delatori ahtiați de putere și de funcții, trădători de țară și de neam, cozi de topor, umblători cu pâra, gata la orice pentru o ciozvârtă de ceva, aruncată de înalta poartă în nemărginita ei mărinimie. Spre versiunea ei medieval-turcească alergau candidații la tronurile Munteniei și Moldovei. Înalta oferea firmanul și primea birul, supralicitat mereu de un alt aspirant la domnie. Tot Înalta asculta pârele boierilor divăniți și intrigile odraslelor dezmoștenite. La varianta vieneză a Înaltei se puneau de vreun Diktat care să decidă a cui e Transilvania sau, mult înainte de Diktat, cine urcă pe roată, cine (ce nație și ce clasă socială) trebuie să tragă și să rabde și cine (ce nație) trebuie să mânuiască biciul.

A trăit și Moscova epoca (epocile) ei de glorie în rolul înaltei porți, varianta țaristă, varianta cominternistă și apoi cea internaționalist-proletară, dar cu suveranitate limitată. La Berlin, înalta poartă hitleristă a ascultat cu luare-aminte ofertele lui Horia Sima și Antonescu (generalul Ion, ca să fie clar!), le-a cântărit și a decis: armata unei țări e mai serioasă, mai sigură decât o bandă de derbedei, deși nici descreierații în cămașe verde nu sunt de lepădat, s-ar putea să ne prindă bine...

Și iată că mai târziu, mult mai târziu, înalta poartă s-a modernizat, s-a europenizat, ba chiar s-a și atlantizat. Pâra ticăloasă și mincinoasă, cu vechi tradiții la români, a găsit o uimitoare audiență: emisari democrați ai unor țări democratice, spre care românii au privit și încă privesc cu speranță, au decis în locul românilor, disprețuind legile și adevărurile evidente despre ce este și ce nu este constituțional, cine trebuie să conducă sau să plece, lăsându-i mână liberă celui rămas pentru toate blestemățiile.

Da, știu. Sună șocant. Pare și chiar este o ciudățenie această înaltă poartă contemporană, dar din păcate ea a existat și există nu numai aici, în debaraua noastră. Să sperăm că și-a trăit traiul. După cum vedeți, am și înghesuit-o în spatele acestei uși. Poate vom avea norocul, inteligența și tăria s-o aruncăm afară și din muzeu, și din realitate. Dar să ne întoarcem la standul nostru.

Grupul se deplasă în tăcere către exponatul la care ghidul își întrerupsese firul expunerii pentru a dezvălui vizitatorilor înalta, sublima și odioasă instituție itinerantă prin atâtea capitale ale lumii. Acum reluă:

— Aici, lângă portretul Lăpușneanului, se află un alt exponat care transcende (ca și poarta, de altfel), epocile și perioadele istorice. Tabelul

rezumă principalele modalități prin care românii și-au ales conducătorii. Nici că se putea un loc mai potrivit decât alături de părintele involuntar al democrației moderne. Este, dacă vreți, un tabel al evoluției sistemului electoral, cum i-am spune noi azi.

Din comuna primitivă nu avem date. Rubrica este goală, după cum vedeți. Mare pierdere n-ar fi, pentru că, pe vremea aceea, alegeri n-au prea existat. Antichitatea traco-daco-latină aducea noutatea domnitorului din os domnesc. Apar dinastiile ce-și transmit puterea ca pe o ștafetă. Năvălirile barbare aduc în prim plan figura conducătorului războinic cu cele mai alese calități de luptător, strateg și organizator al rezistenței în fața urgiei. Uneori ales de obște. Evul mediu timpuriu reinstalează dreptul primului născut de parte bărbătească, regulă misogină, dar sănătoasă și de înțeles pentru acele vremi violente. Curând (iată, tabelul ne arată precis când) apare în sistem Înalta Poartă, despre care tocmai am vorbit. Ea hotărăște cine urcă pe tron, cine coboră, când și cum, la început prin ajutor/împrumut acordat candidatului (oaste, bani, relații), rambursabil înzecit, în rate anuale. Apoi, în epoca fanariotă, prin metoda aplicată și azi (în ciuda legislației europene) a atribuirii directe. Sau prin licitația cu strigare șoptită și pusă în plic: cine dă mai mult ia tronsonul de autostradă. Contractul de management, cum i-am spune azi, se făcea pe o perioadă nedeterminată, dar practic foarte scurtă. Întotdeauna se găsea unul care să dea mai mult. Anunțul de sfârșit al mandatului se trimitea domnitorului în funcție, fără preaviz, sub forma unui șnur de mătase neagră, suficient de gros cât să țină un corp omenesc chiar și supraponderal. Și era înmănat de un mesager plus câțiva gealați cu iatagane foarte ascuțite. Nu exista cale de recurs la decizie și nu se acordau plăți compensatorii la debarcare, indiferent de vechime, gradație sau merite profesionale. Interesant sistem, nu-i așa? Iată, v-am mai oferit o veritabilă curiozitate.

După un timp s-a revenit la sistemul cu domn pământean, nefanariot în acte, ales de Divanul țării. Oricum, un câștig. Din această etapă, muzeul nostru a ales cel mai interesant moment, o altă curiozitate a istoriei noastre. Veți vedea cum poate un popor mic dar isteț să-și împlinească o năzuință pe cât de străveche, pe atât de legitimă, păcălind țări mari, puternice, foste sau viitoare înalte porți. Priviți exponatul: momentul 1859.

Deci: existau aici două principate, ambele cu locuitori de același neam, cu aceeași limbă, cu aceiași strămoși, cu ființă națională comună, dar care, prin jocurile și vicisitudinile istoriei, se aflau despărțite. La un moment dat,

românii de pe ambele maluri ale Milcovului, râul frontieră, înțelegând că unirea face puterea, că „unde-i unul nu-i putere la nevoi și la durere/unde-s doi puterea crește și dușmanul nu sporește”-cum spune poetul-au hotărât să se unească. „Porțile” au strâmbat din nas. Nu le trebuia un stat puternic aici, la gurile Dunării. Și, socoteau ele, sunt mai bune două biruri decât unul singur. Nici multor boieri nu le pica bine unirea; cu cât mai slab statul, cu atât mai puternic baronul local, adevăr valabil și azi. Ce era de făcut? Simplu: dacă nu se poate face unirea de drept, hai s-o facem de fapt! Sub presiunea târgoveților, ieșiți nu în Piața Universității, ci în Dealul Mitropoliei, divanele din cele două țărișoare au ales același domnitor: Cuza Vodă. Și cu asta, basta! Din două țărișoare s-a născut o țară. Nimeni n-a mai zis nimic, nici măcar Curtea Constituțională, specialistă în înscăunări și descăunări de pe tron. Ingenioasă demonstrație de inteligență politică, nu-i așa? Ca-n reclama pentru Adidas Torsion: dacă vrei, poți!

Lucrurile au evoluat. Cuza a fost demis (la ceas de noapte, fără mascați), pe tron a fost adus un reprezentant al Casei de Hohenzollern-Sigmaringen și, până la urmă, alegerea s-a dovedit inspirată: primul domnitor de import nefanariot (să mai zică cineva că n-avem nemți!) a condus țara spre Independență, iar apoi către Marea Unire, aceasta din urmă producând una dintre marile curiozități istorice: deși venit din Germania, regele a fost de acord să intre în marele război (1916) împotriva Germaniei, pentru a înfăptui întregirea țării. Pohta ce-o pohtise-și chiar o realizase vremelnic-Mihai Viteazul ținând în mână sceptrul cu trei peceți: a Munteniei, a Moldovei și a Transilvaniei.

Mă veți întreba din nou: și ciudățenia? Care-i ciudățenia în toată avalanșa asta de evenimente? Iat-o: pentru prima oară, și să sperăm că nu pentru ultima, clasa politică românească a contrazis prin fapte cronicarul care se plângea resemnat: „nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi” . Exact ce spuneam! Când „bietul” om vrea, el se scutură de acest adjectiv al umilinței și se ridică deasupra vremilor. Cu o condiție: politicianistul să devină politician, acesta-om politic, iar omul politic-bărbat de stat (doamnelor, scuzați formularea misogină!). Când se petrece minunea asta, atunci... chiar și Înalta Poartă nu mai e atât de înaltă: încape într-o debara de muzeu și apoi chiar într-un tomberon de gunoi.

După război, doamnelor și domnilor, intră în arenă electoratul, în sensul modern al termenului. Apar alegerile, cu celebrele campanii electorale, cu pleac-ai noștri, vin ai noștri (nu sună aproape identic cu medievalul: regele

a murit, trăiască regele?), cu ciomăgarii profesioniști transpartinici care așteptau scrutinul ca pe o mană cerească, să mai scoată un ban, cu observatori „neutri” trimiși în secțiile de votare să însemne cu creta pe spinare cojoacele votanților opozanți, ca să știe bătaușii pe cine să altoiască la ieșire, cu cațavencii care strigă „Protestez! E neconstituțional!” și cu pristandacii care răspund, asmuțindu-și gealații; „Curat neconstituțional, da’ umflă-l!”. Vremuri frământate, dar frumoase, cu obiceiuri pitorești; să vă spună Coana Zoița sau Zița sau Titircă Inimă Rea... Iată, s-au păstrat până în zilele noastre câteva bâte. Nu, nu sunt pentru baseball, cum folosesc astăzi interlopii, sunt instrumente electorale celebre în epocă. Priviți-le...

Așa a început istoria modernă a scrutinelor electorale, evoluată în etape. Prima, cea interbelică, a aparținut persuasiunii, fie ea oratorică, demagogică, mercantilă (pomeni electorale) sau contondentă. A doua etapă, lansată în 1945, la alegerile cu „votați soarele” și rămâneți cu ochii-n soare, a fost o strălucită confirmare a tezei staliniste: nu contează cine și cum votează, contează cine numără voturile. A treia etapă, cea din zilele noastre, a ridicat teoria și mai ales practica pe o treaptă net superioară: nu contează nici cine, câți și cum votează, nici cine numără voturile; contează numai supervizorul, forța care validează sau invalidează votul, puterea internă, externă sau combinată, dar musai „înaltă” (Poartă, Curte etc.). Din această a treia etapă ar mai fi de reținut o ciudățenie, înregistrată la Paris: un record mondial de viteză. Într-un singur centru de votare, la fiecare trei secunde, timp de 12 ore încontinuu, a intrat în urnă un vot. Și mai straniu este că viteza asta amețitoare, repetată în alte câteva orașe străine, a permis unui ins să ajungă președintele țării. Practic, s-a tras cu mitraliera votului foc automat spre urnă, de unde și declarația finală a câștigătorului: „I-am ciuruit!”. Muzeul nostru a încercat să obțină cronometrul cu care s-au măsurat (în minute și secunde) cele 12 ore deschise votului, dar ambasada noastră din orașul-lumină nu mai păstrează obiectul. Se pare că el a fost vândut pe o sumă exorbitant unui excentric miliardar american, colecționar de obiecte cu puteri miraculoase. Ambasadorul din acea vreme la Paris, domnul Teodor Baconschi-fiul celebrului bard al ascuțirii luptei de clasă despre care, doamnelor și domnilor, vom vorbi ceva mai târziu —, n-a vrut să ne spună cine s-a pricopsit cu banii.

Avem totuși ceva de maximă ciudățenie dintr-un foarte recent scrutin electoral. Iată o capotă de autoturism, o biblie, fotografia unui procuror și încă alte două fotografii, cu doi țărani. Unul care jură cu mâna pe biblia

așezată pe capotă, iar celălalt refuzând să jure. Țăranul cârcotaș îi spunea omului legii că nu e constituțional, dar omului legii puțin îi pasă. El nu venise acolo să aplice legea, ci să execute ordinul. Probabil că acest exponat va face înconjurul lumii și va intra în cartea cu recorduri de ciudățenii electorale de pretutindeni și din toate timpurile.

Ați obosit? Își sondă ghidul ascultătorii. Răspunsul lor categoric (nu, n-am obosit, e chiar interesant!) dădu curaj ghidului.

— Atunci... mergem mai departe. Sper că n-ați uitat: ne aflăm încă în plin ev mediu, încărcat de cruzime, de violență, presărat cu trădări, silnicie, fanatisme, obscurantism... Ei bine, organizatorii muzeului au simțit nevoia să prezinte publicului și „curiozitățile” luminoase ale timpului, devenite curiozități tocmai prin contrast cu epoca. Iată, de pildă, „momentul Dimitrie Cantemir”. Superb moment! Priviți-i portretul, alături de lista lucrărilor sale și de câteva coperti: *Descriptio Moldaviae*...

Savant, cărturar, analist politic, umanist, gânditor care și-a depășit veacul prin erudiție și viziune, un adevărat Leibnitz al românilor, cum l-a caracterizat un mare istoric german... Curiozitatea? Dar, doamnelor și domnilor, Cantemir era domnitor!!! Câți conducători de țări, mari sau mici, se pot lăuda cu un asemenea statut? E o mândrie a noastră, a românilor, menită să confirme o altă zicere cronicărească: „Nasc și la Moldova oameni!” Și, vă rog să mă credeți, chiar dacă unul dintre cei mai vestiți cronicari se numea Ureche (Grigore), ei nu-și scriau textele... plecând urechea la zvonuri, sau după ureche, ca lăutarii.

Priviți un alt moment la fel de discordant cu dominanta epocii trădărilor, a închinărilor ticăloase la porți înalte, a lepădărilor de credință și neam: Constantin Brâncoveanu. Nu s-a dezis de credință nici sub securea călăului, jertfindu-și viața, a lui și a coconilor, pentru a ne transmite peste veacuri un tulburător model de om și conducător de stat. Jertfa Brâncoveanului a apărut, încă de pe atunci, o ciudățenie pentru cei dedulciți la trădare; ticăloșii de azi îl consideră de-a dreptul un atac periculos la adresa „libertății” de a sări din barcă în barcă.

Iată un al treilea portret din seria mesajelor peste timp: Vlad Țepeș. Da, Țepeș! Sorgintea vie a mitului Dracula, dar-după istoricii serioși, nu scenariști hollywoodieni-domnul care s-a ridicat împotriva puterii otomane, iar în țara sa-împotriva hoției, a jafului, a nesiguranței caravelor negustorești, a lăcomiei boierilor, lașității luptătorilor săi (recompensându-i

pe cei cu răni pe piept, dar pedepsindu-i aspru pe cei cu răni pe spate). Pedepsele i-au fost cumplite, într-adevăr. Țepele, celebrele țepe de la care i se trage numele, nu constituie cea mai recomandabilă metodă punitivă. Dar și în medicina modernă, când rana de la picior amenință cu cangrena și cu decesul pacientului, se trece la amputare. Nici descăpățânarea câtorva zeci de boieri nărașiți în rele n-a fost concordantă cu normele Uniunii Europene care exclud pedeapsa cu moartea, dar domnitorul anilor aceia putea să parieze că America anilor 2014, nava amiral a democrației mondiale, nu va renunța la pedeapsa capitală, folosind, ce-i drept, execuții ceva mai evaluate, în pas cu dezvoltarea tehnologiilor moderne. Și... ce să vezi? Fără să vină un CSAT care să indice pericolele grave la adresa siguranței naționale, (de exemplu: presa!), fără un DNA vânător vajnic de corupți, găsiți mai ales în tabăra adversarilor politici și devoalați la 8-9 ani după comiterea presupuselor ilegalități, Vlad Dracul a reușit un miracol: la fântâna publică din Târgoviște, cetatea lui de scaun, a pus o cană din aur, cu care trecătorii să-și potolească setea, iar cana-giuvaier a rămas acolo, folosită, dar... nesustrasă. Nimeni n-a îndrăznit s-o fure!

Un vizitator se desprinsese din grup și ceru o precizare:

— Să înțelegem din spusele dumneavoastră că tragerea în țepă n-ar trebui dezavuată, ba chiar o recomandați?

Ghidul răspunse amuzat:

— Nu, domnule dragă, nici vorbă! N-am afirmat așa ceva. Pur și simplu îmi exprimam regretul că „spaima de țepă” n-a dăinuit până în zilele noastre, ca să ne ferească de țepele șacalilor tranziției românești. Dar despre asta vom vorbi pe îndelete în alt salon.

Acum... să ne despărțim de „exponatul Vlad Țepeș”, nu înainte de a privi cu atenție această fotografie: Cetatea Poenari, cocoțată pe o culme de munte. Ea a fost construită de boierii mai tineri, în putere, nedescăpățânați la ospățul-execuție. Boierii au cărat cu spinarea pietrele și materialele de construcție până sus, pe creastă, cât timp s-a înălțat edificiul. Se spune că este singura probă materială a capacității boierilor autohtoni de a construi ceva cu mâinile lor, de a pune umărul la propriu, ba chiar și spinarea. Personal, cred că afirmația este doar parțial corectă. Ne vom mai întâlni în expoziție cu multe figuri de boieri mari constructori. Chiar și de țară.

... Un alt exponat. Avem aici-priviți-l!-un arc și o săgeată. Se pare că l-ar fi folosit Ștefan cel Mare și Sfânt cu ocazia... sau mai bine zis în locul unui

studiu de fezabilitate care includea și avizul de mediu, și aprobarea de la cadastru, și multe alte aprobări și avize care azi, de pildă, după ce au fost obținute cu bani mulți, permit și chiar impun demolarea unui imens bloc din Capitală (19 etaje!) după ce de-abia fusese terminat.

Observând privirile uimite ale vizitatorilor, ghidul zâmbi, amuzat și satisfăcut.

— În sfârșit, am reușit să vă minunez de-a binelea cu istorioarele mele! Da, doamnelor și domnilor, asta a izbutit voievodul. Cum? Iată: înaintea unei bătălii cu turcii (a purtat 47 de războaie) Ștefan s-a jurat că, de va învinge, va înălța o mănăstire drept mulțumire către Dumnezeu. A luptat, a învins și a poruncit să se înalțe lăcașul sfânt.

— „Îl ridicăm, Doamne, dar... unde? Că trebuie așezat astfel încât...”, i-au răspuns sfetnicii, înșirându-i o puzderie de condiții necesare pentru amplasament. Ștefan, ocupat foarte cu buna guvernare (el chiar a făcut-o) și cu victoriile militare (o mulțime, dar nu prin Afganistan), n-avea timp de palavre. Parlamentarismul modern nu se inventase încă. Pe atunc Cațavencu nu se născuse. A luat arcul, a pus săgeata, l-a încordat, a slobozit proiectilul medieval și a poruncit: „Urmăriți zborul săgeții, găsiți-o, și unde s-a înfipt în pământ, acolo să fie mănăstirea. Cu altarul spre soare-răsare.” Simplu, fără scrisoare de intenție, anteproiect, studiu de fezabilitate, proiect, proiect de execuție, licitație de atribuire, negocieri, deviz, majorări ulterioare de deviz, procese pentru exproprieri și despăgubiri, tăieri de panglici... Nici măcar consultanță de specialitate sau audit intern și extern. Uite-așa, pur și simplu. Dar... știți care-i culmea culmilor sau curiozitatea curiozităților? N-o să bănuți. Ei bine, din tot acel dezarmant vid legislativ, din toată acea simplitate primitivă, din toată modestia umilă a constructorilor și a pictorilor care se sfiau chiar și să-și scrijelească numele undeva, pe un colț de perete, țâșnește o bijuterie de mănăstire, atât de frumoasă și atât de trainică, încât și astăzi, după secole, vin oameni de pretutindeni să o admire, să se închine la sfântul altar și să se crucească de ce minuni poate face omul necovârșit de legi stufoase și confuze, numai bune de ocolit sau încălcat, și nejefuit de firme comercial-partinice care, la o adică, pot lucra și transpartinic...

Sper că v-am furnizat o curiozitate autentică, nu-i așa? Dar să mergem mai departe. În această vitrină sunt adunate câteva nume de localități, și în dreptul fiecăreia, -o dată, un an. În acele locuri și în acei ani s-a produs,

repetat, una dintre marile ciudătenii ale istoriei militare din Evul mediu european: răsturnarea carului mare de către buturuga mică. Știu: legenda spune că David, creditat în fața lui Goliat cu tot atâtea șanse ca Săgeata Năvodari într-un meci cu Real Madrid, l-ar fi doborât pe uriaș. Dar noi vorbim despre istorie. Chiar și celebra luptă de la Termopile, unde sutele de greci au stăvilit puhoiul lui Darius, a căpătat aură de legendă. Aici însă, acest modest stand conține documente indubitabile despre mari armate, conduse de căpetenii trufașe, puse pe cuceriri, care au capotat jalnic în fața valahilor și moldovenilor unui Mircea, Ștefan, Țepeș, Mihai. Să citim localitățile: Rovine, Posada, Călugăreni, Vaslui, Codrii Cosminului, Mărăști, Mărășești, Oituz... Raportul de forțe, spun documentele, era uneori 1/10 sau chiar și mai dezechilibrat, iar despre tehnica de luptă... ce să mai vorbim? Și-atunci cum se explică ciudățenia victoriilor zdrobitoare? Vedeți, în zilele noastre mulți inși, chiar istorici, au devenit foarte reticenți în a folosi termeni pe care-i consideră vorbe mari. Dar, fără ei, vom înțelege cu greu fenomenul. Cam cum sună termenii deveniți jenanți? Păi... vitejie, patriotism, sacrificiu, jertfă, dragoste de neam, dragoste de glie, iubirea de credință în care te-ai născut, mândrie națională, curaj, sete de libertate, onoare, demnitate etc. etc. etc. Mihai Eminescu a înțeles ca nimeni altul diferența fundamentală dintre vorbe mari și vorbe goale, de aceea nu s-a sfiit să fie genial scriind: „N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid”, încrustând versul său în cartea de aur a literaturii dar și a conștiinței naționale. Și tot el ne dă una dintre cheile înțelegerii miraculosului fenomen. Spune poetul: „Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul/Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este”. E doar metaforă? Nu. La Rovine a fost geana codrului care a ascuns călăreții lui Mircea. La Călugăreni-mlaștina din care Sinan Pașa nu și-a mai scos nici ienicerii, nici spaimetele. La Posada-strâmtoarea trecătorii în care Carol Robert a intrat ca într-o cursă de șoareci. La Podul Înalt-Vaslui, o configurație a terenului aleasă de geniul militar al lui Ștefan etc. etc. etc. Până și „episodul Mărășești”, pagină glorioasă din istoria armatei române, are legătură cu glia: ostașilor din tranșee li s-a promis pământ dacă vor da peste cap tăvălugul lui Mackensen. Și țăranii au luptat, au învins și s-au întors în satele lor unde, într-adevăr, îi aștepta reforma agrară. Pământ! Vedeți? Toate ciudățeniile, chiar și miracolele, au o explicație.

Ar mai rămâne de lămurit ceva. Alte grupuri pe care le-am condus prin muzeu m-au întrebat, cu bună sau mai puțin bună credință: dacă românii au

fost atât de viteji, dacă au învins în atâtea bătălii, de ce au plătit totuși atâta amar de vreme tribut la turci, la imperiali și la atâția alți jecmănitori? Simplu: pentru că nu se poate trăi sute de ani, tot timpul, cu arma în mână, luptându-te zi de zi cu toți coloșii politici și militari ai timpului. Nimeni, niciun alt popor n-ar fi putut-o face. Este destinul nedrept al țărilor mici. Judecând drept, ne-am luptat tot timpul chiar și fără arme, pe multe alte fronturi: să supraviețuim, să ne păstrăm ființa, graiul, credința, hotarele, să avem domn pământean, să ne proclamăm latinitatea, să putem folosi alfabetul latin, să urcăm limba română pe scena teatrului, acolo unde, până la 1816, se auzeau doar alte limbi, să... să... să... Oare englezii au avut de luptat, la ei acasă, pentru dreptul de a vorbi și scrie englezește? Sau francezii, franțuzește? Istoria zice că nu. De fapt, e un miracol că n-am obosit de-atâta luptă.

După ultimele cuvinte, ghidul răsuflă adânc, parcă eliberat de o greutate, apoi se adresă grupului:

— Vă propun o pauză. Ce ziceți, n-ar prinde bine o cafeluță?

Sunteți invitații mei!

La exclamațiile de surpriză (plăcută, evident), ghidul completă:

— Vă miră invitația la o cafea, aici, într-un muzeu prin care se perindă mii de oameni? Dar, dragii mei oaspeți, se pare că i-ați uitat titulatura: este Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice, instituție molipsită de vestita ospitalitate românească. Să ne grăbim până nu se răcește cafeaua!

Grupul porni în pas vioi. Atât de vioi, încât mai-mai să crezi că licoarea neagră și aburindă își face miraculosul efect chiar înainte de a fi sorbită.

După popas, la capătul scărilor, ajunși pe platforma etajului întâi, vizitatorii se opriă, așteptându-și ghidul, rămas câțiva pași în urmă, într-o discuție cu un francez. Sesizând întârzierea, ciceronele se grăbi, reluându-și locul de antemergător, dar, spre surprinderea generală, în loc să deschidă ușa etajului, își invită grupul să continue ascensiunea pe scări, către etajul următor.

— De ce? Întrebă o profesoară de istorie.

— Pentru că, din păcate, standurile acestui etaj sunt închise cel puțin încă două luni. Am primit date noi, vom avea și exponate noi, iar la câteva dintre panourile existente sunt necesare actualizări. Chiar și spațiul expozițional propriu-zis se modernizează. Meșterii s-au și apucat de lucru.

Într-adevăr, din spatele ușii, bocănituri de ciocan și zgomote înfundate trădau o activitate intensă.

— Vă promit că la prima călătorie a dumneavoastră în București, etajul vă va primi cu brațele deschise, iar eu... cu toată bucurie de a vă fi din nou ghid.

— Spuneți-ne măcar ce am pierdut azi, insistă profesoara de istorie, răsfoind un pliant în care, probabil, fusese pregătită să bifeze standurile cu pricina, ratate azi.

— Asta e simplu. O fac cu plăcere, dar și cu regretul că, deocamdată, sunt nevoit să privesc de vizitarea acestor standuri tocmai grupul meu preferat.

Deci: am fi început cu „momentul Tudor Vladimirescu”; prin el, continuam șirul trădărilor care ne-au răpus câteva dintre cele mai reprezentative figuri ale istoriei noastre, începând chiar cu Burebista. Ne apropiem, astfel, de sfârșitul intervenției iataganelor turcești în treburilor Principatelor.

Urma să trecem la anul revoluționar 1848 și la evenimentele care au ctitorit statul român modern: Unirea din 1859 (sau cum își pot face dreptate două state mici, păcălind atâtea state mari!), apoi povestea plină de învățăminte a lui Cuza-Vodă. Ar fi urmat cucerirea independenței de stat, apoi standul consacrat dinastiei regale, apoi intrarea României în primul război mondial, condusă de un rege neamț, împotriva nemților, apoi Marea Unire de la 1918, apoi România interbelică, plină de atâtea ciudățenii, povestea formării capitalismului românesc în condițiile satelor rămase încă în feudalism, apoi istoria primului asalt al capitalului străin, apoi războiul. Ne-am fi oprit îndelung la pactul Ribbentrop-Molotov, la soarta României prinsă ca într-un clește, și de la Est, și de la Vest, între Hitler și Stalin. Am fi vorbit despre destinul tragic al unui ostaș integru, care n-a știut să fie și om politic vizionar: Ion Antonescu. Am fi parcurs împreună frământările politice și sociale din deceniile 3, 4 și 5, apariția mișcării socialiste, și ne-am fi oprit la... 23 august 1944, adică exact standul care ne așteaptă un etaj mai sus. Acolo vom pătrunde, doamnelor și domnilor, în etajul comunismului. Vă propun, deci, să urcăm scările spre comunism. Nu „spre comunism în zbor”, cum spunea Ceușescu într-unul din interminabilele sale rapoarte, ci... pe scări, treaptă cu treaptă, pentru că noi nu suntem genii politice. Vă rog să mă urmați.

Și grupul se urni, pășind spre comunism; la figurat, desigur.

ETAJUL COMUNISMULUI

23 AUGUST 1944

Cu un gest larg al mâinii, parcă dorind să cuprindă cel mai întins complex de încăperi vizitat până în acel moment, ghidul își începu prezentarea:

— Pregătiți-vă, doamnelor și domnilor, pentru un adevărat „tur de forță”. Sper să-i faceți față; noi i-am rezistat 45 de ani!

Ne aflăm la etajul consacrat „aventurii comuniste” a poporului român. Este etaj, nu salon, datorită bogăției de exponate. Am avut atâtea, încât am fi putut umple cu ele tot muzeul. Și apoi... termenul salon n-ar fi rimat deloc cu spiritul epocii evocate; când îl rostești, te duci cu gândul la medii nobiliare sau la opulența înalt-burgheză, la cercuri literar-artistice elitiste, oploșite pe lângă vreun palat plin de crinoline și malacovuri purtate de ducese, contese, prințese sau marchize ce se înconjurau cu artiști rafinați, interpreți renumiți, condeie și spirite sclipitoare... „Salon” și „morală proletară”, alăturate, „sună ca dracu”, vorba unui personaj dacă nu celebru, măcar foarte cunoscut și în comunism, și în tranziție. De fapt, ce ne oferă etajul?

Primul exponat-iată-l! O fotografie imensă, emblematică: tancuri în plin marș. Parcă îți bubuie în urechi huruitul șenilelor. Sunt tancurile sovietice care ne aduc libertatea. La defilările de 7 noiembrie (ziua revoluției din octombrie!) se scanda cu sârg: „Stalin și poporul rus/libertate ne-au adus”. Fotoreporterul a surprins exact clipa; libertatea înaintând impetuos pe șenile. De ce vine ea cu tancul? Așa erau vremile, alte vehicule nu prea circulau, era mai sigur să se deplaseze cu mastodonții de oțel gata să strivească tot ce li se opune și să tragă în orice mișcă sau suflă.

De altfel, chiar sub fotografie este expusă macheta cumplitului blindat; ne vom apleca imediat asupra lui, pentru că merită; deocamdată să revenim la fotografie.

Priviți cu atenție: pe tancuri și pe lângă ele se văd oameni. Sunt ostași ai Armatei Roșii, cu nelipsitul kalașnikov la piept și cu câte 4-5 ceasuri la încheieturile mâinilor-captură de război. Dacă priviți și mai atent, veți distinge printre ei și civili. Vin de la Moscova, școliți în patria socialismului

victorios. Nu sunt mulți, dar-după figură-par foarte hotărâți, gata la orice: ei sunt părinții și bunicii multor odrasle care astăzi se numără printre campionii democrației românești, luptători vajnici pentru demascarea și condamnarea comunismului, promotori ai europenismului, atlantismului și valorilor occidentale. Din tanc, au sărit în Mercedes, Volvo și BMW.

Să fie vorba despre o simplă defecțiune a busolei după care s-au condus în viață? „Estul” și „Vestul” și-or fi schimbat între ele pozițiile, pe cadranul sculei magnetice? Posibil. Cert este că ei, cei din fotografie, și alții care n-au încăput în poză, vor conduce țara ani mulți. Pentru ei se vor elibera-prin evacuarea proprietarilor-vilele spațioase în care noii veniți se vor instala cu aceeași grabă și lipsă de complexe cu care vor ocupa înaltele dregătorii ale statului. Acolo, în Nordul răcoros și înverzit al Capitalei, li se vor naște odraslele, ursite să nu părăsească niciodată pozițiile cucerite, să le apere cu ghearele și cu dinții, ceea ce au și făcut. Dar vă vorbeam despre tancul sovietic: iată-l expus aici, sub instantaneul fotografic surprins în epocă.

Grupul se strânse jur-împrejurul piedestalului pe care trona macheta impresionantă a unui tanc. Chiar și miniatura își dădea fiori.

— Să nu vă mire prezența acestui exponat în muzeul nostru, spuse ghidul; el nu este nici construit, nici folosit de români, dar șenilele sale au lăsat urme atât de adânci în pământul carpato-danubiano-pontic și în istoria noastră, încât ideea se susține, veți vedea.

Acest tanc a câștigat celebra bătălie de la Kursk, cea mai cumplită ciocnire de blindate din istoria războaielor omenirii, zdrobind panzerele lui Hitler și pecetluind soarta războiului aproape cât victoria de la Stalingrad sau cât apariția distrugătoarei Katiușa în arsenalul de luptă al rușilor. De-acolo și-a pornit el marșul triumfal spre Berlin, scăpând Europa de „ciuma brună” a nazismului. O asemenea faptă merită recunoștință. Dar, pe drum, tanchiștii au întâlnit și admirat câteva orașe atât de frumoase, încât... parcă se mai cereau vizitate cândva, după ce vâlvătaia războiului se va fi stins. Și au revenit, tot cu tancurile, la Budapesta în 1956 și la Praga în 1968.

Mi-aduc aminte că, după „episodul praghez”, în tot spațiul „lagărului socialist” (ce denumire sinistru de adevărată!) circula un banc. Se spune că „Inturist”, agenția națională de turism din URSS (un fel de ONT sovietic) a lansat un concurs de sloganuri publicitare pentru a reînvia apetitul vizitatorilor europeni pentru frumusețile Rusiei sovietice. Câștigător a fost românul Bulă (cine altul?!), cu următoarea propunere-slogan: „Grăbiți-vă să

vizitați Uniunea Sovietică, pînă nu vă vizitează ea!”. Dar să revenim la ale noastre...

Tancul: prieten? dușman? pericol? scut? semn al răului? semn al speranței? Ce aduce el: libertate? dictat? O simplă siglă pictată pe blindaj-zvastică, stea roșie sau oricare alta-să fie suficientă pentru a-i preciza rolul în viața popoarelor? Iată întrebări la care merită să meditați.

La noi, odată cu tancul au pătruns rafalele crivățului răsăritean. Un lider sovietic opina că fiecare țară socialistă ar trebui să aibă „Siberia ei”; dacă n-o are, să și-o creeze. Preluând sugestia- directivă, liderii comuniști români (mai exact-trăitori în România, pentru că români nu prea erau) au decretat Bărăganul drept Siberia României pentru chiaburi, sașii din Banat, dubioși și „nesupuși”. Priviți fotografiile bordeielor săpate în pământul înghețat chiar de „noii locatari” ai locurilor pustii... Aici, aceste texte olografe povestesc suferințele deportaților peste noapte; aceste cărți amănunțesc descrierile, le plasează în context, oferă fotografiile „pionierilor estului” și ale urmașilor... Interesant, nu?

Dar n-a fost suficient. Dinspre patria de origine a kalașnicovului a venit directiva încarcerării elitelor; închisorile sunt mai sigure, mai drastice decât viscoalele Bărăganului, în ele se supraviețuiește mai greu, ori tocmai asta era ideea... Priviți fotografiile cu închisori, sunt edificatoare; unele-primele moștenire de la vechea Siguranță a statului burghezo-moșieresc; altele-creații ale noii democrații născânde. La vremuri noi-închisori noi!

Să mergem mai departe...

— O clipă, dacă-mi permiteți, interveni o domnișoară drăguță-foc. Acele sugestii, sau directive-cum le numiți dumneavoastră... erau obligatorii? Cine și ce-i obliga pe români să li se supună?

Ghidul zâmbi din nou, apoi răspunse, în timp ce arătătorul mâinii stângi se îndreptă acuzator spre exponatul de pe pedestal, prezentat anterior:

— Păi... tocmai vă vorbeam despre tanc, mai exact-tancul sovietic. El se afla în România, cu echipaj cu tot, gata să dea o mână tovarășească de ajutor dacă lucrurile nu merg „ca unse”; înțelegeți? Șeful suprem al tancurilor, al Armatei Roșii și al întregului popor sovietic (foarte mare, pentru că e... mai multe) avea un principiu, formulat cât se poate de explicit în scrierile sale: „Dacă nu știi, te învățăm; dacă nu poți, te ajutăm; dacă nu vrei, te obligăm!” Clar? În acest complex proces pedagogic, gândit în trepte, tancul reprezenta un argument extrem de convingător. Și ca să fie

mai clar, pe plan intern, regimul s-a numit „dictatura proletariatului”, în perfectă consonanță cu argumentul blindat. Dar proletariatul era prea numeros și prea dispersat în teritoriu ca să poată dicta efectiv, așa că, în numele proletariatului, executa operațiunea un grup restrâns, dar strâns legat de filozofia și metafizica tancului. Iată cum arăta grupul.

Într-adevăr, o imensă fotografie de grup, însoțită de portretele- medalion ale mandatarilor dictaturii proletariatului (câțiva-proaspăt sosiți de la Moscova) oferea vizitatorilor imaginea „nucleului dur” cu care noua Putere pornea la comunizarea României; instalarea efectivă și definitivă (dar oare există ceva definitiv pe lumea asta?) va mai dura 3-4 ani, însă totul a început atunci, la 23 august, când tancurile...

— Scuzați întreruperea, se auzi o voce din grup. Să înțelegem că în țara dumneavoastră nu existaseră comuniști până-n vara lui ‘44? Că n-ați avut o mișcare muncitorească, o ideologie de stânga sau de extremă stângă, animată de lideri importanți?

— Întrebarea dumneavoastră anticipează exact conținutul tematic al exponatelor din încăperea alăturată. Urmați-mă, vă rog...

Și ghidul porni spre salonul vecin, însoțit de vizitatorii grupului. Odată ajunși, își reluă prezentarea:

— Organizatorii muzeului au intuit că, la auzul afirmației „atunci, în august 1944 a început totul”, vizitatorii se vor întreba: dar înainte? Ce-a fost înainte? Chiar nimic nu anunțase existența unor forțe care doresc și chiar acționează pentru schimbarea regimului politic în România?

Ei bine, exponatele spre care priviți constituie răspunsul. Da, au existat asemenea forțe; forțe-poate prea mult spus, dacă e să dăm crezare cifrelor-și n-avem niciun motiv să nu o facem. Dar... s-o luăm metodic.

Iată fotografii și documente de la primele manifestări ale muncitorimii din ultimele decenii ale secolului XIX. Iată și primele gazete socialiste. Vorbeați de lideri. Da, au existat, priviți-i: soții Ion și Sofia Nădejde, Dobrogeanu-Gherea și alți câțiva, ilustrând „perioada romantică” a mișcării, apoi-odată cu radicalizarea politico-ideologică-I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu... Aici-la mitinguri muncitorești; aici-la serbările câmpenești și la „ieșirile la iarbă verde” cu ocazia sărbătorii de 1 Mai; aici-la primele greve... Priviți, marcat în mod special, grupajul consacrat anului 1921, când ia ființă Partidul Comunist Român. Acesta-priviți-l!-este peretele cu manifestările majore ale PCR pe scena politică și socială: greva minerilor-

Lupeni '29, Grivița-1933, scoaterea comuniștilor în afara legii, ca urmare a faptului că PCR a susținut teza Cominternului stalinist potrivit căreia România acelor ani ar fi... stat imperialist, acaparator de teritorii ce nu i-au aparținut niciodată.

Grupul făcu „turul salonului” oprindu-se în fața fiecărui exponat, fiecărei vitrine, fiecărui grupaj cu fotografii și cu pagini întregi din ziarele vremii, consacrate evenimentelor și proceselor răsunătoare care le-au urmat. La capătul itinerariului ticsit de informații, vizitatorii se reuniră în jurul ghidului, ascultându-i concluziile.

— Da, august 1944 a avut un preludiu. Existau germenii virajului violent spre aripa extremă a stângii politice, dar... atenție: reiau, fără să retractez nicio virgulă din afirmația „atunci a început totul”. De ce?

Pentru că România anului 1944 nu era Rusia anului 1917, PCR nu era Partidul Bolșevic, Gheorghiu-Dej nu era Lenin și nimeni din cei de lângă el „nu avea stofă” de Stalin. Comuniștii români nu instalaseră pe mioritica noastră Dâmboviță vreun crucișător Aurora, cu țevile tunurilor îndreptate spre Palatul regal sau spre sediul Guvernului, de pe care să declanșeze atacul decisiv pentru cucerirea Puterii. Dar-mai ales-armata română nu era strânsura de foști militari ai Rusiei țariste care nu izbutise să apere nici Palatul de iarnă, ci forța ce-și va dovedi capacitatea, determinarea și patriotismul pe frontul de vest. Niciodată armata română nu s-ar fi lăsat atrasă în aventura unei lovituri de stat, n-ar fi acceptat statutul de braț înarmat al instalării dictaturii comuniste în România. Fără tancurile sovietice, fără conjunctura acelei veri decisive nu numai pentru soarta României, Partidul Comunist Român (în acea vreme cu numai câteva mii de membri) ar fi devenit, probabil, o forță politică de stânga poate importantă, poate cu o anumită pondere pe eșichierul politic național, așa cum au fost-atunci și mai târziu-partidele comuniste din Franța, Italia, Spania și chiar din Germania-până la apariția lui Hitler; dar atât. Numai atât.

Șervețelul acela fatidic, pe care Churchill și Stalin au mâzgălit, la Ialta, harta sferelor de influență în Europa postbelică, împreună cu tancurile „contrasemnare” ale celebrei și funestei înțelegeri, au decis soarta românilor pentru 45 de ani. Da, atunci a început totul. Nu retractez, nu reformulez.

Din grup se auzi o voce:

— Vă înțeleg argumentația, dar... o întrebare, totuși: nu cumva muzeul „decontează” prea multe necazuri pe seama „vecinului de la Răsărit”? Nu e o nuanță de rusofobie în această invocare insistentă a intervenției rușilor în treburile românilor?

— Excelentă întrebare, exclamă ghidul. Mi-am notat-o și voi încerca să răspund la ea, pentru uzul vizitatorilor viitori, chiar și atunci când ei nu mi-o vor pune. Dar, mai întâi, să vă răspund dumneavoastră.

Nu, doamnelor și domnilor, nu suntem rusofobi; doar... „stalinofobi”, și vă voi oferi pe parcursul prezentării exponatelor încă multe explicații-argument ale acestui sentiment irepresibil. De altfel, nu văd de ce l-am reprima, de vreme ce poporul rus, chiar el, l-a dezavuat pe Stalin, s-a dezis de crimele lui (plătite, vă reamintesc, cu 20 de milioane de vieți!) și l-a dat jos de pe soclul unde-l cocoțase cultul dement al personalității unui tiran.

Ce-am avea noi, românii, cu un mare popor? Cu o mare cultură? Cum n-am admira și n-am simți aproape de sufletul nostru un Gogol, Pușkin, Tolstoi, Cehov, Ceaikovski, Glinka, Șaliapin, Șostakovici, Plisețkaia, Mihalcov? Cum să nu citim și să recitim pe Ilf și Petrov, de vreme ce ei ne-au arătat, primii, ce nu-i în regulă pe drumul apucat și de noi sub semnul secerii bine ascuțite și al ciocanului amenințător?

Ce n-o să obosim niciodată să condamnăm este „filozofia aplicată” a lui Stalin, Beria și Brejnev, în care visul de mare putere, nutrit de Petru cel Mare, se împletește cu filonul de nebunie sadică pornit de la Ivan cel Groaznic, trecut prin Rasputin și sfârșit în Gulagul descris de Soljenițin...

— Ați împins lucrurile undeva, către secolul XVI... Dar acum? Ce cred, ce spun, ce simt românii pentru vecinii lor de la Răsărit?-insistă vizitatorul curios.

— Permiteți-mi să întreb, la rândul meu: veniți, cumva, din spațiul ex-sovietic?

— O, nuuu, nici vorbă! răspunse vizitatorul, amuzat, dar îmi displac generalizările nedrepte și acuzele nemeritate; atâta tot.

— Mulțumesc pentru sinceritate. Acum... vă răspund, deși întrebarea iese, oarecum, din sfera preocupărilor și intențiilor muzeului: da, acum (de-abia acum) lucrurile sunt în ordine. Nimic nu ne împiedică să fim egali; dacă nu economic, politic și militar (așa cum, niciodată, fabrica de băuturi răcoritoare de la Râureni-Vâlcea nu va putea fi egală cu gigantul Coca-Cola sau cum micuța armată română nu se va putea compara cu uriașa forță

militaro- atomică a Rusiei!), măcar din punctul de vedere al dreptului internațional. Vă asigur că nu este cazul să ne bănuim de rusofobie; am zeci de argumente și dovezi, dar... iată un amănunt, ca să scurtăm discuția: personal, locuiesc în strada Rahmaninov, colț cu strada Glinka, de lângă bulevardul Ceaikovski. Veți spune, poate, că denumirile străzilor au fost date pe vremea comunismului; da, așa este, dar după 1990, nimeni nu s-a repezit să le schimbe, așa cum s-a procedat cu tot ce avea conotații indezirabile. De ce? Pentru că... exact cum vă spuneam: la noi, tirajele cărților lui Evtuşenco se epuizează rapid, Nikita Mihalcov face săli pline, aplaudăm frenetic stelele de la Balșoi, învățăm chimie după Tabelul lui Mendeleev, divinizăm muzica lui Ceaikovski, ne entuziasmează performanțele marilor campioni ruși, dar... nu ne plac tancurile cu altă stemă decât cea românească. Și nici Stalin. Sper că m-ați înțeles.

Curiosul cu întrebările se declară satisfăcut de răspuns, mulțumind cu o ușoară aplecare a capului. La un gest al ghidului, grupul se deplasează către următorul obiectiv.

— Ne aflăm în standul tematic „23 august 1944”. Stand, nu exponat, pentru că el cuprinde, așa cum puteți vedea, o mulțime de documente: înscrisuri, citate, fotografii... Iată-le, ocupă un perete întreg, și încearcă să reconstituie (muzeistic, desigur), una dintre marile enigme ale istoriei noastre contemporane...

— Enigmă? De ce enigmă? se auzi o voce contrariată. Pot fi „enigmă” întâmplările din străvechime, te poți întreba „cum a fost” dacă e vorba despre epoca retragerii armatei romane din Dacia, de pildă... Despre acolo și atunci... da; totul se reconstituie anevoie, din indicii arheologice, din referiri tangențiale și contradictorii ale unor surse istoriografice incerte, dar... 1944, enigmă-cu un perete plin de documente și dovezi, chiar și fotografice? Cu atâția supraviețuitori-bănuiesc? Puse cap la cap, sursele acestea...

— Perfect!-exclamă ghidul, întrerupând pledoaria vizitatorului nedumerit. Hai să le punem cap la cap, să vedem ce iese. Atenție, începem!

În primii ani de după 1944, istoriografia comunistă denumeste Armata Roșie drept armata sovietică eliberatoare. Priviți sintagma- lozincă, așa cum apărea cu litere de-o șchioapă în ziare, pe garduri și pe ziduri, ba chiar și în primele manuale de istorie editate atunci, „la cald”. Dar... ce să vezi? Priviți: o fotografie absolut autentică imortalizează momentul primirii

trupelor sovietice cu discursuri și cu flori, la bariera șoselei Colentina, într-un București liber! Deci „eliberatoare” de cine, și cum, dacă Bucureștiul era gata eliberat? Atacul disperat al unui detașament nazist fusese respins în Nordul Capitalei de către ostașii români, câteva căpetenii hitleriste erau capturate și bine păzite... Nici măcar încercarea nemților de a proceda ca în Varșovia nu le-a reușit, tot datorită armatei noastre.

— Dar ce-a fost la Varșovia? interveni un alt curios.

— Bună întrebare! Să ne reamintim. Trupele sovietice înaintau vijelios spre capitala Poloniei, gata să ajungă la Vistula, de unde puteai vedea Varșovia prin binoclu. Contând pe viteza de înaintare a rușilor și pe degringolada retragerii nemților (care, practic, părăsiseră orașul), forțele patriotice poloneze au declanșat celebra „insurecție varșoviană”. Numai că nemții s-au întors rapid, au reprimat sângeros insurgența, obligându-i pe răzvrătiți să se ascundă prin canale, și-timp de 2 zile-au pus dinamită metodic, nemțește, clădire cu clădire, cvartal cu cvartal, stradă cu stradă, aruncând în aer aproape tot fondul edilitar și făcând din mândra capitală poloneză o imensă ruină.

Rușii, ajunși între timp la Vistula, au privit netulburați, prin binoclu, întreaga operațiune, fără să miște un deget.

— De ce?-întrebă curiosul.

— Întrebarea ar trebui adresată generalisimului Stalin, dar am dubii că v-ar răspunde, chiar dacă ar mai trăi. Istoricii (nu doar cei polonezi) opinează că Stalin și-ar fi oprit tăvălugul pe malul Vistulei pentru că nu avea nevoie de o Varșovie auto-eliberată, cu grupări politice de stânga, dar și cu forțe naționaliste, generatoare de probleme după. Pe un teren „curățat”-exact ce tocmai făcea armata lui Hitler!-poți construi politic ce vrei, cum vrei, cu cine vrei.

Iată o imagine cutremurătoare a Varșoviei după dezastru, așa cum n-a fost niciodată Bucureștiul, mai spuse ghidul, îndreptând privirile tuturor spre o fotografie panoramică într-adevăr impresionantă, apoi continuă:

— Amatorilor de informații suplimentare despre tragedia varșoviană, în care au pierit nu numai clădiri, ci și multe, foarte multe vieți omenești, le recomand două filme antologice: *Canalul*, de Wayda, și *Noaptea generalilor*. Le veți urmări cu sufletul la gură, vă asigur.

Închidem paranteza, doamnelor și domnilor; asta a fost la Varșovia. Bucureștiul a ieșit însă neatins din „episodul 23 august”. De fapt, mai multe

stricăciuni i-au provocat bombardamentele anglo-americe de până atunci.

— O întrebare, vă rog, spuse cineva. Amabil ca întotdeauna, ghidul îl invită s-o formuleze.

— Ne vorbiți tot timpul despre Capitală, dar România e incomparabil mai mare decât un oraș. Poate că în restul teritoriului a fost altfel...

— N-a fost, vă asigur; dacă nu mă credeți pe mine, priviți exponatele: fotografii, comunicate de front, articole din presa vremii, alte documente, știri transmise de BBC... Dar vă mulțumesc pentru întrebare; ea îmi permite să subliniez că teritoriul țării a fost eliberat de armata română, kilometru cu kilometru, după lupte crâncene și importante jertfe de sânge, până la granița de Vest. Mai mult: deși armata noastră n-a pretins și nici n-a impus nimănui s-o numească „eliberatoare” (cu toate că a fost!), ea a plătit cu zeci de mii de vieți de români eliberarea Budapestei și a multor localități din Cehoslovacia. Asta-ca să fie clar cine pe cine a eliberat în ‘44-‘45...

Dar să revenim la exercițiul început, de „a pune cap la cap datele pentru a spulbera enigma”. Iată un alt set de înscrisuri, documente, titluri din ziare, lozinci, definiții din manuale: toate aparțin tot istoriografiei comuniste și se referă la aceleași evenimente istorice.

Priviți: 23 august n-a mai fost ziua eliberării, ci „ziua insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste”. Parcă sună altfel! Curiozitate? Ciudățenie? Evident. Înainte să mă întrebați dumneavoastră, vă întreb eu: antifascistă-înțeleg, doar ne luptam cu Hitler!, dar de ce antiimperialistă? Prin întoarcerea armelor, deveneam „frați de arme” cu americanii și englezii, liderii blamați ai imperialismului mondial! Și-atunci... ce să mai credem? Nu știu. Luați-o ca pe o ciudățenie majoră a istoriei noastre.

Dar... atenție; enigma de-abia începe! Comuniștii își asumă „partea leului” din actul de la 23 august, minimalizând până la insignifianță rolul Casei Regale și chiar al armatei la adoptarea și punerea în aplicare a istoricei decizii. Dintr-odată, gărzile patriotice devin factor de bază, fără de care... etc. etc... Iată aici dovada afirmației mele, una din multele posibile: câteva fotograme mărite, din filmul lui Liviu Ciulei, *Valurile Dunării*. Veți vedea imediat cum aceste fotograme au ajuns „probă la dosar”. Filmul narează un episod din alungarea nemților, în zbuciumata vară a lui 1944; ei bine, premiera filmului a trebuit amânată pentru că, în varianta inițială, concepută de Ciulei, nu existau aceste imagini, cu gărzi patriotice, aproape la paritate cu ostași ai armatei, mășăluind victorioși pe străzile Galațiului...

Filmul a fost oprit, s-au filmat aceste cadre, s-a remontat și...totul a fost bine. Așa spuneau atunci comuniștii...

Dar iată că, după 1990, „istoria decomunizată” adâncește misterul: ea contestă vehement contribuția comuniștilor la controversatul eveniment istoric. Fără să ne explice, însă, cum rămâne cu niște „amănunte majore”, ca, de pildă: contactele liderului comunist Lucrețiu Pătrășcanu cu Palatul Regal; prezența reprezentanților PCR la arestarea mareșalului Antonescu, în Palatul Regal; transportarea și sechestrarea mareșalului nu în vreo închisoare a poliției sau a armatei, ci într-o casă conspirativă a comuniștilor, din Vatra Luminoasă, unde paznici i-au fost nu polițiști sau militari, ci fratele și sora liderului comunist Emil Bodnăraș. Cu „detaliile” astea cum rămâne?

Dar... șirul ciudăteniilor nu s-a terminat; enigma se adâncește, ba chiar „face valuri” până-n ziua de azi. Și ce valuri! Iată: la trei ani după ce ordonase arestarea lui Antonescu, alăturând armata română forțelor aliate și scurtând războiul cu cel puțin 7 luni, regele este el însuși detronat și trimis în exil, de unde revine după revoluție, când Puterea post-decembristă îi refuză intrarea în țară; era ajun de alegeri, situația social-politică-turbure... mai știi ce iese, Doamne ferește? După câțiva ani, aceeași putere, taxată de opoziție drept neo și cripto-comunistă, îl recheamă pe rege și-i redă o mare parte din bunurile Coroanei regale, confiscate cândva de comuniști. Interesant, nu? Regele, repatriat, devine un venerabil nonagenar, dobândind respectul populației, al autorităților române și al Europei, care-l consideră un reper, cum și este, ca unic supraviețuitor al sarabandei de evenimente din anii 1944-1945.

Credeți că s-a terminat? Ei bine, nu! Pentru că... ce să vezi? Președintele de azi (2014) al României, „democrat și politician de dreapta”-cum se autointitulează, aruncă în obrazul venerabilului ex-rege epitetele „trădător” și „laș”. Trădător-pentru că ar fi „vândut țara rușilor”, laș pentru că n-a avut curajul să se opună ultimatului abdicării, când avea pistolul la tâmplă-și nu numai el, ci și câteva zeci de tineri arestați și ținuți ca zălog, în beciurile Securității... Și (culmea!) cine acuză? Un funcționar superior al statului comunist, reprezentant la Anvers, cu numirea în funcție contrasemnată de Elena Ceaușescu!

Ce ziceți: se poate concepe un șir mai ciudat de... ciudătenii istorice? Adunate la un loc, „puse cap la cap”-cum sugerați-ele bat imaginațiile

reunite ale unor Conan Doyle, Agatha Christie și câți vor mai fi fiind. Cine ar putea născoci o asemenea serie de enigme, de stranietăți ale istoriei?

Să privim penultimul exponat. Trei fotografii pe același panou: regele Mihai, mareșalul Antonescu, Lucrețiu Pătrășcanu-actorii principali ai momentului 23 august '44. Trei oameni, trei destine împletite într-un act istoric de importanță europeană și mondială. Antonescu-căzut sub gloanțele plutonului de execuție, întocmai ca alt șef al Statului Român, Nicolae Ceaușescu, 45 de ani mai târziu; Pătrășcanu-ucis în închisoarea în care fusese trimis chiar de partidul său...

— O întrebare, vă rog, se făcu auzită o voce din grup: ce făcuse Pătrășcanu? De ce culpă fusese acuzat?

— Avea două mari păcate, dragă domnule, răspunse ghidul pe un ton neobișnuit de grav. Primul: era intelectual, și-pe vremea aceea, acolo „la vârf”, asta putea să te coste scump (cum s-a și întâmplat); al doilea: era un concurent posibil pentru „numărul unu” al acelor vremuri. Să fii comunist călit în focul luptei ilegale, să știi carte, să fii cunoscut și recunoscut de-ai tăi, respectat în toate cercurile-inclusiv de către adversarii politici (care-l acceptaseră ca partener în pregătirea actului de la 23 august), să fii scriitor de deștept... cum să ierți asemenea calități în anturajul tău de lider al partidului? Trebuia ucis, și chiar a fost, executat cu ranga de către călăul Pantiușa, într-un moment când Stalin nu mai putea comanda de la distanță asemenea execuții, fiind el însuși băgat în mormânt de otrava „colaboratorilor apropiați”... Atunci, Kremlinul n-avea timp de micuța Românie și de micuțul PCR; era prea ocupat în febra dărmării „cultului personalității” Tătucului, care avea să izbucnească foarte curând, îngrozind omenirea cu bilanțul de crime săvârșite în numele unei idei cândva generoase...

În sfârșit, al treilea portret: Mihai I. Întâi decorat de Stalin, apoi detronat, exilat, revenit, respins de la graniță, apoi rechemat, reabilitat, cinstit de foștii supuși și, iată-insultat, jignit grosolan de președintele „de dreapta” al unei Românie democratice și europene. Nu e tare?

Acum, la despărțirea de „Salonul 23 august”, priviți acest panou, ultimul. El conține o schemă la care merită să meditați, pentru că rezumă și ilustrează destinul țărilor mici prinse în vârtejul furtunilor istoriei. Urmăriți schema, vă rog: România lui Antonescu intră în război alături de Hitler, cel care-i răpise Transilvania prin Dictatul de la Viena. Întorcând armele în

1944, România se aliază cu Stalin, cel care-i smulsese Basarabia prin Pactul Ribbentrop- Molotov. Deși jertfește peste 170.000 vieți pe frontul de Vest, țara noastră nu primește-la sfârșit-statutul de co-beligerant. Este „țară învinsă”, jumulită de nemți în prima parte a războiului și numai bună să se spetească plătind daune de război învingătorilor!

Și mai ciudat: în 1918, România condusă de un rege neamț-Ferdinand-intră în război împotriva Germaniei, recâștigând Transilvania, dintotdeauna pământ românesc, și împlinindu-și astfel, sub domnia neamțului, visul Marii Uniri, „pohta ce-a pohtit” Mihai Viteazul încă de la 1600...

Nu-i așa că muzeul nostru vă oferă curiozități istorice pasionante?

ANII '45-'55

— Așadar, doamnelor și domnilor, ne aflăm în secțiunea consacrată anilor '45-'55 din „etajul comunismului” pe care tocmai ne pregăteam să-l construim (comunismul, nu etajul), dar nu începusem încă; n-aveam „front de lucru”, cum spun constructorii. Războiul se terminase, e adevărat, aliații triumfaseră, Hitler era mort, capitulase și Japonia („convinsă” cu cel mai zdrobitor argument posibil: bomba atomică), regele Mihai fusese decorat cu cel mai înalt ordin al URSS, românii își numărau morții de pe frontul de Vest (zeci de mii!), își inventariau pagubele (uriae!), dar socoteau și tot socoteau cum să-și plătească datoriile de război cu care aliații ne-au pedepsit pentru jertfa ostașilor noștri și pentru scurtarea războiului cu 7 luni (după aprecierea experților militari ai vremii).

În plus, nu numai aliații, dar parcă și Dumnezeu se supăraseră pe noi, românii, trimițându-ne o secetă cumplită, doi ani la rând. Lumea murea de foame la propriu. Copiii înfometați ai Moldovei se aciuiuau pe la familiile ceva mai cuprinse, din vestul și din sudul țării, ca să supraviețuiască. Pe scurt-erau vremuri îngrozitoare; mult nu se mai putea trăi așa. Trebuia să răsară soarele și pentru noi. Și a răsărit.

Iată panoul alegerilor din '45, desfășurate sub lozinca VOTAȚI SOARELE. Scrutinul, considerat cea mai mare fraudă din istoria vieții parlamentare românești (nu și cea mai perfidă; în zilele noastre, un președinte „democrat” și „de dreapta” avea să-l surclaseze pe dr. Petru Groza în materie de furt electoral), scrutinul-spuneam-a scos din urne un

soare ce va pârloli țara la fel de nemilos, din anumite puncte de vedere, ca soarele ce distrusese recoltele în '45 și '46.

A triumfat atunci nu numai Blocul Partidelor Democrate, condus de comuniști, cât mai ales teza stalinistă conform căreia e important nu cine și cum votează, ci cei care numără voturile.

Atenție! Voi face un nou arc peste timp, o altă trimitere la zilele noastre; o voi amănunți în „etajul tranziției”, unde ne vom întâlni cu scrutine electorale inspirate, și ele, din teza stalinistă. Urmăriți-mă, ca să nu pierdem firul: se pare că teza cu pricina a plăcut enorm unui personaj care... încă nu se născuse, dar tropăia de nerăbdare să vină pe lume, să se cocoate sus, sus de tot (dacă nu la Kremlin, de unde emanase ideea, că n-avea cum, măcar la Cotroceni!), să adapteze principiul stalinist la condițiile și rigorile democrației și să măsluiască votul nu zdrobitor, ca Petru Groza în '45, ci „la mustață”, atât cât trebuie pentru a cuceri puterea.

— Așa ceva nu se poate! exclamă cineva din grup.

— Așa credeam și noi, dar iată că s-a putut! Personajul pe cale de a se naște a „născut”, odată cu el, și dezvoltarea teoretică a ideii lui Stalin: când nu-ți convine cum votează poporul, când nici cei ce numără voturile nu pot face nimic (ce să mai furi la 7.400.000 contra și 800.000 pentru?), atunci trebuie inventat un al treilea element al ecuației decizionale: factorul extern. Înalta Poartă-vi-o amintiți? Ea știe mai bine decât românii ce le trebuie românilor, ce vor ei.

Genială idee! Să reinventezi instituții ale Înaltei Porți în 2012, să le faci să funcționeze ca pe vremea fanarioților în plină democrație europeană și euroatlantică, să te proțăpești în scaun cu firman extern și să-ți zăvorăști astfel multe și grele dosare penale sub pavăza imunității absolute a singurului cetățean de neatins, indiferent ce-ar comite, asta da performanță. Aferim!

Închidem paranteza cu scuze pentru divagație-și revenim la 1945. Priviți vitrinele de lângă panou: ziarele vremii (pe-atunci încă mai erau) contestă vehement rezultatul, „Scânteia” exultă, presa occidentală acuză și ea, politicienii europeni mârâie, câțiva chiar latră, dar de mușcat nu mușcă nimeni. Marile puteri știau bine ce semnaseră pe șervețelul lui Churchill și Stalin; politichia la nivel înalt nu murea de grija unor amărâte de țărișoare și a câtorva zeci de milioane de amărâți trimiși, dintr-un condei, dincolo de cortina metalică ce tocmai se turna din cel mai forjat fier posibil. Într-o

lume în care evreii (câți mai supraviețuiseră cuptoarelor naziste) tocmai fuseseră eliberați din lagărele morții, istoria lucra frenetic la construirea unui lagăr ceva mai mare și-e drept-mai blând: lagărul socialist.

... S-au încheiat alegerile, încet-încet s-au stins și comentariile. Noua Putere s-a instalat, după străvechiul proverb „câinii latră, caravana trece”... Trece spre... ce? Spre unde? Spre comunism, evident!

Vă invit să-i urmărim traseul. Pofțiți la standul următor.

După câțiva pași făcuți împreună cu grupul, ghidul se opri în fața unui alt stand, ceva mai sărac în exponate dar parcă mai bogat în ciudățenii, după cum aveau să constate vizitatorii.

— Iată Standul Sovromurilor. Ce sunt, sau mai exact ce au fost Sovromurile? În epocă, ele erau prezentate drept societăți mixte de comerț exterior româno-sovietice, dar ideea nu se susține. Când dai totul și nu primești nimic, nu se cheamă că „faci comerț”... Celebrul nostru Bulă a rezumat situația astfel: ei ne luau petrolul și, în schimb, noi le dădeam grâul. Gluma nu e departe de adevăr. De fapt, sovieticii inventaseră o modalitate-să-i spunem legală-de a scoate din România cam ce considerau ei că le datoram în urma prezenței românești pe frontul din Răsărit, alături de armata germană. Din punctul lor de vedere, treabă corectă, să zicem. Pe noi, însă, nu ne-a întrebat nimeni cât am pierdut după întoarcerea armelor, cât ne-a costat distrugerea industriei petroliere, bombardată de anglo-americieni. Noi nu i-am întrebat pe aliați de ce au bombardat Bucureștiul la 4 aprilie 1944, omorând mii de oameni pașnici, când nu exista nicio rațiune militară pentru un asemenea gest și când nici măcar pe frontul de est nu se prea mai lupta, armata roșie aflându-se în marș susținut către interiorul țării. Deci... cu ce ne-am ales noi? Cu cimitirele de ostași români presărate nu numai prin Ardeal, ci și pe întreg teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei.

— Dar România a primit, din câte știu, Ardealul de Nord la conferința de pace, remarcă o voce din grup.

Ghidul chibzui o clipă, căutând modalitatea de a pune lucrurile la punct fără să-l contrarieze pe vizitator, apoi răspunse, zâmbind:

— Informația nu e departe de adevăr, dar formularea este inexactă. Nu ți se poate da ceva ce este al tău. Ardealul de Nord nu ne-a fost dat, ci l-am recucerit cu arma-n mână, anulând prin luptă un diktat criminal, până când ultima cizmă hitleristă sau hortistă a fost aruncată dincolo de granița vestică a României. E adevărat, Tratatul de pace a reafirmat un adevăr pe care

Europa îl știa de mult: Ardealul este, de drept și de fapt, românesc. Cine se face că uită, riscă mult...

Cât despre Sovromuri, că de la ele pornisem, iată-precizate în aceste panouri-cantitățile de produse ieșite din țară: petrol, grâne, carne și multe altele, ca urmare a „cooperării frățești” româno-sovietice. N-o să găsiți ce a intrat în contrapartidă, pentru că... n-a prea intrat nimic. Erau vremuri grele și pentru sovietici, românii i-au înțeles... Și chiar dacă nu-i înțelegeau, n-aveau încotro. Apropo de „frăția româno-sovietică”, același celebru Bulă a inspirat un banc extrem de concludent: se spune că Bulă, grănicer român pe malul vestic al Prutului (frontiera cu URSS) vede la un moment dat cum, pe firul apei, exact pe mijloc, valurile aduc o frumusețe de pepene verde. Exact în aceeași clipă, pepenele este reperat și de Ivan, grănicerul sovietic de pe malul opus. Fără să șovăie, amândoi se aruncă în apă, înoată voinicește și pun mâna, simultan, pe râvnitul harbuz. Ca să prevină conflictul iminent, Ivan propune: „Hai să-l împărțim frățeste”, dar Bulă al nostru răspunde, panicat: „Nu frățeste; juma-juma!” Cam așa era percepută, în epocă, mult-trâmbițata noastră „frăție”...

Spuneam că „era sovromurilor” nu ne-a adus nimic. Ba da, ceva ne-a adus: consilierii sovietici. Priviți această schemă și aceste înscrisuri; definiția sus-numiților consilieri și amplasarea lor în organigrama instituțiilor centrale. Unii dintre ei, basarabeni de origine, o rupeau binișor pe românește, alții nu înțelegeau o boabă, dar toți erau cetățeni sovietici, vestiții politrucii din epocă, plasați pe lângă mai toți conducătorii superiori din aparatul de stat. Dacă un ministru, să zicem, avea de luat o hotărâre, n-o putea face decât după ce obținea „binecuvântarea” consilierului moscovit.

— Chiar așa? Întrebă un curios din grup.

— E greu de crezut, dar... chiar așa. Iată un exemplu, povestit (de fapt-relatat, nu povestit, că nu e poveste, ci fapt autentic!) de un „pionier” al cinematografilei române. Pe la începutul anilor ‘50, când se hotărâse construirea unui mare studio pentru producția națională de film, proiectanții și constructorii aleseseră un loc pe care-l considerau optim din toate punctele de vedere: spațiu berechet, pe malul lacului Herăstrău (pentru filmări exterioare ce presupuneau oglindă de apă), suficient de izolat de restul construcțiilor urbane dar suficient de aproape încât accesul personalului să nu pună probleme. Toți specialiștii, în frunte cu cei direct implicați-cei care urmau să lucreze în studio-au susținut propunerea; mai

puțin consilierul sovietic. El a indicat malul lacului de la Buftea drept amplasamentul ideal, și Buftea a rămas! Așa se face că „Studioul București” nu era, de fapt, la București, că personalul studioului și cei ce aveau de filmat sau de făcut post- sincroane parcurgeau zilnic zeci de kilometri dus-întors, că-dintr-un condei-problema transportului (oameni, tehnică, materiale etc) a devenit unul dintre cele mai mari neajunsuri pentru o instituție ce de-abia se năștea și avea de rezolvat multe alte probleme reale, nu inventate de-un ins care a hotărât, apoi a plecat, lăsând „moștenire” o complicație cu care sistemul a avut de luptat zeci de ani...

Cam asta au făcut consilierii sovietici și, vă rog să mă credeți, v-am oferit exemplul cel mai benign.

... După câțiva pași, făcuți la invitația ghidului și împreună cu el, grupul se opri în fața unui stand mult mai întins și mai bogat în exponate. Titlul mare, lățit pe câțiva metri, exprima un paradox cum numai muzeul acesta putea găzdui: ÎMPROPRIETĂRIREA ȚĂRANILOR ȘI COLECTIVIZAREA AGRICULTURII. Firesc, întrebarea aflată pe toate buzele fu rostită de... cine altul decât vizitatorul francez, cartezian prin definiție:

— Așa ceva nu se poate! Ori împrumut, ori colectivizare!

— Ba se poate, stimate domn. Logica formală, atât de dragă conaționalului dumneavoastră Descartes, nu o admite, dar există și o logică politică, o logică electorală, care a permis-o și chiar a făcut-o să funcționeze. Comuniștii și-au adus aminte că în 1918, în tranșeele de la Mărăști, Mărășești și Oituz li s-a promis pământ țăranilor- ostași dacă, prin eroism și jertfă, vor răsturna tăvălugul lui Mackensen, și... minunea s-a împlinit; Mackensen a fost înfrânt. De ce n-ar funcționa și în 1945 dragostea seculară pentru pământ a țăranului român? Așa s-a ajuns la reforma agrară, care a desființat marile moșii ca un prim pas spre ceea ce avea să desăvârșească, în 1948, naționalizarea principalelor mijloace de producție și unități bancare. Țăranii au primit atunci pământ, dar... la nici 4-5 ani se va declanșa „operațiunea colectivizare”, care avea să dureze ani buni...

— Ani buni? Întrebă francezul, vexat.

— Nu, deloc; dimpotrivă, se scuză ghidul. Colectivizarea a fost una dintre marile drame ale satului românesc. Ea a generat tragedii, a făcut victime, a curmat sau a deturnat destine omenești, pentru că se petrecea...

unde? În România preponderent rurală, în care pământul însemna bunul suprem al țărănimii, „talpa țării”-cum i se spunea. Pentru pământ s-a luptat și s-a murit de-a lungul veacurilor, pentru pământ s-au răsculat și au înfruntat gloanțele în 1907 săracii satelor-adică cei mai mulți, „Noi vrem pământ!” a fost strigătul de furie căruia Coșbuc i-a dat glas în versuri tăioase ca lama coasei, pământul a învrăjbit și a secerat vieți în proza lui Rebreanu, făcând din neasemuitul său „Ion” personajul emblematic al unei clase sociale. Comuniștii trebuiau să dea pământ atunci, la începuturi, ca să câștige țărani și să distrugă moșierimea. Dar nici modelul colhozului sovietic nu putea aștepta prea mult cu implementarea; n-ar fi fost în logica frăției româno-sovietice și a „politicii de lagăr”.

Așa se face că vechii și noii proprietari de pământ au fost împinși-de fapt îmbrânciți-în noua formă de organizare a satului românesc.

— Deci... împrăștiem ca să avem ce colectiviza? întrebă cineva din grup.

— Exact. Logică dialectică, ar spune filozofii; de fapt-logică politică fără cusur. Urmăriți-i „verigile”: „Votați soarele” (și) pentru că vă împrăștiem, dar de fapt în felul ăsta lichidăm moșierimea; apoi colectivizăm, lichidând nu numai chiaburimea, ci orice tip de proprietate în mediul rural, pentru că Lenin, ideologul revoluției socialiste, decretase: „mica proprietate țărănească generează capitalism ceas de ceas, zi de zi și-n proporție de masă”. Stalin, mai debil în teorie, dar maestru la practică, terminase „culacii”, chiaburimea Rusiei Sovietice, în stilul său personal: fără milă. Târziu, după zeci de ani, s-au numărat morții și deportații „experimentului”: sute de mii. La noi, ce-i drept, au fost mai puțini; țară mică...

— Dar-intervenii cineva din grup-în afara acestei logici sinistre, n-au existat cumva și alte rațiuni? Economice, de pildă...

Fața ghidului se luminează de un zâmbet larg, atât de vizibil încât simți nevoia să-l explice:

— Vă felicit pentru întrebare! Nu intenționez să deschid acest capitol, realmente foarte interesant, dar consistența întrebărilor dumneavoastră mă încurajează să-o fac.

Da, dragă domnule, existau și rațiuni economice la baza unei asemenea decizii care avea să schimbe fața satului românesc și să influențeze hotărâtor destinul unei clase sociale-cea mai numeroasă în acea vreme.

Numai că, în opinia mea, nu acele rațiuni au precumpănit în decizia luată atunci.

Se știa demult că agricultura modernă, eficientă nu se poate face decât pe suprafețe mari, care permit mecanizare, folosirea cuceririlor tehnicii și științei agricole. Țările europene, dar mai ales SUA, demonstraseră cu prisosință adevărul. Cine dintre dumneavoastră a citit „Fructele mâniei”, romanul lui Steinbeck?

Șapte mâini se ridicară, aducând din nou pe fața ghidului un zâmbet de satisfacție.

— Știam eu că azi am privilegiul să conduc un grup de elită. Cu ajutorul dumneavoastră mă voi face lesne înțeleș. Vă amintiți subiectul cărții? Este povestea dramelor umane declanșate de pătrunderea marelui capital în agricultura americană. Sute de mii de fermieri cu exploatații agricole modeste, familiale, au fost izgoniți de pe pământurile lor prin mecanismele implacabile ale economiei de piață: ipotecare, faliment, expropriere prin executare silită. Nimic ilegal, totul-cu legea-n brațe. Așa au apărut hoarde de proletari agricoli, foști fermieri, în permanentă cautare de lucru: strângători de fructe pe plantațiile californiene, culegătorii de pepeni plătiți cu ziua, la normă, precum căpșunarii români prin Spania și prin alte țări sud-vestice, în zilele noastre. Toți-trăitori în corturi sau înghesuiți în camioane vechi, hârbuite, la limita supraviețuirii-oameni și mașini... America a ales atunci, la începuturile secolului XX, calea capitalistă a creării marilor exploatații agricole, transformând o ramură până atunci artizanală într-o industrie modernă, eficientă, competitivă. Opțiune firească. URSS, liderul socialist, nu putea merge pe acest drum; esența regimului său politic îi interzicea. Dar nici timp prea mult de „lămurire” a țăranilor să se asocieze nu avea, așa că a adoptat calea colectivizării forțate. Alegere impusă, firește, și României.

Acestea fiind zise, acum pot răspunde tranșant întrebării dumneavoastră: da, au existat rațiuni economice solide pentru comasarea terenurilor agricole de la noi, probate chiar de exemplul României, numită „grâнарul interbelic al Europei” nu datorită amărătelor de gospodării țărănești, ci moșiilor cu sute și mii de hectare. Numai că procesul politico-economic-social numit „colectivizarea agriculturii” a fost unul traumatizant, plătit scump în plan uman și cu rezultate economice foarte târzii și sub nivelul scontat. Fără marile exploatații agricole de stat (IAS-urile), România de-

abia și-ar fi acoperit nevoile de consum, necum să devină marea exportatoare-cum a fost până-n decembrie 1989.

Standul vă oferă toate datele și cifrele relevante. Priviți dinamica procesului: numărul CAP-urilor create, pe ani și regiuni, numărul vieților omenеști sacrificate-așa cum a putut fi reconstituit din documente oficiale, numărul înțemnițărilor și deportărilor, dinamica producțiilor obținute anual la principalele culturi, productivitatea la hectar, zonele geografice în care colectivizarea a întâmpinat cea mai dărză rezistență, localitățile în care s-au înregistrat mișcări populare puternice, luând forma unor confruntări armate cu trupele Securității... Aveți aici harta primei regiuni complet cooperativizate din România, nu întâmplător cea mai aridă, cea mai săracă: Dobrogea. Aici, în vitrina de-alături, sunt expuse listele și o parte din fotografiile victimelor acestui război româno-român, ultimul purtat de țărani România pentru pământul moștenit din tată-n fiu. Iată și ecourile triumfaliste din presa regimului, alături de atacurile virulente, lansate ani la rând de presa internațională-fără niciun rezultat, desigur... În această vitrină sunt expuse câteva cărți inspirate de tăvălugul colectivizării: una antologică a lui Augustin Buzura și alte câteva.

— Apărute... când? întrebă cineva.

— Grozavă întrebare! exclamă ghidul. Cele mai importante-ca valoare literară și ca mărturie, ca document istoric învecinat cu non-ficțiunea, au apărut în plin regim comunist! Interesant, nu-i așa? Timpul nu ne permite, din păcate, să descriem mecanismele de finețe prin care curajul, talentul și conștiința civică a multor creatori de artă (în special scriitori) au reușit să spună adevăruri cutremurătoare atunci, despre „obsedantul deceniu”-cum s-a numit epoca de vârf a stalinismului în România. Muzeul atestă că au existat asemenea condeie -conștiință și-fapt mai puțin știut-asemenea minți deschise în chiar uriașul aparat menit să aplice „politica partidului în cultură” (redacții, edituri, teatre, case de filme, studiouri etc) care au făcut posibilă apariția unor asemenea opere. Iată câteva dintre ele (nu toate, pentru că sunt prea multe), depunând mărturie că a existat în România, dacă nu un filon puternic, masiv de insurgență anticomunistă, în orice caz un curent continuu, consistent și eficient de „rezistență prin cultură”, prin spiritualitate neperversă, curajoasă.

-Interesant! Foarte interesant tot ce vedem și ce spuneți, interveni o tânără înaltă, blondă, care până-n acel moment nu trecuse prin fața niciunui stand fără să facă 3-4 fotografii. Aș vrea să știu ce s-a întâmplat cu aceste gospodării colective, născute cu forcepsul constrângerii. După 1990, când v-ați recăpătat libertatea... ce-ați făcut cu ele?

Surprins de întrebare, ghidul exclamă cu un entuziasm nedisimulat:

— Vă felicit, stimată doamnă sau domnișoară! Ați formulat cea mai interesantă întrebare din câte se puteau pune aici, în acest stand. N-am să vă răspund pe loc, pentru că răspunsul este deosebit de complex; promit, însă, că la Etajul Tranziției, unde vom ajunge curând, am să explic pe larg și sper-convingător de ce întrebarea dumneavoastră a ținut una dintre problemele cruciale ale României post-decembriste. Veți vedea atunci ce răspuns au dat românii (nu eu!) acestei întrebări. Reformulând-o, ca să ușurez și să anticipez înțelegerea, aș spune așa: dacă America a declanșat drama presărată cu zeci de mii de victime ale comasării terenurilor agricole, dar în final s-a ales cu cea mai performantă agricultură din lume, România a avut înțelepciunea să folosească sacrificiile, jertfele și dramele umane consumate atunci, pentru a pune în valoare acum avantajul imens al existenței unor exploatații agricole numai bune de făcut performanță în contextul nou, al economiei de piață? A știut România să-și joace inteligent această carte-atu, în această lume, în acest timp, când hrana tinde să devină valuta-forte a omenirii, iar producerea hranei din abundență a încetat să fie, ca pe vremuri, semn de înapoiere economică, transformându-se, dimpotrivă, în semn de forță pe piața mondială, în sursă de bogăție și prosperitate?

Așa cred că trebuie pusă întrebarea dumneavoastră, chiar dacă răspunsul va fi (iată, anticipez:) dezamăgitor, din păcate; oricum, îl veți afla curând. Până atunci, vă invit la standul următor. Urmați-mă, vă rog...

Îndemnat de ghid, grupul se urni, oprindu-se în fața unui perete cu fotografii sumbre, plasate sub un titlu mare, la fel de sumbru: ÎNCHISORILE COMUNISTE.

ÎNCHISORILE COMUNISTE

— Aici, stimați vizitatori, titlul spune tot. Standul adună câteva dintre cele mai elocvente mărturii despre temnițele regimului comunist. Unele

sunt moștenite de la Siguranța interbelică și apoi antonesciană. În ele nu s-au schimbat decât „locatarii”: prin anii ‘30-comuniști; după rebeliunea eșuată a lui Horia Sima, din ‘40-legionari ai „Gărzii de fier”; după ce-am „votat soarele”-elita politică și economico-financiară burghezo-moșierească, opozanții regimului, adversarii înverșunați ai colectivizării și naționalizării, cei acuzați, judecați sumar și condamnați rapid pentru presupuse sabotaje, pe scurt-„dușmanii poporului”.

Au existat și închisori noi, expresie a vocației concentraționare manifestate de noul regim încă de la începuturi; mai ales atunci. Iată centrul de la Pitești, poate piesa cea mai reprezentativă. Aci nu numai „cadrul construit”-ca să spun așa-era nou, ci și metodele folosite, aliniate „celor mai noi cuceriri” în materie. S-au făcut în această închisoare veritabile experimente de smulgere a mărturiilor sub tortură, de „spălare a creierului”.

Iată și imagini de la Canal, asupra căruia standul stăruie, ca și comentariul meu, de altfel; veți vedea imediat în ce măsură și mai ales de ce.

O doamnă trecută bine de prima tinerețe interveni cu o remarcă ce aștepta, evident, răspuns:

— Am auzit adevărate grozăvii despre ce s-a petrecut în aceste închisori...

— Exponatele din fața dumneavoastră și eu, prin viu grai, confirmăm, stimată doamnă. Așa este; așa a fost. S-au petrecut acolo fapte oribile.

— Mai cumplite decât în lagărele morții, ordonate de Hitler? insistă vizitatoarea.

— Să păstrăm proporțiile, stimată doamnă. România n-a avut la cârmă vreun Hitler sau măcar vreun Horthy al Ungariei, nici pe vremea când țara era în război, sub dictatură militară. Iar după 1945, cu atât mai puțin puteau funcționa aici, în spațiul nostru, camere de gazare cu milioane de morți și cu experimente de tip „dr. Mengele”, care au îngrozit omenirea. Luați această realitate, dacă vreți, ca pe unul dintre puținele avantaje ale țărilor mai mici și mai înapoiate... E adevărat, SS-ul a colaborat cu Siguranța antonesciană. Era firesc. Atunci cele două armate luptau de aceeași parte a baricadei, dar pentru a vă face o idee despre natura și limitele acestei colaborări, despre rezerva și chiar distanțarea Siguranței românești față de interesele și metodele Reichului, vă voi aminti un fapt. În plin război, într-o țară controlată strașnic de nemți, tezaurul național al Poloniei (râvnit de

Hitler!), practic un „tren plin cu aur” (cum aveau să stipuleze documentele și mărturiile din epocă) a fost trecut prin România, pe sub nasul armatei germane și salvat, evacuat pe mare nu numai cu știința, dar și cu colaborarea directă a Siguranței statului român. Nu e de mirare, deci, că între ‘40-’45, tehnicile SS-ului n-au apucat să fie „implementate” la noi în toată diversitatea și anvergura lor dementă.

Cu KGB-ul sovietic, lucrurile stau oarecum diferit.

„Specialiștii” lui Beria, creatorii cutremurătorului Gulag descris de pana lui Soljenițan, au avut la dispoziție mult mai mult timp.

„Ne-au școlit” mai pe îndelete și mai credibil sub pulpana generoasă a internaționalismului proletar și a ajutorului frățesc pentru construirea comunismului, cea mai dreaptă și cea mai umană orânduire socială, nu-i așa? Drept pentru care ne-au predat metodic și minuțios lecția neutralizării și lichidării dușmanului de clasă.

Statul burghez, mai grijuliu, își crease încă din 1929 baza legală pentru arestarea comuniștilor, scoțând PCR în afara legii și declarându-i liderii pușcăriabili, ceea ce au și devenit după marile greve din 1929 și 1933. Între ‘40-’44 procedurile s-au simplificat: era război, era dictatură militară, legea marțială funcționa din plin, fără crâcnire. Ce-i de făcut însă acum (atunci), într-o Românie liberă, cu liderii politici ai partidelor istorice, care conduseseră țara în mod legal până-n 1945-46? Cum, pe ce bază, cu ce temei juridic îi încarcerezi?

Ei, aici a intervenit decisiv „consilierul sovietic”. Experiența stalinistă a înlocuit dictatura militară (războiul se terminase) cu dictatura proletariatului, lupta armată împotriva dușmanului extern a devenit luptă de clasă, făcând loc principiului necomunist „la război, ca la război...”, adică „totul pentru front, totul pentru victorie”, cum suna o lozincă agățată pe toți pereții uzinelor producătoare de arme și muniție în timpul conflagrației militare. Ingenios, nu-i așa? Stalin ne-a predat o lecție cumplită despre justiție (justiție-în accepțiunea sa, desigur!), pe care, din păcate liderii comuniștilor români și-au însușit-o. Cum însă, până la urmă, nimic nu rămâne fără pedeapsă pe lumea asta (nici măcar binefacerile!), justiția imanentă a făcut dreptate: Stalin însuși a murit otrăvit de acoliții săi. O viață pentru 20.000.000 de vieți curmate de el; cam disproporționat, dar... dreptate, totuși. Măcar simbolic.

Dar, apropo de justiția stalinistă, hai să desîncrâncenăm atmosfera și să descrețim frunțile cu un banc-de largă circulație pe vremea aceea. Se spune că Bulă, celebrul nostru compatriot, ajuns în Elveția numai el știe cum, adresează guvernului o propunere uluitoare: acolo, în Țara Cantoanelor, să se înființeze un minister al marinei. Cuuuum? Un minister al marinei într-o țară fără ieșire la mare sau la ocean, fără cursuri de apă navigabile, fără flotă? Care ar fi obiectul activității unei asemenea instituții?-este întrebăt năstrușnicul român. De ce nu?-a răspuns Bulă. În URSS de ce există un minister al justiției?

Lăsând gluma la o parte și revenind la problematica sumbră a „împărțirii dreptății” în România anilor 1950, viziunea stalinistă a făcut ravagii. Priviți exponatele: justiția s-a transformat în „justiția poporului”, lângă juriștii și magistrații profesioniști au apărut „asesorii populari”, originea socială și partinitatea au devenit criterii de recrutare, apreciere și promovare, procedurile s-au simplificat până la apariția unor simulacre de judecată, iar când partidul a simțit nevoia unor gesturi mai spectaculoase, cu impact la public, s-au înscenat provocări și ambuscade, prilej de arestări cu tam-tam mediatic (vezi „episodul Tămădău”, în urma căruia liderii partidelor istorice au umplut închisorile).

— Ne spuneți la început ceva despre Canal, parcă..., interveni un vizitator.

— Exact la el vreau să ajung, vă mulțumesc pentru imbold, răspunse ghidul cu o ușoară plecăciune. De ce îl consider un episod aparte, pilduitor pentru odioșenia sistemului dar și pentru absurditatea lui? Pentru că... dar permiteți-mi s-o iau mai de departe, pentru a mă face și mai bine înțeles.

Vedeți dumneavoastră, după război, când ororile lagărelor naziste de exterminare au irumpt în conștiința omenirii civilizate, inclusiv în cea a poporului german în integralitatea lui, s-a constatat că, la nivel de masă, nu se știa mare lucru despre Auschwitz, Dachau, Birkenau etc. etc. Unii oameni aflaseră câte ceva, dar nu toți, și încă mai puțini știau tot ce se petrecea acolo. Propaganda nazistă, altfel extrem de zgomotoasă și agresivă, trăsese cu grijă o imensă cortină nu de fier, ci de tăcere, de dosire, de ascunziș peste camerele de gazare și mormanele de schelete omenești. Sigur, superioritatea rasei ariene pur-sânge era trâmbițată și proslăvită continuu, prin toate megafoanele puterii, dar expresia concretă, palpabilă a tezei, materializarea ei în lagărele morții nu era nici pe departe la fel de

binecunoscută ca principiul însuși. Doar aleșii regimului nazist știau perfect ce înseamnă, de fapt, „soluția finală” pentru soarta milioanele de evrei vizați de sinistru formulă, de vreme ce ei o inventaseră și o aplicau cu diabolică minuțiozitate. Fariseismul, disimularea cinică fuseseră împinse până la arborarea sloganului „munca înnobilează”, scris cu litere imense... unde? La intrarea lagărului de la Auschwitz!

Ce s-a întâmplat însă la (și cu) Canalul din România „obsedantului deceniu”? Păstrând proporțiile-voi rosti și voi repeta aceste cuvinte la fel de obsedant ca deceniul însuși, să mă scuzați! - da, și la Canal au suferit și au murit oameni, chiar dacă nu cu sutele de mii; și acolo au existat tortionari sinistri; și acolo s-au întrecut în cruzime sadici, fanatici, detracți puși să chinuie niște condamnați cărora li se fixaseră norme de muncă inumane, imposibil de îndeplinit chiar și de zdrahoni în putere, pe șantierul unui obiectiv așa-zis economic, pe care astăzi l-am putea cataloga (parafrazând titlul unui film de succes) drept „misiune imposibilă”. Gândiți-vă și priviți harta: cum să construiești un canal între Dunăre și Marea Neagră, adică să tai toată Dobrogea cea pietroasă, cu târnăcopul și cu roaba mânuite de niște oameni incapabili de muncă fizică extremă, de vreme ce de-abia se mai țineau pe picioare? Punând lucrurile cap la cap, concluzia se impune: scopul real nu fusese construirea unui canal, ci exterminarea deținuților-constructori (scop parțial realizat). Dar dacă aceasta a fost intenția, cât de stupidă poate fi propaganda care înfățișează canalul (cel de-atunci, precizez!) drept obiectiv economic de interes național, punct major al programului cu care Partidul Comunist se prezintă în fața națiunii? O națiune care știa bine că acolo nu se muncește, ci se moare, se macină vieți fără niciun folos pentru țară, pentru interesul economiei naționale. O națiune care a iertat-să zicem-pe Mihail Sadoveanu pentru concesiile în proză numite Mitrea Cocor, menită să justifice și să laude colectivizarea, dar nu avea să-l ierte niciodată pe excelentul prozator Petru Dumitriu, pentru ticălosul roman „Drum fără pulbere”, glorificare a Canalului anilor ‘50...

Din nou, vin și spun: greșelile se plătesc. Întotdeauna. La Canal au plătit cu viața, din păcate, mulți nevinovați greșeala Partidului. Dar a plătit și făptuitorul. Și mult mai repede decât s-a temut. La un moment dat, mințile mai lucide din partid au impus sistarea lucrărilor, abandonarea proiectului criminal, absurd și păgubos. Partidul Comunist Român suferea o grea și periculoasă înfrângere: pentru prima oară era obligat să-și recunoască în cel mai public mod cu putință o greșeală gravă, provocată nu de imperialismul

mondial, nici de reacțiunea internă, ci de iraționalitatea propriei sale politici, până în acel moment prezentată poporului drept întruchiparea înțelepciunii și chibzuinței.

Mulți ani mai târziu, când proiectul unui Canal Dunăre-Marea Neagră avea să fie reluat pe cu totul alte baze, cu alte mijloace tehnice și cu muncitori adevărați, nu deținuți politici, ba chiar proclamat „șantier național al tineretului”, tocmai concentrarea de forțe, utilaje, competență tehnică și fonduri de investiții avea să dezvăluie mai abtîr absurditatea și ticăloșia vechiului șantier al muribunzilor politici, de la începuturi.

Iată de ce Muzeul îi acordă un loc privilegiat prin multitudinea exponatelor care vă stau în față, iar eu mi-am întins expozeul la un număr de minute pentru care, iată, îmi cer scuze, încheie ghidul, privindu-și cu tâlc cronometrul de la mîna stîngă.

Francezul grupului (poate că nu singurul francez din grup, dar numai el-descins parcă direct din raționalismul cartezian, cel cu „mă îndoiesc, deci cuget...” profită de pauza mai lungă, creată ad-hoc, și comentă în stilul său personal:

— Totul mi se pare deosebit de interesant... Mă miră, totuși, un fapt, remarcat și la un alt stand, dacă țineți minte...

— Care anume?

— Ne-ați oferit aici o pagină de istorie, pur și simplu, mai puțin (sau deloc!) o „curiozitate “ sau „ciudățenie a istoriei”. Închisori politice, deținuți politici, torționari sadici... toate sunt, ca să spun așa-în logica illogică și inumană a practicilor Puterii din cele mai vechi timpuri. Aici, la dumneavoastră, în ce constă ciudățenia temnițelor politice, dacă există vreuna?

Ghidul arboră zîmbetul său de satisfacție, afișat la fiecare dovadă că întîmplarea i-a hărăzit pentru acea zi asemenea „vizitatori de elită”. Era, într-adevăr o plăcere să te adresezi unui asemenea public curios, interesat, inteligent și avizat. Răspunse imediat.

— Așteptam întrebarea dumneavoastră; o intuiam și ... vă rămân recunoscător că ați lansat-o! Sper ca răspunsul meu să vă satisfacă. Ei bine, ciudățenia este... mai multe, dacă-mi permiteți o glumă (a)gramaticală, toate avînd reverberație, sau chiar trimitere directă la zilele noastre, la azi, în cel mai strict înțeles al cuvîntului. Prima: v-am vorbit despre călăii și torționarii de la Pitești, Râmnicu-Sărat, Sighet, Gherla, Canal, Periprava

etc., iar exponatele standului v-au înfățișat „isprăvile” lor, reconstituite din mărturiile supraviețuitorilor sau din documentele rătăcite prin arhive. Când s-a alcătuit standul, autorii lui nu cunoșteau un fapt aflat în ultimele săptămâni, și anume: câțiva dintre torționarii temnițelor comuniste nu numai că trăiesc, dar o fac „bine-mersi”, cu pensii mai mari decât veniturile multor victime pe care călăii și-au exercitat sadismul! Asta e o ciudățenie, trebuie să recunoașteți, stimate domn, spuse ghidul, adresându-se francezului care provocase explicația.

— Și?... întrebă acesta.

— Și... câteva procese s-au declanșat deja, în urma unor investigații de presă, pentru a se repara nedreptatea strigătoare la cer. Mai mult: se elaborează o lege care acordă foștilor deținuți politici niște reparații nu numai morale, așa cum merită cu prisosință pentru suferințele lor. Dacă veți reveni în muzeu peste câteva luni, sper să puteți vedea chiar aici, în acest stand, rezultatul concret al acestor demersuri.

A doua ciudățenie: temnițele comuniste au fost descrise (sumar, desigur) și incriminate într-un document oficial de condamnare globală a comunismului, adoptat de Statul Român ca expresie a poziției sale față de respectiva perioadă din istoria noastră recentă. Ceea ce se știe mai puțin (și iată, vă spun eu acum!) este faptul că autorul raportului este fiul unuia dintre stâlpii care au ctitorit comunismul cominternist în România, ideolog și activist de bază al stalinismului; în acele vremi, numele lui dădea fiori „dușmanului de clasă” real sau bănuît (de cele mai multe ori fără temei, doar din „vigilență revoluționară”!). Vedeți cât de ciudată este viața și cât de nepătrunse sunt căile Domnului, acel Dumnezeu pe care ideologul comunist s-a luptat să-l scoată din conștiința românilor?

A treia: persoana care a comandat sus-numitul raport sus-numitului autor este ea însăși cea mai ciudată ciudățenie a vieții politice post-decembriste din România. Insul este singurul politician român de după 1990 căruia i-a dispărut fără urmă dosarul de la Securitate. Că avea unul-este indubitabil, de vreme ce omul fusese trimis în misiune, la Anvers, de către statul comunist, cu rang de funcționar superior a cărui numire în post fusese contra-semnată de însăși Elena Ceaușescu, celebrul „cabinet 2”, vârful decizional al politicii de cadre din ultimii ani ai dictaturii ceaușiste. Eu, ca simplu ghid, nu-mi permit să fac legătură între calitatea comanditarului și cea a executantului de raport, însă dumneavoastră, vizitatori înzestrați cu

intelență și discernământ, oameni liberi să gândească, puteți trage orice concluzie doriți...

Ar mai fi o curiozitate de semnalat; a 4-a. Iat-o: serialul TV care a dezvăluit românilor și mapamondului ororile temnițelor comuniste, intitulat „Memorialul durerii”, are drept autor pe unul dintre cei mai aprigi secretari de partid din presa comunistă a vremii, a cărei (cărei, că e doamnă, pe-atunci tovarășă!) înrâncenare și vigență revoluționară erau invidiate până și de către activiștii „profesioniști”. Sigur, mai toți oamenii din presa vremii au plătit tribut comportamental vremurilor, dar unii-câțiva —... prea de tot, iar dintre ei, câte unul (una) să devină tocmai ei (ea) procuror al... dar să ne oprim aici cu comentariul, nu înainte de a face trimitere la dialectica marxistă care spune că viața e complexă și contradictorie...

În sfârșit, v-aș mai semnala o ciudățenie: a 5-a și ultima. Până la comuniști, deținuții politici se „recrutau” dintre adversarii politici, membri sau simpatizanți ai partidelor adverse Puterii. Temnițele comuniste au adus o inovație: încarcerăți din propriul partid, și nu prin excepție, ci ca metodă, ca sistem! Școala lui Stalin, indubitabil... Vă amintiți? Generalissimul a închis și a executat trei sferturi din membrii primelor comitete centrale aleși la primele congrese ale Partidului Bolșevic. Partidul își curăța continuu rândurile, „curățându-i” (la propriu și la figurat) pe trădători, deviatori, șovăielnici, îmburgheziți, infiltrați, vânduți, agenți, denigratori etc. etc. etc. Judecată sumară, verdict prestabilit, execuție rapidă, fiecare caz-pildă vie (de fapt-moartă) pentru masa partidului și cale sigură spre obținerea supunerii necondiționate. În România, cel mai cunoscut caz de communist ilustru, lider autentic și intelectual carismatic întemnițat și executat nu pentru vreo vină (nu avea niciuna!) ci tocmai pentru calitățile sale, a fost Lucrețiu Pătrășcanu, despre care v-am mai vorbit. Trebuie să recunoașteți: să umpli temnițele cu oamenii tăi... asta este, totuși, o ciudățenie!

— O fi, dar nu e deloc inovație comunistă, replică francezul, surprinzând pe toată lumea, inclusiv pe ghid. În timpul Revoluției franceze, Robespierre l-a întemnițat și ghilotinat pe Danton, unul dintre conducătorii valului care a măturat regalitatea, deci „de-ai lui”, cum spuneți dumneavoastră. Că Robespierre însuși a sfârșit pe ghilotină, asta e altă poveste...

Ghidul zăbovi o clipă cu răspunsul, meditănd dacă e cazul să-și exprime sau nu gândul, apoi cedă ispitei și spuse:

— Vă înțeleg și vă admir patriotismul dumneavoastră de francez autentic, stimate domn; doriți ca Franța să nu-și piardă întâietatea mondială în materie de inovații istorice...

O rumoare de râsete reținute și șușoteli voioase animă întregul grup, fără să-l deranjeze însă pe francez, care se amuză cel mai vizibil.

— De fapt, continuă ghidul, vorbim amândoi despre același lucru: iacobinul, fanaticul, intransigentul și sângerosul Robespierre nu este altceva decât precursorul dictaturii de extremă stânga, devenită, cu timpul, dictatura comunistă. Nu știu câtă istorie știa Stalin, dar, cu certitudine, lecția sângelui vărsat în 1789 în numele „libertății, egalității, fraternității” și-a însușit-o cu asupra de măsură. Oricum, stimate domn venit din țara nu a lui Robespierre, ci a lui Descartes, este o plăcere pentru mine să însoțesc și să dialoghez cu niște vizitatori ca dumneavoastră.

Aici interveni lovitura de teatru. O fată de cel mult 20 de ani, care mai încercase să întrebe câte ceva dar nu se încumetase, acum își luă inima-n dinți și... lansă bomba, întrebând candid:

— Deci... nu comunismul a inventat închisorile politice și deținuții politici? Eu parcă așa știam...

Ghidul o privi stupefiat; ca și francezul, ca și întregul grup. Oare din ce lume vine fata asta? Unde-a fost până acum, dacă nici măcar cele văzute și auzite aici, în muzeu și în stand, n-o împiedică să uluiască lumea cu întrebarea ei?

Revenindu-și rapid din buimăceală, ghidul căută-și găsi-mimica, tonul și cuvintele cu care să „astupe prăpastia”. Privi lung, insistent ființa superbă, dotată cu acel tip de frumusețe perfectă de păpușă americană, apoi răspunse:

— Frumoasă domnișoară, sunt aproape convins că, de fapt, dumneavoastră nu credeți într-o asemenea ipoteză. Dar dacă totuși credeți, îmi face o deosebită plăcere să fiu eu cel care vă corectează opinia, chiar și pentru faptul că de puține ori am văzut o idee atât de greșită, strecurată (nu știu cum și de cine) într-un cap atât de frumos! Nu, nu-mi luați cuvintele ca pe-un reproș, ci ca pe-un compliment cât se poate de sincer; idei inexacte sau chiar greșite poate avea orice om de bună credință, dar ele se pot corecta prin informare, prin cunoaștere, pe când chipul omului, cel hărăzit de Dumnezeu și de natură, nu se poate schimba niciodată. Iar Dumnezeu și natura, trebuie să recunosc, au fost deosebit de darnici cu dumneavoastră!

Un ropot de aplauze, masiv și spontan, răsplăti ingeniozitatea cu care ghidul reușise să depășească impasul, făcând-o totodată pe autoarea întrebării să roșească, dar nu de jenă, ci de plăcere; semn că perspicacele ghid o ghicise „la fix” asemuind-o în sinea sa cu o păpușă americană.

— Dacă m-ați întrebat, e datoria mea să vă răspund, și o fac cu plăcere. Permiteți-mi, dragă domnișoară, s-o iau mai de demult, pentru că povestea este foarte, foarte veche, și ca s-o înțelegem bine, trebuie să mergem la începuturi.

Când diriguitorii Romei antice imperiale au întemnițat primii creștini și i-au aruncat fiarelor în arenă, n-au făcut-o pentru că n-ar mai fi fost loc, lângă zeitățile acelei vremi, pentru Isus Hristos. Nu; Roma imperială s-a simțit amenințată de filozofia incendiară a creștinismului, adică lovită în însăși bazele orânduirii sclavagiste al cărui lider mondial era; cam cum este SUA de azi pentru democrația occidentală. Mai clar: Cetatea de pe cele 7 coline a avut o reacție eminamente politică a Puterii la o provocare și politică, dincolo de toate elementele revoluționare de ordin religios, moral și social aduse de religia creștină. Mult mai târziu, când catolicismul s-a instalat ferm în Apusul Europei iar biserica catolică a devenit din lider spiritual, o forță politică propriu-zisă...

— A fost biserica catolică așa ceva? se miră tânăra.

— Eu sunt convins că da; a fost. Argumente? La un moment dat (și momentul acela s-a prelungit până-n zilele noastre!) Vaticanul a devenit stat, cu gardă proprie, cu administrație proprie, cu bancă proprie, cu funcționari și diplomați, cu toate însemnele și atributele puterii statale. Papa, suveranul pontif, părintele spiritual al creștinătății catolice, a depășit cu mult aria autorității spirituale. El a întronat și detronat regi și împărați, a pus umărul decisiv la mărirea și prăbușirea unor regate și imperii, a declanșat cruciade și războaie de cucerire, a chemat la Canossa, spre umilire, capete încoronate... Toate acestea înseamnă Putere; putere politică. În fața ereziilor religioase de tot felul, puterea laico-religioasă a declanșat Inchiziția, apărând și doctrina/dogma, dar și garanția propriei poziții dominatoare laico-religioase prin porunca „crede și nu cerceta”, pe care avea s-o spulbere, nu mult mai târziu, spiritul înnoitor al Renașterii. Privite din acest unghi, închisorile Inchiziției au fost pline cu deținuți politici.

Apoi, de-a lungul veacurilor, lucrurile au devenit și mai clare. Maria Stuart, candidată la tronul Angliei, a fost deținut politic. Horea, martirul

transilvan, la fel. Ca și Danton, unul dintre capii și eroii Revoluției franceze. Fruntașii comuniști ai grevelor din 1929 și 1933 n-au fost infractori de drept comun, ci adversari politici transformați în deținuți politici. Înțelegeți ce spun? Nu apăr, Doamne ferește, regimul comunist, nu-l exonerez de marile lui vinovății, abuzuri și monstruozități sub scuza că „așa e piesa, au mai jucat-o și alții, altădată”, dar... lucrurile trebuie judecate cu luciditate, cu dreaptă măsură, în spiritul adevărului. Nu știu dacă, de data asta, am fost suficient de clar...

Fata îl liniște cu un gest al mâinii și cu o mișcare repetată a capului, semn că a înțeles, că e de acord; ba chiar murmură un „OK” de-abia auzit, dar absolut lămuritor pentru ghid, care o și întreabă, pentru confirmare:

— Sunteți din State, nu-i așa?

La răspunsul afirmativ al frumoasei făpturi, ghidul era cât pe-acum să o întrebe dacă a auzit de un compatriot de-al ei, pe nume McCarthy, dacă i-au ajuns, cumva la ureche drama lui Chaplin și necazurile lui Arthur Miller cu celebra comisie a celebrului senator american, dacă i-a vorbit cineva, vreodată, de nebunia care a bântuit prin State în anii '50, când „vânătorul de comuniști” parcă se luase la întrecere cu „vânătorul de anticomuniști” de la Kremlin, fără să-și dea seama, sărmanul, că el este un dulce copil pe lângă perfidul și genialul tiran gruzin, pornit la vânatoare de oameni numai după ce și-a construit un sistem și l-a pus la punct minuțios..., dar... ce s-o mai chinuie pe biata fată cu atâta potop de informații și noutăți bulversante? Așa că... se adresează grupului:

— Acestea fiind zise, vă propun să evadăm din închisorile comuniste și, cu voia dumneavoastră, să ne îndreptăm către alt stand. Nu vă promit că va fi mult mai „vesel” (nu uitați: suntem la etajul comunismului!), dar, oricum, sper să ne simțim ceva mai bine decât aici, printre închisori. Să mergem.

Ba nu! Nu înainte de a formula concluzia globală și finală a acestui stand, din păcate imposibil de materializat în exponate, așa cum sunt cele privite de dumneavoastră aici, dar perfect posibil de formulat prin viu grai, așa cum voi încerca să-o fac eu, acum.

Da, au fost multe închisori oribile în România, folosite de regimul comunist pentru oprimarea dușmanilor politici reali sau închipuiți. Dar și mai revoltătoare „la scară de masă” a fost acțiunea de transformare a țării înseși într-un imens spațiu concentraționar, într-o lume închisă, în care nu poți să asculți ce vrei și să spui ce gândești, nu poți să te miști, să vezi alte

lumi, n-ai voie să comunici cu rude sau prieteni de pe alte meleaguri fără să te „compromiți politic”, trebuie să te ferești de vecini, să dai declarație scrisă ori de câte ori întâmplarea te-a pus în contact cu un cetățean străin, să-ți împănizi sau măcar să-ți deschizi și închizi un text, scris sau rostit, obligatoriu cu un citat sau cu o lozincă, să urmărești un program TV-singurul!-de 2 ore pe zi, din care o oră este consacrată tovarășului și tovarăsei; să simți că trăiești nu în Europa sfârșitului de secol XX, ci în China lui Mao sau în Coreea lui Kim Ir-sen; să... să... Înțelegeți? Oare ce rău făcuse bietul popor român ca să aibă parte de atâtea interdicții, să trăiască în țara lui „nu e voie”, să preamărească ce era de răs sau de dezavuat, să tânjească după ceea ce, pe alte meleaguri mai norocoase, erau drepturi firești? Asta a umplut paharul răbdării poate mai mult decât cozile interminabile la alimentele de bază, frigul din case ori cenușiul vieții cotidiene. Asta a scos lumea-n stradă: senzația insuportabilă de opreliște la tot pasul; și tot ce este insuportabil, la un moment dat chiar nu se mai suportă. Așa s-a ajuns la decembrie '89. Dar până acolo ... mai avem.

Acum... să mergem.

ABDICAREA; NAȚIONALIZAREA

Abdicarea regelui - 1947; Naționalizarea - 1948

— Iată-ne ajunși la un stand care a fost cât-pe-acum să nu existe, își începuseră ghidul prezentarea în stilul de-acum cunoscut al cascadei de paradoxuri, curiozități și ciudățenii caracteristice muzeului, cu care grupul începuse să se obișnuiască, deși... la fiecare confruntare cu o nouă „mostră”, vizitatorii se priveau unii pe alții și apoi se uitau lung la ghidul neobosit în a „scoate din joben”, ca scamatorii, nu vreun iepuraș sau porumbel, ci o nouă mică (sau mare) minunăție.

— Da, s-a născut greu acest stand, reluă ghidul. Cu un singur vot în plus „pentru”, atunci când consiliul științific chemat să întemeieze muzeul, a supus la vot existența lui. De ce? Pentru că, exact cum m-a interpellat de două ori colegul dumneavoastră venit din Franța, în ședința cu pricina cineva (istoric de prestigiu) a întrebat: există ceva curios, ciudat sau surprinzător în abdicarea regelui, la 30 decembrie 1947, și în actul naționalizării principalelor mijloace de producție din iunie 1948? Eu spun că nu, a opinat distinsul om de știință; ambele s-au încadrat perfect în logica

procesului de comunizare a României, declanșat de huruitul tancurilor sovietice și „bătut în primele cuie” la 6 martie 1945. Deci... ce să caute în Muzeul ciudăteniilor un stand consacrat celor două evenimente absolut previzibile?

Un confrate întru știința istoriei, de același calibru, i-a răspuns: în principiu și în general, ai dreptate, colega, dar în particular, nu.

De ce? Iată: fără să marcăm bine de tot aceste momente cu adevărat istorice, vizitatorii nu vor înțelege șirul evenimentelor care au urmat, unele-de-a dreptul stranii. Cum să explici publicului atâtea ciudătenii ale industrializării socialiste, de pildă, fără să-i arăți mai întâi că în România nu mai existau patroni și proprietari de fabrici și uzine? Sau cum să marchezi evenimente despre care spui că s-au petrecut în fostul palat regal dacă nu explici că monarhia însăși, ca instituție, a dispărut din România, că devenise o fostă instituție?

Mulți membri ai consiliului științific i-au dat dreptate. Și uite-așa, cele două tabere s-au războit pașnic dar înverșunat, duelându-se în argumente și contra-argumente, care mai de care mai întemeiate. Eram încântați să-i urmărim noi, cei câțiva mai tineri, recrutați să lucrăm în muzeu și invitați să asistăm la dezbatere; ba chiar ni se sugerase să luăm cuvântul, dacă vom avea ceva relevant de spus.

— Și... dumneavoastră... ați intervenit, cumva, în dispută? Întrebă o doamnă din grup, femeie între două vârste, probabil amatoare de „culise”, can-canuri și amănunte mai mult sau mai puțin picante (dar preferabil mai mult...).

— Cu toată modestia vă mărturisesc: da, am vorbit. Dacă vă interesează pentru ce am pledat... da, am fost „pentru”. Și poate că (spun din nou-cu toată modestia) argumentele mele au avut o oarece contribuție la existența acelui singur vot în plus care a înclinat balanța deciziei cu un gram sau mai multe, nu știu, hotărându-se astfel existența standului în fața căruia vă aflați.

— Și ce le-ați spus, dacă se poate ști? Întrebă francezul, predestinat prin apartenența la națiunea lui Descartes să fie interesat mai degrabă de idei decât de fapte, situații și culise.

— Se poate, de ce nu? Cu atât mai mult cu cât, reiterând gândurile mele de-atunci, vă prezint-implicit-standul ca atare. Să începem cronologic: cu abdicarea. De acord?

Aprobarea unanimă a grupului dădu cale liberă explicațiilor ghidului.

— Se știe că regele Mihai, pe-atunci de-abia ieșit din adolescență, n-a abdicat de bunăvoie, n-a părăsit tronul dintr-un capriciu, așa cum făcuse cu ani în urmă tatăl său, Carol al II-lea, și cum s-a mai întâmplat în dinastia regală a Angliei cu regele Edward al VIII-lea, care, între coroana regală și doamna Simpson a ales femeia. Nu; Mihai a fost obligat, somat să abdice, cu pistolul îndreptat nu spre tâmpla lui, ci spre capetele câtorva studenți arestați de autoritățile comuniste și folosiți ca zălog, ca mijloc de șantaj pentru obținerea semnăturii regale pe actul de abdicare. Dacă regele nu pleca, tinerii aveau să moară; socoteală cât se poate de simplă și de clară. Oare nu e nimic ciudat în treaba asta?-vă întreb. Chiar în logica dictaturii proletariatului încă nedeclarată și nepusă în aplicare pe de-a-ntregul; era încă guvern autointitulat „de largă concentrare democratică”. Procedul nu vi se pare straniu?

Mai mult: regele este șantajat și alungat de pe tron la nici doi ani și jumătate după ce Stalin îl decorase cu cel mai important ordin al URSS, recunoscându-i astfel meritul istoric de a fi scurtat războiul cu multe luni prin întoarcerea armelor, salvând astfel sute de mii de vieți omenești prin jertfa a zeci de mii de ostași români. Întreb din nou, am spus atunci în consiliu: duplicitatea generalisimului nu merită oare să figureze printre bizareriile epocii, deși-recunosc!-respectivul act contradictoriu se numără printre cele mai „blânde” fapte ale sângerosului gruzin?

Și apoi... ceea ce marele public nu știe aproape deloc, iar standul acesta îl va ajuta să afle, este o inițiativă a lui Mihai I, regele românilor până la 30 decembrie 1947, și ea-extrem de riscantă, dar cum nu se poate mai neobișnuită. Ați auzit de greva regală?

Un murmur de negare îl încurajă pe ghid să continue.

— Eram sigur. Ei bine... îngrozit de avalanșa măsurilor guvernului Groza în „marșul forțat” de comunizare a țării și știind că actele oficiale emise de guvern nu au valabilitate juridică fără semnătura regelui (eram încă un stat monarhic!), Mihai I a... refuzat, pur și simplu, să mai semneze hotărârile ce i se puneau în mapă. Grevă regală! S-a mai pomenit așa ceva? Păi dacă nu, atunci cum să nu punem în valoare gestul, cum să nu-l facem cunoscut vizitatorilor muzeului, când el ar fi uimit chiar și sindicatul monarhilor Terrei-dacă ar fi existat așa ceva? Iată, pe acest panou, rezumată întreaga poveste. Priviți documentele... Nu-i așa că ele meritau cunoscute? Evident, „grevă” n-a putut dura prea mult. Cu comuniștii nu-i de joacă.

Evenimentele se precipitau, „tovarășii” se grăbeau, deznodământul a urmat destul de repede; aici dau dreptate celor care afirmau că finalul era previzibil.

„Agonia” s-ar mai fi putut prelungi oare? Nu cred. Mihai I, deși atât de tânăr și „necopt” în ale politichiei, era regele României, nu vreun bășescu oarecare, pândit și împins din spate de spectrul dosarelor penale puse deocamdată „la păstrat”, care să cerșească unui prim-ministru al vremii (recte-dr. Petru Groza) un „pact de coabitare” pentru a-și salva atât „pielea politică”, dar mai ales pielea propriu-zisă, amenințată grav de pușcărie.

Așa a căzut monarhia. Poate (ba chiar probabil) că ritmul derulării evenimentelor care au dus la lichidarea ei a fost altul decât cel previzibil, dorit și comandat de Stalin-teribil de grăbit în acel moment. Și asta e o curiozitate asupra căreia merită să ne oprim. De fapt, în 1944, la Kremlin s-au înfruntat două concepții, două viziuni. Strategii militare, vestiții mareșali ai Armatei Roșii care au câștigat victoria, aveau nevoie atunci, în vara fierbinte a lui '44-cumpăna războiului-de o Românie puternică și stabilă, sau mai exact de o Românie cu armată puternică, în stare să lupte cu succes pe frontul de vest (așa cum a și făcut-o!), să îndeplinească cele mai dificile, riscante și sângeroase misiuni de luptă. Strategii militare judecaseră corect: românii au luptat exemplar, s-au jertfit fără șovăire, eliberând localitate după localitate pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, până-n munții Tatra și dincolo de ei.

Strategii politici priveau lucrurile altfel. Lor le-ar fi convenit o Românie-pământ pârjolit, ruinată, fără clasă politică, fără urmă-măcar-de partide istorice, în care „eliberatorii” (citește: cuceritorii) se pot instala ca-n propria lor bătătură, unde fac ce vor, când vor și cu cine vor, cât mai repede și mai radical. N-ar fi fost „de vise rele” nici scenariul unei Românie distruse precum Varșovia, despre care vă arătam, la un alt stand, cum a fost demolată și depopulată de către hitleriști sub privirile aruncate prin binoclu, de la distanță, de comandanții Armatei Roșii, spectatori la dezastru. O țară transformată în ruine lăsa deschisă calea transformării ei în a nu știu câta republică sovietică, eventual alipită Basarabiei (RSS Moldovenească-în varianta toponimică a tandemului Stalin-Molotov-Ribbentrop), pentru a scoate din mizerie pe bieții supraviețuitori subnutriți ai spațiului carpato-danubiano-pontic...

Realitatea nu ascultă însă întotdeauna de scenarii; lucrurile au ieșit... cum au ieșit. Monarhia n-a putut fi dăruită atunci, cu tăvălugul frontului; considerentele tactice de politică militară au prevalat, încă se mai purta masca democrației, balul mascat va mai dura... Dar nu prea mult. Stalin nu era un om răbdător din fire; când dorea ceva, obținea repede. În cazul nostru, a dorit Republica Populară Română (dacă nu s-a putut o RSS Moldovenească, întinsă de la Nistru la Tisa) și a creat-o.

Iată fotografii din epocă, documente, actul de abdicare, reproduceri din presa vremii, reacții internaționale, mărturii ale unor supraviețuitori, amintiri ale câtorva persoane participante direct la evenimente... Istorie, într-un cuvânt! Firească, logică-ținând seama de context și de forțele implicate, dar și cu suficiente nuanțe de originalitate (dacă nu chiar curiozitate sau ciudățenie) încât să justifice prezența standului în muzeu.

Așa s-a scris istoria apariției Republicii. Peste ani și decenii, povestea avea să mai adauge la șiragul ei o ciudățenie majoră, de data asta nefirească și illogică prin raportare tot la contextul social- istoric fundamental schimbat. Priviți această declarație a președintelui României, datată 2012 și reluată în 2013: „Regele Mihai a vândut țara rușilor; a fost un laș, părăsind țara și tronul... “. Ce-i drept: știm cu toții că autorul declarației n-a citit nicio carte de la cap la coadă în întreaga lui viață; dar nici măcar un manual de istorie a țării pe care a condus-o zece ani n-a avut curiozitatea să parcurgă, și nu chiar tot, că ar fi prea greu pentru el, ci doar capitolul anului 1947, așa, între două șprițuri? Că nu e mare; doar câteva paragrafe...

Se lăsă o tăcere adâncă, prelungită aproape jenant. Ghidul regretă că a provocat-o, dar de câte ori ajungea la acest moment și la acest exponat, nu putea să-și respecte promisiunea făcută sie-și de a trece peste el ca și cum n-ar fi existat. Nu reușise nici de data asta.

Noroc că un tânăr foarte brunet, cu tricou de fan al echipei Real-Madrid (avea să confirme că e spaniol) aruncă o întrebare:

— Dar occidentul...? Ce-a zis occidentul în toată această poveste?

— Occidentul? Păi... nu putea să zică nimic; doar occidentul este forța care a anulat rezultatul referendumului de demitere și l-a reînscăunat pe președinte...

— Nu la asta mă refer, domnule, preciză tânărul, zâmbind ușor; sesizase și el înrâncenarea ghidului.

— Aaaa, atunci... în epocă, în 1947... scuzați-mi confuzia. Păi... nici atunci nu s-a prea văzut occidentul despre care vorbiți. De zis, a zis multe, dar de făcut, n-a făcut nimic. De fapt, nici nu prea avea ce să facă. Zarurile fuseseră aruncate, înțelegerile-semnate la masă sau pe sub masă... Ce se mai putea face? Omenirea se confrunta cu multe și grave probleme; de bine ce se încheiase „războiul fierbinte” începea „războiul rece”, se confecționa cortina de fier, luându-i-se măsurile rigurose, la centimetru, ca să nu scape ceva sau cineva pe sub ea sau pe lângă ea... Cui îi mai ardea de micuța Românie și de monarhul ei? De-a lungul istoriei au „ieșit din scenă” atâția regi și împărați, chiar în occidentul invocat de dumneavoastră, domnule dragă, și uneori infinit mai dramatic, „ajutați” de securea călăului sau de ghilotină, încât un rege în plus sau în minus... Mă înțelegeți?

Dar astea sunt, din fericire, povești vechi, demult trecute, chiar dacă n-au fost uitate de toți... Vedeți? De-asta e bun câte un muzeu ca al nostru: ne ajută să ținem minte ceea ce merită și chiar trebuie să nu uităm.

Despre naționalizare... ce să vă spun? Standul oferă, iată, cifre, date, procente, statistici: câte întreprinderi au devenit proprietate de stat, bun al întregului popor; de ce tip; cam cu câți muncitori, ce ramuri economice au fost afectate (de fapt-toate). Acum, în iunie '48, se făcea ultimul pas, cel hotărâtor, pe drumul creării bazei economice și sociale a comunismului în România. Acum se puneau premisele concluziei ce avea să fie trasă peste o jumătate de secol, că statul este cel mai prost administrator din câți există, dar până la ea, statul a făcut multe, și bune și rele (după cum vom vedea și vom încerca să deslușim în ce proporție „bunele” și „relele”). Reconstrucția, industrializarea...

ÎNCEPE SĂ „RĂSUNE VALEA”

Reconstrucția-industrializarea

De-abia intrat în noul stand, grupul se buluci în fața unui afiș multicolor, strident și vetust, discordant cu sobrietatea restului exponatelor. O fată din grup exclamă:

— „Răsună valea”? Dar ăsta-i filmul ce ne-a fost prezentat la Cinematecă în programul zilei de ieri. Vai, ce filmuleț naiv!

— Aveți perfectă dreptate, stimată domnișoară, se grăbi ghidul să confirme remarca. Este unul dintre primele filme făcute atunci, la începutul anilor '50, poate chiar primul. Nu-l judecați, rogu-vă, ca pe-o operă de artă, deși e ficțiune, evident, ci ca pe un document de epocă. Pe-atunci, tinerii erau la fel de entuziaști și naivi ca filmul însuși... Mă veți întreba, poate, de ce-l mai programează Cinemateca? Cine mai merge să-l vadă? Ei bine, vârstnicii îl privesc ca pe-o oglindă miraculoasă, în care se văd ei înșiși cu 50-60 de ani în urmă, iar tinerii, foarte puținii tineri care intră în sală sunt mânați, probabil, de curiozitate; poate că încearcă și în acest fel să-și înțeleagă părinții și bunicii a căror tinerețe n-o pot pricepe... Cinefilii nu sunt atrași, desigur, nici de firicelul debil al story-ului, nici de limbajul cinematografic stângaci până la primitivism care spune povestea brigadierilor de pe unul din primele șantiere ale tineretului, dar... Radu Beligan, miraculosul actor aplaudat și acum pe scenă, la peste 90 de ani, filmat în anii tinereții alături de alți mari actori îndrăgiți, răspunde cu siguranță nevoii vârstnicilor de a-și vedea și revedea idolii tinereții lor.

Fata conchise:

— Deci... nostalgie? Pură nostalgie?

— De ce nu? răspunse ghidul, zâmbind. La vârsta dumneavoastră e greu de înțeles și mai ales de acceptat sentimentul, dar... mai discutăm peste câteva decenii.

Un val de râsete îi acoperi cuvintele.

— Vedeți, dragă domnișoară și stimați vizitatori... se pare că nimic nu poate reprimă în oamenii ajunși la senectute privirea duioasă către propria tinerețe. Ei, spectatorii septuagenari și octogenari din sală, erau atunci întocmai ca personajele filmului: tineri, entuziaști, puternici, dornici să facă minuni cu energia clocotitoare a vârstei lor. Cum să nu fi răspuns, atunci, chemării de a vindeca rănila războiului? de a zidi ceea ce dărmaseră bombele și obuzele? de a sfredeli munții cu tuneluri? de a stăvili apele cu baraje ce aprind lumini și fertilizează ogoare? de a construi uzine, fabrici, locuințe, școli? Iată că de la film pășim în realitatea acelei vremi. Da, a existat atunci o asemenea chemare concretă, insistentă, răsunătoare...

— Sună cam propagandistic cuvintele dumneavoastră, nu vi se pare? interveni sarcastic vizitatorul francez, fidel crezului său de a se îndoi de tot ce vede și aude.

Deloc deranjat nici de întrerupere, nici de ton, ghidul zâmbi înțelegător și răspunse:

— Îmi cer scuze, probabil că atmosfera și limbajul filmului evocat m-au molipsit și pe mine, dar vă asigur, tinere domn, că-dincolo de limbaj-așa a fost atunci. Știu că e greu de înțeles astăzi acea realitate. Și eu, dacă aș fi în locul dumneavoastră, aș suspecta de „propagandă” relatările despre atmosfera șantierelor ce se deschideau cu zecile, peste tot. Zeci de mii de locuri de muncă așteptau brațe tinere, puternice; și ele veneau, era firesc să vină. După luptatul și muritul pe front, în est și în vest, după seceta și foametea cumplită din '46-'47 și-dând filele calendarului cu câțiva ani înapoi-după dictatura carlistă, după cacialmaua legionară care promitea renaștere spirituală dar practica teroare și asasinate politice, după demagogia găunoasă a atâtor cațavenci, tipătești, brânzovenеști, farfurizi și pristanđale de tot felul, după acel val de dezamăgire care a împins generația lui Ionesco, Cioran, Eliade, Vulcănescu și alții de talia lor fie spre culmile disperării, fie spre exil, ei bine... după toate necazurile îndurate de-un popor în nici două decenii, oamenii vroiau să trăiască. Pentru asta, trebuiau să muncească. Acum aveau unde; aveau ce.

Chemarea la muncă, la reconstrucție și apoi la industrializarea țării a fost, probabil, cea mai nedemagogică, cel mai nepropagandistic apel lansat de comuniști poporului român, apel receptat, înțeles și acceptat, mai ales de generațiile tinere.

— Adresat tuturor? Fără discriminări?-interveni din nou francezul.

— Mulțumesc pentru întrebare! exclamă ghidul. M-ați ajutat să ajung mai repede și mai direct la *însă*.

Observând nedumerirea generală, inclusiv a celui care-i provocase exclamația, ghidul începu să se explice:

— Majoritatea proceselor, fenomenelor și evenimentelor prezentate de standurile muzeului nostru par a avea o curgere firească, logică, previzibilă... până la un moment dat; momentul declicului. Atunci apare un *însă*, care schimbă cursul lucrurilor și, implicit, al discursului care le evocă. Vorbindu-vă despre atmosfera entuziastă a primelor șantiere, despre chemarea spre ele și despre răspunsul tineretului acelor ani, tocmai ajunsesem la acest *însă*, pe care colegul dumneavoastră m-a ajutat să-l rostesc mai repede. Vă mulțumesc sincer, încă odată, stimate domn! Cum să mă fac mai bine înțeles?... Este, dacă vreți, diferența-esențială!-dintre a te

contrazice singur sau a retracta și a nuanța o afirmație, o apreciere. Nu retrag nimic din cele spuse; încerc să le nuanțez, pornind de la (să nu vă fie cu mirare!)... două versuri dintr-un „marș mobilizator” care, pe-atunci, răsunau imperativ ca un sunet de goarnă. Ascultați-le: „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri/vino-ntr-un pas cu noi!”. Sună frumos, nu-i așa? Ei bine, tinerii veneau, pentru că-așa cum spuneam-erau dornici de acțiune, de muncă, de împlinire, venise vremea faptelor, a construcției... La „începutul începutului”, prin ’47-’48, când ruinele războiului se înlăturau cu târnăcopul, cazmaua și lopata, iar „politicul” nu-și înfipsea prea adânc colții în cotidianul vieții sociale, toți cei ce răspundeau apelului și „intrau în rânduri” aveau dreptul să primească pe loc o sapă și un târnăcop, undeva, la Agnita- Botorca, Bumbești-Livezeni sau în cine știe ce colț de țară. Însă (iată, am ajuns la „însă”!) apele s-au despărțit cu repeziciune. Puterea populară, cu care ieșisem de sub hitleriști, s-a transformat rapid în putere comunistă; lupta de clasă a devenit fundamentul vieții sociale, iar ascuțirea ei neîncetată-regulă de fier tot mai tăios, promulgată de Stalin și impusă întregului lagăr comunist, devenit, și el, tot mai... lagăr, cu fiecare zi, lună și an.

De la acest „însă” încep diferențierile. Cine intenționa să „nu stea pe gânduri și să intre în rânduri”-vorba cântecului, după valul inițial de entuziasm al primelor șantiere, trebuia să spună exact și amănunțit dacă acasă, la țară, părinții aveau mai mult de 3 hectare, deci dacă sunt sau nu sunt chiaburi. Doamne ferește ca tânărul să provină dintr-o familie de moșieri sau proprietari de fabrici sau patroni de magazine, să aibă vreo rudă apropiată țărănist sau liberal, părinții să posede vreun atelier de cizmărie, tâmplărie, croitorie sau cine știe ce alt meșteșug, chiar și cu un muncitor angajat (unul!)-în care atelier se exploata, deci, mână de lucru salariată... Erau multe asemenea ipostaze incompatibile cu „intratul în rânduri”. Solicitantul trebuia să le declare, să se dezică de ele, să le condamne și dacă totuși, prin excepție, era primit, avea să poarte blestemul „originii nesănătoase” ani mulți, așa cum, cândva, evreii purtau steaua în 6 colțuri pe piept ca pe un stigmat, ca pe un semn că „aparțin ghetoului”; păstrând proporțiile, desigur.

— Există deci proporții de păstrat? Întrebă un domn din grup.

— Ooo, desigur! Și foarte importante. Luați comparația mea ca pe-o exagerare conștientă, ca pe-o metaforă-dacă vreți. Pentru că...să fim drepecți; tinerii vinovați de „origine nesănătoasă” n-au murit de foame. Se găsea

întotdeauna vreo mătură, vreo cazma sau lopată, vreo gheretă de portar, vreun loc de conțopist pentru băieți și fete cu scrisul citeț sau cu aptitudini dactilografice, o școală de calificare în meserii direct și imediat productive care te pregătea pentru ceea ce se numea „munca de jos”. Așadar... „intrați în rânduri”, dar... la coada plutonului, cu șanse infime de avansare.

Asta era dilema foarte multor tineri: spun sau nu spun? declar sau nu declar? accept sau nu condiția de discriminat? încerc să păcălesc vigilența șefului de cadre-foarte greu de păcălit pe vremea aceea? „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri” devenise o chemare care chiar trebuia să te pună serios pe gânduri; cu lupta de clasă tot mai ascuțită nu era de glumit!

Impresionată de spusele ghidului, tânăra care văzuse „Răsună valea” întreabă:

— Practic... concret... ce li se interzicea tinerilor „indezirabili”?

Ce n-aveau voie să devină?

Bucuros de interesul stârnit, ghidul explică:

— Am să vă răspund exact așa cum ați cerut: practic, concret.

Iată două exemple, ca să mă fac mai bine înțeles.

Un bun prieten cu înclinații spre condei, absolvind liceul în 1952 și îndemnat de profesori, a vrut să se facă ziarist. Exista o facultate cu acest profil la Universitatea din București. N-a fost primit. Motivul? Tatăl său, învățător într-un sat din apropierea capitalei, moștenise de la bunici și părinți 4 hectare de pământ pe undeva, prin Vâlcea, lucrate-firesc-de câțiva localnici cu care proprietarul împărțea recolta, toamna. În logica luptei de clasă, un biet învățător cu 750 lei pe lună exploata mâna de lucru salariată, deci fiul său era copil de exploatator, adică un soi de dușman de clasă în devenire, chiar dacă unul mai mic, mai puțin periculos decât odraslele de latifundieri recent expropiați. Degeaba a încercat să explice tatăl prietenului meu decanului vigilent ca un șef de cadre că ar ceda bucuros pământul CAP-ului, dar în acea comună nu se înființase încă un CAP. Degeaba i-a arătat profesorului universitar, filozof, logician, membru plin al Academiei Române, nu un activist de raion oarecare, pe nume Athanase Joja, memoriul prin care „învățătorul exploatator” oferea pământul statului ca să scape de belea, dar statul-recte primăria-pusese apostilă că n-are cum să-l ia, neexistând prin zonă vreun IAS (întreprindere agricolă de stat). Băiatul a rămas fiu de exploatator, incompatibil cu „profesiile ideologice” precum presa, dreptul, justiția, filozofia, științele sociale, școlile de ofițeri etc.

Alt exemplu: un absolvent al liceului „Sf. Sava”, provenit dintr-o familie înstărită, cu vreo 20 de hectare prin zona Râmnicu- Sărat, orfan de tată, pentru a-și salva viitorul (al său și al fratelui său) și-a determinat mama să părăsească locuința, gospodăria, să renunțe la tot și să se mute, să-și schimbe numele, să-și „piardă urma”-cum se spune-și să ia viața de la capăt, sub o nouă identitate; totul-pentru a scăpa de „blestemul pământului” agonisit în trei generații, cum devenise o proprietate funciară în acea vreme.

— Chiar a reușit să se „ascundă” astfel? exclamă francezul.

— Da, a reușit. Erau vremuri tulburi imediat după război, tăvălugul frontului distrusese multe arhive de primării, mulți oameni rămăseseră nu numai fără agoniseala de-o viață, ci și fără acte. În plus, anii cumpliți de secetă și foamete obișnuiseră autoritățile cu familii fără nimic, venite de niciunde, care încercau să prindă rădăcini în vreun loc mai primitiv. A mers..., dar omul a trăit zeci de ani cu spaima că cineva, din întâmplare sau cu intenție, îi va descoperi adevărata identitate și-i va dezgropa dosarul. Înțelegeți ce vă spun? Realizați ce durere, ce traume a provocat politică nenorocită care împărțea oamenii în dezirabili și indezirabili pentru anumite profesii? Subliniez: nu era vorba nici măcar de acea selecție oarecum firească (sau, să-i zicem, de înțeles) pentru anumite funcții, pentru posturi de răspundere, pentru poziții-cheie în care „fișa postului” impune, printre criteriile de acces, apartenența la un grup, la o doctrină, la o orientare politică. Nu; aici era vorba pur și simplu de profesii, de domenii ale vieții sociale pe care partidul le decreta „rezervații” ale clasei muncitoare.

— Asta... la profesiile „ideologice”; dar la celelalte? Inginer sau medic sau profesor aveai voie să devii? Întrebă cineva din grup.

— Oprești erau peste tot, răspunse ghidul fără ezitare, dar-ce-i drept-sita era mult mai rară, rigorile mai puțin severe la facultățile tehnice. Cât despre profesorat...depinde de fel de profesor. Matematica, de pildă, era mai îngăduitoare cu tinerii „dubioși”, considerându-se probabil că trigonometria și ecuațiile diferențiale nu au un pronunțat caracter de clasă, dar istoria-de pildă, sau dreptul și filosofia aveau alt statut. Scăparea „dosarelor nesănătoase” era în inginerie. Șantierul primea mai ușor odrasle de „foști”, dar-indiferent de calitățile profesionale-un tânăr inginer cu „dosar pătat” era menit să iasă la pensie din poziția „cadrului de execuție”, obișnuit cu cantina și chiar cu baraca „organizărilor de șantier” pe coclauri, luni întregi...

— Ce explicație primeau cei respinși? se mai făcu auzită o întrebare din grup.

— Niciuna. Tatăl prietenului meu vâlcean a fost unul dintre puținii „norocoși”: măcar a fost primit de un decan, de la care a aflat că el, învățătorul, era... exploatator. Să recunoaștem: nu era prima dată în istorie când originea socială bara drumul în viață unor tineri. Se mai văzuseră cazuri de copii din familii sărmăne care băteau la uși închise pentru ei, chiar dacă odrasla de sărăcan era inteligentă foc. Dar iată, pentru prima dată în istorie, o ideologie-marxismul-promitea cea mai dreaptă orânduire, o lume în care împlinirea, afirmarea nu mai țin de clasa socială în care te-ai născut, ci numai și numai de calitățile, de capacitatea, de efortul, de valoarea ta umană și profesională. Imaginați-vă ce simțeau adolescenții: la învățământul politic sau la disciplinele de științe sociale învățau teoria generoasă a filosofului Marx, iar în viața practică li se aplica politica „practicianului” I. V. Stalin care ascutea nemilos lupta de clasă...

— Dar societatea... oamenii... cum reacționau în fața acestei realități? Se împăcau cu situația? Întrebă un vizitator.

— Era greu să protestezi. Frica paraliza reacțiile. Dar au existat și inși care (țineți-vă bine!) și-au pus „condeiul liric” în slujba stalinismului. Unul dintre poeții „elitiști” și „încifrați” ai vremii, Baconschi pe nume, nu s-a sfiit să lase istoriei literaturii române această strofă memorabilă: „Trece-o noapte, trece înc-o zi/Se ascute lupta dintre clase/Iar chiaburii se vădesc a fi/Elemente tot mai dușmănoase!”-am încheiat citarea din memorie dar, vă asigur, absolut conformă cu textul tipărit.

Tânărul care se declarase doctorand în literatură exclamă, ultragiat:

— Nu glumiți? Nu luați o parodie (reușită ca parodie) drept text liric? Eu nu cred că un poet poate încredința tiparului o asemenea...

— Nu glumesc, tinere domn. Poetul a existat, ca și alții, de aceeași factură morală, poezia a fost publicată, ca și altele, de aceeași „valoare poetică”... De altfel, vă rog să rețineți: spusele mele, toate, sunt la fel de adevărate, de autentice precum toate expodatele muzeului nostru. Nu operăm cu minciuni; cincizeci de ani de minciună ne-au fost de-ajuns. Din multe puncte de vedere, viața noastră de-acum este mai complicată și, pentru mulți, mai grea decât înainte, dar... măcar acest drept am câștigat-sper-pentru totdeauna: să nu mai mințim.

— Au fost mulți tineri în această situație... nici nu știu cum s-o numesc; e cumplit să ți se refuze viitorul visat la vârsta opțiunilor...!? mai întreabă doctorandul.

— Nu vă pot oferi cifre; n-aș vrea să greșesc, dar dacă adunăm numărul familiilor din mediul rural cu mai mult de 3-4 ha, cu numărul foștilor proprietari de fabrici, fabricuțe, magazine, ateliere etc, apoi cu foștii membri ai partidelor istorice cu poziție cât de cât relevantă în partid, apoi cu funcționarii superiori ai aparatului de stat, demnitarii, gradele superioare din armată, apoi meșteșugarii liber-profesioniști „necooperativizați” etc. etc..., rezultă că zeci de mii de familii și-au văzut odraslele excluse de la marșul avântat spre cea mai ”dreaptă” orânduire din istoria omenirii.

— Dacă-mi permiteți-intervenii o doamnă între două vârste, dar parcă mai apropiată de cea de-a III-a, aș vrea să știu ce s-a întâmplat, până la urmă, cu aceste zeci de mii de tineri... și chiar cu cei doi prieteni ai dumneavoastră...

— Grozavă întrebare!-exclamă ghidul. Vă mulțumesc, stimată doamnă; sper ca răspunsul meu să vă bucure. Ei bine, da; cei mai mulți au răzbit. Au devenit ceea ce doreau și simțeau că trebuie să fie, fiecare-pe treapta la care l-au dus puterile. Cineva ar putea spune: „Și-atunci? care e problema? unde e necazul?”. Se poate gândi și așa, dar nu după ce treci prin ce-au trecut ei. Intrarea lor în viață, în profesie, în carieră, s-a făcut cu gustul amar al fricii, al frustrării, al sentimentului de marginalizat. Asemenea trăiri lasă urme care se estompează cu timpul, dar nu dispar niciodată. Cinicii și durii spun că tot ce nu te ucide și nu te schilodește, te întărește; personal, nu doresc nimănui un asemenea mod de „călire pentru bătălia vieții”...

Cât despre cei doi-destine emblematice și pentru opreliști și pentru succes în cele din urmă-vă pot spune că băiatul cu pământ prin Vâlcea a ajuns un cunoscut ziarist și om de condei, ba chiar conducător de gazete! La un moment dat (momentul lui de triumf!) profesia l-a dus în cabinetul ministrului învățământului, pentru un interviu, nimeni altul decât vigilantul decan care-i respinsese dosarul la examenul de admitere în facultatea „interzisă fiilor de exploatatori”, în anul de grație 1952. Tovarășul fost decan, devenit ministru, l-a privit lung, fără însă a da semne că l-ar recunoaște, dar nici amicul meu strecurat în ziaristică prin păcălirea luptei de clasă (care, în cazul lui, nu se ascuțise, ci... invers)... nici amicul meu, spuneam, nu i-a amintit episodul cu pricina; îi era rușine de rușinea preopinentului.

Interesantă este și povestea băiatului cu pământ pe la Râmnicu-Sărat. El a devenit un foarte cunoscut și stimat critic și istoric de film, gazetar umblat prin tot felul de țări străine (țări în care n-a simțit niciodată tentația să rămână, deși vorbea curent trei limbi străine de circulație). Fratele său, împreună cu care complotase „ștergerea urmelor”, a ajuns profesor universitar și șef de catedră la Politehnica din București.

Am stăruit asupra celor doi „învingători ai luptei de clasă” pentru că îi știu bine. Le cunosc viața, pățaniile, momentele de lehamite, de teamă sau de cumpănă; devenirea-într-un cuvânt. Sunt însă în țara asta zeci de mii de oameni care au trăit sub spectrul dosarului. Unii s-au pierdut, învinși de sistem. Cei mai mulți, cei mai capabili și mai puternici au izbutit, fiecare-cât și cum a putut. Șantierele ce se deschideau peste tot erau prea multe, prea înfometate de ingineri, economiști și tehnicieni ca să se împiedice de stavilele unei politici absurde. „Foamea de ingineri” a mers până acolo încât, în anul școlar '50-'51, liceele de elită din țară au organizat, în vara lui '51, cursuri intensive pentru absolvenții clasei a X-a cu media peste 8, la capătul cărora cei mai buni dintre ei terminau liceul (inclusiv bacalaureatul) pentru a prinde admiterea la facultate, în toamnă...

— Cu „rabat” la nivelul de cunoștințe? Întrebă o doamnă.

— Fără niciun rabat! Profesorii acelor licee, cu acei copii de elită (profesională, desigur), au făcut un „tur de forță” pentru câștigarea unui an. Țara se grăbea, și nu întotdeauna „graba strică treaba”; atunci, vă asigur, n-a stricat-o. Era nevoie de studenți, mai mulți studenți, adică mai mulți specialiști de toate soiurile. „Răsuna valea”, vorba cântecului, și dacă la începuturi molozul ruinelor se putea îndepărta cu entuziasm și brațe puternice, barajele ce trebuiau să stăvilească Bistrița, Argeșul sau Dunărea, platformele industriale, cartierele de locuințe și edificiile social-culturale cereau ingineri, arhitecți, geologi, economiști și proiectanți capabili de altceva decât de „hei-rup”! Venise vremea specialiștilor. A specialiștilor competenți.

— Vreți să spuneți că „politica absurdă”-cum o numeați pe bună dreptate-a fost „învingă” de imperativele realității? Întrebă, din nou, doamna cu înfățișare severă, de profesoară (cum se va și dovedi că este).

Ghidul chibzui câteva clipe; răspunsul nu era ușor de dat, apoi răspunse:

— În linii mari... mai exact în linii foarte mari-da, însă nu complet, nu în toate domeniile și nu definitiv. Între anii 1962-1965-1966 s-a făcut o breșă

importantă, dar victoria rațiunii în „lupta dintre cele două lozinci” n-a fost niciodată una totală.

— Lupta dintre cele două lozinci? Asta ce mai este?-sări francezul.

Ghidul începu să râdă încetisor. Cu doar cinci cuvinte izbutise să obțină cel mai înalt grad de interes și cea mai încordată atenție din acea zi.

— Văd că mereu uitați unde ne aflăm. Suntem în Muzeul ciudățeniilor carpato-danubiano-pontice, doamnelor și domnilor! Mă explic imediat.

Din 1948, când regimul comunist a devenit realitate bine instaurată, până spre 1965-1966, dar și mai târziu, pe mai toți pereții tronau-alături de portretele devenite icoane laice-două lozinci: „Omul este cel mai prețios capital”-K. Marx, și „Cadrele hotărăsc totul”-V. I. Lenin. O interpretare de bună-credință și de bun-simț ar spune că cei doi autori au vrut să sublinieze „rolul decisiv al factorului uman” la nivel diriguitor. Așa cum Arhimede, în străvechime, ceruse un punct de sprijin ca să miște universul, arhitecții comunismului afirmă în maniera concis-rezolută a sloganului că, pentru a mișca decisiv (spre mai bine, credeau ei) societatea omenească este nevoie de oameni capabili s-o facă; ei, oamenii, cadrele, nu capitalul reprezintă forța în stare să schimbe fața lumii, să „pună în operă” planul grandios al utopiei comuniste.

Însă (din nou ne lovim de un „însă”!)... ce să vezi: partidul a uitat că propria sa lozincă se referă la om, nu la dosar; de aici-absolutizarea originii sociale și aruncarea la gunoi a unor uriașe capacități umane născute în case și familii neproletare. Mai mult și mai rău: partidul a lăsat, ba chiar și-a asmuțit dulăii din secțiile de cadre să creadă că ei, șefii și instructorii scotocitori prin dosare pentru adulmecarea urmelor dușmanului de clasă, sunt „cei ce hotărăsc totul” (cum literal sună lozinca). Ei, cadriștii, decid cine da și cine nu, cine zboară și cine promovează, cine e tolerat-dar cu imensul și permanentul semn de întrebare pe piept, apăsător ca steaua cu 6 colțuri de pe haina evreilor din ghetou, condamnat să-și dovedească și să-și redovedească perpetuu atașamentul, fidelitatea, ruptura de originile, de trecutul, de păcatele părinților, bunicilor și străbunicilor măsurate în hectare sau în carnete de partid liberalo-țărăniste.

Simplificată, ecuația „luptei dintre cele două lozinci” este următoarea: sloganul teoreticianului Marx proclamă omul drept cel mai prețios capital (omul, nu dosarul!), în timp ce sloganul practicianului Lenin, mai puțin filozofic dar mai „în ton” cu lupta de clasă, conferă „cadrelor” (într-o

semantică întâmplător sau voit confuză) rolul-cheie de a instrumenta și judeca dosarul, deci omul. Mai departe, lozinca leninistă, încăpută pe mâna lui Stalin devine ghilotină cu multe milioane de victime în țara socialismului victorios și cu mai puține în România, ca țară mică, incapabilă să furnizeze atâtea ofrande pe altarul luptei de clasă. Pe scurt, cadrele hotărăsc viața noastră, a tuturor. O fi el, omul, cel mai prețios capital, dar ca să devină capital activ, operant, trebuie confirmat de noi, cei de la cadre. Înțelegeți?

Din grup se auziră câteva exclamații, unele-mai în surdină, altele mai sonor. Ghidul așteptă să se potolească rumoarea, apoi reluă:

— Nu vi se pare ciudat? Ne aflăm în standul reconstrucției și industrializării, dar iată, am vorbit mai mult despre oameni și despre invazia politicului în destinele oamenilor decât despre ce-a determinat politicul în zestrea economico-industrialo-edilitară a țării.

— Păi... nu e cam același lucru? Ce este țara dacă nu oamenii ei? își exprimă nedumerirea cineva din grup.

— Ooo, nuuu! exclamă ghidul. Nu întotdeauna și nu deplin. Există situații ciudate, ca aceasta-de pildă, când binele general și de perspectivă este urmărit cu atâta rău particular imediat, insuportabil de dureros, încât privind retrospectiv lucrurile, aproape că te întrebi dacă a meritat. Gândul este cu atât mai apăsător cu cât, judecând tot retrospectiv, înțelegi că răul a fost inutil; nu l-a impus nicio legitate obiectivă, nicio logică a dezvoltării, nicio cerință-alta decât bunul plac, ura, prostia, ignoranța și supunerea oarbă la comenzi venite de-aiurea...

— Este interesant ce spuneți, dar nu văd legătura... îl întrerupse doamna cu chipul sever.

— O veți vedea imediat, stimată doamnă. Reiau ideea. S-a declanșat atunci, la semnalul și la chemarea noii puteri, o acțiune uriașă, care presupunea un efort uriaș. Urmările, rezultatele au fost, indubitabil, benefice pentru țară; în trei decenii, România și-a creat o industrie puternică, țara „eminamente agrară” și-a schimbat fața. Priviți cifrele, procentele comparative, dinamica pe ani a creșterii producției industriale, balanța importului și exportului, țintele de export, nomenclatorul produselor noi asimilate sau originale, PIB-ul și ponderea industriei în PIB, numărul oamenilor cuprinși în producția industrială etc. etc... Aici, acest panou vă detaliază repartizarea noilor unități industriale în teritoriu, sugerând-de fapt

demonstrând-ideea că zone întregi au fost trezite la viață, încetând să mai fie „locurile în care nu se întâmplă nimic”... Priviți; standul vă oferă toate aceste date concis, esențializat, vizualizat, în dinamica lor pe ani. Dar priviți, vă rog, și aceste imagini cutremurătoare, aceste orori de cruzime...

Deși fotografiile erau imense, grupul se apropie cu 2-3 pași de ele pentru a le desluși mai bine.

— Dar le-am văzut la standul temnițelor comuniste! exclamă doamna care dorise să știe ce s-a întâmplat cu tinerii respinși la „concursul dosarelor”.

— Exact, stimată doamnă. Ele reprezintă, aici, acel *însă* care intervine obsedant ori de câte ori faptele exponatelor și prezentarea mea „iau avânt”, vorbind „de bine” despre o temă oarecare, despre un proces benefic, declanșat și derulat de-a lungul acestor decenii. Însă, în cazul de față, sunt fotografiile-document la care priviți. Ele immortalizează fapte petrecute pe un anume șantier, atunci când șantierele începuseră să împânzească țara, să schimbe destinul oamenilor și locurilor uitate de Dumnezeu; atunci când termenul „șantier” devenea emblema unui timp, a unei țări, a unui popor.

Vorbim despre Canal, șantierul-temniță unde nu se construia nimic, doar se distrugeau vieți omenești, ocna la suprafață, închisoarea devenită etalon al crimei politice și al aberației tehnice. Singura mare, imensă greșeală pe care comuniștii au fost până la urmă obligați să o recunoască public, să și-o asume, să-i pună capăt. În Egiptul antic, la construcțiile faraonice au murit, se spune, zeci de mii de sclavi, dar au rămas Piramidele, Sfinxul, templul din Luxor, Valea Regilor; de la Canal-acel Canal al anilor ‘50-n-a rămas nimic, decât amintirea normelor imposibile chiar și pentru inși în plină putere, nu bătrâni măcinați de boli, șubreziți de bătai sălbatice, înfomețați, întinși pe pământ, unul lângă altul, cu fața-n jos, apoi acoperiți cu o rogojină peste care șeful lagărului trecea călare pe un cal alb, ca un general în triumf pe trupurile învinșilor!...

Într-adevăr, suna goarna chemării pe șantiere, dar se va putea uita vreodată că acel șantier, Canalul, a fost contemporan cu șantierele adevărate, benefice, pe care merita să muncești chiar așa, purecat la dosar, discriminat, scos „țap ispășitor” pentru vreun carnet de partid al părinților sau pentru hectarele bunicilor?

Revin-poate enervant de obsesiv, scuzați-mă-la cântecul mobilizator: „nu sta pe gânduri, intră în rânduri”... și mă întreb, de-atunci mă tot întreb,

împreună cu toți oamenii de bun simț și de bună credință: nu s-ar fi putut și altfel?

— Altfel... cum? Întrebă cineva.

— Adică cinstit, absolut cinstit. Chemare către toți-dar toți! cei dornici de muncă cinstită. La sărăcia de-atunci, la nevoia de muncă, de acțiune, de construcție, de renaștere după un război pustiitor, la dorința imensă de altceva, de altfel decât tot ceea ce fusese până atunci, un apel nevămuit și neîntinat de dictatura proletariatului, într-o țară de-abia ieșită dintr-o dictatură carlistă și una militaro-antonesciană ar fi făcut din Partidul Comunist al acelei vremi o forță reală, organică, cu adevărat populară, nu una impusă și menținută cu tancul. Teoreticienii luptei de clasă tot mai ascuțite îmi vor răspunde că ipoteza ar fi fost naivă, romantică, nerealistă, că dușmanul ar fi dărâmat regimul... etc., etc... Cum? Cu ce? Și cu cine? Cine ar fi sprijinit (și finanțat) din afară căderea noului regim, după Ialta și Potsdam? Americanii care n-au putut sugruma Cuba lui Fidel Castro comunizată acolo, lângă ei, ar fi parașutat trupe să-l dea jos pe Gheorghiu-Dej? Nu imperialismul anglo-american era, atunci, problema reală a Republicii Populare Române, ci imperialismul sovietic stalinist, hotărât să-și impună voința, principiile și metodele în întregul lagăr nou creat. „Rezervele de muncă” s-au înființat pentru că așa a vrut Stalin...

— Astea ce mai sunt? exclamă francezul, amintindu-și că, până mai adineauri, el fusese liderul curioșilor din grup.

— Nimic altceva decât... iată-le, răspuse ghidul, apropiindu-se de o fotografie mare, color, ce înfățișa o coloană în plin marș către poarta de intrare a unui șantier. Tinerii-căci tineri erau —băteau pasul ca niște militari adevărați. Aveau și uniforme, dar nu kaki, ci de culoare gri-vinețiu, iar pe umăr purtau niște arme ciudate, parcă de jucărie.

— Acestea erau „rezervele de muncă”, explică ghidul. Pe-atunci, stagiul militar era obligatoriu. Când împlineai 18 ani, erai recrutat și făceai armata. Doi ani. Dar și aici apare un însă: copiii de chiaburi și alți „dubioși politic” erau repartizați la „rezervele de muncă”, unități militare speciale, în care, după 2-3 luni de instrucție militară (dar-atenție!-cu arme de lemn), își continuau stagiul militar muncind pe șantierele cele mai dificile, în condițiile cele mai grele.

— Primeau vreo retribuție pentru munca lor? se auzi o voce din grup.

— Nici un leu. Erau militari în termen, deși-practic-prestau muncă forțată. De-aceea revin și zic: nu s-ar fi putut altfel? Fără rezerve de muncă, fără dosare, fără „ai noștri și ceilalți”, fără monstruozițiile canalului, fără închisori politice, fără... fără...?

— Decalate cu vreo șase decenii sunt întrebările dumneavoastră retorice, remarcă doamna cu înfățișare de profesoară. Ne-ați spus că de-atunci vi le tot puneți... Nu vă întreb ce vârstă aveți în vremea aceea dar, ca profesoară de istorie, vă asigur că toate schimbările violente de regim politic din epoca modernă au fost însoțite de închisori politice și deținuți politic. La Nürnberg, de pildă, au fost judecate zeci de căpetenii naziste și s-au dictat execuții...

— De acord, stimată doamnă, dat tot ca profesor de istorie, precizez că acolo, în boxa acuzaților nu se aflau conducători militari ai unei armate învinse, pe care învingătorii îi trimiteau în ștreang doar pentru că aveau puterea s-o facă. Nu! Acolo nu erau înfrânți, ci călăi, proiectanții și executanții lagărelor de exterminare, odioșii autori ai gropilor comune, inventatorii diabolice „soluții finale” menită să radă de pe suprafața pământului seminții, rase, popoare... Ei nu se luptaseră cu o armată care i-a înfrânt, ci atacaseră omenirea, însăși ideea de umanitate. Dacă ați deschis discuția, hai să comparăm! Ce făcuseră încarcerății politic de la Canal, ca și cei din temnițele Sighetului, Piteștiului și câte-or mai fi fost? Cei mai mulți, cei mai importanți, aveau o singură vină: conduseseră România. Unii, cu nume celebre, o ctitoriseră ca stat unitar, ca țară pornită pe drumul modernizării, ca „România mare”, așa cum a intrat ea în cartea de istorie a neamului. Cum o conduseseră?

Iată, acest panou vă oferă niște cifre extrem de interesante, comunicate recent de Banca Națională. Priviți cum arăta economia românească interbelică și judecați singuri calitatea actului de guvernare deci-implicit-„vinovăția” condamnaților: în 1913, economia României deținea o pondere de 0,8% din PIB-ul mondial, fiind aproape de Austria (0,86%) și Olanda (0,91%), dar peste Suedia, Bulgaria, Danemarca. Prin comparație, acum deținem 0,2% și suntem devansați de Grecia, Danemarca și Finlanda, țări cu populație mult mai mică. Primele decenii ale secolului trecut au găsit în România 220 de bănci solide, perfect funcționale; în 2012 funcționau 41 de bănci, din care 85% sunt controlate de grupuri străine, cu capital străin și cu profit care, evident, se duce la patria-mamă, nouă, românilor, lăsându-ne doar satisfacția celor câteva mii de locuri de muncă nou create; cam puțin,

nu vi se pare? În 1914, leul era echivalent cu francul elvețian și cu francul francez; în 2012, francul elvețian costa 3,74 lei...

— Chiar așa? exclamă cineva.

— Exact așa. În limbajul sec dar fără greș al cifrelor macroeconomice, cam asta era „vinovăția” multora dintre încarcerării închisorilor comuniste. Și-atunci, întreb: se compară „culpa” guvernanților pre-comuniști ai României cu faptele autorilor, coautorilor sau tăinuitorilor holocaustului și ai tuturor crimelor împotriva umanității comise de căpeteniile naziste?

Sigur, nu toți indicatorii economiei naționale gestionate de întemnițați erau la fel de performanți. Poate, ba chiar sigur, nu toți încarcerării făcuseră la viața lor doar fapte bune. Poate că unii chiar meritau să răspundă pentru greșeli sau nereguli din mandatul lor, că doar ne aflăm pe meleagurile dâmbovițene, la gura orientului și încă sub ecoul târziu al năravurilor fanariote, unde-cum spuneam la alt stand-Cașavencu, Tipătescu, Dandanache, Pristanda și coana Zoița au intrat în nemurirea literară trimiși acolo de geniul unui dramaturg dar și de realitatea acelei lumi și a acelor vremi trăite de noi, românii, în care sărăcia, inechitatea socială, demagogia politică și lăcomia potentatilor creau probleme reale. Dar răspunderea trebuia stabilită printr-o judecată dreaptă, fără „caracter de clasă”, fără „asesorii populari” inventați de justiția comunistă, fără consilieri sovietici la butoanele verdictelor.

Acum, doamnă profesoară de istorie, având toate aceste date la dispoziție, cântăriți, rogu-vă: într-un talger al balanței-tot ce oferă standul nostru, iar în celălalt talger-ororile condamnaților de la Nürnberg. Vă întreb: se compară?

Se lăsă o tăcere adâncă, prelungită. Într-un târziu, interlocutoarea ghidului articulă cu voce scăzută:

— Nu asta am vrut să spun, îmi pare rău...

— Știu, stimată doamnă, nu trebuie să vă scuzați. Eu vă sunt dator scuze. V-am preluat gândul, l-am „ridicat la putere”, amplificându-l, ca să fac mai convingătoare demonstrația. Truc oratoric pardonabil, sper...

Profesoara zâmbi, ghidul la fel; pace, așadar...

— Iată de ce v-am tot evocat, obsesiv, refrenul cântecului mobilizator, opunându-l mereu întrebărilor mele, poate retorice, poate deplasate, oricum-tardive. Ce frumos sună: „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri/Vino-ntr-un pas cu noi...”. Mai mare păcatul să maculezi cu discriminări o asemenea

chemare! Dar știți care este curiozitatea majoră? Ciudățenia? Ei bine, oamenii au intrat în rânduri, au mărșăluit spre șantiere! S-a muncit cu un spor incredibil. S-a construit într-un ritm nemaivăzut în România. Stângăciile spiciurilor lozincarde rostite de activiști și de oficiali la tăierea panglicilor inaugurale păleau pe lângă numărul, anvergura și importanța obiectivelor industriale, social-culturale sau de infrastructură cu care se îmbogățea țara. Găunoșenia demagogiei politice, ajunsă-culmea ciudățeniei!-în dezacord cu concretețea și consistența acțiunii constructive din plan real nu prea mai zgâria urechile. Lumea se obișnuise cu lozincile agramate din discursuri; conta fabrica nouă, cu sute de locuri de muncă, cvartalul de locuințe cu sute de apartamente, casa de cultură, spitalul, școala pentru copii...

A urmat din nou o pauză lungă. Vizitatorii priveau concentrați către ghid, respectându-i tăcerea. Profesoara de istorie puse capăt tăcerii, exprimând ceea ce, cu siguranță, simțeau toți vizitatorii în acea clipă:

— Interesant... Foarte interesant amestecul acesta ciudat de participare și teamă, de entuziasm și ascunziș, de sinceritate și minciună, de... nu mai știu cum să-mi traduc în cuvinte gândurile. Și, mai ales, miraculos mi se pare rezultatul. Din cifre și din spusele dumneavoastră reiese că, în trei decenii, s-a construit o industrie și s-a reclădit țara. Mă înșel, cumva?

— Deloc. Fără nici un iz propagandistic, așa cum a fost, cu greșeli importante de „croială”, cu altele de execuție-explicabile, ținând seama de ritmul în care s-a înaintat și stadiul de la care s-a pornit, DA. S-a construit o industrie, s-a reclădit o țară. Vom vorbi și despre greșeli, vă asigur, dar... toate la timpul lor. Apoi, după o scurtă pauză de gândire, ca la un time-out din jocurile sportive, când antrenorul cere clipa de răgaz pentru a schița tactica imediat următoare, ghidul spuse:

— Deși ne aflăm în standul construcției, îmi dau seama că, tot vorbindu-vă despre oameni, despre necazurile, dramele și dilemele lor, am cam neglijat ceea ce a ieșit din mâna oamenilor, cu ce au îmbogățit ei zestrea țării; rezultatul, cum spunea doamna profesoară. A venit momentul să-mi îndrept greșeala. Pofțiți cu mine, vă rog...

O PICĂTURĂ DIN OCEAN

Invitația, însoțită de cei câțiva pași ai ghidului, mută grupul cu câțiva metri spre dreapta, aproape de ieșirea din sală. Aici, vizitatorii se opriă în fața unui... nici nu știau cum să-i spună: mini-stand? colț publicitar? „pată de culoare” într-o ambianță saturată de cifre, procente, grafice, diagrame, tabele etc. etc... al cărui rost, acolo, era... care? Un banner impozant afișa patru inițiale deasupra tuturor celorlalte componente, nu prea numeroase: TIAB. Sub inițiale, pe câțiva metri de perete-harta României, iar sub hartă -, un pomelnic cu denumiri de localități din India, Pakistan, Iran, Irak, Egipt și din câteva țări europene. Lângă hartă și listă, două imense fotografii de grup, iar pe o poliță frumos lucrată, o carte groasă cât un ceaslov bisericesc de pe vremuri.

Grupul se opri fără ca ghidul să fi solicitat „halta”. Toate privirile se îndreptară către singurul om care putea explica prezența ciudatului ansamblu descris mai sus în marele și sobrul stand consacrat reconstrucției și industrializării României. Ca la fiecare moment de surpriză trăit de vizitatori (și fuseseră destule!), ghidul afișă zâmbetul de satisfacție de abia schițat („știam eu că vă veți mira”, parcă spunea zâmbetul), apoi glăsui:

— Vă asigur, doamnelor și domnilor: prezența acestui mini-ansamblu cvasi-publicitar, sau spuneți-i cum vreți, nu reprezintă datoria plătită de muzeu vreunui sponsor generos, cum se mai obișnuiește în economia de piață. Nu, nici vorbă. Pur și simplu, o întâmplare-fericită, zic eu-a făcut ca proiectanții standului în care ne aflăm să găsească într-o bibliotecă această voluminoasă monografie („iat-o”, spunea fără grai gestul ghidului către cartea groasă cât un ceaslov). Ea consemnează povestea de șase decenii și jumătate a unei mari firme românești de construcții, din elita breslei, fixându-i anvergura, performanțele, importanța pentru economia națională, vizibilitatea peste hotare...

— Peste hotare? Chiar așa? Întrebă veșnic neîncrezătorul francez.

— Chiar așa! Întări ghidul fără nici urmă de ezitare. Răsfoind cartea, apoi studiind-o atent, proiectanții standului au avut revelația unui demers mult mai important decât un simplu „studiu de caz”; ei au descoperit acolo, comprimată, întreaga epopee a industrializării postbelice românești. Era exact ce căutau: picătura din apa oceanului care, analizată atent, dezvăluie/exprimă/comprimă structura întregului ocean. Așa s-a născut ceea ce vedeți dumneavoastră acum: mini-standul-rezumat al unui proces care a

durat decenii, a antrenat sute de firme, cu sute de mii de oameni, și s-a soldat cu... veți vedea imediat cum și cu ce. Ingenios, nu?

Cota de atenție a grupului creștea vertiginos cu fiecare cuvânt al ghidului. Simțindu-se „pe val”, acesta reluă prezentarea:

— T. I. A. B. Patru litere, inițialele unui nume de firmă: Trustul de Instalații și Automatizări București, întreprindere înființată în același an, 1949, cu Facultatea de Instalații a Institutului de Construcții din Capitală. Fericită coincidență și deloc întâmplătoare, veți vedea de ce.

— O clipă, o clipă, domnule, interveni din nou francezul, dornic de certitudini ca întotdeauna. Să înțelegem că firma asta e reală, există, nu e o „găselniță” a organizatorilor muzeului pentru a face mai digerabile niște cifre și date seci?

De data asta ghidul zâmbi cu toată gura, pradă unui gând: „dacă francezul ăsta însetat de cunoaștere amănunțită, indubitabilă și integrală ar fi trăit pe vremea Inchiziției, cu siguranță ar fi sfârșit pe rug”. Dar pentru că ne aflăm în plin secol XXI, îi răspunse amabil:

— Da, domnul meu. Firma a existat, există și astăzi dar în asociație, adică-mai pe românește spus-„înghițită” de un mare trust de construcții din Franța. Compatrioții dumneavoastră au socotit-o o afacere de succes-încă- așa cum și este, încorporând-o în organigrama lor dar permițându-i să-și păstreze sigla și ceva din identitatea anterioară. Vă puteți convinge ușor, în carte există toate datele de contact.

TIAB-ul activa în zona cea mai de finețe, cea mai înalt specializată a construcțiilor: instalațiile, partea electrică și electronică. Ea asigura etanșeitățile absolute a kilometrilor de țevi și conducte din marile combinate chimice și petrochimice, din rafinării, zona de risc maxim la cea mai mică inexactitate de proiectare sau de execuție. Ea concepea, realiza și monta tablourile de comandă ale instalațiilor complet automatizate din marile uzine ale României, uneori mai spectaculoase decât bordul avioanelor supersonice, ventilația, afișajul electronic etc. Puține dintre obiectivele industriale sau edilitare majore ale țării s-au născut fără participarea TIAB-istilor.

Ca să facă față solicitărilor ce creșteau exponențial, întreprinderea s-a dezvoltat, ajungând la mii de salariați, iar ca să acopere nevoile din teritoriu, și-a creat filiale și antreprize în toate regiunile țării. Până-n 1990, firma avea „la activ” sute de capacități de producție...

— Nu se poate! Sute? exclamă o domnișoară care, până atunci, nu se manifestase printre „curioșii activi” ai grupului precum francezul, de pildă.

— Ba se poate, stimată domnișoară: sute, fără exagerare, amplasate pe întreg teritoriul României, și nu numai; veți vedea. Chiar vă rog să priviți.

În timp ce vorbea, ghidul se apropie de hartă și apăsă un buton. Brusc, harta fu invadată de luminile a sute de becuțe, iar sub hartă, denumirile de localități de pe alte meleaguri, caligrafiat cu un neon subțire ca filigranul începură să clipească intermitent.

— Becurile mai puternice indică obiectivele „de grad 1” ca anvergură, importanță, complexitate și dificultate în execuție. Celelalte sunt de importanță regională și locală. Fiecare beculeț indică o uzină, o fabrică sau o platformă industrială, iar fiecare dintre acestea cuprinde câteva capacități de producție distincte; înțelegeți? Vă rog să mă credeți, stimată domnișoară: noi nu numărăm steagurile ca Ghiță Pristanda, și nici voturile ca Roberta Anastase, suntem instituție serioasă... Există, iată, și o „legendă” a hărții, în care găsiți ramurile industriale în care se încadrează obiectivele: chimie, petrochimie, dar și metalurgie, siderurgie, industrie ușoară, construcții de mașini și - „perla coroanei” - Metroul bucureștean.

Ei bine, toate elementele muzeale din stand au fost realizate pe baza acestei monografii, opera fostului director al trustului, și el inginer instalator de elită. Odată cu pensionarea, omul a ținut să lase urmașilor și viitorimii bilanțul muncii lui și a miilor de oameni pe care i-a condus zeci de ani, consemnat într-o carte. Iat-o.

— Și denumirile acestea de localități europene, asiatice și africane...? întrebă cineva.

— Sunt punctele în care întreprinderea a construit fabrici, uzine, rafinării, combinate chimice și petrochimice, instalații de desalinizare a apei etc. etc... Unele-opera TIAB în integralitate. Altele-în cooperare cu firme celebre din Germania, Anglia sau Italia, cu care românii au colaborat perfect, fără niciun complex de inferioritate, dimpotrivă, dar „trăgând cu ochiul”, înnoindu-și instrumentarul cu cele mai recente utilaje și-mai ales-metode de management, apoi transmițând localnicilor tot ce știau ei. Pe unele șantiere, întreprinderea a deplasat sute de muncitori, tehnicieni și ingineri simultan (la mii de kilometri distanță!), începându-și treaba acolo prin a construi „campusul” în care aceștia urmau să locuiască, adică o mică așezare cu locuințe ușoare, din prefabricate, proiectate și executate în

atelierul de producție al TIAB-ului, de lângă București, apoi ambalate și expediate cu trenul, apoi asamblate acolo, pe șantier.

Vă dați seama? Competență românească, creativitate românească, mână de lucru românească, materiale românești-puse în operă pe trei continente, cot la cot cu firme celebre, din topul european... Ce ziceți? Aproape că-mi vine să exclam „ce vremuri!”, dacă nu m-aș teme că voi fi luat drept nostalgic...

Iată de ce Muzeul a ales această carte, expresia scriptică a acestei firme de construcții, pentru a rezuma și comprima într-un singur exemplu pilduitor întreaga poveste a celor trei decenii și jumătate de construcții industriale în România postbelică. Poveste de succes, indubitabil, pentru că, alături de TIAB, alte câteva firme de aceeași anvergură, cu aceleași performanțe profesionale și cu același „nume bun”-ca să nu zic renume-
peste hotare au activat aici, la noi. Fiecare dintre ele ar putea să vă prezinte propria hartă pe care veți găsi zeci și sute de beculuțe însemnând: o secție, o fabrică, o uzină, o platformă industrială, o aducțiune de apă, un baraj, o hidrocentrală, o rafinărie, un complex de sere sau un combinat zootehnic. Renumele constructorilor români atinsese asemenea cote, încât o firmă autohtonă, ARCOM, se specializase în lucrări peste graniță. Comenzile primite curgeau de peste tot, de-abia li se putea face față... Nu sunt vorbe, vă asigur, ci fapte; le veți găsi pe toate în pliantul care vă așteaptă jos, la ieșirea din muzeu.

Pentru a vă întregi imaginea de ansamblu, s-a făcut și un „total”, alături de „colțul TIAB”. Priviți centralizatorul tuturor capacităților de producție date în folosință între 1955-1990, pe ramuri, pe județe, dinamica pe ani...

Apropiindu-se cu câțiva pași de tabelul indicat, membrii grupului priviră cifrele cu atenție și cu evidentă admirație; da, căldura din expozeul ghidului părea justificată... Numai francezul nostru, în loc să se alăture grupului, își îndreptă pașii, apoi privirea spre cele două imense fotografii de grup care stârniseră curiozitatea și nedumerirea generală, la primul contact vizual cu „colțul TIAB”.

— Dar acestea? întrebă el. Ce sunt, ce reprezintă, ce caută aici?

Brusc, interesul general se mută către francez și fotografii. În mijlocul semicercului format spontan, ghidul începu să explice.

— E o poveste ceva mai lungă... Urmăriți-o pentru că ea oferă cheia de înțelegere a rostului acestui mini-stand în muzeul nostru. Am s-o iau mai de

departe, cu scuze pentru ocol; la sfârșit mă veți înțelege.

Cândva, prin secolul XVIII, domnitorul moldav Dimitrie Cantemir, cărturar de talie europeană, a scris un tratat: „Creșterea și descreșterea imperiului otoman”, apreciat la superlativ, în epocă. Ei bine, fotografiile acestea ar putea fi „capacele”, „coperțile” simbolice ale unui tratat despre „creșterea și descreșterea valului de construcții industriale în România postbelică”. Iată: aici, în stânga, se vede un grup de vreo 50 de oameni. Sunt tineri, slăbuți, îmbrăcați extrem de modest-erau vremuri grele —, arși de soarele șantierelor, se fotografiau pentru a immortaliza „lansarea la apă” a unei întreprinderi, trecută prin mai multe denumiri, dar ajunsă în final la acest TIAB care a consacrat-o, acasă și peste hotare. Asta se întâmpla prin ‘49...

În dreapta, a doua fotografie fixează „momentul 2014”, când o parte din aceiași oameni, porniți cândva la drum cu entuziasmul și vigoarea tinereții, se întâlnesc pentru a sărbători 65 de ani de existență a TIAB-ului, întreprindere a cărei istorie se confundă cu viața, cu profesia, cu crezul lor de constructori, cu bucuriile, necazurile și sacrificiile lor de oameni trăiți mai mult pe șantiere, pe coclauri, decât acasă, alături de familie și prieteni. Așadar, între aceste două instantanee fotografice se aștern șase decenii și jumătate. Iată-i: vârsta le-a albit sau le-a rărit părul, le-a adăugat kilograme bune dar le-a slăbit, în schimb, puterile, unora le-a „dăruit” un baston în care să se sprijine când urcă scările restaurantului unde fostul lor coleg și director, autorul monografiei, îi așteaptă pentru momentul aniversar. Au fost clipe emoționante: îmbrățișări, strângeri de mână aproape la fel de viguroase ca pe vremuri, secunde de nedumerire trăite de câte unul făcând eforturi să recunoască în moșulețul rotofei din fața lui pe tânărul slăbuț și sprinten de altădată care, iată, îi spune cu oarece reproș în glas:

— „Nu mă mai recunoști? Sunt...”

Fotografia nu e film, ci doar fotograma unei posibile pelicule ce s-ar fi putut realiza la restaurantul reîntâlnirii. Ea nu poate cuprinde toate aceste momente, dar eu, martor la eveniment, invitat de inimosul director-autor al monografiei, vă pot povesti cum a fost. De ce? Cu ce relevanță pentru vizitatorii muzeului, pentru istoria construcțiilor industriale din România?-mă veți întreba. Ascultați și judecați.

După ce s-au consumat emoțiile revederii și toată lumea și-a ocupat locurile rezervate, ca la marile recepții, directorul-gazdă li s-a adresat astfel

(citez din memorie): ”Bine-ați venit, dragi colegi. Bine că ne-am întâlnit, să ne mai privim în ochi, măcar noi între noi, dacă multe, foarte multe dintre roadele muncii noastre de-o viață nu mai pot fi privite nici de noi, nici de alții. Au devenit ruine jalnice, la care nu mai merită să te uiți...”

Pentru a-i întări spusele, un coleg de-al domniei sale începu să manevreze un proiector, făcând să se perinde pe zidul alb al restaurantului transformat în ecran o cascadă de diapozitive înfățișând dărâmături, schelete ale unor foste clădiri industriale, ruine parcă ieșite dintr-un război pustiitor.

Un public neavizat ar fi avut nevoie și de imaginea construcțiilor așa cum arătau ele în urmă cu 25-30 de ani, alăturată ruinelor, pentru a le identifica și a înțelege dimensiunile dramei. Acești oameni știau însă prea bine „ce-a fost acolo”. Ei, cu mâna lor înălțaseră clădirile, le cunoșteau ca pe propria lor casă, pentru că toate fuseseră casa lor, opera lor. Acum, priveau dezolați ruinele, trăind senzația că cineva, ceva, o forță malefică le-a mutilat trecutul, viața, crezul de constructori.

Dacă ar exista un tensiometru uriaș, cu zeci de canale pentru înregistrarea tensiunii și a pulsului pentru zeci de investigații simultan, sunt sigur că pe ecranul imaginar al acestui aparat imaginar s-ar fi văzut, la fiecare diapozitiv, un „vârf de agitație” la 2-3-4 „pacienți”, exact aceia care fuseseră implicați direct în acel loc, în acea construcție devenită morman de ruine insalubre. Citind fețele, aproape ghiceam, de fiecare dată, pe cei 2-3-4 ale căror figuri se crispau la un anume diapozitiv. Cumplită senzație!

...Târziu, după proiecție, atmosfera s-a mai încălzit. S-au rostit spiciuri, s-a toastat, s-au depănat amintiri, foștii „combatanți ai șantierelor” s-au consolat reciproc, promițând să se reîntâlnească tot aici, cât de curând („până nu ne împuținăm de tot”-cum spunea unul dintre ei cu umor negru). Dar amărăciunea provocată de imaginea ruinelor, duhul inutilității unei munci de-o viață a plutit până la despărțire.

Nu știi dacă fotografia de grup la care priviți, a fixat ceva din atmosferă; parcă nu... Se știe: la fotograf, ca să iasă poza bine, trebuie să zâmbești. Și veteranii au zâmbit, iată-i, dar... mă înțelegeți? Eu mă aflam lângă fotograf, cu sentimentul că am în față șase decenii și jumătate de eforturi ale unor oameni care zâmbesc nu prezentului-nemilos cu munca lor!-ci trecutului. M-am gândit atunci că un fotoreporter la fel de conștiincios ca autorul diapozitivelor dezolante de-acolo ar trebui să străbată țara, să surprindă

toate sutele de ruine industriale, astăzi devenite „câmp de lucru” pentru hoții de fier vechi, să adune toate „dezastrele punctuale” ale tuturor firmelor de construcții ce contribuiseră la edificarea unei industrii, într-un capitol de istorie intitulat „dezastrul general”, dintr-o carte bogat ilustrată ce s-ar putea numi „Creșterea și descreșterea industriei românești”. L-am parafraza astfel pe marele nostru Dimitrie Cantemir, savantul care studiasse și înțelesese cum se nasc, cresc, ajung la apogeu și apoi descresc dramatic imperiile, dar nu numai ele, ci toate macrosistemele zămislite de mintea omenească.

A urmat o tăcere îndelungată.

— Impresionant... Impresionant, șopti, apoi reluă cu voce plină un domn mai bătrân, pe care vârsta îl ajuta, probabil, să înțeleagă mai bine și nostalgiile celor din fotografie, și trauma provocată de un prezent care trădează speranțele și aspirațiile trecutului. Ne-ați putea spune cum s-a ajuns aici? Ce a determinat dezastrul, de fapt?

— Vă voi răspunde, stimate domn, dar nu acum, aici. Curând, foarte curând, vom urca la Etajul Tranziției. Acolo veți înțelege cum, de ce și... tot ce mai trebuie știut. Deocamdată ne aflăm la etajul comunismului, și pentru că pe acest palier ne așteaptă încă vreo câteva standuri importante și consistente, vă propun o pauză. Pauză de cafea, din partea casei.

— După câte văd, sunteți o țară bogată, glumi (dar nu tocmai glumind) profesoara de istorie.

— Nu, dragă doamnă, i-o întoarce ghidul, tot în glumă, dar cât se poate de serios: suntem numai o gazdă atentă și primitoare, atât. Sper din tot sufletul să nu ne pierdem aceste trăsături când vom deveni bogați, pentru că odată și-odată vom scăpa și noi de sărăcie... Și tare mi-aș dori să nu ne comportăm atunci ca bogații de azi ai lumii. Să mergem!

ȘCOALA ȘI „ȘCOLILE PARALELE”

— Vă previn, stimați vizitatori, că standul în care am poposit are un statut special; este un caz aparte, ciudat și fericit în același timp, sau... hai să-i spunem norocos. Și vă mai previn că la finalul periplului nostru prin „etajul comunismului”, în care ne aflăm, ne vom mai întâlni cu problematica școlii, sub forma unei... dar să nu anticipez. Nu vreau să devoalez surpriza.

Cu un asemenea început de discurs, publicul era deja captat. Întregul grup privea cu interes când la exponatele aliniate ordonat și din belșug, când la ghidul care făcuse o promisiune tentantă; și cum, până atunci, se ținuse întotdeauna de cuvânt, toți așteptau foarte mult de la minutele următoare.

— Da, reluă ghidul, remarcând cu satisfacție interesul deosebit cu care era urmărit, școala s-a bucurat de un destin privilegiat față de alte domenii. Nu neg, Doamne ferește, presiunea politicului, a noului regim asupra școlii. Învățământul și-a plătit și el tributul (uneori-și pe anumite tronsoane-dureros) „politicii înțelepte a partidului”. Firesc (sau mai degrabă explicabil; firesc nu era!) programele de învățământ din liceu și din universități au fost afectate, mai ales la disciplinele științelor sociale și umaniste, mai ales în obsedantul deceniu ‘45-’55, dar și mai târziu. Marxismul a devenit obiect de studiu obligatoriu, cărțile de istorie au fost puternic influențate de viziunea politrucului Mihai Roller, manualele de literatură au fost văduvite ani la rând de nume precum Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu, Macedonski. Abordarea proletcultistă a operei eminesciene a făcut din revolta socială (vă amintiți: „zdrobiți orânduirea cea crudă și nedreaptă ce lumea o împarte în mizeri și bogați”...) singura valență a genialului poet național. Și multe alte năzbâtii s-au adunat în sprijinul ideii că „politicul” s-a străduit să „tragă spuza pe turta” viziunii și mentalității comuniste, în special prin structura programelor și prin conținutul manualelor și cursurilor.

Au existat, desigur, destui profesori „slabi de înger” sau de-a dreptul obedienți, zeloși în a-și demonstra adevărată adeziune la regimul comunist prin prestația la catedră. Unul dintre ei, intrat în legendă, preda elevilor de clasa 7-a, la ora de chimie, următorul „adevăr științific”: „ce este carbonul? Un element întâlnit în natură sub diferite forme, prin compușii săi, cel mai pur fiind diamantul, existent mai ales în minele din Sudul Africii, de unde ajunge pe degetele păroase și pline de sânge muncitoresc ale bancherilor imperialiști de pe Wall Street”...

Un tânăr din grup izbucni cu o întrebare aproape strigată:

— Nu se poate! Un profesor de chimie să spună așa ceva elevilor, într-un liceu din România? Poate pe la vreo școală sătească, vreun suplinitor proaspăt alfabetizat, în cine știe ce colț obscur de țară!...

— Nu, domnul meu. Cuvintele sunt ale unui profesor în vârstă, în anul de grație 1948, rostite la catedra clasei a 7-a (atunci a 3-a) a liceului „Mihai Viteazul” din Capitală, liceu de elită și atunci, și acum... Cel ce vă vorbește se afla într-una din bănci, avea 13-14 ani și se chinuia să nu pufnească în râs, împreună cu toți colegii din clasă.

Da, au existat asemenea profesori și asemenea episoade; așa erau vremurile... Nu uitați: ne aflam în 1948, consilierii sovietici aveau grijă să ne reamintească mereu forța tancurilor sovietice. Cum s-o uiți?

Din fericire, s-au întâmplat două lucruri esențiale, decisive. Primul (cel mai important): la scară de masă, a ieșit la iveală calitatea profesională și umană a slujitorilor școlii românești.

Sămânța aruncată în brazdă cândva, cu clarviziune, competență și profund patriotism de către Spiru Haret, a rodit peste decenii. Datorită învățătorilor-apostoli satelor-transformați de Haret în mentorii satului românesc, în artizanii civilizației rurale moderne, spre licee au continuat să vină copii pregătiți temeinic, cu sete de învățătură, iar în licee au găsit profesori competenți, devotați meseriei (de fapt-vocației) și-aș spune-curajoși. De ce curajoși? Pentru că, pur și simplu, și-au asumat răspunderea de a cam lăsa la o parte manualele și programa analitică, modificând cu de la ei putere numărul orelor rezervate prin programă poetului-cizmar Teodor Neculuță sau ne-poetului-politician A. Toma, „furând” din ele exact câte ore le erau necesare pentru a preda pe Eminescu, Coșbuc și Caragiale așa cum știau ei că trebuie; și știau bine!

Tot „pe proprie răspundere”, mulți dintre acești oameni și profesori minunați ne-au vorbit despre scriitori necuprinși în programa analitică, ne-au împrumutat nouă, elevilor, din biblioteca personală, cărțile interzise, explicându-ne „în ce cheie” să le citim și să le înțelegem. Asta nu înseamnă curaj?

În învățământul superior s-a petrecut, în mare, același fenomen. Au existat chiar profesori de marxism („marxiști improvizati”), și nu puțini (eu am avut noroc de unul dintre ei, îi mulțumesc și astăzi!), care au predat nu marxism, ci filosofie, cuprinzând în paleta prelegerilor toate curentele de gândire coexistente marxismului, cu filosofii reprezentativi pentru fiecare curent și tendință în parte. Profesorul meu, cel puțin (dar nu singurul!), a folosit orele de dialectică marxistă pentru a ne explica... dialectica

hegeliană, pomenind atât de rar numele lui Lenin când ne vorbea despre Marx și Engels, încât mă întreb și azi în ce an se întâmplau toate astea?!

Să nu fiu înțeleș greșit: nu, n-a fost revoltă a cadrelor didactice față de ideologia comunistă ce se instala, dar a existat, cert, rezistență la tendința-de fapt presiunea-de a transforma școala într-un instrument de îndoctrinare politică prin procesul de învățământ. Ce le-a dat putere dascălilor să fie așa? De unde și-au tras curajul, demnitatea, conștiința civică și profesională? Nu știu. Poate că i-a inspirat gestul celui ce a ctitorit învățământul modern românesc, Spiru Haret, despre care se spune că, aflat într-o audiență în cabinetul regal (nesolicitată de el, ci impusă de monarh) și văzând că audiența se prelungește, la un moment dat și-a consultat ceasul și a cerut-cu tot respectul pentru majestatea sa-permisiunea să părăsească augustul cabinet; el este profesor la universitate, acum are ore, îl așteaptă studenții în amfiteatru unde nu și-a permis niciodată nici să întârzie, nici să absenteze. Și monarhul l-a înțeleș. Poate că un asemenea gest, o asemenea atitudine în fața Puterii se transmite, inspiră, creează modele... Poate. Revenind, să includem, dacă vreți, atitudinea majorității corpului didactic din acel timp în fenomenul mai larg, numit rezistența prin cultură care i-a ajutat pe români să supraviețuiască intelectual, moral și-de ce nu?-chiar politic.

— N-au avut de suferit pentru atitudinea lor profesorii despre care ne vorbiți? Întrebă o fată realmente impresionată de cuvintele ghidului, rostite cu o implicare emoțională neobișnuită.

— Unii-da, răspunse el, dar... surprinzător de puțini față de amploarea fenomenului și mai ales raportat la consecințele politice pentru regim.

Cei chemați să judece faptele, autoritățile învățământului, n-au procedat cu zelul politic ticălos înregistrat în alte sectoare ale vieții sociale. A existat un fel de „tăcere tacită”, un soi de complicitate generală în a nu vedea și a nu interpreta în registru grav cazurile semnalate de către delatori vigilenți (pentru că au existat și de-ăștia).

Cum să vă explic eu mai plastic?... Ați văzut, cumva, filmul „Nimeni nu știe nimic”? E foarte vechi, rula imediat după război, acțiunea se petrecea într-un oraș ocupat de naziști și spunea-în registrul comicului de situații-povestea unui grup din Rezistența antifascistă care omorâse un SS-ist neamț și, ca să-i piardă urma, îi înghesuise cadavrul într-un cufăr ce nu se închidea bine și-l plimbau (involuntar) prin tot orașul, sub privirile polițiștilor locali

și ale concetățenilor hotărâți „să nu vadă” ceea ce era evident pentru toată lumea: nimeni nu știa nimic, nimeni nu vedea nimic...

Ei bine, în alt context, în alt registru și, desigur, la alte proporții, cam așa s-a strecurat școala românească printre canoanele comunismului devenit ideologie și politică de stat.

O domnișoară plinuță, cu multe dioptrii la ochelari, ridică o mână cu două degete întinse, așa cum fac elevii din clasele mici când cer „dați-mi voie pân-afară!”. Observând-o, ghidul i se adresează, amabil:

— Vă rog, domnișoară...

— Sper să nu vă deranjeze rugămintea mea, glăsui fata. Fac un masterat în științele educației, la Toronto, și spusele dumneavoastră „mi-au picat” exact pe una din ideile majore ale tezei de absolvire: componenta umană, calitatea de model intelectual, profesional și uman a omului de la catedră, mai ales în învățământul preuniversitar, dar nu numai. M-ar ajuta mult dacă ați intra puțin mai adânc, chiar și cu amănunte, cu exemple, poate...

Văzând figura oarecum nedumerită a ghidului, masteranda își explicită gândul:

— Ne-ați vorbit cu căldură, la modul generic, despre profesori minunați și în același timp oameni minunați, dotați deopotrivă cu competență, dăruire și curaj... Schițați, vă rog, în câteva cuvinte, câteva figuri de asemenea dascăli, chiar profesori de-ai dumneavoastră; mi-ați oferi substanță prețioasă pentru lucrarea mea. Evocați succint câteva momente care explică și justifică mulțumirile, recunoștința exprimată acum, aici, după atâtea zeci de ani... Îndrăznesc, cumva, prea mult?

— Nuuu, deloc, răspunse ghidul, lungind involuntar vocala terminală a negației, vizibil încântat, emoționat chiar; dar mi-e teamă că ceilalți din grup n-au nici timp, nici dispoziție să asculte poveștile mele...

Fata panoramă cu privirea semicercul uman format în jurul ei chiar de la primele cuvinte ale solicitării, încercând să citească pe fețele colegilor susținere sau rezervă. Nu era nevoie; un murmur de adeziune o făcu să-și reia demersul cu mai mult curaj:

— Vedeți? Toți țin cu mine, vor să m-ajute. Dacă și dumneavoastră, bineînțeles... V-aș fi recunoscătoare tuturor...

Unei asemenea abordări iscusite nu i se putea rezista. Și, la urma urmei, de ce să reziste? Așa ceva nu i se mai întâmplase ghidului. Era clar: grupul

„atipic” de care avea noroc astăzi merita cu prisosință efortul. Cu câteva cuvinte și cu un gest de îndemn, plus exemplul personal, ghidul obținu ajutorul câtorva bărbați din grup. Cele patru bănci lungi, fără spătar, așezate de-a lungul pereților standului ca în marile pinacoteci, pe care vizitatorii se puteau odihni și admira concomitent tablourile expuse, se reamplasară rapid într-un patruleter deschis, fără o latură, întocmai ca la șezătorile din sat, de pe vremuri; o gazdă atentă cu oaspeții săi nu-i putea ține în picioare, indiferent cât va dura „premiera absolută” care i se solicita. Plasat pe locul laturii lipsă, cu fața la musafiri, ghidul începu să vorbească imediat ce ultimul membru al grupului își găsi loc pe una din bănci.

— Sincer să fiu, nu prea știu de unde și cu ce să încep... Poate... cu profesorul de română din clasa XI-a, extraordinarul Costică Marinescu, cel care, la prima întâlnire cu elevii, noii săi elevi, chiar în prima zi de școală, le-a dat un extemporal. În fix 20 de minute, cronometrate strict, ca la marile competiții internaționale, fiecare trebuia să aștearnă pe hârtie ce vrea să devină în viață, și de ce; pe minimum 3 pagini de caiet (probabil pentru evitarea expedierii răspunsului în câteva fraze-șablon). Singura indicație metodologică înainte de „a da startul”: „Nu copiați ziarele! Fiți mai sinceri ca ele... Clar?” Clar-pe naiba!

Precizez: ne aflam în toamna lui 1951. Las la o parte faptul că, pe-atunci, ziarele erau icoana laică la care se închinau UTM-iștii patriei; dar reconstrucția și industrializarea porniseră în trombă, nevoia de ingineri chema insistent, aproape imperativ către institutele tehnice, iar dorința familiilor „cu pretenții”, dornice să-și vadă odraslele căpătuite cu patalama de doctor dominau autoritar atmosfera și „bursa opțiunilor”: ori la politehnică, ori la medicină. Ei bine, profesorul Marinescu a „citit” în acele pagini mângălite sub emoția primei întâlniri cu un profesor despre care elevii auziseră multe, ca în niște cărți deschise. Nu-l interesa, de fapt, ce facultate au ales. El căuta acolo inteligența sau platitudinea gândului, rotunjimea formulării, ghicea calitatea și cantitatea lecturilor fiecăruia, puneă cu o precizie uluitoare diagnosticul creativității sau șablonului conformist, sublinia sclipirile stilistice, chiar și timide, chiar și dijmuite de vârstă și de surpriza neobișnuitului extemporal-de fapt test, interpretat de profesor cu exactitatea chiromantului ce stăpânea știința cititului în palmă fără greș (dacă ar exista, cumva, o asemenea știință...).

A doua zi a stat de vorbă cu noi, după ora de curs (n-ar fi renunțat la predarea planificată pentru nimic în lume!), năucindu-ne cu întrebări: va să

zică, din câți termină anul ăsta 11 ani de carte, niciunul nu vrea să se dedice cărții-citită, interpretată critic, explicată altora, chiar scrisă de cel în cauză, de ce nu? E minunat să construiești uzine, baraje, locuințe, cînste cui le face, dar... să construiești oameni, suflete, minți, conștiințe, să făurești și tu mâine, poimâine, o fărâmbă din cultura țării tale... e oare mai puțin important? Sau nu vă credeți în stare? Fricos și resemnat, la 17 ani-ar fi trist! Gândiți-vă!, ne-a spus la final.

Și ne-am gândit. Șase elevi și-au schimbat opțiunea, patru alegând filologia, doi filozofia și ziaristică-istorie. După o „sită” exigentă și sinceră, profesorul a oprit patru, cu care a început „șmotrul” pe cont propriu, neobligat și neplătit de cineva. Din patru, până la sfârșitul anului am rămas doi (iată, m-am și „deconspirat”; am fost unul dintre ei): lecturi din biblioteca profesorului, program cu control bilunar, prin sondaj, scurte discuții, întrebări și răspunsuri și de-o parte și de alta... Examenul de admitere la facultate ni s-a părut o jucărie, știam de 3-4 ori mai mult decât ni se cerea. Iar orele normale, din clasă, cu și pentru toți elevii... o delectare! Clasa mea a devenit o furnizoare de ingineri îndrăgostiți definitiv de literatură. El ne-a schimbat viața; pe-a mea-fundamental, „deturnându-mă” de la „chimie industrială”...

Mai doriți un episod, cu același profesor? Iată-l. Deși literatura universală nu era obiect de studiu în liceu, Marinescu a înființat-tot cu de la sine putere-un „cerc de comunicări” pentru elevii din ultima clasă (erau 3 clase a XI-a paralele). La una din ședințe, elevul care trebuia să susțină referatul despre „Moș Goriot” de Balzac (numai eu știu cât am muncit la el!) și-a uitat acasă textul comunicării. Nenorocire! Băiatul (adică eu), panicat, și-a implorat profesorul să amâne ședința; acesta nici n-a vrut să audă. „Te ridici în două picioare și vorbești! Ce dacă sunt 80 de inși în sală? Dacă tu ai scris referatul, și nu altcineva, înseamnă că acolo sunt gândurile, ideile tale; oricum, odată și-odată trebuie să înveți să-ți exprimi gândurile prin viu grai. Mulțumește întâmplării că începi de azi. De-acum! Și... fii atent: s-ar putea să asiste cineva de la raionul de partid; tovarășii vor să vadă ce ne-a apucat cu literatura franceză, dacă ea nu e obiect de studiu în programă. Pentru oaspetele nostru, să precizezi chiar la început că Balzac a „demontat” morala burgheză și că Marx a zis despre el: „din opera lui Balzac înveți mai multe despre capitalism decât din orice studiu de specialitate”. Vezi cum o spui... Succes! Cucerește-ți auditoriul precum Rastignac Parisul!”. Ce ziceți de atitudine și de discurs?

Sau... profesorul de franceză, Vasile Florescu. Cum să-l uiți pe omul care venea la toate ședințele noastre de UTM sau de orice fel, pentru a ne asculta vorbele și mai ales năzbâtiile verbale? După vreo lună de „monitorizare”, martor la joaca noastră „de-a oamenii mari” (inconștientă, desigur), în care preluam pe nemestecate fraze, termeni, noțiuni citite prin ziare sau auzite la radio, folosite acolo și propriu și impropriu, ne-a adunat pe toți în amfiteatrul școlii și ne-a spus: „Gata cu vorbele aruncate ca la Aprozar! Sunteți-sau veți fi-intelectuali, nu precupețe din piață! Când spui „idealism” sau „materialism” trebuie să știi ce înseamnă cuvintele astea, de unde vin, ce-i cu ele! Când înfieriți „metafizica” (era la modă definiția dată de Stalin dialecticii marxiste, care avea vreo 5-6 paragrafe și toate începeau cu formula: „în opoziție cu metafizica, dialectica... “ face și drege...)). Trebuie să știi cu ce se mănâncă metafizica asta.! Puțini dintre voi vor urma filosofia, poate niciunul, dar și inginerii sunt intelectuali, trebuie să știe despre ce e vorba, trebuie să nu le lăsăm mințile aburite cu demagogie sforăitoare și semidocță. De săptămâna viitoare, marțea și vinerea, timp de 2 ore, după masa de seara, vă țin un curs de istoria filozofiei, din antichitate până azi. Vine cine vrea”.

Ne-am bulucit cu toții; nu lipsea nimeni, ba... au apărut și câțiva puști mai răsăriți, dintr-a zecea, că se dusesse vestea. Așa am aflat cum s-au războit de-a lungul veacurilor marile curente de gândire, ce înseamnă și de unde vin materialismul și idealismul, ce-i ăla solipsism, cum e cu dialectica și cât îi datorează Marx lui Hegel în materie de dialectică, ce se înțelege prin doctrină politică, conștiință socială, „stânga” și „dreapta” politică, cum reușesc ideologiile să pregătească și să declanșeze revoluțiile și marile mișcări sociale, cum e cu raportul dintre materie și conștiință, ce sunt raționalismul și empirismul, cu ce se ocupă filozofia istoriei etc. etc...

Dacă „Micul dicționar filozofic” apărut pe-atunci la Editura politică acum nu mai este valabil nici măcar 5%, notițele de la cursul lui Florescu „rezistă” și azi. Compendiu, rezumat, gândit și prezentat ca pentru niște puștani de 17-18 ani, dar... rezistă; nimic n-a fost fals, distorsionat politic, inexact.

Vă întreb: era obligația unui profesor de franceză o asemenea acțiune? Nu primea nici măcar un leu, de la nimeni, pentru munca lui, pentru timpul lui, pentru efortul de a pleca din liceu după ora 22, de două ori pe săptămână. Dar o făcea pentru noi. Știa că ne va prinde bine, că ne trebuie de fapt.

Tot el a intrat, odată, la ora de franceză cu 2-3 minute înainte de clopoțelul oficial. Eram într-o clasă de elevi interni, elevul de serviciu tocmai adusese tava cu gustarea din recreația mare (pâine unsă cu magiun) iar una din felii căzuse pe parchet, unde fusese călcată în picioare de elevii grăbiți să intre-n clasă la vederea profesorului. Florescu s-a oprit în ușă, a văzut pâinea și magiunul mocirlite pe parchet, în fața șirurilor de bănci și... a rămas acolo, privind când la pâinea strivită, când la noi. Apoi s-a dezlănțuit.

— Și... spuneți că sunteți de la țară? Copii de truditori ai pământului, cei ce dau pâine țării ășteia? Păi acolo, jos, călcată-n picioare, este munca părinților voștri, mă, neisprăviților! Știți voi ce-a însemnat pâinea în istoria poporului român? Cât i-a trebuit țăranului să ajungă de la mămăligă la pâine? Cât s-a luptat românul să-și apere grâul de turci, de tătari, de hoardele care tot năvăleau și năvăleau, de imperiali și de câți au mai râvnit la pâinea noastră? De ce credeți că a bătuit la sate dragostea fanatică pentru pământ? Fiindcă pământul înseamnă pâine, mă, inconștienților!

Timp de 50 de minute, cât a durat ora, nu s-a mișcat din ușă. În picioare, cu catalogul sub braț, a vorbit încontinuu, când mitraliindu-ne cu întrebări retorice, când făcându-ne să intrăm sub bănci și sub parchet de rușine, când avântându-se într-o tiradă fascinantă, veritabilă odă închinată rolului pâinii în istoria civilizației carpato-danubiano-pontice. La sunetul clopoțelului care anunța recreația a tăcut brusc, parcă trezit din transă, apoi a făcut stânga-mprejur, a deschis ușa și a plecat spre cancelarie, lăsându-ne în picioare, la marginea băncilor, ca niște stane de piatră. Deși profesorul plecase, nu ne mișcam; aproape că nu îndrăzneam nici să răsuflăm...

Asemenea oameni ne-au învățat carte și viață. Au fost sute și mii, în marile licee ca și în școlile mărunte, din sate și cătune uitate de Dumnezeu. Cei mai mulți nu știau filozofie ca Florescu, și n-aveau nici harul lui oratoric; n-aveau nici talentul unic al lui Marinescu de a descoperi vocații și de a ne ajuta să le dăm curs chiar împotriva curentului vremii; dar imensa majoritate a dascălilor aveau dăruirea, focul sacru al ziditorului de conștiințe.

N-am să uit vreodată nici ora de psihologie care nu doar a schimbat, ci i-a redat viața unui coleg. Se afla printre noi un băiat ceva mai în vârstă (pierduse 2-3 ani prin spitale), cu un grav defect fizic; o cocoașă oribilă îl făcea aproape diform. Înfățișarea îi crease un soi de răutate cu cei din jur și

cu sine însuși, un cinism agresiv, dar mai ales o crasă nepăsare față de propria situație școlară. Promovase, an de an, din mila profesorilor care nu se îndurau să-i sancționeze, și ei, lenea și ignoranța, dacă soarta îl pedepsise atât de crunt fără să fi avut vreo vină.

Totul-până-ntr-o zi, ziua aceea când Mihai Rațiu, profesorul de psihologie, l-a scos la tablă, știind, de fapt, că nu va obține de la colegul nostru răspunsuri „de trecere”. Când ipoteza- certitudine i-a fost confirmată de tăcerea încăpățânată a elevului, Rațiu a declanșat o tiradă care ne-a tăiat răsuflarea. Era un bărbat slab, scund, aproape chel, cu o față de o îngustime nefirească, dar cu niște ochi verzi ce sclipeau de inteligență și vioiciune, pătrunzându-te ca un sfredel cu privirea de hipnotizator. S-a ridicat de la catedră și a început să se plimbe prin clasă, povestindu-ne cu voce reținută la început, apoi tot mai aprinsă, primii săi ani de școală. Ne-a evocat suferințele copilului mărunțel, firav, urâțel, refuzat din jocurile celorlalți, iar-mai târziu-ocolit de fete, țintă a glumelor grosiere făcute pe seama lui de hăndrălăi proști ca noaptea, dar plesnind de sănătate. Ne-a spus apoi cum „și-a jurat el în barbă” nu „să dea calului ovăz din pristolul de la Roma”, ca Baiazidul nemuritorului Eminescu, ci să impună tuturor, băieți și fete, apoi bărbați și femei, foc de frumoși sau foc de urâți, respect, admirație, ba chiar și invidie pentru ceea ce știe, pentru ceea ce spune, pentru ceea ce scrie și pentru ceea ce realizează el în viață. „Vă las pe voi să judecați dacă am reușit sau nu”, ne-a spus, apoi s-a oprit în fața bietului nostru coleg, mai covârșit sub cuvintele profesorului decât sub propria-i infirmitate (înțeleșese încotro bat ele) și l-a întrebat răspicat: „Tu ce ai de gând? Ai în fața ta o viață; tot timpul ca să-i faci pe toți să privească nu cum arăți, ci cum ești pe dinăuntru, câtă carte știi, ce poți realiza cu mintea, nu cu trupul... Ai auzit că există autori de cărți celebre care scriu în scaunul cu roțile, de unde nu se mișcă decât ridicați pe brațe și suiți în pat, să se odihnească? Tu ai putere, mergi pe picioarele tale, profesorii vor să te învețe carte, colegii vor să te ajute, că nu pot învăța ei în locul tău; de ce-ți bați joc de tine și de ei? Nu te-ai săturat să fii prostul clasei? Nu e rușine să fii „urâtul clasei”, ți-o spune cineva care a trecut prin asta, dar „prostul clasei”... da; e o rușine imensă, nu știu cum o suporti!”

În acel ultim an de liceu, colegul nostru a început cursa uluitoare pentru recuperarea celor trei ani pierduți. A luat bacalaureatul „pe bune”, nu de milă, a intrat la facultate, uimindu-și părinții, și a absolvit-o, și-a făcut o

carieră, nu strălucită-ca a renumitului profesor de psihologie-dar una demnă, absolut onorabilă.

Trăgându-și adânc răsuflarea, ghidul se adresează de data asta fetei care stârnise totul cu întrebarea:

— Nu știu dacă spusele mele vă vor fi de vreun folos, dragă domnișoară. Aș putea să vă evoc zeci de asemenea episoade. Aș putea să vă descriu bucuria și mândria părinților mei, învățători într-un sat din Bărăgan, ori de câte ori li se oprea în poartă un „domn de la oraș”, fecior de țărani de-acolo, din sat, ai cărui părinți n-ar fi vrut „să-l dea la carte”, chiar dacă școala devenise gratuită, dar băiatul trebuia să locuiască undeva, să se îmbrace ca la liceu, să mănânce printre străini, iar acasă, la câmp, în bătătură, cu vitele, cu munca... cine să rămână? Dar „dom-vățător” și „doamna” (că „tovarășe” nu le spunea decât instructorul de la raion) au intervenit atunci, demult, i-au rugat, i-au bătut la cap, i-au asigurat că, mai târziu, „o să-mi mulțumiți”... și iată că băiatul lui nea’ Niculae și al țăței Fira le bate în poartă, să le mulțumească... a câta oară?

Vă dați seama ce înseamnă să smulgi un copil inteligent și setos de carte de la coada vacii și de la coarnele plugului, să-l faci (prin munca lui, desigur, dar cu intervenția ta decisivă) profesor, inginer, doctor sau mai știu eu ce?

Da, domnișoară, există asemenea oameni care trăiesc pentru asemenea lucruri. Ei n-au auzit, poate, de francezul care a spus despre ei (despre dascăli) adevărul fundamental: „nu poți învăța pe nimeni nici ceea ce știi, nici ceea ce vrei, ci numai ceea ce ești”, dar lor li se aplică fără îndoială, acest adevăr. Ei așa au fost. Datorită lor am răzbit. Datorită lor școala n-a abdicat de la menirea ei nici sub comunism. Sunteți mulțumită, dragă domnișoară?

Masteranda în științele educației, venită din Toronto, împreună mâinile sub bărbie, ca pentru rugăciune, aplecă apoi capul și repetă gestul de câteva ori, semn de mulțumire și chiar de recunoștință.

Încheind lunga, dar consistenta paranteză deschisă la solicitarea vizitatoarei, ghidul relua firul inițial al expunerii de-acolo de unde-l întrerupsese intervenția fetei.

— Să revenim, așadar... În învățământul superior, despre care începusem să vă spun câte ceva, ei bine, acolo... stâlpii catedrelor universitare, savanți și profesori de mare prestigiu (mai ales din institutele cu profil tehnic sau de

științe exacte, dar și din domeniul umanist), au rămas pe posturi, aducând lângă ei tineri capabili, formându-i în același cult al cărții, al valorilor, al adevărului științific. Școlile românești de medicină, construcții, aeronautică, lingvistică, științe agricole, cu întemeietori iluștri pe plan european, nu numai că au rezistat, dar s-au și întărit, dând alți magiștri și discipoli din mâna cărora au ieșit bijuteriile hidrotehnice Tarnița, Bicaz, Vidraru, Porțile de Fier și atâtea altele; premiere în chirurgie, descoperiri în inframicrobiologie etc, etc... Studenții străini veniți din Asia, Africa și din țări dezvoltate ale Europei se numărau cu miile la medicină, petrol și gaze, construcții, iar specialiștii români se bucurau de prestigiu și căutare în lume.

E adevărat, 2-3 juni crescuți de partid au fost trimiși la Catedra de literatură a Universității bucureștene ca să-l „dizloce” pe George Călinescu, „tributar ideologiei și esteticii burgheze” și au reușit îndepărtarea acestuia de la catedră, dar tevatura provocată de funesta decizie a fost atât de contraproductivă pentru Partid, încât... s-a ales praful de vigilenții demascatori, în timp ce „divinul critic” a căpătat o aură de faimă care l-a adus în triumf nu la catedră, ci în arena publică, în publicistică, în literatură și în viața literară.

Ei, marile figuri ale învățământului și științei, au format un zid nevăzut dar puternic în fața imposturii politice nefaste, zid atât de eficient, încât a câștigat lupta. Puterea a simțit, a înțeles până la urmă că știința de acest nivel este „găina care face ouă de aur” pentru țară, dar și pentru regim; că regimului îi prinde bine prestigiul internațional al unei Români cu învățământ și știință de prim rang, aducătoare de faimă și de valută... Deci... cale liberă, să se dezvolte; ceea ce școala și oamenii ei au și făcut. Un amănunt simptomatic: ani la rând, poate anii cei mai buni, Ministerul Învățământului a fost condus de un Ilie Murgulescu (academician), Mircea Malița (academician), Paul Niculescu-Mizil, intelectual autentic, acesta din urmă-deși om și lider politic-alegând să uite sau să treacă în plan secund fațeta sa inițială, acționând ca om al școlii temeinice, al educației, nu al îndoctrinării politice; fapt care l-a și costat.

S-a ajuns astfel la cel de-al doilea factor care „a salvat școala”. Presiunea, nespectaculoasă dar tenace și eficientă exercitată dinăuntru de valori pentru blocarea nonvalorilor și a domnației politicului, s-a conjugat cu apariția unui climat mai destins, de deschidere pe plan social mai larg. Ne vom întâlni cu însemnele și dovezile lui în alt stand al acestui etaj, unde îi vom vedea și dimensiunile, și limitele. Concret, se depășea proletcultismul

inițial, Partidul Comunist își revizua (și în interes politic, desigur) atitudinea față de personalitățile culturii și de valorile naționale; internaționalismul proletar făcea loc, încet, istoriei și valorilor noastre românești. Cu foarte puține excepții, marii scriitori români din toate timpurile și cu cele mai „nesănătoase” origini sociale sau orientări politice la un moment dat, au fost repuși în drepturi, și-au reluat locul în manuale și cursuri universitare, editurile le-au tipărit și retipărit operele în tiraje impresionante, dar editorii au și racordat cititorul român la valorile mondiale mai vechi și mai noi; teatrele și-au lărgit repertoriile, traducătorii din toate limbile, nu numai cei din limba rusă, au căpătat un „front de lucru” impresionant și benefic pentru cultura românilor. Iată, în câteva cuvinte, tabloul...

O pendulă bătut, undeva, ora exactă cu sunet puternic, reverberat de vastitatea încăperii. Îngrijorat, ghidul își consultă cronometrul și se alarmă de ceea ce arătau acele cadranului, apoi spuse grăbit:

— Îmi cer scuze; cele „câteva cuvinte” s-au lungit nepermis de mult. M-a luat valul și, iată...

Un tânăr din grup, numai ochi și urechi până-n acea clipă, îl liniștește, exprimând starea de spirit generală:

— Nu vă faceți reproșuri, n-aveți de ce. Am aflat lucruri extrem de interesante, iar exponatele din stand vă susțin cu brio afirmațiile și vă justifică însuflețirea.

Într-adevăr, o mulțime de elemente expuse pe pereți, în vitrine, atârinate de tavan, în grupaje aranjate tematic sau cronologic pe ani, susțineau afirmațiile ghidului. După ce acesta le explică pe fiecare, relevându-le semnificația, același tânăr intervine din nou, de data aceasta cu o întrebare:

— Lămuriți-ne, totuși: ce a determinat regimul comunist să nu intervină brutal și adânc, ireparabil, în sistemul de învățământ? De ce nu l-a transformat, pur și simplu, în „formatorul de îndoctrinați și activiști politici” necesari statului comunist? Am înțeles argumentele dumneavoastră, dar... nu se poate să fi acționat aici numai orgoliul de „proprietar de valori profesionale”, despre care ne-ați vorbit. Trebuie să mai fi fost și altceva...

— Excelentă întrebare, exclamă ghidul. Tocmai mă pregăteam să abordez răspunsul așteptat de dumneavoastră și mă gândeam cum s-o fac în absența întrebării.

Vă reamintiți, stimați vizitatori, titulatura standului? Dacă nu, priviți-o. Este scrisă deasupra, cu litere de-o șchioapă: **Școala și școlile paralele**. Ea ne oferă răspunsul.

Nedumerirea generală îi provocă ghidului zâmbetul care preceda, de regulă, surprizele din expozeu.

— Urmăriți-mă cu atenție: e complicat, dar nu foarte... Deci: ne aflăm după naționalizare, după lichidarea marilor latifundii, la începutul comasării terenurilor și crearea marilor exploatații agricole de stat sau CAP-iste; urma imediat reconstrucția, acțiunea de industrializare (socialistă, desigur) a țării. Aceste multiple și uriașe fronturi cereau specialiști competenți, pe de-o parte, și conducători devotați, de încredere, pe de altă parte. ȘCOALA cu majuscule, în înțelesul plenar și tradițional al cuvântului, a fost lăsată, conștient sau nu, să formeze specialiști și a rămas deschisă cetățenilor României, dar paralel cu ea, a apărut o rețea de școli noi, „netradiționale”; școlile paralele, sau școlile de partid, școlile de cadre, spre care au fost îndreptați viitorii conducători devotați trup și suflet politiciii partidului. Acolo s-au pregătit viitorii directori, conducători, activiști cu munci de mai mică sau mai mare răspundere, demnitari comuniști, lucrători vigilenți ai Securității, „oamenii partidului” în toate domeniile de activitate. Acolo s-au pus bazele „aristocrației de partid” de tip „anii ‘50”, crema „celor aleși să conducă”, dar care n-aveau timp să învețe cot la cot cu alții pentru a-și căpăta legitimitate, ca șefi. Tineri cu dosarul „beton”, cu origine socială curată ca lacrima, fii de ilegaliști recomandați de organizații PCR și UTM au devenit cursanți ai școlilor speciale: școala muncitorească (unde, în 2 ani, se comprima întreaga materie a celor 7-8 ani de liceu), cursurile speciale pentru cadre (6 luni-1 an), Academia „Ștefan Gheorghiu”, care înghesuia, și ea, bagajul de cunoștințe acumulat normal de-a lungul multor ani de studiu în numai 1-2 ani și multe alte forme centrale, regionale, județene. Faptul că, la un moment dat, spre sfârșitul epocii comuniste, Academia „Ștefan Gheorghiu” (la ale cărei examene cursanții nu puteau „cădea” decât pe scări, după cum se spunea în glumă) a fost „lungită” la 4 ani și echivalată cu învățământul de stat, nu schimbă fundamental datele problemei: școala adevărată și școlile paralele au rămas sisteme paralele, nu „vase comunicante”, deși au fost tineri (nu prea mulți) care, după asemenea „cursuri de cadre”, s-au apucat de carte, au dat examene în învățământul de stat, au urmat la „fără frecvență” sau la seral, au muncit din greu și au obținut diplomă „pe bune”, croindu-și un drum frumos și cinstit în viață. De

ce-totul era scurt, repede, comprimat în școlile paralele? Simplu: partidul n-avea timp să aștepte: 8 ani liceu, 4-5 facultate... Era prea mult. Timpul presa; „băieților” le trebuia doar o coajă, un lustru, o spoială de cultură sau de profesie, de vreme ce treaba, treaba propriu-zisă la viitoarele locuri de muncă o vor face alții; ei, acei „alții” trebuiau să știe carte, nu șefii, și „aleșii” au ieșit din școlile paralele cam ceea ce sunt absolvenții unui curs de literatură care au luat examenul fără să fi citit vreo carte, doar rezumate și cel mult câteva prefete. Dar, atenție: sistemul „școlilor paralele” a permis școlii tradiționale să-și păstreze în linii mari structura, ținuta, statutul, prestigiul și, desigur, valoarea formativă. Absolvenții acestei școli aveau timp să aștepte, să învețe 12-13 ani; cei ai rețelei speciale, nu. Acesta este paradoxul, ciudățenia majoră a învățământului românesc în cele 4 decenii și jumătate de regim comunist. Standul vă oferă, după cum vedeți, o mulțime de elemente concrete pentru ambele „rețele”: cifre de școlarizare, statistici, evoluție pe ani, grade, nivele, domenii de studiu, număr de profesori cuprinși în procesul de învățământ, structura rețelei de școli paralele și localizarea acestora în teritoriu etc. etc...

După ce vizitatorii încheiară examinarea exponatelor punct cu punct, „cartezianul” grupului își mai exercită încă odată vocația de „a se îndoi”, întrebând:

— Nu cumva, stimate domn, atât dumneavoastră cât și standul ca atare, sunteți cam prea blânzi și concesivi cu atitudinea comuniștilor față de școală? Nu cumva le înfrumusețați și idealizați post-factum politica în acest domeniu vital pentru o națiune, într-o vreme în care s-au petrecut, totuși, suficiente rele?

— Standul-în niciun caz, răspunse prompt ghidul. El nu este nici blând, nici sever, ci oferă absolut corect cifre, date, statistici, procente, repere strict obiective, pe baza cărora vizitatorul își poate forma singur o părere, blândă sau severă. Eu... ce să zic? Poate, deși nu cred. Vă veți convinge însă în standul cu care vom încheia turul prin „etajul comunismului”. Nu anticipez, nu devoalez surpriza de-acolo, v-am mai spus-o.

Cu voia dumneavoastră să mergem mai departe...

— Nu încă, nu încă, insistă francezul cârcotaș. Am citit undeva, în presa dumneavoastră, că un înalt demnitar român ar fi declarat public: „școala românească produce tâmpiți”. E adevărat?

— Adevărat, din păcate, răspunse ghidul neturburat.

— Atunci... cum rămâne? Produce specialiști sau tâmpiți? Că insul cu declarația nu este un fitecine. Are răspunderi în stat!

— Să vă spun eu cum rămâne: există responsabili, și chiar înalți responsabili, total iresponsabili, înțelegeți? Ăștia nu-și dau seama ce slobozesc din gură. Nu vă luați după ei, lăsați-i să trăncăne. Din fericire au mandatul limitat la niște ani, și timpul trece... Aproape a trecut. Cât despre afirmație, ea se confirmă, dar reformulată: da, școala românească produce și câte unul sau mai mulți tâmpiți. Dovada vie este chiar insul cu afirmația; el a făcut școala în România. Acum... chiar că trebuie să mergem; e târziu.

În urma lor, doi îngrijitori care tot dăduseră târcoale grupului „aranjat” cum ei nu mai văzuseră vreun altul, puseră la loc băncile, lângă pereți, întrebându-se în sinea lor: oare ce-or fi avut atâtea de sporovăit? Ciudat, foarte ciudat...

Până și oamenii instituției se minunau cât de multe ciudățenii poate adăposti muzeul.

TREI STANDURI, TREI CIUDĂȚENII MAJORE ALE ISTORIEI CONTEMPORANE

Șocul Budapesta-1956

Înviorați după o cafea tare, mai „turcească” decât se poate bea la Istanbul-cum spun gurile rele cu cafenelele de la Bosfor și bune cu cele dâmbovițene, vizitatorii se află într-un stand nu foarte întins și nici prea bogat în exponate. Deasupra-un titlu scris cu litere și cifre ciudate, parcă luate dintr-un afiș de film horror, din care picura sânge: Budapesta-1956. Sub titlu, fotografia imensă a unui tanc în plină acțiune șochează privirile, mai ales că, de sub șenile iese jumătatea unui trup sfârtecat, strivit în înaintarea furtunoasă a blindatului. Steaua roșie, în 5 colțuri, dezvăluie fără dubiu naționalitatea vehiculului aducător de moarte.

— Dar noi am mai văzut fotografia asta!-exclamă o doamnă cu memorie vizuală foarte bună, probabil.

— Ați văzut tancul, stimată doamnă, răspunse ghidul, dar nu pe acesta și nu în această ipostază. Și acela era tot sovietic, dar-chipurile-eliberator, intrând în Bucureștiul lui august ‘44, adică într-un oraș gata eliberat de către armata română, după cum vă amintiți. Poza din acest stand înfățișează același tip de tanc, cu același domiciliu stabil, dar acționând ofensiv în toamna lui 1956, pe străzile orașului frățesc Budapesta. Venise acolo în goana mare, nu ca să elibereze, ci ca să reprime. Și-a îndeplinit exemplar misiunea; admirați-l. Revolta budapestanilor a fost strivită fără milă, sub șenile. Socialismul, grav amenințat pe această bucată de lagăr socialist, a fost salvat de la pieire. Dușmanii cu care tancul s-a luptat vitejește, nimeni alții decât locuitorii Budapestei, au fost învinși, pildă vie pentru toți cei predispuși la insubordonare; cine-o mai face ca noi, ca noi să pățească...

Mă veți întreba, poate: ce legătură avem noi, românii, cu faptele de-atunci, petrecute pe alte meleaguri? Răspuns: o legătură foarte strânsă. Eram „tovarăși de lagăr”, „tovarăși de Tratat de la Varșovia”, legați prin mii de fire, ba chiar cu sârmă ghimpată... frați de suferință, cum s-ar zice, deși-pe-atunci-această ultimă ipostază se numea „unitate de monolit”, „solidaritate de nezdruccinat”... și mai existau formulări care să definească relația.

Știți ce este o tocilărie? Întrebă ghidul, aparent fără nicio legătură cu subiectul în discuție. Dacă nu știți, vă spun eu: tocilăria este locul în care se ascut obiectele tăioase. Ei bine, pentru români, Budapesta - 1956 a fost tocilăria în care istoria contemporană a dat la ascuțit lupta de clasă. Era nevoie? Probabil; istoria nu comite niciodată gesturi inutile.

Stalin, autorul sinistrei teze a „ascuțirii neîncetate”, murise în 1953. Prin URSS adia vântul primăvărat-credeam noi-al prăbușirii cultului personalității. Congresul XXII al PCUS îngrozise omenirea, dezvăluind crimele lui Stalin și trezind speranța (deșartă!) a abolirii stalinismului. Ehrenburg publica celebra sa nuvelă „Dezghețul”, în care ne plăcea să întrezărim aceeași idee. Cinematografia sovietică producea „Cer senin”, „Zboară cocorii” și mai ales „Al 41-lea”, primul film sovietic în care sentimentele se luptă cu... lupta de clasă, și înving, chiar dacă în mod tragic. Erau semne... Semne bune anul are, cum zice Plugușorul nostru, dar... ce să vezi? Ciudățeniile istoriei au lovit tocmai atunci. Ungurii, luați de valul iluzoriei libertăți, au crezut că pot părăsi lagărul. Naivii! Evident, se impuneau măsuri. Tancul atât aștepta: semnalul.

Deși Tătucul împlinise trei ani de mausoleu, discipolii, alarmați, au dat la ascuțit lupta de clasă. Teza se cam tocise și risca să devină boantă, bună de aruncat la gunoi. A fost recondiționată. Stalin a murit, trăiască stalinismul! Prin „ordin de zi pe lagăr” s-a comandat vigilență revoluționară, iar vigilența a fost (re)instaurată rapid și temeinic. În Polonia, muncitorii și studenții începuseră să se miște, molipsiți de virusul budapestan. Iată, aveți aici câteva numere (câte au apucat să apară și să mai rămână prin chioșcuri) din gazeta „Po prostu” (în limba polonă), în care ASZ (organizația națională studențească) chema poporul la luptă pentru libertate. Gazeta a fost vânată de securitatea poloneză, retrasă de pe tarabe și dată la topit. Nu arsă, ci topită, readusă la stadiul primar de celuloză, din care propaganda fidelă cauzei să poată fabrica hârtie utilă cauzei.

Iugoslavia lui Tito, eroul armatei de partizani care luptase cu trupele Wehrmacht-ului și împiedicase, practic, ocuparea unei mari părți din teritoriu de către nemți, ieșise de sub hegemonia Moscovei. Dacă l-a înfruntat cu succes pe Hitler, de ce s-ar teme de Stalin sau de fantoma lui? Situația devenise gravă; se adunau prea multe „semne bune”. Trebuia intervenit.

La noi, în România, valul revoltei n-a fost foarte puternic, dar a existat. În nord-vestul țării, prin Banat, dar și la București, studenți mai slobozi la

gură au comentat cu admirație rășcoala budapestană; de-aici-un val de arestări politice. Închisorile comuniste au primit sute de noi „locatari”, priponiți în ele ani de zile. Iată, aici vedeți lista celor mai cunoscuți dintre ei, cu numele subliniat de mine. M. Constantinescu este regizor de film. Îmi e prieten bun. Ce mi-a povestit „de-acolo”, m-a cutremurat... Ca el au fost mulți, mulți alții; studenți, tineri intelectuali... Cel ce avea să devină mult mai târziu Avocatul poporului, în România post-comunistă, avocatul Paul Mitroi, prozatorul Alexandru Ivăsiuc, omul de televiziune, „reflectoristul” (de la titlul celebrei emisiuni „Reflector”) Marin Stănescu, toți-ridicați de Securitate din sălile de curs...

S-a declanșat o campanie de ședințe bubuitoare, din care oamenii ieșeau căpiați. Începeau în miezul zilei, se terminau a doua zi, în zori, și se soldau cu excluderi din UTM și din partid, adevărate execuții publice, care băgau spaima-n participanți. La etajele superioare ale PCR, răfuiala cu „deviatorii de dreapta” s-a soldat cu victime ce purtau nume răsunătoare; mai jos-sanctiuni, „ultime avertismente”, amenințări. Ideea de bază: băgați-vă mințile-n cap, că la noi nu e Budapesta.

Acest colaj cu titluri din ziarele vremii sugerează dimensiunile isteriei: „condamnăm...”, „înfierăm...”, „demascăm...”, „acuzăm...”, „jos cu...”, „până când...” erau expresiile la ordinea zilei. Așa se judecau și faptele și oamenii: cu mânie proletară. Redacția revistei

„Viața studentescă”-publicație lansată pe piață exact când evenimentele „dădeau în clocot”-a fost băgată-n ședință la cel mai înalt nivel, cu Ceaușescu însuși în rol de procuror, după apariția numărului din ianuarie ‘57. Ce făcuseră băieții, ca să merite atâta atenție? Fapte cumplite: pagina 1-a nu conținea niciun articol de fond, ca „Scânteia”, dar făcuse loc unui eseu cu titlul în limba latină (nu pe românește, vă dați seama?), semnat de intelectualul de formație burgheză Tudor Vianu, care nu sufla un cuvânt despre politica partidului. Mai mult și mai grav: deasupra capului revistei nu figura lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, existentă pe frontispiciu chiar și la „Sportul popular” sau „Gazeta cooperației”. Iată, expuse aici, primele două numere din „Viața studentescă”, ambele-fără sloganul călăuzitor, dar unul-cu incriminatul titlu „Non scolae sed vitae discimus” (nu pentru școală, ci pentru viață învățăm), pe care, la neuitata ședință, Nicolae Ceaușescu n-a reușit să-l pronunțe nici la a 3-a tentativă, ceea ce l-a înfuriat peste măsură și a ridicat mai abitar tensiunea și așa greu de suportat a ședinței-rechizitoriu.

— Și ce-a urmat? Întrerupse expozeul o voce din grup.

— La „nivel micro”, cu gazeta studențească, nu mare lucru: două excluderi din redacție, lipirea definitivă a sloganului marxist pe frontispiciu, spre satisfacția proletariatului mondial și... un ultim avertisment: ori vă băgați mințile și politica partidului în cap, ori o luați pe urma celor doi dați afară. La nivel „macro”, încrâncenare la-nceput, chemări la vigilență și combativitate revoluționară, apoi încet-încet, totul a intrat în normal, dacă normală se putea numi starea de dinaintea seismului.

De fapt, se încheia un ciclu și începea altul. Așteptam un nou cutremur, ca să urmeze apoi încă unul și încă unul... Și uite-așa se scurgea viața, între două plenare cu „probleme organizatorice” pe ordinea de zi, adică excluderi la nivel înalt, urmate de demascări la nivelul 2 și 3 și avertismente severe, jos, în mase; acolo erau prea mulți ca să-i poți exclude, ar fi rămas partidul fără membri. Atunci, în acel climat cineva, nu critic de artă, și nici măcar dedulcit la valorile creației artistice, a lansat ideea genialității lui Brâncuși...

— Constantin Brâncuși, marele sculptor? se revoltă doctorandul în literatură. Dar se știe de mult că a fost un geniu!

— Da, stimate domn, dar insul despre care vorbesc nu se referea la Brâncuși-sculptorul, ci la vizionarul politic „ascuns” în marele nostru oltean. Este cineva dintre dumneavoastră care n-a văzut vreo reproducere a „Coloanei infinite” de la Târgu-Jiu?

Murmurul general spunea clar: nu, nu este nimeni, toți știm, toți am văzut...

— Ei bine, omul cu supoziția pretindea că, nici mai mult, nici mai puțin, celebra coloană este reprezentarea în spațiu, simbolică, a vieții românului sub comuniști: politica partidului-când te strânge de gât, când lărgeste strânsoarea, când te strânge iar, când te mai lasă să respiri, când apasă cumplit, făcându-te să vezi moartea cu ochii, când o lasă mai moale, să nu mori de-a binelea... Așadar, Brâncuși-vizionar politic genial: îi admiri coloana, deplângi soarta hărăzită locuitorilor spațiului carpato-danubiano-pontic, ca și întregului lagăr frățesc...

Dacă autorul ideii ar mai trăi, ar constata că singurul punct șubred din teoria sa este titlul coloanei. Ca operă de artă i se potrivește perfect: infinitul rimează intim cu nemărginitul în timp și spațiu. Ca premoniție politică, nu rezistă. Infinitul nu s-a validat. Torționarul „te sugrum-te las-iar

te sugrum-iar te las” a luat sfârșit. De unde se vede că și geniile se mai înșală câteodată.

Dar... destul cu „șocul Budapesta-1956”. Să întoarcem o filă și să mergem mai departe.

APARE CEAUȘESCU

SAU CULTUL PERSONALITĂȚII INCULTULUI

ÎNCEPE „EPOCA DE AUR” A CELOR DOUĂ CABINETE

— Standul acesta, doamnelor și domnilor, conține relativ puține exponate. Le veți putea cerceta de-aproape, la sfârșitul expozeului meu, pentru că, pe cât de puține sunt exponatele, pe atât de multe sunt faptele de povestit. Așadar... puțină răbdare, sper să nu vă plictisesc. După cum vedeți, la sfatul, meu organizatorii au dotat standul cu canapele comode. Ocupați-le, vă rog. Mă voi strădui să nu adormiți în ele.

În voioșia generală stârnită de cuvintele introductive ale ghidului, vizitatorii se așezară într-adevăr comod, dorindu-și niște explicații la nivelul confortului oferit de canapele. Apoi... ascultară.

— Ne aflăm, așadar, în momentul apariției în prim-planul (de fapt în gros-planul) vieții politice a omului care va conduce țara și partidul timp de 27 de ani: Nicolae Ceaușescu. Cu 9 ani mai mulți decât Gheorghiu-Dej și în altă etapă a evoluției comunismului autohton. Etapă marcată decisiv de personalitatea lui. În bine? În rău? Sunt întrebări cu răspunsuri mult prea ample, complexe și nuanțate ca să le oferim noi, aici. Nu vom face, deci, istorie propriu-zisă nici în acest stand, cu atât mai mult cu cât „subiectul Nicolae Ceaușescu” sau „procesul Ceaușescu” a avut parte deja de o mascaradă, cea de la Târgoviște 1989, soldată cu împușcarea împricinatului. Acum, dacă s-ar (re)face procesul, ar trebui să fie unul adevărat, având „la bară” și în completul de judecată istorici, politologi, economiști, sociologi, psihologi, juriști, cercetători specializați în psihologia mulțimilor și în psihologia Puterii, militari de carieră, diplomați, lideri formali și informal din societatea civilă, oameni de cultură... Dar încă nu se poate declanșa un asemenea proces „pe bune”; lipsește și azi, la un sfert de secol, detașarea, judecata „la rece”. Nu funcționează nici acum criteriile de comparație, aprecierea dreaptă, obiectivă între „ce-a fost “ și nu „ce este”, ci „ce va fi”.

De ce ar trebui sărit peste prezent, peste „ce este”? Simplu: pentru că tranziția în care ne zbatem azi, luată ca termen de comparație cu epoca lui Ceaușescu, mi-e teamă că ne-ar duce la o concluzie „nașpa”, dacă-mi permiteți un termen total neacademic dar perfect adecvat situației. De fapt, comparația ar fi nedreaptă, iar concluzia-strâmbă din start. Ar fi ca și cum cineva compară civilizația britanică de azi cu Anglia acumulării primitive a capitalului din romanele lui Dickens, pretinzând că, în fond, tot despre Londra este vorba.

Vreau să spun că acolo unde nici istoria nu s-a pronunțat cu adevărat, standul nostru nu-și poate propune decât... ceea ce veți vedea că vă oferă; și vă veți convinge că nu e puțin.

Apropo de episodul „Târgoviște-24-25 decembrie 1989” (sfânta zi a Crăciunului...)... vă aduceți aminte de asasinarea lui Kennedy? La puțin timp după tragicul eveniment și după apariția „raportului Warren”-variantă cvasi-oficială a autorităților, un cercetător serios, pe nume Mark Lane, a investigat pe cont propriu și a publicat celebra carte „O judecată pripită”. Nu s-a sfiit să o scrie, editurile nu s-au sfiit să o publice (deși ea arunca în aer versiunea oficială) iar opinia publică nu a întârziat să-i adopte concluziile. La noi, nimeni n-a scris vreo carte cât de cât serioasă despre „O judecată cel puțin pripită”, nicio editură n-a comandat așa ceva, iar publicul larg s-a mulțumit cu articolașele din tabloide, strecurate printre bârfe, răfuieli și cancanuri despre politicieni și vedete. Va trebui, probabil, să iasă din scenă (din scena vieții propriu-zise, nu a celei politice) o întreagă generație pentru ca întrebările de-atunci să-și găsească răspunsuri neviciate de implicații sau complicități.

Scuzați această (poate prea) lungă introducere. Am vrut să precizez din capul locului la ce să vă așteptați și să previn întrebări la care nici eu, nici exponatele nu ne-am propus să răspundem, pentru că.... nu știm, cinstit vorbind. Și atunci.... ce conține standul? Ce vă oferă? Curiozitățile fenomenului, evident, în spiritul tuturor abordărilor din muzeu. Dar și elemente care par detalii biografice, însă, judecate corect, devin extrem de relevante pentru definirea personajului. Ca să descifrezi omul politic și să-i înțelegi faptele, este esențial să cunoști omul-pur și simplu, cu trăirile, cu momentele-bornă ale devenirii sale, cu complexe care i-au marcat viața.

Să începem cu această fotografie. Este suficient de mare ca să poată fi văzută bine chiar de-acolo, din canapelele dumneavoastră: imaginea unui

șef de stat, la înscăunare, cu tricolorul pe piept, cu sceptrul puterii supreme în mână, cu cealaltă mână pe Constituție, depunând jurământul, solemn, marțial. Trebuie să știți că acest conducător de țară europeană, la sfârșit de secol XX, devenit celebru pe mapamond, partener de discuții, tratative și înfruntări cu mai-marii lumii, în decursul copilăriei și tinereții sale n-a făcut nicio școală de la cap la coadă și la timpul cuvenit. Mulți au auzit, poate, acest adevăr, dar puțini i-au înțeles importanța.

Sigur, după (odată cu funcțiile) au venit și dovezile scriptice, diplomele, „patalamaua”-pro-forma pentru școala cutare, pentru ciclul cutare, apoi pentru cutare formă superioară... dar atunci, când prezența la școală nu se rezumă la a te informa intelectual, ci te formează, te clădește, când procesul de instruire școlară pune jaloanele și trasează conturul, dimensiunile intelectuale ale viitorului adult... atunci, spuneam, el a stat mai mult prin închisori, predat din post în post de către jandarmii și polițiștii vânători de comuniști. Ajuns ucenic de cizmar, nici măcar cizmăria n-a apucat s-o învețe. Sigur, nu este el singurul om vestit care și-a petrecut pubertatea și adolescența ca un vântură-lume, departe de disciplina și rigoarea școlii. Multe nume celebre se revendică de la „școala vieții”, urmată din cea mai fragedă vârstă prin culisele teatrelor londoneze de varietăți, ca Chaplin, prin lumea căutătorilor de aur și a aventurierilor din extremul Nord, ca Jack London, sau vagabond prin porturile Europei, ca Panait Istrati, sau ca atâția și atâția alții. Dar, doamnelor și domnilor, imensa majoritate a acestor oameni ajunși celebri sunt artiști sau creatori de artă hărăziți cu talent sau cu geniu, coborâți precum scafandrii în străfundurile vieții pentru a o cunoaște, înțelege și reda apoi iubitorilor de frumos în opere nemuritoare. Ei n-au condus țări, n-au avut de croit economii naționale puternice, echilibrate, capabile să reziste crizelor și seismelor de tot felul. Ei n-au avut de luat hotărâri strategice, decisive pentru soarta unor popoare, pentru bunăstarea sau mizeria a milioane de guri și suflete. Asta presupune nu momentul de sclipire, de intuiție sau de inspirație a geniului artistic, ci cunoaștere, înțelegere profundă și complexă, disciplină în gândire, capacitatea de a aduna în jurul tău echipă și echipe de oameni bine pregătiți, cu formație profesională și intelectuală solidă, împreună cu care să acționezi sincron.

Asta nu se poate învăța numai la școala vieții. Cine pornește spre vârf ocolind punctul de trecere obligatoriu care este școala, chiar dacă-printr-un concurs de împrejurări-atinge vârful, va plăti. De fapt-nu el, ci supușii, poporul condus de el. Noi am plătit.

— O întrebare, dacă-mi permiteți, se făcu auzită vocea profesoarei de istorie.

— Și mai multe, stimată doamnă, răspunse amabil ghidul, presimțind că „se pune de-o controversă” și dorind din tot sufletul să nu se înșele. Adora controversele.

— Deocamdată una, dar fundamentală; ea mă frământă de când ați început să ne vorbiți aici, în acest stand. Prin celelalte standuri ne-ați prezentat un amplu proces de reconstrucție, de edificare a unei industrii surprinzător de puternice și diversificate. Dacă tot ce-am văzut și-am auzit este real...

— Vă îndoiiți? dori ghidul să spulbere o asemenea ipoteză.

— Nu, n-am niciun motiv. Dacă (și, vă rog, luați acest „dacă” drept artificiu retoric) economia țării este (a fost) așa, ca urmare a unui proces dirijat, ca în orice economie de comandă, condusă și reglementată nu atât de piață, ci de voința, gândirea, viziunea cuiva sau câtorva, de la un vârf... ei bine, întreb: cum putea „vârful”, cu pregătirea lui rudimentară, să asigure atât „proiectul” cât și execuția? Asta nu înțeleg.

— Extraordinară idee! exclamă ghidul, entuziasmat. Felicitări, stimată doamnă!

— Nu e o idee, domnule, e doar o întrebare.

— Ba da, ba da! Ați formulat întrebarea-idee pe care s-a construit standul în care ne aflăm. De fapt, am încercat să oferim vizitatorilor elementele necesare înțelegerii, explicării acestei imense ciudățenii, situații paradoxale-numiți-o cum vreți; toate aceste atribute i se potrivesc perfect. Da, un om pornit cu un atât de precar bagaj intelectual, luptând din greu, toată viața, cu capcanele limbii materne și căzând în ele de multe ori, spre indignarea profesorilor de limbă română și amuzamentul celor bine alfabetizați, a ajuns să conducă o țară, să fie președinte de onoare al Academiei acestei țări, să stea la masa tratativelor cu mai marii lumii, să le facă față și uneori să fie peste ei; să se afle la baza tuturor deciziilor politice, economice și sociale timp de 27 de ani... Cum de s-a putut?

— Exact asta întreb: cum? exclamă din nou profesoara, bucuroasă că a fost perfect înțeleasă, că se află pe aceeași „lungime de undă” cu ghidul.

— Păi... să vă răspund. Cu ce să începem? Cu ideea de bază, de la care cred că pleacă toate. Iat-o: parcă pentru a compensa zgârcenia în materie de instruire școlară, soarta i-a hărăzit câteva calități esențiale cu atâta dărnicie,

încât „școliții” n-au avut nicio șansă în competiția cu el. Le voi numi, apoi le detaliem.

În primul rând, o voință ieșită din comun. Apoi crezul aproape fanatic într-o cauză pe care închisorile și lagărele interbelice i-au conturat-o. Apoi inteligență, excepțională și ea, dublată de intuiție politică uneori de-a dreptul vizionară, și vă asigur că niciunul din termenii folosiți nu este exagerat. Să le explic pe toate.

Cum spuneam, o voință de fier. Toate încercările prin care a trecut (nu mai folosesc adjective, ca să nu mă bănuți de exagerări)-hăituială, carceră, închisoare, lagăr, pe care viața i le-a hărăzit la vârsta la care alții nu-și încheie copilăria, l-au oțelit, conform principiului „ce nu te ucide sau nu te schilodește, te întărește”. De fapt, el a ales necazurile. Nimeni nu l-a obligat să pornească din preadolescență pe calea luptei ilegale. „Convîngeri politice”, s-a spus. Eu întreb: convîngeri politice, la un copil de 13-14 ani, dintr-o familie de țărani? De unde? Și atât de puternice încât să-l facă să se ia la trântă cu organele de represiune ale unui regim neiertător cu comuniștii? Trebuia ceva mai mult, mult mai mult pentru o astfel de opțiune la o asemenea vârstă. Ceaușescu a avut acest ceva.

Nu mă întrebați de ce, de unde, cum l-a dobândit și nici cum s-ar putea defini, pentru că... nu știu. Așa cum nu vă pot spune, de pildă, de ce Tolstoi, și nu altcineva, a scris „Război și pace”, scuzată să-mi fie comparația poate forțată; vă asigur că știu să păstrez proporțiile, deși uneori-ca în cazul de față-simt nevoia să mă fac mai bine înțeles tocmai prin disproporționalitatea termenilor comparației.

Dar... iată alt exemplu, ales chiar din sfera politicului și din vârstă nu mult diferită de a preadolescentului Ceaușescu. Și aici, întrebarea și răspunsul sună asemănător: ce l-a determinat pe elevul de 17 ani, cu școala neterminată, numit Vladimir Putin, să bată la ușa sediului KGB din Leningradul sovietic și să declare că vrea să devină agent KGB? „De ce?”, a fost întrebare. „Ca să-mi servesc patria”, a răspuns elevul Putin. De ce a gândit și a acționat așa, când nici părinții, nici anturajul nu-l împingeau într-acolo? Habar n-am. Nu știu nici biografii lui. După cum nu știu ce l-a determinat pe Guevara, fiu de intelectuali, el însuși medic, să aleagă drumul luptei ilegale împotriva regimului Batista, să trăiască hăituit, alături de Fidel Castro și ai lui, iar după victorie-să părăsească grupul învingător, renunțând la demnitățile cele mai înalte și binemeritate pentru a o lua de la capăt,

alături de alte grupuri insurgente, din alte țări, cu aceleași pericole și privațiuni, conducând, îmbărbătând, lecuind ca medic rănilor tovarășilor de luptă. Cine poate explica logic, prin logica noastră cea unanim acceptată, o asemenea opțiune și un asemenea destin? Nu poate să nu-mi treacă prin cap gândul (cam metafizic, ce-i drept) că există un cerc restrâns, foarte restrâns de aleși care gândesc, simt și acționează parcă predestinat să ajungă în vârf. Ceaușescu a purtat multe bătălii de-a lungul vieții. De fapt, viața lui a fost un lung șir de bătălii. Le-a câștigat pe toate-mai puțin una, ultima-datorită voinței. El a vrut mai puternic decât toți cei cu care s-a înfruntat și a învins, chiar dacă, până să atingă vârful, a trebuit să se supună celor mai puternici ca el. S-a supus doar până a devenit el cel mai puternic. Din acea clipă, nimeni și nimic nu l-a mai putut face să asculte de cineva...

— Nimeni? Chiar nimeni? interveni veșnic neîncrezătorul francez.

Ghidul răspunse, însoțindu-și cuvintele cu un zâmbet lipsit de veselie:

— Ba... dacă stau să mă gândesc, a ascultat totuși de cineva, din păcate: de nevastă. Dar despre asta vom mai vorbi.

Voință, deci; rețineți. Dar nu era de-ajuns. Celor cu destinul lui le mai trebuie un crez și o cauză. Cauza lui Ceaușescu a fost dărmarea regimului exploatării omului de către om-cum a citit în primele manifeste ilegale ce i-au căzut în mână că se numește lumea în care trăia. Crezul: lupta cu orice preț, cu orice jertfă, pentru slujirea cauzei. Scurt, clar, fără prea multe căutări; de îndoieli, nici vorbă! Adăugați, vă rog, acestui crez, credința nestrămutată în steaua lui. S-a aruncat în vâltoare cu capul înainte, a plătit prețul fără crâcnire, a suferit în închisori, a făcut carceră, vârsta lui nu a muiat cerbicia temnicherilor, a trăit pe apucate, cum și pe unde-a putut, știind exact ce vrea și întărindu-și credința în cauza aleasă și în propriul destin cu fiecare lovitură a vieții de ilegalist. La începuturi (de fapt-și mai târziu) n-avea mijloace de exprimare suficient de bogate pentru a-și pleda cauza, de aceea aproape tot ce spunea suna a lozincă, și chiar era, dar la Ceaușescu, lozinca nu era demagogie, ci crez profund, intim, ales odată pentru totdeauna. Făcea parte din „clubul” foarte puțin numeros, la noi și în lume, al incoruptibililor.

— Nimic și nimeni n-a reușit să-l corupă, niciodată? își manifestă francezul (pentru a câta oară?) vocația de a sublinia relativitatea adevărilor absolute.

— Ba... la un moment dat, către sfârșitul vieții, a reușit treaba asta cineva sau ceva: PUTEREA. Știți cum se spune: puterea corupe, iar puterea absolută corupe absolut. A pățit-o și el; de fapt păgubiții am fost noi, supușii, dar corupția căreia i-a căzut victimă Ceaușescu era cu totul altceva decât ceea ce se înțelege azi prin corupție. N-a fost „cumpărat”. Asta nu se putea. A fost amețit. Puterea îmbată, ca alcoolul, ca viteza. Îți înceteșează mintea, viziunea, îți modifică percepția, judecata, îți afectează reacțiile, te schimbă. Dar și despre asta vom vorbi mai târziu.

Legat de cauză și crez, am să vă spun o poveste. Una adevărată, strict adevărată în toate amănuntele și nuanțele. Cam lungă, ce-i drept, dar... merită ascultată, veți vedea. O știu de la un bun amic, în a cărei probitate cred ca în mine însumi.

Prietenul meu, ajuns ziarist în ciuda opoziției vigilente-revoluționare a decanului acad. și prof. univ. Joja, mi-a relatat un episod trăit de el în ultima zi a lui 1969, în orele la care lumea se pregătește să destupe șampania revelionului. Fusesse numit redactor-șef al ziarului de tineret și, prin cutumă, funcția îl făcea membru al biroului CC al UTC. O altă cutumă, nestatutară dar funcțională, prevedea ca, la cumpăna dintre ani (31 decembrie), câțiva reprezentanți ai organizației de tineret să treacă pe la cabinetele secretarilor partidului pentru a le ura tradiționalul „la mulți ani”. Traseul se încheia la cabinetul secretarului general. Chemat telefonic, de urgență, să facă parte din această foarte restrânsă delegație, prietenul meu s-a pomenit în anticamera lui Nicolae Ceaușescu, unde nu mai fusese niciodată. Au ajuns cam pe la 10 dimineața. Șeful de cabinet i-a invitat să ia loc și... să aibă răbdare: tovarășul are în cabinet doi miniștri ai unor ministere cu profil economic, chemați „la raport” cu cele mai recente cifre bilanțiere ale lui 1969, atât de „proaspete” încât n-apucaseră să intre în evidența Statisticii și CSP-ului. Tovarășul dorea să știe totul, aproape „în timp real”, „on-line”, cum am spune azi.

— Păi... acum, pe 31 decembrie? a avut cineva curajul să întrebe. Da, i s-a răspuns; acum, în pragul revelionului. Așa obișnuiește tovarășul. Iar alături, într-o altă cameră, își așteaptă rândul încă patru miniștri. Așa că... e de stat.

Au luat loc și au așteptat. Demnitarii chemați la ciudata raportare ieșeau din cabinet transpirați, storși de puteri, cu planșele și tabelele strânse în grabă și făcute sul, la subsuoară. Figura lor trăda cam ce se petrecuse

înăuntru. Au intrat apoi ceilalți miniștri, unul câte unul. Fiecare ieșea la fel. Făcându-i-se milă, probabil, de bieții UTM-iști „veniți cu plugușorul”, șeful de cabinet a încercat la un moment dat „să-i strecoare” între două rapoarte economice, dar n-a reușit. Lui Ceaușescu nu-i tihnea nimic dacă nu afla atunci, pe loc, cum stau ministerele.

A venit prânzul, a trecut prânzul, șeful de cabinet n-a avut succes nici cu o tavă cu niscaiva mâncare, cerută de la bufet, la care tovarășul i-a făcut semn să dispară cu ea, este ocupat... Afară a început să se întunece, ceasul din anticameră trecuse de 17.00, fără ca șirul de raportări să cunoască vreun răgaz. Târziu, când ultimul ministru a părăsit cabinetul secretarului general mai vlăguit decât toți ceilalți (fierec: era ministrul industriei construcțiilor de mașini, cu cele mai complicate probleme), se făcuse noapte de-a binelea. De pe la ora 15, telefonul sunase din jumătate în jumătate de oră; familia prezidențială ruga, apoi cerea, apoi insista apăsând să i se aducă aminte tovarășului că este așteptat acasă. La un moment dat, cineva de la vilă a cerut imperios legătura. Șeful de cabinet a făcut-o (cum putea să refuze?), dar tovarășul n-a găsit clipele necesare unei convorbiri, oricât de scurtă. A închis telefonul, pur și simplu, continuând „meciul” cu miniștrii.

La sfârșitul sfârșitului, chemat înăuntru să strângă hârtiile și dosarele, șeful de cabinet i-a spus cam cu jumătate de gură (orice prelungire i se părea periculoasă...) că în anticameră așteaptă UTM-iștii. „— Să intre!, a răspuns o voce de-abia „descifrabilă”, nu atât din cauza distanței și a ușii întredeschise, cât datorită organului vocal care se străduise să emită sunetele.

UTM-iștii au intrat, au strâns mâna ce li se întindea, făcând plecăciunile de rigoare, au luat loc pe scaunele indicate cu un gest mut, și-au privit apoi gazda și... s-au speriat. Pur și simplu s-au speriat. Aveau în față un chip livid, aproape fără viață, cu ochii roșii, înfundați în orbite și cu cearcăne adânci, vineții dedesubt, cu trăsăturile căzute și cu un rictus în jurul buzelor care trăda o imensă oboseală. Părea un om sfârșit. Evident, știa pe cine a primit în cabinet. Și-a amintit, probabil, și cât au așteptat „băieții” în anticameră ca să-i spună „la mulți ani”. Dorindu-se „gazdă bună” chiar de-acolo, din piscul amețitor al funcției, chiar la această oră a zilei dintre ani, a încercat să articuleze câteva cuvinte, dar... vocea l-a trădat: a emis doar câteva gâjâieli ciudate, neinteligibile. S-a oprit, a încercat să-și „dreagă glasul”, dar tot fără succes. Atunci a făcut un semn șefului de cabinet care nu părăsise încăperea, parcă presimțind că va fi nevoie de el. Acesta a luat o

carafă de pe birou, a umplut un pahar cu o licoare maroniu- deschis și i l-a întins. După câteva înghițituri zdravene, prelungi, cel mai puternic om din țară a reușit să scoată câteva cuvinte inteligibile, dar cu vocea nesigură, încă marcată de audiențele anterioare. A cerut apoi coniac și șase păhărele pentru „băieți”, apoi și-a concediat șeful de cabinet. Începea să-și revină.

A ascultat cu capul în piept urarea scurtă, sobră, neșablonardă a șefului „delegației”, ministru, și el, pentru problemele tineretului, apoi a întrebat, cu voce parcă mai apropiată de cea atât de cunoscută tuturor datorită radioului și televiziunii: „— Ce face tineretul?”

Șeful grupului n-a pornit-o pe drumul „raportării oficiale”. Cunoscându-l bine pe tovarășul și mai ales știind ce așteaptă acesta să audă de la „colindători”, a găsit acele câteva fraze-elixir, rostite fără emfază, cald, omenește.

Vorbele au acționat miraculos. Tovarășul-pur și simplu-a înviat. Fața i s-a luminat, trăsăturile i s-au destins, ochii și-au recăpătat mobilitatea iscoditoare de care se temeau atâtea, iar-după alte câteva înghițituri din paharul cu licoare maronie-când a început să vorbească, vocea îi suna aproape normal. Acolo, atunci, la acea oră și sub presiunea a încă două apeluri telefonice de-acasă, la care tinerii au fost martori, Nicolae Ceaușescu a început să le spună celor șase inși veniți să-i ureze „la mulți ani” și să plece, ce face partidul pentru tineret, ce așteaptă el și partidul de la tineri, câte speranțe își pune țara în generația de mâine... Fiecare frază, fiecare cuvânt, în loc să-l obosească, parcă-i dădea puteri. Le auziseră toți, de atâtea ori, dar pentru vorbitor, ele erau „apă vie”, regeneratoare. Dacă l-ar fi înregistrat cineva fără imagine, și banda ar fi fost ascultată ulterior, auditoriul înregistrării ar fi putut jura că Ceaușescu se adresează unei săli imense, arhipline, sau unei piețe înțesate de oameni. Nu, nu era demagogie goală, nici „poză”, nici „joc de imagine”-cum am zice azi, pentru că nu exista actor (îmi spunea prietenul meu, care a văzut sumedenie de actori pe ecran și pe scenă) în stare să „joace” înflăcărarea exaltată a omului din fața celor șase tineri care-l priveau uimiți. Tovarășul înviase. Tovarășul nu mai avea nici în glas, nici pe figură, vreo urmă de oboseală. Vestea că tineretul României este recunoscător partidului și muncește pentru a fi un „schimb de mâine” la înălțimea așteptărilor, comunicată de cei șase tineri (oare de câte mii de ori nu mai primise vestea asta, din tot atâtea mii de guri sau de texte?), îl reanimase miraculos, iar prilejul de a-și pleda crezul, idealul (a câta oară?) cu atâtea înflăcărare, chiar și în fața a numai șase speriați, îl

făcuse să uite de oboseală. „Atunci mi-am dat seama (îmi spunea prietenul meu, ziaristul), ce înseamnă crezul, idealul, pentru un om. Și m-am convins că Ceaușescu... o fi avut el multe păcate (și a avut, slavă Domnului!), dar, dincolo de toate, dincolo de orice, a avut un crez, un ideal. Unul puternic, mistuitor.”

Cer scuze, doamnelor și domnilor, pentru lungimea acestei povești. N-am mai spus-o până acum. Am scos-o pentru dumneavoastră din memoria mea de arhivar al faptelor definitorii, pentru că vă consider cel mai interesant și interesat grup de vizitatori din câte am condus prin muzeu. Am făcut-o pentru a vă ajuta să-l înțelegeți pe Ceaușescu așa cum a fost.

Profesoara de istorie, vizibil impresionată, mulțumi pentru „regimul preferențial”, dar își încheie cele câteva fraze cu o mărturisire:

— Totuși... totuși... nu mi-ați răspuns la întrebare. Refuz să cred că voința, dârzenia, puterea credinței într-o cauză conferă cuiva și capacitatea de a conduce o țară, mai ales una în care-ne-ați spus-o și vă credem!-s-au făcut și multe lucruri bune.

— Insatisfacția dumneavoastră este perfect justificată, stimată doamnă, numai că... vedeți... eu nu mi-am terminat răspunsul la acea întrebare! Exact aici ajunsesem. Dacă țineți minte, enumerând calitățile personajului, încheiam prin a-i sublinia inteligența, intuiția, instinctul politic. De fapt, despre asta e vorba. Ele l-au făcut să priceapă, odată instalat la putere, că are nevoie de minți deștepte, capabile să ofere intențiilor sale de schimbare rapidă și spectaculoasă, ceea ce mintea lui nu putea produce. Nu numai că a acceptat în jurul lui oameni competenți, pricepuți, dar i-a căutat, i-a promovat, uneori chiar încalcând regula (până atunci de fier) a „dosarului”.

A fost un moment al competenței, nu prea lung, din păcate. Instituții de bază, domenii esențiale au primit conducători bine pregătiți, dinamici, deschiși către nou. Pe-atunci, Ceaușescu nu se temea de ei, ci le crea „front de lucru”, chiar dacă unii îl complexau tocmai prin competența și autoritatea lor; înțelegea că aceștia lucrează pentru el, noul conducător care aduce schimbarea și accelerează progresul. A fost vremea când ministrul român de finanțe, Florea Dumitrescu discuta cu Banca Mondială și alte foruri asemenea nu ca reprezentant al unei țări de milogi, gata să accepte orice condiții, ci ca partener de afaceri; când vocea ministrului român de externe, Corneliu Mănescu, era ascultată și respectată la ONU și în atâtea alte foruri internaționale; când sănătatea era condusă de autorități

profesionale absolute, precum Teodor Burghele, iar învățământul-de minți strălucite precum Mircea Malița. Pe-atunci, Ceaușescu asculta și ținea seama chiar de păreri care „nu-i picau” tocmai bine. La o ședință memorabilă cu șefii instituțiilor de învățământ superior, rectorul Institutului de Arhitectură, celebrul arhitect Ascanio Damian, i-a cerut secretarului general al partidului să mai tempereze „elanul revoluționar” al nou-înființatelor asociații studențești, să le explice că principiul-benefic-al participării studenților la conducere nu înseamnă dreptul acestora de a se substitui decanilor, rectorilor, consiliilor profesoriale.

„Revoluționarul de profesie” Nicolae Ceaușescu a ascultat sfatul, și l-a urmat! Pe-atunci era adus de la Cluj, ca sfetnic (consilier, cum se spune azi) pentru cultură, profesorul Dumitru Ghișe, crescut ca asistent al filozofului și profesorului D. D. Roșca, el însuși editor și prefăcător al operei lui Blaga. Sau când revista „Contemporanul” era dată pe mână lui George Ivașcu, ieșit din pușcăria în care îl băgase Gheorghiu-Dej.

Aș putea înzeci și însuti lista exemplelor din cele mai variate domenii, toate-susținând afirmația că atunci, la începuturi, Ceaușescu a avut inteligența să acționeze așa. Luați de valul resentimentelor și furiei populare care l-a măturat de la putere, mulți îi contestă azi această calitate. Da, scăpa dezacorduri, pronunța stălcit cuvintele mai dificile, cele în limbi străine îi erau complet inaccesibile, dar... judecați-i performanțele, nu atât cele „de-acasă”, în mediul de partid și de stat, unde funcția bate gramatica și răspunsul este, de regulă, „da, să trăiți!”, ci „afară”, în lumea bună a politicii mondiale.

Aproape întotdeauna a fost la înălțimea mai-marilor mapamondului, și uneori peste ei, el, cel intrat în viață, în politică, în „arena leilor” cu cel mai săracăcios bagaj de cultură din câte se pot concepe la acel nivel. A fost primul șef de stat socialist care a recunoscut diplomatic RFG, la începutulit de toți ceilalți iar apoi urmat de toți ceilalți!, stabilind pe-atunci o relație privilegiată cu Germania Federală. A fost singurul șef de stat din zonă cu ușa larg deschisă și la arabi, și la israeliți, devenind chiar gazda, placa turnantă a unor întâlniri și tratative. Nu s-a alăturat „corului anti-chinez” condus de Moscova, atrăgându-și astfel recunoștința și prietenia Chinei, resimțite și astăzi. Cum s-au folosit, și dacă s-au folosit sau nu, acum, toate deschiderile înfăptuite atunci, asta e altă problemă; dacă nu, vina aparține altora...

Înțelegând (cam târziu, ce-i drept), „morală fabulei” din episodul „Budapesta 1956”, a refuzat să implice România în episodul „Praga-1968”. Decizia a provocat cel mai mare val de simpatie internațională pentru țară și pentru curajul ei președinte din întreaga perioadă postbelică. A rezistat presiunii, deși știa că alte tancuri, de aceeași „naționalitate” cu cele aflate pe străzile Pragăi, sunt masate la Prut, așteptând comanda să dea o raită și pe la București. A riscat și a câștigat, dar nu ca un jucător de poker norocos sau cacialmist, ci ca un bărbat de stat. Așa a fost, atunci, Nicolae Ceaușescu, iar asta nu putea fi rodul unei minți primitive, al unei inteligențe modeste, „de uz intern”, bună doar să tragă sfori și să stăpânească „aparatul”.

— O ultimă întrebare, domnule, spuse profesoara de istorie. Credeți că istoria (știți, profesia și pasiunea mea...) îl va reține pe Ceaușescu printre dictatorii proeminenți ai contemporaneității, alături de Hitler, Stalin, Mussolini, Castro sau chiar Guevara, de pildă?

Ghidul zâmbi, apoi răspunse:

— Întrebarea este foarte interesantă, dar numele alese pentru exemplificare complică teribil răspunsul, și așa-dificil de dat. Dacă ați fi spus doar Castro, sau Guevara (deși ultimul n-a condus nicio țară) sau Tito, v-aș fi răspuns fără ezitare: DA, Ceaușescu este din „familia” lor. Cu Hitler și Stalin, n-aș prea zice... Ambii ilustrează perfect nu numai conceptul de dictator, ci mai ales pe acela de călău al istoriei cocoțat la putere. Chiar și între cei doi există diferențe notabile. Hitler a rezistat 12 ani, Stalin-peste 30; primul a fost învins, murind ca un șobolan, sub pământ, lăsând o țară în ruine și un popor decimat, copleșit de blestemele a sute de milioane de pământeni, celălalt-a învins, țara lui a ieșit din război mai puternică, iar conducătorul ei adulat ca o icoană. Dar, evident, ambii au pe conștiință milioane de vieți omenești, secerate nu numai pe fronturile războiului, ci și în lagăre de exterminare, în pogromuri odioase, în temnițe, în Gulagul siberian, în represiuni sângeroase, în execuții politice sclerote...

Ceaușescu? Vă rog să mă credeți: sunt ultimul om care l-ar prezenta ca pe un porumbel alb-imaculat, neatins, nemânjit nici măcar pe un fulg de ororile comunismului stalinist. A fost în echipa de conducere, chiar dacă, mult timp, într-o poziție subalternă. Personal, cercetătorii arhivelor din perioada începuturilor i-au reproșat abuzuri și durități (dar nu și pierderi de vieți omenești) în campania de colectivizare a agriculturii. Dar, odată venit la putere, a scos deținuții politici din închisori, a reabilitat mulți condamnați

pe vremea ascuțirii demente a luptei de clasă (unul dintre ei, George Ivașcu, mi-a fost profesor la universitate), a promis public să pună capăt tranșării disputelor ideologice prin carceră și pluton de execuție. S-a ținut de cuvânt. E drept, a existat episodul atentatului la sediul „Europei libere” de la München, au mai fost 3-4 evenimente „necurate”, toate-opera Securității, de care Ceaușescu n-avea cum să fie străin, dar conducător-călău, comanditar de execuții în masă sau inițiator de lagăre n-a fost niciodată. Ca subaltern, nu s-a opus unor ordine superioare, cum, poate, altul mai lucid și mai curajos decât el ar fi făcut-o; nu și-a riscat poziția de dragul dreptății, dar și atunci s-a numărat printre cei puțini (la început) care au insistat să se închidă cuibul de torționari numit „Canalul Dunăre-Marea Neagră” în varianta anilor ‘50, iar mai târziu a condamnat public uciderea lui Pătrășcanu și toate alunecările spre metodele „farului călăuzitor” I. V. Stalin.

Iată de ce, dragă doamnă, nu pot amesteca numele lui Ceaușescu printre cele ale sadicilor istoriei Hitler, Stalin, Pol-Pot sau câți au mai fost. De la lider la lider autoritar e o distanță; de la lider autoritar la dictator e una și mai mare, dar de la dictator la călău sadic e o distanță imensă. Din fericire, n-au parcurs-o prea mulți în istorie. La noi, practic, niciunul. Poate... Lăpușeanu, dar și acela... „redus la scară”. Acum e clar, stimată doamnă? încheie ghidul, adresându-se profesoarei de istorie care stârnise lunga paranteză.

— Da, mulțumesc, dar știți cum e: o întrebare naște alta...

— Vă rog, vă rog... Abia le-aștept, oricâte...

— Descriindu-ne personajul, ați folosit, la un moment dat, o expresie care mi-e teamă că va provoca și întrebări, și explicații. Ați spus „beția puterii”. Știu ce înseamnă, în general, dar la dictatorul dumneavoastră... cum a început? cum a evoluat? ce urmări a avut? cum s-a manifestat, practic?

Zâmbind cu toată gura, cum se spune, ghidul răspunse:

— Vă felicit pentru talentul dumneavoastră de a intui sfârșiturile și începuturile de capitol din expozeul meu! Tocmai ajunsesem la acel „însă” care marchează abordarea „reversului medaliei”. Da, personajul a avut limite și vulnerabilități majore, care l-au costat scump, iar pe noi, românii, ne-au costat și mai scump. Despre „bagajul cultural” nu vă mai vorbesc; cu el am început. Inteligența nativă l-a făcut să-i priceapă consecințele, cu care

s-a luptat toată viața, dar inutil. Nu mai avea ce face, handicapul exista, golul nu mai putea fi umplut și, de aici, complexul accentuat odată cu vârsta.

Complexul și mai periculos a venit din poziția de subaltern, prelungită mulți ani. Ajunsese mare, sus, dar nu în vârf. Avea mulți sub el, dar și câțiva deasupra. Când a intrat în mișcarea ilegală era un copil; pentru maturii de-acolo, el a fost „bă, Nicule”, apoi „măi, Nicule”, dar și în închisoare, și în libertate, adolescent, tânăr, apoi „tânăr maturizat”, a rămas „ăla mic”. Țintea vârful, dar învățase repede că ierarhia și disciplina de partid sunt mai aspre decât cele militare. Trebuia să aștepte cu răbdare, să accepte subordonarea, firească pentru mulți, dar umilitoare pentru o fire ca a lui.

Îmi voi exemplifica afirmația cu o istorioară (promit: mai scurtă decât precedentă!). În sala mare a Palatului, prin '58-cred, s-a aniversat cu mare fast o cifră rotundă de la înființarea UTM (UTC-ul din ilegalitate). La prezidiu-toți „greii” partidului, în frunte cu Gheorghiu-Dej. Virgil Trofin, cel ce va deveni mai târziu secretar al PCR, prezenta raportul, în care nicio frază, niciun cuvânt nu pomenea despre influența nefastă a comunismului cominternist moscovit asupra activității organizației ilegale de tineret de la noi, deși, pe-atunci, la toate adunările publice, PCR condamna deschis practicile cominterniste și arăta cu lux de exemplificări cât ne-au costat, câte vieți românești s-au pierdut din ordinele bolșevismului.

Gheorghiu-Dej a ascultat cu răbdare raportul, așteptând să vină frazele, paragraful, capitolul cu pricina, care... n-au venit. Dej a făcut un semn, din culise a apărut cineva, la urechea căruia șeful partidului a șoptit ceva; mesagerul lui Dej a început să circule prin sală, oprindu-se la câțiva dintre cei prezenți, cunoscuți pentru lupta lor în ilegalitate, șoptind la urechea fiecăruia „mesajul tovarășului”, apoi... toată ordinea de zi a adunării s-a dat peste cap. Nu se încheiase bine ultima frază a raportului, când au început să urce la tribună și să vorbească cei solicitați de Dej. Câțiva au evocat fapte cutremurătoare. Mi-aduc aminte (eram în sală, ca tânăr cercetător la Institutul de istorie) că Alexandru Sencovici, povestind cum a fost „deconspirată” sora sa și apoi omorâtă în beciurile Siguranței, a trebuit să se oprească, să facă o pauză; îl podidiseră lacrimile.

Văzând turnura evenimentelor, Ceaușescu a înțeles rapid și greșeala, și gravitatea ei. Răspundea-din partea conducerii PCR-de activitatea UTM; el citise și aprobase raportul. Fără să-i fi cerut Dej, a urcat grăbit și nepregătit

la tribună, oferind unei săli uimite o mostră de „pus cenușă-n cap” cum nu se mai văzuse la un asemenea nivel. Nu era greu să ghicești, mai ales cunoscându-i orgoliul, câtă umilință îl costă fiecare tușă groasă, aproape grotescă, a „autocriticii”, fiecare autoincriminare și fiecare angajament că, de-acum încolo, el, soldatul credincios al partidului, va... etc...

Era penibil. Penibil și jalnic. Privindu-l, sala trăia un sentiment colectiv de jenă și, cumva, de milă pentru biata ființă de la tribună ce se chinuia să prevină dizgrația. Cu mintea mea de-atunci, încă necoaptă, neînvățată cu malversațiunile politicii, am gândit așa: „să-i ferească Dumnezeu pe cei ce l-au făcut să trăiască o asemenea umilință, de clipa în care el, Ceaușescu, le va hotărî soarta”. În 1964, clipa aceea a venit: „mă, Nicule” de ieri a devenit conducătorul partidului și statului. Avea în mână destinele politice ale tuturor.

— Cum a reușit? mai întrebă profesoara, devenind, practic, partener de discuție cu ghidul. „Greii” din partid, cum îi numiți, nu i-au barat drumul după moartea lui Dej? N-au existat pretendenți la putere?

— Ba da, desigur. Dar, ca întotdeauna, obține puterea cel ce și-o dorește mai mult. Ceaușescu a dorit-o cu ardoare. A crezut în dreptul lui de a o avea. Și-apoi, ca secretar „cu organele” (inclusiv „cadrele”), avea dosarele tuturor, le cunoștea vulnerabilitățile, slăbiciunile omenești, limitele. Fără îndoială, asta l-a ajutat. Dar și la momentul deciziei, ca un reflex târziu al lui „mă, Nicule”, „greii” și-au închipuit că tânărul (deși era, de mult, tânăr doar în raport cu ei!), energicul, devotatul cauzei va fi relativ ușor de strunit dacă, cine știe... S-au înșelat.

Primele măsuri „din vârf” i-au validat și întărit poziția, nu numai în partid, dar și în societate. N-a ezitat să preia, dezvoltând exponențial, distanțarea față de Moscova, începută sub Gheorghiu-Dej. File importante din istoria României, epurate din manuale și tratate, au reapărut. Valori și tradiții românești, ignorate sau chiar hulite, au fost repuse în drepturi. Criteriile „internaționalismului proletar” au început să mai piardă din teren în fața sentimentului național. Nu se putea concepe un făgaș mai aducător de susținere populară. Cu instinctul său politic ieșit din comun, a simțit „vânt în pânze”, manevrând corabia cu și mai mult curaj.

— O întrebare, încă o întrebare, vă rog, glăsui din nou profesoara.

— Și mai multe, stimată doamnă; dacă doriți, vă cooptez parteneră la prezentare, văd că sistemul funcționează, și vă mulțumesc pentru asta.

Spuneți!

— Toate acțiunile, toate inițiativele, toți pașii de la începuturi au fost „politichie”, manevre de imagine, sau crez?

Ghidul răspunse fără nicio ezitare:

— Știu că e greu de înțeles și de acceptat astăzi afirmația, dar... vă asigur: tot ce-a întreprins Ceaușescu, odată ajuns în vârf, a exprimat credința lui. N-a mimat convingeri. Noi, trăitorii de azi ai tranziției, dar și europeni cu ifose, de pe alte meleaguri, obișnuiți cu „politicianul-voiajor” prin partide, doctrine, platforme, valori, familii și culori politice, noi, cei scârbiți de traseistul care se culcă, seara, comunist sau „de stânga” și se trezește dimineața liberal înfocat, ne vine greu să credem că se poate face politică și altfel. Nu discut cu ce consecințe. Nu neg că ele pot fi cumplite, uneori. Spun numai că au existat asemenea „fanatici ai crezului” și că Ceaușescu a fost unul dintre ei; la noi-cel mai reprezentativ, probabil.

Evident, „vântul în pânze” i-a priit și lui, nu numai „cauzei”. Simțindu-se „pe val”, convins că acolo, pe creasta cea mai semeată a valului este locul lui, a început să-și rezolve complexele față de ceilalți. Și avea multe de rezolvat.

Prima urgență: trecutul său revoluționar. Nimeni nu-i nega prezența atât de timpurie în mișcare, suferințele, dârzenia, dar... vedeți dumneavoastră... pe atunci, alții erau eroii înfruntării comuniștilor cu regimul. Din mai toate momentele importante-16 februarie 1933-Grivița, august '44 și marile evenimente care au urmat, abdicarea regelui, primul guvern comunist, mișcările populare din epocă, documentele rețin nume de persoane care, acum, îi erau subalterni, și încă dintre cei ce pretind dreptul de întâietate măcar într-ale trecutului. Trebuia făcut ceva. Și s-a făcut. Doi dintre cei mai destoinici cercetători de la Institutul de Istorie a PCR au fost profilați pe căutarea (și, evident, găsirea) probelor care atestă implicarea majoră, dacă nu chiar decisivă a tovarășului, ba chiar și a soției, în trecutul de luptă al PCR.

În fotografia cu mii de capete, instantaneu surprins la un miting politic interbelic, două dintre capete au fost încercuite cu roșu; ele aparțineau tinerilor Nicolae și Elena Ceaușescu. De aici, prin „ridicare la putere”, o întreagă teorie despre prezența în momentele hotărâtoare ale... etc... etc... În același mod, 3-4 fraze rostite la un proces politic din boxa acuzaților au devenit discursul fulminant, demascarea necruțătoare care a zguduit din

temelii orânduirea burghezo-moșierească. Nu s-a omis nicio posibilitate, niciun prilej, nicio modalitate de a evidenția adevărul că, încă de pe atunci, tovarășul a fost în fruntea luptei pentru... etc... etc...

Înțelegeți? Paralel cu biografia adevărată, absolut onorantă pentru orice militant comunist, s-a confecționat una nouă, infinit mai flatantă, pentru că tovarășul nu era orice militant, ci unicul, cel dintâi, acum și dintotdeauna. Nu degeaba, după ce congresul IX l-a instalat la cârmă și intențiile din zona trecutului propriu au început să se prefigureze, gurile rele (dar profetice) spuneau că, la acel congres, ideea de bază a marii cotituri politice se poate formula astfel: „de-acum încolo, totul a fost altfel”. Asta, probabil, pentru a da apă la moară celor ce pretind că lucrul cel mai greu de prevăzut este trecutul...

Ceea ce atunci era în germene, a înflorit, a rodit, a crescut până... a dat peste margini. Succesul intern-evident; poziția în partid-consolidată; străinătatea, din varii motive, mai exact din varii interese, aplauda ce se întâmplă în România; cancelariile occidentale și-au deschis larg porțile, caleașca regală și-a înhămat caii să-l plimbe prin Londra pe Ceaușescu al nostru alături de regina lor, liderii europeni și euroatlantici au început să se simtă bine la București, iar cei din lumea arabă-ca acasă, ba chiar ceva mai bine. Adolescentul trimis de jandarmi din post în post până la Jilava sau Doftana își vedea visul cu ochii.

Așa a început beția. Beția puterii. Recunoașterea meritelor exprimată simplu, odată, cu un prilej anume-și gata!-nu i-a mai ajuns. A dorit-o repetată mereu, ca o buclă învârtită în gol, în formule paroxistice. Fostul subaltern al „greilor”, Nicu, ajuns în vârf și dedulcit la osanale, a căpătat o foame pantagruelică de funcții, ranguri, titluri, demnități, distincții. A devenit secretar general al partidului dar și președinte de țară, comandant suprem al armatei, comandant al gărzilor patriotice, președinte al Frontului Unității Socialiste, ba chiar președinte de onoare al Academiei Române. Ce vârf suprem instituțional îi mai rămăsese de escaladat? Niciunul.

Neinstituțional, a fost autorul cu cele mai uriașe tiraje din istoria tiparului românesc: opere, opere alese, opere complete, rapoarte, articole și cuvântări... A fost, deasemeni, cel mai tradus autor român din toate timpurile, în toate limbile pământului. Aproape că n-a existat vitrină de librărie mai importantă din marile capitale, în care să nu zâmbească autorul de best-seller-uri politice Nicolae Ceaușescu, fotografiat pe coperta

vreuneia din operele sale. A primit zeci de mii de telegrame după fiecare realegere, aniversare, congres, conferință națională, vizită efectuată sau primită, prin care oamenii muncii de la orașe și sate, organizații de partid comunale, județene și orășenești, dar și de tineret, copii și femei (doar șoimii patriei nu i-au scris niciodată!), apoi școli, universități, instituții publice, asociații profesionale, de vânători și pescari, cluburi sportive și scări de bloc își exprimau mândria, bucuria, atașamentul, hotărârea fermă, angajamentul solemn... Vă place? Lui i-au plăcut enorm. L-au turmentat.

Toate aveau o denumire: „cultul personalității”. Cultul omului preamărit de poeți, cântat de compozitori și interpreți, immortalizat de artiști plastici, purtat pe umeri, în chip de portret uriaș, la defilări festive, prezent pe ziduri interioare și exterioare, luminat toată noaptea cu reflectoare puternice, ca să nu-l uite lumea până a doua zi dimineată. Omul care a „bătut” în prezența pe ecran (mare sau mic) toate vedetele noastre de teatru, film și televiziune ale timpului. Nimeni, nici măcar crainicele postului public (singurul, de altfel) n-au adunat atâtea ore de apariție pe post.

— Uimitor! exclamă profesoara de istorie.

— Ba imposibil, îi răspunse tranșant nu ghidul, mult prea bine educat și familiarizat cu fișa postului său pentru a da o asemenea replică, ci francezul, eternul cârcotaș al grupului. Tot ce ne-a spus dânsul acum (gest spre ghid) despre personaj este pur și simplu incompatibil cu un om normal, cu unul care crede în ceva, are un ideal. Asta e comportare de nebun!

— Regret că trebuie să vă contrazic, stimate domn, dar... e posibil. S-a întâmplat. Ceaușescu n-a fost nebun, ci beat. Îmbătat de putere. Tocmai credința fanatică în crezul său, în steaua sa, în rolul său mesianic a făcut posibil fenomenul. Recunoașterile din țară și de-afară sunt perfect meritate, i se cuvin-a fost convingerea lui intimă. Drogul aplauzelor i s-a infiltrat în sânge, cerând urale, apoi urale prelungite, scandări și ovații, apoi... apoi tot ce-a urmat. Asta definesc psihologii drept „beția puterii”, iar politologii- „cultul personalității”. În diferite forme și grade. Aici, de-abia aici, pot începe comparațiile între Hitler, Mussolini, Stalin, Mao, Kim Ir-sen, în funcție de ce-a comis fiecare și de prețul plătit în vieți omenești. Pornit pe panta asta, s-a produs inevitabilul. El, animalul politic (folosesc expresia încetățenită, deși „zoon politikon” avea altă nuanță, însemnând-parcă-altceva) perfect, cu instinctul perfect, a pierdut simțul realității; de fapt-a început să trăiască în altă lume, numai a lui: lumea telegramelor, imnurilor,

odelor. Simptomatic și definitoriu, în ultimele luni de putere, aproape toți cei chemați la cabinetul lui Ceaușescu sau ajunși acolo la cerere, înainte de a pătrunde în birou primeau o rugămintă-îndemn-indicație de la șeful de cabinet: „— Vă rog... nu-l supărați pe tovarășul!” Înțelegeți? Realitatea „neplăcută” nu mai avea ce să caute în universul dictatorului, trebuia oprită la ușă.

Aparatul pricepuse despre ce e vorba. Toți se străduiau „să nu afle tovarășul”. Ce să nu afle? Nimic, sau... tot, tot ce se-ntâmplă în lumea reală. Și tovarășul n-a aflat, sau n-a acceptat realitatea, atâta cât ea se strecura până-n cabinetul prezidențial. A refuzat s-o accepte chiar și când băiatul lui, Nicu Ceaușescu, a venit val-vârtej de la Sibiu la volanul mașinii sale pentru a-i spune pe șleau: „mă, tată, dă-ți seama ce se-ntâmplă, ce-i în țară, că ăștia din jurul tău te mint, te lasă cu ochii-n soare. Lor ce le pasă? La o adică, nu răspund ei, Ceaușescu plătește oalele sparte”. Dictatorul, înfuriat, și-a concediat băiatul, trimițându-l înapoi, la Sibiu, să conducă județul, că de țară are grijă el, șeful suprem...

A fost atât de beat, de drogat cu puterea, încât nu știa ce se petrece nici când s-a suit în elicopter de pe acoperișul sediului, părăsind corabia ca un căpitan inconștient și laș în plin uragan, crezând în asigurările că totul va fi bine, să plece liniștit, furtuna trece...

Caracterizarea cea mai exactă a stării lui Ceaușescu în ultima perioadă a vieții sale este exprimată într-o poveste cât se poate de reală, confirmată chiar de către personajul ei principal, într-un moment când nu mai avea nimic de pierdut.

Devenit pentru scurtă vreme ministrul sănătății datorită pacientei sale de lux Elena Ceaușescu (bolnavă de rinichi), al cărei medic personal era, eminentul profesor doctor Teodor Burghele începuse să fie agasat de tot mai dese reproșuri ale prietenilor săi, medici și ei. Aceștia îl acuzau că el, cunoscut ca un om slobod la gură chiar cu mărimile zilei, nu-și folosește prestigiul și influența pentru a opri sau măcar a diminua avalanșa de hotărâri aberante ale dictatorului. Ca să scape de reproșuri, Burghele a avut o idee cât se poate de ingenioasă: a obținut-prin intermediul pacientei sale-o întâlnire a secretarului general cu zece somități ale medicinei românești care, chipurile, doreau să-i prezinte tovarășului idei și propuneri de perfecționare a sănătății publice.

În ziua și la ora fixată, cei zece se aflau în cabinetul lui Ceaușescu, începând să-și... joace, fiecare, rolul gândit de scenaristul și regizorul acțiunii, în așa fel încât să-i lămurească pe toți, odată pentru totdeauna, ce și cum.

Primele intervenții au fost „pe pozitiv 100%”; Burghel cunoștea, ca ministru, niște măsuri deja aprobate de Elena Ceaușescu (și, se știa bine, tot ce aproba Elena era „bătut în cuie”, rapid, de Nicolae), așa că spusele invitaților îi mergeau la inimă tovarășului, care dădea din cap, aprobator, la fiecare gând exprimat. La un moment dat, însă, „scenariul” a intrat în zona problemelor dificile. Burghel își instruisese bine „interpreții”: începi cu laude, apoi o dai pe critică. Primul vorbitor a început prin a saluta măsurile de alimentație rațională, de combatere a risipei, a exceselor culinare etc., etc, dar a atras atenția că dificultățile în aprovizionarea cu lapte, carne și alte alimente de bază periclitează grav sănătatea populației, afectând mai ales copiii și tineretul, viitorul țării.

Alt vorbitor a aplaudat și el politica înțeleaptă de economisire a energiei, de asigurare a independenței energetice a țării, dar-spunea medicul-cum se poate să îmbăiezi pruncii în camere cu temperatura sub 15°C, când nici flacăra aragazului, de-abia pâlpâindă, nu-ți permite să încălzești o oală cu apă...?

Vorbitorii au trecut apoi, călcând pe gheața tot mai subțire, care începuse să pâraie tot mai periculos sub pașii somităților medicale, la îndulcirea decretului de interzicere a avorturilor, explicând că numărul imens de avorturi ilegale, soldate tot mai des cu final tragic sau sterilitate, duce de fapt la diminuarea periculoasă a procentului de nașteri, la infertilitatea femeilor aflate în perioada cea mai indicată procreării.

I-au mai fost servite lui Ceaușescu și alte câteva pilule amare: sistarea-practic-a importului de medicamente și consecințele asupra bolnavilor cronici, suspendarea abonamentelor la revistele și publicațiile medicale din străinătate, ceea ce-în era avalanșei de noutăți științifice-echivalează cu stagnarea și regresul medicinei românești etc.

La ultimele intervenții, glazura dulceagă a pilulelor amare n-a mai servit la nimic; n-a mai funcționat. Pe măsură ce-și asculta invitații, Ceaușescu devenea tot mai nervos. Deși înțelegea exact pe cine are-n față și făcea eforturi să se controleze, să nu procedeze cu somitățile medicinei românești cum își trata „aparatul”, arătând ușa cu un gest al mâinii și rămânând astfel

singur în cabinet cu obsesiile și-probabil-spaimile sale, la un moment dat și-a pierdut stăpânirea de sine. A început să întrerupă vorbitorii, să scurteze neelegant intervențiile acestora, să răspundă pe loc, cu ton din ce în ce mai ridicat. Spusele medicilor acționau exact ca o pânză roșie fluturată în fața unui taur. Gestul larg, cu mâna dreaptă învârtită prin aer, apoi căzută brusc, vertical, cu palma întinsă întocmai ca lama unei ghilotine a început să-i însoțească aproape fiecare frază. Practic, a încetat să mai asculte, începând să vorbească el. Cuvintele i se buluceau la gură, încălecându-se, suprapunându-se, în dorința de a fi rostite mai repede și cât mai categoric. Bâlbâiala, care l-a chinuit și l-a complexat în tinerețe și cu care s-a luptat ani de zile (numai bietul logoped știe cât a tremurat de frica unui insucces profesional cu un asemenea pacient ilustru!) a pus stăpânire pe fragmentele sale de discurs, tot mai precipitate și incoerente. Vocea a devenit răgușită până la „indescifrabil”, ochii i s-au injectat, rău prevestitori, privirea a devenit fixă, sticloasă. În loc de contraargumente la spusele medicilor, chiar și neviabile, dar cât de cât logice și la obiect, dictatorul a început să învârtă cu furie flașneta lozincilor preferate: „să facem totul”, „avem tot ce ne trebuie, acum trebuie doar să urmărim neabătut” bla... bla..., însoțite de gesturi smucite și pronunțate aproape răstit.

Medicii îl priveau cu atenția încordată. Aveau în față un pacient cu simptomele clasice ale unei boli pe care o cunoșteau foarte bine; de altfel, Burghel „selecționase” în grup și un psihiatru, doi neurologi și un endocrinolog, pentru o precizie maximă a diagnosticului.

De fapt, el organizase un veritabil consult de medici, gradând cu rigoare profesională dificultatea testelor la care este supus pacientul, pentru ca verdictul să fie cât mai exact și concludent. Evaluatorii erau persoane de cea mai înaltă competență, iar criteriile cu care operau țineau de o știință cu reguli clare, verificate în timp, nu erau marxism-leninism sau mai știu eu ce domeniu de activitate care lucrează cu aproximații, cu dacă, parcă și poate, ci știință în adevăratul sens al cuvântului, de ale cărei norme nemiloase doar minunile dumnezeiești pot salva bolnavii. Dar se vede treaba că aceste minuni, așteptate de un întreg popor, parcă se hotărâseră să ocolească România și pe români.

Audiența s-a încheiat penibil, cei zece savanți părăsind cabinetul într-o atmosferă de gheață. Undeva, la o distanță bunicică de „Poarta C” a sediului CC al PCR, Burghel i-a oprit și le-a spus:

— Ei, dragilor, acum, după ce v-am prezentat pacientul și l-am întors pe toate fețele, lăsându-vă să vedeți cu ochii și cu știința voastră ce și cum, vă întreb, mai ales pe voi,ăștia care vă ocupați cu capul, creierul și sistemul nervos, că eu sunt mai tare la rinichi și partea de jos: mă veți mai tot întreba de ce nu-l influențez pe Ceaușescu? De ce nu-i explic, nu-i argumentez, nu-l conving rațional să nu mai decreteze aberații? De ce nu poate exista dialog între o minte normală și una... dar hai să scurtăm vorba, că vorbim degeaba. La bună vedere! Profesorii și-au recuperat mașinile cu șoferi de pe unde reușiseră să le parcheze și au plecat spre treburile lor, îngândurați. Dacă așa stăteau lucrurile, dacă aceasta era starea reală a celui care conducea țara, constatată cu ochii lor de înalți specialiști, va fi greu... Din ce în ce în ce mai greu. Aveau perfectă dreptate. Dar să revenim, după această lungă (deși cred că utilă) paranteză, la ce vă spuneam înainte...

Ghidul nu apucă să reia firul de-acolo de unde-l întrerupsese, pentru că cineva din grup i se adresa pe un ton de talk-show pe teme mondene:

— Dar soția? întrebă cam netam-nesam (sau hodoronc-tronc, dacă preferați...) o domnișoară îmbrăcată, machiată și împodobită pestriț, parcă altfel decât ceilalți componenți ai grupului, însoțindu-și cuvintele cu un zâmbet frivol în colțul buzelor strident rujate. Ne-ați promis niște detalii despre doamna... tovarășa, mă rog...

Cântărind-o din priviri și străduindu-se să nu-și trădeze impresia formată, ghidul îi răspunse, neputându-se abține totuși de la o tentă ușor malițioasă:

— Detalii nu prea am, dar informații relevante vă ofer cu plăcere, domnișoară, deși... mi-e teamă că veți fi dezamăgită: nu conțin nimic monden. Doar politică. Dar, cu voia dumneavoastră, iată-le.

S-a glosat mult de-a lungul vremii pe tema amestecului femeii în politică. N-o iau „de la Adam și Eva”, cum se spune, deși... chiar și despre Eva ar putea fi vorba. Să începem cu Elena din Troia, sau cu biblica Dalila, să amintim numele distinsei doamne de Pompadour, să trecem apoi la femeile care au exercitat direct puterea, nu prin șoapte de alcov, cum ar fi Cleopatra, Elisabeta a Angliei, Ecaterina a Rusiei, Indira Ghandi etc. Pe meleagurile noastre au existat prezențe feminine profund benefice, precum respectata regină Elisabeta -Carmen Sylva, dar și unanim hulite, de tipul (sau teapa) Elena Lupescu sau Elena din Pleșcoi. Cele mai multe au acționat din umbră, prin soți, amanți sau „favoriți”. Așa a început și Elena Ceaușescu, dar, în scurt timp, ipostaza asta nu i-a mai ajuns. A vrut să împartă puterea „la

vedere”, juma-juma, dacă nu cumva jumătatea ei și-a dorit-o mai mare, și a obținut-o. I s-a creat „Cabinetul 2”, celebrul punct din care a ținut în mână pârgii esențiale în viața unui popor: știința, cercetarea, învățământul, cultura, „cadrele”, mai ales cadrele, unde se hotăra cine urcă, cine coboară, cine dispare, cum, unde și când. Foarte rar n-a aprobat Ceaușescu vreo decizie de-a nevestei; cele mai multe nici n-aveau nevoie de semnătura lui.

Ea, Elena, a dirijat nu din umbră, ci pe față, escaladarea dementă a cultului personalității. Era o femeie rea, proastă, invidioasă, suspicioasă, răzbunătoare, grandomană, înclinată spre impostură.

Ura femeile frumoase. S-a înconjurat cu grăsane, bașoalde și scolopendre. Nu suporta actrițele și antipatiza fățiș pe activiștii și demnitarii căsătoriți cu actrițe. Marea Silvia Popovici nu mai este, din păcate, printre noi, ca să-și povestească pățaniile cu „tovarășa”, dar Violeta Andrei are multe de spus despre mizeriile îndurate de la „Cabinetul 2”; câte ceva a și povestit...

Pe scurt, soția a fost piaza rea a lui Ceaușescu. E greu de cântărit acum cât anume din greșeli i se datoresc lui și cât ar trebui „decontat” tovarășei, dar rolul ei nefast este de netăgăduit.

Cam atât despre personaj, după cum vedeți, nimic picant, nimic monden; regret sincer!

Domnișoara se dovedi, totuși, foarte mulțumită, deși câțiva inși din grup, aflați pe aceeași lungime de undă cu ghidul, nu-și ascundeau zâmbete chiar mai malițioase decât cuvintele și tonul acestuia.

— Iată-ne la capătul călătoriei noastre prin standul în care v-am vorbit și v-am tot vorbit... A sosit timpul să vă ridicați de pe canapele și să priviți exponatele. Sunt documente, facsimile și fotografii, multe fotografii, cu toate ipostazele personajului: de la pușcăriaș la președinte de țară, de la „mă, Nicule”, la partener de caleașcă al majestății sale regina Angliei sau cuvântător la Adunarea Generală a ONU. De fapt, ele nu vă oferă nicio noutate față de ce-ați auzit deja, dar... priviți-le; vă veți convinge că „așa a fost”.

— Nu încă, nu încă! Se auzi o voce din grup, în timp ce câțiva se și ridicaseră de pe canapele.

Moment de suspans. Oare ce dorește doamna aceasta între două vârste, dar mai degrabă bătrâioară? Femeia împrăștie rapid nedumerirea generală.

— În fiecare stand ați ținut „un as în mână” pentru final. Când noi vă întrebam-sau ne pregăteam să vă întrebăm-„bine, interesant, dar... ce-i cu asta? unde e curiozitatea? ciudățenia?”, dumneavoastră „scoteați asul”, servindu-ne o informație sau un comentariu care ne uimea. Punea capac la toate. Aici, în acest stand... aveți pregătită vreo surpriză de final?

Ghidul începu să râdă molcom.

— O păstram pentru plecare, după vizionarea tuturor exponatelor, dar dacă o doriți acum, iat-o. Are forma unui procent dintr-un sondaj de opinie, efectuat în 2014, care ne informează că azi, la un sfert de secol după căderea comunismului, dacă în România s-ar iniția un scrutin prezidențial și, prin absurd sau prin miracol, Ceaușescu ar trăi și s-ar înscrie printre candidați, ar întruni peste 51% din sufragii!

— După tot ce-a făcut românilor? exclamă aproape răcnit francezul.

— După.

— Poate lumea nu știe...

— Ba știe, și nu din muzee sau din relatări. Au trăit-o.

— Atunci... nu se poate!

— Ba se poate.

— Cum? Explicați-ne; cum?

— O voi face cu plăcere, dar nu acum și nu aici. Curând vom ajunge la etajul Tranziției. Acolo veți înțelege. Să mergem.

ȘOCUL PRAGA - august 1968

Ghidul începu în forță:

— Intrând în acest stand, ați pășit, doamnelor și domnilor, pe Everestul popularității lui Nicolae Ceaușescu. Este vârful absolut, momentul lui de glorie. Știți, desigur, ce s-a întâmplat la Praga în august 1968. Dacă ați uitat, cumva, imaginea acestui tanc vă reamintește. Priviți-l! L-ați mai văzut și în alt stand; mi se pare, chiar, că cineva dintre dumneavoastră l-a confundat cu tancul fotografiat la intrarea în Bucureștiul anului 1944 și regăsit pe străzile Budapestei, în 1956.

— Eu sunt acel „cineva”, confirmă o domnișoară din grup: seamănă leit! Am memorie vizuală foarte bună, vă rog să mă credeți...

— Vă cred, stimată domnișoară, răspunse ghidul, amuzat. Dacă nu i-aș cunoaște atât de bine povestea, și eu l-aș fi confundat: aceeași caroserie, aceleași dimensiuni, aceeași culoare, aceeași stea roșie în cinci colțuri... cum să nu le-ncurci? Dar, precizez: e alt blindat, tot sovietic, tot pus pe treabă, nu pornit la plimbare prin Orașul de aur, tot într-o țară frățescă, tot în „lagărul nostru”, cum s-ar zice. Diferă doar locul, momentul istoric și misiunea. La Budapesta trebuia să sugrume o revoltă călcând sub șenile recalcitranți, dacă e nevoie. A fost nevoie, și i-a călcat. La Praga era trimis să ucidă nu oameni, ci o idee. Și a ucis-o.

— Idee? Cu tancul?-se minună domnișoara cu memorie vizuală dezvoltată.

— Da, domnișoară dragă. Morți n-au existat. Cehii au altă fire, nu sunt ca ungurii, aprigi la mânie. Ei beau bere, nu palincă, precum stră-stră-strănepoții lui Attila, biciul lui Dumnezeu, descins și stabilit cu hoarda lui (nici ea prea blândă, după cum spun cronicarii) în Câmpia Panonică, nu prea departe de noi. Conașionalii bravului și blândului soldat Švejk nu s-au luptat cu invadatorii. La ei, totul e altfel, „de catifea”, până și despărțirea țării în două (sângeroasă la sârbi-alți năbădăioși ai zonei), până și revoluția care, în România, a făcut mii de victime, la Praga revoluția a fost de catifea. Cehii și-au zis că sunt un popor prea mic pentru a-și permite luxul să jertfească inutil atâtea vieți omenești...

— Totuși... ce se întâmplase la Praga? De unde până unde o invazie sovietică armată? interveni profesoara de istorie, specializată-probabil-în alte perioade istorice decât sfârșitul deceniului 7 al secolului trecut în spațiul european.

— Păi... să recapitulăm, cu voia dumneavoastră. O mână de intelectuali strânși în jurul lui Aleksander Dubček a avut o idee complet trăsnită, după opinia ideologilor Kremlinului. Cunoscând vigilența PCUS, grupul de la Praga a fost prudent (credea el!) și și-a botezat proiectul „socialism cu față umană”. Ce și-au zis naivii? Tot socialism, ca să n-avem vorbe; tot „de-ai noștri”, dar cu față mai altfel. Ce poate fi rău în asta?

Uite că a fost. Reformatorii visători nu bănuiau ce furtună stârnesc. Adică, socialismul clasic de tip moscovit are față inumană?! Ăla vechi nu e bun, trebuie unul nou?! Studiind cu ochi pătrunzător proiectul lui Dubček, Smrkovski, Pelican și ceilalți, rușii au înțeles că reformatorii ținteau mult mai departe și mult mai adânc. Nu se înșelau; aveau nasul fin, exersat,

simțeau mirosul răzmeriței de la o poștă, știau să citească printre rânduri și să găsească intenții contrarevoluționare chiar și acolo unde ele nu existau. Și mai știau că... pofta vine mâncând: dacă cehii s-au apucat să caute ceea ce nici țara socialismului victorios nu găsisese, cine mai știe unde se vor opri „băieții” și dacă se vor opri vreodată?!!! Cu rușii... „nu ține”. Erau experți în deviaționism și dizidențe, toată istoria lor era o eternă vânătoare de troțkiști, zenovieviști, buhariniști etc etc. „Pre mulți popiseră ei”, vorba lui Lăpușneanu.

De fapt, unde țintea Dubček? Aparent, la fața socialismului, pe care o promitea mai umană, dar, în fond, se urmărea miezul, esența orânduirii socialiste ce urma să se nască. Pentru că-spuneau reformatorii printre rânduri-pentru ca fața să poată fi umană, conținutul orânduirii trebuie să-i permită a fi așa. De aici-accentul pe democrație; de aici-nuanțe neobișnuite în chiar bazele economice propuse de cehi prin socialismul lor. E adevărat, nu se spunea explicit că proprietatea comună asupra mijloacelor de producție trebuie abolită și înlocuită cu proprietatea privată (asta ar fi fost capitalism curat!), dar... întreb: proprietatea privată este absolut incompatibilă, legic incompatibilă, cu cooperativizarea nestalinistă, cu socializarea muncii și a producției în total respect față de regulile economiei de piață, spre eficientizarea întregului sistem economic și social, de la producție până la repartiție? Dacă ar fi incompatibilă, atunci cum s-ar explica formele cooperatiste ale economiilor din țările nordice europene, sau asocierea fermierilor din țările iberice pentru a-și cultiva ogoareler a strânge recolta și a desface producția sigur, la timp și avantajos?

Există și acum sumedenie de insulițe disparate într-un ocean de economie capitalistă de piață. Adunate la un loc, armonizate, incluse într-un sistem coerent în care statul să nu fie proprietatar sau decident, ci organizator al sistemului, ele ar schimba fața lumii. E imposibil? Nu, spuneau reformatorii cehi, și experiența nemților din fosta RDG a dovedit-o: după căderea Zidului, în '89, fostele CAP-uri create cu forța, ca în România-după modelul sovietic, nu s-au desființat. Proprietățile nu s-au restituit în natură, ca la românii păguboși, ci s-au transformat în întreprinderi de producție capitaliste pe baze cooperatiste, extrem de rentabile, devenite sursa principală de bunuri agro-alimentare din Germania reunificată.

Ce s-ar fi întâmplat dacă Dubček reușea? Dacă, de pildă, impozitul pe venit (și acum urcând la 60-70% în țările nordului european, cele cu economie socială de piață) ar fi fost folosit ca una din pârgii pentru

construirea unui sistem logic, funcțional, ostil tentației de profit maxim și cu orice preț, în care oamenii să nu ofteze nici după abundența de bunuri din capitalism, cum se întâmplă la Moscova, dar nici după echitatea, protecția socială, echilibrul rezonabil dintre cei mai avuți și cei mai puțin avuți, asigurarea sănătății, învățământului și accesului la cultură, așa cum se întâmplă chiar și în citadelele opulenței capitaliste, unde câinii cu covrigii-n coadă s-au cam împușinat, dacă or fi existat vreodată? Ce-ar fi fost dacă acest vis ce pare utopic, aproape nebunesc (dar cehii spuneau că nu e vis) ar fi prins viață? Simplu: URSS-ul trebuia să tragă obloanele, să-și declare falimentul, să-și pună cenușă-n cap, să ceară iertare lui Marx că i-a stâlcit proiectul și proletariatul mondial că l-a dezamăgit. Și, eventual, s-o ia de la capăt, dar scoțând nu numai pe Lenin și Stalin din mausoleu, ci întreg bolșevismul, până la ultima picătură, din ADN-ul unui viitor socialism moscovit (pe care să-l construiască... cine? Brejnev? Să fim serioși!). Sau... să se întoarcă la țarism; și asta ar fi fost o soluție pentru o țară care nu vrea să-și piardă statutul de mare putere mondială.

— Cum? URSS să redevină țaristă? exclamă cineva.

— De ce nu? răspunse ghidul. Citiți, vă rog, ultima biografie a lui Putin. Veți vedea acolo că actualul președinte rus se revendică nu de la gloria URSS, cu onorabilitate îndoielnică, pe care o consideră chiar compromițătoare, ci a Rusiei imperiale, de la Petru cel Mare; aceea este epoca după care oftează conducătorul de azi al Rusiei...

Spuneam că în Budapesta a fost sugrumată o revoltă și uciși niște oameni. Odios, desigur, dar la Praga s-a comis o crimă împotriva istoriei viitoare a omenirii. Tancurile au strivit șansa pentru a treia cale, atât de mult dorită și căutată. India lui Gandhi și Nehru credea că a descoperit-o, nerealizând însă decât eliberarea națională, abolirea statutului de colonie britanică (enorm lucru pentru indieni, dar... atât); alternativa atât la comunism cât și la capitalism n-o găsisse. Tito s-a crezut și el posesorul brevetului de descoperitor. Vis efemer; proiectul său, născut din rezistența armată antihitleristă, întărit prin dizidența față de Moscova lui Stalin și cârpit apoi cu petice de capitalism, n-a rezistat. Fără Tito în vârf, conglomeratul de etnii, religii și ambiții politice s-a spart în țândări, cioburile provocând răni nelecuite nici azi. Exista o șansă reală ca Dubček și grupul lui să reușească? Ei erau convinși că da, cu condiția să fie lăsați să-ncerce. Poate v-am mai povestit, la un alt stand (dacă mă repet, cer scuze, dar prea se potrivește aici!), gluma cu studentul Bulă, care a fost dat

afară de la un seminar de marxism unde, fiind întrebat dacă marxismul este știință, celebrul personaj a răspuns: nu, nu este; dacă ar fi fost știință, ar fi fost experimentat mai întâi pe șoareci. Ei bine, cehii se ofereau să fie cobaii istoriei. Dacă experimentul le reușea, ei ar fi binemeritat recunoștința omenirii, întocmai ca un Pasteur, Paulescu, Babeș, Barnard, Semelweis și ceilalți mari descoperitori de leacuri și salvatori a milioane de vieți. Echipa lui Dubček a încercat să vindece organismul social. Utopie? Poate, dar nu cu tancul se putea verifica valabilitatea proiectului. Poate că el nu reușea „din prima”. Poate că reformatorii, confrunțați cu slăbiciunile sau inexactitățile proiectului, l-ar fi ameliorat, l-ar fi făcut funcțional. Probabil că multe minți luminate, multe competențe, multe conștiințe ale omenirii, urmărindu-l în derulare și înțelegându-i importanța, ar fi pus umărul la reușită. Brejnev a pus tancul și l-a îngropat.

Atenție: ceea ce liderul comunismului mondial n-a permis în ruptul capului să se întâmple atunci la Praga, liderul comunist român a vrut, a susținut deschis și ferm. Nicolae Ceaușescu, taxat ceva mai târziu drept cel mai dogmatic, cel mai „ortodox” din lagăr și dictator comunist, a refuzat să participe la invazie, a condamnat-o vehement, în uralele zecilor de mii de oameni și în admirația multor milioane de pe tot globul, riscând el însuși o invazie militară „frățească”. Nu vi se pare senzațional? Iată fotografia istorică: Ceaușescu-în balcon, adresându-se mulțimii...

— O întrebare, vă rog... interveni cineva.

— Rostiți-o, vă ascult!

— Atunci, acolo (gest spre fotografie)... Ceaușescu a fost sincer? Nu cumva, știind câte priviri sunt ațintite spre el, a vrut-strict-să dea lovitura de imagine care i-a și reușit? N-aș fi formulat, poate, întrebarea, dacă sub fotografie n-aș fi citit explicația „Scena balconului-actul I: triumf”. Asta sună a actorie!

Ghidul cumpăni câteva clipe răspunsul. Nu se putea dezice de un exponat al standului, dar nici nu vroia să ofere o altă explicație decât cea în care credea.

— Vă admir spiritul de observație, stimate domn. Exact așa scrie, și textul poate sugera, ce-i drept, mimarea actoricească a unor convingeri. Vă rog, totuși, să-l luați ca pe-o exprimare metaforică, pentru că-veți vedea curând-tot din acel balcon, același personaj a încercat, după 21 ani, la fel de patetic, să-și pledeze cauza și să-și convingă auditoriul, fără să mai

reușească. Sub acea fotografie, făcută la eșec, scrie „Scena balconului-actul II: dezastru”.

Și, ca să vă răspund mai direct, repet ce-am mai spus în standul anterior, unde am încercat o schiță de portret al dictatorului: după ce a ajuns la putere, Ceaușescu n-a acceptat niciodată condiția de interpret, talentat sau cabotin, al vreunui rol. Și-a exprimat întotdeauna crezul său. Chiar și în fața plutonului de execuție. Singurul rol asumat și slujit cu credință fanatică a fost cel pe care el credea că i l-a hărăzit istoria: acela de conducător al României.

Presupun că întrebarea dumneavoastră vine și din suita evenimentelor de după celebra apariție triumfală în balcon. V-ați spus, poate, că e imposibil ca un om să pledeze cinstit, cu atâta patos, cauza libertății, independenței și demnității-idei profund democratice-iar peste trei-patru ani s-o cârmească spre Mao și Kim Ir Sen. Dar... vă tot spun, vă tot repet: nu vă mai mirați! Sunteți în muzeul ciudățeniilor!

La invitația ghidului, grupul se deplasă până-n fața unui alt exponat. Exact când Ciceronele modern se pregătea să-și înceapă explicațiile, cineva rosti oarecum în glumă:

— Ia să vedem ce s-a mai întâmplat după „scena balconului” în România comunistă...

Deși cuvintele fuseseră rostite cu voce scăzută, ghidul le auzi. La fel de degajat ca vizitatorul cu remarca, îi reluă replica, modificând-o:

— În România.

— De ce? N-a fost comunistă? răspunse tânărul ceva mai apăsător.

— Scuzați-mi încăpățânarea, tinere domn, dar țin la formularea mea. Sigur, s-ar putea discuta mult despre corectitudinea unor termeni sau sintagme folosite curent. Nu ne aflăm într-un for de dezbateri academice, unde se întorc pe toate fețele sensuri semantice, dar, după umila mea părere, formularea „România comunistă” este incorectă. Ar trebui spus „România sub comuniști”, sau „România din timpul comuniștilor”. De ce? Pentru că „România profundă”, cum superb denumea De Gaulle Franța, patria sa, n-a fost comunistă. Țara asta n-a fost Ana Pauker, nici Krupskaia, nici Roza Luxemburg, nici Clara Zetkin, nici Dolores Ibarruri (prietena bună a mamei lui Petre Roman, liderul liberal de azi, cu vechi convingeri de dreapta), ca să se numească și chiar să fie comunistă. România a fost-și încă este-o țară cu oameni mîtoși. Are și uscături, ca orice pădure, dar e locuită de inși

prea înțelepți, prea chibzuiți ca să nu contrazică sintagma „România comunistă”. N-a fost nici în ultimii ani de ceaușism, când PCR devenise partid de masă, cu peste patru milioane și jumătate de membri, confundându-se aproape cu elita profesională a totalității populației active. Ba, atunci a fost cel mai puțin comunistă, de vreme ce regimul era de partid și de stat, toată lumea muncea și mânca o pâine... de la stat? de la partid? Lucrurile se amestecau.

E adevărat, periculoasa schizofrenie socială spre care partidul a împins populația, sistemul generalizat de duplicitate cotidiană (una spunem la sedință, alta gândim; una scrie-n ziar, alta e-n realitate) a afectat mentalul colectiv, a lăsat urme, dar fibra morală a poporului român, în esență, n-a fost nici distrusă, nici pervertită.

— Credeți? Întrebă francezul, responsabil cu îndoielile.

— Sunt convins. Vreți o dovadă? Iat-o: dacă n-ar fi așa, tot deghizamentul sub care românii s-au ascuns atâtea decenii n-ar fi căzut, ca la un semn, într-o zi, într-o clipă. Semnul a fost dat de clipa când un elicopter cu doi iluștri pasageri la bord a decolat de pe acoperișul CC-ului, „dând liber” la comportare normală. Cam așa stau lucrurile cu „România comunistă”.

Și dacă tot ne-am pus pe interpretări semantice, v-aș mai semnala o expresie folosită curent, dar impropriu: „național- comunismul” din vremea lui Ceaușescu. Atenție!: componenta de naționalism din formulă nu se referă de fapt la o viziune românească despre cum ar trebui să fie comunismul, ca să justifice alăturare de cuvântul național, ci trimite, pur și simplu, către respectul pentru istoria națională, pentru valorile, pentru credințele poporului român. Asta n-are nimic de-aface cu comunismul. Faptul că un comunist, Nicolae Ceaușescu, a reintrodus în viața publică ceea ce internaționalismul proletar cominternist îngropase cu grijă... asta e altă problemă, și nu validează expresia. Sentimentul național este mult prea nobil și mult prea vechi ca să permită agățarea comunismului în coadă.

— Interesant raționamentul dumneavoastră, rosti francezul.

Interesant...

— Mulțumesc, domnule. M-aș fi bucurat mai mult să-l considerați corect, dar orice compliment e binevenit.

Revenind la „România comunistă”, de la care pornisem, ei bine... Sunteți, cumva, german? Întrebă ghidul pe vizitatorul care folosisese la început

formula.

Schimbarea bruscă de direcție a discursului uimi asistența, mai ales pe cel întrebat, care se grăbi să răspundă:

— Nu, nu sunt, dar nu văd legătura...

— V-o explic îndată. Oricum, e bine că nu sunteți, așa mi-e mai ușor să-mi exprim gândul.

Vreau să spun că n-aș avea obiecții la sintagma „Germania fascistă”, aplicabilă-mă grăbesc să precizez și să subliniez apăsător-perioadei 1933-1945. N-am nimic cu nemții, Doamne ferește!, chiar îi admir, sunt serioși, muncitori, eficienți, disciplinați, joacă bine fotbal, le-am aplaudat prestația în Brazilia, dar, ca istoric, nu pot uita că în 1945, nu numai generalii lui Hitler au luptat fanatic până-n ultima clipă, ci trupa toată, chiar și copiii încorporați în disperare de cauză cu câteva luni înaintea dezastrului. Când rușii atingeau periferia Berlinului, copii mânuind arme mai grele decât ei, cot la cot cu maturii, au apărat cu îndârjire poduri, case, colțuri de stradă, vărsând bezmetic sângele lor și al inamicului, deși se știa bine că nu mai există scăpare. Führerul însuși își părăsise corabia, nu zburând cu elicopterul, ci ascunzându-se sub pământ.

Întreb: vă imaginați dumneavoastră, cumva, că sutele de mii de români care defilaseră sub comunism, la manifestații, cărând în spinare portretul „conducătorului iubit”, sau care îi scriau numele cu trupurile lor ghemuite, la spectacolele grandioase din „Cântarea României”, ar fi luptat și ar fi murit pentru Ceaușescu și pentru comunism, așa cum au făcut-o nemții pentru Hitler? Să fim serioși! Acum... sper că înțelegeți de ce țin la formularea mea.

După o aplecare repetată a capului, semn clar că înțelege și acceptă explicația, tânărul reluă întrebarea, exact în formula sugerată de ghid:

— Deci, după „scena balconului”, ce s-a mai întâmplat în România?

Ghidul zâmbi, mulțumi, apoi reluă firul.

— O mulțime de lucruri. Primele-cronologic vorbind-bune. Realmente bune. Panoul din fața dumneavoastră rezumă și sintetizează șirul promițător de fapte petrecute între 1968-1971. Cu sincope, firește; la noi, fără ele, viața parcă n-are farmec, dar... una peste alta, n-a fost rău; dimpotrivă. Priviți cifrele performanțelor economice. Bune-la toate capitolele. Mari firme occidentale ne curtau asiduu. Cu ajutor francez se născuse „Dacia” românească, iată primul exemplar fotografiat pe pista de încercări;

pregăteam asimilarea fabricării elicopterului „Alouette”, tot francez la origine.

Industria se moderniza, scoteam și noi capul în lumea bună, cum se spune. Mâncarea nu mai era o problemă complicată, parcă se putea trăi, se putea respira. Și, mai ales, speranțele de mai bine căpătau temei. Litoralul se primenea cu construcții noi, moderne, aproape ca-n occident, românii-chiar și cei cu venituri modeste-nu-și mai concepeau concediul fără două săptămâni de mare în stațiuni nou-nouțe, națiile vestice descoperiseră deliciile Mării Negre, confortul acceptabil al hotelurilor de-acolo, cu prețuri foarte atractive, și voluptatea trupurilor autohtone, ceea ce conta la „imaginea de țară”, nu-i așa? Doar există țărișoare care trăiesc din așa ceva, și trăiesc binișor, fără prea multă jenă.

Dar, mai presus de toate, se construia. Apăreau nu blocuri, ci cartiere cât un oraș, pentru zeci și sute de mii de familii. Chiriile erau modice, șpaga la repartiții nu se inventase încă. Locatarul primea cheile, intra în apartament, iar când și l-a putut cumpăra, a costat o nimica-toată; cum să nu „mulțumească din inimă partidului” chiar și fără acordurile celebrului marș care bubuia toată ziua la radio și la megafoane? România a devenit astfel țara cu unul dintre cele mai ridicate procente de proprietari de locuințe din Europa!

Cum spuneam, n-au lipsit alertele, absolut necesare regimului. Privite la nivel „macro”, ele nu însemnau mare lucru, dar luate punctual, alertele atrăgeau atenția că partidul nu doarme, că partidul veghează, aviz amatorilor. A fost suficient ca, într-un ajun de Crăciun, vreo două sute de studenți să plece cu colindatul prin centrul Capitalei, pentru ca partidul să se alarmeze: „Ce face UTC-ul? Ce face propaganda ateistă? Ce păzește?”... dar-totul, în gamă minoră; mici furtuni în câteva pahare cu apă, sau nici măcar atât. Incidentul cu colindătorii s-a rezolvat rapid: un ziar-ziarul tineretului-chemat la ordine, un redactor-șef schimbat, nimic grav. Viața merge mai departe. Cam așa curgeau lucrurile... Se spune că în România orice minune ține 3 zile. Ei bine, micul miracol de normalitate a durat 3 ani. L-a stopat brusc un voiaj în străinătate...

— Călătoreau pe-atunci românii în străinătate? întrebă o doamnă. Eu știam că nu. Aveam niște prieteni aici, au încercat să mă viziteze în Suedia, dar n-au putut...

— Românii „în general”-nu, categoric nu, dar prin reprezentantul nostru, votat cu 99,7% din sufragii, da, categoric da. Călătoria într-o veselie pe tot globul în numele nostru. Peste tot, din ce în ce mai des și cu din ce în ce mai mult fast.

Vedeți... în materie de voiaj extern, sunt gusturi și gusturi. Unii aleg Coasta de Azur, alții răcoarea Alpilor elvețieni, alții forfota și farmecul Parisului... Cele două cabinete reunite-1 și 2-au ales atunci, în 1971, Asia. Mai exact: China lui Mao în plină revoluție culturală și Coreea lui Kim Ir Sen, în revoluție culturală perpetuă. Fatală alegere! De ce fatală? Păi... să facem câțiva pași, până la panoul următor.

Zis și făcut. La panoul cu pricina... surpriză: spațiul de expunere foarte generos găzduia doar un soi de tabel-proclamație- edict sau... spuneți-i cum vreți, că i se potriveau toate aceste numiri, și multe altele. Textul, caligrafiat cu litere de-o șchioapă și conținând 11 puncte, purta titlul „Tezele din iunie” și era semnat Nicolae Ceaușescu. Fiecare punct se deschidea și se închidea cu ghilimele, semn că este citat. Așa și era. Întreaga listă-nu de indicații prețioase, ci de interdicții categorice-era extrasă dintr-o hotărâre a conducerii superioare, luată imediat după întoarcerea cuplului prezidențial din turneul asiatic.

Ce se întâmplase acolo? Nimic altceva decât întâlnirea nefastă a dictatorului comunist din România (încă) europeană, cu deșertul cultural asiatic, în care bântuia virusul unui tip de cult al personalității cu efect năucitor. Ceaușescu cunoscuse în amănunt varianta stalinist-sovietică a fenomenului, îl demascase și-l condamnase public. Simțise pe propria piele cultul persoanei lui Gheorghiu-Dej, de care-într-un fel-suferise și pe care, probabil, îl invidiase, dar ceea ce-i oferea China lui Mao și Coreea lui Kim i s-a părut-și chiar era-fascinant.

Vedeți? Panoul cu proclamația putea găzdui, alături de text, multe, foarte multe imagini cu manifestările concrete ale minunilor asiatice. Am hotărât să nu le expunem. Nu ne-a interzis nimeni dar, văzându-le și încercând să alegem, ne-am dat seama că fără sonor, fără atmosfera de-acolo, fără ambianța de extaz mistic, ele sunt inexpresive. Ar fi fost nevoie de imagine filmată cu zeci de camere, ca la marile transmisii de pe stadioane olimpice sau din piețe, cu zeci de microfoane care să capteze sunetul și să redea acordurile marșurilor triumfale, scandările din mii de piepturi. Ar mai fi trebuit prim-planuri cu chipuri fanatizate, fericite că pot exprima dragostea

nețărmită pentru conducătorul iubit, prezent acolo, la tribună, fluturând mâna și zâmbind adoratorilor.

De unde știam noi că așa fusese, pentru a regreta că nu se vede și nu se simte mai nimic în pozele ce ne treceau prin mână și pe sub priviri? Ne povestiseră niște oameni prezenți atunci, în delegație; și în China și în Coreea. Aveam toate motivele să-i credem.

Ne-au parvenit fotografiile și de la spectacolele de operă, la care soții Nicolae și Elena au descoperit ce înseamnă (sau până unde poate fi împins) conceptul de „artă angajată”, ilustrat cu strălucire de „Detașamentul roșu de femei”. Dar nici fotografiile astea mute n-ar fi putut spune vizitatorilor noștri ce revelație a trăit cabinetul 2 în loja oficială; atât de puternică, încât s-a aplecat spre urechea celui alt cabinet, șoptindu-i: „Vezi, Nicule? Așa ar trebui să fie și la opera noastră din București”, șoptă percepută de secretarul cu propaganda, care-i însoțea în turneu, și care a făcut greșeala (fatală!) să-i răspundă tot în șoptă, deși nu el fusese cel întrebat: „— Așa ceva nu se poate, tovarășa Ceaușescu. Noi trăim în Europa, românii nu sunt chinezi!”. Aceste cuvinte au curmat cariera politică de top a imprudentului secretar cu propaganda; cariera predecembristă, vreau să spun, pentru că, după 1989, el avea să devină primul președinte al României democratice.

— Credeți că respectivul știa ce i se poate întâmpla? A fost naiv? Curajos? Sau... cum?-întrebă cineva.

— Nu știu, răspunse ghidul, dar nu asta e important; nu despre el este vorba. Pe scurt: întorși acasă și comparând repertoriul teatrelor bucureștene, afișele cinematografice, oferta cultural-artistică, în general, dar mai ales micul ecran autohton cu ceea ce văzuseră în Asia, cuplul prezidențial a decis: așa nu se mai poate. Aici e dezmăț. Dezmăț burghez. Și dezmățul a fost curmat. Conducerea superioară a partidului, întrunită în grabă, a luat notițe și le-a transpus într-o hotărâre. Dar ca să meargă totul uns, a luat și măsuri organizatorice. Secretarul cu propaganda n-a mai fost secretar, dându-i-se, probabil, mai mult timp liber să mediteze la destinul european (sau asiatic?) al românilor. Marele regizor Liviu Ciulei, directorul „Teatrului Bulandra” (pe scena căruia „Revizorul” lui Pintilie zguduise Capitala) n-a mai fost director, marele actor Toma Caragiu, secretarul organizației de partid a aceluiași teatru n-a mai fost secretar, secretarul de partid al Radio-Televiziunii n-a mai fost nici el secretar (în locul lui fiind numit un activist de raion)...

Și, uite-așa, o seringă uriașă a injectat în corpul aparatului de partid și de stat o doză-șoc de spirit partinic, vigilență revoluționară, combativitate comunistă împotriva influențelor ideologiei burgheze. Dar și deschidere nelimitată la modelul asiatic, brevetat de Mao și Kim.

Așa cum după Budapesta 1956 se declanșase vânătoarea de antipartinici și antistatali, cei prinși cu arcanul de securitate înfundând pușcăriile, în vara lui '71 a început goana după tineri cu plete și barbă, fete cu pantaloni sau fustă „mini”, cosmopoliți, esteți din cale-afară de rafinați, cârcotași cărora socialismul le pute etc etc... E drept, arestări n-au mai fost, dar câțiva studenți de la Teatru (purători de plete și barbă pentru că făceau figurație prin filme și piese de epocă) s-au ales cu podoaba capilară tunsă cu de-a sila.

Trecuseră 3 ani de la Praga 1968. Prea mult! Prea fusese liniște, prea se așezau lucrurile... Partidul a luat măsuri. Lista la care priviți acum spunea clar, pe puncte, ce n-au voie românii să facă; de la ea a pornit valul.

A urmat o vară nu fierbinte, ci de gheață. Crivățul asiatic amenința să congeleze, în luna lui cuptor, cultura, arta, viața socială, iar spre toamnă sau iarnă se anunța o temută plenară ideologică, for în care „tezele din iunie”, sumare și rezolute, urmau să capete amplitudine și suport teoretic, să lumineze calea educației comuniste pentru o lungă perioadă. Evenimentul a venit, dar, până la el, v-aș povesti o întâmplare pilduitoare pentru acel moment și acel context. O știu de la prietenul meu, ziaristul, ale cărui pățanii și amintiri mi-au mai furnizat substanță și pentru o altă istorioară prezentată dumneavoastră.

La începutul lui 1971, amicul meu-ajuns în conducerea Radio-Televiziunii de-atunci-luat și el de „valul deschiderii” cu care „scena balconului” îi înfierbântase pe toți, a solicitat echipei care lucra la Revelionul Televiziunii o ediție-trăsnet. Ceva ce nu se mai văzuse până atunci. Precizez că programul nopții de Revelion, un mega-spectacol de 7 ore, se pregătea încă din primăvară, ca orice superproducție-cum și era.

Echipa a răspuns cu entuziasm. Octav Sava, Dan Mihăescu, Grigore Pop, coordonați de Tudor Vornicu s-au pus pe treabă și au „născut” un scenariu-o minune. Marii actori îndrăgiți de români, în frunte cu Toma Caragiu, aveau partituri de neuitat prin vervă și... curaj. Da, curaj, produs nu prea des întâlnit în epocă; cine putuse să-și imagineze că filmările vor începe chiar în atmosfera de gheață a „tezelor”?

Imediat după „cutremurul” de la „Teatrul Bulandra”, Sava, Mihăescu și Pop s-au prezentat la amicul meu, „girantul” intrării în producție, declarându-i că... ei nu filmează. Caragiu refuză, toți ceilalți se tem, ei înșiși consideră o nebunie materializarea acelui scenariu deschis, eclatant, îndrăzneț, mai potrivit la „Moulin-Rouge” decât în Televiziunea criticată de dictator că nu seamănă cu spectacolele nord-coreene. Au căzut destule capete, spuneau ei, și-gândind logic-aveau dreptate. Ar fi o prostie să cadă și ale noastre și-al dumitale, i-au spus ei amicului meu. Când știm bine ce se cere... n-ar mai fi curaj, ci prostie curată!

— Și? Și?... se auzi o voce din grup, semn că istorioara „prinsese”, lumea dorea să știe ce s-a mai întâmplat.

— ... Și băieții au primit un răspuns care i-a uimit. I-a uimit și i-a montat: „— Mergeți la filmări și faceți-vă treaba. Voi, oricum, nu pățiți nimic: cineva a aprobat, a semnat, v-a trimis la filmare chiar dacă voi, ca niște inși conștienți și responsabili, i-ați atras atenția că nu e-n regulă. Are cine să ia pumni în cap dacă treaba iese rău: treaba voastră este să lucrați și să iasă perfect!”

Echipa s-a conformat, poate și stimulată de remarca celui mai hâtru dintre cei trei, Grigore Pop: „— Mă, fraților, eu cred că ăsta nu e nebun degeaba; știe el ce știe!...”. Au reușit să-l convingă și pe Toma, în același registru de umor irezistibil: „— Nea Tomiță, hai s-o facem, dom’le! În fond... șefia la partid ai pierdut-o, altceva... ce să-ți mai ia?”

Treaba la platou a început încă din iulie. În noaptea cu pricina, RTV a difuzat cel mai strălucit program de revelion, vârful absolut, neegalat până-n ziua de azi. Mai ales Caragiu, lângă Anda Călugăreanu, a fost magnific, cu deviza: dacă e să murim, măcar să murim frumos.

— Și...? Și...? A „murit”? exclamă aceeași voce curioasă.

— Puțintică răbdare; veți vedea. Până atunci, ascultați povestea „vizei”. E la fel de interesantă ca să înțelegeți atmosfera momentului.

De regulă, viza de aprobare a unei emisiuni cu asemenea vizibilitate aduna lume multă, cu funcții mari, cu ochi vigilenți și cu nasul strâmb; aproape totul le mirosea. Atunci, la acel program ce urma să încheie nefericitul an 1971, ca la un făcut, toți și-au găsit o altă treabă, tot presantă și tot în folosul cauzei. Toți știau cu ce ochi vor privi titularii celor două cabinete programul TV, și cât de mult se expun cei prezenți la aprobare, dacă, Doamne ferește!, au lăsat să treacă ceva necuvenit... Un singur

„tovarăș de la partid” de rang 2 spre 3, n-a avut cum să se eschiveze și s-a prezentat la datorie. A stat cam cu jumătate de fesă pe scaun și cu ochii pe ceas, gata de ducă. După primele 30 de minute, a întrebat: „restul cum e?” (văzuse doar prologul, plugușorul și partea mai protocolară). Când i s-a răspuns: „cam tot așa”, a chemat șoferul și a plecat. Până și președintele televiziunii își găsisse de întâmpinat la aeroport un oaspete arab. Vizionarea nici nu începuse, dar... se terminase. Echipa, realizatorii, în loc să răsuflă ușurați, vedeau în uimitoarea dezertare a cerberilor un motiv în plus de îngrijorare. Toți așteptau cele 12 băți ale orologiului cu inima cât un purice.

— Și...? Și...? interveni pentru a treia oară vizitatorul, acum curios la culme.

— ... Și a fost un triumf. Peste tot: la public, la foruri, la cronicari, la piața spectacolului din București și din țară. Ba chiar, îndrăznesc să afirm, chiar la noi, telespectatorii de azi, care aplaudăm reluările repetate ale momentelor din acel program.

Mă veți întreba: cum? Prin ce miracol? Veți vedea imediat, dar până atunci, o altă întrebare: ce-a fost în capul amicului meu când și-a asumat o asemenea răspundere, într-un asemenea moment și context? Nu mai era un copil, știa bine ce scump se plătesc în sistem greșelile grave, iar asta părea și chiar putea fi una imensă, după care nu-ți mai revii niciodată. L-am întrebat. Știți ce mi-a răspuns? Țineți-vă bine. A fost un amestec de curaj, de bravadă, de inconștiență (dacă termenul nu e cumva prea tare), de speranță (poate că dracul nu e chiar atât de negru...), dar și de calcul. Da, calcul, oricât de puțin pare să se potrivească termenul în ecuația asta cu o mie de necunoscute. Trecuseră șase luni de la „teze”. Începuseră să apară semnale, venite nu numai de la public, dar și dinspre foruri, dinspre persoane și personalități din anturajul familiei prezidențiale. Evident, nimeni nu vorbea deschis, pe față; nimeni nu retracta nimic, nu intrau în uzanțele conducerii pașii înapoi, dar un murmur, un halou de „e prea de tot, s-o lăsăm mai moale” putea fi deslușit de urechile sensibile. Toți știau că un șurub, chiar și de oțel, dacă-l strângi până peste poate, se rupe. Și dacă oțelul nu rezistă, bietul organism social... cum să reziste, săracul? Se mai părea (dar mai mult se presupunea) că însuși tovarășul, readaptat atmosferei din România, se mai dezmeticise din narcoticul aerului asiatic; parcă-parcă... deși... naiba mai știe?!

Dincolo de calcule, amicul meu nu putea accepta ideea unei televiziuni fără Toma, fără „șopârlița” lui, fără „C-așa e-n tenis!”, fără „pilele” subtile pe care numai uriașul actor știa să le facă „înghițibile”. Publicul din România-fără Toma? Fără Stela și Bănică? Fără Bibanu? Fără Cotescu și „strâmbele” lui? Nu se poate! A mai funcționat un gând, o intuiție: mai devreme sau mai târziu, Ceaușescu va înțelege că e o prostie să le răpească românilor una dintre marile (și puținele) lor bucurii: întâlnirea cu actorii preferați. Ceaușescu nu e prost; va înțelege-dacă nu cumva a și înțeles-ce rău își face singur. Dacă se va ivi un prilej să reînnoade firul rupt fără ca gestul să pară o concesie, poate-poate...

A jucat totul pe-o carte și... ce să vezi? Acum, chiar să vă țineți bine! Pe 1 ianuarie 1972, după triumf, cam pe la ora 16, Toma Caragiu a sunat la ușa apartamentului în care locuia amicul meu. I-a întins un buchet de flori și i-a adresat cuvintele năucitoare:

„— Vin de la Nicolae Ceaușescu. Am fost invitat la masă, împreună cu nevastă-mea, Mimi. Am luat prânzul, numai noi și ei: Nicolae, Elena, Toma și Mimi! A ținut să-mi spună într-un cadru degajat, neprotocolar, că-mi mulțumește pentru bucuria făcută românilor. Poporul ăsta harnic are nevoie de bucurie. Să i-o dăm!-a zis. E bine că am știut să trec peste momentele mai încordate, din vară (nu chiar cu vorbele astea s-a exprimat, dar asta era ideea). La desert, mi-a urat noi succese artistice. Ei, ce zici?”.

Ce să mai zică, bietul meu amic?!? A primit florile, a primit mulțumirile, ba chiar și o îmbrățișare de la Toma Caragiu, da, de la Tomiță care, la despărțire, i-a mai spus: „— Era să renunț, ți-au spus băieții. Singur-n-aș fi avut curaj, a fost o nebunie, dar... uite, probabil că ne trebuie nebuni. Nebuni d-ăștia”; și a plecat. Așa s-a încheiat povestea unui calcul semi-nebunesc, dar... absolut exact.

După un moment de tăcere, în care, probabil, fiecare a rumegat morala fabulei, profesoara de istorie a remarcat:

— Asta înseamnă că, pe-atunci, Ceaușescu încă mai gândea corect, era lucid...

— Aveți perfectă dreptate, răspunse ghidul. Și alte evenimente vă confirmă ipoteza. Pe-atunci, încă se mai putea discuta cu el sau, mai exact, încă era dispus să asculte-de alții și de propria-i rațiune, care funcționa.

— Și ce-a mai urmat? A fost liniște? Că jocul dumneavoastră, cu „strânge-i, lasă-i, strânge-i, lasă-i”, din șoc în șoc, ne-a făcut curioși, întrebă

o doamnă.

— Oarecum. Dar priviți panoul următor, iată-l, îi invită ghidul, arătându-le un raft cu câteva volume și cu un titlu mare deasupra: De la „nu e voie să”... la „lărgirea orizontului de cunoaștere”! Sunt expuse aici documentele plenerii care a urmat, toate-vădind o schimbare vizibilă dacă nu de miez, măcar de ton, de abordare. S-a schițat acolo profilul omului nou, înaintat, și căile de formare a unui asemenea ins. Oricum, nu se mai vorbea de interdicții, ci de etica și echitatea socialistă, rolul conștiinței înaintate, lărgirea orizontului de cunoaștere etc; suna, parcă, promițător...

— Deci, întrebă doamna cu întrebarea anterioară, ceea ce înainte se strâmtase acum trebuia lărgit? Interesant! Exact ca modulele Coloanei... Și s-a lărgit?

— Repet răspunsul: oarecum. Cert, aerul a devenit mai respirabil, economia (încă) își vedea de treabă, în planul strict al existenței materiale nu apăruseră deteriorări, dar suprastructura, creatorii, culturnicii, intelighenția au înțeles că, de-acum încolo, periodic, li se va „arăta pisica”. Exact așa s-a întâmplat.

Relativa liniște a durat până către sfârșitul deceniului opt. Cutremure politice majore n-au mai fost, dar parcă anume ca să nu fie bine poporului ăstuia amărât și bătut de toate vânturile, în 1977 s-a cutremurat pământul la propriu. Au murit mulți oameni, dar, printre ruine, drame și suferință, a ieșit la iveală multă omenie, solidaritate umană, sacrificiu-chiar. Au pierit atunci vieți în încercarea disperată de a salva vieți. Pentru cine știa să vadă, momentul a fost dovada majoră că fibra morală a românului n-a fost alterată, că nimic nu e pierdut... L-am pierdut, alături de alte nume importante, și pe Toma Caragiu, uriașul actor; apucase doar șase ani să-și mai bucure spectatorii cu imensul lui talent, după vara neagră a lui ‘71. Plecarea lui tragică ne-a făcut, parcă, să înțelegem și mai bine cât de nimicnici sunt oameni atunci când se joacă de-a Dumnezeu și inventează seisme, încercând să-și arate puterea asupra semenilor; cât de jalnic-caraghioase sunt seismele lor pe lângă cele adevărate...

Cam pe-atunci, în jurul lui ‘80, s-au petrecut două fapte grave. Primul: Ceaușescu a sunat din nou goarna vigilenței revoluționare. La cererea lui, s-au scos de pe ecrane filme românești, așa cum se întâmplase cu „Reconstituirea” lui Lucian Pintilie și speram noi să nu se mai întâmple niciodată. „Au pățit-o” „Dincolo de nisipuri”, realizat de Găbrea, și apoi

„Faleze de nisip”, al lui Pița, după doar câteva zile de proiecție pe piață. Mai radical, „De ce trag clopotele, Mitică?”, opera lui Pintilie, nici n-a apucat să-și tragă copia standard. A fost lichidat înainte de naștere, în toiul unui adevărat scandal național. Se strângea din nou șurubul, dar acum presiunea se anunța sufocantă.

Al doilea fapt era infinit mai grav și inaugura o perioadă neagră, preludiul dezastrului final. Ceaușescu a hotărât că datoria externă a României trebuie achitată rapid; n-are rost să plătim dobândă cămătarilor vestici. Momentul hotărârii coincidea însă cu declanșarea sau derularea fazelor superioare la câteva mega-proiecte foarte costisitoare, unele realmente utile, ca metroul-de pildă, altele-poate utile pe termen lung, precum Canalul Dunăre-Marea Neagră (reluat într-o cu totul altă variantă și epurat de conotația odioasă a anilor ‘50); iar a treia categorie, total inutile, megalomane-vezi Casa Poporului, actualul Palat al Parlamentului, scump nu numai prin ceea ce trebuia construit, ci și prin ceea ce trebuia dăruit pe o suprafață imensă, pentru a-i face loc. Și proiectele, și datoria cereau sume imense. Soluția renunțării la proiecte a fost respinsă de Ceaușescu. Dictatorul se grăbea; parcă presimțea ceva. Nu rămânea decât „strângerea curelei”, pentru a plăti banii cămătarilor. Da, dar... cât? Oricât. Atât cât e nevoie, chiar și cu cămara goală, cu frigiderul gol, cu frig în casă; în fond, pe vremea secetei, în ‘47, a fost mai rău și, uite, am supraviețuit...

Așa au început problemele cu adevărat grave. Efectul vizibil imediat și resimțit dramatic a fost dispariția mâncării de pe piață. În ultimii ani de război-bătrânii își mai aduceau aminte-în fabrici apăruse lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”. Acum sloganul se modificase: „Totul pentru export, totul pentru datorie”. S-au declanșat cozile, așteptarea la pâine, lapte, carne-din când în când, goana după cele necesare traiului. Și mai grav, deși mai puțin vizibil imediat, a fost efectul asupra industriei. Tăierea importurilor însemna sistarea accesului la piese de schimb; practic-se bloca producția, se gripa un întreg angrenaj industrial-economic de-abia făcut să funcționeze.

Se mai strânsese șurubul sub Ceaușescu, dar nu la mâncare și la căldură. Fără filmele oprite, milioanele de români puteau trăi, să zicem, chiar dacă opreliștile nu le conveneau, dar fără bucata de carne și sticla de lapte pentru copil nu prea mai mergea. Astfel, conflictul mocnit al dictatorului cu intelectualitatea, cu creatorii, cu „inteligenția” s-a transformat în conflict deschis cu poporul. Același popor căruia i se lua mâncarea de pe piață și

căldura din case, dar care trebuia să aplaude, să aclame, să trimită scrisori și telegrame de mulțumire...

— Nu are nicio logică, domnule. Adineaori ne-ați povestit cum Ceaușescu, nesilit de nimeni, a „făcut pace” cu marele actor român, invitându-l chiar la masă. Își înțelegea, deci, interesul, știa când să strângă și când să lase...

— Păi tocmai asta era problema: lucrurile nu mai aveau nicio logică! exclamă ghidul, molipsit de vehemența intervenției francezului. Ceaușescu cel din anii ‘90 nu mai era cel care-i spunea lui Toma Caragiu în 1972 că poporul are nevoie de bucurii. Atunci gândea, asculta, înțelegea; acum credea că se poate orice, că el poate orice. Veniți cu mine la standul alăturat, unde veți avea cea mai convingătoare dovadă că totul o luase razna. Pofțiți, vă rog...

După câțiva pași, grupul se opri în fața unui televizor alb-negru, de pe vremuri, expus în mijlocul unor cifre, date, grafice, diagrame, tabele, toate-rezumând și sintetizând evoluția involutivă (dacă-mi este permisă expresia) a radio-televiziunii publice predecembriste.

— Exponatele insistă pe Televiziune, explică ghidul; acolo degradarea a atins cote inimaginabile. Priviți situația Televiziunii publice între 1970-1974: două canale (cel de-al doilea în extindere), cinci studiouri teritoriale în orașele-capitală de provincii istorice, teatru TV cel puțin de două ori pe săptămână, filme interesante, program ambițios de teleșcoală, coordonat cu Ministerul Învățământului, condus pe-atunci de academicianul Mircea Malița; cursuri de limbi străine (engleză, franceză, rusă și spaniolă) cu revistă săptămânală în care se tipăreau textele cursurilor și indicațiile metodologice; program difuzat din zori de zi până mult după miezul nopții, divertisment de calitate, un festival internațional-„Cerbul de Aur”, preluat de numeroase țări; difuzarea în direct a concertelor simfonice susținute săptămânal de Filarmonică; organizarea și difuzarea propriei stagiuni de concerte, susținută de propriile formații; coproducții și preluări de spectacole de la cele mai importante teatre din țară; scopuri educative și ținută culturală, cu toată presiunea evidentă a politicului în emisiunile de actualități, unde televiziunea își plătea tributul politicii înțelepte a partidului, ca întraga mass-media românească.

Asta era, în rezumat, Televiziunea, până când-cum bine spuneți-lucrurile și-au pierdut orice logică.

La începutul deceniului 9, a dispărut programul 2, s-au desființat studiourile teritoriale, s-au radiat filmele străine-occidentale, au dispărut din bugetul televiziunii fondurile în valută destinate achizițiilor de filme, seriale și transmisii sportive de la marile competiții internaționale; practic, a dispărut tot (în afara telejurnalului și a emisiunii de cântece patriotice), pentru că întreg programul zilnic însuma 2 ore! Record mondial și european absolut.

— Cum două ore? Într-o zi? În întreaga zi? Nu se poate! interveni cineva, exprimând valul de uimire ce creștea pe măsură ce vizitatorii citeau cifrele de pe panou și ascultau explicațiile ghidului.

— Așa am crezut și noi, dar... s-a putut. Duminica, ce-i drept, programul creștea sensibil: 3 ore. De la 19:00 la 22:00.

Divertisment? De ce divertisment? „Cântarea României” ajunge, ea conține și cântece, și versuri, și dansuri (tematice), să tot privești. Umor? Satiră? N-avem nevoie de frivolități și acceptăm doar critica constructivă, sănătoasă, lupta dintre bine și mai bine. „Cerb de aur”? Nu ne trebuie; interpreții străini vor onorarii în valută, cum să aruncăm dolarii trudiți de popor pe „guriștii” occidentali? Filme străine, „Dallas”? N-are ce căuta la noi promovarea perfidă a modului de viață american. Nu cu produsele Hollywood-ului formăm omul nou! Muzica simfonică de joi, de la Ateneu? Afară cu ea, că e prea „grea”, cultivă elitismul, e pentru snobi!

Mai recunoașteți în acest discurs absurd pe liderul care-i mulțumea lui Toma Caragiu că n-a renunțat să mai bucure poporul? Comparând cele două chipuri ale televiziunii publice, cel din 1970 și cel din deceniul 9, aveți-în rezumat-tot drumul, toată prăbușirea vieții publice din România în doar 10-12 ani. Poate (nu „poate”, ci sigur) pomelnicul de-adineauri, cu toate elementele celor două portrete ale televiziunii, v-a plictisit, ca orice „raport de activitate negativ” excesiv de lung, dar vi l-am oferit pentru a vă ajuta să înțelegeți dimensiunile fenomenului și proporțiile dezastrului. Când Ceaușescu nu mai poate asigura poporului nici de-ale gurii, nici căldură-n case... ce face? Încalcă până și principiul cunoscut de toți dictatorii, din cele mai vechi timpuri: „oferă poporului pâine și circ”, spuneau ei. Dictatorul nostru a atentat la pâine și a suprimat circul.

N-a lăsat nici măcar meciurile de fotbal, pe care românii, dotați cu antene din ce în ce mai sofisticate, le prindeau la televiziunile țărilor vecine. Dacă cineva ar fi dorit cu tot dinadinsul să-i taie craca de sub picioare, n-ar fi

putut inventa o metodă mai sigură decât setul acesta de măsuri aberante. N-a fost nevoie. Ceaușescu și-a tăiat singur craca. Era un semn sigur că „s-a rupt filmul”. Începea degringolada.

Până la marea ruptură, sistemul a pârâit pe la câteva încheieturi: la Brașov, muncitorii de la „Tractorul” i-au testat rezistența, au ieșit în stradă, au asaltat sediul județean al PCR, au dat foc portretului prezidențial, dar au plătit scump. Minerii Gorjului și-au încercat și ei puterile. N-au reușit nici ei, însă sfârșitul era aproape.

Dovada-încă o dovadă, dacă mai era nevoie: după mulți ani de când beciurile Securității nu mai primiseră încarcerări politic, Ceaușescu i-a trimis la închisoare pe câțiva dintre cei implicați în ambele evenimente. Se văd aici, pe această listă, numele lor. Toate promisiunile fuseseră încălcate.

— Dar aici? întrebă cineva, arătând spre o cutie rotundă, metalică. Seamănă cu ambalajul unei role de film, dar mi se pare mai voluminoasă.

— Chiar asta este, domnule dragă: cutia unei role de film, mai mare decât cea obișnuită, pentru că pelicula e lată, de 70 mm, pentru proiecție panoramică, iar „teaca” trebuie să fie pe măsură. Îmi cer scuze; luat de valul explicațiilor, am sărit peste exponatul acesta foarte ciudat, printre cele mai ciudate din câte există în muzeu-și sunt destule, slavă Domnului... Într-un fel, e mai bine: vom încheia standul acesta atât de încrâncenat cu o „pată de culoare”.

Deasupra cutiei stă scrisă denumirea exponatului. S-o citim: „rolă din filmul „Comuniștii”. E vorba de coproducția sovieto-polono-bulgaro-ceho-ungaro-română în 4 serii, realizată prin anii 1975-76. Am să vă spun povestea fascinantă a unei superproducții născută greu, cu costuri mari (contribuția românilor-peste 6 milioane) și cu... doi spectatori pe teritoriul României! Sună bine, nu-i așa?

— Cum „doi spectatori”? Nu se poate! exclamă domnul care descoperise cutia.

— Ba se poate. Ascultați-i povestea. Pe la începutul lui 1975, s-a prezentat la „România-film”, Centrala producției noastre cinematografice, regizorul sovietic Valerii Ozerov. Insul-autor al celebrei pelicule „Căderea Berlinului”, specializat în montări de mare anvergură, un fel de Sergiu Nicolaescu al rușilor-venise cu misiunea de a coopta cinematografia noastră în realizarea unei super-coproducții care să surprindă evenimentele din vara lui 1944, până la victoria din mai 1945. Mai exact-căderea regimurilor

politico- militare din țările care aveau să formeze ulterior „lagărul socialist”.

Fiecare țară urma să-și realizeze episodul cu povestea ei, de la scenariu până la distribuție, costume, decor, imagine, producție, regie-supervizată de regizorul coordonator Valerii Ozerov, cel ce trebuia să asigure unitatea întregului film-mamut. Premiera urma să fie itinerantă, cu mare fast, în toate capitalele țărilor implicate.

Șefii „României-film” și-au dat seama că nu ei pot lua o astfel de decizie. Au împins propunerea mai sus, la partid, unde va fi îngropată, credeau ei, cunoscând aversiunea lui Ceaușescu la asemenea acțiuni „frățești” din care întotdeauna ieșea în câștig fratele mai mare-URSS. Ozerov n-a dezarmat și nu s-a întors la Moscova. A cerut audiență la Ceaușescu. A obținut-o, pentru că nu era un fitecine, să-l trimiți acasă cu un simplu „mersi, nu servesc”. Mai mult: când apăreau asemenea idei dinspre Moscova, ele erau rostite de gura unui Ozerov, dar emanau din capete mult mai înalte; miroseau a Kremlin de la o poștă!

Rezultatul? Surpriză: Ceaușescu a aprobat. De ce? I-a surâs ideea că, elaborând noi scenariul episodului românesc, vom putea afirma răspicat, în văzul și auzul Europei: România n-a fost eliberată de Armata Roșie, ci prin forțele noastre, iar ostașii români au luptat și s-au jertfit apoi până-n munții Tatra.

S-a acționat rapid. Casa UNU a devenit producătorul episodului românesc, un regizor a început pregătirile, scenariul a fost scris cu sufletul la gură și aprobat, cuvânt cu cuvânt, de Ceaușescu însuși, cu parafă și semnătură, iar distribuția-definitivată în urma probelor filmate. Actorii trebuiau să semene cu personajele reale prezente în dramaturgie: Dej, Bodnăraș și chiar tânărul luptător ilegalist Nicolae Ceaușescu, închis pe-atunci în lagărul de la Târgu-Jiu, pentru care s-a imaginat o secvență la „vorbitoarea” închisorii, unde este chemat de fata iubită, Elena Petrescu, viitoarea soție.

S-a filmat într-un ritm infernal, s-au cheltuit cam 6 milioane lei (pe vremea când un film de 90' cu complexitate medie costa sub 3 milioane), materialul filmat se trimitea la Moscova (numai acolo existau mese de montaj pentru peliculă de 70 mm) și, în timp record, partea română a fost invitată la vizionare, împreună cu toate celelalte țări implicate. Prezența-la

nivel de ministru al culturii sau al cinematografiei, acolo unde exista un asemenea minister.

Românii au văzut și... s-au speriat. Fără să se schimbe niciun cuvânt, nicio virgulă din scriptul semnat și parafat pagină cu pagină, totul era întors pe dos. Montajul intercalase (și în episodul nostru, și în celelalte) cam 4-5 minisecvențe filmate la Kremlin și în teatrele de operațiuni militare, în care mareșalii Armatei Roșii raportau lui Stalin situația frontului, primeau ordine de la generalissim, dădeau ordine „mai jos”, și tăvălugul de foc și oțel se rostogolea necruțător. Pe lângă aceste câteva zeci de secunde, strecurate cu schepsis, tot ce se întâmpla la București sau aiurea devenea un fel de glumiță, în care oameni în toată firea se jucau de-a politica și de-a războiul, crezând că ei determină sau stăpânesc cursul evenimentelor, nu armata lui Stalin. Unde erau comuniștii, cei din titlul filmului-care chiar așa suna: comuniștii? Nu se mai vedeau, din iureșul tancurilor și canonada katiușelor sovietice. Unde erau comuniștii români, cei ce-l determinaseră pe Ceaușescu să aprobe realizarea filmului și să le asigure astfel vizibilitate europeană? Erau acolo, conform scenariului, dar... covârșiți de iureșul impetuos al rușilor, insignifianți, figurație pentru adevărații, marii eroi: Stalin, Jukov, Malinovski etc...

În disperare de cauză, românii au cerut filmul acasă - episodul nostru bine-nțele pentru o vizionare „cu conducerea”. Ozerov nu s-a opus, dar a atras atenția că timpul presează, data premierelor succesive se apropie și este bătută-n cuie, pe agendele conducerilor de partid și de stat. Filmul a ajuns la București, Ceaușescu a fost invitat să-l vadă iar producătorul și toți cei implicați au început să... aștepte. Și-au așteptat... și-au așteptat... mult și nu bine, cum se spune de regulă, ci rău, pentru că telefonul de la Moscova suna zilnic, din ce în ce mai rugător, apoi nervos, apoi disperat, apoi imperativ. Nimeni n-a putut să explice cauza întârzierii. Cum să-i fi spus că spectatorul, singurul spectator care conta, nu l-a văzut, sau, dacă l-a văzut, nu vrea să se pronunțe?

De fapt, îl văzuseră. Și el, și ea. Probabil că i-au înțeles „mesajul”, acel mesaj care speria delegația română, la Moscova. Dar producătorul, directorul Casei UNU, a avansat și altă explicație a tăcerii, absolut uluitoare: cuplul prezidențial s-a văzut în acea secvență dedicată lor, și nu s-a plăcut. E foarte posibil; el apărea, pe lângă Stalin, la proporțiile sale reale, iar ea... cine mai știe cum s-o fi visat retroactiv?!?

Sătul de așteptare, Ozerov ne-a ignorat, pur și simplu. A finisat montajul, a făcut premierele, dar nu și în București (cu episodul românesc în film, desigur), a cules laurii, dar n-a mai vrut să știe nimic despre România și cinematografia română. O fi aflat, probabil, pe canalele serviciilor speciale, că și la București o bucată din filmul lui a avut spectatori: doi.

La sfârșitul anului, când se întocmesc bilanțurile financiare, producătorul a stat cu inima pierită: cheltuisese 6 milioane... pe ce? Cum deconta banii? Să se fi dus la Ceaușescu, să-i ceară bon de predare- primire, ca să se descarce de pagubă? Dar... minune: nimeni nu l-a mai întrebat nimic, deși, în alte cazuri, depășirea unui deviz cu o sută de mii se lăsa cu scandal. Acum... nimic. Tăcere. Nu mai existau nici filmul, nici paguba. „Comuniștii”- episodul românesc devenise ceea ce era girafa în viziunea ardeleanului: „așa ceva nu există!”

V-a plăcut povestea?

Dar... să ne întoarcem la evenimentele sfârșitului de deceniu 9. Reintrăm în registrul grav al faptelor care au zguduit România, schimbându-i destinul. Să mai facem câțiva pași, până la panoul următor. Panoul cu ...

Grupul se conformă.

— Iată fotografii, multe fotografii, de fapt-fotograme din filmele realizate în zilele nebune de 20, 21 și 22 decembrie 1989: coloane, șuvoaie, puhoai de oameni, baricada de la Inter, urmele de sânge care n-au putut fi spălate perfect... Iată fotografia-document fundamental de la mitingul istoric cu „scena balconului-actul II”. Același balcon, același orator, cam aceeași mulțime (parcă mai puțină) care, în urmă cu 21 ani, aplaudase și ovaționase, acum huiduia, fluiera, respingea cu indignare chiar și oferta disperată „vă dau 100 de lei în plus!” Demonstrație perfectă a adevărului că Ceaușescu nu mai înțelegea ce se întâmplă, ce e cu el, cu țara și cu lumea, ce vor zecile de mii de oameni din piață și milioanele care începuseră să umple străzile și piețele...

Așa s-a sfârșit regimul comunist din România: în huiduieli și cu luptă pe baricadă.

— Dar revoluția? Cum a fost revoluția? Întrebă un tânăr. Eu eram foarte mic pe-atunci, dar părinții mi-au povestit că toate canalele de știri din Europa difuzau non-stop imagini din București...

— Vom vorbi și despre revoluție, bine-nțeles. Un eveniment atât de important și atât de bogat în mistere, ciudățenii și curiozități nu putea lipsi

din muzeul nostru. Dar până la revoluție, mai avem de făcut un popas, la un stand foarte important; chiar esențial. Poftiți, vă rog!

PETE ALBE PE TRECUTUL NEGRU

De-abia intrat în ultima sală din „etajul comunismului”, ghidul se îndreaptă cu pași mari spre peretele din fund, acolo unde se termina, de fapt, etajul și sectorul cu pricina. Adunându-și, ca de obicei, vizitatorii în prejmă-i, îi îndemnă să privească. Într-adevăr, aveau ce vedea.

Întregul perete, întins pe mulți metri pătrați, era ticsit cu grafice comparative, înscrisuri cu litere de-o șchioapă, fotografii mărite, tabele, montaje fotografice ingenios îmbinate, iar jos, la baza peretelui-vitrine cu tot felul de documente purtând sigle, antete și ștampile de instituții simandicoase, naționale și internaționale, menite să te convingă pe tine, privitor, că nu te uiți la scorneli, făcături sau falsuri, ci la cifre și date autentice. Așadar un stand imens, plasat sub un titlu pe cât de mare (practic-acoperind tot peretele) pe atât de șocant: PETE ALBE PE TRECUTUL NEGRU. Deși obișnuiți de-acum să treacă din surpriză-n surpriză, vizitatorii se opriră în fața originalului stand, panoramându-l cu priviri contrariate. După descifrarea titlului și deslușirea primelor 2-3 detalii-exponat, toate capetele se întoarseră, ca la comandă, către ghid. În privirile nedumerite se citea lesne întrebarea nerostită: asta ce mai este?

— Ce să fie? le răspunse ghidul, atât de obișnuit cu întrebarea, încât acum nici nu mai așteptă s-o articuleze cineva. Este exact ce spune titlul: „petele albe” ale unui trecut comunist pe care noi, românii vrem nu să-l uităm sau să-l ascundem, ci să-l depășim, pentru că-una peste alta-negrul i-a fost culoarea dominantă. Poate nu un negru intens ca smoala (cu care ne vom întâlni curând, la subsol), poate cu porțiuni de gri, când mai deschis, când mai închis, după etapă, dar în mod cert și cu pete albe. Albe de-a binelea.

Veți întreba, probabil: ce caută un asemenea stand în muzeu? Ce urmărește? Ce vrea? Vă răspund: în niciun caz ilustrarea presupusei șmecherii a românilor de „a umbla cu alba-neagra”. Mulți ne ponegresc, afirmând și propagând ideea. E treaba lor să zică ce vor, dar e treaba, e chiar datoria noastră să ne apărăm. Cum? Simplu: printre altele-creând acest muzeu, expunând pe spațiul unui întreg etaj ciudățeniile nedorite aduse de

comunism în spațiul carpato- danubiano-pontic. N-am ocolit negrul acelor decenii, nu l-am edulcorat, așa cum v-ați convins, parcurgând saloanele și standurile acestui etaj. N-am ascuns nici adevărul că am pășit în mileniul III puternic marcați de „stagiul comunist”, generator de reflexe și reacții păguboase, de care ne dezbrăăm greu. Dar, despărțindu-ne de „aventura comunistă” întinsă pe aproape o jumătate de veac, așa cum ne vom despărți noi, peste câteva minute, de acest etaj, am simțit nevoia unor evaluări mai exacte, mai drepte, mai nuanțate. Și apoi... pentru un „muzeu al ciudățeniilor “ era prea ispășitoare ideea de a căuta albul în negru și chiar a-l găsi, ca să nu-i dăm curs!

Cronologic, când s-a risipit euforia dobândirii condiției de oameni liberi, minți lucide și analitice au început să se întrebe: dincolo de totalitarismul politic sufocant care a scos lumea-n stradă în 1989, dincolo de tarele și limitele sistemului, de care și alte țări s-au lovit, ce n-a mers la noi nici măcar ca în alte părți? Ce-a fost mai rău? Unde au fost „buba” sau „bubele” de care trebuie să scăpăm ca să ne fie mai bine în noua viață liberă? Pentru că, la urma urmei, în 89 s-a luptat și s-a murit nu numai pentru libertate, ci și pentru mai bine. Așadar... unde s-a greșit mai abitir: în industrie? în agricultură? în școală și educație? în sănătate? în ocuparea forței de muncă? în sistemul social de retribuie și stimulare a muncii și performanței? În... în... ce?

Tot căutând răspunsuri, a trecut un sfert de secol. Răgazul, detașarea în timp a permis „minților lucide și analitice” să pună față-n față cifre, date, procente, bilanțuri, fapte indubitabile de-atunci și de-acum, așa cum se vor regăsi ele în anuarele statistice peste decenii și secole. Organizatorii muzeului au avut curiozitatea să consulte cercetările și, vânători de ciudățenii cum sunt, au ajuns la... petele albe din trecutul negru; nu speculații, nu rod al căutării obstinate de paradoxuri și ciudățenii, ci pur și simplu concluzii certe din rapoartele cercetătorilor, statisticienilor, analiștilor, experților și instituțiilor. Odată aflate, ele au devenit... standul în fața căruia vă aflați. Să le fi ascuns? De ce? Doar pentru că, uneori, comparația trecut-prezent dezavantajează prezentul? Ar fi fost o prostie. Am făcut destule, câteva decenii, de ce să mai facem altele? Cosmetizarea, minciuna „la nivel macro” n-au făcut niciun bine pe termen lung celor ce le-au folosit, iar istoria operează numai cu „termen lung”.

Exponatele standului care vă stau în față nu neagă deloc, dar de loc, condamnarea comunismului, condamnare făcută nu cu fățarnicia scribilor

plătiți să condamne, la fel de scârboși ca și cei plătiți să laude, ci cu sinceritatea și îndreptățirea morală a celor ce au suferit sub comunism.

— Un moment, interveni o voce din grup. Dacă înțeleg bine, pornind să localizați și să delimitați ce-a fost mai rău, ați ajuns să descoperiți... ce-a fost mai bine? Asta înseamnă „petele albe”?

Ghidul zâmbi amuzat.

— Ați înțeles corect, domnule dragă. Cu un amendament esențial: am descoperit și „ce-a fost mai bine”, pe lângă multe constatări de „ce-a fost mai rău”. Oricum, vă felicit: ați reușit să vă adaptați perfect universului paradoxurilor, propus de muzeu! Acestea fiind zise... putem începe?

Murmurul de acceptare îl făcu pe conducătorul grupului să se apropie de prima piesă a standului: un panou negru, cam de 3 metri pătrați, găurit de mici orificii, iar sub el, pe o măsuță-un teanc de plăcuțe și un alt teanc de buline albe.

— Priviți cu atenție acest panou. El reprezintă fondul, negru-așa cum istoria va reține că a fost comunismul. E conceput ca un tabel cu mersul trenurilor, cum existau prin gări înainte de era panourilor electronice. Pe coloana din stânga, cea principală, plasăm o plăcuță cu o anume denumire, indicând un anume sector social important; pe coloana din dreapta atașăm-dacă vom conveni că este cazul-o bulină, „pata albă” despre care vorbește standul.

În timp ce vorbea, ghidul apucă plăcuța pe care scria cu majuscule POPULAȚIE și o potrivea în fruntea coloanei stângi, apoi continuă explicația:

— Dacă documentele, cifrele și datele justifică indubitabil calificativul, atunci-și numai atunci!-vom atașa bulina albă în dreptul capitolului respectiv. Începem cu populația. Iată ce spune Anuarul statistic din 1989: România-23.460.000 locuitori. Pentru 2013, încă „se fac săpături”, statistica n-a publicat încă o cifră fermă, dar ea nu va depăși cu mult 19.000.000. Așadar... un minus de circa 4 milioane. În cei 23 de ani n-am trecut prin niciun război devastator, n-am pățit vreo molimă pustiitoare, n-am pierdut provincii cu locuitori cu tot. Pur și simplu, s-a murit mai cu spor decât s-a venit pe lume, dar mai ales milioane de români au părăsit țara. În Evul Mediu, fenomenul se numea bejenie; din satele aparținătoare vreunui boier lacom și câinos din cale-afară, țăranii iobagi fugeau încotro vedeau cu ochii, ca reflex extrem de supraviețuire, depopulând localități și zone întregi. Mai

nou, fenomenul se numește emigrare, legală sau ilegală, și nu este „patent românesc”; dimpotrivă. L-au trăit turcii, grecii, statele nord-africane, iugoslavii și alte țări atât de sărace încât nu-și mai puteau hrăni locuitorii. Nu-i prea onorant să intri în acest „club al săracilor”, dar... am intrat, cifrele sunt imposibil de contrazis. Deci: dacă în perioada 1990-2013 am pierdut circa 4 milioane de locuitori, raportat la 1990... punem bulina albă?

În aprobarea unanimă, ghidul atașă cercul alb în dreptul plăcuței deja afișate.

— Capitolul 2: ȘCOALĂ, INSTRUIRE ȘCOLARĂ; și concomitent cu spusele ghidului, pe tabelă apăru tăblița cu aceste cuvinte.

— Iată câteva date referitoare la școlarizarea populației. 1940: procent record în analfabetism pe plan european, deci... bilă neagră pentru acel timp; în 1947 începe campania de cuprindere a tuturor copiilor de vârstă școlară în sistemul de învățământ și-atenție!-eradicarea analfabetismului populației de toate vârstele de la orașe și sate, un veritabil „război”, încheiat prin 1955-56.

— Încheiat? Chiar încheiat? se auzi o voce neîncrezătoare.

— Știți ce înseamnă „război încheiat”, răspunse ghidul. Întocmai ca după al 2-lea Război mondial, vor mai fi rămas prin nu știu ce junglă niscaiva combatanți care n-au aflat că s-a făcut pace...

Aceeași voce mefientă reluă întrebarea mai tranșant:

— Cine garantează că autoritățile comuniste n-au raportat cifre false, cum au făcut-o în diverse alte ocazii și pentru numeroase alte sectoare?

Răspunsul ghidului întârzie câteva clipe. Când se făcu auzit, el sună parcă altfel, diferit de tonul detașat, nonșalant, uneori de-a dreptul șăgalnic cu care își obișnuise vizitatorii.

— Domnul meu, e dreptul dumneavoastră să vă îndoiiți. Ne-a spus-o Descartes: „Mă îndoiesc, deci cuget; cuget-deci exist”. V-am mai remarcat astăzi; dumneavoastră sunteți francesul urnit din țara lui Descartes. V-am ghicit?

Francezul, căci el era!-confirmă zâmbind, spre hazul general. Ghidul reluă:

— Personal n-aș putea jura că nu știu câți la sută (dar mai degrabă la mie) dintre bătrânii analfabeți nu vor fi reușit să se strecoare prin sita alfabetizatorilor, dar... permiteți-mi un moment de confesiune absolut

neoficială. Vă spun ce-au făcut părinții mei, ambii-învățători într-un sat din Bărăgan ce însuma vreo 400 de locuitori, dintre care peste 150 de analfabeți adulți. De trei ori pe săptămână, iar uneori și duminica, după slujba de la biserică, adulții neștiutori de carte veneau la școală după ce copiii lor părăseau clasele, se înghesuiau în băncile prea strâmte pentru ei, deschideau abecedarele și caietele, apoi începeau să se lupte cu literele, silabele, cuvintele, propozițiunile și apoi cu cifrele. Au fost câțiva vârstnici, în special femei, care s-au rușinat ori pur și simplu n-au putut să ia drumul școlii, acolo unde nu copiii, ci nepoții lor învățau carte. Ei bine, învățătorii satului au mers la ei acasă, i-au „școlit la domiciliu” și nu s-au lăsat până când elevii cu părul alb nu au deprins scrisul, cititul și socotitul, atât cât să poată citi sau scrie o scrisoare, descifra o pagină de carte, un articol de ziar sau depune iscălitura pe un act în cunoștință de cauză. „Apostolii satelor”, cum inspirat i-a poreclit cineva pe învățători, și-au mai făcut odată datoria, nu față de regimul comunist, inițiatorul acțiunii, ci față de lumea amărâtă din care se trăgeau și alături de care își trăiau viața. Regret, dar... în afara acestei mărturii, alte asigurări de autenticitate a cifrelor din documentele vremii eu nu pot să vă ofer.

Vizitatorul sceptic, vizibil emoționat, concluzionează:

— Deci... „pată albă”.

— Nu. Încă nu, răspunse ghidul, pentru că școală și educație școlară nu înseamnă doar scris, citit, adunare, scădere, înmulțire și împărțire. Și apoi...ne trebuie termenul de comparație. Iată-l. România-2013: țara cu cel mai mare procent de analfabeți din Europa. Așadar... efortul părinților mei, al miilor de „apostoli ai satelor” a fost inutil. Perspectiva? Și mai alarmantă: din 6 copii care-și încep viața școlară, unul este victima abandonului școlar; și aici deținem nedoritul record european. Abandonul se produce, preponderent, în primii 3-4 ani de școlarizare, atunci când orice copil care părăsește școala înseamnă un analfabet în plus. Asta-în timp ce se fac eforturi pentru informatizarea școlilor, pentru introducerea procedurilor moderne, sofisticate, în procesul de învățământ. E bun internetul, desigur, dar... ce te faci cu analfabeții? Pentru că oamenii legii avertizează: orice procent în plus la abandonul școlar se regăsește îndoit în creșterea delincvenței juvenile, a infracționalității în general.

Revenind la învățământ ca sistem, manualele și programele școlare au plătit, pe vremuri, nedoritul tribut „politicii înțelepte a partidului”, dar

școala românească a știut, a reușit să rămână solidă, temeinică, deschisă tuturor categoriilor sociale, complet gratuită, fără bani de șpagă pentru profesori adunați de la părinți printr-un voluntariat obligatoriu, cu performanțe invidiate în multe țări ale lumii, de unde veneau mii de tineri să învețe, să se specializeze la noi; recunoaștere unanimă, așadar... Acum... cred că putem conchide: da, școala românească, educația au fost o pată albă pe trecutul negru. S-o marcăm.

Pe tabla neagră apăru, astfel, a doua bulină albă.

— Obosiți? Facem pauză? întrebă ghidul. La cerea unanimă, tot el anunță:

— Perfect. Mergem mai departe. „Atacăm” capitolul 3: INDUSTRIE, CONSTRUCȚII. Iată plăcuța; acum să vedem și situația. Aici, la exponatul din dreapta, sunt cifrele industriei și construcțiilor. Priviți graficul dinamicii anuale, din 1965 până-n 1989: principalele ramuri industriale, principalele produse, număr de unități, acoperirea teritoriului, personalul cuprins în procesul de producție, principalele destinații pentru export, țările în care firme românești de construcții munceau ca la ele-acasă, mereu solicitate, mereu cu front de lucru, de cele mai multe ori cu materiale și tehnologii românești...

— Interesant! Întrerupse o voce din grup. Întrevăd și aici o „pată albă”, dacă n-ar intra în discuție calitatea produselor...

— Mulțumesc de întrerupere; mi-ați ridicat mingea la fileu! Tocmai mă pregăteam să vă spun ce căutare aveau pe piața externă încălțăminte Guban, mobila românească, stofele de la „Dorobanțul”, utilajul de foraj petrolier de mare adâncime produs la Ploiești, plăcuțele ceramice folosite de NASA la programul spațial american, produse la Târgoviște... Sunt prea multe, ca să lungim lista cu ele; apropiați-vă și citiți-le. Cele caligrafiate cu litere gotice erau considerate produse de lux, după normele europene ale vremii...

Urmându-i îndemnul, vizitatorii se apropieară; după lectură, grupul se reuni, în așteptarea altor explicații-care nu întârziară:

— Cât despre performanțele constructorilor noștri, am să vă ofer cu voia dumneavoastră, câteva date despre realizarea Metroului bucureștean, care nu și-au găsit loc în stand, din păcate.

Iată-le; și ghidul începu să citească dintr-un prospect, scos atunci din buzunarul hainei:

— Metroul-1989: 67 km, 49 stații; proiectare exclusiv românească, execuție exclusiv românească, folosindu-se tehnologie exclusiv românească. Dar pentru că ați întrebat de calitate, adică de performanțe, iată câteva: locul șapte în lume după dificultatea solului (aluvionar, mâlos, cu subtraversări de râuri, cu apă subterană la nici 2 metri de la suprafață); locul doi în lume după viteza de înaintare a construcției, cu 4,5 km pe an „dați la cheie”; al șaptelea metrou din lume (după Londra, Paris, Chicago, Moscova, Beijing, Berlin) la care proiectanții și constructorii n-au cooperat cu nimeni din afara țării-firmă, instituție sau persoană fizică. Dacă doriți să

vedeți cum arată și cum funcționează Metroul bucureștean, vă invit la o plimbare, când doriți. Mulțumit?

Datelor prezentate până acum li se contrapun cifrele perioadei 1990-2014. Iată-le! Să le mai comparăm? E inutil, de vreme ce raportul real se rezumă perfect într-o propoziție din programul de guvernare cu care actuala Putere a câștigat ultimele alegeri: „ne propunem reindustrializarea țării”.

Clar? Adică... o luăm de la capăt; ce-am avut s-a cam dus. Dar vom reveni la această temă când vom poposi în etajul Tranziției.

— Deci... „pată albă” și la industrie? Îl „ajută în muncă” un vizitator.

— Nu complet. Există aici niște puncte negre în interiorul culorii albe: sunt greșelile de opțiune comise prin anii '60, când petrolul și energia erau extrem de ieftine, făcându-l pe Ceaușescu să mizeze masiv pe industrii energofage și mari consumatoare de petrol. Lipsa de viziune ne-a costat mult; a supus economia țării la eforturi și sacrificii. Rețineți însă: deși nu toate unitățile aduceau profit, cele mai multe reușeau să o facă. Și, mai ales, nu uitați că tot ce câștiga industria mergea la bugetul țării, pentru că unitățile erau românești; profitul nu se repatria, ci rămânea în patria producătoare a profitului, finanțând sănătatea, școala, programele sociale, investițiile de interes public.

— Și-atunci... cum rămâne? insistă vizitatorul.

— Vă propun o formulă de compromis: „pată albă-dalmațiană”, cu puncte negre în interior, și totul-pe fundal de trecut negru! Ce ziceți; vă surâde soluția? Bun, o adoptăm, concluzionă ghidul, agățând bulina pestriță la locul ei. Mergem mai departe.

Pe tablă, la capitolul 4, apără o nouă tăbliță: AGRICULTURA.

— Iată un capitol complicat, își începu ghidul prezentarea. Cantitativ, totul e clar: în sfertul de veac post-decembrist am produs multi mai puțin decât înainte. Din exportatori de produse agricole am ajuns să cumpărăm mâncare din străinătate. Dar nu asta, nu numai asta e problema. România închegase unități agricole cu suprafețe mari, aliniindu-se singurului mod de a face agricultură modernă, rentabilă. E adevărat, la ele s-a ajuns prin abuz, prin colectivizare forțată, proces generator de numeroase drame omenești, dar unitățile existau; pe ele se putea construi, rapid și sigur, poate cel mai important contributor la atât de mult râvnita bogăție națională. Trebuia doar ca, în locul defunctei economii socialiste de comandă, noua economie de

piață să le transforme în unități cooperatiste de proprietari privați (scuzați-mi pleonasmul!), așa cum există în multe locuri din lume.

— Era posibilă o asemenea transformare „din mers”? Întrebă cineva, cu vădită neîncredere.

— Desigur. Experiența nemților a dovedit-o. Și în vechea Germanie divizată, RDG ajunsese la mari unități agricole prin colectivizare nu tocmai benevolă-ca să mă exprim eufemistic; acolo, căderea comunismului nu le-a distrămat, ci le-a transformat în exploatații capitaliste atât de eficiente, încât asigură circa 70% din hrana Germaniei reunificate! Noi, românii, le-am pulverizat, pricopsindu-ne cu milioane de mici proprietari, dar cu o agricultură de subzistență, cu zeci de mii de hectare nelucrate, cu sistemul național de irigații distrus, cu unitățile de cercetare desființate sau muribunde.

— De ce n-ați procedat și în România cum au făcut nemții? Întrebă, din nou, neîncrezătorul.

— Pentru că... n-am avut nemți acolo, sus, la decizie. Acum... plătim: peste 10% din suprafața agricolă a țării a trecut deja în proprietate străină. În piață strigam din răspuțeri „nu ne vindem țara”, dar la notariate întocmeam de zor acte de vânzare, hectar cu hectar, a unei zecimi din „grâнарul Europei”-cum era numită, cândva, România.

Concluzia? Fără dubii-agricultura = „pată albă”. Să punem bulina la locul ei, încheie ghidul; ceea ce și făcu.

— Au mai rămas patru capitole majore: politici sociale, forță investițională, datorie externă, ocuparea forței de muncă. Le vom parcurge repede; la toate patru, cifrele vorbesc de la sine. Iată-le.

Datoria externă: 1990 = 0; 2014 = peste 20 miliarde de euro. Banii n-au fost împrumutați pentru proiecte de anvergură, ci pentru (atenție:) salarii, pensii, cheltuieli curente. Deci; la o populație redusă cu 4 milioane și la un număr de salariați mai mic cu sute de mii, statul poate asigura acum retribuția doar împrumutându-se. Trăim pe datorie, cum s-ar spune, deși-când ne-am cucerit libertatea-nu datoram nimănui niciun leu; ciudățeniile istoriei... Este „pată albă” ? Este. S-o marcăm.

Ocuparea forței de muncă. 1990 = șomaj 0; 2014 = șomaj circa 7%. Nu mai comentăm: „pată albă”.

Politici sociale și forță investițională, „la grămadă”, pentru că sunt strâns legate: nici aici nu încap prea multe comentarii. Priviți cifrele, pe

subcapitole: accesul la sănătate și la odihnă, echitatea raportului dintre veniturile mari și mici...

Cineva din grup solicită o lămurire:

— Nu este bine că s-a renunțat la egalitarismul comunist? Nu e normal ca profesorul universitar să câștige mult mai mult decât liftierul, sau neurochirurgul-mult mai mult decât brancardierul?

— Ba da, dragă domnule, dar nu în primul rând la grila de salarizare se referă cifrele. Ele relevă apariția sărăciei extreme, adâncirea prăpastiei dintre cei foarte bogați și cei săraci, imposibilitatea practică a unei familii tinere să-și asigure o locuință în timp ce se înmulțesc vtile cu 20-30 de camere... Dar și treaba asta o s-o amănunțim la Tranziție.

Investițional, celor 47 de stații ale Metroului de-abia am reușit să le adăugăm încă 6; canalul Siret-Prut, esențial pentru irigarea unei suprafețe imense, deși fusese început, a fost abandonat din lipsă de fonduri; construcția de locuințe sociale a rămas, și ea, un vis frumos. De fapt, situația în acest domeniu nu trebuie să surprindă: soluțiile de culoare socialistă ale defunctului regim l-au ținut în viață aproape cinci decenii, ascunzându-i sau estompându-i carentele, viciile, limitele. Dar cifrele sunt cifre și, în lumina lor, cele 8 „pete albe”, ne place sau nu... există, se susțin.

Discursul se curmă brusc, spre nedumerirea vizitatorilor. Ghidul, până în acea clipă extrem de hotărât în atacarea fiecărei fraze, întocmai ca un actor perfect stăpân pe rolul său, rămase o clipă pe gânduri; omul căuta, parcă, nu cuvintele, ci chiar răspunsul la întrebarea: să spun, să nu spun?...

Indecizia dură câteva secunde bune, apoi:

— Vă rog să mă scuzați. Am stat în cumpănă dacă este cazul să abordez, sau nu, tema pe care nici organizatorii nu s-au decis încă dacă e bine s-o includă în tematica muzeului. Ei bine, eu am s-o fac.

De ce? Pentru că, dintre toate grupurile pe care le-am condus, dumneavoastră sunteți cei mai interesați, cei mai activi, cu întrebările cele mai inteligente și pertinente. Voi încerca, deci, cu dumneavoastră, o „premieră absolută” pentru ipostaza de ghid în care mă aflu, și vă voi prezenta-din proprie inițiativă și pe propria răspundere-cea de a 9-a posibilă „pată albă” pe trecutul negru românesc, dacă o veți considera justificată.

— Ne flatați, domnule, glăsui un asiatic în numele grupului, și vă mulțumim pentru apreciere, dar, dacă se poate, ați putea să ne dezvăluiți ce

i-a împiedicat pe organizatorii muzeului să facă exact ce faceți dumneavoastră acum, cu și pentru noi?

Zâmbind satisfăcut, ghidul răspunse:

— Mă felicit pentru idee; întrebarea dumneavoastră dovedește că sunteți publicul ideal pentru un asemenea experiment. Da, desigur, rațiunea organizatorilor poate fi dezvăluită pentru că nu deconspiră niciun mare secret. Nici măcar unul mic. A 9-a „pată albă” ar putea fi creația artistică. Nu spun este, ci ar putea fi. Așa a și fost propusă, dar...a picat. Argumentul? În acest domeniu atât de special, de sensibil, de inefabil, de refractar la cifre, statistici și raportări cantitative, este imposibil să cuantifici, să măsoari, să numeri și să decizi: e mai bine sau e mai rău.

Precizez: nu e vorba de producția și de consumul bunurilor culturale, unde „trecutul” spulberă, pur și simplu, prezentul: număr de traduceri din literaturi străine, apariții și mai ales tiraje ale creației literare autohtone, vânzări de carte, număr de cititori, număr de spectatori în cinematografe la mia de locuitori, număr de spectatori în teatre, subvenționarea culturii de la bugetul statului etc... Ca să mă înțelegeți pe deplin, iată un exemplu, și nu cel mai grav: în 1990, România avea circa 450 săli de cinema; în anul de grație 2014, numărul lor a ajuns la... 30, restul devenind săli de bingo, discoteci, restaurante pentru nunți și paranghelii, magazine de mobilă sau, pur și simplu... ruine încă nedemolate. Nu-i de mirare, deci, că numărul spectatorilor a scăzut de 50 de ori față de 1990 și că 78% din orașele țării, unele dintre ele ditamai capitale de județ, nu au niciun cinematograf funcțional! Înțelegeți dimensiunile fenomenului și gravitatea situației?

Revin și spun: în judecata de valoare despre care vă vorbesc, a fost luată creația ca atare, numărul dar, mai ales „gabaritul” artistic al creatorilor, impactul operei lor asupra publicului, ponderea lor în viața spirituală a românilor.

Pilduitoare în această ordine de idei este o istorioară strict autentică, relatată de un mare scriitor sovietic la tribuna congresului scriitorilor din defuncta URSS, unde el a adus-o tocmai pentru a stăvili „stahanovismul” cantitativist când e vorba de artă. Spunea scriitorul: la o adunare de bilanț a condeierilor dintr-un ținut sovietic (pe undeva, pe la Iasnaia Poliana), raportorul se mândrea foarte cu realizările puterii sovietice locale în domeniul creației literare: dacă înainte de revoluție ținutul cu pricina avea un singur scriitor, acum, după revoluție, ne mândrim cu 37 de scriitori.

Superioritate zdrobitoare! Ceea ce nu spunea raportorul triumfalist era faptul că acel unic scriitor prerevoluționar din zonă se numea Lev Nikolaevici Tolstoi, în timp ce, despre cei 37 postrevoluționari nu auzise nimeni, nimic...

Această istorioară a înclinat votul în Consiliul științific al muzeului. Dar... hai să încercăm; în fond, nu comitem o crimă. Se află, cumva, printre dumneavoastră persoane care cunosc cât de cât literatura română, sau teatrul, sau cinematografia, sau muzica noastră?

Cinci mâini se ridicară, bucurându-l vizibil pe curajosul ghid. Doi tineri vizitatori se dovediră a fi masteranzi chiar în domeniul literaturii la Universitatea din Praga, unul-traducător din proza românească pentru o editură din Beijing, cu studii universitare de limbă română făcute la București, iar ceilalți doi-studenți, unul la Conservator, altul la Teatru, într-o țară nordică, familiarizați cât de cât cu muzica și cu filmul de la noi.

Știind mai exact pe cine are-n față, ghidul începu:

— Deci: în literatura română, intervalul 1945-1990 înseamnă operele câtorva scriitori pe deplin afirmați sau în curs de afirmare încă din perioada interbelică: George Călinescu, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Geo Bogza; pe Sadoveanu nu-l mai punem, pentru că maestrul își cam încheiase opera viabilă. Apoi: Marin Preda, Eugen Barbu, D. R. Popescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, apoi Mirodan, Mazilu, Băieșu, Fănuș, dar și Radu Tudoran, Geo Dumitrescu, Augustin Buzura, Al. Ivasiuc și încă alte nume care nu-mi vin în minte acum, pe loc. Cel puțin 2-3 dintre cei pomeniți au fost atinși, măcar în treacăt, de aripa geniului... și-atunci vă întreb: dacă am pune aceste nume pe un talger al unei imaginare balanțe, iar pe celălalt talger-numele cu care defilează scriitorimea post-decembristă din România, în ce parte credeți că s-ar înclina balanța? Menționez-pentru a oferi toate datele și a nu fi suspectat de partizanat nostalgic: chiar dacă în talgerul post-decembrist se află un Premiu Nobel pentru literatură (Herta Müller), cui credeți că ar da balanța câștig de cauză?

Unul dintre cei doi masteranzi cehi nu întârzie să exclame:

— Ooo, dar nici nu se discută! Evident că nici Cărtărescu, nici Norman Manea, nici Gabriela Adameșteanu și ceilalți câțiva obișnuiți ai târgurilor de carte din ultimii ani n-au cum să facă față într-o competiție cu numele citate de dumneavoastră!

Ghidul interveni prompt:

— Ați rostit cuvântul „competiție”. Vedeți? Tocmai aceasta e problema: organizatorii muzeului n-au vrut să transfere criteriile lumii sportului, unde se întocmesc clasamente, în lumea creației artistice. Aici valorile nu se măsoară în puncte și scoruri, nu există „podium”, „top 3”, „top 6” sau „top 10”. Timpul, doar timpul stabilește ierarhiile, istoria fiecărei arte așează pe fiecare la locul său, în consens cu locul ocupat de fiecare creator în conștiința publică, dincolo de aprecierile specialiștilor.

A fost o dezbatere aprinsă pe această temă în consiliul științific al muzeului. Deocamdată a învins votul contra. Vă mărturisesc: eu am votat pentru.

— Interesant! exclamă masterandul ceh. Ne puteți spune de ce?

— Cu plăcere. Am făcut-o nu pentru că n-aș fi de acord cu argumentele opozanților, ci dintr-un cu totul alt motiv: a sosit timpul, cred, să demontăm odată pentru totdeauna teza stupidă și absurdă, aproape criminală a „vidului cultural” românesc din jumătatea de secol comunistă. Când epoca incriminată (epocă ce-și merită incriminarea, dar pentru cu totul alte culpe) a fost ilustrată de asemenea nume și de asemenea opere, nu numai în literatură, ci și în toate celelalte arte, e strigător la cer să afirmi că România a fost o „Sahară” a creației artistice, un deșert cultural care a primit primele picături de „apă vie” de la noua eră proclamată la televizor-culmea!-de un fost poet, actualmente cârciumar, producător și negustor de hrană nespirtuală, ci strict culinară.

Măcar pentru a combate (cu argumente!) o asemenea minciună ticăloasă, ar merita să spună muzeul nostru vizitatorilor săi cum au stat lucrurile și în literatură, și în teatru, și în muzică, și în arta plastică, și chiar în cinematografie, domeniu în care generația tânără s-a mișcat mai repede și mai vizibil decât în alte domenii, intrând în grațiile criticii și festivalurilor internaționale, dar „pierzând partida” în confruntarea cu publicul autohton.

Concluzia? Considerați, dragi prieteni (dați-mi voie să vă numesc așa!), toată discuția noastră despre artă și creație drept o paranteză la itinerariul oficial. După cum vedeți, nu am nici tăbliță cu denumirea domeniului, nici „bulină albă” gata pregătită.

Și cu asta ne despărțim de...

— Nu încă, nu încă! interveni energic un vizitator. Ne-ați prezentat multe ciudățenii până acum, dar n-ați elucidat una majoră, cel mai greu de explicat. Dacă marcăm opt asemenea „pete albe” la numărul de locuitori,

industrie, agricultură, școală, ocuparea forței de muncă, datoria externă, atunci... vă rog să mă lămuriți: negru ce mai rămâne?

Ghidul păru descumpănit; întrebarea nu-i mai fusese pusă niciodată atât de tranșant. Replica nu se lăsă, totuși, prea mult așteptată.

— Întrebarea dumneavoastră are cel puțin două răspunsuri posibile. Unul, în registrul „umorului negru”, ar suna așa: la orice operație de scădere, după ce scazi și scazi și scazi, rămâne... restul, calculat de fiecare după credința sa despre ce-i trebuie unui popor ca să trăiască în demnitate și bunăstare. Nu vă ofer însă acest răspuns; îl consider cinic și nedrept.

În cazul nostru, al românilor, restul-fără ghilimelele peiorative-pentru care oamenii au ieșit în stradă și au murit, se numește LIBERTATE. E atât de prețioasă încât nu poate fi cântărită, măsurată, comparată cu nimic. Tot ce se construiește fără ea, până la urmă se destramă, moare, se stinge ca o plantă fără apă și soare. Dacă n-am știut ce să facem cu libertatea, odată cucerită, asta e vina noastră, a românilor. Ne-au trebuit ani de zile ca să ne dezmeticim. Am făcut-o greu, târziu, pierzând multe „trenuri”, trecând pe lângă multe ocazii, ratând multe șanse, cedând prea multor ispite și înghițind, naiv, multe „nade” aruncate de pescuitori în apă tulbure. Mai mult: din anumite puncte de vedere, nu ne-am limpezit pe deplin mințile nici acum.

— Ce-ați câștigat, de fapt? Întrebă cineva.

— Multe! Putem gândi liber, dar am înțeles târziu că trebuie să o facem și înțelept. Putem exprima deschis părerile, opiniile, convingerile, dar acum-de-abia acum-știm că ele trebuie să fie și competente sau măcar raționale. Putem să ne alegem conducătorii, de sus până jos, dar... vai, cât de prost am ales în prea multe rânduri și cât de ușor ne-am lăsat înșelați de impostori! Putem să ne informăm fără teamă că „ne toarnă” vecinul ce post de radio ascultăm, putem să ne mișcăm prin lume, să vedem „la fața locului” ce și cum fac alții, putem să protestăm, să ne luptăm pentru drepturile noastre, și dacă o facem, știm că măcar justiția europeană ne va face dreptate, când cea din România încă nu e în stare, putem să ne asociem liber (dar dacă o facem pentru a sparge bancomate „afară”- e răspundereași reușirea noastră!), putem să nu acceptăm pasivi nedreptatea, chiar dacă lupta se poartă cu sistemul sau cu statul... putem să fim întreprinzători, să ne construim o afacere, ba chiar să facem comerț exterior (pe vremuri-

monopol de stat), dar nu cu carne de damă „în viu”, cum fac unii, înfundând pușcăria și făcând țara de răs...

Putem face multe. Poate mai puțin decât am fi dorit, decât am crezut, dar... e un punct de plecare; singurul de la care se poate construi ceva durabil și drept.

— Să înțeleg că acceptați libertatea în sărăcie? Întrebă cineva.

— Nu, domnule. În nici un caz; încercam să pledez pentru îndestularea-dacă nu chiar bogăția-în libertate.

— Dar n-ați obținut-o, înțeleg, nu se dădu bătut autorul întrebării anterioare.

— Aveți dreptate, dar e vina noastră, nu a libertății ca stare. Încercăm să recuperăm timpul pierdut; sper să și reușim. Oricum, intervenția dumneavoastră mă ajută să formulez al doilea motiv care exonerează prezentul în competiția inevitabilă cu trecutul, sau măcar îi diminuează inferioritatea. Comunismul predecembrist adună, din cei 45 de ani de existență, cel puțin 35 de ani de reconstrucție și construcție frenetică (fie ea și mai puțin inspirată, pe anumite zone). Prezentul post-decembrist are cu un deceniu mai puțin, cei zece ani următori putând aduce-dacă ne-am trezit de-a binelea și definitiv-răsturnări spectaculoase de situație.

De altfel, sociologia și știința conducerii spun că un macrosistem bine articulat, cu reguli clare, precise și coerente, chiar dacă include în construcția sa deficiențe sau criterii discutabile, este întotdeauna mai eficient decât haosul, anomia, vidul legislativ sau impotența punitivă a legii (chiar dacă legea există și e dreaptă), confuzia valorilor, apa tulbure-devenită mediul vieții sociale. Primul caz, cu toate imperfecțiunile și defectele sale, oferă predictibilitate; știi la ce să te aștepți, cunoști „regula jocului” și te poți adapta; al doilea... nicio șansă, Dumnezeu cu mila, dar divinitatea nu s-a prea dovedit miloasă cu cei ce așteaptă totul de la ea.

— Dacă-mi permiteți... se auzi o voce.

— Cu plăcere, vă ascult, răspunse prompt ghidul.

— Era atât de greu să construiți de la bun început un sistem și corect, și coerent, care să vă scutească de haosul, de anomia despre care ne-ați vorbit? Existau modele! Anul 1990 nu găsisse omenirea nici în feudalism, nici în perioada acumulării primitive a capitalului, stadiul capitalismului sălbatic. Era suficient să copiați ce-au făcut alții, să le evitați greșelile...

Ghidul zâmbi; auzea întrebarea-remarcă pentru a nu știu câta oară.

— Vedeți... E limita-ca să nu zic drama-științelor sociale, a politicii, că operează cu mase mari de oameni, nu cu șoareci, cobai sau cu eșantioane umane minuscule. Da, existau modele pe mapamond, dar mai exista aici, la noi, presiunea internă a 23 de milioane de oameni care voiau soluții atunci, rapid; exista liota de veleitari și profitori care se înghesuiau la ușile puterii, convinși că „acum e momentul”, acum ori niciodată; unii au și intrat, au urcat scările și s-au înfipt în scaune decizionale. Tumultul evenimentelor n-a dat nimănui răgazul să se retragă în liniștea laboratorului, să studieze modelele, să gândească adaptările strict necesare la specificul nostru, să încerce simulări pe eșantioane mici și să propună, în final, un sistem coerent, logic, eficient și aplicabil imediat. Cine și cum să fi făcut-o?

— Dar... acum? reveni vizitatorul insistent.

— Acum, stimate domn... dar de ce să facem teorii, când vă pot răspunde aplicat: priviți acest muzeu; reamintiți-vă exponatele acestui etaj, rememorați toate explicațiile mele. Toate sunt dovezi că lucrurile se limpezesc, se așează, se decantează. Știm ce-a fost bine sau rău, știm ce vrem; începe să ne fie mai clar și cum.

Cât despre acest stand, al „petelor albe pe trecutul negru”, el nu s-a născut din intenția de a cosmetiza trecutul sau de a denigra prezentul. Am vrut, pur și simplu, să temperăm judecățile stupide, condamnările „în bloc”, etichetările „după ureche” sau „după cum bate vântul” politic, demagogia deșăntată, minciuna deghizată în adevăr. Dar despre dinamica prezentului, atâta câtă este, vom vorbi mai pe larg și mai aplicat în etajul următor, consacrat TRANZIȚIEI. Să pornim către el; personal, o fac cu zâmbetul pe buze, și vă sfătuiesc să procedați la fel. Asta nu pentru că un clasic ne-a învățat, cândva, că „omenirea se desparte de trecut râzând”, ci pentru că surprizele și curiozitățile sus-numitei TRANZIȚII, unele de tot hazul (dacă n-ar fi de tot plânsul), merită cu prisosință, drept aconto, un zâmbet. Veți vedea!

Îndemnul ghidului avu un efect miraculos: grupul porni în pas vioi spre etajul surprizelor, înghesuindu-se pe scară.

REVOLUȚIA ROMÂNĂ, ÎN DIRECT ȘI ÎN CULISE

Grupul poposi într-un spațiu generos, ocupat de câteva standuri, toate dominate de fotografia imensă a unei clădiri-turn cu 12 etaje. Ajuns în fața ei, ghidul își începu explicațiile.

— Iată sediul Televiziunii Române. De aici s-a dat semnalul către țară. De aici au pornit primele mesaje, primele chemări, primele strigăte de „victorieeeee!” sau de „ajutooor!”, primele informații contradictorii, primele alarme reale și false, primele acuze și dezvinovățiri, primele platforme-program cu bătaie spre o lună sau un secol... Iar acest medalion foto, încastrat în fotografia mare, vă prezintă celebrul Studio 4 al RTV, locul de unde s-a transmis pentru prima dată în istoria televiziunii mondiale o revoluție în direct, minut cu minut, ceas cu ceas, timp de aproape trei săptămâni, dar cu reverberații puternice încă în alte câteva luni bune.

Tot aici, în turn, pe mesele și birourile etajului 11, rezervate conducerii, s-au redactat primele proclamații către țară, prima schiță a intențiilor noii structuri de putere de-abia înfiripate, ca și prima listă a conducerii provizorii ce prelua frâiele. Și tot aici, în pereții etajelor superioare, s-au înfipt primele gloanțe, pornite din arme cu lunetă, plasate pe acoperișurile clădirilor din jur...

— S-a tras? Cine-a tras și... în cine? De ce? —se auzi o voce.

— Veți afla imediat, răspunse ghidul cu voce sigură, deși știa că măcar una dintre întrebări va rămâne fără răspuns. De altfel, sunt convins că, după expozeul meu, voi avea de făcut față multor altor întrebări absolut firești. Dar toate la timpul lor...

În clipa aceea, ghidul se auzi strigat de la vreo 10-12 metri distanță. Un vizitator răzlețit de grup, pornit de capul lui către standul următor, îi solicita cu voce înaltă explicații pentru ceea ce avea sub priviri și nu înțelegea cu niciun chip. Ghidul porni spre el, grupul îl urmă, și - odată joncțiunea făcută-vizitatorul arătă spre panoul de pe care două înscrisuri mari și ciudate te puneau pe gânduri, într-adevăr. Unul, un titlu de film, chiar sugerând-prin pelicula perforată pe margini din care erau formate literele-că dilema vine dinspre zona cinematografică, se întreba: „A fost sau n-a fost?”. Al doilea, aflat alături, înfățișa un actor costumat în Hamlet; capul îi aparținea lui Ion Caramitru, iar cunoscutul actor ținea în mână - întocmai ca celebrul personaj interpretat de el pe scenă- un craniu, textul rostit de actor sunând așa: „A fi (fost) sau a nu fi (fost)? (Nu numai) Aceasta-i întrebarea!?!”

Vizitatorul „recuperat” de grup, tocmai francezul îndrăgostit de claritate și logică, se uita la panou și nu înțelegea nimic. Aștepta explicații. Ghidul se grăbi să le ofere.

— Cer scuze; și dumneavoastră, domnule, pentru că v-am lăsat o clipă fără „busola” înscrisă în fișa postului meu, și dumneavoastră, doamnelor și domnilor, pentru că n-am ales cea mai bună tactică de abordare a standului. Am început cu turnul televiziunii datorită rolului de vitrină, centru vital, placă turnantă și ghem de interese jucat de TVR în acele zile. Trebuia, de fapt, să încep cu... începutul, cu întrebările fundamentale ce s-au pus și se mai pun încă. Prima dintre ele: a fost sau n-a fost revoluție? Exact așa s-a întrebat un regizor de film, botezându-și astfel pelicula.

— Dar ce să fi fost altceva? întrebă francezul nedumerit.

— Unii au spus „lovitură de stat”, „lovitură de palat”, „complot menit să schimbe puterea”; alții - „lovitură militară”...

— Aveau argumente?

— Unul singur, oarecum: într-adevăr, un general, șeful marelui stat major, a deținut timp de câteva ore comanda armatei. Părăsită de comandantul suprem Nicolae Ceaușescu, rămasă fără ministru, ucis sau sinucis în vârtejul evenimentelor, armata era singura forță care, în acele momente de cumpănă, putea face orice.

— Chiar orice? Imaginile din epocă arătau un oraș invadat de mulțime, străzile și piețele erau înțesate!

— Da, e adevărat, dar sentimentul plinar de victorie, de izbăvire, n-a venit decât odată cu strigătul „armata e cu noi!” Atunci, persoana rămasă la conducerea armatei era generalul, șef al Marelui stat major, ce reușise să-l urce în elicopter pe Nicolae Ceaușescu. El putea ordona armatei să intre în cazărmi sau să restabilească ordinea în oraș. Dar pentru mai bună înțelegere a faptelor, iată-abreviată la maximum- cronologia evenimentelor, consemnată pe acest panou; priviți-l, cu scuzele de rigoare pentru cei ce cunosc din alte surse filmul revoluției.

...15-16 decembrie: Timișoara se rășcoală. Fitilul exploziei: arestarea la domiciliu a preotului reformat László Tókéș, insul fără niciun alt merit în evenimente. Orașul se proclamă zonă liberă de comunism, gest plătit cu sânge, pentru că armata primește ordin să tragă în plin; și trage, fără să poată înăbuși revolta. Panoul vă prezintă numărul victimelor, imagini-document, mărturii cutremurătoare ale participanților la evenimente...

Al doilea panou: „Azi la Timișoara, mâine-n toată țara!”, slogan profetic, pentru că, patru zile mai târziu, Bucureștiul fierbe. În 21 decembrie se ridică baricada de la Intercontinental, în confruntarea cu armata mor oameni, vestea se duce ca fulgerul, iar urmele de sânge de pe caldarâm confirmă că, într-adevăr, acolo au fost victime.

Din lumea paralelă cu realitatea în care trăia de câțva timp, Ceaușescu ordonă un mare miting popular, despre care am mai vorbit; cel cu „scena balconului, actul II”, dar la care, în loc de urale și aplauze, obține huiduieli. Mai mult: un zgomot sinistru (nici astăzi nu se știe cine l-a provocat și cu ce; iată o primă ciudățenie, din multe ce vor urma!) împrăștie lumea, oamenii fug ca potârnichele, cu activiști și securiști cu tot, transmisia directă de la miting se întrerupe brutal, fără vreo explicație, în timp ce, din marile platforme industriale ale Capitalei, coloane impresionante de muncitori se îndreaptă spre centru, să susțină revoluția, pentru că revoluția începuse.

Atunci s-a produs, întocmai ca la o partidă de șah jucată magistral, prima mutare decisivă: generalul Victor Atanasie Stănculescu, trimis la Timișoara să reprime revolta, dar plecat de-acolo rapid, fără să intervină conform mandatului primit, cu un picior în ghips, aplicat drept alibi pentru întoarcerea grăbită, îl convinge pe Ceaușescu să fugă, împreună cu soția, asigurându-l că va aranja el totul, că totul va fi bine, să n-aibă nicio grijă. Dictatorul ascultă, se urcă în elicopter și zboară spre locul unde-și va găsi sfârșitul, lăsând frâu liber mulțimii dezlănțuite. Sunt ocupate, aproape simultan, sediile Comitetului Central, al Televiziunii și al Radioului. Strigătul „VICTORIE” pornește către țară, însoțit de exclamația-slogan devenită cheia succesului deplin: „ARMATA E CU NOI!”.

— Și era? Chiar era, după tot ce se întâmplase și la Timișoara, și la București? Întrebă o domnișoară, fascinată de discursul ghidului, rostit ca o transmisiune sportivă, cu sufletul la gură.

— Da. Din acel moment, armata română refuză rolul forței de represiune, comandat și obținut de Ceaușescu la Timișoara și la primele semne de revoltă din București. Cunoscând bine încăpățânarea fanatică a dictatorului, convins că, în disperarea ultimelor clipe de putere, acesta e în stare să declanșeze o baie de sânge, generalul a făcut mutarea genială: l-a dislocat pe Ceaușescu de la comandă, urcându-l în elicopter. Ce-ar fi fost dacă nu reușea... Dumnezeu știe!

Cu militarii trimiși în cazărmi, șeful Marelui Stat Major, cel mai mare-n grad în acel moment, a fost timp de câteva ore arbitrul situației: putea readuce armata-n stradă, nu pentru a-l apăra pe Ceaușescu și regimul său, ci pentru a preveni haosul ce se prefigura. Sau putea oferi puterea nucleului de conducere ce tocmai se cristaliza în acele clipe, sub denumirea „Frontul Salvării Naționale”, sau altei grupări...

— Mai existau competitori în cursa pentru putere? întrebă profesoara de istorie.

— Da, mai existau. Exact în acel interval orar, în sediul CC-ului, trei echipe lucrau de zor, în trei birouri alăturate, la înjghebarea a trei guverne diferite; niciunul, însă, cu susținerea populară a nucleului de putere ce se coagula în jurul lui Ion Iliescu...

— Chiar voiam să vă întreb: de ce Ion Iliescu? Cine era el, de fapt? I-am ghicit numele și în alte episoade evocate de dumneavoastră, interveni din nou profesoara de istorie, cu o curiozitate de-acum „profesională”.

— Foarte interesantă întrebare! exclamă ghidul. Și dificilă. Mă tem că de-abia profesia dumneavoastră, istoria, va putea oferi un răspuns exact, complet, lipsit de patimă sau partizanat.

— Lăsați istoria să-și facă lucrarea în timp, insistă profesoara. Mă interesează părerea dumneavoastră; poftim, ca între colegi, dacă asta vă ușurează sarcina...

— Așa... da, mă încumet, răspunse ghidul, zâmbind ușurat. Ei bine, atunci, în acele ore de așteptare care păreau veacuri, numele lui Iliescu era pe buzele tuturor. Plutea în aer. Toți întrebau de el, toți doreau să vină acolo, unde clocoteau lucrurile. Și a venit, de la Editura Tehnică, unde i se dăduse un modest loc de muncă, după ce coborâse continuu pe scara funcțiilor, din 1971.

— Bun, era așteptat, era dorit - înțeleg, dar de ce?

— Greu de răspuns în foarte puține cuvinte. Vedeți dumneavoastră... Există oameni care dobândesc autoritate spontan, prin tot ce spun, prin tot ce fac, prin ceea ce sunt, fără vreun efort special, fără s-o caute cu orice preț. Atunci, Ion Iliescu era un asemenea om. În numeroasele sale funcții și ipostaze, mai mari sau mai mici, avusese de-a face cu sute și mii de oameni de toate vârstele, profesiile și gradele de cultură, care l-au perceput exact cum spuneam: ca pe o autoritate fără nimic autoritar în ea. Era, desigur, produsul unui sistem, dar care, prin calitățile personale, înțelesese și

depășise cu mult limitele sistemului, fără să reușească a i se sustrage complet de sub influență, ca formație. Nu era un Havel, teoretician antisistem, și cu atât mai puțin un Soljenițîn, răzvrătit și ideolog antisistem. Nu s-a apucat să inventarieze sau să sistematizeze limitele și păcatele grave ale sistemului în care s-a format, dar a scăpat de pecetea lui nefastă, mental și afectiv, prin calitățile sale de om și de intelectual. A beneficiat de informație bogată despre ce se întâmplă în lume și a știut cum să o proceseze, să o integreze în sistemul său de convingeri. A fost deschis spre nou, spre valori, a fost echilibrat, uman și cu profund bun simț-trăsătură pe care, de regulă, funcțiile și puterea o înăbușe atunci când există. Era greu de găsit atunci, dacă nu imposibil, o persoană mai potrivită pentru a prelua frâiele puterii.

Regret, stimată doamnă, dar altceva, așa... în câteva cuvinte... nu cred că vă mai pot spune.

— Totuși, domnule... Un comunist... Chiar lider comunist...

Cum se poate?

— Bine, reveni ghidul, vă înțeleg nedumerirea. Dacă insistați, hai să lămurim lucrurile.

Despre Ion Iliescu s-a scris mult și s-a vorbit enorm, dar ca să se înțeleagă mai bine ce a însemnat el între (și pentru) etajele superioare ale clasei politice din timpul comunismului, din care-așa cum bine se știe-a făcut parte, v-aș cita o replică pe care ideologul-șef al partidului din acea vreme, Leonte Răutu, omul care tăia și spânzura cu mână forte în cel mai autentic stil moscovit, o rostea cu mare plăcere.

A existat pe atunci (după 1956) o revistă excelent gândită și realizată de George Ivașcu, proaspăt ieșit din pușcărie și repus în drepturi (inclusiv în fruntea catedrei de teoria literaturii de la Universitate): era „Contemporanul”, săptămânal de mare ținută publicistică, în care semnav (iar unii țineau rubrici permanente) scriitori de talia lui Bogza, Călinescu, Arghezi etc., iar domeniile importante ale artei, culturii, științei, erau acoperite de publiciști precum D.I. Suchianu și Ecaterina Oproiu pentru film și televiziune, Nicolae Manolescu (literatură), Radu Popescu (teatru), George Bălan (muzică), alături de condeie în plină afirmare (Călin Căliman) etc. Pe scurt: o publicație vie, interesantă, diversă, plină de informație, cu judecăți de valoare competente, un veritabil îndrumător neostentativ al gustului public, o sită exigentă a aparițiilor și noutăților din

sfera culturii, artei, științei, ideilor. Comuniștii cominterniști, dogmaticii de toate tipurile și de toate gradele urau revista, ar fi suprimat-o fără vreo umbră de regret. De câte ori auzea Leonte Răutu laude la adresa „Contemporanului”, și auzea din ce în ce mai des și din surse tot mai diverse, răspundea cu mult schepsis: „Da, „Contemporanul” este cea mai bună publicație social-democrată din întreaga presă comunistă românească”. Înțelegeți nuanța?

Cam așa au stat lucrurile și cu Ion Iliescu printre liderii comuniști ai vremii: un social-democrat cu idei largi, obișnuit să gândească în termenii „Contemporanului” lui Ivașcu, nimerit printre cei deprinși să vadă și să judece lucrurile în viziunea „Luptei de clasă” condusă de bătrânul și călitul în luptele cu reacțiunea Ștefan Voicu. Mai devreme sau mai târziu, diferența de mentalitate, de gândire, de viziune, de convingeri-până la urmă și de comportament politic era fatal să tranșeze lucrurile; ceea ce s-a și întâmplat, cu urmările binecunoscute. „Corpul străin”-sau cel puțin discordant-Iliescu trebuia izolat, apoi eliminat, scos din jocul politic, să nu cumva să „facă pui”. Și a fost scos.

Nu e o pledoarie în apărarea lui Ion Iliescu. Personajul, încă prezent (chiar dacă nu în prim-plan) pe scena politică românească nu are nevoie de apărarea nimănui. El aparține de pe acum istoriei, și istoria îl va judeca, fără îndoială, cu meritele și cu greșelile lui-care nu au fost puține și nici lipsite de importanță. Dar ea, istoria, nu va putea ocoli în niciun fel câteva adevăruri fundamentale. Nu va putea omite faptul că fostul demnitar comunist este omul care a inițiat și a dat poporului român prima proclamație care reînvia pluripartitismul, desființa dictatura comunistă, repunea în drepturi proprietatea privată și crea economia de piață, anunța alegeri libere, reintroducea democrația și statul de drept, după 45 de ani de comunism. Și tot istoria, cea scrisă corect, fără patimă, va trebui să amintească faptul că, după greșeala de a refuza, în 1990, intrarea regelui în România, Iliescu a avut înțelepciunea de a reconcilia țara cu Casa Regală, creând condițiile pentru ca Regele să trăiască în respectul națiunii și cu demnitate aici, în România, restituindu-i-se o bună parte din ce aparținuse Coroanei. Și tot așa se va trece la „activul” fostului demnitar comunist începutul și aproape finalizarea acțiunii de aderare la NATO și la Uniunea Europeană. Cam prea multe fapte profund necomuniste pentru un comunist înrăit, cum se mai spune acum prin talk-show-uri televizate... Dar este treaba istoriei; noi pornisem de la Răutu, „Contemporanul” lui Ivașcu și

diferențele dintre viziunea stalinist-jdanovistă și cea social- democrată, aceea de care Europa de astăzi nu se leapădă și nu se rușinează ca de vreo boală venerică ce trebuie ascunsă cu grijă ca să nu te compromiți...

— Ce pregătire profesională avea? mai întrebă profesoara.

— Era - și este - inginer cu formație solidă, vorbitor de trei limbi străine, chiar dacă nu cu accent de Oxford sau Sorbona, prieten (nu întâmplător) cu Jiří Pelikán, om de bază în echipa reformatoare a lui Dubček. El și cehul reușiseră să facă din U.I.S. (Uniunea Internațională a Studenților, cu sediu la Praga) o organizație realmente internațională, democratică, nu una sovietică, așa cum doreau și încercau rușii, blocați de inteligența tandemului româno- ceh (sau ceho-român, ca să rămânem modești). Puțini știau atunci (ca și acum, de altfel) toate aceste lucruri, dar toți simțeau că omul așteptat să vină de la Editura Tehnică, din surghiun, este exact cel necesar atunci, acolo...

Acum, stimată doamnă, sper că m-am făcut mai bine înțeles, deși recunosc, m-am cam întins cu explicațiile; dar dumneavoastră mi-ați cerut. Să mergem mai departe.

— O clipă, domnule, îl întrerupse profesoara de istorie. N-ați schițat, cumva, un portret prea flatant, prea măgulitor?

— Stimată doamnă, dacă tot m-ați făcut pictor de portrete, vă asigur că sunt unul dintre cei ce lucrează strict „după natură”, conform cu modelul. N-am harul lui Picasso, să desenez capete cu trei ochi și două nasuri sau mâini cu trei degete, care să fie și geniale. Nu sunt nici măcar „pictor de curte”, ca să știu cum se înfrumusețează modelul. Dar de conformitatea deplină a schiței mele cu cel portretizat, garantez.

Și ca să încheiem capitolul-paranteză consacrat lui Ion Iliescu, trebuie spus esențialul, pe care am încercat să-l sugerez atunci când am afirmat că numai istoria adevărată, epurată de scenarii și scenarită, pasiuni, simpatii, antipatii și dușmăanii politice, prejudecăți moștenite sau induse, numai acea istorie, spuneam, va putea judeca drept meritele omului despre care vorbim. Dincolo de toate slăbiciunile, ezitățile, greșelile în a alege oamenii cei mai potriviți pentru conducerea diverselor sectoare care țipau, pur și simplu, după șefi competenți, cinstiți, harnici și devotați țării, nu propriului buzunar; dincolo chiar și de implicarea sa în curentul de opinie anticeaușist premergător revoluției, (de data asta la capitolul „bile albe”), rămâne adevărul fundamental: acest om a fost atunci, în haosul care cuprinsese și

amenința România, punctul luminos care a încercat-și în mare măsură a reușit-să străpungă întunericul, să pună ordine (atâta câtă se putea pune atunci) în niște evenimente care amenințau să scape de sub orice control.

Mulți români bănuiesc că în decembrie '89, indiferent de imensa revoltă populară, România era doar un pion pe o complicată tablă de șah, la care operau două mari puteri, dar puțini știu că pericolul major pentru noi nu a venit de la cei doi mari jucători ai șahului mondial din acel moment, deci de la cele două mari puteri, ambele interesate (ca și românii, de altfel), ca Ceaușescu și tot ce reprezenta el să dispară, ci de la niște puteri ceva mai mitite, nici măcar puteri în sine, dar extrem de periculoase prin perseverență, abilitate machiavelică și legături vechi cu alte forțe și interese ce intrau în ecuația puterii. Mai pe șleau spus, iredentismul maghiar a văzut în valul uriaș care mătura, unul câte unul, regimurile comuniste europene, șansa ideală de a face să se mute, luată de valul anticeaușist, frontiera de vest a României, trasată nedrept-în opinia iredentiștilor-la Versailles, în 1920. Puțini și-au dat seama prin ce pericol imens a trecut atunci România; și mai puțini au înțeles de ce iredentismul jubila când o judecată falsă, nedreaptă, aproape reușise să facă din László Tőkés simbolul revoluției române. N-au priceput jocul nici măcar după evenimentele sângeroase de la Târgu-Mureș-1990, ultima încercare a iredentismului de a câștiga lupta prin „atac la baionetă”, decisiv. Nostalgicii „Ungariei Mari” uitaseră însă un amănunt esențial: după experiența Mărăștiului și Mărășeștiului, „atacul la baionetă” n-are nicio șansă în fața românilor, pentru că atunci, în 1918, ei așa au învins!

Ei bine, în zilele revoluției și imediat după, în situația tulbură și permanent pe muchie de cuțit, un om a reușit să țină țara întreagă. S-ar putea să fiu interelat: „exagerezi, domnule! Cine ești dumneata, ce autoritate ai ca să faci asemenea afirmații de o gravitate fundamentală?” Răspund, chiar dacă dumneavoastră nu mă interpelați: da, sunt un muzeograf oarecare, nici analist politic, nici strateg militar, nici măcar comentator-editorialist. Dar ascultați, vă rog, ce spune Mihail Gorbaciov (sunt sigur că ați auzit de el!) unei ziariste din România, și vă rog să-l credeți, pentru că atunci, în acele momente, un singur om de pe planetă știa cât știa și Gorbaciov: președintele S.U.A., celălalt mare jucător de șah. Ascultați-l (citez): „România a fost în pericol să se divizeze în cursul evenimentelor”. Și pentru că Gorbaciov vorbea rusește și diplomatic, așa cum îi stă bine unui șef de stat (și ce stat!), dați-mi voie să traduc în

românește și nediplomatic afirmația lui Gorbaciov: „Românii habar n-au din ce-au scăpat atunci!” Mai de-a dreptul: scenariul și tentațiile cărora le-a căzut victimă spațiul ex-iugoslav, care a mușcat cu lăcomie nada întinsă naivilor pentru că n-a existat un om lucid să le smulgă momeala din gură, să o arunce cât colo și să evite astfel explozia devastatoare, cu ecouri încă nestinse, ei bine-momeala asta n-a prins în spațiul carpato-danubiano-pontic, așa că irendentismul n-a avut de făcut altceva decât să treacă la războiul îndelungat, de hărțuială permanentă; ceea ce și face.

Dar mai există o afirmație pe care este bine să o cunoașteți. Ea aparține unui apropiat al lui Gorbaciov, Gennady Yanayev: „Iliescu este mai român decât credeți voi. Românii l-au ales. El a făcut pentru români ceea ce altul nu putea face în împrejurările respective.”

Cam cu asemenea unități de măsură judecă istoria. Și dacă-i așa, atunci, fără doar și poate, în ciuda greșelilor pe care le-a comis, în ciuda lipsei de măsuri mai energice pe care mulți români le doreau și le așteptau, Ion Iliescu se poate prezenta la judecata istoriei cu fruntea sus.

Acestea fiind zise, să trecem mai departe...

— Nu încă! O clipă, vă rog, interveni în ultima clipă cârcotașul din Hexagon. Observ că, în sprijinul afirmației dumneavoastră ați citat două surse, ambele din spațiul încă sovietic pe atunci...

— Da, domnule; observația dumneavoastră este cât se poate de exactă, dar îmi permit să vă atrag respectuos atenția că, fără una dintre aceste două surse, cea principală (știți la cine mă refer), odiosul zid al Berlinului putea fi și astăzi o realitate, iar dacă ar fi fost demolat fără consimțământul nu tacit, ci explicit al acestei surse (care a respins cererea disperată de ajutor a lui Honecker), operațiunea demolării zidului ar fi costat multe, foarte multe vieți omenești. Câte? Nimeni nu poate ști, dar, de regulă, marile puteri obișnuiesc să numere victimele propriilor decizii nu cu sutele sau cu miile, ci cu zecile de mii. Așa că... vă asigur; în cazul de față, puteți să-l credeți pe Gorbaciov. Știa cam tot ce trebuia să știe pentru a face afirmația citată în perfectă cunoștință de cauză. Acum... chiar că putem merge mai departe, cu voia dumneavoastră...

Revenind la jocul de putere aflat în mâna generalului Stănculescu, despre care vorbeam evocând revoluția-își continuă ghidul ideea întreruptă pentru a răspunde întrebării - șeful Marelui Stat Major avea de ales: folosește armata pentru a restabili ordinea, sau oferă puterea unei structuri politice în

formare, prin neutralitatea absolută a armatei? Decizia trebuia luată în 2-3 ore.

Prima variantă ar fi însemnat, chiar și temporar, dictatură militară, firește. Ei bine, generalul a refuzat soluția. Ofițer de carieră, provenit dintr-o familie de militari, minte luminată, el a considerat (cum avea să mărturisească mai târziu, într-un amplu interviu) că poporul român, trecut prin trei dictaturi - carlistă, antonescian-militară și apoi comunistă- nu merita să mai suporte o a patra dictatură, militară, fie ea temporară și bine intenționată. Venise momentul democrației. În seara aceleiași zile, el a subordonat armata, necondiționat, organismului de putere emanat de mișcarea revoluționară. Alte destinații ale frâielor puterii n-a luat în calcul nicio clipă; liderul FSN i se părea credibil. Îndreptățit, spre binele revoluției.

— Așadar, interveni francezul împătimit al concluziilor clare, indubitabile.. a fost sau n-a fost? Sintagma „revoluția română” se susține sau nu?

— A fost, domnule dragă. Politologii recunosc revoluția după câteva elemente precise, care o deosebesc de lovitura de stat, lovitura de palat, puciul militar și alte asemenea. În timp ce toate acestea vor să schimbe puterea prin forță, prin mijloace neconstituționale fără un larg suport popular și, mai ales, fără să țină seama de schimbarea sistemului politic, economic și social din țară, revoluția urmărește tocmai astfel de transformări profunde, de structură, cu participarea directă, decisivă a populației. Ea schimbă, practic, destinul unei țări, deschide o nouă epocă în istoria ei.

Revoluția franceză din 1789 n-a însemnat doar dărâmarea monarhiei și instaurarea republicii, ci a pus punct feudalismului și a creat cadrul dezvoltării capitaliste a Franței. La fel, în 1917, revoluția bolșevică din Rusia a măturat tot ce epocile anterioare sedimentaseră acolo, instaurând comunismul cu toate consecințele politice, economice și sociale pe care nu numai Rusia, ci întreaga omenire le-a resimțit și le-a plătit scump.

Profesoara de istorie, cea mai îndreptățită persoană din grup să pună o „întrebare de specialitate”, o formulă astfel:

— E clar: în 1989, românii au ales libertatea, democrația, statul de drept, economia de piață-pe scurt, au respins comunismul. Există totuși ceva care

a deosebit revoluția dumneavoastră de alte mișcări asemănătoare, cunoscute din istorie? I-a lipsit vreo trăsătură anume?

Ghidul răspunse fără să stea pe gânduri:

— Multe au fost altfel la noi, stimată doamnă. În primul rând pregătirea. Pentru ca parizienii să dărâme Bastilia, o întreagă generație de minți luminate a pregătit momentul. Colegul dumneavoastră francez ar putea să ne spună multe, sunt convins, despre enciclopediștii secolului luminilor și climatul creat de ei pentru nașterea unui alt tip de orânduire socială. Și revoluția rusă s-a declanșat după o îndelungată pregătire; mă gândesc nu numai la scrierile lui Lenin, ci și la generația anterioară, de „decembriști” deportați în Siberia, în ale căror cărți și idei Ohrana țaristă simțea germenii revoltei. Un Jean-Jacques Rousseau scria despre Contractul social, care să reglementeze relația dintre stat și cetățean; revoluție în gândire, nu? Un Descartes punea semnul egalității între „a cugeta” și „a se îndoii”, echivalându-le pe amândouă cu însăși existența omului; alt moment de cotitură în gândire, în chiar ordinea socială... Așa se constituia „patul germinativ” al ideilor ce aveau să dărâme Bastilia.

— Mă scuzați, domnule, interveni energic profesoara de istorie. Dumneavoastră evocați vremuri demult apuse! Pe atunci, ideile, când se nășteau, circulau cu greutate, omenirea se deplasa cu poștalionul. Azi, planeta se grăbește. În era internetului nu e nevoie de decenii pentru ca sămânța revoluției aruncată în „patul germinativ” -cum îl numiți dumneavoastră- să rodească.

— Aveți perfectă dreptate, stimată doamnă. Din nou am greșit, pornind răspunsul din secolul al XVIII-lea. Hai să vorbim despre zilele noastre, unde lucrurile sunt și mai clare. Dacă pornim de la căderea zidului - simbol al comunismului european - e bine?

Fără să aștepte un răspuns afirmativ formulat mai explicit decât o ușoară înclinare a capului frumos coafat, ghidul continuă:

— Perfect. Dărâmarea zidului ce sfârteca Berlinul, mai exact tsunami-ul ce a urmat, n-a provocat acțiuni revoluționare identice. La Praga, unde-așa cum vă mai spuneam-până și cele mai dureroase operații devin „de catifea”, schimbarea regimului s-a produs fără vărsare de sânge. Dar...atenție! Acolo trăise (mai trăia încă!), gândise și scrisese Havel. În Polonia, existența „Solidarității” și vechimea conflictului dintre promotorii schimbării și autoritatea comunistă pregătise opinia publică și cristalizase nuclee de

gândire teoretică reformistă, mai ales în economie. Nu întâmplător polonezii s-au adaptat cel mai repede economiei de piață. Dar în Polonia n-a fost vorba numai de gândirea economică. Acolo, o excepțională cinematografie, cu un Wajda, Skolimowski, Zanussi, oferea nu una, ci multe capodopere antisistem. După ce vedeai „Canalul”, „Omul de marmură”, „Omul de fier”, „Fără anestezie”, îți era limpede în ce lume trăiești.

Și ca să continuăm comparația-demonstrație, pe vremea când românii aveau un program de două ore zilnic (1 oră telejurnal și 1 oră versuri și cântece patriotice), budapestanii-tot comuniști, ca și noi!-puteau urmări seară de seară, în localurile de pe Gelert, programe de cabaret politic, în care liderii partidului erau luați în târbacă fără menajamente, ca la noi, pe vremea lui Constantin Tănase! Și cine credeți că aplauda cupletele acide, cot la cot cu plătorii de bilet, așezat comod la o masă, cu friptură și vin de Tokay în față? János Kádár, secretarul general al Partidului Comunist Ungar!

Cam asta era diferența de climat social-politic, de cultură politică, de spațiu al gândului liber, neîngrădit de dogme, chiar dacă sus, pe firma de țară, scria R.P.U., parte integrantă a lagărului socialist. Iar în Iugoslavia...ce să mai vorbim, când sute de mii de sârbi munceau în Occident, cu acte-n regulă, iar spre bătrânețe își primeau pensia acasă, în mărci sau în dolari?

Pe români, valul i-a prins nepregătiți. De fapt, singura pregătire adevărată a făcut-o... Ceaușescu, tot strângându-le românilor cureaua și coborând mercurul termometrelor din locuințe sub limita suportabilității. El i-a determinat pe români să spună atunci, în decembrie '89, că așa nu se mai poate. Bun, așa nu; dar...cum? Închistarea regimului, omniprezența și atotputernicia Securității, precaritatea surselor de informare, întreg climatul social, totul descuraja preocupările teoretice pentru altceva și altfel, blocând încercările de a coagula o disidență creatoare, furnizoare de idei pentru momentul de după... Nici măcar liste cu posibile persoane și personalități capabile și dispuse să preia frâiele diverselor sectoare de activitate în clipa libertății nu existau. Atunci, în focul evenimentelor din 22 decembrie se căutau nume, se rosteau nume, se propuneau și se contestau nume. Să fie și ăla, că „dă bine”, a avut probleme cu Securitatea... Să fie și aia, că i-a fost oprită o carte, iar motanul ei Arpagic a ajuns...etc etc

— Chiar așa? se miră cineva. În presa occidentală se vorbea de niște întâlniri secrete între viitori lideri ai României democratice.

— Știu, stimate domn. Am citit și noi articolele, dar...vedeți...câteva plimbări prin parcuri, la adăpost de microfoane indiscrete, cu gânduri împărtășite, idei și ceva informații schimbate, dar și cu foarte multe rezerve și temeri formulate, nu pot constitui pregătirea unei revoluții. Nici celebra „scrisoare a celor 5” către „Europa liberă”, care a alertat Securitatea și a dus la instituirea unui domiciliu forțat, nici interviul acordat de un poet unei publicații franceze (dovadă de curaj, într-adevăr) nu pot fi considerate preludiu teoretico-organizatoric al unei mișcări capabile să dărâme regimul și mai ales să pregătească pasul următor.

Dar diferența fundamentală dintre revoluția română și toate celelalte mișcări ale tsunami-ului post-zidul berlinez a fost violența.

Nicăieri n-au murit atâtea oameni. Nicăieri vârful piramidei de putere comunistă n-a căzut sub gloanțele plutonului de execuție. Nicio altă țară vecină n-a plătit atât de scump libertatea. Nicio altă capitală nu și-a adăugat atunci, pe lista cimitirelor, un cimitir al eroilor revoluției, așa cum s-a întâmplat la București. Nicăieri, anchete de presă răsunătoare n-au urmărit drumul cadavrelor de răsculați către cuptoarele de incinerare, ca să li se piardă urma, ca la București. Nicăieri n-au existat atâtea familii îndoliate și atâtea troițe la care să se depună flori și lumânări aprinse de către mame și soții rămase fără copii și bărbați atunci, în zilele revoluției române.

Priviți acest panou. El vă oferă cifre exacte, pe localități și județe...

În această ordine de idei, vă fac o mărturisire: panoul în fața căruia vom ajunge imediat era cât pe-acum să poarte un titlu ironic, persiflant, într-o oarecare măsură și dintr-un anumit punct de vedere îndreptățit, pentru că adună atâtea ciudățenii și curiozități din acele zile, zile nebune de decembrie, încât umorul (chiar negru, chiar absurd, doar trăim în țara lui Urmuz și Ionesco!) îți dă ghes la un asemenea joc. Concret, unul dintre autorii standului a găsit în cartea unui foarte bun poet și prozator român, un titlu de eveniment care i-a plăcut atât de mult, încât a vrut să-l transforme în titlu de panou. I-auziți cum sună: „Marea Revoluție Capitalistă din Decembrie”; aluzie, desigur, la „Marea revoluție socialistă din Octombrie”, piaza rea a rușilor, a românilor și a întregii omeniri. Consiliul științific al Muzeului s-a amuzat, dar... s-a opus. Argumentul: în Revoluție au murit oameni. Mulți oameni. Eroii n-au luat în glumă șansa românilor de a

scutura jugul dictaturii și s-au jertfit pentru cauza libertății. Că ei nu știau atunci ce vom face noi cu libertatea plătită de ei cu viața... asta e altă poveste. N-avea ce căuta zeflemeaua într-un muzeu în care pericolul derizoriului pândește la tot pasul și solicită dreapta măsură pentru a-l evita.

— Pomeneți despre enigmele, curiozitățile și ciudăteniile revoluției. Noi...

— Știu că de-abia așteptați să ajungem la ele, răspunse ghidul, amuzat. Vi le ofer imediat. Era necesar însă acest lung expozeu pentru a le înțelege. Nu pentru a le dezlega, să fie clar. Asta rămâne sarcina viitorului, dacă el, viitorul, va fi mai înțelept și mai curajos decât noi, cei din prezent. Urmați-mă, vă rog, spre panourile următoare; le-a sosit timpul..

Grupul se deplasă câțiva metri, până în fața unei fotografii mult mărite, afișată pe un panou, sub care scria: „Generalul Stănculescu acordând un amplu interviu în celula închisorii...”.

— Este generalul care l-a suit pe Ceaușescu în elicopter, iar în seara aceleiași zile a subordonat armata factorului de putere nou creat.

Într-adevăr, un bărbat în vârstă, slab, cu fața prelungă, nasul subțire, ascuțit, cu ochii de un verzui-spălăcit, redat surprinzător de exact în fotografia color, purta costumul inconfundabil de deținut: dungi verticale, tunică închisă la gât.

— În închisoare? Dar de ce în închisoare? întrebă cineva din grup. Din câte spuneți, omul ar fi meritat nu pușcărie, ci onoruri!

— Le-a și avut, dragă domnule. În primii ani de după revoluție a condus Ministerul Apărării Naționale, unde a făcut-și acolo!-treabă excelentă. La un moment dat Justiția l-a găsit vinovat, și pe el, pentru evenimentele de la Timișoara. Și-a primit și ispășit pedeapsa cu demnitate...

— Meritată? întrebă același vizitator.

Ghidul își cumpăni câteva clipe bune răspunsul:

— Cum să vă explic... Fișa postului nu-mi îngăduie să contest decizii importante ale justiției, dar conștiința de cetățean al unei țări libere îmi dă dreptul, cred, la o opinie, ba chiar la părerea că Justiția română este încă departe de a-și onora pe deplin statutul de instituție care nu greșește, care nu are voie să greșească, pentru că... dacă și ea... atunci dreptatea... Sincer, absolut sincer, eu unul nu cred în vinovăția generalului Stănculescu. Acum e acasă, cu sănătatea zdruncinată. Are tot timpul să se gândească la lucruri

precum recunoștința omenească, justețea Justiției și chiar la justiția immanentă, în care ne place să credem. Nu insist; este un exponat foarte... cum să spun... sensibil, în jurul căruia s-au stârnit și vor stârni mereu controverse.

Dar iată alt panou, cu niște elemente mult mai ciudate. Priviți: aici este cifra victimelor căzute până-n ziua de 22 decembrie, momentul în care armata s-a retras în cazărmi și niciun glonț n-a mai pornit către răsculați dintr-o armă de militar. Alături, iată cifra celor căzuți după acel moment. Nu e frapantă ciudățenia? Cei mai mulți morți s-au înregistrat după ce armata a ieșit din scenă!

— Nu se poate! exclamă francezul. Dacă n-a tras armata, atunci... cine?

— Nu se știe. În acel haos...

— Imposibil! exclamă din nou vizitatorul neobișnuit cu absurdul carpato-danubiano-pontic. Dacă au murit oameni împușcați în văzul lumii, la lumina zilei, nu se poate să nu-i fi văzut nimeni pe criminali. Oricât de mare va fi fost haosul, cineva trebuie să fi văzut ceva, sau pe cineva mânuind arme și făcând victime, doar era un oraș populat cu oameni, nu cu fantome!

— Aveți perfectă dreptate, răspunde ghidul. Și totuși... întrebării dumneavoastră nu i s-a oferit încă un răspuns.

Supoziții sunt multe; românii nu duc lipsă de imaginație, dimpotrivă. Unii afirmă că lunetiștii din umbră, cățărați pe acoperișuri, plasați pe la ferestre sau te miri unde, au intrat în țară în zilele premergătoare evenimentelor. Într-adevăr, atunci s-a constatat un val nefiresc de turiști ciudați, și la granița de est, și la cea de vest, înregistrați la intrarea în țară, dar absenți din evidențele celor ieșiți din România. S-au topit? S-au evaporat? Nu se știe. Alții vorbesc despre o rețea ultrasecretă, de care nu știa nici măcar conducerea Securității, instruită și pregătită să acționeze la un semnal dat nu se știe de către cine și cum. Alții pretind că teroriștii au fost parașutați în împrejurimile Capitalei, mai ales în zona aeroportului. Atât de puternic a funcționat zvonul acesta, încât-pe fondul deingoladei generale, pătrunsă chiar și în armată-a provocat unul dintre cele mai dezonorante momente din istoria forțelor noastre armate: o unitate trimisă să recucerească aeroportul (ocupat, chipurile, de teroriști), s-a luptat cu altă unitate militară, prezentă în aeroport pentru a-l apăra! Vă imaginați? Ostași români, trăgând și ucigând alți ostași români, în timp ce criminalii

adevărați, cu care ostașii ar fi trebuit să lupte, își făceau de cap, luau vieți și înspăimântau populația!

— S-a întâmplat așa ceva? exclamă un vizitator.

— Nu mi-aș permite să inventez asemenea povești, stimat domn. Pentru liniștea dumneavoastră, precizez că, la mult timp după eveniment, s-a întreprins o anchetă, au fost găsiți vinovați, s-au pronunțat condamnări...

Nici despre persoana sau persoanele care au provocat zgomotul acela sinistru, la „mitingul de adio”, nu se știe nimic. A fost o sirenă aparatul prin care s-a dat semnalul prăbușirii? A fost voce omenească? Mister. După cum nu se știe cine și de ce a ordonat bombardarea Bibliotecii Centrale Universitare, ruinele ei rămânând, ani de zile, ca o rană deschisă inutil pe trupul Pieței Palatului. Dar astea sunt detalii. Și supoziții. Indubitabile rămân sacrificiul de vieți omenești, gloanțele înfipite în zidurile atâtor și atâtor clădiri, direcția predilectă a gloanțelor către persoanele ce se chinuiau să închege noile structuri de Putere, de decizie, de coerență, care să pună capăt haosului. Aici nu există niciun dubiu. Priviți datele, documentele și fotografiile de pe panouri...

Grupul se împrăștie pentru câteva zeci de secunde. Câțiva vizitatori își puseră la lucru aparatele de filmat și de fotografiat. Când curiozitatea se mai domoli, cineva își aduse aminte că, la intrarea în stand, ghidul își începuse expozeul în fața imaginii dominatoare a turnului cu 12 etaje, drept pentru care întrebă:

— Dar... televiziunea? Cum a fost cu Televiziunea?

Ghidul zâmbi, ușor nehotărât. Așteptase întrebarea, ba chiar o provocase prin opțiunea inițială de la care-l deturnase francezul răzlețit de grup, dar acum, în fața răspunsului, era mai degrabă ezitant decât pregătit; ce, cât și cum să spună din tot ce știa?

— A fost... a fost... mi-e teamă că n-am destul har ca să evoc tabloul fascinant al Televiziunii Române, aflată-fără exagerare-sub privirile mapamondului în acele zile. Ajutați-mă, vă rog...

Imaginați-vă o instituție amorțită, literalmente amorțită, slujită de niște oameni deconectați, practic, timp de un deceniu, de la profesia lor adevărată, condamnați la fabricarea de osanale absurde, lozinci stereotipe, adjective repetate obsesiv și apreciați mai ales pentru talentul de a găsi noi adjective, mai gogonate... Ei bine, oamenii aceștia au fost treziți la viață, brusc, de o transmisie directă întreruptă intempestiv și de un elicopter ce-și

lua zborul de pe acoperișul CC-ului. Și așa cum un orb care-și recapătă vederea dintr-o dată, printr-un miracol, este amețit de lumina orbitoare ce-i inundă retina, cam tot așa miile de truditori ai televiziunii cu program de 2 ore zilnic și cu cel mult 20-30 de prefabricate verbale interșanjabile, în funcție de persoană și eveniment, s-au pomenit amețiți de lumina orbitoare a libertății nelimitate de a spune orice, oricât și oricum.

Mult hulita, penibila Televiziune Română părăsită de compatrioți-aproape toți „înarmați” cu antene pentru bulgari, unguri, sârbi și alți vecini mai apropiați sau mai depărtați, a simțit că trăiește clipa ei de glorie. Și a trăit-o din plin; unii dintre slujitorii ei-chiar din prea-plinul revărsat peste marginile profesiei și ale bunului simț. Privind ecranul conectat non-stop la revoluția transmisă în direct, românii au simțit că nu există spectacol mai fascinant decât ceea ce-i oferea micul ecran, iar publicul restrâns (și mai ales cel foarte restrâns, doritor de putere) a înțeles că acolo, în dreptunghiul fluorescent privit de toată suflarea națională, europeană și mondială, ți se oferă șansa unui loc în alaiul Puterii ce se străduia să se închege.

Studioul 4, celebrul studio al revoluției române în direct, a intrat în stăpânirea absolută a unui grup de patru inși: un crainic prompterist, un redactor de știri și doi regizori, bărbat și femeie. Petre Popescu (Titi), Victor Ionescu, Dan Necșulea și Olimpia Arghir au acceptat lângă ei un alt redactor, Tică Brateș, decis să-și spele păcatele de rafistolator-șef al tuturor textelor oficiale predecembriste prin zelul pus în slujba transmisiilor din acele zile și nopți nebune. Acesta din urmă avea să fie înlăturat curând, când greul muncii (în sensul fizic al termenului) fusese aproape depășit; insul a fost considerat de cei patru colegi prea nefrecventabil, totuși...

Aceștia 4-5-din interior. Pentru că „de-afară”, dintre liderii încă neînscăunați „cu acte” în funcțiile ce tocmai se distribuiau, dar aflați în „poll-position” pe grila de start, alți 3-4 supervizau, ierarhizau, prioritizau aparițiile, declarațiile, spectacolul, în general. Și o făceau magistral, pentru că-întâmplător sau nu-erau chiar profesioniști ai spectacolului: actori, regizori și inși care, ulterior, se vor distinge ca show-mani chiar în noile structuri de putere ce luau ființă atunci. E drept: nedeprinși perfect cu tehnica studioului, neatenți (încă) la becul stins sau aprins deasupra camerei de luat vederi, care-ți spune dacă ești în emisie sau nu, uneori mai greșeau. Atunci, publicul uluit auzea memorabila zicere a unui foarte bun actor: „-Mircea, arată că lucrezi!” și Mircea îi dădea ascultare, privind spre hârtiile de pe masă cu gravitatea insului cufundat în treabă.

Grupul despre care vă vorbesc s-a baricadat, practic, în studio, la ușa căruia s-a format o imensă coadă de veleitari și iubitori de funcții la nivel național. Toți vroiau să-i vadă națiunea la televizor, ba chiar și străinătatea, să le fie auzite declarațiile de dragoste fierbinte pentru libertate, condamnările vehemente a tot ceea ce fusese înainte și, mai ales, să știe poporul român și populația globului că pot conta pe ei. Zile bune (bune?), cam trei săptămâni, micul ecran a fost o vitrină de expunere, întocmai ca un podium de parada modei. Zeci, sute de apariții își prezentau oferta, pentru că... toți știau: atunci „se dă cu zarul”, se deschideau drumuri, puteau începe cariere... Atunci; mai târziu... cine știe dacă mai rămân locuri, și ce fel de locuri?!?...

Prima luptă se dădea pentru un bon de intrare în curtea televiziunii; puteai trece pe poartă doar cu un bon semnat de cineva, din interior. Urma apoi lupta pentru intrarea în clădire, protejată-și ea-cu pază militară; tehnica era aceeași-bon dintr-o redacție. De-abia apoi încercai să intri pe coridorul studiourilor-mai exact, al Studioului 4, că el era ținta!-urmând ca acolo, în coada solicitanților înșirați la „poarta Raiului” să dai din coate și din cunoștințe pentru câteva zeci de secunde de apariție pe post.

Pătrundeau mult mai ușor, ba chiar erau căutați și chemați folkiștii, cântăreții foarte cunoscuți, formațiile restrânse, de 3-4 interpreți care să improvizeze ceva, să agrementeze cu melodiile lor șirul nesfârșit de vorbe, declarații, jurăminte de credință și blesteme la adresa trecutului negru, cântece pefațate, uneori, cu câteva cuvinte ale interpretului, luat și el de valul vorbelor, ba exprimând un angajament solemn, ba povestind un episod despre vreun cântec al său interzis de cenzură sau despre vreo scoatere din spectacol pe motiv de plete, barbă, mustăți sau blugi.

Pentru cei foarte puțini din clădirea devenită în acele zile centrul de interes al țării, continentului și mapamondului, cei care înțelegeau ceea ce văd și mai ales intuiau sensul evenimentelor viitoare, spectacolul era uluitor. Între imaginea străzii și ceea ce se petrecea înăuntru, lângă ei, se căscase o prăpastie imensă, revoltătoare. Afară-oameni, tineri mai ales, cu piepturile goale în fața armelor și tancurilor, strigând cu un curaj nebun sloganul nu atât certitudine, cât mai mult speranță: ARMATA E CU NOI, deși acele arme care-i amenințau acum seceraseră deja zeci de vieți. Înăuntru-ca și cum cele două lumi, cea din stradă și cea din interiorul Televiziunii aparțineau fiecare altei țări, altui popor și chiar altei spețe umane-colcăia setea de funcții, de ciolan, de poziție socială nevisată

vreodată dar posibil de obținut așa, peste noapte, pe seama curajului și jertfei celor din stradă. Două lumi, despărțite de o uriașă, oribilă prăpastie... Privindu-le, nu puteai să nu te întrebi: cum se prefigurează viitorul, dacă cei din stradă vor învinge, dar javrele, jevruțele, lichelele și înfometaii de putere, înghesuiți la coada formată în fața Studioului 4, își vor atinge țelul? Ce ne-așteaptă cu ei la cârmă?

— Dar, întrebă o doamnă, în tot acest răstimp care a durat... cât?

— Cel puțin 4 săptămâni, i se răspunse prompt.

— Cu atât mai mult întrebarea mea se justifică: în aceste patru săptămâni, cine conducea Televiziunea?

Răspunsul, la fel de prompt, ului asistența:

— Nimeni. Ba nu, m-am exprimat greșit, deși am spus adevărul: conducători erau cei 4-5 din studioul 4 și cei 2-3 lideri revoluționari, mai tot timpul în trecere pe-acolo. Directorul general al Televiziunii, nedemis încă, un om de toată isprava, serios, echilibrat, competent, conferențiar universitar „pe bune”, n-a încercat nicio clipă să stăvilească puhoiul venit dinspre centru, pe Calea Dorobanților. Mulțimea a pătruns în curte, umplând-o până la refuz (gărdulețul n-avea nici juma' de metru, îl săreau pășind peste el). Acolo, în fața intrării blocului-turn din fotografie, oamenii au încremenit câteva zeci de secunde: văzuseră că deasupra clădirii studiourilor-o construcție plată, joasă, întinsă pe multe zeci de metri-se afla un lanț de soldați cu petlițe albastre, semn distinctiv al trupelor Securității, toți culcați în spatele câte unei puști- mitraliere, în poziție de tragere.

Vă descriu exact momentul, folosindu-mă de relatarea prietenului meu, ziaristul, ale cărui amintiri le-am mai utilizat pentru dumneavoastră și la alte standuri vizitate împreună. El era acolo, la etajul cinci, la o fereastră de unde vedea totul: și strada, și curtea, și lanțul mitralierilor de pe acoperiș, ba chiar și o persoană-cheie, a cărei prezență inițială și dispariție imediată permite înțelegerea evenimentelor.

— Cine? Ce persoană? întrebă cineva, prins de suspansul poveștii.

— Un ofițer, tot de Securitate. Sta în picioare, la colțul dinspre blocul-turn, cu mâna stângă ridicată. Dacă ar fi coborât-o, gestul ar fi însemnat comanda foc! Foc în plin. N-a făcut-o. Din mâna dreaptă, un walkie-talkie i-a transmis un ordin, pe care ofițerul, la rândul lui, l-a strigat mitralierilor. Aceștia s-au ridicat, și-au luat armele și au părăsit în ordine acoperișul,

coborând pe scările exterioare de incendiu ale clădirii, împreună cu comandantul lor.

Pentru cei ce priveau de la etaj era limpede: nu vor mai muri oameni, „armata e cu noi”, chiar și trupele Securității. A înțeles și mulțimea din curte. N-a fost nevoie ca cineva să forțeze ușa de la intrarea turnului: directorul general, aflat acolo, le-a deschis-o, arătând liderilor șuvoiului omenesc-Nicolaescu, Caramitru, Dinescu și celorlalți câțiva-drumul spre Studioul 4, cel al știrilor, care le stă la dispoziție. Era 22 decembrie, aproximativ ora 10.30.

Vă mai relatez un episod, petrecut după vreo 4-5 zile, ca să aveți un răspuns mai exact la întrebarea „cine conducea televiziunea” și cum se desfășurau lucrurile, în absența oricărei reguli sau grile de program, sub bombardamentul continuu al declarațiilor, comunicatelor și știrilor-multe dintre ele false, contrazise de altele sau rectificate ori retrase la câteva zeci de minute după difuzare. Directorul încă nedemis, urmărind programul-la care devenise simplu spectator pe monitorul din cabinetul său, s-a gândit că stăpânii absoluți ai Studioului 4, prezenți continuu pe ecran în video-sincron, vor ceda fizic, dar mai ales psihic, la presiunea căreia se supuneau singuri; și temerea lui nu era departe de adevăr. Sincer îngrijorat și de soarta lor, și de isteria indusă unei țări întregi, s-a gândit să cheme în biroul său vreo 6-7 persoane: responsabilul difuzării filmelor (prietenui meu), șeful departamentului muzical, al Teatrului TV, al emisiunilor pentru tineret și încă vreo 3-4 persoane. Cu cele mai bune intenții, le-a solicitat titluri de filme, de emisiuni mai vechi sau de momente înregistrate al căror conținut să se potrivească, sau măcar să nu contrazică flagrant atmosfera momentului. Asta ca un colac de salvare pentru eroii Studioului 4, ajunși ca niște stafii, dar și ca un prim pas spre un program mai apropiat de ceea ce este o televiziune publică, fie ea aflată în condițiile excepționale ale acelor zile bune. Erau greu de găsit titluri corespondente unui asemenea deziderat, dar nu imposibil. Amicul meu, de pildă, a propus celebrul film al lui Chaplin, „Dictatorul”; un asemenea moment de respiro putea să mai descrețească frunțile în acele momente încrâncenate, amintind tuturor sfârșitul fatal al tuturor dictaturilor și dictatorilor, chiar dacă, aparent, spune o poveste amuzantă (filmul a fost adus, până la urmă, de la Arhiva din Jilava și difuzat pe post).

Când discuția de-acolo, din cabinetul directorial începuse să se înfiripe și propunerile să se adune, ușa s-a deschis violent, trântită de perete. Înăuntru

a intrat crainicul-șef al Studioului 4, fostul prezentator de știri, cititorul de prompter, devenit „mielul turbat” al instituției, revoluționarul mesianic, chemat (de către nimeni!) să scape Televiziunea Română Liberă de comuniști. În studioul- reductă ajunsese vestea că directorul general complotază în cabinetul său cu câțiva foști conducători de foste structuri redacționale (atunci-totul era „fost” și toți erau „foști”, în viziunea liderilor dezlănțuiți). Recent năvălitul în cabinet a început să arate cu degetul spre câțiva dintre cei prezenți, însoțindu-și gestul cu porunci: „- Tu... tu... și tu... acasă! Nu mai aveți ce căuta aici!”

Directorul a încercat să-i explice de ce a făcut convocarea, ce le-a cerut celor prezenți. N-a fost lăsat să vorbească. Ajutor pentru stăpânii Studioului 4? Diversificarea ofertei de program, chiar pe ideile, atmosfera și prioritățile momentului? „Nu e treaba voastră! Are cine să se gândească la astea de-acum încolo! Și să nu mai dea sfântul să auzim că aici, la etajul 11, se complotază împotriva revoluției, că e de rău!”.

Regizoarea-revoluționară, venită din studio în ajutorul colegului ei, și ea-beată de putere, dar parcă ceva mai lucidă, a reușit cu greu să-l scoată din birou: „Hai Titi, că ne-așteaptă revoluția...” și s-au dus.

Înțelegeți nebunia? Realizați demența momentului-de fapt, a momentelor, pentru că au fost nenumărate, în aceeași notă, la aceeași tensiune și cu același absurd desăvârșit? Justițiarii libertății, unși peste noapte de către ei înșiși cu misiunea purificatoare, erau colegii noștri, unii chiar subalternii noștri, îmi spunea amicul meu; la fel de disciplinați ca toți ceilalți până atunci, ba chiar (cel puțin doi dintre ei) ceva mai obedienți și zeloși decât mulți alții.

De fapt, fenomenul era cunoscut: așa cum puterea consolidată zi cu zi, an cu an de către Nicolae Ceaușescu sfârșise prin a-l îmbăta și a-i lua mințile, tot așa (păstrând proporțiile și înlocuind otrăvirea „picătură cu picătură” prin procedeul-șoc) puterea cucerită peste noapte, de a hotărî cine apare și cine nu, cine se adresează țării și cine nu, îi ametea pe bieții noștri colegi; dar nu era vai de ei, ci... vai de noi.

În asemenea dureri ale facerii s-a născut Televiziunea Română Liberă, între ale cărei ziduri se juca o cu totul altă piesă decât afară, în stradă, în piețe, unde mureau oameni, se jertfeau tineri-deveniți ținte pentru lunetiști misterioși. Aici, „intra-muros”, se desfășura într-adevăr, „Marea Revoluție Capitalistă din Decembrie”, cum foarte exact și plastic o denumise

prozatorul și poetul despre care v-am mai vorbit. Pentru cine avea luciditatea să deslușească sensul celor derulate pe ecran, să „citească” imensa cantitate de impostură și să ghicească viermuiala din spatele ecranului, spectacolul perpetuu, văzut sau doar bănuț, era „bălciul deșertăciunilor”, pentru a împrumuta titlul unui roman celebru.

Dar la fel de interesante lucruri se petreceau și în subsolul Televiziunii Române brusc eliberate.

În prima noapte de asediu, când lunetiștii trăgeau din toate părțile, transformând intrarea și ieșirea din televiziunea într-un fel de „ruletă rusească”, la poarta din spate, dinspre studiouri și compartimentele tehnice, și-a făcut apariția un bărbat tuciuriu, slab, cu o barbă mare și neagră-dar deloc mondenă, cu ochii înfundați în orbite și cu o privire ciudată, de fanatic. Părea un fachir îmbrăcat europenește; doar turbanul îi lipsea. Câțiva dintre electricieni îl cunoșteau. Le fusese coleg, până când insul primise o condamnare, despre care el spunea că e politică, alții destul de bine informați afirmau că e strict penală. Culpă: furt din autoturismele parcate în vecinătatea Televiziunii. Nu venise să le dea o mână de ajutor foștilor colegi, ocupați până peste cap cu alergătura nebună și periculoasă din acele zile și nopți, când riscai să-ți pierzi viața doar apropiindu-te de gardul instituției chiar și în curte. Nu. El umbla din om în om cu o listă. Strângea semnături pentru înființarea unui Sindicat liber, la fel de liber ca noua televiziune ce tocmai se năște.

S-au adunat multe nume și iscălituri, că omul era harnic și insistent. De fapt, cine refuza să adere, atunci, la apariția a ceva liber, orice, numai liber să fie, din moment ce însăși Casa Scânteii, bastionul presei de partid, devenise Casa Presei Libere, iar piața aferentă clădirii-Piața Presei Libere? Lângă tehnicieni, șoferi, mașiniști și personal auxiliar s-au adăugat curând redactori, realizatori de emisiuni, punându-se astfel bazele unei structuri ce tindea să devină principalul organism de conducere a instituției; un soi de Studio 4, dar legal, cu acte, organizat, puternic, cuprinzător, aflat însă în mâna discreționară a unui singur om: inițiatorul. Iar acesta era pus pe fapte mari. Când Televiziunea a căpătat, în sfârșit, un conducător cu capul pe umeri, serios, competent, cu platforma și ținuta intelectuală înaltă, bine intenționat, așa cum era-și este-academicianul Răzvan Theodorescu, primul semn și act de autoritate-legitimă și necesară-al noului conducător a primit drept răspuns... greva foamei în care a intrat sindicalistul revoluționar. Bărbosul nu accepta decizii dacă nu erau ale lui. Mai bine de două luni,

personalul Televiziunii nu discuta și nu se îngrijora decât de starea sănătății grevistului. Era libertate, fiecare putea face ce credea de cuviință, numai că faptele unora creau mari probleme celorlalți, ba chiar și unei instituții spre care se uitau cu dorință de altceva, mai bun decât înainte, milioane de perechi de ochi...

— Și cum s-au terminat toate astea? Întrebă profesoara de istorie.

— S-au stins. Pur și simplu, timpul le-a stins, odată cu executarea cuplului prezidențial. Întâi au dispărut teroriștii. Nu s-a mai tras. A urmat instalarea previzibilă, dar provizorie la putere a FSN, și umplerea, tot provizorie, a posturilor care aveau nevoie urgentă de șefi. Cât despre Televiziune... au început să curgă reproșurile, din ce în ce mai puternice și mai numeroase, din partea celor dezamăgiți de cursul evenimentelor. Sloganul la modă era „ați mințit poporul cu televizorul!”. Fiecare afirmație aruncată pe post în acele zile de haos, dezmințită apoi de evenimentele ulterioare, fiecare informație alarmistă lansată în spațiul public ce se dovedea falsă, fiecare personaj de mucava lansat atunci cu surle și trâmbițe, dar dezumflat rapid și penibil, ca orice impostura,... toate „s-au decontat” pe spinarea micului ecran deja atât de debil, încât numai de o asemenea ploaie de bile negre nu avea nevoie. Altfel, instituția își reintra în matcă, după „revărsarea” din clipele ei de glorie și atotputernicie. Corifeii Studioului 4 au încercat să-și prelungească puterea, dar... revoluția se terminase; revoluția lor, desigur. Există pe lume lucruri atât de plăcute, încât ai dori să nu se termine niciodată. Din păcate... nu se poate. A fost un minunat prilej pentru cei patru să priceapă că nimic nu e veșnic, nici măcar (sau mai ales) puterea. Ea poate dura 27 de ani sau 3 săptămâni, dar se termină. N-aș spune că celor 4 le-a mers rău; unuia dintre ei i-a fost chiar bine-bine. Până una-alta, s-au întors în redacții, au reînceput să răspundă la „bună ziua”-deși din ce în ce mai puțini colegi erau dispuși să le adreseze salutul cotidian. Grevistul foamei a trecut și el pe alimentație normală, dar rațională, firește; a apărut și o grilă de program, prompteriștii și prompteristele au redevenit prompteriști și prompteriste, oamenii de creație au încercat să creeze acum, în libertate, mai bine decât cei ce creau sub dictatură, dar... surpriză de proporții: nu le-a ieșit mai bine! Ciudat, nu?

Evident, în Televiziune au venit forțe tinere, proaspete; era nevoie. Fătuci și băieți au dat năvală ca la butoiul cu miere. Poate mai vine o revoluție și-i vede toată țara... Fetele au fost recrutate după cele mai exigente criterii și standarde profesionale ale marilor case de modă: înălțime, talie, bust, buze,

ten și restul. Toți au învățat rapid drumul spre bufetul instituției, acolo unde salariații se întâlnesc, de regulă, cu colaboratorii externi și pun la cale (era să zic: negociază, dar vă rog să rețineți că n-am zis!) contracte scrise și mai ales nescrise pentru viitoare proiecte, la o cafeluță nevinovată și dezinteresată. Celelalte elemente ale meseriei le-au învățat mai greu; unii-deloc, niciodată. Profesioniștii adevărați, formați în ani de trudă, au așteptat apariția sectorului privat și au plecat, fie îmbrânciți de către cei ce se străduiau să decomunizeze instituția prin eliminarea valorilor, fie chemați-pe bani frumoși, de patronii apăruți pe piața audio-vizualului, care le cunoșteau și apreciau calitățile. Așa a fost dat afară, de pildă, „comunistul înrăit” Iosif Sava, cu „Serata muzicală” cu tot; cum de se reiau și astăzi emisiunile lui, considerate un reper de cultură muzicală și nu numai, cum se face că numele „periculosului comunist” sus-menționat a dat, astăzi, numele unei școli cu profil muzical... asta nu pot să vă explic; nu știu. Și Sava n-a fost singurul... S-au dus mulți alții, au făcut acolo, la „privați”, o treabă excelentă (Florin Brătescu a ctitorit Antena 1, de pildă) în ciuda vârstei, iar televiziunea-mamă, devenită mamă vitregă pentru unii, și-a văzut de drum, ca o bătrână „Dacie” întrecută pe șosea de BMW-urile și Mercedes-urile concurente. Dar despre asta vom mai vorbi, poate, la etajul următor.

— A plătit cineva pentru toată nebunia? Întrebă un tânăr din grup.

— Dacă acceptați o glumă proastă sau cinică, dar în deplină concordanță cu realitatea, de plătit... au continuat să plătească abonații, în rate lunare.

Vorbind serios, chiar grav, da. Au plătit martirii, adunați în Cimitirul Eroilor Revoluției, și familiile îndoliate. A plătit opinia publică, isterizată după un asemenea bombardament năucitor, irațional, iresponsabil. Să știți că nu numai gloanțele teroriștilor au lăsat urme în pereții clădirilor, ci și bombele sau petardele aruncate în spațiul public cu toptanul, în vrac, dar „schije” nu s-au dus în pereți, ci în capul privitorilor TV...

În TVR au plătit (nu cu viața, din fericire, ci doar cu postul) cei mai buni doi crainici ai instituției: George Marinescu și Ilie Ciurescu. Primul-pentru că a avut ghinionul să fie el crainicul de serviciu, prezent pe post la „mitingul de adio” întrerupt brutal; al doilea: pentru că, din întâmplare, Elena Ceaușescu cerea, la fiecare deplasare în străinătate, ca echipa Televiziunii care realiza transmisiile directe și reportajele filmate la fața locului să fie condusă de Ciurescu. Nu i s-a iertat faptul că titulara Cabinetului 2 l-a preferat altor colegi de-ai săi. Culpă gravă, nu-i așa? Deci,

în cea mai bună tradiție românească, instituția a găsit nu un acar, ci doi acari, deși niciunul nu se nume Păun. Spălată de toate păcatele prin sacrificarea celor doi (cineva trebuia, totuși, să plătească, după câte s-au întâmplat!), televiziunea a pășit mai departe, ca întregul popor român, intrând în TRANZIȚIE. Revoluția tocmai se terminase.

Vă propun să urcăm și noi un etaj; ne așteaptă, cum spuneam, Tranziția. Va fi interesant, vă garantez! Să mergem.

ETAJUL MARELUI JAF NAȚIONAL: TRANZIȚIA

— Iată-ne, doamnelor și domnilor, la etajul TRANZIȚIEI. În sfârșit...

— De ce „în sfârșit”? Se termină? Țâșni aproape ca o exclamație întrebarea unei domnișoare care, până atunci, nu cuvântase deloc, dar urmărise cu atenție toate explicațiile și cercetase, curioasă, toate exponatele standurilor.

— Mulțumesc de întrebare, stimată domnișoară, răspunse ghidul, amuzat. Ea mă face să aper că v-a interesat atât de mult muzeul nostru încât ați dori să vă ofere alte și alte... să le spunem surprize. Mă înșel, cumva?

Fata confirmă cu o aplecare repetată a capului, în timp ce obrații i se coloraseră puternic, iar buzele schițau un zâmbet timid, de om neobișnuit cu intervențiile în public.

— Fiți liniștită, reluă ghidul. Etajul acesta este... cum să vă spun... cât un întreg muzeu, vă veți convinge. Iar apoi ne așteaptă subsolul, sper că n-ați uitat: galeria figurilor de smoală, „perla coroanei”, cireașa de pe tortul instituției noastre, deși e dedesubt. Aveți încă ce vedea, slavă Domnului...

Etajul tranziției, deci. Ne aflăm aici, așa cum poporul român se află, din păcate, în tranziția propriu-zisă. A nimerit în ea fără să vrea și fără să știe. Căuta libertatea, democrația, statul de drept, economia de piață, civilizația de tip occidental, bunăstarea, adică tot ce-și dorise cu ardoare și-i fusese refuzat sub comunism. În locul lor, a nimerit în tranziție, ca să vezi! Interesantă, chiar incitantă paralela aceasta muzeu-realitate; mă urmăriți?

Tranziția în varianta muzeistică este spațiul care face deliciile și uimirea vizitatorilor. Tranziția existențială, cea reală, ne mănâncă zilele aproape la

concurență cu „trecutul negru”. Știm, ni s-a tot spus: „ca să fie mai bine, întâi trebuie să fie mai rău”. Se pare că e regula marilor transformări istorice, dar... cât durează „mai rău”? Și cât poate suporta românul-nu îmbogățitul tranziției, ci românul de rând, care duce greul-acest mai rău după răul de care de-abia a scăpat când n-a mai putut răbda? Știm că și europenii și americanii au constatat în timpul crizei recente că le este mai rău decât în vremurile normale, dar răul ce i-a pocnit pare mai degrabă discomfort, nu răbdat de foame, de frig și privit cu jind la vitrinele bogate.

Mai departe. Tranziția muzeistică este clar și strict delimitată: un etaj. Știm unde începe și unde se termină. Dacă mai procurăm exponate noi, interesante și valoroase... nicio problemă: două-trei săli în plus găsim lesne. Ce facem însă cu tranziția reală? Știm când și de unde a început, dar când se termină, și cum...? Celebra luminiță de la capătul tunelului a clipit, clipește încă, dar atât de înșelător încât e mai degrabă fata morgana. Când credem că e gata cu tranziția, s-a terminat, iată că se deschide un nou dosar, apar noi dezvăluiri, explodează noi bombe care tulbură apele, clipesc alte becuri de avarie. Când cineva cocoțat sus de tot, acolo, în vârf, raportează cu mândrie că reformarea statului s-a încheiat, au mai rămas de făcut două-trei cusături, de tras un tighel la o margine și gata!, iese la iveală că tocmai acolo, de unde vine anunțul liniștitor, se află centrul vital al mizeriilor, capul caracatiței, tabloul de comandă cu butoanele de la care se ordonă urmăriri, interceptări, supravegheri, arestări, anchete cu alai de mascați, cătușe, execuții etc, etc... Apoi... tranziția noastră muzeistică este sub control: avem paznici, instalații de securizare, personal auxiliar bine instruit, ghid, îngrijitori, totul-supravegheat, asigurat, inventariat riguros și păstrat cu grijă. Cealaltă tranziție, cea din lumea reală... cine-o stăpânește și cum? Piața, spun economiștii occidentali, deși nu chiar toți; economia de piață rezolvă și reglează tot. La ei poate, deși chiar și acolo treaba încă se mai discută, dar ce te faci dacă aici economia nu este de piață, ci de tarabă, unde marfa se vinde la greu pe sub tejghea, cântarul e măsluit, produsele-contrafăcute, șeful pieței-mituit, iar hoțul strigă din toți plămânii „prindeți hoțul”?

Instinctiv, cercul vizitatorilor se strânse în jurul ghidului. Oamenii parcă simțeau că se întâmplă ceva. Până atunci, ghidul le vorbise lejer, degajat, deseori cu zâmbetul pe buze, dar acum vocea lui căpătase accente pe care nici măcar evocarea evenimentelor dramatice din vremea revoluției nu le avusese.

Ghidul percepu rapid reacția colectivă. Se opri, făcu o pauză lungă, trase aer în piept, apoi reluă, străduindu-se să-și controleze tonul:

— Vă cer scuze, doamnelor și domnilor. M-am înfierbântat nepermis; promit să nu se mai întâmple. Mai mereu pătesc așa când ajung la etajul tranziției. Aici îmi pierd și calmul, și răbdarea, și înțelegerea detașată a ceea ce este de neînțeles, și umorul... Uneori mă înfurii de-a binelea, întocmai precum compatrioții mei în tranziția reală. Știu că nu e bine, că-spre deosebire de ei-fișa postului meu nu-mi permite, dar... oameni suntem, nu? Iată, totul e OK, parcă așa se spune în spațiul din care veniți.

Brusc, atmosfera se destinse. Cercul se lărgi ușor, totul reintră în normal, exact cum spusese ghidul: OK.

— Etajul acesta este organizat pe standuri, ca și toate celelalte. N-am să vă înșir acum punctele de popas; le veți descoperi pas cu pas. Dar vă previn că vom face cunoștință cu un veritabil „trident al răului”: PRIVATIZĂRILE, RETROCEDĂRILE, CORUPȚIA.

Începem cu standul „deschizător de pârție”: PRIVATIZĂRILE, primul dinte al tridentului.

PRIVATIZĂRILE

După cum vedeți, spațiul tranziției noastre muzeistice respectă întocmai succesiunea evenimentelor din spațiul tranziției reale. Cu asta trebuia început atunci, în 1990, și chiar cu asta s-a început. Cum? Vă invit în stand, să vedem împreună nu intențiile de la care s-a pornit, pentru că, teoretic, totul suna bine, ci rezultatul.

Grupul se deplasă câțiva pași, până în dreptul unei fotografii mărite, care deschidea șirul exponatelor din standul intitulat PRIVATIZĂRILE, așa cum fotografia turnului Televiziunii prefăcase tot ceea ce standul REVOLUȚIEI le oferea vizitatorilor săi.

Aici, imaginea surprindea o adunare la nivel înalt. În amfiteatru, câteva sute de oameni, ascultând concentrați. Pe un podium, un prezidiu compus din trei persoane, iar la microfon-un vorbitor îmbrăcat la fel de protocolar ca și toți ceilalți prezenta un raport. Explicația nu întârzie să sosească:

— Fotografia surprinde un moment de la adunarea solemnă a primului Parlament ales al României democratice, unde primul ministru al noului

guvern își prezintă programul de guvernare. În afara deputaților, senatorilor și miniștrilor, sunt prezente acolo personalități politice, cultural-științifice, elita țării-cum s-ar spune.

Mă veți întreba, poate: de ce această fotografie, la acest stand care se ocupă de privatizări, așa cum îi spune titlul? Simplu: pentru că în raportul-program, problema problemelor, prioritatea priorităților era privatizarea. Ea reprezenta condiția esențială pentru ca România să iasă din scurta perioadă euforică a declarațiilor de intenții și să facă pași cât se poate de concreți pe calea economiei de piață, cheia de boltă a construcției unui stat european modern, democratic, eliberat de comunism.

Toți cei din sală așteptau soluțiile cu atenția concentrată pe acea parte din program care trebuia să expună viziunea noului guvern în materie de privatizare, și nu la modul deziderat, ci în plan tactic și strategic: care vor fi etapele, ce orizont de rezolvare se estimează, cum anume...

Pasajul cu pricina a venit, rostit clar, răspicat, fără urmă de șovăială, ba chiar cu atâta fermitate în glas încât a lăsat tuturor impresia că premierul a chibzuit îndelung și a decis înțelept. Atunci, acolo, asta trebuie să fi fost impresia generală. Acum, la 25 de ani de la eveniment, avem toate motivele să ne îndoim.

— De ce? întrebă cineva.

— Pentru că pasul-anunțat cu atâta aplomb-era făcut cu stângul. Greșit. Greșit grav. Vedeți dumneavoastră... când prim-ministrul unei țări aflate la început de drum urcă la tribuna Parlamentului pentru a-și prezenta programul de guvernare și de-acolo, de la înălțimea acelei tribune, în fața aleșilor națiunii, a milioaneilor de telespectatori ai transmisiei directe, dar și atenție!-în fața străinătății profund interesate de ceea ce se petrece și mai ales de ceea ce se va putea face în România rapid, chiar de mâine, ei bine, când el declară textual „industria României este un morman de fier vechi”, nu trebuie să te mire tot ce s-a întâmplat cu industria și cu întreaga economie a țării. În traducere liberă: asta avem, asta vă oferim! Veniți, cântăriți-o-la kilogram sau la tonă-și luați! Așa cum, cu decenii în urmă, ofițerul Armatei Roșii, sosit în România cu tancurile sovietice să elibereze Bucureștiul deja eliberat, apoi devenit director al Editurii Politice, a oferit prin instituția condusă de el zeci de tone de opere alese, opere complete, articole și cuvântări, rapoarte la congresele partidului și alte contribuții fundamentale ale lui Ceaușescu la tezaurul gândirii umane în toate limbile

pământului, tot așa acum chipeșul fecior al fostului ofițer- director, ajuns dintr-o dată primul prim-ministru al României necomuniste oferea mapamondului interesat de afaceri profitabile zeci, sute de mii de tone de fier vechi chiar și pe un dolar nu kilul, ci tona sau chiar suta de tone, doar-doar va scăpa România de ele pentru a face loc mall-urilor și vilelor rezidențiale.

Propozițiunea devastatoare a detonat exact ca pocnetul pistolului de start la cucerirea vestului sălbatic în SUA secolului XIX. Țineți minte celebra secvență din celebrul film american? În spatele unei linii trasate cu var, lungă aproape cât vezi cu ochii, se buluceau mii de oameni, întocmai ca la startul unui maraton popular din zilele noastre. Unii erau în căruțe cu coviltir, alții în trăsurele, alții călări, alții pe jos, punându-și nădejdea în iuțeala și rezistența picioarelor, dar toți aveau pregătiți țărșii pe care să-i înfigă cât mai departe, pe o suprafață de teren cât mai mare și care să le delimiteze proprietatea astfel cucerită atunci, în urma cursei nebunești ce sta să înceapă și pe care pocnetul pistolului a declanșat-o. Cu mic, cu mare, valul s-a năpustit spre pământul făgăduinței. Oameni și animale au pornit iureșul, călcându-se în picioare, strivindu-se sub roțile căruțelor sau sub copitele cailor, cei puternici trecând fără milă peste cei mai nevolnici, ca să apuce pradă mai bogată.

Întocmai ca pocnetul aceluiași pistol a răsunat sub cupola Parlamentului, reverberată pe mapamond, afirmația proaspăt unsului premier în urechile românilor, Europei și globului întreg. Comunitatea internațională a receptat mesajul: iute, spre România, acolo e pâine de mâncat! Și a fost, slavă Domnului...

Rememorată acum, la un sfert de secol, afirmația junelui premier idolatrizat de femeile de la APACA sună grav. Dar la fel de grav apare și faptul că nimeni dintre cei prezenți în sală, în acel prim forum al democrației românești, niciunul dintre cei cu mai multă experiență și știință de carte politică și economică n-a găsit de cuviință să amendeze pe loc, atunci, acolo, nefericita afirmație. Nimeni nu s-a simțit obligat să le dea de înțeles, tot cu o frază sau două, de la acea tribună înaltă, amatorilor de chilipiruri că în România vor găsi și minți lucide, capete responsabile, înși devotați-încă-interesului național în sensul plenar al sintagmei. După cum nu vor găsi doar fier vechi-existent, desigur —, ci o industrie. Una adevărată. Din păcate, atunci, acolo, n-a fost decât tăcere și apoi aplauze.

Așa a început dezastrul: solemn, în văzul aleșilor și al poporului, amețiți de libertate cu toții.

— Chiar dezastru a fost? Întrebă profesoara de istorie.

— Nu retrag cuvântul, stimată doamnă, răspunse ghidul, dar după o clipă de gândire se răzgândi și spuse:

— Ba... poate aveți dreptate, nu e potrivit termenul. După dezastru nu rămâne nimic, nici măcar viață, ca la Hiroshima și Nagasaki în 1945, ori... noi, românii, iată-ne, existăm, nu ne măsurăm zilnic gradul de radiații, n-am pierdut totul; încă mai avem ceva industrie, export, facem muzee, primim oaspeți... Aveți dreptate: n-a fost dezastru, ci jaf. Un imens jaf național. Poate cel mai mare din istoria României. Am mai trăit noi și altele, că doar pe-aici au trecut și năvălitori și fanarioți; s-au mai văzut ciudățenii chiar și după revoluție, după cum veți constata curând, în celelalte standuri ale tranziției, mai ales la retrocedări. Acesta rămâne însă prototipul atacului frontal, masiv și reușit la adresa economiei unei țări.

Dacă mai existăm încă, nu „bine mersi”, ci binișor, înseamnă că avem o țară fabulos de bogată. Norocos de bogată! Nu degeaba și-a trimis împăratul Traian legiunile în Dacia Felix; știa el ce știa. Ca și turcii, care măreau haraciul de la an la an, ca și imperialii, când au pus un picior zdravăn în Transilvania și nu voiau să-l mai scoată de acolo, ca și rușii când au înființat Sovrom-urile și le-au prelungit apoi funcțiile sub alte forme, mult după desființarea lor, ca și nemții lui Hitler, când au văzut în petrolul românesc sursa ideală de alimentare a panzerelor pregătite de război și-încă mai din vechime-ca atâtea și atâtea hoarde migratoare care, când dădeau de pășunile bogate și holdele mănoase ale ținuturilor noastre ar fi renunțat la pribegie pentru a prinde rădăcini aici, în binecuvântatul de Dumnezeu spațiu carpato-danubiano-pontic, hărăzit cu atâta bogăție încât poți jecmăni din ea la nesfârșit, fără s-o termini vreodată...

Na, că iar m-am înfierbântat! Stimată doamnă profesoară care v-ați făcut din istorie o profesie, ca și mine; stimate domn venit din Franța raționalului Descartes și a cinic-ironicului Voltaire; vă rog pe dumneavoastră, ajutați-mă! Când vedeți că mă-ncing, că mă ia valul, trageți-mă de mânecă, rogu-vă! Mulțumesc anticipat, încheie ghidul paranteza, în râsetele amuzate ale grupului care nu bănuia cât de serios glumește cel ce apelase la ajutor pentru a-și păstra cumpătul și seninătatea.

— Cer scuze, din nou, și reiau ideea. Rămăsesem, parcă, la „mormanul de fier vechi” prezentat Parlamentului și înghițit pe nemestecate, fără crâcnire.

Toți amatorii de active industriale, români, dar mai ales străini (pentru că, în țară, de unde bani să cumperi fabrici și uzine?) s-au prezentat la negocieri. Veniseră să cumpere fier vechi, cu tona, cum suna apelul. Pe lângă cei cu oarece fonduri, puși pe chilipir, au năvălit toți păduchioșii Orientului, șmecheri foc, jucători de alba-neagra, dar atât de săraci că n-aveau bani nici de întors acasă în caz de eșec. Dar de ce să fie eșec? „Întreprinzătorii” își puseseră deoparte, într-un buzunar ascuns, ceva bănuți pentru 4-5 nopți la hotel și pentru confecționarea unei ștampile de firmă și a câtorva zeci de cărți de vizită cu titluri și funcții inventate. În rest, băieții aveau să se aciuiască pe lângă vreun suflet milos de femeie, unde să poposească nopțile pe gratis sau cu plata în natură, și prin preajma unor românași, fie pungași și ei, fie naivi, numai buni de păcălit și de jumulit...

— Și le-a mers? Întrebă cineva.

— Unora da. Când afirmi solemn și de la vârful că ai de vânzare fier vechi, nu poți pretinde prea mult la negociere; dar... de fapt... ce negociere? Degeaba vine un biet director de la „Policolor”, de exemplu, și spune cumpărătorului că fabrica este proaspăt re tehnologizată, dotată cu linii de producție din import, de ultimă generație. Degeaba întreabă cineva de la „IMGB”: cum să dau uzina pe-atât cât îmi oferi dumneata dacă numai strungul-carusel, al doilea ca mărime și performanță din Europa, ar acoperi, el singur, jumătate din această sumă și dacă un investitor român îmi cumpără clubul uzinei mele cu tot atâția bani cât îmi propui dumneata pe toată uzina?!? Păi suma dumatăle nu plătește nici a zecea parte din terenul de sub ea!

Evaluările, cele mai multe, au fost scandaloase; prețurile obținute-revoltătoare. Jaf. S-a ajuns la privatizare pe un dolar. Statul, grăbit să scape de gestiunea unor întreprinderi, era dispus să dea cu oricât, numai să se spele pe mâini de bucăți sau chiar hălci din industria națională. Și nu numai de „găuri negre”, rămase fără piață de desfacere, ci și de uzine cu clienți și contracte pe rol, valabile încă ani de zile.

— Nu se putea obține mai mult? Chiar nu se putea? Întrebă cineva.

— Ba da, stimate domn, dar nu chemând investitori potenți la mormane de fier vechi și cerând comisioane (pe românește șpăgi) uriașe. Când

pornești de la acest nivel și ești atât de lacom, ce obții? Evident, în spatele celor mai multe dintre aceste așa-zise negocieri se ascundeau șpăgi imense, aflate la baza averilor fabuloase ce aveau să apară peste noapte. Dar despre asta vom vorbi pe larg în alt stand, standul CORUPȚIEI, care ne așteaptă.

— Din ce spuneți dumneavoastră, rezultă că industria era OK; uzinele mergeau strună, iar străinii, de fapt, nu prea mai aveau ce căuta, comentă un vizitator nedumerit.

— Nu, stimate domn, n-am vrut să spun asta; dacă așa s-a înțeles, îmi cer scuze. Multe fabrici și uzine, chiar dintre cele noi, aveau nevoie de re tehnologizări și modernizări, care costă bani, pentru a fi viabile în continuare. Ambiția lui Ceaușescu de a lichida rapid datoria externă a întrerupt pentru câțiva ani importul de utilaje și piese de schimb. Asta s-a reflectat în randamentul industriei. Mai mult: existau unități, și nu puține, apărute pe criterii extraeconomice, rod al unei viziuni de dezvoltare autarhică, nerentabilă, nesuținută economic. Existența lor trebuia analizată, regândită, însă în cadrul unei strategii globale serioase, temeinice, întemeiată pe noile realități ale pieței interne și mai ales externe. Așa trebuia stabilit ce rămâne și ce nu, ce merita investiții și ce nu, ce are șanse de succes într-o economie concurențială și ce nu. Și-evident-apoi trebuia procedat în consecință, ținând cont de complexitatea problemelor economice și mai ales sociale ce decurgeau de-aici.

Era o muncă uriașă, e adevărat. La fel de adevărat este că timpul presa, că oamenii ieșiți în stradă cereau de lucru, că spectrul șomajului și al sărăciei extreme plutea peste țară, dar... dar... nimic nu scuză ușurința iresponsabilă cu care statul s-a spălat pe mâini de bogăția țării, abdicând-practic-de la îndatoririle sale.

De fapt, întrebarea dumneavoastră, domnule, îmi dă prilejul să spun acum ceea ce poate trebuia precizat chiar de la intrarea în stand. Veți vedea aici multe panouri cu cifre revoltătoare, cu situații greu de crezut și acceptat, iar comentariul meu va induce, poate, senzația că atât muzeul cât și ghidul condamnă privatizarea ca proces, ca necesitate obiectivă. Vă asigur că este o senzație falsă. Ar fi absurd să contestăm ideea privatizării atâta vreme cât românii au luptat și au murit pentru democrație, stat de drept și economie de piață, cele trei fundamente ale țărilor cărora vrem să ne aliniem. De altfel, dacă ați observat, situațiile aberante de pe panouri sunt reunite nu sub titlul generic PRIVATIZAREA, concept-deziderat

recunoscut și dorit unanim, ci PRIVATIZĂRILE, adică realitățile punctuale, malformațiile aplicării conceptului.

Am făcut precizarea pentru a împrăști orice confuzie. Nu aveți în față nici exponate, nici explicații și nici comentarii nostalgice după economia socialistă, ci dimpotrivă: pledoarii pentru rațiune, corectitudine, tranzacții echitabile, reciproc profitabile. Asta ar fi trebuit să asigure privatizarea industriei și economiei românești, cadrul acesta era necesar: o viziune clară, chibzuită, responsabilă, de perspectivă, construită nici pe ciubucuri, nici pe dorințe sau himere, ci pe realități. N-a prea mai fost nevoie. Mormanul de fier vechi, oferit la vânzare cu tona, în vrac, asociat cu corupția, a rezolvat problema mult mai simplu, dintr-un condei. Așa cum Heliade îi îndemna, cândva, pe români „scrieți, băieți, numai scrieți”, acum altcineva lansase comanda, nu știm dacă la fel de românească și bine intenționată, „vindeți, băieți, numai vindeți! Orice și pe oricât!”.

Sună poate pățimaș afirmația, știu, dar... cum s-ar explica altfel faptul că una din „perlele coroanei”, ALRO Slatina, aflată printre marii producători de aluminiu ai Europei, a fost vândută pe un preț mai mic, mult mai mic decât profitul net anual al uzinei realizat chiar în anul vânzării? Vă dați seama? Să vinzi o uzină pe mai puțin decât câștigă ea într-un an de producție?!? Ce afacere e asta, dacă tot vorbim despre economia de piață, de profit și pierdere, de reguli economice?

La un moment dat, se părea că s-a găsit o metodă prin care chiar și românii săraci să poată participa la constituirea pieței. Metoda MEBO. Ea permitea, ba chiar îndemna la crearea unor asociații ale salariaților din marile întreprinderi de stat care să cumpere întreprinderea și să o administreze ca pe o firmă privată colectivă. Salariații deveneau astfel și proprietari. După multe frământări și convulsii organizatorico-juridico-administrative, metoda s-a aplicat mai ales în construcții. Au apărut asemenea unități, sub firma anterioară, pornite la drum cu entuziasm, dar „temperate” rapid de ceea ce era de prevăzut de la bun început: subcapitalizarea. La sărăcia noilor proprietari s-a adăugat sărăcia statului, care n-a mai prea oferit comenzi publice și nici n-a putut achita la timp lucrările efectuate. Și din nou a intervenit corupția: licitațiile pentru lucrări publice au început să aibă caiete de sarcini discriminatorii. Ca să se califice pentru câștigarea unui contract, firma trebuia să aibă în spate un anumit capital, așa cum doar marile companii străine aveau. De unde să aibă atâția bani împrumutării prin MEBO? Concurența evident neloială a străinilor a

spulberat ofertele modeste ale firmelor românești-altfel, de o competență profesională probată cu brio chiar pe piețele occidentale, nu o dată. Așa au ajuns românașii cel mult subcontractori, adică băștinașii care fac efectiv treaba pe șantier, și o fac la un nivel de calificare absolut egal cu al câștigătorilor contractului, dar plătiți cu firimiturile sumelor încasate pentru lucrare; „grosul” s-a dus afară, să îngroașe bogăția celor bogați, că banul la ban trage... Sătule de acest statut, câteva dintre firmele românești s-au lăsat absorbite de câte o societate puternică din Occident, devenind filială românească a întreprinderii-proprietar.

Cam asta a fost cu metoda MEBO: ca-n celebrul vers din Internaționala- „Hai la lupta cea mare/ Rob cu rob să ne unim”... Robii s-au unit, au brațe puternice și pricepute, au un chef nebun de muncă, de-aia le și spunea „oameni ai muncii”, cu calificare și competență cât cuprinde, atestată chiar de Occident când îi angajează pentru lucrări acolo, în Occident, dar... n-au capital. Or, în capitalism, fără capital nu există decât ca forță de muncă pentru cine-l are...

Cineva din grup își exprimă o nedumerire:

— Ne-ați schițat un tablou sumbru al situației de pe piața construcțiilor, dar noi am văzut prin ziarele dumneavoastră...

— Câte mai sunt, preciză ghidul, cu un zâmbet nu tocmai vesel.

— Da, câte mai sunt, fu de acord vizitatorul, că pe tarabele chioșcurilor se lăfăie mai mult tabloide colorate decât ziare adevărate, dar... am găsit, totuși, referiri la „regii asfaltului”. Se pare că sunt patroni foarte bogați ai unor firme de construcții. Ăștia nu sunt români? Ei cum au răzbit?

După câteva clipe de gândire, în care încercă să-și schițeze o strategie a răspunsului nu foarte ușor de formulat, ghidul răspunse:

— Întrebarea dumneavoastră, domnule, țintește domeniul de care se ocupă un alt stand; vom poposi și acolo peste câteva minute. Titulatura lui sugerează cam ce cuprinde: el se numește CORUPȚIA TRANZIȚIEI și vă oferă toate elementele unui răspuns complet la întrebare. Anticipez însă, spunând că, într-adevăr, în România, țara europeană cu cea mai subdezvoltată rețea de căi rutiere moderne, cu cei mai puțini kilometri de autostradă, cu cele mai multe și devastatoare gropi în carosabil, gropi care fac din localități și stațiuni superbe destinații izolate, aproape imposibil de atins... deci în țara cu cel mai precar asfalt rutier european, în mod miraculos există „regi ai asfaltului”, patroni de firme cu mulți, foarte mulți

bani. Standul corupției corelează, după cum veți vedea, două elemente esențiale și certe: aici, la noi, avem cei mai mulți îmbogățiți din asfalt, dar și cel mai ridicat cost pe kilometrul de șosea și autostradă. Înțelegeți legătura? Ei, regii neîncoronați câștigă pe bandă rulantă licitațiile mai puțin interesante pentru firmele occidentale. Tot ei sunt eternii subcontractori, abonații autorităților centrale și locale, specializați în lucrări de mântuială, dar foarte scumpe, cu devize subevaluate la pornire și apoi umflate enorm, în etape. Cum reușesc? Simplu: ei sunt principalii cotizanți la campanii electorale, constructori și donatori de case și apartamente-șpagă, cu care-și câștigă protecția politică. Uneori o pățesc: cel mai bogat, nerușinat de bogat dintre ei, este în pușcărie, dar a ajuns acolo pentru că a făcut imprudența să fure din fonduri europene și cei de-afară l-au prins și l-au priponit; cu autoritățile din România ar fi fost și azi bine-mersi.

Acolo, în standul corupției, vom vorbi pe larg despre cele trei componente de bază ale răului din tranziția românească: privatizările frauduloase, retrocedările frauduloase și corupția. Mai sunt și altele, desigur, după cum veți vedea, dar acest „trident al răului”, cu elemente clare, concrete, de necontrazis și cu efecte imediate a fost și este încă devastator...

— Încă? se miră cineva.

— Da, încă. Mă doare că trebuie s-o recunosc, dar... încă. Factorul comun, liantul în „tridentul răului” a fost corupția, evident. Ca să existe privatizări și retrocedări frauduloase trebuia musai să fie corupție: funcționari și instituții întregi care să ofere informații infractorilor, care să subvalueze, să închidă ochii la nereguli, să-i protejeze pe jecmănitori de brațul din păcate insuficient de lung al legii; apoi procurori care anchetează pe cine nu trebuie dar pe cine trebuie nu, apoi judecători care să dea verdicte aiuritoare pe bani grei, apoi notari care să fabrice și să parafeze acte false, apoi lideri politici și statali care să arate cu degetul cine intră la pârnaie și cine nu, apoi... apoi... înțelegeți?

— Dar e teribil! exclamă o doamnă mai sensibilă, tot crezând, tot sperând că dracul nu e chiar atât de negru, că asistă la unul dintre acele accese de înfierbântare care-l duc pe ghid la exagerări neavenite.

— Da, stimată doamnă, aveți dreptate. Perfectă dreptate; asta vă și spuneam la intrarea în etaj și în stand. Dar... faceți un efort și încercați să

realizați cam ce înseamnă aceste realități nu povestite sau expuse într-un muzeu, ci trăite, zi de zi. Vă imaginați? Dar... stați, că n-am terminat.

Privatizările „made in Romania” au mai lansat o schemă interesantă. Iat-o. Ești, să zicem, o forță în metalurgia și siderurgia europeană (cum ar fi Rusia, de pildă; dau și eu un exemplu, la întâmplare...). Te interesează piața din domeniul tău, o cunoști, și consilierii tăi îți spun că România are câteva întreprinderi foarte interesante, pe la Târgoviște, pe la Cugir sau mai știu eu pe unde, care de-abia așteaptă să se privatizeze. Au utilaje foarte moderne, au și piață, au specialiști de primă mână, de ce nu le-am cumpăra noi? Păi... hai să le luăm, că românii vând ieftin. Zis și făcut! Odată cumpărate, câteva dintre întreprinderi rămân fără utilajele-cheie, cele mai moderne și mai performante. Noii patroni le-au demontat și le-au remontat în uzinele similare din țara patronilor, că de-aia ești stăpân pe bunul tău, faci cu el ce vrei. Afacerea este dublă: acolo, în răsărit, producția crește spectaculos, dar la fel de spectaculos crește și piața de desfacere a producției, pentru că sucursalele românești, rămase în paragină, nu-și mai pot onora contractele. Pentru patronii recenți, nu-i bai: clienți să fie, că le satisfacem noi cererea de produse, doar lucrăm în branșă! Și uite-așa, în România privatizărilor cu toptanul, la preț de fier vechi și cu ochii legați, se mai închide o fabrică, se mai adaugă o ruină industrială pe harta dezolantă a scheletelor cândva unități productive, se mai mărește numărul șomerilor, se mai aprinde un fitil la bomba nemulțumirilor unui popor căruia i s-a promis libertate, democrație, stat de drept, economie de piață-adică bunăstare și civilizație...

Alte mobiluri și metode de privatizare au fost mult mai puțin sofisticate și n-au avut nevoie de ajutor din străinătate. Niște „băieți deștepți”, termen consacrat în România tranziției pentru mega-țepari, au pus ochii, să spunem, pe o bijuterie de fabrică din Capitală. Substantivul adjectivat nu este întâmplător; acea fabrică producea nici mai mult nici mai puțin decât... diamante artificiale, de o calitate excepțională, vândute la export ca pâinea caldă. Ceaușescu ținuse fabrica ferită de ochii lumii și scotea cu ea un profit extraordinar. Dar „băiatul deștept”- în cazul nostru unul singur-s-a dovedit prost ca noaptea. Insul puse ochii pe fabrică pentru a o demola și a folosi terenul pentru o investiție imobiliară; apartamente, mall etc... N-a fost deloc greu s-o cumpere pe nimic, apoi s-o falimenteze, la asta se pricepe orice dobitoc; urma să construiască ceva pe acel teren. Nu s-au mai produs diamante, pentru că „investitorul” a vrut să-și încerce norocul pe o piață imobiliară suprasaturată de apartamente nevândute, care-și tot scad prețul,

doar-doar s-o îndura cineva să le cumpere... Vă dați seama cât de idiot poți să fii ca să dai diamantele din mână pe apartamentele de pe gard, la fel de valoroase ca cioara din proverb? Nu l-a întrebat nimeni de ce taie o găină care face ouă de aur, nici de ce e prost, nici de ce e ticălos, de ce știrbește avuția națională odată cu păgubirea propriului buzunar, nici... nici... Cine, de ce, și cum să-l întrebe? Doar trăim într-o țară liberă.

Tot vorbind, tot înfierbântându-se, ghidul se pomeni tras foarte discret de mâneca sacoului. Profesoara, colega lui întru istorie, tocmai își îndeplinea misiunea încredințată, de paznic al calmului, lucidității și detașării din fișa postului de Cicerone modern. Omul se dezmetici pe loc, zâmbi ușor încurcat, mulțumi cu o înclinare discretă și își invită vizitatorii să mai parcurgă câțiva metri, până în fața unui panou.

— Aici vă sunt prezentate câteva privatizări considerate „strategice”....

— Cum adică „strategice”? Întrebă cineva.

— Exact așa cum spune cuvântul: cu bătaie lungă și consecințe majore pentru întreaga economie, de fapt pentru întreaga viață socială din România; veți vedea imediat de ce și cum. Unele dintre ele au fost controversate atunci când s-au parafat. Cea mai importantă: PETROM. Mega-întreprinderea cu mega-profit a devenit proprietatea firmei OMV, din Austria, sub denumirea OMV-PETROM.

— Privatizare de succes? sună încă o întrebare.

— Da. Există argumente pentru acest da. S-a născut o firmă puternică, cea mai mare contribuatoare la bugetul statului, cu dările plătite corect și la timp, cu investiții în modernizare, cu reală preocupare pentru locurile de muncă...

— Și atunci? De ce controversată? mai întrebă curiosul.

— Din cauza unei clauze din contract: românii au cedat austriecilor și petrolul din subsolul României, practic cea mai importantă bogăție a țării, în afară de oamenii ei.

— De ce? insistă curiosul.

— Ei, aici... lucrurile încep să se complice. Nu se mai poate răspunde cu DA și NU, nici judeca în alb și negru. Guvernul din acea vreme a cedat, se pare...

— A cedat? Deci... a fost o cedare? Ușor ezitant, ghidul răspunde:

— Un răspuns categoric nu vă pot oferi; precizasem, de fapt, că ne aflăm pe un teren prea complicat ca să încapă în da și nu. Există însă argumente pentru un da, cu condiția înțelegerii contextului din acel moment politic pe muchie de cuțit.

România se afla în pragul celor două obiective majore, decisive, de politică externă: primirea în NATO și în Uniunea Europeană. Poziția noastră la negocieri era, să zicem, bunicică, dar nu foarte sigură. Europa se grăbea, dorea din partea României dovezi concrete, absolut convingătoare că opțiunile și angajamentele din 1990 se îndeplinesc. Austria, europeană prin excelență, se grăbea și ea. Așa cum se grăbea SUA cu semnarea contractului Bechtel pentru autostrada fără sfârșit, ajunsă mai celebră decât celebra Coloană infinită, dar nu în spațiu, ci în timp. Toată lumea din jur se grăbea și toți-pe spinarea noastră. Cine are de luat (de luat mult), se grăbește întotdeauna. Nu prea era loc de ntors... Acum știm sigur de ce se grăbeau austriecii: ziarele ne informează că în prezent, 54% din veniturile OMV se realizează în România, prin OMV-PETROM. Înțelegeți? SUA... Europa... Țineți minte exponatul „Înalta poartă” din salonul medieval? Instanța de la care românii trebuiau să obțină binecuvântare pentru acțiunile lor? Acum, două asemenea înalte porți cereau dovezi de fidelitate; știm, aveți probleme, sunteți săraci, nu prea aveți de unde da, înțelegem, dar... asta nu e treaba noastră. Cine v-a pus să fiți săraci? Așa că vrem dovezi.

Și românii le-au dat. S-a vândut PETROM, s-a vândut BCR-ul, tot către austrieci (și nu se pot face reproșuri pentru opțiune), s-a semnat contractul cu Bechtel, dovezi că suntem băieți serioși, de încredere; dacă am promis, facem, indiferent cât ne costă.

Întrebarea pusă atunci (valabilă și azi), de fapt raționamentul formulat în mințile mai iscoditoare, mai sceptic lucide, suna așa: pornind de la premisele că 1. statul este un prost administrator al bunurilor sale și 2. economia de piață în România a devenit o necesitate, se poate trage concluzia că trebuie vândut tot, chiar și ceea ce statul administrase foarte bine? Chiar și ceea ce reprezintă rezervele și elementele strategice esențiale pentru suveranitatea națională? Poți lăsa economia României cu un CEC Bank debil, subcapitalizat, singura bancă de stat, și aceea vulnerabilă la un simplu telefon prin care o „mărime” a zilei (și ce mărime!) cere și obține o sumă imensă, fără garanții temeinice și în condiții preferențiale? Sau: dacă proclami incapacitatea statului de a administra o afacere de succes, atunci când îți privatizezi serviciul public de telefonie (Romtelecom), de ce oferi

contractul unei alte firme de stat, din altă țară vecină (și, culmea!, balcanică)? Adică statul român e prost și acela deștept? De ce? Unde scrie că noi nu putem face aici, la noi, ceea ce fac alții la noi acasă?

S-au mai pus atunci și alte întrebări. De ce trebuie să vină un partener extern să ne strângă gunoiul în Capitală? De ce este nevoie de alt partener extern să ne distribuie apa potabilă? Ce mari, sofisticate și insurmontabile probleme ridică asemenea servicii publice, că ne depășesc pe noi, românii? Investițiile, au răspuns unii; noi n-avem bani să investim pentru modernizări, dotări etc. Dar ce te faci când constăți că investițiile promise nu vin, sau vin cu țârâita, nu conform promisiunilor?

Cam aceasta a fost-și a rămas-controversa. Strict teoretică, desigur; practic, zarurile fuseseră aruncate. Dar viața a mers mai departe, însoțirea cu petroliștii și bancherii austrieci funcționase corect, în limitele contractului, cacealmaua numită Bechtel a fost trecută la „eșecuri” (când te-apuci de afaceri trebuie să ai și o asemenea rubrică, cel puțin până înțelegi cum se fac afacerile în lumea bună), iar insistența românașilor doritori de autostrada Transilvania de a nu renunța la idee nici după țeapă îi și onorează (pentru că autostrada chiar ne trebuie!), dar demonstrează și cât de bogată e țara, dacă își permite asemenea țepe...

— Vreau să întreb și eu ceva, interveni un domn mai în vârstă. Am văzut privatizări catastrofale, privatizări revoltătoare, scandaloase, dubioase, controversate, strategice sau mai mărunte... Spuneți-mi, vă rog: există și vreo privatizare de succes, dar de succes absolut, în care să nu existe nicio umbră de suspiciune sau de reproș, din nicio parte?

— Există, domnule, și nu numai una. Priviți, vă rog, panoul următor, veți vedea exemplul cel mai semnificativ.

Vorbind, ghidul se deplasă câțiva pași, urmat de grup și-firesc-de domnul cu întrebarea, până când poposiră toți în fața unei fotografii imense. O „Dacie” Logan, încastrată într-un montaj fotografic cu mai multe tipuri de „Dacii”, domina panoul, iar sub montaj, o sumedenie de cifre rezumau povestea de succes a uzinelor de la Mioveni.

— Când s-a pornit treaba acolo, porni și ghidul explicația, puțini inși, români sau francezi, specialiști în tehnică sau în marketing, bănuiau că modesta noastră Dacie va fi-din punct de vedere comercial-asul din mâneca uzinelor Renault aruncat pe piață în vreme de criză. Modernizată, primenită mereu, metamorfozată în felurite tipuri, Dacia rulează azi pe toate

continentele, se vinde minunat, suportă uimitor de bine o concurență sufocantă. Bravo francezilor, bravo românilor de-acolo, bravo artizanilor acestei povești reconfortante, tonice, necesară ca un balon de oxigen într-un mediu amenințat cu asfixia. Francezii aveau nevoie de succes, de profit, altfel n-ar fi venit la noi; toate companiile din lume îl caută și-l doresc. Dar noi, românii, aveam și mai mare nevoie de el. Nu numai pentru că suntem săraci, grijulii cu fiecare ban și cu fiecare loc de muncă. Ne trebuia pentru a ne convinge că se poate, se poate și așa; că nu din fiecare contract de privatizare sau de parteneriat te pândește o țeapă, un escroc, un bandit.

Luați acest panou cu Dacia (aproape felix...) ca pe un exponat potrivit perfect muzeului nostru. N-ați uitat, sper, că suntem specializați în curiozități ale istoriei. Acesta, din fața dumneavoastră, aproape că devine o ciudățenie între atâtea panouri cu fraude, escrocherii, ticăloșii, eșecuri. Dar o ciudățenie reconfortantă, care îți dă putere și încredere să mergi mai departe.

V-am mai amintit panseul lui Murphy, potrivit căruia „ce începe rău, se termină și mai rău”; inversul afirmației nu se susține, adică nu întotdeauna „ce începe bine se termină și mai bine”. La Mioveni, românii și francezii au făcut abstracție de umorul negru al scepticului american: au început bine și continuă la fel, ba chiar mai bine. Să le-ajute Dumnezeu s-o țină tot așa până hăt, cândva, când omul va renunța la automobil în favoarea aparatului individual de zbor.

Cert, întâlnirea „cocoșului galic” cu „cocoșul de Horezu” al creatorului popular gorjean a fost una fericită. Nu uitați: de la Horezul Gorjului până la Mioveni nu sunt mulți kilometri; mult mai puțini decât între Paris și Gorj, locul de unde-a plecat spre Capitala Franței Constantin Brâncuși, cel atins de geniul ce va fi poposit, cândva, și în atelierul de olărit unde s-a născut Cocoșul de Horezu, cel înfrățit cu Cocoșul galic. Îmi validați speculația, stimate domn venit din Franța? Întrebă, retoric, ghidul, făcând o ușoară reverență către vizitatorul francez, scepticul și raționalul grupului.

Francezul zâmbi, răspunzând reverenței cu una asemă-nătoare; grupul se amuză „in corpore”-toți simțeau nevoia unei clipe de destindere după atâtea mizerii-și... caravana vizitatorilor porni mai departe, până în fața unui panou pe care scria MAREA PRIVATIZARE.

— Asta ce mai este? Întrebă cineva.

— Exact ce spune titlul: povestea unei privatizări în masă, dacă se poate concepe așa ceva...

Cunoașteți istorioara cu muntele care s-a străduit din răputeri și până la urmă a născut un șoricel? Cam așa s-a întâmplat și cu marea privatizare: o acțiune extrem de laborioasă, costisitoare, cronofagă și... ineficientă. Concret, ea a vrut să transforme poporul român într-o națiune de acționari la un soi de bursă atotcuprinzătoare, la care apăreau toate întreprinderile productive ce urmau să se privatizeze. Toți românii au primit acțiuni, alegând una dintre întreprinderi, constituindu-se în final niște fonduri de investiții; ceva imens, cu folos infim, al cărui merit major a fost că s-a mai bifat o sarcină, un angajament asumat în fața străinătății nerăbdătoare. Iată, ne privatizăm!

Din nou, profesoara de istorie interveni cu o întrebare la care ghidul trebui să se gândească ceva timp înainte de a răspunde:

— Tot ce spune standul și subliniați dumneavoastră, domnule, te pune pe gânduri, pur și simplu! De aceea întreb, și nu retoric: cum de a fost posibil chiar așa, chiar atât de...? și aici, întrebarea se opri. Autoarea ei n-a dorit să rostească acel ultim cuvânt, lăsându-i pe cei prezenți să aleagă fiecare varianta lui, mai blândă sau mai dură.

— Ne-am gândit și noi, stimată doamnă. Ne tot gândim de-atunci, de la începuturi, dar mai ales de când roadele nefericite ale acelui prim pas făcut cu stângul au devenit imposibil de negat sau de ignorat. Nu-l mai invoc pe Murphy, cu al său „ce începe rău se termină și mai rău”. Nu-ți trebuia prea multă știință de carte sau înțelepciune ca să înțelegi că nu așa se pornește transformarea din temelii a unei economii naționale. Și totuși... s-a întâmplat. Acum tragem ponoasele. Noroc, imens noroc cu bogăția acestei țări sărace, despre care vă mai spuneam că este, probabil, imensă, de vreme ce țara a rezistat la toate acestea... dar nu mă mai lansez în considerații, că mă înfierbânt din nou și distorsionez discursul.

Cum s-a putut? Da, e o întrebare bună. Acum câteva luni, un moderator tv a pus-o unuia dintre cei mai serioși și competenți economiști români, profesor universitar, care, întâmplător, a fost și ministru însărcinat cu privatizarea exact atunci când acțiunea intrase „pe rol” și perpelea guvern, Parlament, clasă politică, opinie publică, specialiști-tot. El a răspuns simplu și clar (citez din memorie, n-am înregistrat intervenția, din păcate, dar garantez că sensul, conținutul, acesta este): privatizarea s-a făcut așa cum s-

a făcut pentru că trebuia să existe o piață; atunci, nu mai târziu. Presiunea externă era imensă, cea internă amenința să devină explozivă, timpul nu aștepta soluțiile ideale, experiența în materie și chiar voința politică, în condițiile de-atunci, n-au fost la înălțimea cerințelor momentului. Piața trebuia creată pentru a ne numi și noi țară cu economie de piață. Polonezii, supuși și ei acelorași presiuni, au procedat altfel: au ales câteva sectoare sau zone cu șanse de succes, s-au concentrat pe ele, au mizat și au investit în ele și... le-a mers mult mai bine. Sigur, la ei multe erau altfel decât la noi, dar asta e altă poveste. Și aici, în România-spunea profesorul economist-am încercat ceva oarecum asemănător. Am ales zona Craiovei, care avea industrie (locomotive, automobile, chimie, energie, specialiști, centru universitar etc), dar... n-a mers. Nu s-a putut. N-au învins rațiunea și interesul general, din păcate. Repet: n-am pus ghilimele pentru că nu garantez pentru fiecare cuvânt, dar este un citat de idee, puteți să mă credeți...

La final, vă rog să rețineți ideea pe care o vom relua, amănunțit, după ce vom fi parcurs întreg „tridentul răului”: privatizări-retrocedări-corupție. Fără aceasta din urmă, cancerul tranziției românești, numitorul comun al celorlalte două, am fi trăit altfel, am fi ajuns mai departe, mult mai departe. Acum... trebuie să ne grăbim. Avem multe de recuperat. Să mergem și noi mai departe. Poftiți, vă rog!

RETROCEDĂRILE

Când ghidul se pregătea să rostească primul cuvânt în noul stand în care intrase împreună cu grupul, un tânăr i-o luă înainte, lansând o întrebare:

— Ce înseamnă, de fapt, retrocedările? Termenul în sine mi se pare cam... cum să vă spun... nu înțelegi mare lucru, sau prea multe... Explicați-ne, vă rog.

— Exact asta voiam să fac. Vrând-nevrând, trebuie să încep cu puțină istorie. Nu vă speriați, va fi puțină, strictul necesar pentru a înțelege prezentul.

Încă de la înscăunare, regimul comunist a declanșat un atac necruțător împotriva proprietății private de toate tipurile. A început cu moșiile, micșorate până aproape de desființare prin reforma agrară. A urmat

naționalizarea din 1948. S-au luat fabrici, uzine, ateliere, practic-mijloacele de producție importante, clădiri, blocuri de locuințe, case ce depășeau anumite suprafețe, conace, castele, clinici și spitale particulare, clădiri mai răsărite din sate, apoi magazine, bănci și activele acestora etc, etc. A urmat ceea ce mai rămăsese din fostele moșii, pe terenurile acestora constituindu-se IAS-urile (Întreprinderile Agricole de Stat), fermele de stat, stațiunile de cercetare agricole, pomicole, viticole. Au fost naționalizate terenurile intra și extravilane ce depășeau niște suprafețe-barem, iar în a doua etapă, prin colectivizare, țăranii și-au pierdut pământul moștenit de la părinți și bunici, rămânându-le doar curtea casei, bătătura-cum se spune-și o mică suprafață, în fundul curții, pentru grădina de zarzavat, fără de care la țară nu poți trăi. Totul a devenit proprietate de stat, iar pământul CAP-urilor-proprietate cooperatistă, ceea ce, în acea vreme și în acea mentalitate, tot proprietate de stat era de fapt.

Revoluția a măturat comunismul. Noua putere a hotărât înapoierea tuturor acestor bunuri foștilor proprietari legali, dacă tot instituim statul de drept. Zis și... nefăcut imediat; procesul, ușor de enunțat în trei-patru fraze, s-a dovedit în practică extrem de dificil, complicat și plin de capcane neașteptate, unele obiective, firești, altele create cu abilitate de inteligențe malefice.

Obiectiv era faptul că în patru decenii și jumătate s-au creat noi realități sociale peste care nu se putea trece cu ușurință, prefăcându-te că nu le vezi sau că ele nu există. O fabrică, de pildă, cu un anume gabarit, dotare tehnică și chiar suprafață atunci, la naționalizare, a devenit în răstimpul scurs ditamai uzina, infinit mai dezvoltată, mai complex dotată, îmbogățită cu anexe, cu construcții auxiliare etc, etc. „Restitutio in integrum”, principiul cu care s-a pornit la drum în „operațiunea restituirii”, presupunea ca fostul proprietar sau urmașii săi să primească fabrica cea de acum. Era echitabilă, dreaptă această restituire, de vreme ce în obiectul restituit se investise masiv, zeci de ani, transformându-l substanțial, triplându-i sau înzecindu-i valoarea? Sau: era corect să nu se țină seamă de faptul că pentru unele dintre aceste bunuri naționalizate statul român plătise deja despăgubiri la intervenția unor foruri internaționale?

Apoi: clădiri reprezentative, foste proprietăți, au devenit sediile unor instituții publice importante, de largă utilitate publică. Și aici, retrocedarea s-a făcut necondiționat, ca în cazul Muzeului Literaturii Române, pe care proprietarul reîmproprietarit îl aruncă în stradă, cu întregul său tezaur inestimabil de documente literare unicat, refuzând să discute chiar și o închiriere rezonabilă, cu o sumă suportabilă, nu una abracadabrantă, de cazinou sau centru de afaceri. E corect?

Întrebări, întrebări... O sumedenie de întrebări s-au năpustit peste începuturile retrocedărilor, una mai dificilă decât alta. Se revendică terenuri, pe bună dreptate și conform legii care s-a votat, dar pe care, în cele patru decenii și mai bine s-au construit clădiri publice, primării, spitale, licee, școli, lăcașuri de cultură. Se solicită suprafețe pe care funcționează acum stațiuni de cercetări sau peste care trec șosele, baraje, lacuri de acumulare... Situații atât de diferite, încât este extrem de greu să încapă în câteva articole de lege, deși legiuitorul a încercat să cuprindă tot, să mulțumească pe toată lumea.

Acestea sunt dificultățile obiective. Inerente atunci când vrei să dai timpul înapoi, respectând ad-literam principiul „restitutio in integrum”. Cum să lipești lângă anul 1945 (sau ‘48) anul 1991, când pe locul acelei „lipituri” artificiale se găsește viața socială a unui popor, a unei țări de aproape jumătate de secol?

Atât de complicate și diverse sunt soluțiile pentru această puzderie de spețe, aproape fiecare cu particularitățile ei, încât unele țări vecine, confruntate și ele cu aceleași probleme după căderea comunismului, au rezolvat totul „tăind nodul gordian”: foștii proprietari își declară și dovedesc stăpânirea acelor bunuri naționalizate, ele sunt evaluate și proprietarul este despăgubit cu o sumă variabilă, de la caz la caz, în funcție de evaluare, dar care nu poate depăși un plafon maxim, suportabil acum și încă vreo câțiva ani de economia națională. În plus, plata se eșalonează. Astfel, economia țării nu se blochează cu achitarea unor sume uriașe, viața socială nu e bulversată cu închiderea sau strămutarea atâtor instituții găzduite de foste proprietăți, tevatura se previne sau se reduce substanțial.

— Și românii de ce n-au procedat la fel? Întrebă profesoara de istorie.

— Dee... nu, nu-mi permit să pronunț cuvântul care-mi stă pe limbă, e vorba de conaționalii mei, totuși... Să zicem, eufemistic vorbind, că n-am fost suficient de înțelepți și hotărâți precum vecinii noștri. Adevărul este că

unii dintre decidenți proveneau din familii de vechi comuniști cominterniști (nucleul dur al stalinismului din România) și doreau, probabil, să-și demonstreze cu asupra de măsură divorțul de ideologia părinților. Un exces de zel anticomunist, în acord cu valul uriaș al dorinței generale de a o rupe cu trecutul a dus la chibzuința imatură și la soluții păgubitoare pe termen lung.

Repet și subliniez: ne aflăm încă în zona dificultăților obiective în materie de retrocedări; vorbim despre aplicarea cu bună credință a legilor, bune sau proaste, adoptate atunci, presupunând, la modul ideal (dar, Doamne, cât de departe este presupunerea de ceea ce s-a petrecut atunci!) că toți factorii-solicitanți, comisii, autorități, Justiție-au lucrat cu legea-n brațe, în litera și spiritul ei.

...Și acum intră în scenă factorul comun al tuturor relelor din tranziția românească: corupția. Ce-ți cerea legea ca să ți se restituie bunul stăpânit cândva? În primul rând, acte. Acte doveditoare că, într-adevăr, acel bun ți-a aparținut legal. În absența lor, sau în cazul ambiguității acestora, trebuiau martori care să jure că tu, și nu altcineva, ai stăpânit de drept și de fapt o casă, un pământ etc. Mai erau necesari notari, care să autentifice actele și declarațiile și, în sfârșit, comisii de retrocedare, adică autorități la comună sau județ care să-ți confirme dreptul și să-ți elibereze titlul de proprietate. Trepte, așadar, între tine, solicitant, și bunul solicitat; par suficient de numeroase și de sigure ca să pună stavilă pornirilor către fraudă. N-au fost însă suficiente, nici sigure.

Hoții știau bine că orice act se poate falsifica; și s-au falsificat pe bandă rulantă. Știau la fel de bine că martori mincinoși, și nu prea scumpi, se găsesc cu duiumul. Și s-au găsit pe toate drumurile, să-i tot chemi să spună adevărul, numai adevărul, mințind cu nerușinare. Mai știau hoții că nu ducem lipsă nici de notari corupți. Avem, slavă Domnului, și le-a mers atât de bine, încât mega-afacerea „retrocedării” a născut averi considerabile, chiar și în breasla celor ce trebuie doar să constate autenticitatea unui act, să-i certifice legalitatea. În sfârșit, mai știau hoții că viața e scumpă, salariile-mici, bugetarii-dornici să-și rotunjească veniturile, deci... Funcționarii din primării și din comisii de retrocedare s-au arătat dispuși să pună ștampila-contra unor sume negociabile-pe orice, să retrocedeze oricui, oricât. Alții, mai inventivi, au început să scormonească prin arhive după proprietăți nerevendicate încă sau cu statut juridic interpretabil. Și au găsit o mulțime. Hoții așteptau ponturile; le-au primit și au atacat cu hotărâre,

mergeau la sigur, provocând ceea ce premierul României denumea cea mai mare mega-fraudă (scuzați pleonasmul intenționat!) din istoria post-decembristă, cea mai costisitoare, cea mai greu de suportat „țeapă” trasă economiei naționale.

Vocea revoltată a francezului se făcu auzită pe un ton surprinzător chiar și în cazul lui, categoric și vehement mai tot timpul:

— Ceea ce prezentați dumneavoastră, domnule, sunt aberații! Pur și simplu aberații! Este imposibil ca un stat cu autorități, cu poliție, cu Justiție, cu alte instituții de forță, să suporte un asemenea jaf la drumul mare, la lumina zilei, fără să clipească, fără să se apere. Nu se poate. Nu cred că se poate așa ceva!

— Aveți dreptate, stimat domn; perfectă dreptate. Numai că nu aberez eu cu discursul, ci realitatea cu faptele. E greu de crezut, știu, dar... s-a putut. Văd însă că v-am tensionat nepermis de mult cu relatarea mea; hai să ne destindem câteva clipe. Luați loc, rogu-vă, pe aceste canapele, cum ați mai făcut-o în Salonul medieval, dacă vă amintiți, în fața unui ecran. Și aici avem o plasmă, iat-o; ne vom descreți frunțile cu o proiecție de câteva minute, fără să părăsim domeniul și problematica standului.

Când toată lumea ocupă canapelele, ghidul acționează telecomanda, iar pe ecran începu să se deruleze ceva extrem de ciudat.

Într-o încăpere ce părea de instituție publică, așa cum se va dovedi că și este, un funcționar răsfoia filele unui dosar, unul dintre multele dosare stivuite pe biroul său. Decorul, vestimentația personajului, obiectele de recuzită-totul plasa acțiunea „în zilele noastre”, cum se spune. La un moment dat, în încăpere își făcu apariția un ins din alte vremi. Pe cap purta un clop împletit din paie, iar pe umeri-o sarică de cioban, lungă până-n pământ. De sub clop i se revărsau pe spate niște plete lungi și albe ca neaua, trădându-i vârsta înaintată. Deși bătrân, părea în putere, vânjos chiar, cu toate că se sprijinea-mai mult de formă-într-o bâță imensă și grea, în fața căreia nu numai un lup, ci chiar un urs rătăcit pe la stână n-ar fi avut șanse de scăpare. Talia îi era cuprinsă într-un chimir lat, din piele tare, care lăsa la vedere mânerul unui jungher.

Bătrânul dădu binețe, după datină, și rămase în picioare, drept, în fața biroului, până când funcționarul catadicsi să-și ridice privirea din hârtii. Imaginea insolită a vizitatorului nu-l tulbură defel; părea obișnuit cu tot felul de apariții bizare.

— Dumneavoastră...?

— Cu retrocedările, domnișorule... Mi s-a spus că aici trebuie să mă adresez.

— Da, aici. Cum vă numiți?

— Bucur.

— Bucur... și mai cum?

— Bucur și atât. Pe vremea aceea, un nume era de-ajuns. Dacă trebuie două, nu-i bai. Să fie tot Bucur, sau Bucur ciobanul.

— Deci... Bucur Bucur. Cu ce problemă?

— Păi... vă spusei: cu retrocedările.

— Ce anume revendicați?

— Ce să revendic, neică? Dreptul meu.

— Care drept, moșule?

— Bucureștiul.

Auzind răspunsul, funcționarul se săltă cam cu vreo două-trei palme din scaunul mare și comod, cu pernă antihemoroidală, semn că și pentru el, trecut prin multe, bătrânul cioban oferea o surpriză majoră.

— Păi... Bucureștiul e mare, bade. Ce anume din București?

— Tot. Și împrejurimile.

La acest răspuns, funcționarul se ridică de-a binelea. Schiță un gest de scuză (sens: „o clipă, mă întorc imediat!”), dispăru pe o ușă din fundul încăperii și după câteva clipe reapăru însoțit de șeful său. Acum erau doi, deci 2/3 din comisie, deci majoritatea, așa că puteau asculta și, eventual, prefigura o decizie. Noul venit își trase și el un scaun, fără să mai caute vreunul și pentru cioban, rămas în picioare, dar acum sprijinindu-și bărbia în capul bătei, parcă presimțind că va avea de așteptat.

— Deci... cine spui că ești dumneata? reluă chestionarea șeful comisiei de retrocedări.

— Bucur. Ciobanul Bucur. Acum 700 de ani am poposit cu turmele aici. Nu era nimeni, dar am găsit iarbă grasă pentru oi, apă curgătoare, codri de jur-împrejur, o frumusețe. Am hotărât să rămân aici, cu oierii mei. Localnici nu existau, cum vă spusei; ne-am găsit neveste în satele dinspre dealuri, le-am răpit și... le-a fost bine, și lor, și nouă. Așezarea am botezat-o București,

după numele meu. Mult mai târziu, cam după vreo 200 de ani, am aflat că un hrisov atestă existența Bucureștiului meu.

Șeful îl privi lung, își privi cu subînțeleș și subalternul, apoi grăi:

-Deci dumneata ești ciobanul Bucur. Celebrul cioban Bucur, întemeietorul Capitalei... Interesant! Acte ai?

— Ce acte?

— Păi... de identitate, să dovedești că ești Bucur...

— Să dovedesc că eu sunt eu? N-am. Acum 700 de ani nimeni nu elibera acte.

— Dar titlu de proprietate?

— N-am nici titlu. Nu era nici primărie, nici notar, nici tribunal.

Cine să mi-l fi dat? M-am așezat, am stăpânit și... gata.

— Dar martori, care să confirme?

— N-am, neică. De mult sunt oale și ulcele, toți.

— Dar dumneata?

Bătrânul înălță capul din palmele strânse pe măciulia bătei și răspunse demn:

— Eu sunt un simbol. Simbolurile nu mor, ca pământeni de rând. Și-mi vreau drepturile, dar nu simbolic; cu acte, că acum se poate și trebuie, nu ca atunci.

Cei doi funcționari schimbă priviri cu tâlc: „Ce facem cu ăsta? Că afacerea se anunță extraordinară!”, parcă își spuneau fără cuvinte înșii, adulmecând „tunul” vieții lor.

Șeful preluă inițiativa, că de-aia era șef:

— E greu, moșule! Foarte greu. S-au mai făcut retrocedări și fără acte, și cu martori improvizați, dar chiar așa... o localitate întreagă... și ce localitate...

Ciobanul scotoci în chimir, sub sarică, și scoase de-acolo niște tăieturi din ziare, pe care le flutură celor doi:

— Să știți că eu m-am documentat. O fi greu, nu zic, dar se poate, că uite ce scrie aici, la gazetă: prin Ardeal, urmașii unei familii de grofi maghiari, trăitori prin Ungaria, au cerut și li s-a dat un sat întreg, cu sute de suflete, și cu tot, câmpurile satului, curțile oamenilor, drumurile, grădinile, școala, biserica... Bag seama că o comisie, ca dumneavoastră, a stat, a cumpănit, a

judecă și le-a dat moștenitorilor tot. Au zis ei că așa e drept. Păi dacă o strănepoată de grofi, de pe lângă Budapesta, obține un sat românesc, apoi eu, ciobanul Bucur, de ce n-aș primi Capitala întemeiată de mine?

Înainte de a intra aici, mi-am vizitat moșia. Am străbătut-o cu pasul, pendelete, că picioarele mă mai țin. Mi-a plăcut. O vreau. Dar... să fie clar, că am auzit eu cam cum merge treaba pe la dumneavoastră: nu dau nimic, nimănui. Nicio uliță, niciun părculeț, niciun fund de curte! Nu dau șpagă. Pregătiți-mi actele, că mă grăbesc. Mă așteaptă veșnicia. Dacă-mi puneți bețe-n roate, n-o să vă fie bine. Bruxelles-ul și Haga vă mănâncă! La bună vedere.

Și ciobanul falnic, arătând așa cum trebuie să fi fost, la bătrânețe, feciorii Vrâncioaiei sau voinicii frați Buzești, părăsi încăperea, lăsându-i pe cei doi cu gurile căscate și cu ochii țintă pe ușa care se închidea încet în urma bătrânului de șapte secole.

Imaginea se opri brusc. Din fundalul negru, în loc de clasicul „sfârșit” cu care se termină orice mesaj scenarizat, se ivi și începu să crească până invadează tot ecranul un text: „Poveste fără sfârșit”.

— Ei, ce ziceți? Întrebă ghidul, scrutând fețele vizitatorilor.

Ciudat: trăsnaia de pe ecranul plasmei părea că nu amuzase pe nimeni. Oamenii se priveau mai degrabă nedumeriți, contrariați. Cineva se hotărî să răspundă.

— Ce-ar fi de zis? După logica asta, mâine-poimâine vă puteți pomeni cu stră-stră-strănepotul lui Burebista care vă cere întregul spațiu carpato-danubiano-pontic. Sau cu stră-stră-strănepotul lui Mircea cel Bătrân, care... ce spunea străunchiul său lui Baiazid?

„N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid/ Care nu se...”. Deci-moșie, deci-retrocedare, dacă e s-o luăm după scenetă. Și de Mihai Vodă Viteazul ce să mai spunem? Asta-i pohta ce-a pohtit voievodul, nu numai Țara Românească, ci și Moldova și Transilvania. „Pohtă” mărturisită textual: cum a rostit vorbele, cronicarul s-a grăbit să le consemneze; există document, deci...

Da, românii au fantezie, categoric. Și umor; un umor cam negru, ce-i drept...

— Cu umorul... vă împărtășesc părerea. Cu fantezia, însă, e de discutat. Ea există în filmulețul prezentat, dar până la un punct. Mai departe, când începe povestea satului din Transilvania...

— Cum? Cum? sări francezul. Vreți să spuneți... ce? Că un cioban în vârstă de 700 de ani vine după șapte secole să-și revendice proprietatea?

— Nu, domnul meu, n-ați înțeles. Ar fi absurd, și chiar dacă noi, românii, am inventat teatrul absurdului, fiți convins că știm să facem diferența dintre ficțiune și realitate. Voiam să spun că episodul invocat de cioban, cu retrocedarea unui întreg sat din Ardeal, este cât se poate de real. A vuit presa de el.

— Nu se poate! exclamă-pentru a câta oară?-francezul, în a cărei minte organizată nu puteau să încapă aberații, iar de data aceasta exclamația lui sună ca un solo într-un cor de exclamații ale întregului grup.

— Da, s-a putut. A existat-de fapt există-în Transilvania noastră o comisie de funcționari ai statului român, și apoi o instanță judecătorească autohtonă care au făptuit minunea. S-a emis și un ordin de executare silită, pentru că-în viziunea autorilor minunii, locuitorii satului, trăitori acolo de multe generații, îl ocupă ilegal, și ilegalitatea trebuie curmată acum, în democrație și stat de drept. Bogătașa maghiară trebuie apărută de abuzul foștilor iobagi aciuăți pe niște pământuri care nu le aparțin; cam de mulțisor, ce-i drept; de câteva sute de ani.

Înțelegeți? Nimeni n-a văzut-o la ochi pe doamna solicitantă, nici pe ea, nici pe vreun alt reprezentant al familiei, al acelei familii cu nostalgii imperiale care, în alte vremi, i-ar fi dus la martiriu pe țărani, precum Horea și Cloșca, sau la autospânzurarea cu nojița opincii, precum Crișan, ca să nu fie tras pe roată. Azi, pedeapsa e mai blândă: să plece, să se ducă unde-or ști, treaba lor, pământul e al nostru, avem hrisov.

Nu mă înțelegeți greșit; nu vorbesc aici despre mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania, ci despre o speță juridică din ziua de azi, în care doamna baroană a primit satul; atât.

— Și oamenii... bieții oameni de-acolo ce să facă? Unde să se ducă? Nu pentru a-și căuta dreptatea, ci pentru a locui, pentru a trăi, cu tot ce-au agonisit în băătătură, în hambar, în magazie, în casă?

— Nu știm. Nu știe nimeni. Comisia și instanța nu le-au spus.

— Și treaba a rămas așa, la mintea puțină sau ticăloasă a unora? Întrebă cineva, cu vocea gătuită de indignare.

— Sătenii bat pe la toate ușile. Se tot judecă, își tot caută dreptatea, dar încă n-au găsit-o. Se va rezolva, probabil. Nu se poate ca un sat întreg să

plece în bejenie, ca în secolul XVI, dar faptul că un asemenea proces există, spune totul despre acțiunea numită retrocedările tranziției românești.

Sunt însă și alte fațete ale sus-numitei acțiuni, unele-la fel de ticăloase. Iată una.

Să zicem că actele de proprietate, valabile, autentice, datează de foarte multe decenii, timp în care descendenții în viață ai acelei familii au ajuns la vârste venerabile. Unii uitaseră aproape că undeva, în România, există un bun imobiliar care le-a aparținut cândva și care, acum, ar putea fi redobândit. Alții n-au uitat, dar vârsta și bolile i-au împiedicat să vină în România, să lupte cu birocrăția, să aștepte, mai ales să aștepte la vârsta la care nu prea mai ai timp de așteptat. Dintre aceștia, cei mai grăbiți au acceptat oferta unor samsari de a-și vinde „în alb” dreptul de proprietate pe infinit mai puțini bani decât s-ar putea obține în final, prin dobândirea și valorificarea bunului la prețul pieței. Ce și-au zis bătrânii? Mai bine un sfert, o cincime, oricât din bani acum decât toți cine știe când, și dacă... La fel au gândit și mulți trăitori în România, presați de timp, de vârstă, de nevoi, de boli, de sărăcie, de nerăbdare...

Fenomenul a căpătat amploare. El a născut o nouă tagmă: samsarii de afaceri imobiliare necurate.

Ați văzut westernuri americane cu vânătorii de recompense? Un pistolar, sigur pe iuțeala lui de mână, observa la vreun birou de șerif din Vestul sălbatic portretul unui bandit, sub care sta scris numele banditului și recompensa pusă pe capul lui, viu sau mort. Pistolarul pleca după vânat, îl găsea, îl lichida-dacă insul nu se lăsa prins și legat fedeleș-și... treaba era făcută, banii-plătiți la centimă, iar pistolarul pleca mai departe, în căutarea altei afaceri.

Moda aceasta, extrem de fertilă pentru scenariștii Hollywood-ului, a fost însă benefică pentru societatea americană la începuturi: a scăpat de tâlhari și criminali, sau măcar îi împuțina, așa cum șerifii nu pridideau s-o facă. Nu le poți reproșa nimic vânătorilor de recompense, așa cum nu le poți reproșa corbilor că ciugulesc carnea de pe cadavrele din preerie și lasă oasele curate, mai puțin urât mirositoare; așa cum nu trebuie să te superi pe șacali că scapă natura de putreziciunea hoiturilor, deși, cu toată utilitatea lor, nu s-ar spune că sunt animale prea agreabile...

Tagma aceasta nou apărută, a recuperatorilor de averi, are însă cu totul alte... să le spunem deocamdată conotații. Ei nu fac mai respirabil aerul în

spațiul social, nu-i ajută pe bătrâni, așa cum pretind, nu contribuie cu abilități și dexterități de pistolari, chiar așa, mai „neortodox”, la stârpirea banditismului imobiliar, ci dimpotrivă, l-au inventat, îl cultivă, îl sporesc, îl fac să înflorească și, la un moment dat, îl transformă, dacă nu în lege nescrisă sau cutumă, măcar în model pentru amatorii de bani nemunciți. Cât ai putea scoate muncind zece ani, obții într-o zi cu 2-3 semnături false, 2-3 ștampile puse unde trebuie și un judecător plătit corespunzător.

Nu întâmplător am pomenit despre semnături și ștampile. Iată cazul pe care vi-l supun atenției, ca să înțelegeți că spusele de până acum nu sunt afirmații gratuite, fără acoperire faptică, sau trăsnaî, ca istorioara televizată.

Ne aflăm, deci, prin zona Piteștiului, acolo unde se află o fostă moșie a Brătienilor, încă neretrocedată, pentru că moștenitorii nu s-au zbatut să obțină actele. Niște corbi, sau șacali, află. Se înfățișează la foștii proprietari, cumpără-subevaluat cumplit-drepturile, aranjează cu cine trebuie (primărie, județ, cadastru etc) și e gata să obțină titlul pentru a revinde rapid proprietatea, dar... ce să vezi? În ultima clipă, bandiții (altfel-cu meserii onorabile: avocați, notari, oameni ai legii, aleși locali etc) își dau seama că de pe actul de vânzare către ei lipsește o semnătură: exact semnătura singurei urmașe a Brătienilor care nu era de acord cu vânzarea așa. Ce era de făcut? Să pice toată afacerea? Să se dea cu piciorul unui sac de bani doar așa, dintr-un puseu de corectitudine și legalitate sau din încăpățânarea unei bătrâne? Ar fi o prostie, pe logica lor. Și atunci s-a găsit rapid soluția: în locul semnăturii bătrânei recalcitrante, apare în dosar un certificat de deces. Conform acestui act, recalcitranta era moartă, n-avea cum să semneze de-acolo, din lumea dreptilor, dacă nu cumva vor fi apărut și pe-acolo asemenea strâmbătați strigătoare la cer. Actul de deces este admis, deși titulara lui trăiește bine-mersi, semnătura de pe actul de vânzare nu mai este necesară, bandiții primesc titlul și rapid, pe baza lui, notifică autoritățile că au de primit de la stat 10.000.000 euro pentru o altă tranzacție, la fel de rapidă, ca să se piardă, să se șteargă urma ticăloșiei.

Ce ziceți? Nu-i așa că realitatea bate modesta și cumintea istorioară văzută la televizor?

— Și asta... cum a rămas? întrebă cineva. Escrocii chiar au luat banii?

— Nu încă, dar era gata-gata. Plata s-a blocat în ultima clipă, dar nu pentru că s-ar fi sesizat vreo autoritate din multele care spun că ne veghează, ci din cauza unui scandal declanșat de o televiziune băgăreață.

Acum cazul se mai cercetează, deși totul este atât de clar încât pușcăria trebuia de mult să primească niște locatari noi din zona Piteștiului. Dar asupra acestui caz vom reveni, în standul corupției, pentru că insul care a gândit și „a pus în operă” toată afacerea este o persoană extrem de sus-pusă. Vom afla acolo că, din păcate, corupția dementă, lacomă, fără limită, fără teamă nici de lege și nici de Dumnezeu a ajuns la vârf, de unde privește rânjind la proștii care trudesesc pentru leafă și la naivii care-și caută dreptatea într-o justiție în care domnesc alte legi decât LEGEA.

Dar iată că am coborât la cazuri mărunte...

— Mărunte? sări profesoara de istorie. Astea sunt cazuri mărunte? O fraudă de 10.000.000 de euro-caz mărunț?!?

— Vă înțeleg indignarea, stimată doamnă, dar veți vedea imediat că am dreptate. Urmăriți-mă, vă rog, și veți înțelege de ce tot spun că țara e atât de bogată încât își permite să plătească toate potlogăriile, toate ticăloșiile, toate poftele nesățioase ale unor nemernici care nu se mai satură de bani. Ce contează încă 10 milioane din banii statului nostru sărac pe lângă ce vă voi spune eu acum?

Iată: vine un vântură-lume, de fapt escroc internațional, care-și spune cu de la sine putere prinț „de România”!, deși Casa Regală a României îl repudiază, se dezice de el. Ce solicită prințul, cu tupeu, statului român (a cărui limbă o vorbește stâlcit, penibil)?

Păi... să vedem ce. În afară de ceea ce a primit deja (terenuri și bani cu ghiotura), mai cere 90 de hectare în București, 60.000 de hectare în țară și încă vreo 150 milioane de euro. Cam asta cere Paul „de România”, încuscrit cu președintele țării, stâlp al vieții mondene, prezent la sindrofii, paranghelii, ocazii unde se bea, se mănâncă, se bârfește și se pun la cale afaceri urât mirositoare.

Deci, stimată doamnă: pe lângă aceste mega-pretenții, toate pe rolul unor instanțe, nu povești, ca aceea văzută pe plasma standului, nu vi se pare că „amărătele” de 10 milioane pretinse de ginerele președintelui țării sunt un fleac?

Așa stau lucrurile. Acestea sunt dimensiunile răului, care l-au făcut pe primul ministru să afirme, cum vă mai spuneam, că retrocedările frauduloase au fost cea mai mare țeapă post- decembristă trasă poporului român. Hălci întregi din parcuri au dispărut printr-o minciună, doi martori mincinoși, un act fals și o ștampilă ticălos aplicată pe o hârtie. Ați auzit de

Parcul Bordei? Așa a fost ciuntit. Ați auzit de Parcul Tonola, din spatele Circului, de unde s-a evacuat menajeria pentru că lanțul corupției a acționat rapid și abil, afectând până și animalele? Aceeași situație. Sumedenie de clădiri au căpătat stăpâni frauduloși, zeci de mii de oameni care și-au cumpărat locuințele cu bună credință, după lege, au aflat că locuiesc ilegal în case care nu sunt ale lor, ci ale unor inși cu acte fabricate și cu martori plătiți să mintă.

S-au înregistrat și situații absurde, din care nu câștigă nimeni, ca aceasta. Într-un bloc cu cinci apartamente, cumpărate după revoluție, unul dintre locatari a vrut să-și vândă apartamentul, dar-ciudat-posibilii cumpărători care l-ar fi dorit, cum treceau pe la arhiva primăriei, cum renunțau. De ce? Pentru că la primărie zăcea o hârtie semnată de cineva, depusă acum 23 de ani, prin care semnatarul declară că el este de fapt proprietarul întregului bloc și îl revendică, însă nu însoțește hârtia cu vreun act, cu vreun nume de martor, cu nimic. Dar... hârtia este lăsată acolo, nimeni nu încearcă să lămurească situația, să găsească petiționarul, să anuleze un demers iresponsabil ce-și produce efectul, făcând viața amară unor oameni.

O voce se făcu auzită, formulând întrebarea la care ghidul nu se aștepta, probabil, pentru că își acordă mult timp de gândire până să răspundă:

— Am înțeles, acum am înțeles dimensiunile fenomenului și consecințele lui, dar... întreb: toate aceste nedreptăți, ilegalități, judecăți strâmbe, decizii păgubitoare și... nu mai știu cum să le calific, știți ce vreau să spun... se vor mai îndrepta vreodată, cumva?

După clipele multe de cumpănă, ghidul se hotărî:

— Mi-e greu să mărturisesc, dar cinstea mă obligă s-o fac: nu, nu cred că se mai poate. Există rele care, odată comise, n-ai cum să le mai îndrepti. Păgubiții rămân păgubiți. Tot ce se poate face este să nu se mai greșească de-acum încolo. Cum vă tot spun, cu toată sărăcia noastră, avem încă multă bogăție de apărat; și i se dă târcoale. Dar sper în înțelepciunea românului cea de pe urmă, cum spune proverbul.

— Sperați sau credeți? Întrebă francezul, credincios principiului său de a nu accepta ambiguitatea nici în gânduri, nici în formulări.

De data asta, răspunsul veni prompt:

— Cred, domnule. Și cred că nu mă înșel crezând. Dacă vreți, luați optimismul acesta iremediabil drept un cusur al nostru, al românilor, deși... eu spun că e o calitate; fără el, ne-am fi dus de mult!

O doamnă aflată încă sub impresia celor auzite avansă o idee:

— Din câte ne-ați spus, standul următor, cel al corupției, se anunță teribil...

— Chiar și este, stimată doamnă, dar nu trebuie să vă speriați. Dacă noi am supraviețuit corupției reale, vă asigur că dumneavoastră nu veți păți nimic „admirându-i”, ca să zic așa, imaginea muzeistică. Poate doar veți mai afla câte ceva despre ticăloșia omenească. Și despre prostia celor ce-i lasă pe ticăloși să comită ticăloșii. Asta... da, veți găsi în stand. Dar să ajungem acolo. Deocamdată mai avem ceva treabă aici, la retrocedări.

— Încă? se miră doamna.

— Da, încă; și o treabă deosebit de importantă.

Dacă vă aduceți aminte, la intrarea în acest stand pomeneam și un tip de proprietate neetată formal, dar intrată practic în stăpânirea statului comunist: terenurile agricole colectivizate, CAP-urile de pe vremuri. Până-n comunism, ele fuseseră proprietatea țăranilor, mai cuprinși sau mai săraci, moștenită de la părinți și bunici. Legea retrocedărilor se aplica, firesc (vom vedea cât de firesc!) și acestor terenuri. Era momentul în care foștii proprietari de un pogon sau trei sau zece le puteau lua înapoi, că le-au fost comasate sub presiune. Le dobândeau, după noua lege, dar... era în interesul lor și al țării?

Aceasta a fost întrebarea lansată atunci de câteva minți deștepte, clarvăzătoare pe termen lung, pornind de la realitățile agriculturii românești interbelice. Înainte de '44, țara noastră era, într-adevăr, grâнарul Europei, dar nu datorită micii gospodării țărănești cu producție de subzistență, capabilă să aprovizioneze cel mult piața marilor orașe cu zarzavaturi, legume și fructe. Moșiile, latifundiile „duceau greul” la producția de cereale, în zootehnie, viticultură, pomicultură, vinificație. Doar pe suprafețe mari se putea lucra cu randament și profitabilitate. Plecând de-aici, „mințile deștepte” au întrebat-greu de auzit în vacarmul bezmetic al anilor imediat următori revoluției: dacă România tot a ajuns, chiar și prin constrângere comunistă, la exploatarea agricolă întinse, numai bune de făcut performanță și profit, este rațional să le fărâmițăm din nou, restituind fiecărui fost proprietar mica lui suprafață de teren, sau e mai bine să le păstrăm, schimbându-le în ferme de proprietari reuniți, gestionate, administrate, conduse după toate regulile economiei de piață?

Nu i-a auzit nimeni. Părerea lor n-a contat. A trebuit să aflăm mai târziu că nemții din fosta RDG au procedat conform gândului „neauziților” noștri, „dând lovitura” pe piața produselor agricole, păstrând vechile „structuri comuniste”, dar... schimbându-le semnul. Știți ce se întâmplă în algebră cu o ecuație când își schimbă semnul din față, din minus în plus sau invers: rezultatul devine cu totul altul. Noi n-am știut algebra acestei afaceri, n-am schimbat semnul, păstrând ecuația dar modificând spectaculos rezultatul. Nu ne-am ascultat înțelepții. Am legiferat restituirea pogoanelor, întorcându-ne la perioada interbelică a secolului trecut, într-o lume care nu stătuse pe loc. Rezultatul: o bună parte din suprafața agricolă a țării a rămas pârloagă două decenii, iar acum, în 2015, cea mai mare problemă a agriculturii românești este re-comasarea terenurilor în unități puternice, competitive, capabile să absoarbă fonduri europene și să le folosească inteligent, productiv, profitabil. Și tot așa se face că străinii s-au mișcat mai repede decât noi chiar aici, în România, unde au ajuns să dețină peste 10% din suprafața agricolă a țării, cam 4 județe puse unul lângă altul, și procentul este în creștere de când piața terenurilor agricole s-a deschis și la noi, așa cum a cerut Uniunea Europeană (care știe întotdeauna ce să ceară).

Bună afacere, nu-i așa?

Dar... destul cu retrocedările. Vizitați standul, priviți de-a-proape panourile, eu nu m-am mai referit la fiecare în parte, dar... vă stau la dispoziție cu lămuriri suplimentare, în fața fiecăruia, dacă trebuie. Iar apoi, în drum spre CORUPȚIE, unde vom avea de furcă, nu glumă, vă mai invit la o cafeluță, tot „din partea casei”. Veți avea nevoie de un întăritor. Ca să faceți față standului. De acord?

Unanimitate. Procent 100% pentru, ca la alegerile din Coreea de Nord. Și grupul porni către cafea, spre a putea apoi rezista șocului; cu corupția nu-i de joacă!

CORUPȚIA

Motto:

Vezi? Corupția arată
Ca o pară răsturnată:
Jos e mică și sfioasă
Sus... e groasă!

(Catrenul nu îi aparține autorului cărții, ci unui excelent epigramist, al cărui nume, din păcate, l-am pierdut odată cu toată arhiva de fost redactor-șef al revistei umoristice „Satiricon”-scoasă împreună cu regretatul Albert Poch-o efemeridă cu numai trei apariții în peisajul neprietenos al tranziției. Îi cer scuze autorului acestui catren pentru anonimatul nedorit și nemeritat în care l-am împins, dar a prevalat dorința de a-i cita epigrama din memorie, ca motto, emblematică pentru tema standului).

Ghidul își începu prezentarea:

— Am ajuns, doamnelor și domnilor, la ultimul „dinte” din „tridentul răului”. Iată, vă așteaptă câteva exponate interesante, dar și multe, foarte multe explicații, considerații, comentarii și, desigur, răspunsuri la întrebările dumneavoastră, răspunsuri deschise, cinstitute, așa cum m-am străduit să fie toate cele de până acum. Sper că așa le-ați și perceput... V-am promis surprize. Sper să nu vă dezamăgesc.

Un murmur de aprobare confirmă spusele ghidului. La un semn al său, vizitatorii își ocupară locurile pe canapelele comode, care îi dădeau standului mai degrabă aspectul unui loc pentru reuniuni informale, colocviale, dar cu pereții plini de panouri, grafice, fotografii, montaje, tabele, cifre, citate, toate lizibile chiar și fără să te apropii prea mult de ele.

Profesoara de istorie inaugură șirul intervențiilor, mult mai numeroase decât în celelalte standuri, deși nici până acum vizitatorii nu fuseseră zgârciți cu întrebările, făcând ca plimbarea prin muzeu să nu fie un discurs rostit în ambianțe diferite, ci mai degrabă un colocviu itinerant:

— Tot ascultându-vă explicațiile și la privatizări, și la retrocedări, chiar m-am întrebat ce „ași” mai ascundeți în mânecă pentru a vă putea ține promisiunea. Eu, una, în locul dumneavoastră, aș fi păstrat câteva exemple „consumate” în standurile anterioare.

— Vă sunt recunoscător că-mi purtați de grijă, stimată doamnă și colegă întru istorie, dar veți vedea; încă mai am surprize, unele de proporții. Până atunci, cu voia dumneavoastră, vă propun să facem ceea ce în logică se numește definirea termenilor. Ne aflăm în standul corupției, dar... ce este corupția?

Nu vreau, Doamne ferește, să vă țin o prelegere de tipul „corupția-de la origini până în prezent”, dar simt nevoia să precizăm despre ce vorbim. Mai exact: în ce concepție, în ce viziune a fost abordat atât conceptul, cât și (mai

ales) fenomenul real de către muzeul nostru. Operație, cred, cu atât mai necesară cu cât, rostind cuvântul corupție, unii înțeleg bacșiș, șpagă, mită, șperț, pilă, ciubuc, etc., etc.; iar cei mai adaptați la terminologia economiei de piață occidentală-comision, lobby și alte eufemisme ale practicii cu pricina. Sunt, toate, corupție? Și în egală măsură? Nu cumva corupție înseamnă și altceva, acest „altceva” lărgind considerabil sfera noțiunii și înzecindu-i pagubele? Să vedem; puținică răbdare și trecem „la concret” curând.

Iată; citatele de pe peretele din stânga, lizibile și de la locurile dumneavoastră, sunt dovada că am apelat la ajutorul DEX-ului, Dicționarul Explicativ al Limbii Române, unde corupția este definită drept (urmăriți, vă rog, primul citat) „abaterea de la moralitate, de la cinste, de la datorie”. Și mai interesante sunt sensurile conturate în explicarea termenilor derivați. Corupător; a corupe, de unde aflăm că a corupe înseamnă (citez din nou) „a perverti, a deprava, a face ca o idee, un fenomen social, un sentiment etc. să-și piardă integritatea, puritatea; a deforma, a strica, a altera”.

Iată-ne în miezul problemei. Dacă adăugăm și definirea juridico-economică a corupției: „a cere și a primi foloase necuvenite, folosindu-te de funcție, putere sau poziție socială”, știm despre ce vorbim.

La începutul spuselor mele vă citam câteva ipostaze cu care unii cred că se identifică corupția. Prima era bacșișul, dacă vă mai amintiți. Hai să vedem ce-i cu el, unde-i este locul în scara pe care am început să urcăm și dacă are ce căuta acolo, că și treaba asta e de discutat, veți vedea.

Ce este bacșișul? Profesorul meu de economie politică capitalistă, Costin Murgescu, cea mai ascuțită minte știutoare de carte economică din România postbelică, ne-a învățat (și economiștii din occident l-au confirmat) că bacșișul, în capitalism, este o formă-minoră în aparență, dar foarte importantă pentru zeci de milioane de oameni-de redistribuire a venitului național. Prin bacșișul lăsat șoferului de taxi, băiatului care-ți scoate valizele din portbagaj și ți le cară în camera hotelului, chelnerului de la restaurant, omului de serviciu care dă cu mopul pe coridor, gunoierului și multor asemenea amărâți care muncesc din greu, în medii insalubre, pe bani puțini, se repară o mică parte din nedreapta împărțire a bogăției între cei foarte avuți și cei foarte sărmăni.

Nu este o viziune comunistă asupra problemei, ci una realistă, profund realistă; de aici și rezistența în timp a bacșișului ca practică generalizată,

deși nelegiferată. Este corupt taximetristul care primește câțiva cenți sau un leu-doi? Este corupt bagajistul care se spetește cu valizele dumneavoastră? Sau femeia de serviciu? Sau frizerul? Sau lustragiul? Sau alți și alți prestatori de servicii umile, dar atât de necesare, indispensabile chiar? Eu unul n-aș răspunde afirmativ.

Să mergem mai departe. Se schimbă situația când...

— O clipă, o clipă, vă rog! se auzi vocea unui tânăr care, până atunci, nu mai intervenise în nici un stand, deși arătase viu interes, ca și ceilalți vizitatori, pentru cele văzute și auzite. V-aș ruga să nu trecem mai departe; am o întrebare.

— S-o auzim. Dacă știu, dacă pot, vă răspund cu plăcere...

— Sunt psiho-sociolog și pregătesc un doctorat. Am făcut precizarea ca să înțelegeți de ce și din ce unghi vă solicit o părere, un punct de vedere...

— Scuze! Este rândul meu să vă întrerup: părerea este una, punctul de vedere e altceva, mai bine conturat, mai argumentat, mai ferm... Înțelegeți ce spun?

Tânărul acceptă întreruperea cu o satisfacție care-l miră pe ghid.

— Nuanțarea dumneavoastră mă convinge că m-am adresat cui trebuie. Poate e o problema de nuanță, poate, dimpotrivă, una de fond... Ascultați-o, vă rog. Ne-ați vorbit despre “serviciile umile” și despre săracii care le prestează, stimulați sau recompensați de unanim practicatul bacșiș. Dar obiceiul se regăsește și în medii sociale de condiție materială net superioară. Am trăit un an în România, am rude aici și am făcut cunoștință și eu cu “practica plicului”, dat diagnosticianului sau chirurgului cu renume. Am văzut la televizor flagranturi, arestări, condamnări, am urmărit dezbateri din perspectivă juridică sau deontologică dacă e bine, rău sau scuzabil, dacă fenomenul se subsumează corupției sau nu, dacă e o plagă, așa cum spun unii, sau... ce este? Apropo de nuanțarea operată de dumneavoastră la început, cred că, profesional vorbind, mi-ar fi utilă chiar și o părere, dacă un punct de vedere ferm nu-mi veți oferi.

Ghidul se gândi puțin. Nu era deloc simplu ce dorea tânărul psiho-sociolog, mai ales din perspectiva unui demers științific, așa cum este orice doctorat. Scrută cu atenție fețele membrilor grupului și concluzionează că, invocându-i drept pavază sau scuză, ar putea ocoli un răspuns tranșant.

— Interesantă și complicată problemă... Nu știu dacă cei de față ar fi la fel de interesați să asculte modestele și fatalmente diletantele mele

considerații...

Profesoara de istorie, ghicind stratagema ghidului, interveni rapid:

— Pe mine una, treaba mă interesează la fel ca pe mai tânărul meu coleg de grup. Sunt sigură că și pe ceilalți, spuse ea, privind de jur-împrejur. Un val de aprobare stârni zâmbetul resemnat al ghidului. Nu-i rămânea decât să... apuce taurul de coarne.

— Vox populi... Bine. Înainte de orice, o precizare: ne aflăm la București, în România anului 2014, nu la Viena, nu la Paris, nu la Londra și nici la Roma, deși se zice că e criză și în Italia... Discutăm pe marginea unor realități românești. Este esențial să rețineți asta! Mai mult: nu sunt convins că în alt colț din Europa, ceea ce vă voi spune eu acum ar fi sunat la fel. Spusele mele ar fi izvorât din experiența trăirilor mele acolo, în acele condiții economico-sociale, și ar fi diferite de ceea ce spun acum, aici. Și, poate mai important; dacă vă veți susține teza undeva, într-o mare capitală europeană, comisia de acolo s-ar putea să vă întrebe: „Ce este acela „plic”? Ce conține și de ce?”. La ei, factura de plată este uneori amețitoare, îți dă fiori, dar... totul e la vedere, niciun leu în mână, că spitalele nu sunt instituții de binefacere, dar nici locuri de câștig în plus, „la negru”. Deci plicul... care plic? În concluzie... atenție cum veți folosi spusele mele, atenție la câtă valabilitate au pentru alte meleaguri.

Așadar, stimate domn... da; plicul oferit somităților medicale și nu numai somităților, acelor oameni care-ți prelungesc viața sau pur și simplu ți-o redau, cu știința și harul lor, este o realitate. Unii îl primesc fără să condiționeze intervenția medicală de existența sau „consistența” plicului, alții nu. Hotărât nu. Cunosc medici din această categorie, nu foarte numeroasă, ce-i drept. Profesorul doctor Sarafoleanu, întrebat de un moderator TV dacă a primit recompense materiale pentru intervențiile sale salvatoare, a răspuns dezarmant: „da, am primit un borcan de dulceață de la o doamnă în vârstă. Doamna a insistat. A fost delicioasă, am mâncat-o fără muștrări de conștiință”. Cuvintele profesorului mi-au adus lacrimi în ochi, pentru că mama mea, cardiacă, îngrijită aproape două decenii de un eminent profesor cardiolog, care o consulta de două ori pe an, lăsa la fiecare vizită pe colțul biroului din cabinet un borcănel cu dulceață de cireșe amare, făcută cu mâna ei și devenită de-a lungul anilor delicatosa păstrată în camera vestitului medic pentru ocazii deosebite, când omul dorea să-și răsfete cerul gurii cu dulcele- amărui trudit de mama. În ultimii ani se

chinuia singură să scoată sâmburii cireșelor mici și nespornice, chiar și atunci când dioptriile se adunaseră îngrijorător și periculos în ochelari; nu accepta s-o ajute cineva la operația aceasta migăloasă și delicată, pentru ea la fel de importantă ca mânguirea bisturiului de către profesor, de teamă să nu se strecoare, Doamne ferește, vreun sâmbure în dulceață... Cu această categorie de medici, lucrurile sunt clare; nimic de comentat și de nuanțat aici.

Ba nu; greșesc. Este ceva de spus atât timp cât unii, cinici sau înrăiți, afirmă: „Dacă au ajuns somități, le dă mâna; și-au făcut plinul”. Nu pierd vremea cu ei în răspunsul cerut de dumneavoastră; nu insist nici măcar pe ideea că sufletele mici își judecă semenii după propriile dimensiuni sufletești. Mă mulțumesc doar să relatez un fapt trăit chiar de mine în urmă cu puțin timp.

Am apelat la serviciile unui medic pentru consultul unei persoane netransportabile undeva, în afara Bucureștiului. L-am luat de la clinica în care lucra; a venit, a consultat, a diagnosticat (diagnostic confirmat de evoluția ulterioară a bolnavului), a prescris tratamentul și, la sfârșit, a refuzat plicul suplimentar, justificat chiar și de condițiile deosebite: deplasare peste 30 de km, timp pierdut etc. Era foarte tânăr, cred că n-avea nici 30 de ani. La insistențele mele și-a menținut și apoi și-a explicat refuzul: „-Mulțumesc, nu vreau din principiu și pentru că n-am nevoie”. „-Sunteți bogat?” mi-am permis să-l întreb, aproape nepoliticos. „Nu, nici vorbă, dar... am un apartament cu trei camere: dormitorul familiei (eu și soția), livingul unde fie mai stăm cu prietenii, fie pierdem vremea la televizor, și un birou de lucru. Cu nevoile traiului zilnic ne descurcăm, bani pentru distracție nu ne trebuie prea mulți, că n-avem timp, tragem tare amândoi, pentru doctorat. Cât câștigăm la clinică ne-ajunge, nu mă plâng. Când va veni un copil, atunci... da, va fi o problemă, dar... măcar să vină, o cameră în plus nu-i chiar un cap de țară și-aprope de țară-poate că, până atunci, și România noastră se mai așează, se mai normalizează, doi medici tineri se vor descurca mai ușor cu un copil.”

Nu e ficțiune, ci întâmplare trăită, cu doctor în carne și oase, ba chiar cu prieteni ai săi despre care tânărul mi-a spus că se comportă și gândesc la fel, că așa înțeleg ei să-și construiască o carieră de succes și, pe parcurs, o situație materială mai... Medicul cu nume italianesc nu are încă renume, dar va avea, sunt convins: știe carte și învață mereu, muncește pe brânci, dă examene și le ia, judecă sănătos, soarbe meseria de la magiștrii....Va reuși,

cu siguranță, chiar dacă România nu prea se grăbește să se așeze, să se normalizeze, cum spunea doctorul.

Iată, am completat galeria celor ce refuză plicul cu un om tânăr, neaureolat de faimă și titluri și care, în mod sigur, nu „și-a făcut plinul”, cum spun cinicii...

Dar există și categoria celor ce primesc plicul. Legea îi condamnă. Așa cum spuneți, se organizează flagranturi, medicii sunt purtați pe la procuratură, prin tribunale, dau declarații, ispășesc... E drept? E corect? E necesar? Stârpim astfel corupția din țară? Răspunsul meu s-ar putea să șocheze, dar mi-ați cerut o părere, un punct de vedere; chiar și oferindu-l, nu vreau să mint: eu nu-i condamn. Chiar dacă nu-i aprob în totalitate, nu-i condamn. De ce? Pentru că știu cum se prețuiește în România valoarea, chiar cea de vârf. Un chirurg strălucit de la București are un salariu mult mai mic decât o infirmieră de la Viena, Berlin sau Paris. De ce are atât?

Pentru că atât consideră România că îi poate oferi. Nu atât poate, ci atât consideră că poate; fac diferențierea pentru că în cazul altor profesii, România oferă mai mult, deci poate mai mult.

— Cam ce profesii? Întrebă tânărul.

— Magistrații, oamenii justiției, parlamentarii, salariații instituțiilor de forță, managerii companiilor de stat-unele semifalimentare, membrii consiliilor de administrație... și mai sunt. Pentru aceste categorii, profesii și ocupații, s-au găsit bani. În România săracă a lefurilor mici există salarii nerușinate, pensii nerușinate, dar nu în medicină și educație. Acolo nu sunt bani, deși este vorba despre sănătatea propriuzisă și de cea intelectuală a națiunii, despre cei care te fac om sănătos și om întreg, cult, educat; despre cei care te țin în viață când boala vrea să te răpună sau care te scot din întunericul ignoranței.

Medicii pleacă din țară cu sutele, cu miile. Se duc la mai bine, la bunăstare, dar-vă rog să rețineți, în ordinea de idei a discuției noastre-la o bunăstare demnă. Pleacă și pentru că refuză plicul, ideea de plic strecurat în buzunarul halatului alb pe furiș, să nu se vadă, să nu se simtă, să nu „toarne” cineva...

Iată de ce nu-i condamn pe cei ce acceptă plicul. Și-în plus pentru că mai știu câte ceva despre profesia lor. Lucrează numai cu vieți omenești. N-au voie să greșească. Moartea unui pacient, chiar dacă nu din vina lor, îi obsedează zile și nopți. N-au zi, n-au noapte, n-au sărbătoare-atunci când

trebuie să nu aibă. Poate că n-ar trebui să primească plicul acela, dar ei știu foarte bine că plicul, dacă nu este cerut, corectează o nedreptate. Poate ar fi mai corect să plece toți spre zărilor unde munca le este corect prețuită și ferită de umilința recompensei culpabile, dar... întreb: dacă toți ar face pasul acesta nu al lăcomiei, ci al demnității, ce ne-am face noi, ăștia, a căror viață atârână de mintea și de mâinile lor?

Iată explicația răspunsului meu. S-ar putea să nu fie convingătoare, și nici măcar dreaptă; la urma urmei, ea apără o ilegalitate, știu. De aceea, aş asemui răspunsul la întrebarea dumneavoastră, tinere domn, cu soluția adoptată uneori de partidele politice, când un proiect de lege ajunge în Parlament fără ca partidul X să-și fi putut preciza o poziție clară, dacă-l votează sau nu; atunci grupul parlamentar al partidului respectiv își lasă deputații și senatorii să voteze așa cum le dictează propria conștiință.

O ultimă precizare, cu care închei această lungă digresiune: nici o înțelegere, nici o milă, nici o circumstanță atenuantă pentru cel ce condiționează intervenția medicală de plicul cu bani. Acolo... da: legea trebuie să fie infinit mai aspră decât în cazurile de malpraxis, pentru că vinovatul încalcă și murdărește un jurământ solemn de credință vechi de mii de ani, devenit simbolul nobleței unei profesii. Pentru negustorul de sănătate, care lucrează cu „banii înainte”, ca la bordel, pentru cel care vede în pacient un client, nicio îndurare! Și, dacă-mi permiteți, nici prea multă înțelegere binevoitoare pentru țara care-și răsplătește mai generos instituțiile de forță decât sănătatea, educația, cultura. Asta o spune, cu durere, un român care-și iubește țara și se simte responsabil pentru necazurile ei, dar tocmai de aceea o spune. Mai mult, tinere domn, nu știu ce să vă zic. Dacă vă este de folos...

Vizitatorul se înclină cu atâta deferență, încât nu mai era nevoie de cuvinte.

— Dar să revenim la oile noastre... Când am intrat pe această buclă neplanificată, tocmai vorbeam despre „mica corupție”, cea de toate zilele, delimitând-o de bacșiș, cel pe care-l dau pentru că vreau eu. Unde și cum începe? Atunci și acolo, de exemplu, unde vânzătorul ascunde sub tejghea marfa bună, căutată de toți, și o scoate numai pentru cei dispuși să plătească în plus, peste prețul afișat la raft.

Aici nu mai e bacșiș, ci șpagă, mită, șperț. Cineva se lasă mituit ca să-ți ofere ceva ce fișa postului său spune că e gratis; intră în atribuțiile lui de

serviciu. Iată, am intrat de-acum pe teritoriul corupției, așa cum o definește DEX-ul și Legea.

I se spune „mica corupție” pentru că paguba celui căruia i se cere, iar el oferă, este mică la fiecare caz în parte, dar devine considerabilă prin însumare. Ea te înconjoară, te așteaptă la ghișeu, unde funcționarul pândește șpaga pentru a-și face datoria în regim preferențial; în magazine, în diverse cabinete, la diverse audiențe, într-o infinitate de situații. Dumneavoastră n-ați trăit, ca noi, în comunismul ultimilor săi ani, când dispăruseră din magazine articole de primă necesitate, nu numai alimentele de bază. Era eveniment când apărea undeva hârtia igienică; era coadă când „se băga” carne, brânză sau ouă. Pe-atunci, un aprozarist de încredere „valora aur”, dar și făcea aur; la fel vânzătorul de la măcelărie. Cu ei îți umpleai frigiderul și camera, iar ei carnetul la CEC, sau „salteaua”. Deveneam o societate de mici corupători și de mici (dar cu timpul, mari) corupți, unii ca să trăiască, ceilalți-ca să adune bani negri „la ciorap”, scoși la lumină de-abia după ce dictatura comunistă s-a prăbușit.

Asa s-a pregătit terenul pentru marea corupție, cea fără opreliști. Am respirat ani de zile un aer „bun conducător de corupție”. Ne-am obișnuit cu gândul că nimic nu se poate obține fără ceva, cât de puțin, peste ce spun tariful și legea. Atenție!: peste ce tip de organizare socială și de moravuri sociale s-au suprapus toate aceste realități nenorocite, devenite reguli de viață?

Peste moștenirea fanariotă, peste balcanismul peșcheșului tradițional, peste ploconul fără de care nu te puteai prezenta la fețele simandicoase ori la autorități. Anii de comunism-mai ales de comunism agonizant-au sporit exponențial răul, creând climatul din care, când dictatura s-a dus, a tâșnit corupția în stare pură, viguroasă, fără teamă și fără rușine: marea corupție.

— Permiteți-mi încă o întrebare, interveni tânărul psiho- sociolog. În comunism n-a existat marea corupție? Și, dacă se poate: Ceaușescu a fost corupt?

— Interesantă întrebare! Să începem cu ultima ei parte; acolo lucrurile sunt mai clare, ca bun cunoscător al personajului. Da, Ceaușescu n-a scăpat de corupție, dimpotrivă. Toată comportarea lui din ultimii ani confirmă zicerea lui Churchill: „puterea corupe, iar puterea absolută corupe absolut”. Numai că... atenție: corupția lui nu seamănă deloc cu cea izbucnită după dispariția lui.

Nu s-a luptat pentru bogăție personală, pentru bunuri materiale. E adevărat, la un moment dat a început să comande case de odihnă, cabane de vânătoare cât niște conace, construcții la mare și la munte ferite de ochii oamenilor de rând, dar... iată-le, ele există și azi, fie redade circuitului public, fie privatizate, fie „rezervație de protocol” mai ales pentru câțiva, foarte puțini, adversari de moarte ai lui Ceaușescu, dar îndrăgostiți foarte de patrimoniul rămas în urma împușcatului. Oricum, ele există în zestrea edilitară a țării. Dacă Ceaușescu ar fi fost un corupt în sensul actual al termenului, toate ar fi fost proprietăți așa cum sunt palatele din jurul lacului Snagov, cu câte 40 de camere și 2 piscine, ridicate de îmbogățirii tranziției. Sau, la revoluție, am fi găsit la Ceaușești, case mari de bani ticsite cu valută, aur și diamante pentru zile negre, sau conturi de miliarde ascunse prin paradisuri fiscale.

Întorcându-ne la definiția din DEX, Ceaușescu nu s-a abătut de la moralitatea epocii și educației sale; n-a fost necinstit, nu și-a încălcat datoria, așa cum a conceput-o el; i-a fost credincios până la fanatism. Păcatul lui e mai grozav: a făcut ca o idee, un fenomen social, un sentiment (în cazul de față chiar sentimente colective fundamentale precum patriotismul, de pildă) să-și piardă integritatea, puritatea. A deformat, a alterat, a stricat, exact așa cum spune DEX-ul că nu trebuie făcut! Aceasta este corupția, marea, imensa corupție a lui Nicolae Ceaușescu, cel îmbătat de putere, de credința că slujește o cauză dreaptă. Dacă vom conveni că un corupt știe că e corupt când comite un act de corupție, atunci... nu, el n-a fost corupt. Dar nu așa trebuie judecate lucrurile, de vreme ce „beția” lui a lucrat malefic la temelia, la matricea chiar, a spiritualității poporului român.

Cum și-au pierdut integritatea, curățenia și puritatea ideii, sentimente, situații sociale? Simplu: transformând-să zicem-sărbătoarea de 1 Mai, închinată încă de la origini muncii și muncitorilor, solidarității muncitorești, dar și primăverii, renașterii naturii celebrate de armindenii româneschi, în zi de omagiu adus „conducătorului iubit”. Ovaționându-l, cărându-i pe umeri portretul mai greu decât chiar greutatea corporală a dictatorului, „ducându-l în cârcă” la propriu. Sau-alt exemplu: făcând din patriotism, unul dintre cele mai înălțătoare sentimente omenești, prilej de a-l preamări pe primul român al României, patriotul neînfricat în jurul căruia poporul face zid și luptă cu eroism chiar și atunci când nu-l atacă nimeni. Murdărirea unor astfel de sentimente, idei și fenomene sociale costă mai scump decât furtul câtorva

milioane de euro sau dolari, deși nici acolo nu încap nicio toleranță, desigur.

Despre marea corupție în comunism, așa, la modul general... ce să vă spun? Ea a scos capul ici-acolo, dar a fost reprimată scurt și dur de către Ceaușescu însuși. Nu suporta ca activiștii puși în posturi de conducere să-și favorizeze „favoriții” sau „favoritele”, și cu atât mai puțin rudele. Uita că el și-a plasat frații-unul câte unul-în conducerea armatei, altul la conducerea școlii de cadre a Securității, altul în conducerea agriculturii, altul la ambasada din Viena, placa turnantă a vieții diplomatice centro-europene, iar pe unul dintre băieți-la conducerea organizației de tineret, pregătit să devină verigă într-un lanț dinastic de tip medieval sau nord-coreean. El, dictatorul, putea face asta; alții nu. Apoi nu accepta traiul „pe picior mare” la demnitarii partidului și statului, deși el... Astfel, marea corupție se afla sub un capac aproape ermetic. Când un pungaș (azi, în tranziție, el s-ar fi numit afacerist de succes) a descoperit o rețetă de îmbogățire din vinul falsificat, respectivul a fost împușcat rapid, ca să n-apuce să „facă pui”. Exact așa cum astăzi conducătorii Chinei comuniste, după ce au întredeschis porțile unor elemente ale economiei de piață și au acceptat sistemul dual (comunism în centru-nord și capitalism sadea în sud-Singapore, Shanghai etc.) execută pe bandă rulantă conducători și demnitari corupți pentru a ține situația sub control.

A venit revoluția, Ceaușescu a sfârșit și el în fața plutonului de execuție, capacul reprimării s-a ridicat, legea a ajuns ceea ce spunea în glumă academicianul Constantin Daicoviciu, traducând latinescul „Dura lex sed lex” prin românescul „d-aia-i lege, s-o dai de-a dura”... (fie-i țărâna ușoară profesorului, că bine a mai intuit viitorul!).

...Și iată-ne în tranziție. Vremea în care corupțiile, mare, mică, mijlocie, de toate tipurile și dimensiunile s-au amestecat și au făcut prăpăd. Cu ele s-au operat sub-evaluări de multe zeci de miliarde de dolari și euro. Cu ele s-au făcut retrocedări ilegale dar cu acte în regulă pe încă și mai mulți bani. Fiecare act mincinos, fals, fiecare sub sau supraevaluare de teren sau de imobil, fiecare leu obținut fraudulos, fiecare drept cuvenit altuia și obținut de cine n-avea dreptul a purtat, pe lângă multe alte ștampile (prostie, incompetență, indolență, iresponsabilitate, lăcomie, slăbiciune în fața presiunilor, credulitate tembelă, grabă etc.), și ștampila corupției. În cele două standuri anterioare v-am vorbit despre ALRO-Slatina, defunctul „Vulcan”, Târgoviște și întregi platforme industriale care au fost și nu mai

sunt, pierite printr-un lanț de operațiuni în care, de regulă, primul pas a fost corupția. Nu reluăm exemplele, nici nu adăugăm altele din sfera „tunurilor imobiliare” transformate în sport național. Dar nici nu ne cantonăm în afirmații generale și în teoretizarea formelor corupției. Hai să coborâm, așadar, de la idei, în lumea faptelor, pentru că la noi, în România, cu teoria ne mai descurcăm, dar practica ne omoară.

De la DEX-ul din care aflăm că a corupe înseamnă „a perverti, a face ca o idee, un fenomen social, un sentiment să-și piardă integritatea, puritatea; a strica, a altera” (scuze că tot repet citatul, dar mi se pare necesar), să ne mutăm privirile pe tarabele chioșcurilor de ziare și pe ecranul televizorului, unde se înghesuie posturi cu audiență mică, dar multe și cu difuzare pe întreg teritoriul țării, deci larg accesibile. Răsfoind ziarele, văzând televiziunile, îți sare-n ochi precaritatea, sărăcia intelectuală, degradarea profesională și morală a celor mai multe.

Dacă te interesează indicatorii de audiență sau de tiraj, afli că respectivele publicații și posturi nu pot, n-au cum să-și plătească slujbașii și angaralele administrative din „bani curați”, obținuți din piața media. Deci banii vin de undeva, de la cineva dispus (interesat) să investească în mizeria profesională și umană de pe tarabe și ecrane. Cine să fie acest sau acești cineva? Iată unul.

A început modest, chinuit, destul de periculos, ca... vânzător de copii.

— Cum? exclamă o domnișoară.

— Exact așa cum auziți: vânzător de copii. Nu la kilogram, ci cu bucata. Prin '90-'91, când România începuse să fie jefuită de tot ce se putea jefui, Europa a aflat că aici, în spațiul carpato-danubiano- pontic sunt de vânzare nu numai fabrici și uzine la preț de fier vechi, ci și copii, și nu cu mult mai scumpi decât mieii, vițelușii sau purceii „în viu”, o nimica toată pentru o familie occidentală care-și dorește copii dar, neputându-i produce, îi adoptă. Și atunci...părinții dornici să aibă un copil (nimic rău, nimic urât, nimic de blamat la pornirea asta, să fie clar!) vin în România. Aici găsesc însă o legislație a adopțiilor confuză, cu obstacole nenumărate, de fapt-nedefinită încă și, oricum, nerespectată. Mai găsesc o inflație galopantă, de 300%, părinți disperați de sărăcie, gata să-și vândă copiii pe mai nimic și, mai ales, samsari, geambași de copii. Ei mișună prin holurile marilor hoteluri, se lasă abordați de străini și, când „lipitura” se face, începe tocmeala: „Ce doriți-băiat sau fată? vă costă între 3-7000 dolari”.

„De ce așa mult?”, întreabă cumpărătorul. „Pentru că trebuie mituită multă lume; la părinți nu ajunge nici un sfert”. Clientul, filmat cu camera ascunsă și difuzat pe posturi străine încă de-atunci, dar pe micul ecran românesc de-abia în 2014, dă banii, geambașul livrează copilul-despre care nimeni nu va ști niciodată unde-a ajuns, cum îi merge, dacă mai trăiește etc., etc.-și... totul e OK: mama își ia bruma de bani după ce lăcomia geambașului a tras grosul, clientul pleacă în țara lui, mulțumit de rezultat dar scârbit de sistem, iar geambașul pornește după alți clienți și după alte familii disperate, gata să „bată palma”.

Dar... plecasem de la ziare și programe tv. Să ne întoarcem la ele, pentru că... ce să vezi? Cine este vânzătorul de copii din ‘91? Nimeni altul decât mogulul-oligarh ajuns astăzi patronul câtorva televiziuni și ziare, dintre care cel puțin unul „se dă” serios, deontologic, profesional. De unde a avut atâția bani să le cumpere? Că la prețurile de-atunci ar fi trebuit să vândă copii cu toptanul, și tot n-ar fi devenit suficient de bogat! Păi, în România tranziției, banii nu sunt o problemă dacă știi unde să-i cauți și cum să-i apuci: n-ai decât să căpușezi, de pildă, CFR-ul cel adus la sapă de lemn de câțiva mari bandiți, să-l păgubești de 1.700 miliarde lei vechi (ați auzit bine: 1700 de miliarde), să vină DNA-ul și să constate paguba, dar peste acțiunea DNA să apară un ordin-Lăsați-l în pace! Nu vă băgați! Nu vă atingeți de el!-și acțiunea începută să se curme subit. Cine să fi dat ordinul? Cât de „sus” trebuia să fi fost insul pentru ca o instituție de forță a statului să fi răspuns cu mâna la chipiu: da, să trăiți! și să execute prompt, lăsând împricinatul liber să pornească spre o altă „țeapă”-că au urmat multe? Nu vă pot răspunde foarte exact; știu însă că o asemenea poruncă, într-o asemenea speță, trebuie să fi venit de la o înălțime ametoitoare...

Au trecut două decenii și mai bine. Tânărul vânzător de copii s-a maturizat, s-a împlinit social-financiar, s-a rotunjit și fizic; se revarsă prin toate cusăturile costumului, nu mai încapă nici în hainele cumpărate acum doi ani. I-a mers bine, se vede cu ochiul liber. Bravo lui! Bravo patronilor politici ai patronului de media; ei au știut să-și facă din posturile și publicațiile respective susținători de nădejde, la schimb cu închiderea de dosare.

Și dacă acesta este mogulul-oligarh, azi patron de media, adică stăpân al canalelor formatoare de opinie din România, cam ce opinie formează ele? Întrebare legitimă, după ce am aflat profilul și principiile de viață ale

patronului care plătește „mălaiul” tuturor subalternilor, nu hrăniți din piață, din rodul strădaniei profesionale, ci din buzunarul patronului... sau al cui?

Bine spus-a Vespasian că banii n-au miros. Se poate. Chiar și cei obținuți nu tocmai „curat”, dar investiți într-o nouă fabrică, să zicem, adică în niște locuri de muncă, s-ar putea să-și piardă mirosul aproape complet. Dacă, însă, cu banii murdari faci fițuici murdare și posturi imunde care pervertesc și spală creiere, atunci banii murdari put, put îngrozitor, otrăvind spațiul social.

Ziarele ne-au mai adus o veste: un alt mogul, lider în piața de asigurări, a intrat în pușcărie. Ancheta a dovedit că insul, bogat cât cuprinde, pune mâna pe ceva, de exemplu un club de fotbal care tocmai încasase 7 milioane de euro pentru performanța sa europeană. Îl cumpără, transferă rapid banii în contul altor firme ce-i aparțin, declară clubul devalizat în insolvență, ca să nu mai dea statului niciun impozit, iar din banii furați finanțează murdar un ziar care nu-și mai poate plăti din tiraj nici curentul electric consumat în redacție. Presă liberă, piață liberă, democrație-nu-i așa?

Iată de ce am început cu citatul din DEX: pentru a ajunge la faptele circumscrise acțiunii de „a perverti, a degrada, a face ca o idee, un fenomen social, un sentiment să-și piardă integritatea, puritatea”, și pentru a le defini drept zona majoră a corupției, cu consecințele cele mai grave pe termen lung.

Cineva ar putea să mă contrazică: una este patronul și profilul său moral, alta corpul lucrătorilor din redacții, deci și produsul muncii lor. Oare? Se susține o asemenea afirmație în cazul unor fomiști, cu ochii sclipind după o friptură și un cânat, cei mai mulți-„profesioniști” care, fără banii patronului, ar rămâne pe drumuri? Există acolo, desigur, și câțiva meseriași capabili să-și câștige pâinea onest, în alt context de piață media. Dar sunt puțini. Mi-e milă de ei, gândindu-mă că vor avea de explicat cândva copiilor, nepoților sau propriei conștiințe cum se poate trăi slujind politica unui patron care a murdărit tot ce-a atins.

Din nou, tânărul psiho-sociolog ridică două degete.

— Vă ascult, stimate domn!

— V-aș mai adresa o întrebare, să-i spun tot profesională, dar poate interesantă pentru toată lumea...

— S-o auzim!

— Ce credeți: gradul de corupție este direct proporțional cu starea materială a ținutelor corupției? Mai direct: sărăcia duce la corupție? Și invers: bogăția este o pavăză împotriva ei?

Ghidul se ridică de pe scaunul aflat în centrul semicercului format de canapelele vizitatorilor, apropiindu-se de peretele pe care se puteau citi patru versuri, motto-ul întregului stand, apoi spuse:

— După cum ați constatat, muzeul nostru nu expune decât documente. Nu operăm cu fragmente literare, cu ficțiune. Nu intră în profilul nostru. Dar iată: construind standul corupției, am găsit o epigramă atât de semnificativă pentru caracterizarea fenomenului, încât am înscris-o printre expozate, la loc de cinste, emblematic.

Auțiți cum sună:

Vezi? Corupția arată/ Ca o pară răsturnată/ Jos e mică și sfioasă/ Sus...e groasă!

Catrenul, tinere domn, vă răspunde la întrebare. Sunt predispuși la corupție doar-sau în special-săracii? Epigramistul spune nu. Eu îi dau dreptate.

Sus, acolo unde se adună bogăție și putere, există corupție, altfel n-am vorbi despre marea corupție; ba chiar „e groasă”, exact cum spune catrenul. E greu de apreciat care este mai periculoasă, „cea mare” sau „cea mică”. De fapt-ambecele fac mult mai mult rău decât se crede. Cea mică ne sărăcește prin repetabilitate și mai ales ne induce convingerea că nimic nu se poate obține decât așa; te pregătește să consideri un sistem corupt drept singurul sistem posibil și te obligă să i te adaptezi. Practic, te corupe la corupție. Se deschide astfel drumul către toate grozaviile care, uneori, chiar se petrec.

La rândul ei, corupția mare, cea groasă, de sus, de la bogăție și putere, poate răpune o țară nu numai pe termen lung, distrugându-i fibra morală, ci scurt, în câțiva ani, punându-i economia pe butuci.

Ea devine atentat la siguranța națională. Afirmatia nu este nici exagerată, nici alarmistă. Când prin corupție pierzi întregi ramuri industriale (aluminii, siderurgia - de pildă) și transformi orașe întregi de șomeri disperați în veritabile bombe sociale cu explozie întârziată, când pervertești prin corupție comunicarea de masă, transformând-o în propagandă manipulatoare și tembelizantă, când împingi în corupție instituții fundamentale ale statului, aservindu-le, atunci... categoric da: ataci siguranța națională.

Sărăcia, bogăția, corupția... M-ați provocat, tinere domn, la încă o incursiune pe terenul... să-i spunem teoretic al fenomenului, dar eu revin în lumea faptelor, acolo unde mă simt „mai acasă”. Concret, vreau să spun că, la un moment dat, guvernării noastre au avut de dat un răspuns instituțional întrebării dumneavoastră.

— Chiar așa? exclamă-evident măgulit-tânărul psiho- sociolog.

— Chiar așa. Când s-au croit grilele de salarizare la scară națională, cineva s-a gândit că profesiile cele mai expuse corupției (justiția, de pildă, sau clasa politică instituționalizată) trebuie să aibă lefurile cele mai mari; astfel, rezistența la tentațiile corupției ar fi mai mare, chipurile. Ideea a fost acceptată și s-a procedat în consecință.

— Și... ? întrebă tânărul.

— Și... personal consider raționamentul un eșec, o eroare de proporții. Mă confirmă, din păcate, realitatea. Despre justiție vom mai vorbi, despre...

— Nu treceți mai departe, vă rog! insistă tânărul. Oferiți-mi câteva date comparative, câteva repere, ca să înțeleg ce vreți să spuneți, chiar dacă asupra justiției veți mai reveni.

Înainte de a răspunde, ghidul panoramă cu privirea semicercul vizitatorilor, încercând să le citească pe fețe interesul-sau dezinteresul-pentru noua paranteză solicitată de psiho-sociolog. Ghicindu-i intenția, câteva capete se aplecară ușor, repetat, încurajându-i răspunsul la provocare.

-Dacă insistați... Iată, să luăm medicii și profesorii, despre care am mai vorbit, dar nu în aceeași ordine de idei. Deci-două categorii sociale care asigură una-sănătatea, viața propriu-zisă, cealaltă-educația, cultura, adică viața intelectual-spirituală.

Ambele sunt defavorizate prin sistemul de salarizare. Știu, toată lumea știe că omul chemat să decidă libertatea sau încarcerarea cuiva are o răspundere imensă. Atât de mare, încât este drept, firesc, necesar să i se asigure un statut socio-material corespunzător misiunii sale și protector, în același timp, împotriva tentațiilor corupției. Dar și chirurgul care ține în bisturiul său viața sau moartea are, cred, o răspundere cel puțin la fel de mare. Ba, spre deosebire de judecător, magistrat sau procuror, el se luptă nu numai cu moartea, ci și cu secunde, cu fragilitatea corpului suspus operației, cu eventualele boli, diagnosticate sau nu, ale pacientului, care

complică lucrurile; cu imprevizibilul oricărei intervenții pe creier, pe inimă, pe aglomerarea de nervi vitali din măduva coloanei vertebrale.

Un pacient decedat pe masa de operație nu este, automat, victima unui malpraxis, iar malpraxisul, dacă se confirmă legal, este pedepsit de lege. Omul legii, și el învestit cu imensă răspundere, are timp să gândească, să cerceteze, să mai ceară probe, să consulte bibliografie (dacă nu cumva o comandă politică impune celeritate!). Și la el, eroarea e fatală: poate omorî oameni, fizic sau social. Nu degeaba o lege nescrisă, dar foarte larg acceptată, spune că mai bine să scape zece vinovați decât să înfunde pușcăria un nevinovat. Dar... ciudat. În profesia aceasta nu există malpraxis! Nimeni nu plătește pentru eroarea judiciară. Chiar și penalizarile materiale obținute de cei nedreptățiți de la forurile europene sunt plătite nu de către autorii sentinței nedrepte, ci de contribuabilul român. De ce? Nu știu. E drept? Sigur-nu.

Nu pledez în favoarea medicilor și împotriva lumii justiției, cum s-ar putea crede. Nici nu v-aș fi împărtășit aceste gânduri dacă nu m-ar fi stârnit întrebarea. Și... ca să nu devin și mai vehement, n-am să mă opresc asupra nedreptății flagrante care li se face profesorilor, învățătorilor, apostolii educației din România. Cum să compar salariile lor cu venitul șefilor din companiile de stat, cu indemnizațiile fericitelor membri ai consiliilor de administrație care primesc mai mult pentru simpla prezență la o ședință de două ore în care nu glăsuiesc, doar ridică mâna și beau cafeaua, decât un profesor pentru munca de o lună? Nu îndrăznesc să fac aceeași comparație nici cu veniturile parlamentarilor, dintre care unii încheie două mandate (8 ani) cu un bilanț stupefiant: 30 de secunde la tribuna Camerei Deputaților. Atât. Sigur, toți ar merita un salariu mai mare, ca în vest: și magistratul, și profesorul, și medicul, și polițistul din stradă, pentru că toate profesiile au dificultățile lor, dar... statul e sărac. Sărăcit de atâta jaf! Problema este cum împărțim puținul din vistierie ca să scăpăm mai repede de sărăcie și cu cât mai puține pagube în perspectiva viitorului. Am chibzuit bine? Înțelept? Eficient? Sau am plecat urechea la raționamente de tipul: „medicul primește mai puțin, că la el pericolul de a fi corupt este infinit mai mic; îi mai pune botniță și jurământul lui Hipocrat”... Da, e adevărat: în justiție, presiunea corupției este mai mare, interlopii sunt bogați și agresivi, au de unde să dea, spre deosebire de muribundul adus pe targă, cu salvarea. Dar... întreb: așa se judecă? Și raționamentul acesta-îndrăznesc să spun cinic-măcar a fost validat de realitate? Nu.

Dar să revenim la cursul discuției noastre. După mine, corupția nu depinde în primul rând de sărăcie sau de bogației, deși-teoretic și practic-un om sărac este mai vulnerabil decât cel îndestulat. Dar nu e mai puțin adevărat că există demnitatea săracului (poporul zice „sărac și curat”), după cum, uneori (ba chiar de cele mai multe ori) ne izbim de lăcomia bogatului, pentru că „pofa vine mâncând”, „banul la ban trage”-pentru a ne menține în zona înțelepciunii populare, care... știe ea ce știe!

Aș mai adăuga o afirmație (cinică? realistă? nu știu) cu largă circulație în economia de piață, unde totul se cumpără și se vinde: „orice om are prețul lui”. Apreciați dumneavoastră, fiecare, cât adevăr conține. Dacă o veți confirma, ați răspuns implicit la întrebarea colegului dumneavoastră: cel învățat cu bani mulți costă mai scump, cel mai sărman-mai puțin.

— Acceptați încă o întrebare „nepunctuală”, după atâta teorie și atâtea principii? interveni francezul cel dornic de situații clare, răspunsuri precise și soluții logice.

— Vă rog! Doar ne aflăm la colocviu, nu la prelegere, răspunse ghidul.

— Și în acest stand, și în celelalte două anterioare, consacrate tranziției, am aflat lucruri și situații incredibile. Dacă mi le-ar fi povestit cineva, la o cafea sau la un pahar de vin, n-aș fi crezut o iotă. Dar muzeul dumneavoastră le certifică, le susține cu exponate, cifre, date, statistici, mărturii foto, declarații credibile etc. Pe mine m-au convins. Dar... de-abia acum am, cred, dreptul să întreb: cum de s-au putut petrece toate astea? Aveți instituții de forță, aveți servicii de informații, aveți justiție, procuratură... am văzut că ele se bucură chiar de o retribuție mai generoasă, mult peste media salarizării din alte domenii. Vă întreb: ele ce-au păzit?

Ghidul se ridică din nou de pe scaunul său, se apropie de auditoriu, apoi i se adresează într-un fel ciudat-și în atitudine, și în tot. Parcă voia să marcheze depășirea unui prag, intrarea într-o zonă neabordată încă, începutul unei relații speciale între el și grup. Toți simțeau că urmează să se întâmple ceva, ceva special, neașteptat-chiar și pentru acest muzeu al surprizelor și ciudățeniilor; ceva altfel. Un val de interes viu, acut, însuflețit asistența, așa cum, la reprezentațiile teatrale pe texte pline de miez, interpretate de actori excepționali și în zi de grație, se creează uneori acea comunicare aparte între scenă și sală, acea vibrație în care cuvintele sună parcă altfel, ideile sclipesc, trăirile se intensifica, vraja pogoară, cuprinzând publicul și interpreții deopotrivă.

— Vă mulțumesc pentru întrebare, domnul meu! Răspunzându-vă, intru direct în miezul fierbinte, periculos de fierbinte (veți vedea cât de periculos, și de ce periculos!) al standului corupției, în care ne aflăm .

M-ați întrebat ce au păzit instituțiile și serviciile abilitate. Vă răspund: au păzit Sistemul. Nu țara care le plătește, nu poporul, nu cetățenii care își pun speranțele în pavăza legii. Nu! Au păzit Sistemul.

— Ce înțelegeți prin sistem? Există așa ceva? Ce este?

— Se scrie cu S mare; aici, cuvântul nu este substantiv comun, ci nume propriu, răspunse ghidul, ridicând nedumerirea și curiozitatea francezului, ca și a întregului grup, la cote maxime. O definiție mi-e greu să-i dau, pentru că el însuși, Sistemul, are o formă nedefinită, cu geometrie extrem de schimbătoare, ca amoeba, dar cu o rezistență în timp uluitoare.

Se aseamănă oarecum cu alte sisteme închise, create de-a lungul veacurilor: masoneria, ordinele medievale religioase ori laice, confreriile și frățiile studențești americane, organizațiile oculte chinezești, Ku-Klux-Klanul, Mafia și multe altele, ca să vă faceți o idee despre ce vorbim. A fost creat, la noi, cu mult înainte de revoluție, proiectat să reziste timpului și timpurilor, organizatoric și ca stare de spirit, ca mentalitate, ca set de principii și metode de acțiune. Nimeni-sau aproape nimeni-nu știe acum cu precizie stadiul în care se află, forma concretă în care s-a păstrat, evidența exactă a membrilor. Nu sunt loje, ca la masoni, nici cuiburi, ca la legionarii interbelici, celule-ca la comuniștii ilegaliști, familii-ca la mafiile din sudul Italiei. Dar Sistemul-amoebă își împinge pe căi oculte oamenii în posturi cheie, în poziții înalte, de decizie, sus, cât mai sus, cel mai sus, înțelegeți? Sunt de apărat multe și importante interese, în primul rând economice.

Problema este: cum să o faci legal? Dacă ai ajuns în vârf (greu, dar nu imposibil; s-a dovedit!), cum să devii dictator de fapt într-un stat de drept, cu legea în brațe? Cum să deghizezi democratic autoritarismul de tip totalitar, în care faci ce vrei? Pare imposibil de realizat, ca perpetuum-mobile, cvadratura cercului etc. Dar n-a fost imposibil. Și nici mai greu decât să te cocoți pe Everestul puterii. Oricum, visul a fost realizat: dictator în democrație! Cine reușește, bine-merită un loc de frunte în galeria ticăloșilor și ticăloșiilor lumii.

Vă reamintesc: toți marii dictatori ai vremurilor moderne, de la Stalin și Mussolini până la Ceaușescu, Mao sau Kim Ir Sen și-au asumat și recunoscut deschis statutul. În România predecembristă, primul articol din

constituție afirma explicit: „PCR este forța conducătoare în Republica Socialistă România”. Toată lumea știa ce este, cine este PCR. Adevărul era atât de larg cunoscut, încât pătrunsese până și în celebra colecție de bancuri cu Radio-Erevan, care-l conținea și pe acesta: un ascultător sovietic, intrigat de poziția bătoasă a PCR la mai toate acțiunile comune inițiate de ruși în lagărul condus de ei, întreabă, contrariat: „De fapt, ce este acest partid micuț dintr-o țară micuță, de-și permite atâtea?”. Redacția i-a răspuns: „PCR? Ce să fie PCR? Un biet om, și el, acolo...”.

Vârful Sistemului din România a înțeles că vremurile s-au schimbat, există acum niște foruri europene care, când se adună prea multe scandaluri, te întreabă, măcar de formă: „Ce se întâmplă la voi, acolo?”. Există-totuși-opoziție, chiar dacă e nevolnică. Există televiziuni necumpărate încă. Există ieșiri în stradă, chiar ciocniri cu forțele de ordine, una dintre ele dărâmand chiar guvernul... Trăim, cum s-ar spune, într-un stat oarecum de drept, deci trebuie lucrat cu legea în brațe. Tot timpul-acoperit cu un articol, alineat sau paragraf de lege. Tot timpul, susținut de un for, de o instanță, de o instituție a statului de drept...

— Scuzați-mă, vă rog, dar sună a fanstasmagorie ceea ce spuneți dumneavoastră, replică energic francezul. Instituțiile nu sunt oameni, să le cumperi, și nici firme, fabrici și uzine, despre care spuneți că au fost vândute cu tona, la preț de fier vechi.

— Dar nici nu e nevoie, domnul meu, pe lângă faptul că e imposibil, exact cum spuneți! În alt stand v-am explicat că, pentru a uide un șofer, nu trebuie să-i incendiezi mașina, să-l strivești între două tiruri în trafic sau să-l mitraliezi prin parbriz. Este suficient să-i tai cablul de frână, și nu cu o tăietură vizibilă de cuțit, ci în așa fel încât, la anchetă, tăietura să poată fi interpretată ca o rosătură de șobolan. Acoperit, cu legea în brațe, cum v-am tot spus.

Deci: ca să controlezi tot, să „conduci jocul”, alegi instituțiile esențiale, plantezi în ele patru—cinci—șase oameni „pe post de cablu” ce urmează a fi tăiat-verigi sigure într-un lanț de acțiuni și procese montate cu grijă, care vor decurge conform scenariului precizat pe secvențe și cadre, minuțios; îți alegi momentul declanșării și... acționezi. Că în spatele celor cinci—șase din fiecare instituție se află sute, mii de lucrători corecți, care-și fac treaba, asta-i altă poveste. Ei, cei mulți și cinstiți, sunt de fapt alibiul acoperitor al ticăloșilor care, la orice acuză adresată corupției din instituție, clamează:

„Cine și cum ar putea corupe justiția, procuratura sau un serviciu public în întregime, cu armata lui de lucrători?”. Când vreunul dintre cei onești, procurori, judecători etc. „miroase” ceva necurat și se apropie periculos cu investigația de un om al Sistemului, sau când onestul nu se mișcă în direcția și cu viteza cerute de Sistem, este discreditat, i se ia dosarul, sancționat, persecutat, pensionat, eliminat, încarcerat chiar, dacă altă cale nu există. Scurt și fără milă. Dar-repet obsesiv-cu legea în brațe, doar trăim într-un stat de drept. Efectul imediat: cazul se rezolvă. Sistemul câștigă. Efectul pe termen mediu: colegii de breaslă ai pedepsitului pricep că, dacă nu stau în banca lor, vor păți ce-a pățit pedepsitul. Uneori amenințarea vine rostită pe șleau de chiar omul Sistemului, la televizor: „Cucoană, potolește-te, că de nu, s-ar putea să nu-ți mai găsești bărbatul acasă!”. Clar? Precizez: „cucoana” este membră a Parlamentului României, senator. Și mai clar!

Efectul pe termen lung, și cel mai periculos, cel mai pervers: cei ce văd și înțeleg încep să își pună întrebarea fundamentală: așa este în statul de drept? Așa arată democrația? Asta am așteptat, am dorit, am cucerit cu sacrificiul a sute și mii de vieți omenești? Filmele occidentale, cărțile, povestirile celor trăiți pe acolo parcă spun că nu. În SUA, dacă doi ziariști descoperă o ticăloșie comisă de președintele Americii, ei publică rodul investigației și din lupta celor doi ziariști cu cel mai puternic om al Planetei, apărât de cel mai puternic sistem al Planetei-CIA, înving ziariștii. Iar la mult timp după pensionarea forțată, demascatul găsește curajul bărbătesc de a-și recunoaște greșeala și a-și cere scuze poporului american pentru că l-a mințit.

Dar... nu cumva o fi așa doar în democrația lor, de acolo, iar noi, aici, suntem condamnați pe vecie la o „democrație originală”, „made in România”? Nu cumva destinul nostru este strict dâmbovițean, indiferent cum vom denumi noi troaca în care ne bălăcim? Pentru că una este ce vedem la cinema, ce citim prin cărți și prin ziare, ce ni se povestește, și alta ce trăim, ce pățim pe pielea noastră.

Întrebările nasc îndoieli, îndoielile nasc neîncredere din ce în ce mai mare, neîncrederea naște derută, inhibă acțiunea, sugrumă civismul, împinge la resemnare, la acceptare lașă, conform exclamației auzite din tot mai multe guri: „Asta e, ce să-i faci?” Aici e marea ticăloșie, capcana letală în care românii sunt îmbrânciți să cadă: lehamitea, dezarmarea, supunerea. Exact ce țintește Sistemul cu legea-n brațe, repet și tot repet, pentru că mi se pare esențial.

Francezul, care ascultase cu atenție pledoaria, interveni-parcă puțin clintit din părerea lui, dar foarte puțin:

— Interesante spusele dumneavoastră, domnule. Cred, urmărindu-vă, din două, una: ori misteriosul Sistem despre care vorbiți este genial de diabolic, ori imaginația dumneavoastră bate orice fantasmagorie SF. Să zicem că este adevărat ce spuneți...

— Bravo mie! exclamă ghidul. Am reușit să strecur în doiala în judecata unui cartezian!

— N-o luați în glumă, că eu vorbesc cât se poate de serios. Să zicem deci, strict ipotetic, că în procuratură, în justiție, în nu știu ce instituții unde se iau decizii și se dau verdicte, Sistemul invocat de dumneavoastră și-a plasat câțiva oameni în posturi-cheie, și prin ei obține ce-și dorește. Dar... ați pomenit de Servicii. Servicii speciale, bănuiesc. Știm cu toții ce sunt, cum funcționează, pe cine apără și de cine anume. Pe astea... cum le aservești? Și cum pot lucra ele în favoarea Sistemului?

— Mult mai simplu decât credeți: prin numire.

— Cum adică?

— Nu vă e clar? Omul Sistemului face numirile; instalarea unui șef acolo stă în pixul său iar pixul depune semnătura cu mare precizie; fix la cine trebuie. Cum lucrează? Cum pot fi de folos Sistemului? Vă dau un exemplu, din zeci: urmăriți-mă, vă rog.

Să zicem că ești candidat la Președinție. Te afli în ajunul dezbaterii televizate finale, față-n față cu celălalt candidat ajuns în turul doi. Momentul poate fi decisiv și chiar este. Vrei să știi ce a făcut adversarul tău, clipă de clipă, până la intrarea în emisie, poate...cine știe? gugustiucul a comis o gafă și-l ai la mână. Dar cine se ocupă de filaje și supravegheri în România? Serviciile secrete, bine-nțeles. Comanzi filajul (ești ditamai președintele, ce naiba, te afli la butoane, ai rezolvat tu cu serviciile chestii mai complicate!), filajul se execută, informația (într-adevăr senzațională prin enormitatea prostiei competitorului, mers în vizită nocturnă la patronul moderatorului emisiunii, în speranța că obține „întrebarea încuietore” de care se temea)-deci informația ajunge la beneficiar, beneficiarul o aruncă în emisiune exact în clipa în care victoria adversarului se prefigura, întrebându-și competitorul cu acel rânjet de satisfacție anticipată la care omul Sistemului este neîntrecut: „unde-ai fost azi-noapte? că uite, eu am fotografii doveditoare...”. Bomba explodează și...și se alege praful de

adversar. Cu toate astea, adversarul, așa, ciuruit, câștigă scrutinul pe teritoriul țării, dar Serviciile pun umărul, echilibrează balanța și apoi o înclină „la mustață”, însă decisiv, cu voturile din străinătate.

Ați înțeles la ce sunt bune Serviciile și cum lucrează ele? Nu e nimic complicat. Trebuie doar șmecherie, curaj nebun, lipsă de scrupul, ticăloșie în stare pură, spate, siguranța că Sistemul este cu tine și te susține, hotărâre, sete de putere-la fel de mare ca nevoia Sistemului de a te păstra acolo, sus, la butoane, că doar nu s-a chinuit degeaba să te cocoate...

Despre Servicii ne-a spus ceva, de altfel, și fostul președinte Emil Constantinescu. Când și-a încheiat mandatul-o pălărie mult prea mare pentru capul lui de universitar insuficient uns cu alifiile politichiei-a declarat: „m-au învins Serviciile”. E de reținut mărturisirea; a fost sinceră și plină de învățăminte pentru cine se mai întreabă ce rost au Serviciile nu în apărarea intereselor țării, ci în mățaraia pestilențială a jocurilor puterii, a luptei politice-foarte puțin asemănătoare cu lupta dreaptă dintre Făt-Frumos și Zmeu, din basmele domnului Ispirescu.

— Să zicem că înțeleg spusele dumneavoastră, deși...

— ...Deși încă vă îndoiiți, văd, îl întrerupse ghidul pe francez. E și greu de crezut, vă dau dreptate, dar dacă mă veți asculta până la capăt, poate că...

— Ceea ce nu înțeleg și, neînțelegând, nu accept, este cum s-a ajuns la ceea ce spuneți dumneavoastră. Într-o țară cu alegeri libere, cu Parlament, cu partide politice-deci cu opoziție, cu presă ce nu poate fi cumpărată chiar toată, cu monitorizare externă... cum? Cum să lucreze instituții ale statului împotriva statului, sub ochii țării, ai Europei și ai omenirii? Că doar trăim în Satul Mondial al lui McLuhan.

— Cum? Urmăriți-mă, vă rog: am să vă explic parcursul etapă cu etapă, ca la un exercițiu de tactică și strategie militară. Începem? Vizitatorii rămași la locurile lor, pe canapele, se pregăteau să urmărească duelul ghid-francez „cu sufletul la gură”, ca la un meci decisiv, ajuns la faza executării penalty-urilor de departajare.

— Perfect. Începem exercițiul. Să ne imaginăm o situație petrecută nu aici, ci undeva, prin Europa zilelor noastre, ca să ne mișcăm mai ușor, mai neîncorsetați de nume proprii la fiecare pas și etapă.

Obiectivul acțiunii: plasarea pe Everestul puterii a unui om al Sistemului. Ales cu mare grijă, desigur, după ce insul își probase abilitatea, curajul,

fidelitatea într-o situație-limită, disperată. Se descurcase perfect, trecând proba focului... dând foc. Ar fi fost mai mare păcatul ca revoluția, cu vânătoarea ei bezmetică de foști nomenclaturiști, să-l măture, să-l ia pe făraș și să-l arunce la grămadă cu pleava, cu cei ce se smiorcăiau prin boxa acuzaților, mărturisind tâmp „am fost un dobitoc!”. Nu, omul ales nu fusese deloc dobitoc; dimpotrivă! Trebuia păstrat, susținut, împins în sus.

Primul pas: dispariția dosarului. Se aflase, în tumultul revoluției, că toată lumea avea dosar la Securitate; mai anemic sau mai gros, mai nevinovat sau incriminant, dar el exista, cert. Era, deci, imposibil ca o persoană care a avut de-a face cu străini, a reprezentat ani de zile statul comunist în străinătate, la foruri importante și a dobândit funcția cu o decizie contrasemnată de Elena Ceaușescu, Cabinetul 2 în ierarhia oficială a puterii, mai puternic decât Cabinetul 1 în materie de cadre, să nu aibă dosar la Securitate. Absolut imposibil. Dispariția lui va crea suspiciuni, va stârni întrebări incomode, toți știau că ar fi fost singurul funcționar comunist cu rang înalt trimis în străinătate fără dosar. Dar trebuia riscat. Trebuia ales răul cel mai mic. Dosarul trebuia să dispară. Și a dispărut. Cum? Nu se știe. Da, s-au găsit niște inși care au declarat că respectivul a avut legături cu Securitatea, dar... vorbe. Documente, nu! Au dispărut. Evident, s-a murmurat, s-a mârâit, s-a comentat, dar... atât. Omul a fost bun de urcat pe scară.

După câteva trepte, insul era să se împiedice de-a binelea, tot în dosare, dar nu de Securitate, ci penale, și pentru fapte nu din trecut, ci comise acum. A dispărut flota României, la fel de miraculos ca dosarul negăsit în arhivele CNSAS. Prejudiciul era imens, peste o sută de milioane de dolari. Printre vinovați, la loc de frunte, omul nostru. Sistemul s-a făcut luntre și punte, l-a apărut cu ghearele și cu dinții și cu un procuror mai corupt decât corupția întruchipată, numai bun de numit șef peste vânătorii de corupți din România. Procurorul comandă o altă expertiză, care confirmă că flota a dispărut, nu mai există (pentru asta n-ar fi fost necesară expertiza, faptul era evident!), dar stabilește-stupefacție!-că nu există niciun prejudiciu. Niciun dolar. Iar dacă nu există prejudiciu, la ce bun procesul? Pe cine și de ce să condamni?

Afacerea se clasează, omul mai urcă niște trepte pe scară, mai comite niște infracțiuni care zguduie opinia publică și sunt gata-gata să pună bulina roșie pe edificiul puternic fisurat al credibilității individului: își dă singur casă, ca primar, mințind în scris, cu semnătură, că nu are; apoi se dedulcește

la afaceri cu terenuri, cumpără miraculos de ieftin și vinde extraordinar de scump, minte din nou, cu nonșalanță, când trebuie să justifice cu ce bani a cumpărat terenul. E drept, întrebarea a sunat aproape ca o alintare: „suntem siguri că n-a fost... dar asta e regula... trebuie să întrebăm, ne scuzați de deranj...”.

Au mai fost și alte potlogării, mai mari sau mai mici (de regulă mai mari), care au provocat întrebări, ceea ce l-a enervat cumplit pe omul Sistemului. Într-un acces de furie, și-a chemat procurorul șef și i-a ordonat să găsească o cale (legală, desigur) pentru a nu mai fi deranjat ori de câte ori comite o ilegalitate. Acum era în vârf, dădea ordine, bătea cu pumnul-n masă; avea probe indubitabile că Sistemul îl susține, orice-ar fi. De-acum nu mai juca la cacealma; mergea la sigur. Nici măcar nu-și mai fila cărțile din mână, știa că are cinci ași, în permanență.

Insul de la Procuratură a executat ordinul: așa a apărut imunitatea absolută pentru vârful vârfului...

— Ce înseamnă, practic, imunitate absolută? întrebă francezul.

— Exact ce spune sintagma: orice ar face, orice ar comite, nimeni și nimic nu-l poate atinge. Acum, de-abia acum a simțit că puterea lui e deplină, nelimitată. Statul era „de drept” pe hârtie, dar practic... Și cum puterea absolută corupe absolut, au urmat niște manifestări pe care nici măcar Sistemul din spatele lui nu le mai înțelegea. Insul și-a amintit de Caligula, împăratul roman care-și numise calul senator, și a decis să-l întreacă, făcându-și iapa de călărie intimă președinte de partid, apoi încercând s-o facă președinte de țară...

— Cum, cum...? Cum vine treaba asta cu iapa? întrebă un tânăr, cu o candoare înduioșătoare.

— Scuzele mele, domnule dragă, se grăbi ghidul, încercând să diminueze efectul spuselor sale, care acum i se păreau și lui cam... Nu pot să explicitez zicerea, sunt și doamne de față, m-a cam luat gura pe dinainte, nu că n-ar fi adevărat, dar există și adevăruri care se spun doar într-un cadru mai... Dacă doriți neapărat, rămânem la sfârșit și vorbim ca între bărbați, vă explic cu plăcere, chiar cu delicii...

Revin la omul Sistemului, ajuns în vârf. Ce înseamnă imunitate absolută? Păi... să luăm din nou un caz ipotetic. Să presupunem că omul suferă un atac de nu știu ce boală; pune mâna pe o pușcă mitralieră, iese în stradă și trage în plin, la întâmplare, în tot ce mișcă. La fața locului apar forțele de

ordine, dar ajunse acolo și recunoscându-l pe mitralior, susnumitele forțe nu mai au nici o putere. Oamenii legii, sosiți și ei, confirmă: nimic de făcut! Așteptăm ca excelența sa să-și revină, să termine muniția și... mandatul de cel mai înalt demnitar al Statului Român, singurul om investit cu imunitate absolută. Acum, în timpul mandatului, e intangibil, orice-ar face. Da, când își va încheia mandatul, va fi chemat să dea o declarație, să spună ce i-a venit, ce l-a apucat, de unde și-a procurat arma și muniția (a avut, cumva, pe cineva în familie, fratele cumva? care a făcut comerț cu arme?)... Dar și atunci, când justiția independentă din statul reformat va fi liberă să intervină, se vor găsi circumstanțe atenuante, pentru că Sistemul veghează: de fapt, bietul om tocmai depășise porția zilnică de whisky, greșise și numărul cuburilor de gheață (două în loc de patru) și, de aici, toată nenorocirea. N-aveți idee ce ravagii fac asemenea erori de dozaj! Deci... nu va fi crimă (sau crime), ci omor din culpă sau prin imprudență. Accident. Mitraliera era defectă, s-a declanșat singură, prin telepatie, iar meritele deosebite din cele două mandate și din funcțiile ce s-au tot succedat neîntrerupt, un sfert de secol, pledează pentru clemență, vor spune reprezentanții justiției, prin completul de judecată nu tras la sorti, ci numit de...ghici ghicitoarea mea cine!

Vor pune o vorbă bună și partenerii externi, cărora le-a mers atât de bine pe meleagurile noastre sub domnia omului din vârf. Toți vor depune mărturie: a fost băiat bun, nici n-a crâcnit, noi am poruncit austeritate și el a tăiat mai mult decât ceruserăm noi și de cât au tăiat alții. S-a mulțumit cu puțin, n-a cerut niciodată nimic, nu ne-a deranjat, n-a mișcat în front. Voi, românii, să-i fiți recunoscători: v-a scos din criză supli, cu talia ajustată, cum e trendy acum...

Și, la urma urmei, de ce atâta grabă cu procesul? Domnia sa nu prezintă pericol social, ca Năstase, Voiculescu, Mustață, Mencinicopschi, Remeș, Pantiș, Rarinca etc., etc. Ția-da! La zdup, și repede. Aici... să mai cercetăm, să mai instrumentăm, să mai numărăm odată cadavrele, că la o a doua numărătoare n-au mai ieșit 11, ci doar 7, ceea ce schimbă din temelii datele dosarului.

— Cred, stimate domn-îl întrerupse iritat francezul-că ar fi cazul să ne oprim. Impingem mult prea departe jocul ăsta de-a supozițiile, presupunerile, construcție halucinantă care nu mai ține nici măcar de SF! Gata cu joaca! Să revenim, vă rog, pe terenul sigur al faptelor, al acelor fapte care pot fi probate, nu doar presupuse și bănuite.

Spre surprinderea generală, chiar și a celui ce lansase propunerea, ghidul acceptă cu o ușurință nefirească; parcă de-abia aștepta apelul la realism 100%!

— De acord! Perfect de acord. De fapt... imaginea cu mitraliera, morții și reacția autorităților... într-adevăr ne apropie periculos de paranoia, ceea ce... Cer scuze: am greșit alegând metoda demonstrației prin reducere la absurd, într-o discuție tocmai cu un produs al cartezianismului francez, adversarul de moarte al absurdului. Vă dau dreptate, mă repliez. Dar... atenție: absurdul nu este al metodei mele de demonstrație, deși așa o numește logica formală; absurdul este al realității, al situației reale create de personajul în jurul căruia purtăm discuția!

Reluăm totul; de acord? Cu fapte, numai cu fapte cunoscute, verificate, stipulate în acte și decizii, în constatări oficiale, știute de toată suflarea românească, ajunse și prin presa internațională; exact cum ați cerut! Deci: vârful puterii, campionul anticorupției și reformatorul statului ticăloșit (este expresia lui, nu a mea!) se pomenește la un moment dat cu fratele în pușcărie, închis pentru că luase mită sute de mii de euro de la un clan de țigani mafioți...

— Rromi, vreți să spuneți! Aveți ceva cu rromii? sări o doamnă blondă, frumos fardată, îmbibată cu „drepturile omului” până-n vârful unghiilor lăcuite cu un roșu-aprins, apărătoare neațipită a principiului „politically correct”.

Câțiva colegi din grup îi făcură semn să tacă, să nu se amestece acum, când „duelul verbal ghid-francez” devenise de-a dreptul pasionant, dar ghidul îi temperă cu un gest discret, apoi se replie rapid spre noua provocare:

— Nu, stimată doamnă, n-am nimic cu țiganii-sau rromii, în versiunea dumneavoastră —nici cu clanurile lor tradiționale, specifice etniei din cele mai vechi timpuri. Am însă ceva-și ceva grav de tot-cu clanurile mafiot: țigănești, românești, ucrainiene, albaneze, rusești, trans-etnice, trans-naționale, trans-continentale, trans-partinice, ..., că sunt de toate felurile și de toate spețele! Nu le pot suporta, doamnă dragă, și nu accept ca familia președintelui țării mele (poftim: acum am spus-o clar!) să fie conectată la clanurile acestea, înțelegeți? Mă oripilează faptul că fratele președintelui primește mită sute de mii de euro pentru a-l scăpa de pușcărie pe interlopul-

șef, promițând că președintele însuși va rezolva problema, cu mânuța domniei sale.

Implicarea directă a președintelui nu s-a dovedit (încă), dar pentru mine și pentru români, treaba asta contează mai puțin, de vreme ce vârful puterii aflate în urmă cu trei ani de mizerie și tăcuse mîlc, iar autoritățile reformate știau și ele, dar au tăcut la fel, până când niște înregistrări video făcute de țigani au fost difuzate la un post de televiziune și au declanșat scandalul!

Doriți fapte? Păi... dosarele penale amânate, puse la congelat sau închise la rezezeală sunt fapte, nu supoziții. Nici imunitatea totală nu e o supoziție, ci realitate, fapt concret și revoltător. La fel-moșia de 300 ha cumpărată la Nana cu cel mai mare credit dat vreodată de singura bancă a statului-CEC Bank-fără garanții asiguratorii și cu dobânda minimă, moșia însăși constituindu-se printr-un șir de fraude dovedite. La fel, casa din str. Mihăileanu, obținută fraudulos; la fel-averea notăritei de spiță prezidențială, devenită notarul nu agreeat, ci impus de către o bancă comercială clienților săi pentru orice tranzacție oficială. La fel-alegerea celeilalte fiice, precară gramatical și debilă intelectual, ca euro- parlamentar „independent” dar cocoțată acolo sus de un întreg aparat de partid și un întreg guvern. La fel-anchetarea ginerelui prezidențial pentru o escrocherie de 10 milioane euro; povestea cu pămîntul Brătienilor v-am relatat-o la standul retrocedărilor.

V-am vorbit în acel stand despre faptul că retrocedările frauduloase au constituit cea mai cumplită „țeapă” dată economiei naționale. Precizez că, acum, „performanța” corupției este, în numita ticăloșie, stupefiantă: s-a solicitat cu acte o suprafață dublă decât suprafața totală a României! Hoția cu acte a vrut să fure un teritoriu cât încă o țară! Printre beneficiarii de frunte ai țepeii-familia prezidențială și anturajul ei. Mai vreți un fapt în plus, dovedit și el? Avocata „vârf de lance” în retrocedările frauduloase, prinsă și condamnată de două ori, este grațiată, tot de două ori, de președintele României, pentru două fapte diferite, în același an. Ba chiar, prima grațiere a fost primul act oficial, semnat de preșident, în noul său mandat! Vă e clar?

Mai doriți exemple? Că mai am! Președintele țării, întors din prima sa călătorie oficială la Moscova, ne spune, încântat, că președintele rus i-a mulțumit pentru delicatețea, discreția, înțelegerea de a nu fi pomenit măcar ceva despre Tezaur; niciun cuvîntel. Nu ne-au plăcut spusele sale, și nici n-am înțeles atunci de ce șeful statului a fost atât de generos cu vecinul, încât

să nu-i amintească un drept nu al său, că el e trecător, ci al României, care va fi aici în veac de veac, vorba lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Ceva mai târziu, când am aflat că fiica președintelui, notărița, face parte din echipa promotoare a pătrunderii Gazpromului rusesc în România, am început să înțelegem...

Ca să nu mai existe vreo îndoială, al treilea fapt-și acesta, atestat cu document: ambasadorul român la Moscova, Dumitru Prunariu, singurul român pătruns în clubul de elită al cosmonauților lumii, a primit ordin să nu mai pronunțe cuvântul „tezaur” în fața autorităților foste sovietice, actualmente ruse, dar tot imperiale. Tezaurul nu e treaba politicienilor, ci a istoricilor. Care vor discuta subiectul când vor găsi timp. Și nu e nicio grabă. Dacă a trecut un secol, câteva decenii în plus, sau poate chiar alt veac, nu mai contează. Ambasadorul n-a înțeles, dar a executat. De altfel, a și fost schimbat după puțin timp.

Simetric: când ministrul de Externe vine de la Budapesta și ne spune țanțoș că a semnat renunțarea la miliardul de euro conținut de testamentul patriotului Gojdu în favoarea României, cedându-l Ungariei gratis, n-am înțeles gestul. Mai târziu am aflat că soția excelenței sale primește 7.000 euro lunar de la Viena pentru consultanță, ea fiind medic, trăitoare în România. Ce mi-e Viena, ce mi-e Budapesta... Și am început să înțelegem și această coincidență!

Nimic din toate acestea nu reprezintă bănuială, supoziție răutăcioasă, suspiciune; toate sunt fapte. Dar există multe altele, pentru că aproape fiecare gest important al prezidentului în spațiul public, fiecare acțiune, fiecare pas conține o doză mai mică sau mai mare de culpă penală; de cea morală...ce să mai vorbim!

Pentru dumneavoastră, stimată doamnă îngrijorată de discriminarea rromilor (eu le zic țigani, dar sunt corecte ambele denumiri)-o ultimă precizare: când te încuscrești cu Bercea Mondialu', tu, ditamai frate de ditamai președinte, și când tu, președinte în funcție, te afișezi cu Bercea Mondialu', dându-ți soția la o parte din scaunul de lângă tine ca să se așeze regele rromilor, pentru că ai venit acolo să-i cerșești voturile etniei, se cheamă că te-ai încuscrit și te-ai afișat nu cu un țigan, ci cu un mafiot, vinovat de fraude inimaginabile, cu zeci de dosare penale blocate prin mită, mai bogat decât toți bogații Olteniei post-decembriste. Înțelegeți ce spun?

Doamna blondă acceptă-spre cinstea ei-cu un gest discret al capului: da, înțelege. Francezul rămase și el pe gânduri, fără replică; meciul se cam terminase.

Întreaga asistență tăcea, parcă digerând imensa porție de fapte, numai fapte, servită cu polonicul de către ghidul dezlănțuit.

Prima rupse tăcerea profesoara de istorie:

— E uluitor tot ce spuneți...Mă tot întreb, și nu găsesc răspuns: cum de s-a putut? Chiar așa? Chiar atât? Cât poate suporta poporul dumneavoastră? Credeam că resemnarea mioritică este o legendă, dar văd că...Românii n-au avut reacție nici la fapte de o asemenea gravitate și într-o asemenea cadență. Nici atunci când ele au început să se confirme, să devină publice, să se transforme în acțiuni și sentințe judecătorești.

— Ba au avut, stimată doamnă și colegă. Au reacționat și prin aleșii din Parlament. Pentru fapte nedemne, neconstituționale, președintele a fost suspendat. Mai există oare vreun președinte suspendat de două ori și rămas în scaun? Eu n-am auzit! Ultima suspendare a fost urmată de un referendum, la care 7.400.000 de cetățeni ai României i-au cerut, prin vot, să plece, să ne lase. A fost cel mai categoric, cel mai masiv, cel mai înverșunat vot anti-cuiva sau anti-ceva din istoria post-decembristă a României.

— Și...? De ce n-a plecat?

— Vă răspund imediat. Și răspunzându-vă, intru în cea mai ticăloasă zonă a unei ticăloșii gândite și „puse în operă” pas cu pas, timp de zece ani, dar plănuită, probabil, cu mult timp înainte, că prea e diabolică, prea e bine articulat planul. Urmăriți-mă, vă rog.

Ajuns în vârf, insul a început să-și construiască o cetate. Era proiectată astfel încât să fie de necucerit; inexpugnabilă din orice parte ai ataca-o. A inclus în plan justiția, dar repet: nu toată, că era și imposibil și inutil. Erau suficiente câteva rotițe, cele esențiale, care să blocheze sau să accelereze angrenajul. A schimbat procurori cu duiumul și a numit alții, recrutând câteva „vârfuri de lance”; și-a asigurat câteva complete de judecată, adevărate „plutoane de execuție”, „cu nașul în suflet”-după expresia atât de plastică și atât de exactă a unuia dintre cei aleși, și i-a investit cu puterea de a încarcera la comandă. A amestecat și a amortizat reacția externă, mințind cu nerușinare și acuzând Parlamentul de „lovitura de stat”, deși deciziile parlamentare erau absolut constituționale...

— Un moment, vă rog! interveni francezul, trezit parcă la ofensivă de întrebările profesoarei. Ce afirmați acum este extrem de grav și trebuie dovedit.

— Este și grav, și dovedit, domnul meu! Președintele s-a plâns doamnei Angela Merkel că, în România, Parlamentul a dat o lovitură de stat, întrucât Constituția țării nu conține prevederea suspendării președintelui.

— Și... ?

— Și doamna Merkel l-a crezut, sau i-a plăcut să-l creadă. Nu știa doamna Merkel adevărul? Asta nu e o scuză. Putea să-l afle în câteva minute, nu era un secret de stat românesc. De fapt, n-o interesa adevărul. Domnia sa nu auzise, probabil, ce-a spus marele filosof Socrate, chemat să depună mărturie într-o problemă neplăcută, incomodă pentru marele filosof Platon. Depoziția a fost cea corectă, deși toți așteptau ca Socrate să-și apere prietenul. Filosoful și-a explicat gestul astfel: - „Mi-e prieten Platon, dar mai prieten îmi este adevărul”.

E drept, asta se petrecea cu mii de ani în urmă; între timp... Probabil că doamna Merkel, de formație spirituală germanică, nu e la curent cu filosofia antică elenă, mai ales de când a aflat că grecii zilelor noastre fac atâtea necazuri Uniunii Europene. Și, de asemenea, probabil că domnia sa a frecventat mai mult filosofia lui Nietzsche, preferatul ideatic și al altor conducători ai Germaniei moderne (printre care Hitler) din a cărui gândire s-au inspirat copios.

Este greu de spus ce-ar fi putut avea d-na Merkel cu noi, dacă n-a găsit cele câteva minute necesare pentru a afla ce spune, de fapt, Constituția României-cu alte cuvinte, dacă la telefon este mințită sau nu. Dar supoziții se pot face. Să nu fi uitat oare că în primul război mondial Consiliul de Coroană i-a refuzat regelui Carol (de Hohenzollern) intrarea în război alături de Germania natală, pricinuindu-i majestății sale un atac de cord care l-a băgat în mormânt? Să fie supărată pe ostașii români care, la Mărășești, au dat peste cap tăvălugul armatei lui Mackensen? Să nu fi iertat românii nici până-n ziua de azi faptul că în august '44 au întors armele, răpindu-i lui Hitler și Carpații - ca aliniament de apărare - și petrolul românesc, vital pentru tancurile Wehrmacht-ului, ba chiar adăugând Aliaților o armată pusă pe fapte mari, pe care le-a și realizat, cu sacrificii uriașe? Să fie adevărat că acele 7 luni cu care România a scurtat războiul prin întoarcerea armelor i-ar fi permis lui Hitler să finalizeze munca laborioasă a savanților germani

pentru livrarea rachetelor distrugătoare, capabile să schimbe soarta războiului?

Simple supoziții, desigur, greu de acceptat azi, după atâția ani, în condiții fundamental schimbate, dar cu o singură trăsătură comună, acum ca și atunci: poziția de prim rang (ca să nu spunem „de forță”) a Germaniei, al cărei cuvânt putea să conteze enorm, decisiv, în evoluția evenimentelor din România. Cuvânt care n-a venit. În schimb, au apărut glume. Cum că Berlinul ar trebui să se ferească mai rău ca de foc de instalarea unui Antonescu (ce mi-e Ion, ce mi-e Crin!) la Cotroceni, întrucât acesta ar fi un nume predestinat să întoarcă armele când ți-e lumea mai dragă și petrolul mai necesar! Sau cum că apropiatele alegeri prezidențiale ar fi bine să înscăuneze la Cotroceni o persoană căreia să i se poată transmite telefonic mesaje (eufemistic denumite astfel), fără să mai fie nevoie de translator.

Dar dincolo de supoziții, presupuneri, răutăți, bănuieli, bârfe și bancuri politice, acel episod, cu telefonul din 2012, a creat o frustrare profundă unui întreg popor, care a înțeles-pe pielea lui-un adevăr fundamental: la vremuri noi, practici vechi. Vechi de când lumea.

Și trimisul „Înaltei porți” cu sediul la Washington D.C. a fost la fel de grăbit, la fel de dezinteresat în verificarea informațiilor.

I s-a spus că la referendum s-au furat peste un milion și jumătate de voturi; a luat-o de bună, a înfierat public ilegalitatea comisă împotriva cinstului și corectului demis, UE s-a asociat și ea opiniei deja formate, dând ultimatum și dictând intimidatului premier român câteva puncte obligatorii pentru „revenirea la statul de drept atât de grav încălcat”. Așa s-a scris istoria: cu justiția, cu procuratura, cu susținători de-afară, nebântuiți de vreo curiozitate să afle adevărul... Și așa se întregește portretul omului de vârf: din tot ce-l caracterizează și-l definește, 50% este penal, 50% este imoral, iar restul... corect.

— Restul? Care rest? Întrebă blonda obsedată de drepturile omului și ale infractorului.

— Acel procent, mai mare sau mai mic, dictat fiecăruia de propriul său simț al umorului, stimată doamnă, răspunse ghidul într-un hohot de râs general, căruia i s-a asociat blonda însăși, convinsă că veselia colegilor îi omagiază priceperea de a pune întrebări atât de inteligente încât au darul să provoace răspunsuri atât de hazlii.

În plin discurs, francezul se ridică de pe canapea, urmărit de toate privirile, și începu să facă înconjurul panourilor și exponatelor din vitrine și din rafturi, destul de puține. După zeci de secunde, în care nimeni n-a suflat o vorbă, nici chiar ghidul, intrigat și el de gestul neașteptat, francezul se explică:

— Nu există nimic, nici un exponat sau document care să susțină spusele dumneavoastră la acest capitol. Nu din neîncredere, ci din curiozitate întreb: de ce? Că doar ne aflăm într-un muzeu, nu într-o sală de conferințe...

Ghidul îi zâmbi lung, oarecum ușurat că a primit explicația unui gest inexplicabil.

— Vă înțeleg curiozitatea. Vă înțeleg și neîncrederea, doar magistrul dumneavoastră consideră capacitatea de a te îndoi drept o virtute a spiritului uman. Vă asigur, domnul meu, că exponatele și panourile există, dar...în depozit, unde colegii mei le pregătesc pentru expunere. Unele, de exemplu cele referitoare la cârdășia Băsescu-Borcea Mondial, sunt deja atât de cunoscute de la televizor, încât nu cred că vor mai oferi mari surprize sau noutăți, dar mai sunt și altele, extrem de interesante. De fapt, interesant-prin cuprindere exhaustivă și explicitare de legături și sensuri-va fi ansamblul, gândit ca o panoramă și ca o busolă printr-un labirint tenebros.

— Sună promițător. Dar... de ce în depozit și nu aici, în muzeu?

— Va fi aici, în această încăpere, când expiră mandatul, puterea și imunitatea. Acum, totul ar fi confiscat, muzeul închis, iar noi, oamenii muzeului... nu știu ce s-ar întâmpla cu noi. Alții au pățit-o rău, înfundând pușcăria pentru mult mai puțin.

— Dar dumneavoastră? Dumneavoastră ca persoană, vreau să zic: nu vă e frică?-întrebă o domnișoară.

Din nou, un zâmbet ciudat, fără nici un strop de veselie:

— Eu, vedeți... eu am un statut special. Provin dintr-o familie care a dat doi deținuți politici în epoca comunistă. Ne-am plătit tributul cerut de antitotalitarism. L-am plătit scump. Acum, amenințarea nu mă mai atinge; „băieții” s-ar complica inutil și periculos. S-ar intra într-o zonă a dosarelor de atunci, unde eu sunt „beton”, în timp ce el și ei...mă-nțelegeți...De ascultat, sunt ascultat tot timpul. Nu, nu numai de către dumneavoastră, vizitatorii-vreau să spun, ci de către cei din Servicii conectați la Sistem. Chiar! Ia să le mai aducem aminte băieților că existăm: un-doi-trei, un-doi-

trei, se termină banda; schimbați caseta, că vă taie de la primă, cine știe ce se pierde în secundele astea! Terminat, încheie ghidul, spre uluirea generală.

Doamnelor și domnilor, ne apropiem de finalul călătoriei.

V- am promis surprize. Sper că m-am ținut de cuvânt. Acum...

— O clipă! O ultimă întrebare: acest Sistem, pe care l-ați tot invocat... Ce este, de fapt?

Ghidul ezită îndelung, dar într-un târziu se hotărî să răspundă:

— Cinstit, absolut cinstit,...nu știu. Sau mai exact, nu știu suficient de bine ca să vă pot răspunde la întrebare. Știu numai că există, și că acționează. Și că, se pare, s-a creat de câțva timp și un AntiSistem, care investighează, scotocește, adună probe, corelează... Să sperăm că eforturile sale vor duce undeva, nu știu încă unde, nu știu când, dar sper...

— Și încă o întrebare, chiar mai indiscretă: v-ați implicat în acest misterios AntiSistem?

Ghidul o privi lung, apoi spuse:

— Stimată doamnă și colegă, dacă v-aș spune da, ați crede despre mine că sunt un idiot, pentru că așa ceva nu se mărturisește nici sub tortură. Dacă aș spune nu, m-ați crede mincinos, pentru că știu multe și...de unde le știu? Deci, ca să nu fiu nici idiot, nici mincinos, vă rog să considerați că nu m-ați întrebat. Subliniez: nu că evit răspunsul, ci că nu m-ați întrebat. Îmi faceți această favoare, ca între colegi?

Profesoara de istorie acceptă, zâmbind, ghidul mulțumi, zâmbind și el, dar când toți credeau că „afacerea s-a încheiat”, vizitatoarea interveni din nou:

— Accept, dar cu condiția să-mi răspundeți la o ultimă întrebare, cu promisiunea solemnă că e ultima, și deloc indiscretă sau angajantă.

— S-o auzim, răspunse ghidul, ușor îngrijorat, totuși.

— Vorbindu-ne despre Sistem, despre opțiunea acestuia pentru un om, despre ascensiunea omului alături de alți oameni, mai mici în grad, urcați odată cu el, excludeți posibilitatea ca el, dar mai ales alții, mai mărunți, să părăsească Sistemul?

— Nu, n-o exclud: trădarea face parte din joc.

— Nu mă refer la trădare, ci la...cum să-i spun...la îndreptare, la convertirea întru bine, drept, legal... înțelegeți ideea. Credeți într-o asemenea posibilitate?

Ușurat de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă, ghidul răspunse:

— Întrebarea dumneavoastră trădează un suflet bun, cu mari rezerve de candoare, dar și de-să mă iertați-naivitate. N-am să vă răspund eu, cu o părere personală; dau cuvântul domnului Vladimir Putin, președintele Rusiei, fost agent KGB în Germania, cunoscut și recunoscut ca atare. Domnia sa a afirmat textual: „Odată CK-ist, pentru totdeauna CK-ist”. Vă sfătuiesc să-l credeți; este autoritatea supremă în materie. Mulțumită, stimată colegă? Toată lumea mulțumită? Perfect. Atunci mergem mai departe.

— Nu, nu încă, vă rog! Mai am o întrebare. Ultima, vă jur! O spun repede, să nu vă las timp de refuz: ce viitor pronosticați pentru omul din vârful Sistemului?

— Nu „din vârful Sistemului”, ci „omul Sistemului”, o corectă ghidul; vârful nu-l cunoaște nimeni. Da, am un pronostic, în două variante: una pesimistă, alta optimistă.

— Cea pesimistă, mai întâi...

— Cincisprezece ani, cu executare.

— Si cea optimistă?

— Două zeci și cinci; cu posibilitate de prelungire, dacă mai apar probe noi la dosar.

— Deci...Sistemul, misteriosul Sistem despre care tot vorbiți, nu va reuși să-l...?

— Sistemul, stimată colegă, nu se ocupă cu reciclarea deșeurilor. Și, oricum, este prea deștept ca să nu poată deosebi un deșeu reciclabil de unul destinat iremediabil pubelei. Măcar atâta știu sigur despre Sistem.

Acum... putem merge mai departe.

SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC INTERZIS VALORILOR? TRANZIȚIA ȘI SCARA VALORILOR

La intrarea în stand, grupul se opri în fața unei machete, prea mare pentru a juca rolul unui obiect strict decorativ, născut din fantezia nu tocmai inspirată a scenografului care concepușe arhitectura standului, dar prea mic pentru a avea o utilitate practică. Nu se prea întrezărea ce ar putea să conțină sau să sugereze macheta.

Toate privirile se îndreptară întrebătoare spre ghid.

— Vă intrigă, nu-i așa? Începu el explicațiile. Puțină răbdare, ne lămurim imediat. A fost cineva dintre dumneavoastră la Cannes, pe Coasta de Azur? Nu neapărat în timpul celebrului festival, ci așa, în trecere, ca turist pe Riviera franceză...

Câteva mâini se ridicară. Numărându-le, ghidul îi îndemnă pe posesorii mâinilor ridicate să privească mai atent macheta.

— Mai ales privită din față... nu vă spune ceva anume? Cu ce credeți că seamănă?

Cei invitați se apropiară, dând ocol construcției ce părea miniatura unui palat modern, numai oțel și sticlă. Văzându-i că ezită, că se depărtează puțin pentru o mai bună privire de ansamblu, ghidul plusă:

— Nici acest mini-covor roșu, întins bine pe treptele de la intrare, nu vă sugerează nimic? Puțin efort de memorie și de imaginație, vă rog! Să zicem că aici, în preajma scării, este adunată o droaie de gură-cască, de fani, de fotoreporteri...

— Aaaaa... da! exclamă o domnișoară. Este palatul festivalului de la Cannes, acum îl recunosc, deși macheta nu prea respectă detaliile

arhitectonice ale construcției...

— Nici nu-și propune, stimată domnișoară. Vă felicit pentru perspicacitate. Păcat că organizatorii standului n-au prevăzut un premiu pentru vizitatorul care-l va recunoaște primul; mi-ar fi făcut plăcere să vi-l înmânez.

Da, este macheta palatului-gazdă al celebrului festival care adună celebritățile lumii filmului. Ne place să credem că nu numai celebrități, ci și valori ale acestei lumi fascinante, dar seducătoare uneori nu prin valoare. Și acum, că l-am identificat, urmează întrebarea: ce caută macheta aici?

După clipe lungi de liniște, ghidul rupe tăcerea:

— Întrebarea e strict retorică, cer scuze pentru artificiu. N-aveți cum răspunde până nu voi schița jocul pe care vi-l propun în continuare. Atenție: concentrați-vă și încercați să umpleți cu propria imaginație ceea ce cuvintele mele nu pot sugera. Începem!

Străduiți-vă să ridicați la scara 1/1 macheta din fața dumneavoastră; altfel spus, închipuiți-vă că aveți sub priviri palatul în mărime naturală chiar în clipele în care gloriile mondiale sunt așteptate să pășească pe covorul roșu. Imaginați-vă cordoanele lungi de polițiști care fac față cu greu presiunii sutelor de fani; blitz-urile fotoreporterilor, carnetele pregătite pentru vreun nesperat autograf, mângălit la repezeală printre, pe sub sau peste capetele oamenilor de ordine.

Încercați să vă reprezentați vacarmul, țipetele de entuziasm pornite din gâtlejuri încă înainte ca prima vedetă să-și facă apariția. Reconstituiți, fiecare, atmosfera aceea electrizantă, după care tânjesc fătucile și băieții care populează întunericul sălilor de cinema din întreaga lume fără să spere că vor ajunge vreodată, într-o magică zi de iunie, în gloata norocoșilor, să-și vadă idolii în carne și oase.

Deodată, luminile reflectoarelor se aprind, mulțimea se agită, țipetele devin isterie colectivă, tot omenetul e împins cu câțiva pași pentru a face loc limuzinelor luxoase din care încep să coboare... cine? Uimire generală: oameni în salopetă, cărând baloturi cu hârtie igienică, săpunuri, detergenți, prozaice materiale și ustensile de curățenie, baxuri de apă minerală, cutii cu becuri de rezervă, consumabile de tot soiul necesare bunei funcționări a lumii festivalului.

Deloc deranjați de nebunia din jur, bărbații și femeile în salopetă, înarmați cu cărucioare ingenios construite, încarcă rapid coletele care, de

regulă, sunt cărate prin intrarea din spate; iat-o, spune ghidul, arătând pe machetă două uși masive, de la care niște rampe speciale se deschid spre interior și permit fluxul aprovizionării zilnice cu toate cele trebuincioase.

Pe aici, prin intrarea principală asediată de fani, nu le este ușor oamenilor de serviciu să urce scările cu povara cărucioarelor pline- ochi. Dar sunt puternici, se descurcă; noroc că treptele sunt puțin înalte, proiectate pentru tocuri cui și picioare delicate, de divă. Oameni și materiale pătrund în clădire și dispar în labirintul coridoarelor din interior.

Concomitent, vedetele așteptate la scara principală, cea împodobită cu covor roșu, își fac apariția la intrarea din dos într-un anonim total. Nu tu public, nu tu fotoreporter, nu tu rumoare sau strigăte de entuziasm. Doamne elegante se împiedică în trena rochiilor lungi, de gală, pe cimentul sgrunțuros, neprimitor; domni în fracuri, smokinguri și papioane pășesc alături de ele, pătrunzând cu toții în măruntaiele palatului pe ușile și pe rampa destinate furgonetelor, cărucioarelor și truditorilor cu munții de colete, baxuri și suluri de toate soiurile și dimensiunile.

Ciudat, nu-i așa? Prin față, pe scara principală, sub lumina reflectoarelor, cărătorii de hârtie igienică; prin dos-vedetele, valorile pentru care s-a pus în mișcare uriașul angrenaj al festivalului. Cum vi se pare metafora?

Moment prelungit de tăcere, trădând nedumerire generală.

Metafora? Adică... ce? Cum?

— Da, e o metaforă, doamnelor și domnilor. Cel puțin în intenția celui ce a plasat aici macheta. Ea sugerează inversarea scărilor, confuzia uriașă între ușa din față, ca simbol al locului cuvenit valorilor, și ușa din dos, destinată celor ce nu au niciun motiv să aspire la simbolul covor roșu, la aplauze, ovații, blitz-uri și manifestări de admirație. Asta vrea să spună autorul ideii cu macheta. Palatul acesta mititel nu copiază pur și simplu o construcție-loc simbolic de reunire periodică a valorilor-existentă undeva în Europa, ci exprimă, abreviat și metaforic, situația unei țări, tot din Europa, care a încurcat ușile, punând sub lumina reflectoarelor pe cei ce nu trebuie, nu merită să se vadă, și expediind valorile către dosul învăluit în tăcere și dezinteres, departe de aplauze și recunoaștere publică.

Nu spun despre ce țară este vorba. Vă las pe dumneavoastră să ghiciți.

Domnișoara care ar fi meritat, în opinia ghidului, premiul pentru perspicacitatea de a fi identificat macheta își manifestă o curiozitate legitimă:

— Văd că ne propuneți un joc. Înainte de a intra în el vă întreb: publicul acela înnebunit de bucuria că-și va vedea idolii, cum a reacționat când, din limuzine au început să coboare colete, și nu vedetele așteptate?

— Excelentă întrebare! exclamă ghidul. Vă felicit, domnișoară; acum... chiar că ați merita un premiu! Dacă-mi permiteți să „traduc” întrebarea, reformulând-o, doriți să știți cum a reacționat publicul-„pe limba mea” opinia publică-la mistificare? Iată, într-adevăr, una dintre problemele fundamentale în jocul pe care vi-l propun. Promit că nu veți rămâne fără răspuns, dar... permiteți-mi să-l mai amân; nu prea mult, veți vedea.

Până atunci-o mărturisire: eu n-am fost de acord cu instalarea machetei aici. Am considerat că metafora funcționează doar pe jumătate, sau nici atât. În plus, ea poate crea o confuzie periculoasă; am să vă arat și cum. N-am avut câștig de cauză, dovadă că macheta există, și o explic, așa cum mă obligă fișa postului. Faptul nu mă oprește, cred, să-mi formulez și să-mi susțin rezervele. Iată-le.

Metafora machetei îi nedreptățește profund, în opinia mea, pe oamenii îmbrăcați în salopetă. Ei fac o treabă mai mult decât stimabilă: una strict necesară. V-ați putea imagina Festivalul de la Cannes desfășurat în „maidanul” Kievian 2013 sau în „Piața Universității” bucureștene 1990? În corturi, în mizerie, în promiscuitate, printre mormane de gunoi? Fără strălucirea oglinzilor, fără curățenia exemplară, în perfectă armonie cu strălucirea vedetelor, a replicilor de pe scenă și a secvențelor de film care prezintă palmaresul nominalizaților? Fără aprovizionarea continuă cu tot ce-i trebuie uriașului angrenaj ca să funcționeze ireproșabil? Evident, festivalul nu poate fi conceput fără truda modestă, anonimă, demnă de respect. Numai că truditorii, anonimii n-au cerut niciodată aplauze, știind bine că ele nu sunt pentru cei în salopetă, și nu se simt frustrați de această realitate demult și-probabil-pentru totdeauna stabilită.

Nu purtătorii de salopetă au uzurpat locul valorilor, trimițându-le spre ușa din dos pentru a le răpi covorul roșu și tot ce înseamnă el. Pungășia nu le aparține. Ei își cunosc bine condiția și nu ei sunt autorii uriașei mistificări. „Inversarea scărilor” din plan real, spre care face trimitere metafora machetei, n-a urmărit alungarea valorilor de pe scara din față pentru a face loc umilei salopete harnice și tăcute, ci imposturii agresive, lacome de bani, putere și glorie. Operând cu o deturnare stranie-salopetă în loc de frac și rochie de seară-metafora nu împinge ideea spre esențial: pregătirea

publicului pentru o rocadă nenorocită: ticăloși și nulități în loc de valori adevărate. Acolo, de fapt s-a aruncat o sondă, s-a testat reacția mulțimii. Ține? Nu ține? „Se înghite?”. Și cum trebuie făcut ca să țină cât vrem și să se înghită ce vrem noi, autorii ticăloșiei?

Cine a aruncat sonda? Cine sunt acești „noi”? Spuneți dumneavoastră, că eu nu știu.

Știu însă, și chiar foarte bine, pățania valorilor țării mele în tranziție. Despre ea ne vorbește standul. Despre ea am să vă vorbesc și eu acum, după ce... am pregătit terenul. Părăsim deci macheta, lumea filmului, jocul de-a imaginația; intrăm în lumea reală, pe tărâmul faptelor, în spațiul carpato-danubiano-pontic, în anul de grație 1990.

După câțiva pași, în fața primului panou al standului, ghidul se opri, exclamând:

— Ba nu, îmi cer scuze! Panoul acesta-priviți-l!-îmi aduce aminte că povestea începe cu mult înainte de revoluție; ba chiar precede comunismul în România.

Pe mai mult de un sfert din perete erau plasate portrete- medalion, conexe printr-un sistem de linii și săgeți. Sub ele se puteau citi scurte texte explicative. Totul-sub titlul generic „Românii și valorile”.

— Vedeți? Cineva s-a gândit să extragă din îndelungata noastră istorie câteva dintre cele mai reprezentative figuri de oameni-valoare și destinul lor, cu intenția de a sublinia o idee, una destul de... nu știu cum să-i spun... incomodă, neconvenabilă, să-i zicem, pentru noi, ca popor...

— Dacă e neconvenabilă, de ce-o expuneți? întrebă francezul, contrariat.

— Vă mulțumesc din suflet că țineți cu noi, stimate domn; iau întrebarea dumneavoastră ca pe un semn al solidarității de gintă latină. Răspunsul meu, însă, nu poate fi decât unul cinstit, așa cum este însuși muzeul: pentru că vrem să ne cunoască străinii așa cum suntem, cu bune și cu rele, iar românii care ne trec pragul să aibă în față o oglindă nici deformantă, dar nici flatantă; să privească și să se vadă pe sine, să nu uite că există și lucruri în trecutul nostru mai îndepărtat, mai apropiat și chiar din clipă de față din care trebuie să tragem învățăminte, dacă vrem să ne fie mai bine în viitor. Știu că economia de piață cere o imagine cât mai atrăgătoare dacă vrei „să te vinzi bine”, dar muzeul nostru nu face promo, nu vrea să înfrumusețeze imaginea obiectului prezentat, ci-cu modestele noastre puteri-să optimizeze obiectul însuși. Treabă mult mai grea, evident, dar credem că strict

necesară. Suntem istorici și știm că istoria nu reține branduri de țară, ci țări, cu realitățile lor, așa cum au fost. Satisfăcut de răspuns, domnul meu?

Francezul confirmă cu un gest care trăda ceva mai multă căldură, mai multă implicare afectivă decât intervențiile sale anterioare.

— Reiau ideea: medalioanele de pe panou vă propun câteva figuri emblematice de oameni—valoare. Unii-regi, domnitori, conducători de oști sau de comunități și instituții, deveniți lideri datorită calităților care i-au impus, nu unor forțe care i-au pus în scaun. Cum au sfârșit? Asta vrea să arate panoul.

Povestea începe cu Burebista, cea mai strălucită figură a istoriei geto-dacilor, care și-a sfârșit viața în plină glorie, prin trădare și asasinat. Continuă apoi cu Decebal, dacul mândru care, prin curajul lui legendar, a zguduit atotputernicul imperiu roman. El și-a luat viața pentru că n-a acceptat jugul; ori liber, ori mort. În medalionul alăturat, Mihai, domnitorul valah, nu numai strălucit conducător de oști, atât de viteaz încât calitatea aceasta i-a devenit nume propriu, dar și (mai ales!) vizionar politic, în stare să nutrească o idee-unirea tuturor românilor—și să o înlăptuiască prin puterea armelor cu trei secole mai devreme decât a gândit și a acționat istoria însăși. Viteazul a murit ucis mișelește, prin trădare.

Iată-l pe Constantin Brâncoveanu, domnitorul luminat. La el, puterea credinței strămoșești a fost mai puternică decât dorința de a trăi. Iată-l și pe Doja, prima căpetenie a iobagilor transilvani răsculați împotriva oprimirii sălbatice, omorât și el. Ca și Horea, ca și căpitanii săi, uciși în chinuri pentru că au cerut libertate și dreptate socială și națională. Alături, chipul lui Tudor, olteanul pornit în fruntea pandurilor săi să scape țara de jugul turcesc și de împilarea boierilor hapsâni. Și el ucis prin trădare.

La trei decenii distanță—chipul lui Bălcescu, inima și creierul mișcării revoluționare de la 1848, alt vizionar ale cărui gânduri, acțiuni și opere sunt înzidite în temelia statului român modern; a trebuit să fugă din țara lui, să-și afle sfârșitul într-o groapă comună pe undeva, prin sudul Italiei.

Lângă aceste efigii s-ar putea adăuga multe altele, toate-valori ale istoriei naționale și toate—cu un sfârșit la fel de nedrept. Poate că pe panou ar trebui să existe și portretul lui Cuza, primul domnitor al Principatelor Unite, nume-simbol al Unirii, debarcat la ceas de noapte și trimis în exil. Și alții... și alții...

Pentru toate aceste nume, ca și pentru martiriul lor, există însă o explicație: toți au fost luptători, au luptat cu arma, cu condeiul, cu fața pentru o cauză. Au înfruntat interesele marilor puteri, vrăjmășia dușmanilor interni și externi: au fost ostași într-o luptă care i-a costat viața sau libertatea. Istoria ne spune că sfârșitul tragic, nemeritat al eroilor și martirilor intră, cumva, în logica illogică a luptei; luptătorii istoriei noastre și-au asumat riscul, și au plătit. Ei au fost victimele vrăjmășiei vremurilor, în primul rând.

Dar... să ne apropiem de zilele noastre. Iată-ne în plin secol 20, veac plin de valori strălucitoare, scăpat de sălbăticia unui ev mediu întârziat, domesticit prin legi și norme menite să ne apropie de civilizația europeană. Ce constatăm?

I.L. Caragiale, spirit emblematic al literaturii și culturii române, alege să-și sfârșească viața la Berlin, departe de țara pe care a iubit-o, dar care nu l-a prea iubit, ținându-l departe și de premiile, și de fotoliile Academiei, unde nu i s-a găsit niciun loc disponibil; toate erau ocupate de valori. Mai valori decât Caragiale? Aici n-a mai judecat nici Stambulul, nici Curtea imperială de la Viena, nici Moscova, nici vitregia vremurilor. Au judecat românii, compatrioții lui Ion Luca Caragiale, expatriatul la Berlin. Priviți-i chipul; parcă zâmbește pe sub mustață, dar numai nenea Iancu știe ce-i în sufletul lui...

Alături-alte medalioane, numeroase, și nu numai din lumea literelor: Eugen Ionesco, plecat de la Slatina, ajunge la Paris, unde va deveni o celebritate mondială. Cioplitorul în piatră din Hobîța Gorjului, Constantin Brâncuși, simte și el că lumea de-aici, de-acasă, e prea mică, prea neînțelegătoare cu vocațiile ieșite din comun; alege tot Parisul pentru a-și afirma genialitatea. La fel-Mircea Eliade. La fel-Emil Cioran. La fel-Vulcănescu, Henri Coandă, cel căruia omenirea îi datorează, printre altele, zborul cu reacție. La fel-Gogu Constantinescu. La fel-George Enescu, la fel multe și multe alte valori...

— O clipă, domnule, dacă-mi permiteți, interveni profesoara de istorie. E adevărat ce spuneți, dar determinările în toate aceste cazuri punctuale sunt atât de diferite, încât nu știu dacă ideea dumneavoastră rezistă.

— De acord cu dumneavoastră, stimată colegă! Știu că genialul Coandă, de exemplu, n-avea cum să-și materializeze ideea avionului cu reacție aici, în România, așa cum, la începuturile aviației, Vlaicu și-a meșterit aproape

cu mâna lui, în atelierul Arsenalului armatei, aparatul de zbor. Tehnic, era imposibil. După cum nici G. Em. Palade n-avea condiții de cercetare aici, acasă, care să-i permită câștigarea premiului Nobel, cucerit cu aparatura și personalul laboratoarelor americane. Ba... poate că statutul de cetățean american, nu de român, l-a ferit de nedreptatea strigătoare la cer făcută românului Paulescu, descoperitorul insulinei și devenit astfel unul dintre marii binefăcători ai omenirii, căruia mult râvnita și pe deplin meritata distincție i-a fost furată cu dreptul celui mai bogat și mai puternic. Și nu numai lui. La fel au pățit Nicolae Ionescu, medical naturalist ale cărui lucrări au stat la baza Nobelului cucerit de austriacul Karl von Frisch (care a recunoscut, cavalierește, înțâietatea românului, dar ce folos?), și fizicianul Ștefan Procopiu... După cum chimistul Stefan Hell, de fel din Arad (România), dar cercetător la Institutul Max Planck, din Göttingen (Germania) își datorează victoria curajului de a-și fi părăsit țara și de a defila sub alt drapel...

Știu la fel de bine că George Enescu a părăsit România pentru că genialul compozitor nu mai putea respira și crea în voie sub regimul comunist. După cum știu că marii interpreți, virtuozii, gloriile podiumurilor de concert și ale scenelor lirice ajunși la Covent-garden, Metropolitan, Scala și stabiliți acolo s-au dus pentru notorietate, pentru gloria visată de orice artist, alegând statutul de cetățean francez, englez sau cetățean al lumii, pur și simplu.

Da, povestea fiecăruia dintre marii expatriați are, fără îndoială, particularitățile și determinările ei, pe lângă cea comună: țara prea mică, prea săracă pentru a-și păstra și împlini valorile. Dar dincolo de ele, stimată doamnă, prea se adună multe povești, și din prea multe domenii ale ideilor și faptelor, ca să nu te pună pe gânduri. E chiar o întâmplare acest șir nesfârșit de destine cu aceeași finalitate-migrarea valorilor? Și înainte de comunism, și în timpul comunismului, și mai ales (vom vedea curând) după comunism? Într-un timp fără conflict deschis, fără luptă (decât una nedeclarată, româno-română!), așa cum erau vremurile care au răpus valorile militante evocate anterior? Aici, expatriații nu erau în război cu nimeni, sau poate cu o mentalitate? Cu acel ceva greu de definit și de înțeles care plutește în atmosferă și o face neprielnică valorii, mai ales valorii de vârf?

Aveți aici, iată (și ghidul indică un lung pomelnic de nume proprii, ani și ținte de destinație, afișat pe panou), o mică parte a celebrităților refuzate de România și primite, apoi aplaudate în triumf pe toate meridianele și

paralelele. Printre primele nume, legendara Hariclea Darclée, despre care toată lumea muzicală a Italiei știa că, încredințându-i-se rolul Toscái, la premieră mondială a entuziasmat sala, făcând-o să se cutremure de aplauze. A fost ovaționată chiar și de dușmanii lui Puccini, introduși în sală pentru a o huidui pe româncă și a face astfel „să cadă” opera. Acesta era planul, eșuat din fericire. Dar la un banchet unde româncă fusese invitată la câteva zile după premieră și venise purtând la gât o decorație acordată întâmplător și unui câine din rasa „saint-bernard”, dresat pentru salvarea de vieți omenești, ea a fost întrebată de un comesean malițios: „-Ați salvat pe cineva, distinsă doamnă, că vi s-a oferit această decorație?”. Netulburată, diva a răspuns:”-Da, domnule: am salvat Tosca!”, închizând gura veninosului comesean și stârnind cu replica ei un ropot de aplauze întocmai cum triumfase pe scenă, cu interpretarea-i magnifică.

Panoul vă oferă lista din fața dumneavoastră; eu am întocmit una de completare, pentru uz personal, și dimensiunile ei mă sperie. După cum mă sperie și mă mârșăie fiecare nume plecat și eșuat acolo, printre străini.

— Au fost mulți? Întrebă tânărul masterand în literatură.

— Da, din păcate. Nu întotdeauna valorile sunt și firi suficient de puternice ca să pătrundă, să se impună. Un actor superb și talentat, lansat la noi chiar și în coproducții, alături de vedete internaționale, a plecat (pe vremea comunismului se spunea „a fugit”) și despre el, despre Cristea Avram nu s-a mai auzit nimic; pentru ca, după mulți ani, cu ocazia unei călătorii la Londra, să-i văd numele pe un afiș sordid din marginea celebrului cartier Soho, unde se înghesuie localurile de striptis (streaptease) și sălițele cu „filme pentru adulți”. Figura în distribuția unui film porno. Dar nu pe post de vedetă, ci folosit la „scenele de grup”, corp-ansamblu. Probabil că pentru partituri solistice nu avusese suficiente calități fizice sau fiziologice... Am mai văzut un mare comic, de talie europeană, căruia aici i se făcuse un teatru pentru el, „fugit”, ca și celălalt, dar câștigându-și pâinea acolo pe vapoare de agrement, cu numere penibile, rolul său constând în a primi castroane cu frișcă în figură, fără să rostească o replică, un cuvântel, fără să clipească măcar... Asta ajunsese să facă Mircea Crișan. Am mai văzut un tenor deosebit, vedetă la el acasă, ajuns plăpumar într-un orașel nordic; sau un extrem de talentat și promițător tânăr poet trăind de azi pe mâine din pâinea amară, câștigată ca paznic de noapte la un garaj subteran din suburbiile Parisului, ca și colegul său de destin, actorul-vedetă Mitică Furdui, aplaudat aici, la noi, dar acolo eșuat jalnic.

Asemenea povești, de câte ori le aflu, îmi cernesc sufletul, dar îmi aduc aminte de zicerea marelui nostru Geo Bogza...

— Ce spunea Bogza? Întrebă din nou doctorandul, căruia numele rostit de ghid i-a sunat cunoscut.

— Pe vremea comunismului, în cel mai serios periodic cultural apărut în România, Bogza avea o tabletă pe prima pagină. Conținea doar câteva rânduri, dar... ce rânduri! Iată ce am citit odată, printre aforismele publicate acolo (citez): „-Ehei!... Ce poet cunoscut, chiar celebru ar fi ajuns Homer dacă ar fi avut norocul să scrie într-o limbă de largă circulație internațională!!!”. Înțelegeți? Este, probabil, revanșa țărilor cu puțini kilometri pătrați și cu număr mic de locuitori; este modul lor de a da peste nas marilor puteri care le desconsideră pentru că sunt atât de mici și atât de sărace...

Da, nimeni nu e profet în țara lui, cum bine spune un proverb, îmbrățișat de români cu un entuziasm suspect. Înțeleg și accept: profet nu; dar de ce nu valoare recunoscută, înțeleasă, susținută, spre binele celui în cauză dar mai ales spre binele obștei din care s-a născut? De ce să îmbogățească românii înțelepciunea populară mondială cu zicerea despre „capra vecinului”, expresie superlativă a invidiei păguboase?

...Valori, valori, valori... Puse sub semnul întrebării acasă, contestate, ignorate sau doar invidiate, dar foarte rar ajutate să se impună, nehrănite cu apa vie, dătătoare de viață care se toarnă la rădăcina oricărei plante și cu precădere a celei rare și scumpe. Valorile au migrat nu spre țările calde, ca păsările cu călătorii sezoniere, ci către țările generoase din interes, primitoare cu valorile, dispuse să le recunoască și (de ce n-am spune-o?) să le răsplătească la justa valoare. Acolo, „transplantarea” a reușit, talentul a triumfat, uimind pe cei ce-trăitori ani de zile lângă el-n-au avut nici flerul, nici curajul, nici generozitatea, nici inteligența de a-l recunoaște și a nu păgubi, astfel, țara cu încă o valoare plecată...

Dar acum... și o vorbă bună, întru apărare: ca popor, nu ne-am descurajat. De cele mai multe ori am reușit să ne învingem miopia, chiar dacă prea târziu pentru obștea noastră; le-am aplaudat de la distanță triumful, am privit cu reproș pe cei direct vinovați de expatriere și, mai ales, am produs, am tot produs alte și alte valori, precum micuța Grecia a lui Homer, ca să ne potolească setea de vârfuri, de glorie mondială în faldurile căreia să se regăsească tricolorul, imnul național, inima care bate pentru

România, țara mamă a tuturor fiilor ei, anonimi sau celebri, genii sau oameni obișnuiți; țara care-și recunoaște și-și iubește fiii, chiar dacă unii îmbogățesc, cu harul lor, alte țări.

— Nu sunteți prea aspru cu poporul dumneavoastră, domnule? Întrebă profesoara de istorie. Până la un punct vă înțeleg, dar dincolo de el mi se pare excesivă judecata. Nu credeți?

— Vă mulțumesc și dumneavoastră pentru clemență, stimată colegă, așa cum i-am mulțumit amabilului domn francez pentru sugestia-foarte bine intenționată-a domniei sale de a fi mai prudenți cu etalarea propriilor noastre cusururi. Dacă aveți cumva dreptate, și nu exclud ipoteza, cer scuze poporului meu și îl asigur de buna mea intenție. Deie Domnul să mă înșel, să exagerez; m-aș bucura enorm. Ar fi pe placul inimii mele de român-chiar cârcotaș, așa cum spuneți că sunt-să-mi dovedească românii mei, prin faptele prezentului și mai ales ale viitorului, că sunt nedrept cu ei. Aștept. Dar până atunci... constat.

Doctorandul în literatură, stârnit de cursul discuției, mai aruncă o întrebare:

— Dar în comunism? Ce soartă au avut în comunism oamenii- valoare, valorile, în general?

— Ohoooo! exclamă ghidul. Cu răspunsul la întrebarea dumneavoastră s-ar putea construi un întreg stand!

— Pe scurt, dacă se poate... măcar câteva repere, mi-ar prinde foarte bine pentru lucrarea mea, insistă tânărul.

— De acord, deși-după cum vedeți-nu mă ajută niciun panou; poate că ar trebui întocmit unul, răspunse ghidul. Le cer scuze colegilor dumneavoastră poate mai puțin interesați, dar dacă tot am alunecat pe panta introducerilor lungi și a parantezelor dese și stufoase, hai s-o facem!

În comunism... cum să vă spun? Pornesc de la un caz concret, ca să mă fac mai bine înțeles. Dacă vă amintiți, am rostit deja numele lui George Enescu. Fără putință de tăgadă, el a părăsit țara când a simțit că regimul comunist îl constrânge, îi încorsetează puterea de creație. N-a plecat pentru un trai mai bun sau pentru afirmare, era demult o glorie mondială. Gestul lui ilustrează perfect o fațetă a regimului: cea opresivă. Dar în România funcționa un mare festival și concurs muzical care purta numele marelui compozitor, eveniment intrat în calendarul sărbătorilor muzicale ale planetei. Voci otrăvite au cerut atunci fie suprimarea festivalului, fie

schimbarea denumirii; un transfug, chiar celebru-spuneau ele-nu merită o asemenea onoare din partea țării părăsite.

Ei bine, regimul comunist n-a ascultat „sfatul” acesta țâșnit parcă din beciurile Securității. Capii comuniști au cântărit „câștigul și paguba” din cele două variante, a fi sau a nu fi festival Enescu, și... a fost festival, din ce în ce mai vizibil, mai strălucitor, aducând celebrități din toată lumea și adunând în săli atât de multă lume, încât zilele festivalului parcă înfăptuiau un miracol: muzica cultă, artă a elitelor intelectuale, devenea centru de atracție și de interes, la concurență cu manifestări artistice infinit mai accesibile marelui public. Decizia aceasta, evident înțeleaptă, ilustrează cea de a doua față a medaliei.

Așadar, un mare compozitor întoarce spatele regimului comunist din țara sa, pe care o părăsește, dar regimul părăsit are inteligența să nu întoarcă spatele geniului care a fost, este și va fi întotdeauna al României, al patriei sale. Enescu n-a fost nici transfug, nici revoltat, ci un mare artist în căutarea libertății de creație prin deplina libertate de conștiință. Acest adevăr l-au înțeles chiar și politrucii. Înțelegeți raportul dintre fețele medaliei? Prin însăși esența sa, doctrina comunistă este egalitaristă, nivelatoare, uniformizatoare. Ea constrânge, îngenunchează, și prin aceasta îndepărtează valorile. Dar regimul comunist, ca politică de stat, a înțeles că nu se poate lipsi de valori, că trebuie să le cultive, punându-le o singură condiție, obligatorie: să nu atace, să nu conteste regimul. Și le-a cultivat, judecându-le (atenție, că e foarte important!) de la caz la caz și mai ales de la etapă la etapă; ba chiar de la un moment la altul, oricât de ciudat sună afirmația.

— Dar George Enescu? El a contestat regimul comunist! exclamă tânărul.

— Nu, domnul meu: l-a părăsit. Gestul conține, desigur, o contestare implicită, dar odată stabilit în străinătate, Enescu n-a devenit o voce de tip „Europa liberă”, ghimpe în coasta regimului de la București. Era prea mare pentru asta. După cum, decidenții regimului erau suficient de lucizi pentru a declanșa un scandal politic de proporții. Și apoi, dacă ați reținut, precizarea mea spunea: de la caz la caz. Aici-cazul era clar.

— Dar ați mai spus de la etapă la etapă. Asta ce înseamnă?

— Mă bucur că ați sesizat nuanța; e mai importantă decât pare la prima vedere. Cei care nu cunosc bine anii de comunism din România tratează epoca otova, „la grămadă”.

În realitate n-a fost așa, iar atitudinea regimului față de valori exprimă poate cel mai exact diferențele de la o etapă la alta. În epoca atotputerniciei consilierilor sovietici, la începuturi, oamenii-valoare din zona politicii, sau chiar cei legați indirect de ea, au plătit cu viața ori cu libertatea apropierea de politica necomunistă. Cu ei, treaba s-a rezolvat rapid și radical: au dispărut din scenă. Intelectualitatea, aproape în întregime, a intrat în conul de neîncredere, de suspiciune, din care se putea ieși prin compromisuri explicite, apăsate și repetate. Așadar, o zonă esențială din care se recrutează valorile a fost fie anihilată, fie „băgată în carantină”. Dar cine aprecia, cine judeca valorile? În literatură-un Vitner, un Novicov, un Niculae Moraru, înși care nu se putuseră dezbăra nici de accentul rusesc, necum de mentalitatea sovieto- cominternistă prin care se înfrăteau cu Ana Pauker, Luca, Chișinevski și învățăceii la școala lui Stalin. În domeniul istoriei-un Roller... și lista pe domenii și cu nume proprii s-ar putea lungi, că au fost destui, ajunși până în mediile academice pe scara din dos.

N-a durat prea mult; nici nu putea să dureze. Odată cu întoarcerea tancurilor sovietice acasă, în patria socialismului victorios, au cam dispărut și comandourile parașutate la conducerea instituțiilor, institutelor și sectoarelor care operau cu valori. Fără ajutorul blindatelor cu stea roșie n-au rezistat. S-a încheiat astfel etapa „comunizării primitive”, de tip cominternist cu ziceri intrate în analele prostiei incompetente, precum cea rostită de conducătorul proaspăt înființatei cinematografii naționale, energicul-pe atunci-militant comunist Paul Cornea. Auzind el că operatorii cer reflectoare pentru studiouri, a ordonat:-„Terminați cu văicărelile, tovarăși! Dacă partidul îți trasează sarcina să filmezi, filmezi și la lumina lumânării!”.

A urmat perioada cea mai așezată, cea mai fertilă-nu foarte lungă, din păcate-în care competența și valoarea au început să-și reintre în drepturi. N-a fost „raiul pe pământ”, dar schimbarea s-a văzut, a dat roade. În economie, conducătorii-activiști au fost flancați de tehnicieni competenți. În cultură, în arte, în istorie, în ideologie chiar, valorile naționale, tradițiile românești puse la index au început să-și reintre în drepturi; cu dificultăți, cu opinteli, dar tendința începuse să dea speranțe de mai bine. Controlul politic n-a dispărut, dar s-a manifestat printr-o veghe (uneori surprinzător de înțeleghătoare) la respectarea supremului „tabu”: nu atacăm esența regimului.

La standul consacrat culturii și învățământului din comunism v-am oferit mai multe amănunte; am citat și nume de mari valori cooptate la decizie care, la rândul lor, și-au adunat în jur alte valori, creând astfel climatul „bun conducător de valoare” necesar progresului. Nu le reiau aici.

Nu reiterez nici celelalte dovezi că „acul busolei” s-a îndreptat spre valoare precum cel al busolei adevărate spre Nord. Prețuirea valorilor din artă, criteriile în alcătuirea repertoriilor teatrale și a planurilor editoriale, recunoașterea și omagierea unor înaintași iluștri, interziși sau umbriți de viziunea cominternistă erau semne că lucrurile se schimbă, se normalizează, ne așează în rândul lumii-cum se spune. După cum erau și dovezi că teza „vidului cultural” românesc a fost-și este-una dintre cele mai ticăloase minciuni spuse la adresa României și a poporului român; dar și despre ea am mai vorbit.

Spre anii ‘80 a venit și înghețul. Sus, către vârf, și chiar în jurul vârfului, au început să dispară valorile și, odată cu ele, sfatul înțelept, echilibrat, cumpănă între tributul ce trebuie plătit „conducerii de către partid” și cerințele obiective ale vieții reale, trăită de oameni, nu citită în rapoartele secretarului general la tribuna congreselor.

Și viața reală, rămasă cu tot mai puține valori la decizie și cu tot mai multe lozinci și lozincari în locul lor, s-a răzbunat; a devenit insuportabilă. Noii vitneri, rolleri, novicovi, morari și alții asemenea au început să lucreze cu sârg la cultul personalității, dar nu al genialului Stalin, ci al geniului nostru neaoș; pe el îl slăvim, îl cântăm și-l adulăm la modul asiatic. El a devenit valoarea supremă, atât de uriașă, încât pe lângă ea nu mai au loc alte valori; nu mai încap. Deci-afară cu ele!

Aici s-a rupt filmul. L-a rupt revoluția. Ce avea să aducă ea... vă invit să vedem la panourile următoare.

— O clipă, interveni masterandul. Mai am o întrebare, dacă se poate...

— La noi, o întrebare e binevenită oricând, ca orice dovadă de interes pentru ceea ce vă prezentăm. Spuneți, domnul meu.

— Cu etapele... am înțeles, dar nu pricep cum se poate schimba atitudinea față de valori de la un moment la altul, așa cum ați afirmat, când este vorba de politica unei țări într-o problemă atât de important.

— Vă felicit pentru întrebare, exclamă ghidul, și vă mărturisesc: multă vreme n-am înțeles nici noi! Acum, privind în urmă și judecând la rece și faptele, și personajul-pentru că despre un personaj este vorba-mie, cel puțin,

explicația mi se pare ușor de dat. Să nu vă mire termenul, dar el lămurește lucrurile: știți, desigur, ce este un capriciu.

Văzând reacția auditoriului, ghidul zâmbi, apoi continuă:

— Da, capriciul ăsta determină, uneori, decizii importante. Un exemplu mă va ajuta să fiu mai ușor înțeleș.

V-am mai vorbit despre amicul meu care a lucrat și în presă, și în cinematografie. Iată o pățanie de-a lui care ilustrează perfect fenomenul. Într-o dimineață, citind în buletinul informativ că doi regizori români, Lucian Pintilie și Andrei Șerban, au triumfat în Franța, aproape simultan, cu două spectacole, autorul știrii adăugând la sfârșit și un recent succes al lui Liviu Ciulei în SUA, Nicolae Ceaușescu a cerut la ședința CPEX din acea zi să se facă o analiză și să se ia măsuri pentru ca marii regizori care lucrează în străinătate să pună în scenă sau să facă filme și în România, cu artiști români și pe texte românești, astfel încât succesul european să se „deconteze” în folosul țării în care aceștia s-au format. Evident, nimeni n-a avut curajul să explice, atunci și acolo, ce presupunea un asemenea demers pentru realizarea lui. Era prea complicat, ba chiar periculos. De fapt, cei mai lucizi din anturajul lui Ceaușescu știau bine că în România anului 1978 sau 1979, când se petrecea scena, în climatul din ce în ce mai constrângător, o asemenea treabă se asemăna cu încercarea de a găsi perpetuum mobile sau a rezolva cuadratura cercului. Dar sarcina fusese trasată de la cel mai înalt nivel și sarcinile nu se discută!

Abia ieșit din ședință, ministrul Culturii din acea vreme a convocat reprezentanții celei mai centralizate structuri din sistem: cei patru directori ai Caselor de film, cerându-le să acționeze în consecință. A aflat ministrul cu această ocazie că David Esrig depusese de mult un scenariu de film la care nimeni nu se încumetase să dea un răspuns. A mai aflat că și Lucian Pintilie a prezentat un scenariu, ecranizare liberă după „D’ale carnavalului”, de I.L.Caragiale, care așteaptă, de asemenea, un semn de interes din partea cinematografilei române; răspuns care nu venea din motive lesne de înțeleș după scandalul cu „Reconstituirea” și, mai nou, cu „Revizorul” pus în scenă de Pintilie la Teatrul „Bulandra”. Cine ar mai fi îndrăznit să trimită în producție un scenariu de Pintilie când pățania lui Gabrea, cu „Dincolo de nisipuri”, nu-și stinsese încă ecoul? Toți știau bine că vizionările filmelor românești în comisia ideologică de aprobare erau tot mai tensionate, că șurubul se strângea pe zi ce trece. Dar ministrul (Miu Dobrescu) trebuia să

raporteze secretarului general că „s-au luat măsuri”. În acest context, o ecranizare după „nevinovatul” (credea el!) „D’ale carnavalului” părea a fi proiectul cu cele mai mici riscuri; o farsă, un comic de situații... ce pericol ideologic putea să ascundă?

Urmarea: Casa de filme 4, în portofoliul căreia se afla scenariul, a fost împuternicită să înceapă discuțiile cu Pintilie. Negocierile s-au prelungit însă, pentru că dimensiunile scenariului presupuneau două serii și un buget pe măsură, ce depășea disponibilitățile de moment ale casei de film. Acesta a fost motivul formal al blocării drumului spre producție. De fapt, cauza era cu totul alta: în climatul tot mai încordat, tot mai închis, „toana” de a pune la lucru valorile „dificile” la ele acasă, în România, se cam perimase, uitase de ea chiar comanditarul... Impulsul de moment fusese provocat de lectura unei știri; așa cum a venit, așa s-a dus. Cine credea, cine spera că interesul subit față de recâștigarea vârfurilor regizorale românești pentru producția de spectacol autohton este simptomul unei viitoare destinderi se înșela amarnic... De altfel, puțini nutriseră această speranță.

Nici prietenul meu nu făcea parte dintre credulii naivi, dar el a crezut totuși că poate folosi momentul pentru o „străpungere” punctuală, pentru un proiect de succes, cu „acoperire” în indicația secretarului general. În virtutea vechii sale prietenii cu Pintilie (fuseseră colegi de clasă și de bancă la „Mihai Viteazul”), a preluat scenariul, i-a acordat două poziții din planul de producție al Casei pe care o conducea și, când au constatat că nici bugetul pentru două serii nu acoperă devizul filmului, s-a zbatut să obțină-și a obținut-diferența de bani (aproape 5 milioane), cu concursul decisiv al directorului Studiourilor Buftea, ing. Constantin Pivniceru.

Așa a intrat în producție „De ce trag clopotele, Mitică?”, film ce avea să fie oprit de comisia ideologică, iar directorul Casei de filme demis încă înainte de „vizionarea finală”, ca un fel de preambul, de „aconto” la scandalul ce avea să urmeze și ca un avertisment adresat tuturor celor ce vor mai face prostia să creadă că se poate construi ceva frumos, bun, durabil, valoros pe baza unei toane, a unui impuls de moment, a unui capriciu prezidențial.

Cam așa s-ar traduce, exemplificată, afirmația că uneori, poziția față de valori a unui om (omul fiind, de fapt, regimul!) se schimba de la un moment la altul... Cu ce urmări-ați văzut.

...Și a venit 1989, decembrie 22, cu valul demolator de structuri așezate zdravăn și rotunjite pe la colțuri aproape jumătate de veac. Numai naivii credeau că seismul poate discerne valorile atunci, în haosul distrugerii și în durerile facerii noului sistem. Avalanșa declarațiilor de adeziune fierbinte și de condamnare vehementă a ceea ce trebuia iubit și condamnat acoperea vocile normale. Se auzeau mai ales strigătele, se detașa tupeul, se purta băgatul în față. Cine să fi stat în acele zile de foc să aleagă, bob cu bob, valorile de nonvalori și cinstea de impostură, din galeria aiuritoare ce defila atunci sub reflectoarele studioului 4 ca pe un podium de paradă a modei conștiințelor?

Din istorie știm că nici în 1789 cetățeanul Robespierre n-a avut răbdare și timp să judece, bucată cu bucată, care nobil a fost câinos cu supușii, deci merge la ghilotină, și care a fost mai omenos, deci are loc în arca izbăvitoare de rău a revoluției. Nici în 1917, comisarii bolșevici n-au pierdut vremea cu puricarea celor suspectați de alb-gardism: întâi au tras, în față sau în ceafă, și abia apoi au văzut ce și cum, dacă bănuitul trebuia omorât sau trecem mortul la victime colaterale.

Putea fi revoluția română altfel, complet altfel? Greu de presupus. Deși vremurile s-au schimbat, năravurile istoriei au rămas.

Totuși: ce s-a întâmplat cu valorile? Ele existau, fără îndoială. Cele mai multe ne erau cunoscute, în ele ne puneam speranțele. Erau capitalul nostru principal, cu care intram în capitalism.

Câteva ne-au împlinit dorința. Au făcut „pasul în față”, legându-și destinul de noul destin al țării, aflat atunci la kilometrul 0 al unui drum despre care nu știam nici cât de lung, nici cât de greu va fi. Și-au asumat răspunderi. Unii-câtiva-le-au făcut față, alții-mai puțin, alții-deloc. Cea mai reprezentativă figură dintre cei implicați atunci a condus România ani de zile și, cu toate controversile inevitabile iscate, a făcut-o cu un „activ” mai bogat și mai relevant decât „pasivul”.

Priviți panoul cu câteva medalioane din acest grup de valori preluate de România post-decembristă. Sunt extreme de puține în zona politicului: explicabil. Le puteți citi datele în fișa sumară plasată sub fotografii.

Mult mai numeroase sunt numele personalităților din alte domenii care și-au prelungit activitatea pre-decembristă în post- decembrism, unii cu real succes. Ei confirmă adevărul-neînțeleș de toată lumea-că revoluția nu-ți dă

nici deșteptăciune, nici competență, nici cultură, nici talent, nici caracter. Revoluția oferă doar libertate, esențială, desigur, dacă știi ce să faci cu ea.

Alte valori, timorate de hărmălaia generală, speriate de agresivitatea non-valorilor, au stat retrase. Nu s-au implicat, nu s-au luptat pentru o poziție pe măsura capacității lor. Cum s-ar spune, nu s-au înghesuit la „împărțeală”, dar nici împărțeala nu s-a îndemnat să le solicite participarea, deși prezența lor ne-ar fi scutit de multe necazuri. Dintotdeauna modestia, decența n-au dat din coate, dar acum, când impertinența și-a făcut loc cu pumnul, modestia a fost mai dezarmată ca oricând. Cândva, prin anii ‘80, un personaj dintr-o piesă de teatru, cercetător aflat în pragul unei importante descoperiri, asaltat de profitori dornici să-i exploateze descoperirea, exclama: „De-aș trăi vremea când valoarea să nu mai fie nevoită să se transforme în propriul său impresar; să fie valoare, și-atât; suficient pentru a fi recunoscută și răsplătită!”. Asta era prin 1980 și ceva. Acum situația se agravase: valoarea trebuia să stea ferită pentru a nu risca un pumn în obraz. Unii credeau, probabil, că revoluția se încheiase, că urmează imediat construcția sau reconstrucția, și așteptau. Ei nu știau că revoluțiile nu se termină decât odată cu împărțeala „de după”.

A mai existat o categorie de valori, foarte restrânsă, ce-i drept, dar semnificativă pentru turbulența și confuzia perioadei, când se judeca „la grămadă”, fără diferențieri, fără nuanțe. Câteva dintre numele cele mai reprezentative le găsiți pe acest panou: iată-le. Sunt câțiva oameni-valoare trimiși după gratii pentru vina de a fi făcut parte din structurile superioare ale regimului Ceaușescu.

Cel mai bun ministru de Externe al României, al cărui deces acum, în 2014, a stârnit un val de compasiune, regret și admirație, primite postum, a stat în pușcărie cot la cot cu fostul șef al Securității, politruc obedient care, la proces, recunoștea cu sinceritate dezarmantă: „Am fost un dobitoc!”. Lângă el-intelectualul autentic și minte luminată Niculescu-Mizil, în ciuda faptului că, ani de zile, s-a distanțat de Ceaușescu, manifestându-și public dezaprobarea unora dintre acțiunile dictatorului, și plătind pentru poziția sa. Tot acolo, lângă ei-ziaristul de excepție și condeiul literar remarcabil Dumitru Popescu, omul care a dominat presa românească mai bine de un deceniu și jumătate nu prin funcția deținută câțiva ani, cum spun sau cred unii, ci prin competență, prin clasă, prin valoare.

Aveau ei ce să caute în închisoare? Au fost vinovații lor, dacă și câte au fost, atât de mari încât să merite pușcăria, lângă executanții treburilor murdare? Lângă participanții la acte represive sau fapte cu puternic iz penal?

Și alți câțiva au avut dificultăți, nu soldate cu pușcărie, dar suficient de puternice ca să le zdruncine viața și cariera, deși au slujit țara-țara, nu regimul-cu competență, gestionând corect și înțelept treburile primite în grijă. Între aceștia, poate un Ion Traian Ștefănescu... poate un Alexandru Ionescu...

Vă amintiți? Am trecut la un moment dat printr-un stand intitulat „Pete albe pe trecutul negru”, în care descopeream împreună zone importante de moștenire benefică în învățământ, sănătate, economie, industrie, cultură. Spuneam atunci că „petele” acelea se datorează mai ales unor oameni mintoși, competenți, responsabili și-unii dintre ei-curajoși.

Acum, la momentul judecății, acele merite ale acelor oameni trebuiau recunoscute și puse în balanța justiției sau a judecății morale. N-a fost nici timp, nici înțelepciune, nici voință pentru asta. Păcat. Păcat de ei și mai ales de noi, pentru că noi suntem cei păgubiți.

Dar pentru că am rostit numele lui Dumitru Popescu, cer îngăduința să mai deschid o paranteză. Nu pentru a apăra sau a acuza pe cineva; muzeul nostru nici nu pune sub inculpare nici nu disculpă oameni sau fapte, ci își propune să conserve pentru viitorime oameni și fapte, așa cum au fost, cu bunele și cu relele lor. Deschid paranteza, cum vă spuneam, pentru că prietenul meu, despre care v-am mai vorbit, i-a fost colaborator foarte apropiat: secretar general de redacție la ziarul condus de Popescu. Se vedeau zilnic de două- trei ori: în jurul orei zece, când îi prezenta sumarul și șpaltele materialelor pentru numărul de a doua zi, și pe la 15:00, la ședința de machetă și de foarte multe ori seara târziu, când redactorul șef apărea fie de acasă, fie de la vreun spectacol (vedea tot ce merita a fi văzut în teatrele bucureștene), pentru a mai arunca o privire peste pagini, înainte de calandru, spre disperarea echipei din tipografie, pentru că obișnuia să schimbe în ultima clipă titlurile articolelor principale, făcându-le mai ofensive, mai percutante. A fost perioada de glorie a acelui ziar; scurtă, dar a fost.

Amicul meu și-a urmărit șeful de aproape, de lângă el, în cele mai diverse situații posibile și-mi povestea cu admirație lângă ce diagnostician

extraordinar al valorii și al non-valorii a avut norocul să lucreze. L-a văzut în discuții lejere sau tensionate cu toți oamenii importanți din presa vremii și, oricât ar părea de ciudat, chiar dacă ziarele arătau așa cum arătau, în redacții existau personalități de calibru (conducători de gazete erau, pe atunci, Octavian Paler, George Ivașcu, Ioan Grigorescu, H. Dona, Dan Hăulică, Adrian Păunescu, Gheorghe Dolgu, Catrinel Oproiu, Valeriu Râpeanu, Cristian Popișteanu, oameni care, într-un regim politic normal, ar fi fost perfect capabili să înființeze și să conducă ziare și reviste absolute competitive cu marile publicații europene); cu personalitățile cultural-artistice ale țării, cu mărimile politice ale zilei, de jos până sus, în vârful vârfului, cu străini importanți, veniți să cunoască România, trimiși la el pentru că se știa cât de informat, convingător și fermecător poate dezvolta aproape orice subiect, din orice domeniu. Aproape întotdeauna se înălța cu un cap (sau mai multe), nu numai la statură, ci și la discurs, peste interlocutori, fără efort, parcă jucându-se cu ideile și cuvintele. Porecla „Popescu- Dumnezeu” i-a venit, probabil, de la statura neobișnuit de înaltă, care-l făcea să privească totul de sus în jos, dar și de la aroganța pe care uneori nu și-o putea stăpâni.

A fost luat de la ziar curând și trimis în scaunul de secretar al Comitetului Central și apoi de șef al CCES, unde era și ministru al acestui veritabil minister al culturii, pentru că altul în cadrul guvernului nu exista. De-acolo, ca toți înalții demnitari ai regimului comunist, a fost obligat să facă multe lucruri în logica illogică a timpului, dar s-a străduit să găsească soluții cât mai apropiate de ceea ce se putea face atunci. Dar și acolo, din vârful culturii, prietenul meu ziaristul a trăit alături de el un episod care exprimă și rezumă ceea ce cred că e bine și e corect să se știe despre omul pe care vi-l descriu, pentru că faptul devolează un adevăr esențial: nimic din excepționalul ziarist și intelectualul autentic Dumitru Popescu nu se degradase.

Fusese chemat la Casa Scânteii să vadă și să aprobe un film: Cursa, filmul de debut al lui Mircea Daneliuc. În acea vreme, toate filmele românești erau aprobate la acest nivel, apoi trimise la vila lui Ceaușescu, de unde producătorii așteptau verdictul pieriți, cu sufletul la gură. Popescu l-a urmărit cu maximă atenție, fără vreo remarcă sau întrebare malițioasă, cum proceda uneori, dacă ecranul nu-i spunea mare lucru. Când în sală s-a aprins lumina, după secvența finală-secvență sfâșietoare, încărcată cu atâta durere, dezamăgire și disperare umană cum numai în filmele lui Mihalkov se mai

văzuse la noi-a cerut, cam cu jumătate de voce, să se mai atenueze cumva acea senzație care îl și emoționase, dar îl și speriasse, probabil; se gândea că persoana de peste el (și peste el exista o singură persoană: Nicolae Ceaușescu!) se va poticni în acea secvență și din cauza ei va arunca la coș tot filmul.

Daneliuc, debutant timid pe-atunci, prezent în sală, n-a îndrăznit să protesteze, să-l contrazică; nici amicul meu, producătorul filmului, nu a avut curajul s-o facă, dar regizorul, furios, a plecat la Buftea, a intrat la masa de montaj, hotărât să-și amputeze și să-și mutileze astfel filmul ca semn de protest de frondă, gândindu-se, probabil, și la un scandal ce nu era foarte greu de declanșat chiar în acele condiții vitrege.

Revăzând filmul „refăcut”-de fapt, măcelărit, amicul meu nu l-a aprobat. Ar fi fost moartea unui film de excepție. Profitând-de fapt abuzând-de relația specială cu Dumitru Popescu, cel ce-i fusese redactor șef un an și jumătate, amicul meu l-a rugat să vină din nou la sala de proiecție pentru a revedea doar cele 4-5 minute de final; așa ceva nu se mai întâmplase la niciun film până atunci, dar... Dumitru Popescu a venit, pentru a „arbitra” (culmea!) conflictul dintre regizor și producător. După vizionare, când s-a aprins lumina, a exclamat: „Ce-ați făcut? Ați stricat filmul! Eu am cerut doar să se atenueze cu grijă senzația de disperare din final; câteva secunde de peliculă, atât! Iar voi... ați stricat tot!”. Și a plecat.

Echipa s-a dus la Buftea, a făcut ceea ce trebuia făcut de la bun început, pentru că era perfect posibil, iar filmul lui Daneliuc, ieșit pe piață, a avut un succes răsunător în epocă, anunțând apariția unui regizor care va avea un cuvânt de spus în filmul românesc; ceea ce s-a și întâmplat. Florin Mihăilescu, directorul de imagine al filmului, trăiește și poate depune mărturie că așa s-au întâmplat lucrurile.

Pentru cei care nu știu-și ei formează imensa majoritate-precizez și subliniez că nu așa procedau politrucii „pursânge” la vizionările de aprobare. Ei priveau ecranul și când un invizibil becuț roșu din capul lor semnaliza „pericol”, tăiau pericolul fără milă, dar nu cu bisturiul-instrument al operațiilor estetice-ci cu satârul! Așa a procedat un alt fost președinte al CCES atunci când a aruncat la coș o întreagă secvență în care personajul interpretat de Ion Caramitru, într-un acces de râs-plâns, aruncă o oală cu vin roșu pe peretele alb al hanului în noaptea premergătoare plecării la războiul din 1877. De ce trebuia tăiată acea extraordinară secvență, una dintre cele

mai impresionante din filmografia lui Alexa Visarion și-probabil-din întreaga cinematografie română? Pentru că, vedeți dumneavoastră, românii pleacă întotdeauna la război să lupte pentru patrie cu pieptul bombat vitejește, intonând cântece patriotice, nu hohotind de plâns ca muierile isterice! Ați înțeles? Alexa Visarion poate depune mărturie despre autenticitatea acestui episod.

Cineva, decident la același nivel, a mers mai departe. Chemat să vadă și să aprobe „Ediție specială”, alt film al lui Daneliuc, insul a cerut, pur și simplu, să dispară complet un personaj-cheie. Autorul i-a explicat că nu se poate; acel personaj feminin (excelent interpretat de Olga Bucătaru), cu câteva apariții de-a lungul filmului, era esențial pentru înțelegerea acțiunii, așa fusese construită dramaturgia. Secretarul atotputernic, neînțelegând, de fapt, ce văzuse pe ecran, i-a răspuns: ba se poate, că trebuie. Cum crezi dumneata că o să las un rol de prostituată amestecat într-un film care vorbește despre lupta comuniștilor din ilegalitate?

Echipa s-a dus la Buftea și a „remaiat” filmul ca pe un ciorap cu ochiuri duse, rescriind scenariul acolo, la masa de montaj.

Dumitru Popescu n-a făcut și nici n-ar fi făcut vreodată o asemenea aberație. S-ar putea să mi se răspundă: asta nu spală păcatele de nomenclaturist. Dar spusele mele nu vor să spele păcate, dacă și câte va fi avut! Pur și simplu, vă ajută să cunoașteți omul, așa cum a fost. Fără această dimensiune, cum să-l judeci?

Dar alt fapt m-a determinat să mă opresc în această lungă paranteză asupra numelui Dumitru Popescu.

Toată lumea cere procesul comunismului. Președintele României l-a și comandat unui ins care a încercat, la prima tinerețe, să intre în sistem, ca fiu al unuia dintre stâlpii comuniști ai vremii, dar sistemul l-a refuzat. Șeful catedrei de marxism în care a cerut junele pui de nomenclaturist să fie încadrat l-a respins, explicând că printre „ideologii” tineri cu care lucrează el sunt suficiente lichele ca să mai angajeze încă una. Și ce face un om când e refuzat de un sistem? Dă fuga la cei ce caută oameni dispuși și capabili să atace sistemul care i-a refuzat. Ceea ce a și făcut, sfârșind prin a deveni autorul „procesului comunismului”.

În așteptarea mult-trâmbițatului raport-de fapt, o însăilare de banalități arhicunoscute-puțini au știut că există o carte excelentă, care a făcut procesul comunismului fără vreo comandă specială, pe parale frumoase, ci

strict din inițiativa autorului, neplătită de nimeni. O analiză cu o putere de pătrundere, cu o cuprindere și o înțelegere perfectă a mecanismelor de finețe politice, economice, sociale, culturale și mai ales psihologice ale impunerii comunismului în România, la care puține elemente se mai pot adăuga, pentru că analiza surprinde esența unei ideologii, ca proiect și ca edificiu construit. Cartea se numește „Eclipsă în cetatea soarelui” și este scrisă de... cine credeți? De Dumitru Popescu.

Știu ce vor spune mulți dintre cei ce ascultă spusele mele. Ne vor acuza că aici, la muzeul nostru, se încearcă reabilitarea unor lideri comuniști condamnați de istorie. Dar mai știu, ca istoric, că o judecată dreaptă se face în cunoștință de cauză, ascultând, cercetând și luând în considerare tot ce este relevant pentru judecarea unui om sau a unei situații. Și eu exact asta mă străduiesc să fac: să ofer date concrete pentru o dreaptă judecată, aducându-le și din zona în care documentele, înscrisurile, actele oficiale, rapoartele de tot felul sau articolele de presă comandate nu au cum să facă lumină, să ajute la o evaluare corectă.

Dumitru Popescu să vorbească despre comunism, despre tarele comunismului? Tocmai el? se vor indigna unii, poate chiar de bună credință, dar extrem de superficial informați. DA, le răspund acestora din ultima categorie, pentru că ceilalți, cei înverșunați, cei rău intenționați, orice le-ai spune nu vor lua în seamă nici argumente, nici fapte de netăgăduit. Tocmai el trebuie să vorbească, pentru că a fost una dintre cele câteva minți luminate, produse de sistem în trei decenii și ceva, iar fostul comunist, nu comunistul Dumitru Popescu este unul dintre cei mai competenți, deci și îndrituiți să privească cu ochi critici și să înțeleagă dinăuntru utopia comunistă, să o explice și altora, așa cum numai cineva care a trăit-o având acces la toate nivelele, rafturile, sertarele și cotloanele ei o poate descifra, iar apoi să aștearnă pe hârtie concluziile cu puterea de analiză și sinteză a minților hărăzite cu pătrundere și talent.

E adevărat: Dumitru Popescu, nu spre cinstea lui, ci dimpotrivă (iar aici, în acest caz, poate că nici cuvântul lașitate nu este prea dur) n-a avut curajul să facă pasul lateral, să sară din rânduri și cu atât mai puțin să se opună fațăș dictatorului paranoic. N-a făcut-o nici măcar atunci când orologiul număra nu lunile sau săptămânile până la căderea lui Ceaușescu, ci minutele și secunde. Alții au avut această îndrăzneală; cinste lor, dar una este curajul, îndrăzneala de a risca (oricine putea să pățească în acele zile de foc ce-a pățit generalul Milea!) și cu totul altceva este capacitatea de analiză și

sinteză, pe care puțini o au. Greșesc cei ce caută la Afrodita înțelepciune și la Minerva frumusețe. Fiecare cu calitățile ei...

Reamintesc „revoltaților” că ideologia proletariatului nu a fost cristalizată și formulată de un proletar, ci de un burghez sadea, ajutat de un reprezentant al marii burghezii. Tot ei, Marx și Engels, un burghez și un mare burghez, au descoperit cum se formează capitalul, lansând conceptul de „plus-valoare”, nu unul dintre proletarii care produceau plus-valoarea prin munca lor. Și atunci de ce nu i s-ar permite unui fost comunist, care cunoaște în amănunt și „dinăuntru” sistemul, să spună el, în perfectă cunoaștere de cauză, ce este ideologia asta, proiect și construcție, de ce nu poate rezista, chiar dacă „prinde” în anumite conjuncturi istorice, și ce anume o face să capoteze, de ce nu este o soluție viabilă pentru omenire, de ce nu poate rezolva problemele viitorului. Iar dacă o spune cu atâta competență, de ce se tace despre cartea lui?

Iată, închei paranteza, cerându-vă mii de scuze pentru dimensiunile ei. Dar nu înainte de a mai formula o „blasfemie politică” în ochii celor care își închipuie că lumea începe cu ei. I-ar fi prins bine României, ca țară, să aibă nu la conducere, Doamne ferește, ci undeva, într-un locșor pentru câte un „sfat de taină”, câțiva dintre cei care au adunat experiență și înțelepciune, unde aceștia, foarte puțini, să poată oferi decidenților, din când în când, un sfat, un gând bun, o părere, o idee, o vorbă care să atragă atenția asupra unui pericol și să ferească țara de belele. Nu s-a găsit, din păcate, un asemenea spațiu, ci doar locuri la pușcărie pentru un Ștefan Andrei sau Dumitru Popescu. Niciun economist-finanțist precum Florea Dumitrescu, nicio minte vie, pătrunzătoare și înțeleaptă ca a lui Paul Niculescu-Mizil n-au interes pe cei care puteau afla lucruri utile de la ei. Ar fi o nebunie, un nonsens istoric să readuci la decizie oameni care au fost la decizie și care nici nu mai cer, nici nu mai vor, nici nu mai pot fi activi; roata istoriei nu se întoarce niciodată, iar vârsta și bolile nu iartă pe nimeni, dijmuieste nemilos capacitățile, chiar și pe cele excepționale. De altfel, câțiva dintre acești oameni, și așa foarte puțini, nu mai există. Dar poate-poate că ceva util tot ar avea de spus aceste capacități; din păcate, nu le-a întrebat nimeni nimic. Viața s-a schimbat, desigur, țara este alta, problemele cu care se confruntă cei aflați la decizie sunt și ele altele, dar... ciudat: unele dintre aceste probleme nu sunt chiar atât de noi precum par! E adevărat, vântul bate din altă parte, limba în care se negociază nu mai este limba rusă (deși nu a dispărut nici ea de la masa tratativelor), dar miezul, miza și uneori

chiar unghiul de abordare nu sunt chiar necunoscute celor câțiva (puțini) care au știut să le înfrunte și să găsească soluții în alt context istoric. Oare acești oameni, câțiva, nu ar putea oferi și acum decidenților câte o idee utilă? Iar atunci când unul dintre ei oferă o carte cu adevărat valoroasă prin concentratul de experiență, înțelegere și înțelepciune dintre copertile ei, n-ar merita acea carte cunoscută, discutată, luată în seamă așa cum, fără îndoială, merită?

Întrebări... Întrebări retorice, din păcate.

Atmosfera încinsă, cețoasă, tensiunea zilelor revoluției și mai ales iureșul dorinței generale de schimbare au produs un efect straniu: valori, valori autentice, oameni echilibrați, atunci luați de val, s-au aruncat cu capul înainte, pierzându-și capul. Un mare actor, împlinit pe toate planurile, a venit la prima apariție la televiziune înarmat cu... un sul de hârtie igienică pe care l-a oferit lucrătorilor instituției pentru a se șterge la gură, bănuieți dumneavoastră de ce. Uitase că el nu se număra deloc, dar deloc, printre cei îndreptățiți să comită gestul. Nu-l recomanda niciun act de disidență, de rezistență sau vreo persecuție a regimului; nici vorbă. Un alt important actor, implicat adânc, benefic și din convingere în succesul revoluției, a prins gustul puterii neartistice, răătăcindu-se un timp prin structuri politico-administrative și cabinete ministeriale. Iar cei doi n-au fost singurii. Spre cinstea lor și spre bucuria publicului, după ce a trecut valul și s-a risipit ceața, ambii s-au întors la matcă, pe scena sau în profesiile care i-au consacrat, strălucind acolo chiar mai puternic decât înainte.

— Nu credeți în ipostaza de artist-cetățean? întrebă tânărul masterand în literatură.

— Ba da, domnul meu, însă nu devii artist-cetățean peste noapte, alegându-te din noua ta opțiune cu cabinet, secretară și mașină la scară. Dar să depășim tema, cred că am zăbovit deja prea mult la ea. Mă grăbesc pentru că am ajuns la cel mai nenorocit efect al libertății câștigate brusc—în ordinea de idei a discuției noastre despre destinul valorilor: ofensiva imposturii.

-Ofensivă victorioasă? întrebă din nou tânărul.

— Eu tot sper că nu-pentru a vă oferi un răspuns totuși optimist, dar... mai bine să judecați dumneavoastră răspunsul.

Atunci, în zilele seismului politic și imediat după, asaltul nonvalorii zgomotoase era de așteptat. O definiție cinică, dar plină de miez, spune că

revoluțiile sunt pregătite de înțelepți, înfăptuite de disperați și exploatare de profitori. La noi pregătire n-a fost deloc. A existat numai disperare; înțelepții n-au intrat în ecuație. Deci cum putea fi altfel? Cum să nu se fi bulucit la împărțeală nonvalorile? Și le-a mers. Ne-am pomenit în primul Parlament al României libere cu indivizi dubioși, interlopi mai mari și mai mărunți, trăitori din bișniță la colț de stradă; au intrat în primele structuri ale noii puteri inși pentru care termenul „nonvaloare” era unul flatant, amestecându-se printre oamenii de bine și de valoare care chiar aveau ce să caute acolo. Rezultatele s-au văzut repede. Le-am simțit pe pielea noastră. Tribuna Parlamentului a devenit platformă, platforma s-a transformat în proptea, iar proptea politică a făcut, de pildă, dintr-un băiat talentat, zgomotos dar fără operă, unul dintre acei tineri scriitori mult mai buni de gură decât de condei, un ditamai președinte al Uniunii Scriitorilor din România, for în care fără operă nu prea ai ce să cauți nici ca membru de rând, necum președinte al unei bresle înșesate de nume cu rezonanță și greutate. Este Uniune a Scriitorilor, nu a Vorbăreților români, pricopsită acum cu un vârf ales anume pentru a demonstra omenirii că românii și-au cucerit, în sfârșit, libertatea; chiar și libertatea de a greși.

Aici deschid o paranteză absolut necesară, pentru a împrăști din capul locului orice urmă de rea intenție.

Ar fi o ticăloșie din partea oricui, persoană sau instituție, să nege, să minimalizeze sau să arunce în derizoriu, conform practicilor dâmbovițene, curajul civic al celor-puțini-care s-au opus fățiș, înainte de 1989, regimului ceaușist. Ei și-au riscat libertatea și viața-cinste lor!-pe vremea când douăzeci de milioane de români, chiar dacă urau regimul, așteptau să vină cineva (cine?) să le-aducă eliberarea. Printre acești puțini curajoși s-a numărat Mircea Dinescu. Mai mult: în zilele revoluției, el s-a aflat în avangarda primelor rânduri, și chiar după revoluție a rămas un ferment de opinie, util și necesar închegării și sedimentării structurilor de putere ce tocmai se nășteau. Pentru asta, cinste lui!

Dar de aici încolo începe confuzia între două planuri distincte: cel civic-politic și cel artistic. Meritele de revoluționar militant nu te validează ca valoare literară, și cu atât mai puțin te califică pentru a conduce obștea scriitoricească a unei țări ca România, bogată, slavă Domnului, în mari scriitori. Nu existau alte nume? Alte soluții? Dispăruseră subit din câmpul fertil al literaturii române toate numele de rezonanță europeană? Mă îndoiesc. Nu uitați: Marin Sorescu trăia, era activ, ba mai mult, recent

fusese exclus din manuale, la ordinul Elenei Ceaușescu, pentru o bănuită legătură a marelui scriitor cu „meditația transcendentă” a lui Bivolaru. Oare un nume ca al lui Sorescu nu spunea nimic obștei scriitoricești?

Cunosc bine teza „conducătorului bun manager”, esențială în societatea modernă, în economia de piață, dar mă încapățânez să cred că o uniune de creatori este ceva aparte. Acolo vârful trebuie să fie neapărat o personalitate emblematică a breslei, iar așa ceva nu poți deveni decât prin operă emblematică. Numai opera te impune printre creatori, iar vârfurile breslelor artistice se aleg nu dintre cei ce aleargă după funcții, ci dintre cei care fug de funcții, pentru că opera și conștiința propriei valori le este de-ajuns, tot ce-și mai doresc fiind s-o mai îmbogățească cu noi opere, dacă-i vor ține puterile. Iar „administrația” într-o uniune de creatori o poate rezolva excelent un director administrativ priceput, întreprinzător, cinstit și harnic.

A înțeles asta, atunci, scriitorimea română? Alegerea ei de-atunci-tânărul revoluționar Mircea Dinescu-anunța începutul unei ere noi, de reinstaurare a valorii în drepturile ei firești, ca semn de normalitate? Sau măcar își mai aducea aminte cineva de bătrânul Titu Maiorescu, cel care milita pentru „autonomia esteticului”-chiar dacă într-un cu totul alt context social-politic? Nu cred.

Dacă țineți minte, marele scriitor sud-american Mario Vargas Llosa a candidat la Președinția țării sale și a capotat lamentabil, deși Llosa a fost și este o glorie incontestabilă a țării. Acolo planurile nu s-au amestecat. Invers, mai aproape de zilele noastre și de spațiul nostru geografic, juriul care conferă premiul Nobel pentru literatură a avut de ales între uriașul Amos Oz, probabil cel mai valoros prozator al timpului nostru, și modesta (exprimându-mă eufemistic) Herta Müller, pentru care pleda un singur argument: părăsise închisoarea numită România lui Ceaușescu, și de-acolo de unde se instalase arăta cu degetul acuzator, în cărțile sale dezarmant de modeste, către fosta sa țară și către securitatea ceaușistă, gest de aplaudat ca atitudine civică, dar nu știu dacă și demn de premiat cu Nobelul pentru literatură.

Evident, Amos Oz nu s-a poticnit în incident, nu s-a lăsat derutat de amestecarea planurilor-politic și artistic-continuând să ne ofere capodopere. El, cu înțelepciunea milenară a poporului său, își vede de treabă. Și ce treabă!

Iată, așadar; fenomenul se produce și la case mai mari (mai mare decât Nobelul care ar putea fi?), deci să nu ne mai mire nici mandatul lui Dinescu în fruntea scriitorimii române. De altfel viața, în curgerea ei ulterioară, a limpezit lucrurile. În timp ce colegul său de microfon din zilele de foc ale revoluției, Ion Caramitru, reîntors la matca vocației și profesiei, a devenit actorul și directorul de remarcabil succes al Teatrului Național, tânărul poet, promițător cândva ca valoare literară, a ajuns un prosper producător de bunuri agro-alimentare și un cârciumar extrem de apreciat, din al cărui restaurant clienții pleacă mulțumiți și de meniu, și de atmosferă. Ceea ce nu este deloc puțin lucru.

Poate că sunt eu încă robul mentalităților comuniste, fapt pentru care îmi cer scuze, dar oricât mă străduiesc, nu reușesc să mi-l imaginez nici pe clonțosul Zaharia Stancu, nici pe distinsul și eruditul italianist Alexandru Balaci, nici chiar pe mai modestul profesor de literatură George Macovescu stând în pragul cârciumii proprii, parcă invitându-și mușterii să intre, să guste delicioasele produse ale moșiei sale.

E drept: și Caragiale a încercat să trăiască din exploatarea berăriei „Gambrinus”, dar a dat repede faliment; ca și Constantin Dobrogeanu-Gherea, în încercarea similară cu restaurantul gării din Ploiești. Iată că poetul Mircea Dinescu a reușit, sărind direct de la poezie la prozaism. Bravo lui! Explicația? Una singură: este mai talentat decât predecesorii săi. Depinde la ce.

Pe vremuri, până și Nicolae Ceaușescu sau alți ciraci ai lui, la fel de obtuși în materie de artă și cultură, când discutau cu un Zaharia Stancu, intuiau în spatele interlocutorului nu numai o întreagă scriitorime-de care dictaturile și regimurile autoritare s-au temut întotdeauna, din instinct —, dar și o întreagă operă, care impunea până și nepricepuților. Iar când Marin Preda, ajuns și el, odată, în cabinetul lui Ceaușescu, i-a spus dictatorului, privindu-l în ochi: „Dacă reintroduceți realismul socialist, să știți că eu mă sinucid!”, sunt convins că declarația marelui prozator a făcut să clipească un bec de avarie în capul celui care-și închipuia că poate orice, doar e președinte, stăpân absolut al țării. Până și el înțelegea că putea face tot ce-i trecea prin cap cu cei din jur sau de sub el, dar de Ilie Moromete nu se poate atinge, că e periculos să te joci cu Moromeții... Se temea de oameni, dictatorul. Poate; ba nu poate, ci sigur. Dar până și dictatorul pricepuse că opera este mai periculoasă decât omul. Și-când e vorba de creatori-dacă nu e operă... nimic nu e, așa cum bine spunea Preda.

În văzul lumii încă nedezmeticite, scara valorilor s-a fracturat, scările s-au inversat: covorul roșu a fost tras de sub picioarele multor valori autentice, dar neînregimentate rapid alaiului zgomotos, și așternut nou-veniților cel puțin discutabili. Unora, neconvenabili tocmai prin opera lor mult prea vizibilă, le-a fost închisă și scara din dos. Afară cu ei, ne deranjează !

Nu erau semne bune, dar optimiștii continuau să spere; poate este de vină presiunea începutului, poate lipsa de experiență a decidenților de la vârf, dar timpul va cerne, va așeza pe fiecare la locul lui-și-au zis optimiștii. N-au prea avut dreptate. Cei bine intenționați, câți au fost, n-au putut stăvili năvala nonvalorilor insistente și agresive, iar timpul a agravat fenomenul. Tarele predecembriste, și chiar racile mai vechi, au dat în clocot. Urmarea? Oooo, Doamne!...

Au apărut ca prin minune, așa cum apar porumbeii din jobenul scamatorului, colonei și chiar generali fără să fi făcut o zi de armată în viața lor; judecători la Curtea Constituțională care nu sunt judecători și n-au fost niciodată, dar s-au pomenit trimiși acolo ca să voteze cum vrea stăpânul; doctori în tot felul de științe care nu știu bine nici cu ce se ocupă știința respectivă; europarlamentari semianalfabeți, numai buni de lăsat repetenți în clasele primare; nominalizați la portofoliul de ministru român al culturii care nu știe bine românește și care declară limba română „printre limbile străine cunoscute”; miniștri înscăunați, vorbind cu dezacorduri gramaticale și cu stâlciri de cuvinte impardonabile chiar și pentru portarul ministerului; inși care semnează cărți, incapabili să-și scrie corect, cu mâna lor, numele, prenumele, profesia, locul și data nașterii; candidați la funcția de judecător și procuror, viitori apărători ai legii, prinși cu fraudă și dați afară din examen ca niște borfași ordinari; aspiranți la titularizarea în profesorat, copiind la examen, deși misiunea lor viitoare i-ar fi obligat, printre altele, să-și ferească elevii de hoția deprinsă încă de pe băncile școlii; bâlbâiți notorii, cu limba împleticită, deveniți purtători de cuvânt sau chiar crainici-reporteri; polițiști plătiți să ne apere viețile și avutul, transformați în păzitori ai furtului de petrol din conducte; parlamentari plătiți gras care, în trei mandate (= 12 ani), n-au scos un cuvânt, n-au avut o inițiativă sau o idee, doar au ridicat sau n-au ridicat mână, după cum le-a ordonat șeful, cu degetul mare ridicat sau coborât, așa cum împărații Romei antice dictau viața sau moartea gladiatorului învins în arenă; profesori universitari, prodecani și decani, luptători din oastea pașnică a apostolilor educației cu

care, pe vremuri, Spiru Haret a plămădit intelectualitatea României moderne, deveniți acum precupeți iliciți de lucrări vechi, reșapate și vândute pe sub teighea studenților nevolnici sau puturoși; inși și inse candidând la Președinția țării, deși nu sunt capabili să conducă nici liftul unui mare hotel, că încurcă butoanele etajelor, iar ele-numai bune pentru „manageriatul” vreunui bordel, dar nu de lux, că n-au clasă, urlă Pleșcoiul în domniile lor; patroni de trusturi media formatoare de opinie, intrați în afaceri ca vânzători de copii pentru cupluri străine infertile; condeie valoroase, cu discurs public seducător, închiriindu-și talentul pe un fotoliu ministerial și un ecler... Asta am văzut, își încheie ghidul tirada, respirând adânc, pentru a-și recăpăta suflul.

Știu, ne-a spus un domn pe nume Peter, celebru pentru „principiile” sale, că oamenii tind întotdeauna să-și atingă treapta incompetenței, dar întreb: câte trepte trebuie să sari de la „succesuri” până la scaunul de europarlamentar, sau de la „branconaj” la fotoliul de ministru plin? Și despre ce scară a valorilor se mai poate vorbi când asști la asemenea grozăvii!?

Atenție: nu discutăm numai despre valori sau nonvalori umane, personificate, ci chiar despre instituții fundamentale. Când școala vinde ilicit lucrări vechi pentru diplome noi, când justiția împarte nedreptate în loc de dreptate, transformându-se în pavăză pentru ticăloși, când sunt amenințate cu dispariția valori-concept precum cinste, onoare, demnitate, corectitudine, loialitate, credință, omenie...

— Opriți-vă, domnule! v-ați aprins din nou, interveni profesoara de istorie. Mi-ați dat mandat să vă trag de mânecă și, iată, mi-l exercit...

— Mulțumesc, stimată colegă. Și... scuze, doamnelor și domnilor. Iar m-a luat valul, dar acum, calm și lucid, vă rog ca tonul înfierbântat al spuselor mele să nu pună la îndoială fondul lor. N-am adunat cazuri singulare, pescuite cârcotășește și însăilate ca să iasă demonstrația. În spatele fiecărui exemplu stau alte zeci. Nu sunt întâmplări, accidente; sunt fenomene sociale ce se extind, se lătesc.

Asta e problema. Asta vrea să spună standul, chiar dacă nu cu vehemența poate alarmistă a explicațiilor mele.

Degringolada din lumea valorilor amenință prezentul, dar-mai grav-sapă la temelia încrederii în viitor. Când nu știi în ce să mai crezi, când te îndoiești că mai merită să crezi în ceva, atunci... mi-e frică să mă gândesc

la ce va fi. Vedeți... bunicii ne povestesc despre ce-i învăța școala, dincolo de alfabet și tabla înmulțirii; despre ce era învățătorul, de fapt domnul învățător sau doamna învățătoare, și cu atât mai mult profesorul de liceu, și, încă mai mult, profesorul universitar, decanul. Cărțile ne spun despre ce însemna ministrul, amintindu-ne că, uneori, el se numea Nicolae Iorga, Spiru Haret, Titu Maiorescu, Nicolae Titulescu, sau ce era primarul, ce însemna magistratul... Titlul, funcția, poziția socială înaltă însemnau în mentalul colectiv valoare, competență, cinste, onoare, demnitate, cultul muncii; și chiar erau.

Și în anii predecembriști am avut printre noi asemenea oameni, chiar dacă numele lor n-a dobândit rezonanța celor pomenite, și chiar dacă vitregia vremurilor i-au apăsât. Dar românii au tânjit aproape jumătate de secol după vremea în care oamenii- valoare contemporani cu ei să devină model, normă morală și profesională, etalon pentru toată suflarea, iar sistemul să impună asta. Este ceea ce așteptam de la schimbare.

Viața ne-a cam păcălit. Am tras cu ochiul spre „afară”, am copiat denumiri de instituții și instanțe, am tradus și adaptat regulamente de funcționare, dar miezul... Ne-am întors la „formele fără fond” denunțate de Titu Maiorescu acum un secol, bagând în ambalajul renovat și europenizat impostură și găunoșenie, de care eram sătui până-n gât. Și când nici schimbarea dorită, visată, plătită cu sânge nu-ți aduce climatul social la care sperai, ce să mai aștepti de la viitor? „Încă o revoluție”-cum suna o zicere ce începuse a se face auzită pe străzi și prin piețe? Păi... la ce bun, dacă asta aduc revoluțiile? Dezamăgirea la scară de masă n-a generat progres, niciodată și nicăieri. Asta e problema.

-Chiar credeți că românii, ca popor, trăiesc acum un asemenea sentiment? Întrebă profesoara de istorie.

— Cum vreți să fie răspunsul, stimată colegă: cinstit-pesimist, mincinos-optimist, sau diplomatic? Glumesc. Sunt istoric și nu pot răspunde decât corect: da, sunt îngrijorat, ca foarte mulți concetățeni de-ai mei, și avem toate motivele să fim. Dar încă sperăm că dezamăgirea nu este atât de puternică încât să devină paralizantă. Suntem mulți, foarte mulți care n-am dezarmat.

Francezul interveni, contrariat:

— Dar cât de mulți? Dumneavoastră vorbiți despre fenomene atât de grave la care românii privesc cu resemnare, încât...

— Nu aveți dreptate, stimate domn. Tocmai vă spuneam că sunt oameni care...

— Iar eu întreb din nou: câți?

— Nu i-am numărat, sunt om de știință și nu mă joc cu cifre scoase din burtă, dar vă asigur: suficient de mulți ca să răzbim. Chiar vehemența discursului meu și existența însăși a muzeului în care ne aflăm îmi dau dreptate. Luptăm din toate puterile, atâtea câte avem, cu dezamăgirea-care există, desigur. Încercăm să deschidem ochii oamenilor, să le punem în față fapte, să le explicăm mecanismele care generează faptele...

— Tocmai asta voiam să întreb, îl întrerupe francezul: despre mecanisme. Cine și cum provoacă degringolada? Cine anume tulbură apele, îngrădind valorile și propulsând impostura?

— Vă răspund pe loc: chiar impostura.

— Dar cum a putut? Cum e posibil să poată?

Ghidul se apropie de vizitatori, adunându-i în jurul său. Simțea nevoia unei comunicări mai strânse, mai directe, mai discrete, ca între oameni care au a-și spune ceva important, dar numai lor, exact așa cum procedase în finalul trecerii prin Standul corupției, locul mărturisirilor. Apoi spuse:

— Am să vă răspund deschis, așa cum am făcut-o și până acum, deși spusele mele, vă asigur, sunt greu de rostit. Trebuie să știți adevărul; asta vrem, și eu, și muzeul. Dar... vă previn: veți auzi afirmații care pot părea atac la adresa cuiva sau a ceva, partizanat politic-mai pe șleau spus. Nu dați curs acestei impresii. Aici nu facem politica nimănui. Nu avem partid, persoană, culoare politică, „stângă” sau „dreaptă” de susținut sau de combătut. Ne conduce un singur interes: interesul țării, și un singur principiu: adevărul. Nu ne sfiim, deci, să condamnăm comunismul, și nu din vârful buzelor sau pe bani grei, ca alții, dar nici să arătăm vizitatorilor că liderul comunist Lucrețiu Pătrășcanu, de pildă, va rămâne în istorie nu la grămadă cu alaiul cominterniștilor și al fiilor și nepoților lor, ci ca intelectual (da, comunist!) participant activ și important la actul de la 23 august 1944, devenit el însuși victimă a torționarilor crescuți la școala lui Stalin și Beria.

La fel, nu ne este jenă să întrebăm de ce ministrul de Externe cel mai valoros (e drept, sub Ceaușescu, dar al României!) trebuia să facă pușcărie cot la cot cu fostul șef al Securității. Sau potrivit cărei rațiuni cel mai bun premier post-decembrist al României trebuia să stea la închisoare,

condamnat-ridicol-pentru termopane și pitici de grădina, când toată lumea știa că sentința nu a fost una juridică, ci politică, strict politică.

Acum pot să mă întorc la discuția noastră.

M-ați întrebat: cum de s-a putut petrece tot ce se întâmplă? Vă răspund, reluând ideea: pentru că la putere, în vârf, s-a cocoțat însăși impostura. De acolo poate face orice. Și chiar face. M-ați întrebat: cum? Pe două căi: prin comenzi directe, transmise rețelei aservite, dar și prin model. Nu știți metoda? În institutele de teatru, unde se pregătesc actori, profesorii își școlesc învățăceii fie explicându-le ce și cum să facă, fie spunându-le simplu: fă ca mine. Este pedagogia modelului.

Vârful puterii din România folosește ambele metode. V-am vorbit în standul anterior, cel al corupției, cum a lucrat omul Sistemului, construindu-și propria rețea infiltrată și impletită cu instituțiile statului, mai ales cu cele de forță, represive. Aici ordonă, pur și simplu, unor oameni pe care el i-a numit, uneori chiar din emisiuni tv destinate marelui public, la care ciracii lui privesc, decriptează ordinele-destul de transparente, de altfel-și execută întocmai, așa cum cer mesajele: pe cine executăm și când.

La fel de ticălos, dar mai perfid, lucrează metoda „fă ca mine”. Suspendat, demis, prin vot zdrobitor, dar ținut în viața politică artificial, prin conectare la aparatele interne și externe, ilegitimul nu s-a comportat deloc cu resemnare, ca un om terminat, cum de fapt era. Dimpotrivă, a atacat. A devenit mai prezent pe micul ecran decât fusese Ceaușescu în ultimii ani de mandat și de viață. A blufat, a mințit, a șantajat, a amenințat, a spurcat, a jucat alba-neagra cu interesul național fără să clipească, dacă interesele clanului său mafiot i-o cereau. S-a îmbogățit, bugetar fiind, în două decenii, cât oameni de afaceri onești în două vieți. Totul-la vedere, cu un tupeu fantastic. Pe scurt-a creat un model; modelul scleratului perfect. Și modelul „a grăit” convingător, chiar seducător pentru mulți, care l-au imitat. „Faceți ca mine, nu vă sfiiți, uite că merge! Îndrăzniți! Dați-le încolo de valori, nu sunt bune de nimic, nu știu să facă bani, nu sunt în stare nici măcar să iasă din anonimat, necum să se impună. E vremea celor puternici și nerușinați, fără scrupule, fără mamă, fără tată! Nu mă credeți? Priviți la mine: am un teanc de dosare închise abuziv, deși NUP-ul înscris pe ele blochează fraude de sute de milioane de euro. Am frate în pușcărie, închis pentru mită și trafic de influență, de fapt-pentru constituire de grup infracțional organizat. Am ginere așteptat la pușcărie pentru ticăloșii

dovedite. Am două fete, una bogată, cu avere făcută din pus ștampila pe barba lui tac-su, cealaltă-săracă cu duhul, dar purtată pe la Bruxelles, să vadă și străinii ce lumini mai naște în ziua de azi poporul lui Eminescu și Caragiale. Am cuscu amușinând și el după bani la limita legii și chiar dincolo de ea, am nepot de frate infractor, am... dar ce păcate nu am? Ce n-am comis? Ce rău n-am făcut? Și priviți-mă: exist, sunt liber, sunt președinte! Mă întâlnesc cu Obama, chit că merg pe bordură, pe lângă el, ca un cățeluș; mă conversez cu Merkel la telefon, chit că-i spun minciuni; bag strâmbe să nu se dea un portofoliu de comisar european unei românce care nu e de-a mea, îl ameninț pe Putin și-l fac bolnav mintal, deși fie-mea ia banii rușilor de la Gazprom și eu ai celor de la ALRO... E grav? O fi. Și ce dacă? Îmi merge. Am încă 6% dintre români lângă mine, după cum spun sondajele. Veniți mai mulți, oameni buni! Veniți să vă învăț cum să furați, cum se bagă la pușcărie adversarii politici, cum să-ți faci dama de companie sau garda de corp sau ce-o mai fi-președintă de partid și s-o împingi de fund în sus chiar către înaltul fotoliu prezidențial pe care i-l țin cald cu propriul meu fund până-n ultima clipă a mandatului...

Asta spune chiar și fără cuvinte modelul din deal. Asta oferă și propune insul conaționalilor săi prin chiar persoana sa, prin povestea sa de succes, prin fiecare apariție, gest, manifestare sau hăhăit în spațiul public.

— Și „prinde” un asemenea tip de mesaj? exclamă masterandul. Nu cred, n-are cum!

— Nu vă iluzionați, tinere domn îndrăgostit de bine și de frumos. Nu e prima dată în istorie când discursul scelerat seduce, convinge, câștigă. Hitler a venit la putere nu prin lovitură de stat, ci prin alegeri libere, convingându-și electoratul cu delir la microfon. Dacă formula a prins la nemți, în 1933, de ce n-ar fi prins și la români, în 2004?

— Au fost alte vremuri, altă conjunctură, își susține masterandul opinia. Cred că exagerați influența nefastă a modelului negativ...

— Deloc, răspunse ferm ghidul. Dimpotrivă, cred că o subestimăm. Sunteți om de carte; vă rog să faceți apel la experiența dumneavoastră de cititor foarte avizat, dar și de spectator la teatru, la cinema, la orice formă de spectacol care oferă personaje. Ce tip de personaj se reține cu precădere? Cine are impactul cel mai puternic? Cine este mai seducător: personajul pozitiv sau cel negativ? Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana astăzi plictisesc, dar personajul horror prinde, cucerește adepți, admiratori. Și biologia ne dă

o lecție pe care o cam neglijăm: microbul bolii se ia ușor, și ucide, dar sănătatea nu este molipsitoare. De ce oare? Nu vi se pare ciudat că, tot răsfoind istoria românilor în căutare de subiecte cu priză la public, scenariștii dornici de succes nu s-au oprit la superba, înălțătoarea pildă a jertfei Brâncoveanului, ci au ales pe sângerosul Dracula, transformându-l într-un mit uluitor de bănos? Sunteți consumator de mass-media; ce atrage atenția și devine știre: binele, banalul bine, sau răul, cu cât mai rău, cu atât mai impresionant? Toți oamenii din media știu că răul se vinde cel mai bine. Asta nu vă spune nimic? Omul nostru știa bine ce face. Era sigur că printre multele milioane de privitori la spectacolul puterii oferit de el se vor găsi destui care să vibreze la acest mesaj subliminal cumplit de periculos. Orice popor are păturile lui vulnerabile, ușor de manipulat, ba chiar și pegră de subsol social, dar cu drept de vot. Amănuntul acesta este esențial în ecuația democrației lui „jumătate plus unu”, „călcâiul lui Ahile” căruia societatea modernă nu a reușit încă să-i găsească un antidot și eficient, și democratic.

În toată această zonă, modelul a prins. A funcționat.

— Dar pentru „derapajele” personajului despre care vorbiți există probe, dovezi? Întrebă cineva.

— O mulțime! Și apar mereu altele noi. De fapt, toate panourile consacrate acestui subiect se află în lucru, la ateliere. Verificăm tot, cu maximă rigoare; ce ne depășește competența, rezolvăm cu instituții abilitate, ca să nu fie niciun dubiu. Peste un an, sau poate mai repede, dacă ne veți mai vizita, le veți găsi expuse.

— Eu voi reveni cu siguranță, interveni tânărul masterand. Mă interesează țara, istoria, poporul dumneavoastră. Tocmai despre popor vreau să vă întreb ceva.

— La dispoziția dumneavoastră, tinere domn!

— Românii mi-au făcut impresia unor oameni ageri la minte. Știu că au fost sus puși unui complex de factori care au încetșat percepția. Chiar aici, în muzeu, am înțeles multe, și vă mulțumesc pentru asta, dar... dar nu pricep, totuși: după patru cicluri electorale în libertate, timp suficient ca exercițiu civic, responsabil, și dincolo de scuze și circumstanțe, cum de au ales așa?

Ghidul se apropie și mai mult de tânăr, adresându-i-se aproape părintește:

— Dragă domnule interesat de soarta poporului meu... Sunteți, probabil, cel mai tânăr din grup, dar mi-ați pus cea mai matură, profundă și-pentru

mine-dureroasă întrebare. De câte ori mi-o adresez eu mie însumi, mi se strânge inima. Uneori nici nu îndrăznesc să duc până la capăt gândul răspunsului; mi-e teamă, mi-e... nici nu știu ce cuvânt să folosesc pentru a-mi exprima sentimentul.

De fapt... nu știu ce-a fost cu noi, ce ne-a întunecat judecata. În revoluție, confuzia este de înțeles, chiar dacă nu și de scuzat; pentru anii imediat următori există deasemeni o droaie de circumstanțe atenuante, v-am tot vorbit despre ele. Grav este că atunci, la început, când lipsea experiența, când totul clocotea, când presiunea era uriașă, s-a greșit mai puțin și-cert-cu infinit mai puțină rea intenție. Ce s-a întâmplat la ultimele două scrutine nu poate fi nici înțeles, nici explicat, nici scuzat. Urmăriți-mi ideea, vă rog.

În 2004 se prefigura sfârșitul tranziției (credem noi). Mecanismul începuse să funcționeze, chiar dacă mai poticnit. Atunci, la început de nouă etapă, românii chemați la vot au avut de ales nu numai între doi oameni, ci mai ales între două tipuri umane. Unul-om de carte, autor de cărți, profesor universitar, jurist de formație solidă, vorbitor de limbi străine dar nu atât cât să te poți înțelege cu angrosistul cât costă pachetul de blugi sau baxul de țigări pentru bișniță, rafinat colecționar de artă, pe scurt-un intelectual. Sigur pe el, poate prea sigur, chiar arogant (trăsătura avea să-l coste), dar valoare; categoric valoare. O șansă pentru noua etapă în care părea că pășim.

Celălalt-vi l-am prezentat; de fapt, și-a prezentat singur oferta, situată la polul opus. „I-am dat cuvântul” în fața dumneavoastră, citându-i cu ghilimele discursul nerostit. Se știau destule lucruri îngrijorătoare despre el, dar nu totul, ca acum. Multe s-au aflat chiar a doua zi, la mitingul victoriei, din piață, în spectacolul grotesc oferit zecilor de mii de votanți, unde alesul s-a urcat pe scena improvizată, a hăhăit și a strigat promisiuni, a urât „să trăiți bine!”, a desfăcut șampania, a gălgăit din sticlă, a aruncat sticla în mulțime și a coborât triumfal, urcându-se la volanul mașinii sale, după ce agentul de circulație prezent la fața locului i-a deschis portiera și l-a salutat, urându-i drum bun, în loc să-i ceară actele mașinii, așa cum se procedează cu toți bețivii prinși la volan cu alcoolul în nas. Nici nu mai era nevoie de suflat în fiolă: și agentul, și zecile de mii de martori puteau certifica vinovăția. De-atunci, din acea clipă, cei ce au ochi de văzut și cap de înțeles trebuiau să priceapă ce om au ales, ce-i poate pielea, ce „stat de drept” va întrona el în România, ce ne așteaptă...

De văzut, au văzut și cei din piață, și milioanele din fața televizoarelor; de înțeles, au înțeles puțini. Dovada? După patru ani, când mizeria cu sticla aruncată și plecatul în trombă, la volan, devenise o glumiță nevinovată pe lângă tot ce a comis, omul s-a prezentat din nou, cerând încrederea românilor. Și românii i-au acordat-o. A fost preferat unui diplomat de carieră, școlit în străinătate, intelectual-fără niciun dubiu, cu discurs logic, coerent, curgător, fără alergii la cărți-la cărțile de citit-și la idei. Și el-o șansă pentru țară, de necomparat cu oferta opozantului său, despre care, acum, se știa aproape totul, sau tot ce era esențial de știut. N-a contat.

Mulți afirmă, cu argumente și cu probe zdrobitoare, că scrutinul a fost furat, măsluit tâlhărește, cu un lanț de complicități cum numai SISTEMUL, caracatița aceea uriașă și invizibilă, știe să pună la cale și să-l facă funcțional. Dar încă de-atunci poporul român avea toate datele pentru a fi mai puternic decât SISTEMUL și decât omul SISTEMULUI, măturându-l de la putere cu un vot zdrobitor. N-a făcut-o. L-a înscăunat a doua oară.

Până la urmă și-a înțeles greșeala. La referendumul de demitere, din 2012, oamenii s-au prezentat masiv la urne și, dintr-un total de 8.500.000, peste 7.400.000 i-au spus prin vot, clar și răspicat, exact ce i-au strigat derbedeului sutele de polițiști și manifestanți în fața palatului prezidențial în 2012: „Ieși afară, javră ordinară!”. Dar asta s-a întâmplat târziu. Dacă măcar în 2008 șmenarul ar fi fost trimis la locul lui, România își scurta chinul cu patru ani și scăpa de niște consecințe care vor dura, probabil, mult mai mult. Modelul malefic n-ar mai fi existat, sponsorii externi n-ar mai fi putut face nimic, impostura ticăloasă ar fi rămas prin subsoluri, prin cheiuri de port, printre felinare roșii, cu tocmeala pripită de frica poliției, la bișnița cu blugi, whisky, țigări și ce-o mai pica...

...Am pornit de la valori și, mergând pe firul faptelor, am ajuns la abjecții. Vă cer scuze; eu, pentru că realitatea nu obișnuiește să-și ceară iertare păgubiților pentru greșeli.

M- ați întrebat cum de l-a votat poporul. Vedeți? Asta mă frământă. Ca istoric, știu exact ce va spune istoria despre impostorul cocoțat în scaun. Sunt prea multe probe, dovezi, documente și mărturii pentru ca diagnosticul meu să nu se confirme. Nu știu însă ce vor spune istoricii despre poporul care l-a suit acolo și l-a răbdat un deceniu, dar... bănuiesc; și mă doare.

Consultându-și cronometrul cu gestul agitat, involuntar, al celui aflat în criză de timp, ghidul stătu în cumpănă câteva clipe: să propună? ... să nu

propună?... Până la urmă se hotără: vizitatorii să hotărască ei înșiși dacă da sau nu.

— Suntem în întârziere, dar vă întreb: aveți răbdarea și curiozitatea de a mai zăbovi în stand un sfert de oră, nu mai mult? Există aici un exponat pe care nu l-am introdus încă între punctele obligatorii ale itinerariului prezentării, pentru că solicită ceva timp, cum vă spuneam, și la noi vin de multe ori grupuri de oameni grăbiți, cu ochii pe ceas, ca să nu mai vorbim de vizitatorii individuali. Dar pentru că azi am șansa unui grup de excepție, cum sunteți dumneavoastră, receptivi, interesați și-îndrăznesc să spun- apropiati sufletește de ceea ce vedeți și auziți aici, îndrăznesc să vă mai rețin câteva minute; sper să nu vă dezamăgesc. Rămânem?

Un murmur de aprobare îl convinse pe ghid că nu greșise în apreciere; de aceea continuă:

— Iată despre ce e vorba. În primele luni ale proaspetei și fragilei noastre democrații, când toți se zbăteau să găsească soluții pentru avalanșa de probleme-toate grave și stringente- ce se revărsa ca un torent continuu peste factorii de decizie mai mari sau mai mici, șeful de cabinet al primului demnitar din stat făcea el ce făcea și reușea ca, în fiecare săptămână, să strecoare în agenda sufocant de încărcată a înaltului demnitar, o audiență stranie: audiența unui „ciudat”, în cel mai bun și frumos înțeles al cuvântului. Când toți colaboratorii importanți tropăiau prin antecameră sau pe coridorul cabinetului, înăuntru se afla câte un personaj fie pitoresc, fie de-a dreptul ciudat. Niciunul nu venea să ceară ceva, să verse „of”-uri personale, ci să propună o idee, un gând, un lucru la care s-a tot gândit și era convins că acel gând va face bine tuturor. Multe propuneri s-au dovedit neinteresante, „moarte din start”, cum se spune, dar câteodată „trăsniții” șefului de cabinet lansau câte o idee care te uimea. Atunci, cele 15 minute fixate în prealabil pentru audiență se lungeau substanțial și nu la inițiativa solicitantului, ci a înaltului demnitar, cucerit de expozeul vizitatorului.

Ei bine, șeful de cabinet a adunat într-o carte câteva dintre aceste convorbiri, intitulând-o „Audiențe cu ciudați”. Cartea mi-a căzut în mână (cum putea să scape muzeului cu ciudățeni o asemenea superbă ciudățenie?) și, citind-o, am găsit în ea două dialoguri excepționale, după opinia mea. Cu ajutorul a trei prieteni actori și al unui cameraman, le-am transformat în niște micro- scenete filmate. Asta după ce, firește, am primit acceptul autorului cărții, ba chiar mulțumirile lui, în speranța că strădania,

finalizată într-o cărticică trecută aproape neobservată, va avea o șansă în plus de a ajunge sub privirile mai multor oameni măcar în cele câteva puncte pe care el însuși le considera că merită a fi cunoscute, dând de gândit celor doritori să aplece urechea la ceea ce propun „ciudații” audiențelor din carte.

Vreau să vă ofer una dintre ele pentru că exact despre valori este vorba acolo; despre soarta valorilor în România, dar nu numai aici, în spațiul carpato-danubiano-pontic, ci în lume! Pe mine, ideea din text m-a șocat și mi-a umplut sufletul de bucurie: un român, trăitor în această țară de multe ori ostilă propriilor sale valori, face o asemenea propunere, izvorâtă dintr-un adevărat cult al valorii. Reconfortantă constatare! Aveți timpul, răbdarea și disponibilitatea s-o urmărim?

Un da! spontan și general spulberă orice urmă de îndoială. Ghidul își invită musafirii să ia loc pe canapelele comode, prezente și aici, ca în mai toate standurile, apoi acționează telecomanda unei plasme de dimensiuni impresionante. Sub privirile pline de interes ale vizitatorilor transformați în telespectatori ad-hoc, pe ecran apăru un cabinet impresionant, unul dintre acelea în care se iau multe decizii cruciale pentru zeci de milioane de oameni, iar în cabinet... dar veți vedea imediat.

Filmul începuse.

— Scopul audienței este de a vă prezenta un proiect al meu, cu voia dumneavoastră, începă bătrânelul venit în audiență.

— Vă ascult cu deosebit interes, domnule, răspunse demnitarul, presimțind că minutele următoare îl vor odihni după șocurile stresante din audiențele anterioare.

— De la început, o precizare: proiectul meu este, poate, prematur pentru o țară sărăcită și bulversată-cum e România. Dar lumea, în ansamblul ei, nu e săracă. Omenirea poate găsi resursele materiale spre a... dar să nu anticipez. Ceea ce vreau să subliniez este ideea că țara noastră, prin dumneavoastră, ar putea lansa și susține proiectul în conclavul națiunilor lumii, spre binele omenirii.

Din ce în ce mai încântat de calmul, echilibrul și farmecul vorbitorului aflat la vârsta senectuții, la care nu deranja nici măcar dialogul de la egal la egal cu umanitatea, înaltul demnitar îl încurajă din nou:

— Dacă merită, cu multă bucurie...

Dregându-și glasul, ca pentru un „drum lung”, bătrânul începă:

— Am meditat o viață la devenirea, la transformarea vieții din generație în generație. Ziua de azi nu se compară cu epoca tinereții mele. Sună a filosofie de doi bani, știu; nu era nevoie să vă pierdeți timpul cu mine, ca să aflați că pe vremea întemeierii principatelor nu zburau avioane cu reacție... Totuși, luați vă rog fiecare domeniu de viață în parte, mai ales fiecare domeniu de cunoaștere și analizați-i evoluția. Ea se explică, desigur, prin dezvoltarea generală a științei, tehnicii și tehnologiei, prin truda a milioane de „furnicuțe harnice”, muncitori, salahori, tehnicieni, laboranți, cercetători etc., etc... Dar, dacă veți privi mai atent, dacă veți face un mic efort de a da fiecăruia ce i se cuvine, în spatele fiecărui moment esențial de evoluție și mai ales de revoluție în acea ramură, veți găsi un om, un nume sau un infim grup de oameni: doi, trei, cel mult câțiva. Ei sunt cei care au semănat pentru viitorime. Cum și cât a rodit investiția lor? Fantastic! Năucitor! Ce este azi aeronautica, dacă nu un nou strat de viață și activitate umană adăugat Terrei?! Un sistem mondial cu o cifră de afaceri, sunt convins, mai mare decât toate finanțele omenirii secolelor 15-16-17. Ei bine, bogăția asta imensă, sistemul acesta încheșat la scară planetară și acum cosmică, din care se hrănesc-și încă bine!-milioane de oameni, sistem ce rezolvă probleme altfel insolubile... de unde a pornit? De la un gânditor, autorul legendei lui Icar. Apoi, de la schițele cu aparatele de zbor ale lui Leonardo da Vinci. De la alți câțiva oameni-și, spre mândria noastră, trei dintre ei au fost români-care au gândit și au realizat mașini de zbor, apoi au descoperit zborul nu cu elice, ci cu reacție. Mă gândeam, concret, la Vuia, Vlaicu, Coandă.

Tot așa, apariția energiei electrice se datorează unor oameni, câtorva; ca și tipul superior de energie, cea atomică. Istoria luptei omului cu bolile înseamnă, la fel, pe lângă un infinit șir de existențe și eforturi anonime, modeste, dar indispensabile progresului, un număr de oameni-bornă: deschizătorii de drumuri și orizonturi, descoperitorii de principii, legi, microbi și viruși. Ei au configurat medicina modernă. Procedând similar, veți vedea (sunt, de altfel, convins: concluzia nu va reprezenta nicio noutate pentru dumneavoastră!) că marile descoperiri geografice au la bază niște descoperitori, ființe îndrăznețe și iscoditoare, cu perseverență inimaginabilă, cu tăria de a nu clipi în fața contestării, insultei, prigoanei, sabotajului, riscurilor, trădării-venită uneori din partea celor mai apropiate ființe.

În toate domeniile cunoașterii umane s-a întâmplat la fel: întâi a fost un om care a gândit, apoi a încercat; când el n-a avut tăria sau răgazul să reușească, a mers mai departe un discipol, până la izbândă, deși roadele n-au fost aproape niciodată nici măcar ale urmașului, ci ale generațiilor de după el. Pe rețeaua aceasta de adevăruri impuse în mecanică, energetică, biologie, construcții, transporturi, electronică etc., etc. s-au înălțat industria modernă, cercetarea, sistemul de apărare a sănătății, dobândirea hranei etc., etc. Toate-complexe industrial-financiare uriașe, cu cifre de afaceri amețitoare, indiferent că sunt statale sau private.

Ei bine, excelență... aici am vrut să ajung. Imperiul mondial al civilizației moderne s-a edificat pe „patentul” (patentele) unor oameni: descoperitori, inventatori, gânditori, vizionari. Majoritatea-sacrificați.

În cursul vieții, cei mai mulți n-au avut parte de bogăție, unii-nici măcar de recunoașterea meritelor. Au trăit ca vai de capul lor, cu sufletul la gură între două încercări sau experiențe, lipsiți de mijloace, priviți de cei din jur ca niște făpturi ciudate... Nu vă dau exemple; singur puteți cita o mulțime, sunt convins! Vă întreb: cum își plătește civilizația modernă imensa datorie față de acești oameni? Cum se revanșează industriile? Agricultura? Transporturile? Sănătatea? Statele? Trusturile? Concernele? Marea finanță internațională? Toate există și se îmbogățesc pe „patentele înaintemergătorilor”!

Atunci, nimeni nu le-a plătit mai nimic. Miopia, sărăcia, zgârcenia, neînțelegerea, dar mai ales prostia și răutatea omenească au lipsit geniile, în cele mai multe cazuri, de mijloacele care-sunt convins- nu s-ar fi irosit pe huzur, lux ori extravagante, ci ar fi fost investite în dezvoltarea cunoașterii. Dacă Leonardo da Vinci ar fi avut bani, credeți că i-ar fi dat pe haine, palate și servitori? Nici gând! El ar fi încercat-și ar fi reușit, poate- să apropie clipa înfăptuirii primului aparat de zbor. Nu-i permitea tehnica vremii? Dar cu aceeași tehnică rudimentară, atunci când faraoni sau împărați au poruncit și investit aur, s-au ridicat piramidele în deșert, s-au construit grădini suspendate, s-au înălțat orașe mărețe de piatră în mlaștini și smâncuri... Cine garantează azi, și pe ce temei, că geniul lui Leonardo n-ar fi scurtcircuitat cu câteva secole tehnologia?

Dar... morții cu morții, odihnească-se în pace. Întrebarea este: ce facem cu viii? Nu mă gândesc la urmașii direcți, ci la categoria celor ce seamănă astăzi pentru viitor; la „nebunii” care trăiesc doar pentru creație. Credeți că

nu mai există astfel de nebuni? Există, vă asigur! Cine îi ajută? Cine transferă o parte, o infimă parte a profitului obținut din rodul gândirii geniilor creatoare, către munca celor ce pot făuri azi, cu geniul lor, civilizația viitorului?

— Este... cum să spun... uimitor să auzi lucruri cunoscute care, de-odată, se încheagă într-o direcție, într-o concluzie și o viziune nouă, surprinzătoare... Impresionantă idee, într-adevăr, dar... mă gândesc că azi există reglementări, legi ale invențiilor, ale drepturilor de autor, de folosință, care apără creația și pe creatori...

— Credeți?-se înverșună bătrânul. Dar pentru că ați rostit cuvântul creație... spuneți-mi: ați calculat cam la cât se ridică totalul tirajelor din „Iliada” și „Odiseea” de-a lungul istoriei? Acel grec genial, acel strămoș al geniilor creatoare... spuneți-mi, cât ar trebui să pretindă, el și urmașii lui-nu neapărat de sânge, ci de genialitate-editorilor lumii, din toate timpurile? N-a făcut nimeni socoteala totalului încasărilor de pe urma lui Balzac, Tolstoi, Hugo, Dante, Cervantes, Goethe, Pușkin și întreaga constelație de genii. Adăugați vânzărilor de tiraje sumele obținute din ecranizări, serializări, dramatizări... pentru a nu mai vorbi de operele dramatice în sine. Eskil, Sofocle, Euripide, Molière, Shakespeare, Ibsen, Schiller, Cehov... cam câte milioane de spectatori vor fi adus în săli de-a lungul timpului? Cam câte milioane de bilete s-or fi vândut la piesele lor? Sau, restrângând aria la literatura noastră, credeți că onorariul încasat de numitul Caragiale Ion Luca pentru fluierata sa, pe atunci, „Scrisoare pierdută”, a compensat nu gloria unei literaturi dramatice naționale, aplaudată prin sus-zisa capodoperă pe toate scenele lumii, ci chiar rentabilitatea piesei în planul strict al încasărilor, de la premieră până azi? Sau Eminescu, geniul tutelar al românilor, a fost, credeți, recompensat material, prin ce va fi primit în scurta și chinuita lui viață? Oare edițiile succesive, cele de până acum și cele ce se vor tipări cât va exista suflare românească, nu reprezintă o întreprindere economică ce n-a returnat spre autorul operei nici a milioana parte din datorie?

Enescu se cântă și se va cânta etern, în România și în lume; concertele și discurile cu muzica lui nu vor înceta să aducă bani. Compozitori răpuși de tuberculoză, morți de tineri în sărăcie, vor continua să îmbogățească instituții de spectacol, impresari, case de discuri, studiouri de filme. Pictori geniali, dar mai mizeri decât compozitorii, au ajuns să umple de aur colecționari particulari și chiar state care, cândva, le-au achiziționat operele

pe nimic! Cu cât se licitează azi un Rafael? Un Rubens? Un van Dyck? Un Rembrandt? Un van Gogh? Un Cézanne? Un Picasso? La cât trebuia să se fi ridicat, cândva, suma de achiziție pentru a acoperi măcar o neînsemnată parte din costurile fabuloase de azi și mai ales de mâine ale tuturor operelor nemuritoare? Cât trebuia să fi cerut Michelangelo pentru Capela Sixtină? Pentru „Pieta”? Pentru „David”?

Schimbând domeniul, știți bine că astăzi, medicii vestiți primesc onorarii consistente pentru prestația lor; e corect, e drept să fie așa, pentru că ei dau viață. Dar vă întreb: ce onorariu ar fi trebuit să primească Pasteur, Babeș, Paulescu, Fleming, Marie Curie, Cristian Barnard-și câte genii vor mai fi fost pe frontul eternei lupte a omului cu moartea, pentru milioanele, zecile de milioane de oameni smulși din ghearele morții? Înțelege omenirea ce imensă datorie a contractat față de constelația genilor medicinei?

Despre talent, excelență, se spune-pe bună dreptate-că e o floare rară. Dar atunci... geniul? Ce este geniul, și cât prețuiește, nu pentru cel care a fost hărăzit cu el (și pentru care, uneori, e o povară grea!), ci pentru noi toți? Pentru omenire?

Mergând mai departe, zeci de mii de personaje publice și milioane de anonimi își presară spusele, zilnic, cu citate, pentru a-și ilustra fie umorul, fie înțelepciunea, fie sarcasmul sau erudiția. De câte ori n-ați auzit „ai puținică răbdare!”, „curat-murdar!”, „fii bărbat, Zoel!”, „a fi sau a nu fi”, „dintre sute de catarge...”, „clipă, stai!”, „un regat pentru un cal!”, „și tu, fiul meu, Brutus!”, „până când să n-avem și noi faliții noștri?”, „să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic!”... cuvinte rostite acum de milioane de guri, cu cele mai felurite intenții și în cele mai diverse situații... Ei bine, asemenea cuvinte-devenite aproape folclor-au fost gândite și scrise de niște creatori. Ei ni le-au oferit cu generozitatea marilor spirite, noi le folosim-fiecare după pricepere, cu ghilimelele citatului sau fără-pentru a ne împodobi gândul și exprimarea. Zicerea „te lupți cu morile de vânt” n-a fost inventată de morari (cu tot respectul datorat acestei profesii întrutotul onorabile și utile), ci este inspirată de un spaniol la fel de nemuritor precum personajul creat de el.

Datorită comorilor de înțelepciune și frumos, sporite mereu de creatorii lumii, și noi, „utilizatorii”, devenim mai bogați sufletește, mai expresivi, mai convingători, ne apropiem-măcar pentru câteva clipe-de înălțimea spirituală a celor care au scris, au compus, au creat, au inventat pentru noi.

Aș merge și mai departe. Când un îndrăgostit șoptește iubitei „ai un zâmbet de Monalisa!”, tânărul trebuie să mulțumească în gând geniului care a dat lumii celebrul portret, făcând posibilă comparația. Când Europa a transformat o compoziție beethoveniană în imnul oficial al Uniunii Europene, intonat în zeci de ocazii solemne, ea a contractat o imensă datorie față de titanul autor al acestei muzici înălțătoare. Și apoi... există oare vreo căsătorie fără acordurile marșului nupțial? Se consumă oare vreo ceremonie oficială fără intonarea imnului țării-cel compus de cineva, pe versuri scrise de cineva? Și când imnul României răsună în marile competiții mondiale sau olimpice, celebrând o victorie românească și umezind ochii privitorilor cu lacrimile bucuriei și mândriei, nu cumva acel moment conține și o părticică din harul celor ce ne-au lăsat muzica și textul imnului?

Iată, excelență, de ce cred că noi toți ar trebui să fim recunoscători CREATORULUI din toate timpurile și în toate ipostazele sale. Și să ne plătim, cumva, datoria; măcar o infimă parte din ea.

Pe scurt, vreau să spun că de-a lungul veacurilor, „trăsniții”, boemii, originalii, ciudații, neînțeleșii-cei cu geniu, desigur!-au creat cu inspirația, ideile și descoperirile lor, avuții fabuloase. A venit vremea ca beneficiarul, întreaga omenire-să rupă un infim procent din această avuție și să instituie un „FOND AL CREATORULUI DE GENIU”, dincolo de remunerarea directă, „de achiziție”-ca să spun așa-a operei, invenției sau ideii respective.

Există și în prezent inițiative de acest gen; Fundația Nobel, de exemplu. E un fapt îmbucurător. Eu propun însă altceva: nu premiarea unor opere sau valori existente, ci susținerea materială a unor oameni în vederea realizării unor opere. Crearea unui fond, la scară mondială; dacă vreți, un impozit pentru genialitatea care duce la dezvoltare, susținut de toate țările și chiar de toți producătorii lumii. Din acest fond, administrat de un personal minim, funcționând pe lângă ONU, UNESCO sau cum se va hotărî, ar trebui finanțate toate ideile interesante, mai exact-toți autorii lor. În câmpul de atenție a administratorilor Fondului ar trebui să intre tinerii creatori cu perspective deosebite; „diagnosticul” talentului va fi pus, desigur, de jurii competente. Unde și cum pot fi găsiți acești oameni? Simplu: la toate saloanele de inovații și invenții, la competițiile unde colective de cercetători-foarte mulți tineri-uimesc cu fantezia, imaginația și clarviziunea lor, în colegii, universități, institute de cercetări. Totul e să-i căutăm, să-i cunoaștem...

Îmi veți răspunde, poate: mulți, foarte mulți dintre tinerii promițători vor infirma așteptările, se vor dovedi talente modeste sau se vor stinge, pur și simplu, la contactul cu prima suma oferită drept „bursă de creație”. Perfect posibil. Dar... ce-i cu asta? Dacă din 100 de inși susținuți azi (nu la infinit și nu împotriva evidenței unei posibile erori de selecție), va răzbi unul singur, în opera căruia știința, arta, industria, agricultura, într-un cuvânt civilizația materială și spirituală a lumii își va găsi un avanpost, e suficient! Vă garantez: trei generații de azi înainte n-ar consuma nici a mia parte din datoria omenirii față de creatori, acumulată de-a lungul vremurilor.

Nu îndrăznesc să vă sugerez aplicarea ideii mele aici, în țara noastră săracă, dezbinată, înverșunată de ură, în care propunerea dumneavoastră va alerta instituții, syndicate, agenți economici, consilii de administrație, întreprinzători și organizații, una mai liberă și mai democrată ca cealaltă... Cine nu-ți dă în cap, când vii să soliciți fonduri? Omenirea a adunat, însă, suficientă bogăție încât să-și poată finanța inteligent și eficace prosperitatea viitoare. Pentru că oamenii despre care vorbesc și pentru care pledez sunt cei care seamănă și trudes pe ogorul de unde alții, nu ei, vor culege rodul. Înaintemergătorii sunt cei dăruiți și cu har, și cu fanatismul muncii, al credinței în steaua lor, și cu generozitate. Ajutați ca un Bach al zilelor noastre să compună, nu să dea lecții de muzică pentru a trăi. Faceți ca un viitor Eminescu să gândească și să scrie, nu să bată satele ca revizor școlar, sau să „scrie de porunceală” pe telegrame ale unor agenții Havas moderne. Oferiți unui posibil Brâncuși șansa de a sculpta, unui viitor Coandă, Einstein sau Pasteur să emită și să experimenteze idei, unui nou Enescu să compună-fără grija traiului zilnic. Ei nu vă cer huzur, ci un minin necesar pentru a munci și crea! Știu, sintagma „impozit pentru genialitate” sună șocant, dar... gândiți-vă: dacă planeta are 7 miliarde de locuitori, scăzând două/trei miliarde-care sunt copii, apoi alte trei miliarde-care trăiesc sub pragul sărăciei, un dolar donat de fiecare pământean într-un an ar duce la un „fond al genialității” de un miliard! Cu el, viața oamenilor poate fi mai bogată în comori artistice și tehnico- științifice. Evident, marile companii, firmele puternice, donatorii generoși ar putea spori această zestre fantastică, investită în viitorul omenirii și ferită cu grijă de festivități găunoase, mondenități costisitoare sau chiar de lăcomia unor administratori incorecți.

Propuneți acest proiect conclavului națiunilor lumii. Detaliile tehnice, datele concrete, mecanismul, criteriile de selecție, condițiile de supraveghere le aveți aici-desigur, amendabile, perfectibile; nu pretind că

am gândit perfect... și vorbitorul înmână înaltului demnitar un dosar modest, cu colțurile ușor îndoite, adăugând cu o anume stânjeneală:

— Să mă iertați; textul nu e dactilografiat. L-am scris cu o caligrafie perfect lizibilă, vă asigur, dar... n-am avut bani pentru dactilografie. Pensia nu-mi permite. Puteți considera precaritatea resurselor mele financiare ca pe un simptom al stării oamenilor cu idei non-profit imediat din țara noastră. Vă mulțumesc pentru răbdarea de a mă fi urmărit. Cu stimă, excelență.

În timp ce bătrânelul se îndrepta spre ușă, demnitarul a rămas pironit în scaun, urmărindu-l cum calcă atent, cu pași mărunți și moi, protejând, parcă, mocheta și liniștea cabinetului. Nu știam ce l-a impresionat: inteligența, profunzimea, anvergura, generozitatea gândului? Modestia, decența tonului? Mânele roase ale costumului, lustruit de atâtea curățări succesive? Sărăcia unui om care naște o idee valorând multe sute de milioane de dolari, dar el, autorul, n-are câțiva zeci de lei, să și-o dactilografieze?

Când, în sfârșit, se hotără să rupă singurătatea și tăcerea, demnitarul mă invită în cabinet. Era hotărât să-l caute pe bătrân, să-i ofere o recompensă substanțială pentru fantasticul său gând, să-l „pună la treabă”-dacă el va accepta; un asemenea cap, cu siguranță, va mai „naște” și alte idei...

Căutând numele și adresa autorului pe dosar și la sfârșitul ultimei pagini a proiectului-perfect gândit în toate articulațiile și chiar în anexele sale-n-am găsit niciun punct de reper. În loc de nume și adresă, autorul scrisese cu litere mari, într-adevăr-perfect caligrafiate: un umanist, patriot și cetățean al lumii. Altceva nimic.

O tăcere adâncă se lăsă după cuvântul „SFÂRȘIT”, care încheia ultimul cadru al proiecției. Când vizitatorii-telespectatori se aflau încă sub impresia celor văzute, un tânăr din grup, a cărui voce n-o mai auzise nimeni până în acea clipă, rupse tăcerea și intră direct în subiect, fără să-și exprime vreo părere, impresie sau sentiment:

— Stimate domn, glăsui el, credeți că aș putea intra în posesia unei copii a acelui dosar, în cele 4 zile cât mai am de stat în România?

La privirea întrebătoare a ghidului, tânărul înțelese că era dator cu niște explicații, pe care le oferii pe un ton direct, fără vorbe în plus, ca unul pătruns până-n măduva oaselor de principiul potrivit căruia „timpul e bani”:

— Sunt student în ultimul an la „Harvard”, studiez impactul mega-proiectelor cultural-artistico-sociale și mă numesc Andrew T. Rockefeller,

dacă numele acesta vă spune ceva...

Cum să nu spună? Toate privirile celor din grup se îndreptară spre tânăr, care-obișnuit, probabil, cu rezonanța numelui său-nu se pierdu cu firea. Tânărul continuă, imperturbabil:

— Familia mea a înființat de curând o fundație, care-mi poartă numele. Facultatea mă va pregăti să o conduc. Suntem în căutare de idei-proiect în care merită să ne implicăm într-un fel deocamdată inegal, desigur, cu inițiativa marelui Alfred Nobel. Am rostit acest nume ca să înțelegeți către ce tindem, chiar dacă nu vom ajunge prea curând, sau poate niciodată, la notorietatea uriașă a premiilor Nobel.

Dosarul acesta, despre care vorbește filmul dumneavoastră, mi se pare ideal pentru intențiile noastre. L-aș putea obține?

Fără nicio ezitare, ghidul răspunse:

— În trei zile îl veți avea, tradus în engleză, pentru că el există.

Mai greu va fi cu identificarea autorului...

Tânărul zâmbi:

— Nu vă faceți griji... Ce n-a putut statul român în câțiva ani (de fapt, mă îndoiesc că a încercat), fundația mea va face în două zile. Vă garantez. Pofțiți cartea mea de vizită. Pe verso este adresa din România.

Ghidul o luă și o puse cu grijă în port-vizit, felicitându-se în gând că provocase vizionarea, ba mai adăugă și un „dă, Doamne!”.

În clipa aceea, în stand își făcură apariția doi tineri în salopetă și cu ecusoane de muzeu, cărând un panou nu prea mare, sprijinit pe un suport de lemn și acoperit cu o pânză. Ghidul își întrerupe expozeul, cerând scuze vizitatorilor, apoi se apropie de panou, ridică pânza, privi atent câteva momente bune, apoi dădu câteva indicații pe un ton scăzut și cu gesturi precise, localizând punctele unde trebuia modificat câte ceva. Făcând semne că au înțeles, tinerii ridicară panoul și ieșiră din stand tot așa de tăcuți precum veniseră.

Francezul, plasat într-un unghi favorabil și, poate, mai curios din fire, nu scăpă prilejul să plaseze o întrebare:

— De ce nu l-ați oprit, dacă nu comit o indiscreție?

— Nu-i niciun secret: se impuneau niște retușuri, cerute de mine dar neoperate. Amănunte, dar necesare. Măine, panoul își va putea ocupa locul în stand.

— Păcat că l-am ratat, insistă francezul, dar... poate ne rezumați în câteva cuvinte esența exponatului; pare interesant. Sau, și mai direct: credeți că media își face datoria față de valori? Le ajută, sau... dimpotrivă?

— În lume, sau aici, la noi?

— Întâi global, că se poartă globalizarea...

— Sincer, nu prea știu. Nu sunt nici om de media, nici sociolog, dar aventurându-mă într-un răspuns de nespecialist, însă consumator de media, răspunsul ar fi mai degrabă unul sceptic. V-am împărtășit ceva mai devreme constatarea că răul, urâtul și stridentul se vând cel mai bine; luați-o ca pe o jumătate de răspuns. E greu de presupus că va reuși cineva, cândva, să schimbe trendul, să-l întoarcă spre valoarea autentică, cea modestă, tăcută, deprinsă cu liniștea bibliotecii sau a laboratorului, sfioasă când dă piept cu zgomotul publicității. Valoarea nu vrea să ia ochii. N-o să vedeți niciodată laureați de Nobel cu tatuaje, silicoane, cercei în nas sau inele în colțul buzelor. Nu-i interesează extravaganțele nici măcar ca știri de presă, necum ca „eroi” ai acelor știri. Sunt decenti, n-au timp de fleacuri, au treabă, înțelegeți? Valoarea are întotdeauna ceva de făcut, iar acel ceva ne schimbă viața, ne-o îmbogățește. Ceea ce au ei de arătat semenilor nu se transmite cu paparazzi; se percepe cu alți ochi, cu alți ochelari, cu lentile opace la bârfă și can-can. Poate că umbra și penumbra sunt destinul valorii, nedrept, desigur, dar... până acum n-am auzit de vreo publicație științifică, chiar dacă ea conține în premieră comunicări de premiul Nobel, care să concureze tirajul tabloidelor strident colorate. Au apărut canale TV-porno, dar nu știu să existe vreunul consacrat viitoarelor genii în știință, artă sau cunoaștere, elevi sau studenți; valorile în devenire nu au nici măcar o emisiune a lor, o tribună de afirmare, deși acolo, la ele, este șansa viitorului omenirii. De asta sunt mai degrabă sceptic.

— Dar aici, în România dumneavoastră?

— La noi, dragă domnule, lucrurile sunt mai complicate sau-paradoxal și, într-un anume sens-mai simple. Adică știu cu ce ar trebui început ca să ajungem în rând cu lumea, așa imperfectă cum este ea. Și mai știu că se poate.

— Îmi puteți spune?

— Nu este niciun secret: media va arăta altfel numai atunci când modelul uman din vârful piramidei va fi altfel și se va manifesta altfel. Atunci, sper eu, nu vor mai putea ajunge patroni-moguli de trust media interlopi intrați

în lumea afacerilor vânzând copii, sub înaltul patronaj și protejați de nepăsarea celor preocupați de propriile afaceri murdare. Și tot atunci vor dispărea, sper, posturile TV și publicațiile falimentare ținute în viață cu bani negri numai pentru ca un scelerat și acoliții lui să aibă unde vorbi și de unde otrăvi spațiul public. Atunci, scăpați de ticăloșie, vom intra în șuvoiul-să-i spunem normal-de frivolitate și goană după senzațional, boală congenitală și, probabil, nevindecabilă a presei de pretutindeni.

Dar să revenim la subiectul nostru. Rămăsesem parcă la...

— La întrebarea pe care tocmai mă pregăteam să v-o adresez, îi luă vorba profesoara de istorie. Ne spuneți despre omul SISTEMULUI, cu majuscule, cum subliniați de fiecare dată; cel ales de două ori și suspendat de tot de atâtea ori. Întrebare: după acest ultim mandat... ce se va întâmpla cu el? Un al treilea este interzis de Constituție, dar el, ca ins, ca cetățean neprotejat de imunități inventate?...

— Nu știu. Legea și sfânta dreptate ar trebui să-l trimită acolo de unde nu mai poate face rău decât, cel mult, tovarășilor de celulă, dar...

— Credeți că SISTEMUL îl va lăsa din brațe? V-am mai întrebat și la Standul corupției, dacă vă amintiți.

— Îmi amintesc perfect, stimată colegă; țin minte chiar și răspunsul de-atunci. Îl repet: cred că SISTEMUL îl va sacrifica. A făcut prea mult rău.

— Rău? se miră profesoara. Păi n-a fost misiunea lui să facă rău?

— Ba da, dar nu SISTEMULUI!

Urmăriți-mă: insului trebuie să-i urmeze la cârmă altcineva, din același „club select”, nevăzut, necunoscut dar prezent la butoane. Gafele imense și repetate ale suspendatului au îngreunat-cred eu-drumul spre putere al alesului ce trebuie să-i urmeze. A stârnit atâta ură împotriva tipului de ofertă cu care operează SISTEMUL, devoalându-i mârșăvia, încât pentru o lungă perioadă trebuie intrat în submersiune, ca submarinul ascuns în adâncuri când se dă alarma la suprafață. Tot ce s-a construit cu migală în ani mulți, acum pică. Vor fi necesare alte căi, alte metode, alt tip uman drept interfață între putere și societate, cu alt tip de discurs: un efort imens. Și timp; foarte mult timp. Insul, în prostia lui, a lăsat să se zărească ce se ascunde în spatele cortinei. Dovada? Actuala campanie electorală se desfășoară sub deviza „nu dărmăm un ticălos, ci un sistem ticălos, condus de el!”. Faptul că oamenii au început să vadă și să înțeleagă ceea ce nu

trebuia văzut și înțeles, nu se iartă. În lumea mafioților, greșelile se plătesc întotdeauna.

— L-ați făcut „prost”. A greșit din prostie omul SISTEMULUI? Sau... de ce?

— Prost n-a fost niciodată. La început a lucrat bine, eficient, patronii se felicitau pentru alegere, dar a sfârșit catastrofal. Și-a pierdut mințile. Vedeți... ticăloșia la scară macro are subtilitățile ei. Când nu le mai respecti...

— Subtilități? exclamă francezul. Vă contraziceți! Spuneți că răul seduce și pervertește direct proporțional cu procentul de rău oferit consumatorilor „la vedere”!

— Spuneam, domnule, și nu-mi retrag afirmația. Numai că trebuie respectate niște reguli. Când lipsește staniolul sclipicios în care se ambalează produsul otrăvit, se vede mizeria și derizoriul dinăuntru. Nu faci prozești pentru drog prezentând zvârcolirile muribundului răpus de drog, ci invitând viitoarele victime să guste beția dulce, amăgitoare oferită la început de cocaină și hașiș. Omul SISTEMULUI a uitat de reguli. Le-a încălcat pe toate, grosolan.

— Înțeleg, dar... de ce, dacă nu din prostie? insistă francezul. Asta întrebam. Insul își construise o cetate fortificată, dotată cu de toate. Ce i-a dăruit construcția, gândită să-i adăpostească și urmașul?

Ghidul zâmbi ciudat, căutând privirile colegei lui întru istorie și cerându-i, parcă, ajutorul. Apoi spuse:

— Vă răspund printr-o întrebare și contez pe sprijinul distinsei doamne profesoare: de ce a pierit Troia, cu câteva mii de ani în urmă? Din cauza cui?

— Ulise? Ahile? La ei vă gândiți?

— Și la ei, desigur, dar, stimată colegă, să luăm povestea de la începutul începutului...

— O femeie, cumva? răspunse doamna, aproape sigură că acum a găsit răspunsul corect.

— Exact! O femeie. Numită Elena. Nume predestinat să ia mințile bărbaților, mai ales când încep să nu prea mai fie bărbați.

Zâmbetul enigmatic, ușor complice, de pe fețele celor doi, greu de înțeles pentru marea majoritate a membrilor grupului, trăda faptul că doamna

profesoară din îndepărtata țară nordică cunoștea foarte bine nu numai istoria vechii Elade, ci-spre cinstea domniei sale-și istoria „la zi” a mult încercatului popor român.

Și cu aceasta, caravana vizitatorilor însoțiți de ghid porni mai departe, către ultimul stand al muzeului, unde avea să fie întâmpinată de un titlu-șoc: ROMÂNIA TRANZIȚIEI-MARE PUTERE COLONIALĂ. Asta ce-o mai fi?

ROMÂNIA TRANZIȚIEI MARE PUTERE COLONIALĂ

Titlul mare, scris cu litere groase, vizibile, parcă anume pentru a spori șocul, acționează ca o barieră. Toți membrii grupului se opresc la intrare, neștiind ce să creadă. Trăiseră multe surprize în muzeu. Văzuseră sumedenie de ciudățenii, ghidul le oferise multe „glume serioase”, la a căror „citire” în gamă majoră sau chiar gravă participaseră cu încântare, dar așa ceva... „România-mare putere”? Prin ce? Și asta... treacă-meargă, dar „colonială”? Cum? De unde până unde, când mulți analiști serioși spun că România însăși a ajuns o semicolonie?

Observându-le reacția cu satisfacție nedisimulată, ghidul îi îndemnă să îndrăznească, să pășească în interiorul standului, luând-o înainte ca un veritabil deschizător de pârție. Vizitatorii îl urmară, dar-odată intrați-se grupară în jurul lui, într-un semicerc strâns. În priviri li se citea nevoia imperioasă de explicații. Care nu întârziară.

— Știu că titlul standului vă intrigă. Asta am și urmărit! Luați înscrisul de pe frontispiciu ca pe o concesie. Iată, chiar și noi, cei sobri, cei conduși de rigorile științei, recurgem câteodată la „găselnițele” marketingului modern pentru a atrage atenția vizitatorilor. Este, dacă vreți, tributul plătit de probitatea științifică atotputerniciei publicității șocante, dar eficiente. Cred că, în cazul de față, n-am depășit măsura. M-aș simți vinovat, pentru că, recunosc, ideea titlului îmi aparține.

— Poate ne-o explicați, totuși, interveni francezul, vârf al nedumeririi generale, în numele nedumeriților grupului.

— Cu multă plăcere, răspunse ghidul, înțelegând că suspansul amenința să devină contraproductiv și nu mai trebuia prelungit.

S-o luăm metodic. Suntem în tranziție; ne luptăm cu sărăcia, cu șomajul, cu criza, cu senzația-deloc falsă-că necazurile vor mai dura până cine știe când. Urmarea? Ca pe vapoarele amenințate de naufragiu: să scape cine poate! N-au gândit toți românii așa, dar vreo două milioane tot s-au adunat. Urmarea urmării? Iată: în câțiva ani, Italia și-a mărit populația cu sute de mii de români, Spania-la fel. Ei au devenit cea mai numeroasă și consistentă minoritate națională și din Peninsula Italică, și din cea Iberică. Adevărate colonii, le-au numit unii, în plin proces de organizare, cu reprezentanți recunoscuți de autoritățile locale și regionale, cu contribuții uneori notabile la viața orașelor de adopție, dar și-uneori, unii dintre români-cu comportări reprobabile. Colonii românești în spații geografice de care ne leagă din străvechime frăția într-o gîntă latină, obârșia iberică a lui Traian și Columna din Roma, ce-i poartă numele, actul de naștere, săpat în piatră, al poporului român; iar acum, comunitatea principiilor de piață unică europeană. Iată-ne, așadar, țară colonizatoare! O parte din mister s-a dezlegat. Dar de ce „puternică”? De ce mare putere colonială? Ei bine... nici noi n-o știm, dar ne-au spus-o apăsător câteva țări europene acum, după ce ne-au primit în clubul select al Uniunii lor, primire pentru care le mulțumim cu plecăciune nefățarnică. De ce ne-au spus-o și ne-o tot repetă? Nu știm, dar bănuim: se tem de noi, vor să-și apere granițele de invazia românilor colonizatori. Istoricii și politicienii acestor țări n-au uitat, probabil, cum s-a colonizat pe vremuri America de Sud, cum limbile spaniolă și portugheză, braț la braț cu catolicismul, cu armele și curajul nebun al conchistadorilor au transformat acest continent în America Latină, fie suprimând, fie supunând populații băștinașe. Trăim alte vremuri, ar putea replica cineva. De acord, dar... am mai spus-o: năravurile istoriei nu se schimbă odată cu vremurile, uneori chiar se agravează.

Englezii își amintesc și ei, cu siguranță, cum au pătruns în subcontinentul Indian, făcând din India „perla coroanei” Imperiului colonial britanic. Noii veniți erau puțini, indienii-o puzderie, dar englezii au învins; și au rămas acolo. Hai să evocăm și altă aventură a Regatului Unit: în 1940-41, când Hitler amenința cu debarcarea, Anglia și-a fortificat litoralul sudic, mobilizând poporul la rezistența armată, cu mic cu mare, împotriva iminentei invazii naziste. Să nu răzbească năvălitorii.... Chiar și americanii, foștii coloniști în America de Nord, după ce au lichidat, practic, triburile de „piei roșii” și au populat Sudul cu sclavi vânați din Africa Neagră, aduși cu lanțuri la picioare... chiar și ei și-au securizat drastic spațiul cucerit, făcând

din viza de intrare în SUA, pentru de-alde noi, un vis frumos, greu de îndeplinit. Știm: rațiuni de securitate, tragedia atentatului terorist 2001... dar înainte? Era mai ușor înainte? Nu cred.

Deci: pericolul de colonizare există. Cine are bogăție de apărare trebuie să și-o apere. Cu maximă vigilență. Argumentul că România e prea mică în comparație cu giganții care se apără nu rezistă. Și englezii erau infinit mai puțini decât indienii. Sau, încă din vechime, Republica Venețiană era un petec de pământ între ape, un miracol arhitectonic-edilitar, pe vremea când isteții și temerarii ei navigatori puneau probleme marilor puteri militare și comerciale din acele vremi. Și mai de demult, Elada-și ea un stătuțel ascuns între ape, o nimica toată față de teritoriile nesfârșite, cu populații compleșitoare ca număr, cucerea lumea, la început cu gânditorii, artiștii, arhitecții și negustorii ei, dar apoi și cu luptători intrați în legendă. De unde se vede că ăștia mărunței trebuie stărpiți de mici sau măcar puși la locul lor și ținuti acolo, cumiți, ca să nu ți se suie-n cap. Mult mai târziu, micuța Olandă (despre care nimeni nu poate spune că, în istorie, „n-a făcut nicio brânză”, dimpotrivă: numai brânzeturi fine!) și-a creat și ea un imperiu colonial, ocupând la masa bogaților un loc invers proporțional cu numărul kilometrilor pătrați și al locuitorilor de-acasă. Bravo ei! Bravo și Portugaliei!

Așadar, doamnelor și domnilor, precedente există, slavă Domnului! Și mai vechi, și mai noi. Concluzia? Vigilență! Vigilență maximă. Calicii Europei răsăritene, de-abia scăpați din lagăr (lagărul socialist, desigur) trebuie ținuti la distanță. Chiar conceptul statutar, legiferat, de liberă circulație trebuie înțeles nuanțat, chiar diferențiat, poate citit mai ales pe sensul de „dus”, sau de „întors”, după cum bate vântul intereselor și după componentele conceptului însuși: liberă circulație a persoanelor, a capitalurilor, a serviciilor, a forței de muncă, a produselor (adică... fiecare să vândă unde vrea coca-cola sau whisky-ul produse de el, înțelegeți?), cu reglări semnificative de la caz la caz și de la etapă la etapă, dar... nu vă temeți: libera concurență asigură deplina egalitate de șanse a băcanului din colț cu lanțul Mega Image.

Acum... mă veți întreba, poate: la ce bun toată incursiunea asta în istorie, de la antica Elada până la zgârie-norii New-York-ului, cei feriți de români periculoși? Răspund: pentru a încerca să ne explicăm câteva fenomene. De pildă, isteria presei britanice, care trage semnale disperate de alarmă; ne vor invada românii și bulgarii! Ne colonizează sărăntocii estului, veniți mai

mult să profite de legislația noastră generoasă în materie de protecție socială decât să muncească „pe bune”.

Probabil că la fel gândește Germania cea puternică și bogată, ca și alte țări nordice, unde nimeni nu concepe să-și pericliteze bunăstarea din generozitate față de săracii estului. Pericol-cum? în ce fel? „Locurile de muncă”, se răspunde-când cineva catadicsește, totuși, să dea un răspuns. Care locuri de muncă? Spălători de vase și de WC-uri? Îngrijitori de bătrâni neajutorți? Culegători de fructe și legume, în grădinile și livezile în care mecanizarea nu poate pătrunde și este nevoie de spinări îndoite zi-lumină, că le trece sezonul și se prefigurează paguba? Păi... la locurile astea localnicii nu se înghesuie; nici pentru ele nu sunt buni românii? Nici acolo n-au ce să caute? Nu, nici acolo; odată intrați... nu știi ce se poate întâmpla, încotro o apucă!

Prin toate aceste locuri ostile, românii n-au încheiat „colonii”. Reflexul de apărare a funcționat, ostilitatea a descurajat intențiile de împământenire, partidele extremiste, naționalist-xenofobe au plusat și, deocamdată, au câștigat. Presa a mușcat momeala cu delicii, întreținând și întărind spaima de invazia colonialistă plănuită de micuța și săraca (sărăcita) Românie. În zadar s-au găsit minți lucide, documentate și bine intenționate, în Anglia-de pildă, care arată cu cifre că năvala aducătoare de șomaj a românilor e o gogoriță, că numărul emigranților români este în scădere, că economiei britanice i-ar prinde foarte bine ca el să crească, dar nu prea sunt semne de așa ceva, pentru că... ce să vezi? Economia României merge spre redresare, este pe plus, ba chiar pe un plus mai mare decât în vest! Nici argumentele, nici cifrele n-au potolit presa insulară. Steagul apărării de invazie continuă să fluture, cu faldurile învolburate de interese electorale.

Până și latina Franță, cea care, după revoluție, ne-a întins o mână frățască aproape salvatoare în relația noastră cu Europa regăsită, acum a declarat război celor veniți din est să tulbure liniștea locuitorilor Hexagonului. Doamna Le Pen câștigă voturi biciuind calul xenofobiei și bate puternic la porțile frâielor puterii; dar nu numai ea și partidul ei. Nici guvernul nu se lasă mai prejos. Ca să le descifrăm nu numai declarațiile, ci și acțiunile, filosofia, urmăriți-mă. Aveți în față harta Europei. Priviți-o. În Italia și Spania-prezență românească masivă, marcată prin aceste buline colorate violet. Sesizați tactica perfidă a românilor? Au declanșat atacul cucerind întâi peninsulele, Italică și Iberică. Ar fi urmat Anglia insulară, unde bariera s-a coborât la timp, și, desigur, Scandinavia, cu ghețurile ei

de... gheață naturală, dar și de climat ostil. Aici... nimic de făcut încă. Dar priviți aceste săgeți, colorate tot mov, care pornesc din spațiul carpato-danubiano-pontic și se duc spre mai toate țările central-europene și chiar nordice. Ele marchează zonele fără colonii-deocamdată, dar penetrate individual de români. Sunt o mulțime! Au împestrițat cu violet harta Europei. Asta nu spune nimic? Nu e motiv de îngrijorare? Nu s-au coagulat colonii, e adevărat, dar sumedenia aceasta de străpungeri individuale, ploaia aceasta de puncte violete dă fiori firilor vigilente. La fel de adevărat este că oamenii ajunși acolo sunt medici prin spitale, ingineri și constructori înalt calificați, artiști lirici și instrumentiști virtuozii, IT-ști de mare clasă, mă rog-tot ce-a fost necesar vieții sociale de pe-acolo. Toți muncesc cu spor, apreciați, respectați, bine plătiți, cetățeni ireproșabili, începând să prindă rădăcini în solul adopției, dar... mai știi? Nu cumva sunt agenți acoperiți? Poate ei reprezintă „capetele de pod”, „coloana a 5-a” pentru viitoarea invazie, otrăvitul „cal troian” oferit occidentului de mica mare putere colonială dâmbovițeană, din burta căruia vor coborî peste noapte luptători înarmați până-n dinți, gata să cucerească... Cu ce? Cum „cu ce”? Cu armele lor: bisturiu, stetoscop, claviaturi, tastaturi de calculatoare, microscop, planșete etc. N-aveți idee ce arme periculoase pot fi și acestea; cu ele poți deschide pe dinăuntru porțile cetății...

De fapt, perfidia planului românesc a fost de-a dreptul diabolică: la început au pornit către occident țigani, mîncătorii de lebede, ca să-l îngrozească. „Au deschis cu negrele”, ca la șah, cu acea mișcare vicleană care surprinde. Nu conta că ei, romii puși pe rele, nu sunt chiar totuna cu noi, românii, deși sunt și ei cetățeni români care și aici, acasă, fac destule necazuri comunităților; veneau din România, asta se reținea ori de câte ori trebuiau demolate cu buldozerul cocioabele improvizate, focare de insanitate și delincvență; rom, român... cam tot aia. Ce s-a urmărit prin această mișcare strategică? Simplu: să sperie occidentul, atacându-l cu tot ce e mai rău, în așa fel încât, atunci când vor năvăli adevărații colonizatori, cei deprinși cu apa și săpunul, cu meserii și calificări, prezența lor să pară occidentalilor, prin comparație, o adevărată binefacere!

Dar... nu vă temeți, cetățeni-își asigură partidele xenofobe electoratul: noi veghem! „Dreapta” vă apără! Trăiască spiritul european xenofob!-pentru că, oricât de ciudat sună, există și așa ceva. Votați-ne și... dormiți liniștiți!

Ei, doamnelor și domnilor: ce spuneți despre un asemenea scenariu? își încheie ghidul lungă introducere în problematica și atmosfera noului stand.

Ce era de spus? Dacă „încălzirea” atinsese această temperatură, cum avea să fie „miezul”?

Provocarea era prea directă pentru a nu primi un răspuns. Și cine altul putea să-l ofere, dacă nu francezul nostru, logic, rațional și sceptic până-n vârful unghiilor, gata să pună la îndoială până și tabla înmulțirii?

— Interesantă viziunea dumneavoastră, și ingenioasă, dar... bine că ați precizat: e un scenariu. Parcă așa ați spus...

— Exact așa.

— Deci să-l luăm ca atare. Ne-ați demonstrat din nou că știți să construiți un scenariu. Sună logic, articulat, credibil.

— Sună sau este?

— Ei... de-aici începe discuția!

— O clipă, stimate domn, interveni ghidul care, înainte de a-și câștiga din nou auditoriul, avea de apărat câștiguri deja dobândite. Ați spus: „ne-ați dovedit din nou că știți să construiți un scenariu”, urmând ca eu să vă conving de adevărul lui. Vă întreb: celelalte v-au convins?

Francezul răspunse fără ezitare:

— Da. Categorie da. Am avut dubii, le-am formulat, mi-ați răspuns și m-ați convins. Și cred că nu numai pe mine. Aici însă... noi, vizitatorii, jucăm, cumva, pe teren propriu: venim exact din țările despre care vorbeați dumneavoastră. Cunoaștem bine situația, mentalitățile, reacțiile instituțiilor și ale compatrioților noștri. Eu, cel puțin, trăitor în Franța, nu vă pot contrazice afirmațiile concrete, punctuale. Acasă citesc aproape zilnic relatări despre demolări de cocioabe de-ale romilor, despre evacuări, expulzări, razii, violențe în focarele acelea de mizerie și delincvență, intervenții în forță ale poliției și chiar ale localnicilor deveniți justițieri pe cont propriu. Cunoscut și ascensiunea extremei drepte, succesul doamnei Le Pen, la care tatăl ei, părintele grupării politice lăsate moștenire fiicei nici nu ar fi visat. Dar de aici până la „spiritul european xenofob” despre care vorbiți mi se pare un drum lung, prea lung.

— Dar demolările, evacuările, intervențiile în forță, expulzările... există?

— Evident. Doar cu ele am început.

— Iar exemplele extrase din istoria mai nouă sau mai veche „rezistă” sau sunt simple speculații, jumătate adevăr-jumătate minciună, ca să iasă demonstrația? continuă rapid tirul întrebărilor.

— Nu v-am acuzat de așa ceva, Doamne ferește!

— Vă mulțumesc pentru sinceritate, domnul meu. Să continuăm, deci: este la fel de adevărat că Germania își modifică legislația asigurărilor sociale chiar în aceste zile pentru a se proteja de ceea ce nemții numesc „turism social”, practicat știți dumneavoastră de cine? Sau că presa britanică bate câmpii în continuare, războindu-se cu un val de emigranți români care... nu există? Sau că agresiunile la care sunt supuși amărății sărăntoci din est se înmulțesc alarmant? Priviți dinamica acestor incidente, reconstituită pe baza relatărilor presei occidentale din ultimele 8 luni. Alături, pe panou, aveți măsurile în curs de votare și implementare: toate discriminând muncitorul emigrant român față de cel autohton. Fiecare element de pe panou indică sursa, pentru a nu exista niciun dubiu.

Mai departe: este adevărat că România, după ce a făcut eforturi considerabile să-și modernizeze și să-și întărească securitatea frontierelor, importând de la occidentali atâtea exigențe cu noi cel mai performant și cel mai scump sistem de apărare a graniței, este ținută în afara „spațiului Schengen”? Deși îndeplinim toate condițiile tehnice, pentru noi s-au inventat criterii de admitere în afara „regulilor jocului” valabile când

România a intrat în joc. De ce numai pentru noi? Cine suntem noi? Ce suntem noi: parteneri sau suspecți? Toată lumea știe astăzi că blocajul a fost provocat de două guverne occidentale „strânse cu ușa” de niște partidulețe xenofobe dar gălăgioase, pătrunse la guvernare prin-scuzați-mi expresia-șantaj politic. Cunoaștem fenomenul; l-am trăit și noi, din păcate.

Vedeți? Asta trebuie lămurit pentru a putea continua discuția. Da, e un scenariu, așa cum l-am și numit, dar nu pentru ficțiune și cu atât mai puțin științifico-fantastic, ci pentru un film documentar. Bazat pe fapte, pe realități, Sigur că la orice scenariu, tonul comentariului poate fi ridicat cu un semiton sau chiar cu mai mult, pentru a fi mai percutant.

Poate fi și-de ce nu?-ușor exagerat, cu acel procent de exagerare admis în stilistica tradițională pentru un plus de efect oratoric. Dar acestea sunt nuanțe. Miezul adevărat există, rămâne. Și el este cel care contează.

Recunosc: am vrut să vă conving de adevărul spuselor mele și al exponatelor din stand. Ați venit la noi; bine-ați venit!, dar cum să nu folosim prilejul pentru a ne pleda cauza? N-o facem prin minciuni, prin manipulare, ci prin adevăruri. Cine să vi le spună, dacă nu noi? Nu neapărat din rea credință ele nu ajung la dumneavoastră acasă. Omenirea are mult prea multe și grave probleme pentru a găsi timp și răbdare să-și informeze cele 7 miliarde și ceva de trăitori ai planetei despre ce se întâmplă cu micuța Românie, cu problemele, cu „of”-urile ei. Iată, vi le spunem așa cum sunt, cu bune și cu rele. Cunoscându-ne mai bine, suntem siguri că ne veți înțelege și ne veți accepta.

De aceea mi-am intitulat scenariu prezentarea introductivă. Dacă l-am articulat bine, cum mă complimenta colegul dumneavoastră francez, îi mulțumesc pentru apreciere. Și dacă v-am stârnit interesul pentru stand, e perfect! Mergem mai departe. Dincolo de „of”-ul polemic la adresa reacției europene, rămâne fenomenul în sine: emigrația. Despre ea vorbim. V-o prezint sub toate aspectele și cu toate consecințele, corect, obiectiv. Ba chiar... polemic, dar nu, nu vă speriați, acum nu voi polemiza cu țările dumneavoastră, ci cu noi înșine, țara vinovată, până la urmă, că își pierde milioane de locuitori. S-o luăm metodic.

Aici (și ghidul își conduse grupul până în fața unui panou înțesat cu cifre) găsiți parametrii cantitativi și dinamica „hemoragiei forței de muncă” din România. Fenomenul s-a declanșat cam la trei- patru ani după revoluție, când tranziția bezmetică a început să-și înfigă colții în existența oamenilor.

Când fabrici și uzine își închid porțile, când întregi platforme industriale agonizează și mor, când „investitori strategici” îți cumpără pe mai nimic combinate metalurgice în plină putere, angajându-se să mai investească în modernizare, dar de fapt ei demontează utilaje nou-nouțe și le trimit „acasă”, la fabricile de peste hotare care de-abia le așteaptă, și totul sub privirile unui stat resemnat, inert, jefuit din toate părțile... Când se petrec toate astea, era firesc să crească rapid masa de șomeri ce amenința cu explozia socială. S-au închis mine care încă ar mai fi putut produce, au dispărut unități industriale care susțineau un întreg oraș. Producția agricolă s-a întors la parcelele incapabile să asigure altceva decât subzistența micului proaspăt reîmproprietărit, cedând piața importatorilor de alimente pe bani grei; dar bani... de unde, dacă n-ai unde munci și dacă inflația atinge 300%? Așa s-a declanșat „plecarea afară”...

— A fost benefic, pentru oameni și pentru țară? Întrebă profesoara de istorie.

— A fost salvator, stimată colegă. Țara degringolată, amețită de șocuri repetate, nu avea ce să ofere cetățenilor ei deveniți șomeri. Piața și strada strigau încontinuu că oamenii nu s-au jertfit la revoluție pentru a cuceri dreptul la șomaj, și aveau dreptate. S-a plecat masiv, chiar din primul val. A urmat și al doilea, despre care vom vorbi ceva mai târziu. M-ați întrebat dacă faptul a fost benefic și v-am răspuns categoric: da. Acest „da” trebuie însă nuanțat. Știți cum este la un naufragiu: colacul de salvare din jurul pieptului sau chiar locul din barca de refugiu te scapă momentan de înec, dar creează o mulțime de alte pericole, pe care trebuie să le înfrunți până te vezi la mal. Așa s-a întâmplat și cu cei plecați. Nu vorbim despre cerșetori, hoți, puturoși, paraziți de tot soiul (toate țările au pegra lor!), ci despre oamenii harnici, în putere, cei mai mulți calificați, care în România nu mai aveau ce face nici cu brațele, nici cu mintea. Priviți cifra: astăzi, emigrația românească depășește două milioane de persoane, acoperind întreg spectrul de domenii, profesii, tipuri de muncă, grade de calificare.

A plecat întâi cineva din familie, cel mai apt să răzbească. După el a venit soția, vreun frate sau rudă apropiată bună de muncă, apoi chiar consăteni sau prieteni, dacă locul acela sau împrejurimile ofereau ceva de făcut atâtor brațe. Atenție: foarte rar au ajuns acolo și copiii; veți vedea de ce „atenție!”... Nu s-au dat înapoi de la muncile grele, „murdare”-în sensul fizic al cuvântului, mult sub calificarea lor. Au cules căpșune cu spatele încovoiat până la amorțeală, au spălat vase și latrine, au îngrijit bătrâni,

bolnavi și nepuntincioși, au cărat cu spinarea în acele locuri de muncă unde mecanizarea nu putea pătrunde sau patronul își economisea banii de utilaje; au acceptat condiții grele și retribuții mai mici decât localnicii ca să se facă utili, să-și cucerească locul și să-l păstreze. Cei mai isteți și mai curajoși și-au înjghebat mici afaceri, integrându-se rapid și cu succes în economia de piață, ale cărei reguli le-au învățat din mers, „pe pielea lor”, și le-au aplicat perfect.

Istoria, chiar cea recentă, a mai cunoscut fenomenul; colega mea întru istorie mă poate confirma. La începutul secolului trecut, sărăcimea podișurilor sterpe din Anatolia și apoi grecii acelei țări cândva prospere, dar sărăcită de vremuri, au luat calea Americii, „pământul făgăduinței”. În timpul comunismului, vecinii noștri sârbi, scăpați mai devreme decât alții din „lagăr” (cel socialist), dar nu chiar de tot, au fost lăsați de Tito să lucreze „afară” și au împânzit Europa cea bogată, acceptând-exact ca românii acum-muncile grele, umile și insalubre, dar aducătoare de mărci, franci și dolari, ba chiar și de pensii în valută, salvând economia țării lor.

La noi, al doilea val de plecări s-a recrutat din pături sociale calificate. Cercetarea științifică dispărând, practic, dintre activitățile românești, slujitorii ei au pornit în căutare de lucru. Medicii au descoperit că locul lor de muncă, deși nu piere ca acela al muncitorului industrial, îi aduce un venit de 10-15 ori mai mic decât unui coleg de profesie de-afară (stagiarilor-cel puțin sunt întreținuți de părinți, ca pe vremea studenției) și că, în plus, condițiile de muncă, aparatura, statutul social sunt incomparabil mai bune. Cum să nu pleci la mult mai bine? Ne-au părăsit și ne părăsesc în continuare; cu miile.

Fenomenul s-a extins la mai toate profesiile ce presupun ani mulți de studiu, specializare, costuri ridicate, efort al întregii societăți, atât de mare încât, atunci când el devine investiție făcută în pregătirea cadrelor pentru alte țări infinit mai bogate, te duce la faliment-drumul sigur către menținerea și agravarea subdezvoltării.

Profesori, cercetători, lucrători în IT, medici, arhitecți-domenii în care înveți 10-12 ani sau chiar mai mulți, au luat calea țărilor generoase la retribuție cu asemenea specialiști care, mai mult ca oricând, astăzi reprezintă factorul decisiv de progres și prosperitate. Pentru studentul român, mai ales pentru cel capabil și pus pe muncă, învățarea limbii engleze sau germane a devenit, din necesitate de studiu și perfecționare

profesională, pregătire pentru plecarea „afară”; în acele graiuri se pregătesc de pe acum să-și câștige pâinea-mai sigură, mai mare, mai albă... Bravo lor, succes! Dar cu România, cu poporul român, cu noi, cu contribuabilii care susținem învățământul gratuit... cu noi cum rămâne? Mai țineți minte versurile lui Octavian Goga, devenite chiar text de romanță? „De ce m-ați dus de lângă voi / De ce m-ați dus de-acasă / Să fi rămas fecior de plug / Să fi rămas la coasă...”. Nu se mai poartă. Vremea boilor s-a dus, au venit caii-putere, numai „boii” la figurat vor să rămână acasă. Și iată-ne ajunși la consecințe. Adică la bilanț.

Am rostit mai devreme cuvântul „salvare”, și nu-l retrag. Țara, atunci, nu putea oferi nimic mai mult. Era dezastru. A fost salvator pentru climatul social din România faptul că sute de mii de oameni au găsit de lucru. Dar „salvarea” a fost mai deplină-dacă se poate spune așa, forțând normele stilisticii-pentru că cei plecați au devenit curând, spre surprinderea generală, cel mai important investor extern în economia României. Dinspre ei au intrat în țară, anual, mai mult de patru miliarde de euro, economisiți din greu, uneori cu sânge acolo și primiți de rude acasă. Cu ei s-au întreținut copii, părinți și bunici, s-au reparat case, au apărut altele noi, s-au încropit mici afaceri familiale-pensiuni rurale, ateliere etc. Bani providențiali și pentru bugetul țării și pentru viața a zeci de mii de familii.

A mai fost un beneficiu, greu de cuantificat deocamdată, dar-foarte probabil-cu profit în viitor: sute de mii de români, cei mai mulți aflați la apogeul vârstei productiv-creatoare, cu șanse reale de a se întoarce cândva în țară, s-au „școlit” la fața locului într-ale economiei de piață și civilizației europene. Au învățat să lucreze cu banca, cu cardul, cu sursele de informare on-line, cu instituțiile și regulile unei lumi spre care tindem să devină propriul nostru mod de viață-în tot ce are el mai bun. Acești români sunt-și pot deveni mult mai mult-o punte între România și lumea dezvoltată.

Emigrația n-a adus însă numai beneficii. Mai mult: câteva dintre consecințele nefaste au amenințat și amenință încă echilibrul social atât de fragil și greu dobândit. S-o luăm de jos; cel mai de jos. Odată cu cei puși pe muncă, au ajuns în Occident interlopii, cerșetorii, puturoșii, paraziții, năvăliți la butoiul cu miere europeană. Și ei-tot români, așa scrie pe pașaport, în acte, iar la imaginea globală despre noi, ca popor, orice lepădătură a atârnat mai greu decât o mie de prestații exemplare. Am mai spus: răul se vinde cel mai bine în mass-media, iar în cazul nostru, principiul a funcționat devastator. De la „cazuri”, s-a ajuns la „bilanțuri”

manipulatoare: cât la sută din spărgătorii de bancomate sunt români, ce procent deținem la jafurile armate, la furtul stradal etc. Nimeni n-a calculat însă, tot în cifre, aportul personalului medical românesc la buna funcționare a sistemului de sănătate publică din țările Europei, nici economia imensă făcută acestor țări bogate de România săracă, furnizându-le cadre pregătite pe cheltuiala noastră.

În ultimii zece ani, România a oferit străinătății bogate medici și cadre medicale în valoare de 600 milioane de euro. Anual, circa 3.000 de absolvenți părăsesc țara, plecând spre destinații cu lefuri mai „prietenoase”, în timp ce vechea problemă a acoperirii dispensarelor rurale cu personal medical s-a agravat, transformându-se în penurie de candidați chiar la concursurile organizate de spitale mai mici, din provincie, pentru ocuparea posturilor vacante. Ungurii și slovacii, confrunțați cu aceeași problemă, au introdus un contract de obligativitate pentru absolvenți, de a munci „acasă” un număr de ani; dacă nu, li se impută costurile școlarizării. Noi, românii, suntem generoși: asigurăm sănătatea celor care ne înjură și ne pun la colț pe unde apucă. E corect? Ba mai mult: ce-ați spune dacă ați afla din cifre oficiale că în 20 de ani, România a vândut străinătății 30.000 de copii? I-a vândut la propriu, pe bani foarte puțini, dar pe multe lacrimi. I-a vândut din sărăcie, din inconștiență, din disperare, din ticăloșie uneori, din cruzimea vremurilor și tembelismul sau complicitatea vinovată a autorităților... Ar reveni, pe an, ceva mai mult de 1.000 de prunci. Cam tot atâția câți „livrau” domnitorii fanarioți Imperiului Otoman în contul haraciului plătit turcilor. Crescuți în legea lui Allah, învățați de mici să mânuiască iataganul, puii de români creștini sporeau armata ienicerilor neînfricați cu care oștile Semilunei zguduiau Europa...

Reversul medaliei n-a mai interesat pe nimeni; nici punctual, nici procentual. Adevărul, știm, se vinde mult mai prost decât scandalul... S-a uitat până și faptul că „furtul de creiere”, de competențe, de performerii din ograda săracilor a alimentat încontinuu, ba chiar accelerat în ultima vreme performanțele științifico-tehnice și nivelul general de dezvoltare al celor puternici. N-a mai contat nimic; un țigan mâncător de lebede sau un jefuitor la drumul mare „bate” orice mie de fapte bune.

Oare ce-ar spune colecționarii britanici de cazuri punctuale și de statistici alarmante despre păcătosul popor român năvălitor dacă noi, năvălitorii, le-am pune sub nas, am bate toba și am gonfla peste măsură următoarea știre, furnizată de instituții britanice serioase, potrivit căreia Anglia a ajuns pe

primul loc ca țară de origine pentru minorii traficați în scopul exploatării sexuale, situându-se din acest oribil punct de vedere înaintea Vietnamului, Nigeriei, Slovaciei și-atenție!-României? Ce-ar fi dacă, speriați de acest adevăr, ne-am feri copiii ori de câte ori un britanic se apropie de ei, să nu pățească, Doamne ferește, mai știi ce?! Că doar la acest sordid capitol, britanicii stau mai rău ca noi!

Uite că noi n-o facem. Am învățat pe pielea noastră că atunci când vrei cu orice preț să înveninezi atmosfera, din 2-3 cazuri și un procent statistic poți construi o catastrofă numai bună de îngrozit lumea. La ce bun?

— De ce nu puneți stavilă financiară plecării celor în care investiți atât? Întrebă cineva.

— Noi? Nu, dragă domnule. Urâm barierele! Nu le ridicăm în calea oamenilor noștri care caută maibinele, chiar dacă asta ne costă. Poate-i convingem și așa, pe alții, că suntem europeni, dar europeni adevărați, nu de rangul II sau III, care iau în serios principiile la care au aderat! Cum ne-ar sta să procedăm ca dictatorul, care livra evrei Israelului cu 10.000 de dolari bucata? Suntem săraci, dar demni. Se spune că sătulul nu crede flămândului, dar iată că ciudăteniile carpato-danubiano-pontice inversează situația: noi, săracii Europei, noi credem bogaților Europei; nu vrem să le creăm disconfort...

— Atunci... de ce nu puneți taxe de studii la universitățile cu destinații predilect spre vest? E mai simplu!

— Nici asta n-o facem. Am decretat, prin Constituție, învățământ gratuit și respectăm Constituția. E în favoarea cetățenilor noștri, fie că pleacă, fie că rămân. Și ar fi discriminatoriu; care sunt acele facultăți și profesii? Cine le stabilește și pe ce criterii? Mai bine săraci și curați. Sărăcia va trece, murdăria rămâne, și se curăță tare greu. E drept, nu ne place săracia, dar... nici lăcomia bogaților, vă rog să mă credeți!

În această ordine de idei, o ultimă precizare: România cea înglodată în necazuri și lipsuri ajută Europa, Asia și Africa să-și formeze specialiștii! Anul universitar 2014 începe numărând printre studenții universităților noastre 12.000 de tineri veniți de pretutindeni, chiar și din Franța. Ei plătesc taxe, desigur, nu ca românii, dar mult mai mici decât acasă la ei. Asta i-a și atras, ca și calitatea școlii românești, confirmată de faptul că diplomele obținute aici, la noi, sunt recunoscute acum pretutindeni. Interesant, nu-i așa? Ar mai fi de spus multe, dar asupra subiectului vom reveni.

Să ne îndreptăm acum privirea spre ceea ce se întâmplă acasă, în locurile de unde au pornit căutătorii de mai bine. Ce vedem? Case noi. Cum am mai spus, mici firme familiale, bătrâni care au bani de medicamente datorită fiilor plecați la muncă afară, chiar și jucărioare sofisticate pentru micuții de-acasă, aduse de Crăciun sau de Paști. Îndrăznesc să le numesc „pete albe” ale unei realități ceva mai întunecate la culoare. Încep astfel polemica mea cu țara, cu România, dacă nu vă sperie afirmația... Pe care, iată, o explic.

Am înțeles că nimeni nu poate fi profet în țara lui. Am priceput și adevărul amar că România este prea mică și prea săracă pentru a i se recunoaște unui român întâietatea unei descoperiri de Nobel, deși o dovedise cu acte. Știm că avionul cu reacție, altă idee genială a unui român genial, nu se putea realiza cu tehnica precară și cu finanțare românească, sau că Nobelul lui Palade ar fi fost de neatins fără laboratoarele americane. Știm la fel de bine, v-am mai și spus-o, unde trebuie să crezi, chiar dacă te numești Brâncuși, ca să ți se recunoască genialitatea și să-ți fie răsplătită atât cât face-adică imens.

Aici, în spațiul carpato-danubiano-pontic, dăruit de Dumnezeu cu toate comorile solului și subsolului, dar parcă ursit de un blestem la statut de rang inferior, e cumplit de greu să fii geniu, recunoscut ca atare și de-ai tăi, și afară. Mai știm și că moștenirea aceasta păcătoasă, dăinuind de secole, nu poate fi schimbată într-un deceniu sau două și nimeni nu e de vină că revoluția nu a „revoluționat” și această stare de lucruri.

Bine: nu poți fi un geniu. Dar medic? Dar inginer? Dar zidar, faianțar, lucrător în IT sau... ce vrei dumneavoastră-de ce nu? De ce nu mai este loc în țară pentru meseriile astea, deși societatea le cere, are nevoie de ele, chiar în regim de urgență, că altfel se duce de râpă sănătatea, se prăbușește învățământul-dus în spate de suplinitori și pensionari?

„Nu sunt bani”, se răspunde de sus. Statul nu are cu ce să plătească-nici măcar așa, modest-armata aceasta pașnică, numeroasă și necesară. Un dement cu drept de semnătură supremă a mers mai departe: a tăiat, criminal, salarii și drepturi bănești, a atacat pensiile de mizerie ale bătrânilor ca „să facă rost de bani la buget”, gest cu care se mândrește și astăzi. La bugetul care... ce să facă cu banii? Să dea comenzi uriașe pentru firme de partid, să creeze averi imense celor ajunși în fruntea bucatelor, parcuri la marginea pădurilor, terenuri de sport în pantă, bazine de înot în care apa n-a ajuns niciodată și nici nu va ajunge, pentru că acolo unde s-au făcut, nimeni nu

are nevoie de ele; investiții aberante, la prețuri nerușinate. Hoția, ticăloșia, lăcomia „vârfurilor”, incompetența, nepăsarea și-au dat mâna ca să secătuiască țara. Gaura trebuia umplută, cumva, sau măcar cârpită, deci... tăiem salariile, reducem salariații, chiar dacă sunt necesari; tăiem tot. Cui nu-i place, să plece! Și oamenii au plecat. Ce-au lăsat în urmă plecații?

Să coborâm din nou de la stat la oameni, la destine umane. Mai exact-la drame umane. Nu una, nu câteva, nu atâtea câte se petrec, inevitabil, pretutindeni și dintotdeauna. Sunt atât de multe, încât au devenit fenomen social grav. Mame din străinatate sunt chemate urgent să-și îngroape copilul care a luat-o razna și a sfârșit la morgă. Părinți de departe află, îngroziți, ce se petrece acasă cu odraslele lor, scăpate de sub orice control, pe care... cine să-l exercite: bunicii de 70-80 de ani? Vecinii? Rudele îndepărtate, înglodate și ele în propriile necazuri? Autoritatea tutelară nu mai prididește să rezolve cazurile de copii semi-abandonați sau părăsiți de-a binelea.

Părinții pleacă afară să câștige pâinea copiilor de-acasă, dar iată, copiii n-au mai avut răbdare s-o aștepte și și-au luat viața.

„Mi-e dor de mama”, se aude din ce în ce mai des și mai sfâșietor prin casele părăsite de părinți. Cifrele oficiale spun că peste 80.000 de copii cresc singuri, văzându-se cu părinții, dacă se văd, de cel mult 2-3 ori pe an. Dacă sunt mai mulți, se cresc singuri, cel mai mare pe cel mai mic, iar cei mai răsarîți își îngrijesc și bunicii! Asta... oficial, dar cifra este mult, mult mai mare, și în loc să scadă, se tot umflă... Optzeci de mii!

Cuvântul „dor” nu există în nicio altă limbă, din câte se vorbesc pe pământ. Este invenția noastră, „patent românesc”, cum s-ar zice. Poate că geniul popular, același care a născut și șlefuit până la perfecțiune nestemata intitulată „Miorița”, l-a inventat special pentru vremurile de bejenie, când mamele și tații vor lua drumul străinătății pentru a-și putea hrăni copiii, iar aceștia, prea mici ca să înțeleagă determinările gestului, se topesc acasă de dorul lor. Uneori, odraslele topite de dor se topesc la propriu. Nici bunicii, nici vecinii omenoși, nici autoritățile nu pot opri tragedia. Televizorul ne-a obișnuit cu imaginea primarului comunal care declară, resemnat: „Cunoaștem cazul, dar... nu putem interveni. N-avem cu ce”. Înțelegeți? Copii care-și iau zilele, își iau lumea-n cap, cad pradă disperării, drogurilor, singurătății, devin „copii-problemă” pentru învățători și profesori, dacă nu se sting. Pâinea agonisită cu trudă afară și trimisă prin mandat poștal sau transfer bancar rămâne fără destinatar.

„Dor” acasă-de mamă și de tată. „Dor” și acolo, printre străini-de copii, de părinți, de bunici, de acasă, poate (cine știe?) chiar și de țară; o fi ea săracă, mamă vitregă pentru cei mulți și prea generoasă cu jefuitorii, dar... e a lor, alta nu au. Cea de acolo nu le poate fi mamă, nici măcar vitregă.

„Dor”, cuvânt românesc, devenit sentiment românesc, trăit de milioane de români. Dramă românească. Năvălitorii, colonizatorii... iată, sunt și ei oameni, au sentimente, slăbiciuni omenești, oricât de ciudată i s-ar părea afirmația doamnei Le Pen și flegmaticului dar înverșunatului Nigel Farage, care cuceresc inimile și voturile compatrioților chemându-i la apărare împotriva conchistadorilor dâmbovițeni.

L-a citit cineva pe Lucian Blaga? Întrebă pe neașteptate ghidul, schimbând-aparent-cursul discuției.

Masterandul în literatură ridică mâna fără ezitare și, surprinzător, alte două mâini se ridicară a confirmare.

— Perfect! exclamă ghidul. Grigore Moisil susținea că teoria mulțimilor începe de la doi în sus. Noi suntem patru, deci... o mulțime! Ei bine, satul românesc a încetat să mai fie ceea ce spunea Blaga despre el: locul unde s-a născut veșnicia, creuzetul fin și depozitarul valorilor fundamentale de mentalitate, moralitate, credință și spiritualitate, nucleul de rezistență cu care am răzbit prin istorie. Când n-a mai fost ceea ce spunea sau subînțelegea Blaga? Din clipa în care săteanul a devenit navetist între două curse.

„Izmene pe călător”, scuzați expresia neelegantă, dar plastică și profund adevărată.

Să nu mă bănuieți de „pășunism”, de „semănătorism” naiv-colegul dumneavoastră masterand în literatură vă poate explicita termenii -, de încremenire într-un trecut ireversibil. Satul „Rodicăi” lui Alecsandri, al idilelor din universul rural coșbucian s-a dus demult, nu putea să reziste. Știm că sunt alte vremuri, cu alte cerințe, cu alte ritmuri de viață... dar viața, viața însăși, viața oamenilor... cât poate fi schimbată ca să nu se piardă omenia din oameni?

Satul-comunitate de navetiști, realitate cu consecințe grave. Dar ce se întâmplă când nu un sat, ci un stat, un popor devin comunitate de navetiști? Când milioane de oameni se simt ruși între ce-au lăsat acasă, acel loc vizitat la răstimpuri, și locul de muncă mai bun sau mai rău - rândurile de

căpșune, barul unde spală vase, hotelul sau locuința unde fac curat și chiar spitalul sau clinica unde și-a găsit un post bine platit?

Știu! Globalizare, mobilitatea forței de muncă, libera circulație a persoanelor (dă Doamne să se rezolve și pentru noi, românii, ca pentru ceilalți!), constrângeri bugetare, rațiuni superioare, conjuncturi nefavorabile, criză, tendințe mondiale etc., etc. ... Politica are întotdeauna scuze și argumente pentru a-și justifica fie greșelile, fie nepriceperea, ba chiar ticăloșia. Sociologii au creat concepte, definiții și încadrări pentru fenomene sociale devastatoare. Dar oamenii? Cu ei cum rămâne? Ce se întâmplă cu destinele omenești care n-au cum să împace dorul cu globalizarea, cu modernizarea și toate celelalte? Ce se petrece cu ei, în ei-omenește vorbind, că suntem oameni și despre oameni e vorba?!? Și cât costă, în plan uman, câștigul mai mare în lei sau euro, plătit în sentimente omenești? Supraviețuirea refuzată acasă și realizată printre străini este o „afacere rentabilă” în termenii economiei de piață? Cât de rentabilă? Pentru cine și cu ce costuri? Și mai departe, nu cumva societatea românească a început să plătească deja tribut acceptării „virusului părăsirii”?

Acum câteva zile a fost găsit noaptea, într-un cimitir, lângă o cruce de mormânt, un prunc părăsit de mamă. Mai auzisem despre copii lăsați în praguri de case ori de biserici, prin locuri alese anume încât să poată fi găsiți repede. Am auzit și despre prunci aruncați în tomberoane, pentru a căror supraviețuire medicii pediatri au luptat și învins moartea, dar știrea aceasta recentă, cu cimitirul, a fost însoțită de o cifră cutremurătoare: anual, în România, peste 1.500 de nou-născuți sunt părăsiți de mame fie direct din maternități, fie pe unde apucă mama grăbită să dispară. Vă dați seama? 1.500 de vieți reprezintă populația unei așezări omenești în toată regula, deci-anual-„fenomenul părăsirii” rade de pe harta țării o așezare omenească sau un cartier dintr-un orașel!

N- au nicio legătură cele două modalități de a părăsi? Nu cred. Refuz să cred. Cifra alarmantă este doar rodul sărăciei extreme? Al ignoranței? Al neinformării despre consecințele gestului-inclusiv cele juridice? Nu cred nici asta. Satul, înainte de a deveni gazdă de navetiști, n-a fost prea bogat, a avut întotdeauna săracii lui, uneori chiar mulți, iar țăranii n-au fost nici ele științific consiliate, dar părăsirea pruncului ca fenomen social n-a existat. Nici măcar pe la 1907, anul răzmeriței, când țăranii au cerut pământ să potolească foamea copiilor și au primit gloanțe, calmantul drastic, dar sigur, al oricărei revolte. Nici măcar atunci. Cum se face că el a apărut și a

cucerit țara taman când țara tinde să devină una de navetiști, fie ei și internaționali?

Și vă mai întreb, nu patetic, dar grav: cât să fi coborât omul pe scara regnului animal dacă și-a pierdut până și instinctul matern, nelipsit nici la fiarele pădurilor? Nu s-a pomenit leoaică părăsindu-și puii în fața primejdiei; îi apucă de ceafă cu dinții și-i ascunde în cel mai apropiat refugiu, sau se luptă să-i apere. Și dacă aceasta e legea biologică a ființelor vii, întreb din nou: cum își poate trăi restul vieții o mamă după ce și-a abandonat pruncul noaptea, într-un cimitir? Și, mai departe: ce trebuie să simtă conducătorii unei țări în care asemenea tip de mamă trăiește multiplicat în 1.500 de exemplare, făcându-i pe sociologi să afirme că un asemenea „tiraj” reprezintă nu o suită de întâmplări, ci un fenomen social? La modul cinic, s-ar putea spune că democrația modernă a stabilit cicluri la putere de numai 4-5 ani pentru a nu încărca conștiința guvernanților cu atât de multe și de grele păcate încât, la pensie, amintirea lor să nu-i chinuie.

Întrebări retorice? Poate... Dar nici retorica nu s-a inventat degeaba. Ea oferă, totuși, șansa unui răspuns. Noi îl așteptăm.

— Și credeți că el va veni? Întrebă profesoara de istorie.

— Sperăm. Așteptăm. Dar nu vorbe. A trecut vremea purtătorilor de palavre, megafoane ale făptuitorilor de ticăloșii. De ei ne-am săturat.

— Reiau întrebarea: credeți că va fi altfel? insistă profesoara.

— Iar eu reiau răspunsul: sperăm. Așteptăm. Semne există, dar... pronosticurile nu sunt specialitatea noastră. Când promisiunile aspiranților la putere devin fapte, dacă devin, ele se transformă în... expodate și intră în muzeu, cu „bilă albă” sau cu „bilă neagră”, după caz. Asta facem noi.

— Ne vorbiți despre așteptări, speranțe... De ce acum?

— Pentru că a trecut și ceasul al 12-lea, stimată colegă! Pentru că o amânare a schimbării ar fi catastrofală. Pentru că rezerva de răbdare, de înțelegere s-a terminat. Greu ne-a fost din primele clipe de după strigătul „Victorie!”, dar am strâns din dinți, am strâns și cureaua, am suportat, cine n-a mai putut a plecat, dar noi, ceilalți, vreo douăzeci de milioane, am pus totul pe seama greutăților începutului. Ne-am păcălit. De fapt, ne-a păcălit cursul primilor 15 ani, când vectorul apropierei de liman urca spre „bine”; cu opinteli, cu oscilații, cu piedici, dar urca. Dintr-o dată s-a oprit, apoi a început să coboare. Criză? Poate; dar de ce nu pentru toți? De ce săracii să devină mai săraci, sub limita suportabilității, iar bogații-îmbogățiți din ce?-

să-și ridice palate prin care se rătăcesc de-atâtea camere și etaje? Iar sus, sus de tot, la vârful și în jurul vârfului se adună scandaluri, se dezvăluie fraude, ies la iveală încuscriri cu lumea interlopă contra cost, se „dă drumul” la furt, furt de orice, începând cu voturile și terminând cu libertatea adversarilor politici. Cum să mai crezi în lupta împotriva corupției când ea se desfășoară (de fapt se mimează) sub comanda corupției personificate?

— Ați mai făcut afirmația aceasta gravă și în alte standuri; v-am crezut, convingi de argumente și de exponatele muzeului. Acum, aici, unde tematica standului se leagă atât de strâns cu relația România-Europa, iar emigrația, se știe, este una dintre cele mai sensibile probleme europene, vă întreb: partenerii continentali și transatlantici nu v-au sărit în ajutor, dacă singuri n-ați putut rezolva problema „vârfului”? Pragmatic vorbind, ar fi fost și în interesul lor.

— Stimată doamnă și colegă, mărturisesc: n-aveam de gând să rostesc cuvinte ce pot să nu sune bine în urechile europene. Nu din teamă, ci din politețe. Știu de unde veniți și-gazdă fiind-gândeam că nu se cade, mai ales când urechile aparțin unor persoane de bună credință, cum sunteți dumneavoastră. Dar dacă m-ați întrebat, intră în fișa postului să vă răspund: nu, nimeni de-acolo nu ne-a sărit în ajutor. De fapt, a sărit, dar în ajutorul cui nu trebuia. O spun cu durere: sprijinul extern a fost decisiv în anularea celui mai categoric vot negativ din sfertul de veac al României post-decembriste. El a ținut în scaun un ins devenit „de facto” ilegal. O să mă întrebați „de ce”?

— Chiar vă întreb! exclamă profesoara, sub privirile colegilor de grup, captivați de dialogul ghid-vizitator.

— Încerc să vă explic. Urmăriți-mă, vă rog!

Imaginați-vă o barcă mare, cu 22 de vâslași, dintre care unul, reprezentând nedemn țara care l-a trimis acolo, vâslește în dorul lelii, ba chiar în contrasens. Nu-i pasă nici de viteza barcii, nici de cei ce-și puseseră speranțele în el; îl interesează doar propriile afaceri, cele mai multe nu cu iz, ci cu damf penal. Ce ar trebui să facă echipajul ambarcațiunii în fața unei asemenea situații? Să spună că nu o văd? Păi... cum să nu o vadă, în această lume în care se știe totul despre toți și despre toate? Și de ce să spună? Din ce interese? Logic, insul ar trebui chemat la ordine: o „mână moartă”, ba chiar activă pe contrasens, afectează cauza comună. Dar nu se întâmplă așa: insul este tolerat. De ce? Pentru că acolo, în barcă, el este un

umil și obedient executant de ordine, nu un partener. Știți, un partener adevărat uneori poate fi sâcâitor. Mai și întreabă „de ce așa?”, mai și obiectează, mai și propune, mai și pledează, nu acceptă fără crâcnire cele mai mici procente din fondurile comunitare de coeziune, deși starea țării lui îndreptățește cote cel puțin egale cu ale vecinilor. Și cum să nu fie acceptată obediința când procentele rămase „libere” se redistribuie celorlalți? Partener-partener, dar brânza comunitară e pe euro! Nu e păcat să dai jos din barcă un asemenea vâslaș, dacă el face chiar mai mult decât i se cere, taie mai abitir decât alții, strânge cureaua mai tare decât ceilalți parteneri, că nu e cureaua de pe burta lui, ci a conaționalilor învățați cu austeritatea?

Un imaginar avocat al Europei ar putea răspunde: „rămânerea insului în barcă nu e treaba europenilor, ci a voastră, a românilor. Voi l-ați ales, voi ni l-ați trimis, voi să-l dați jos, și din scaun și de la vâsle. Noi, chiar dacă am vrea, n-avem cum”. Numai că un asemenea răspuns naște întrebarea: dacă așa gândesc europenii, de ce s-au opus hotărârii noastre de a trânti impostorul? De ce au crezut mai mult minciunile lui decât cele 7.400.000 de voințe românești care scăpau țara de el?

În politică-știm-primează nu principiile, ci interesele, dar... stimați domni europeni, tocmai de aceea... să vă învățăm noi, cei de-abia veniți în „politica mare”, că adevăratul interes al Europei este să aibă aici, în pragul Balcanilor și al Orientului frământat de conflicte, o Românie stabilă, curată, puternică, profund și ireversibil atașată valorilor europene? Și că o țară condusă de un penal, cu o familie de penali, nu poate fi așa cum o dorește Europa?

Asta nu pricepem noi. Asta așteptăm să înțeleagă toți.

— Păi... să vă punem o vorbă bună prin țările noastre, glumi profesoara de istorie pentru a destinde atmosfera.

— Mii de mulțumiri! răspunse ghidul. Dumneavoastră o spuneți în glumă, dar noi am luat-o în serios! Dovada? Chiar existența muzeului. Contăm pe opinia publică din străinătate; știm că în democrațiile consolidate ea chiar are un cuvânt de spus. Este motivul-interesat, recunosc-pentru care dorim să ne cunoașteți.

Cunoașterea. Iată, am deschis un nou capitol al consecințelor emigrației, tema standului în care ne aflăm.

Vedeți dumneavoastră... Nici nu prea știu cum să încep, pentru că zona în care intrăm este chiar mai delicată decât cea de până acum. O gazdă

bună, cum doresc din tot sufletul să fiu, nu-și inoportunează oaspeții cu opinii ce pot stârni resentimente. Dar îndrăznesc, rugându-vă să dați crezare bunei-credințe, intenției sincere de a vă mărturisi prietenește ce avem pe suflet.

În Europa trăiesc și muncesc acum o mulțime de români. Interesându-ne, atât cât am putut, despre viața și munca lor, am aflat mai multe despre țările de adopție. Nici până acum n-am fost prizonierii naivi ai pliantelor publicitare frumos colorate, dar intrând ceva mai adânc în realitățile cu care românii noștri se confruntă-nu neapărat în sens conflictual-am văzut și lucruri nu tocmai conforme cu vitrina sclipicioasă. Ele nu schimbă, desigur, nici opțiunea, nici drumul spre vest, dar ne fac... cum să spun... ceva mai înțelepți, mai puțin categorici în a ne autoincrimina pentru păcate pe care le credeam numai ale noastre.

— Nu prea înțeleg unde bateți, interveni francezul, tranșant ca întotdeauna.

— Mai explicit? Mai direct? De acord! răspunse ghidul, zâmbind. Dar... nu uitați: dumneavoastră ați cerut-o!

Concret: la începuturi ne-a speriat... sperietura gazetarilor occidentali, liberi acum să cutureiere România, să intre și în zonele care, altădată, erau interzise chiar și presei comuniste românești. Au descoperit-și noi odată cu ei-crâmpie de realitate revoltătoare. Nu le ascundem, nu le „fardăm”, trudim la eradicarea lor și, pe alocuri, chiar reușim, cu toată sărăcia noastră, dar... mergând pe urmele românilor noștri din țările dumneavoastră, am trăit surprize asemănătoare cu ale ziariștilor dumneavoastră în fața realităților noastre! Ciudat, nu-i așa?

Ni s-au părut întâmplări, dar când întâmplările se repetă, te pun pe gânduri. În Anglia, leagănul democrației europene, nu unul, ci zeci de grupuri de români au fost angajate pentru munci agricole, promițându-li-se condiții decente și salarii modeste, dar acceptate, însă de primit au primit sechestrare, confiscarea actelor, dormit pe jos, pe saltele de paie, într-o promiscuitate de lagăr sclavagist, foame și mai nimic din banii promiși. Cum: în Regatul Unit al Marii Britanii, în deceniul 2 al secolului XXI, niște muncitori angajați pe contract, sechestrați de patron, să fie nevoiți să-l facă scăpat pe unul dintre ei pentru ca acesta să cheme poliția și să-i salveze pe toți? Nu contează că oamenii aceia erau români. Erau în primul rând oameni

liberi, închiși și exploatați ca în secolul XIX, pe plantațiile de bumbac din sudul sclavagist al Americii.

Nu mă întind cu exemplele; sunt multe. Nu intru nici în zona pestilențială a traficului de carne vie, în care ticăloșii României și-au dat mâna frățeste cu ticăloșii Occidentului, deși, ajuns aici, v-aș propune o temă de meditație care pe mine mă frământă cumplit: cum se face că nemernicii de pretutindeni se simt, se adună, se înțeleg, cooperează perfect, infinit mai repede și mai bine decât oamenii de ispravă? De ce noi, ăștia, imensa majoritate, uriașa „mafie a binelui” nu reușim să fim atât de eficienți, uniți, determinați în acțiunea noastră comună? Un vers eminescian spunea superb, cu trimitere spre proletari: „Să nu uitați că-n voi e și număr și putere...”. Aplicați, rogu-vă, îndemnul poetului oamenilor de bine, mulți, infinit mai mulți decât nemernicii și având toate pârghiile puterii în mână... dar asta e altă poveste, scuzați-mi digresiunea.

Pornisem de la lumea interlopă. Ea nu face obiectul preocupărilor noastre, dar... tot privind mai scormonitor viața conaționalilor noștri în țările Europei, am descoperit și subsolul urât de care nici Occidentul nu este scutit. Știam că el există, vă admiram lupta cu el, dar nu ne imaginam că tentaculele răului au penetrat atât de adânc zona pe care noi o credeam corectă.

— Cuprinzând... ce? întrebă francezul.

— Piața muncii, de exemplu, sau lumea afacerilor...

— Nu știati că și munca este o afacere?

— Ba da, dar nu știam ce procent de incorectitudine se strecoară în perimetrul presupus curat, ferit de năravurile subsolului. La standul consacrat corupției vă prezentam ticăloșii strigătoare la cer, făptuite de corupții noștri, dar aici, în contextul relațiilor noastre cu Europa democratică, civilizată, guvernată de legi clare și de justiție eficientă, întreb: există corupți fără corupători? Este de vină doar coruptul? Corupătorul e curat ca lacrima? Cel care vine de-afară, îți flutură sub nas teancul de bani murdari-mulț mai puțini decât face în realitate obiectul „tranzacției” mafiote-și-ți ia mințile odată cu produsul... el n-are nicio vină? Și, mai departe: când românii păgubiți își dau seama, într-un târziu, de ticăloșia mecanismului, nu există pericolul ca ei să confunde „corupătorii punctuali” cu însăși lumea din care aceștia sosesc și pe care, vrând-nevrând, o reprezintă?

Avem multe dureri de alinat, multe nereguli de îndreptat și de fiecare dată privim spre Europa. Nu neapărat pentru ajutor, ci doar pentru „model”; ce rost are să inventezi roata, când ea există? Dar ce vedem uneori nici nu ne place, nici nu ne-ajută. Aici, acasă-de exemplu-luptăm împotriva „dublului standard”, „pentru unii mumă, pentru alții ciumă”, cum zice românul. Numai că Occidentul însuși ne aplică nouă, românilor, alte unități de măsură decât cele valabile pentru alții. De ce? Sau... ne chinuim să desființăm traseismul politic, „săritul în barca puterii”, racolarea și cumpărarea de voturi, asocierea politică pe interese de gașcă, nu pe doctrine și platforme-program. Dar de la Bruxelles aflăm că un întreg partid, singurul cu adevărat istoric din România, Partidul Liberal, a fost cumpărat peste noapte, pentru ca o formațiune politică europeană aflată în prag de alegeri europarlamentare să „defileze” și cu liberalii români, „răspopiți” și deveniți populari europeni. Păi... dacă-i așa, cum rămâne cu principiile? Cu valorile? Cu bazele democrației moderne și cu toate instituțiile ei, spre care privim cu speranță și-am dori nespul!-cu încredere?

Noi ne speriam la gândul că formele cu fond, cu conținut, ale lumii libere își pierd sau își alterează conținutul când ajung pe meleagurile noastre, unde clasa politică autohtonă păstrează eticheta, dar golește conținutul, îl schimbă, așa cum constata încă de la începutul secolului trecut vizionarul Titu Maiorescu, autorul celebrei teze a formelor fără fond. Dar acum constatăm-cu dezamăgire, trebuie să recunosc-că „formele” acestea, valorile acestea au conținutul amenințat chiar la ele acasă, pe unde nu curge Dâmbovița, ci Sena, Tamisa, Rinul, Tibrul și alte ape-speram noi și sperăm încă!-mai limpezi, mai curate. Mă înțelegeți? Scuzați mărturisirea poate prea sinceră, poate nepotrivită cu ipostaza de gazdă bună, așa cum m-am străduit să vă fiu...

O tăcere prelungită se așternu în stand; nu stânjenită, ci mai degrabă gânditoare, reculeasă, ca în fața unei spovedanii, impresionantă prin gravitatea și sinceritatea ei.

Surprinzător, francezul fu acela care rupse tăcerea:

— Vă înțelegem, domnule. Eu, cel puțin, vă înțeleg perfect.

Câteva murmure de susținere se făcură auzite și de la alți membri ai grupului.

— Ar fi bine-reluă francezul-dacă și la vârf conducătorii noștri s-ar întâlni și ar discuta la fel de sincer, de deschis, „cu sufletul pe masă”-cum se

spune. Poate că atunci multe lucruri s-ar rezolva, multe greșeli sau neînțelegeri de-o parte și de alta ar fi evitate. Oricum, e bine că o facem noi. Vom fi, dacă nu ambasadorii, măcar mesagerii dumneavoastră acasă.

— Vă mulțumesc din suflet, stimate domn. Vă mulțumesc tuturor.

Acum, spre sfârșitul călătoriei noastre prin standuri, când ne-a mai rămas de vizitat doar „galeria figurilor de smoală” de la subsol, dați-mi voie să vă spun cât de mult ne bucură prezența dumneavoastră aici, răbdarea și-dacă nu mă înșel-chiar interesul de a ne cunoaște, cu bune și cu rele...

— O clipă, domnule!-îl întrerupse o voce din grup, una care nu se mai făcuse auzită până în acea clipă.

Un bărbat între două vârste, pistruiat, rotofei și cu multe dioptrii la ochelari, își expuse motivul intervenției.

— Sunt american, explică el, expert în publicitate și marketing. Dincolo de aprecierea generală pentru ceea ce face muzeul, una pozitivă (în amănunte nu intru, pentru că noi nu consiliem decât dacă suntem angajați să o facem)...

— Știu asta, domnule, și vă felicit atât pentru sinceritate, cât și pentru pragmatism!-punctă ghidul, zâmbind.

Deloc deranjat, ba chiar amuzat de remarcă, americanul își continuă gândul:

— ... deci dincolo de calificativul global, într-un tot pozitiv, v-am întrerupt exact când ați pronunțat pentru a nu știu câta oară cuvântul **rele**; „cu bune și cu rele”... Primiți, vă rog, un sfat pe care vi-l dau gratis și bine intenționat: mai lăsați-le încolo de rele, domnul meu! Știu ce spun, sunt tare în meseria mea: delictul de sinceritate excesivă pe care-l comiteți este o greșeală gravă și se plătește scump! Ascultați-mi sfatul!

— Vă mulțumesc, stimate domn. Din toată inima vă mulțumesc. Și vă asigur, poate surprinzător pentru dumneavoastră, că „delictul de sinceritate” pe care ni-l reproșați cu cea mai prietenească intenție ne... bucură și ne onorează ! Este, poate, cel mai măgulitor compliment pe care ni-l putea face un vizitator, mai ales unul avizat, ca dumneavoastră, dispus, iată, să ne consilieze competent și... gratis! Vă mulțumim. Promit că ne vom strădui din răspuțeri să... nu ne schimbăm. Nici firea, nici strategia.

Spontan, un ropot de aplauze îi acoperi ultimele cuvinte, americanul bătând din palme mai abitir decât toți ceilalți. În această atmosferă de bună

dispoziție generală, ghidul își încheie speech-ul:

— Un gânditor european punea la îndoială capacitatea, sau măcar disponibilitatea călătorilor de a vedea locurile vizitate chiar așa cum sunt ele în realitate. „În orice punct al globului pământesc te-ai duce, spunea înțeleptul, acolo nu găsești decât ceea ce duci cu tine”. Frumos spus, și adânc. Încercați, totuși, să-l contraziceți pe înțelept, chiar dacă nu de tot. Priviți realitatea reală, nu aceea din bagajul cunoștințelor și informațiilor anterioare. Priviți dincolo de barajul prejudecăților din bagaj, dacă ele există. Contăm pe dumneavoastră!

Cuvintele sunau ca un apel, ca o rugămintă, iar murmurul de aprobare generală-ca semnătura colectivă pe un pact nescris, dar sincer și durabil.

Când vreo câțiva membri ai grupului se apropiaseră de expozate pentru a le privi mai atent, profesoara de istorie aruncă o întrebare neașteptată. Ca și cum ar fi atins o temă de maxim interes, întregul grup se adună în jurul ei, ascultându-i cuvintele și mai ales așteptând răspunsul ghidului.

— Se pare-spuse ea-că dumneavoastră, românii, nu sunteți prea fericiți pentru că soarta v-a plasat în acest colț de Europă... De ce trăiți cu senzația asta? Țara are tot ce-i trebuie unui spațiu geografic pentru a fi considerat aproape ideal: mult pământ roditor, munți bogați, zone deluroase numai bune pentru pomicultură, viticultură și zootehnie, ape curgătoare, Dunărea, ieșire la mare, litoral întins, amenajabil, Delta-un adevărat paradis turistic și economic... De ce, atunci, atâtea probleme?

Ghidul răspunse, zâmbind cu un strop de amărăciune.

— Păi... poate tocmai de-asta, stimată doamnă. Prea avem de toate pentru a nu stârni, prin vremi, invidii cu duiumul. Unii dintre vecinii mai apropiați sau mai îndepărtați au fost prea puternici ca să nu-și închipuie că forța le dă dreptul să râvnească la ce ne-a hărăzit Dumnezeu. Vedeți... termenul geopolitică este unul compus: geo=geografic, generos cu noi așa cum cu puține țări a fost, dar și politică, element care complică lucrurile și ne-a făcut viața grea. Am stârnit multe invidii și pofte tocmai pentru că alții aveau ce invidia și ce pofti de la noi.

Dacă-mi mai acordați un sfert de oră, așa cum ați mai făcut-o în alt stand, mi-aș permite să vă mai ofer o proiecție cu cel de-al doilea dialog ales de mine din cartea despre care v-am mai vorbit; el se referă exact la tema abordată de dumneavoastră: România și restul Europei, dialog purtat de înaltul demnitar al țării cu cineva-se va vedea imediat cu cine-pe vremea

când scăpasem de Ceaușescu, dar nu eram nici în NATO, nici în Uniunea Europeană, iar soarta noastră în jocul politic mondial era îngrijorător de nehotărâtă.

V-am mai proiectat un asemenea dialog scenarizat, transformat în înregistrare filmată, cel referitor la „impozitul pentru genialitate”, dacă vă mai amintiți.

Un murmur de aprobare prefigură răspunsul grupului.

— Vă spuneam atunci că din acele „audiențe de ciudați” la înaltul demnitar român am ales-o și pe aceasta, care se referă exact la întrebarea doamnei profesoare. Dacă aveți răbdare, v-aș invita să vedem filmulețul. Nu uitați că atunci, la granița de sud a României, războiul din spațiul ex-iugoslav era în toi, că Balcanii redeveniseră „butoiul cu pulbere al Europei”, că iredentismul maghiar ridicase tonul, că marele vecin de la răsărit nu-și limpezise încă propria situație, deci și poziția Kremlinului față de foștii sateliți era încă incertă. Atunci, întrebarea era: ai cui vom fi? Va fi oare geopolitica mai îngăduitoare cu românii? Doream din tot sufletul, dar încă nu ne venea a crede că vom reuși, în sfârșit, să fim ai noștri, numai ai noștri.

Ceea ce veți vedea este, desigur, o fantezie, o trăснаie, dacă vreți, dar ea exprimă gândurile, uneori aberante, care treceau prin capetele înfierbântate a tot felul de „emanați ai revoluției”. Revoluția ne adusese libertatea, dar parcă luase mințile unor inși care... dar mai bine să vedem filmulețul. El vă va spune tot, mai interesant și mai convingător decât vorbele mele. De acord?

În loc de răspuns, vizitatorii se și instalară pe canapelele comode din fața plamei impozante. Cu un gest, ghidul declanșă vizionarea, introducându-și oaspeții într-un decor inedit, surprinzător, care inundă ecranul.

LABORATORUL DE GEOPOLITICĂ

— Azi, excelență, vă propun o vizită, i-am spus demnitarului, la prima oră a dimineții. Unul dintre solicitanți dorește să vi se adreseze nu în ambianța cabinetului dumneavoastră, unde i-ar lipsi machetele, mulajele, hărțile și tot materialul ajutător, ci în laboratorul său. Cred că merită osteneala. Dacă nu aveți nimic împotrivă, să mergem...

Peste câteva minute, pășeam împreună pragul Laboratorului de geopolitică al «Înaltei Academii pentru Spațiu și Timp», instituție privată, apolitică, având profil de cercetare și învățământ. Rectorul, vizibil marcat de onoarea ce i se făcea, ne însoțea, pregătit pentru explicații.

— Vă aflați în salonul consacrat României, începu el prezentarea pe un ton ce se dorea cât mai solemn. Iată un prim lot de machete... și bagheta ciceronului nostru se îndreaptă spre câteva lădițe în care, din pământ, nisip și culoare se reproducea-la scară și în relief-teritoriul țării, dar în variante șocant de neasemănătoare cu imaginea atât de familiară oricărui elev de clasa a IV-a primară. S-ar fi convenit, poate, un expozeu introductiv asupra preocupărilor, obiectivelor și specificului activității noastre, sublinie cu oarecare grăbire domnul rector, îndemnat, probabil, de reacția citită pe fețele noastre, dar-continuă el-am preferat să vorbească faptele, să se degaje din chiar truda noastră de zi cu zi aprecierea pe care, nu mă îndoiesc, o veți da la sfârșit acestui mic, dar inimos și ingenios colectiv de cercetători. Pentru că, în fond, ce urmărim noi? Ce este, de fapt, geo-politica în viziunea specialiștilor noștri?

Nimic altceva decât o modalitate de a rezolva prin mijloace științifice-veți fi de acord cu mine că geografia este o știință, ca și politica-problemele delicate, spinoase și complexe create de politică de-a lungul timpului. Ei bine, iată primul proiect; și rectorul se opri în fața uneia dintre machete, înconjurând cu un gest al baghetei conturul țării, în interiorul căruia dispunerea formelor de relief-mai exact binecunoscutul arc carpatic-se înfățișa privirilor ca într-un tablou suprarealist. Nu trebuie să vă mire poziția munților în teritoriu, domnilor. Aceasta este însăși tema de cercetare și, dacă-mi permiteți, originalitatea proiectului. De la ce premise am pornit?

Prima: lanțul de munți reprezintă, întotdeauna, cea mai sigură și ușor de apărat frontieră. România dispune, har Domnului, de asemenea lanțuri muntoase, dar ele sunt plasate, din nenorocire, în interior. A doua-și cea mai importantă: trăim într-o epocă atât de agitată, atât de instabilă politic, încât-mai ales în această parte a lumii-putem fi confrunțați oricând cu orice surpriză. Concluzia se impune de la sine: munții trebuie să devină frontiere. Iată și soluțiile concrete propuse de autorii studiului: Carpații Meridionali, ca fiind cei mai înalți, vor fi întinși de-a lungul celei mai expuse frontiere, cea din vest, zonă în care, știți bine, Tratatul de la Versailles a lăsat atâtea nostalgii și nu numai... Carpații Orientali se vor înșira pe frontiera estică a

țării: varianta optimistă-de-a lungul Nistrului; varianta... nu i-aș zice pesimistă, ci realistă-de-a lungul Prutului.

Prima variantă va necesita, probabil, întăriri suplimentare, antrenate din alte bazine muntoase ale țării, poate Măcinul; a doua se mulțumește cu oferta munților Moldovei, probabil suficientă ca aliniament de apărare. Carpații Apuseni, după cum vedeți-și rectorul își însoți cuvintele cu un gest de urmărire pe machetă-vor dubla Dunărea, constituind un lanț aproape continuu. Căutăm încă soluții pentru rezolvarea unor probleme de ultimă oră... De pildă, tronsonul iugoslav al frontierei sudice se cuvine, probabil, susținut mai puternic decât în viziunea noastră inițială. Din nenorocire, să recunoaștem, ne confruntăm și noi, ca și dumneavoastră, oamenii politici, cu nisipurile mișcătoare ale politicii regionale și mondiale, oftă rectorul. Când începi studiul, situația se prezintă într-un fel; când îl termini, constăți că s-a schimbat chiar tema de proiect.

Aici, în sud, mergem, de asemeni, pe două variante, explică rectorul, plimbându-și bețișorul de la extremitatea estică la cea vestică a frontierei. Prima: Dunărea-frontieră propriu-zisă, iar munții-zid de apărare, pornind chiar din malul apei. A doua: lanțul de munți devenit frontieră, iar Dunărea, deviată, curge către mare exclusiv pe pământ românesc. Știu, mă veți întreba despre reacția vecinilor bulgari și sârbi... Vă răspund: în cazul Iugoslaviei, cred că se poate merge pe principiul faptului împlinit; o deviem-și gata!, precedentul este binecunoscut de ei, așa că... ne vor înțelege până la urmă. Cu bulgarii, afacerea e negociabilă. În fond, avem la ei un „avans” de două județe, nedecontat încă: Durostorul și Caliacra. Să rămână ale lor, în schimbul Dunării. Eventual mai putem da ceva bani... poate plătim în natură cu produsele rezultate din irigații... sau cum ne vom înțelege.

— Bine, dar munții... cum îi mutați?

Omul de știință zâmbi superior, apoi răspunse:

— Treaba asta, excelență, nu mai este de de mult o problemă! Vechii creștini obișnuiau să spună: credința mută munții din loc, iar mahomedanii... ce ziceau mahomedanii? Vă amintiți? „Dacă nu vine muntele la Mahomed...”, ca să nu mai zic de înțelepciunea populară: „se întâlnește munte cu munte, dar om cu om...”. Deci munții se mișcă, puteți fi siguri, și nu de azi, de ieri... Reflectarea în filosofie și în folclor a unor fenomene presupune cu necesitate existența acelor fenomene, doar ne aflăm

pe terenul științei. Totul este să le descifrăm și să le „punem la treabă” în folosul nostru. Desigur, nu acesta este singurul nostru argument. Americanii, ați văzut, și-au sculptat munții, i-au fasonat după chipul a trei președinți-adevărată sculptură geologică, nu? Așadar, demonstrația e făcută. Din punct de vedere științifico-tehnic, proiectul nostru e perfect realizabil.

Avem variante. Prima: mutare, pur și simplu, prin translare, așa cum se mută blocurile de 10-14 etaje. A doua: tăiere (eventual măcinare), transportare și transplantare a rocii, în structuri conform dispunerii inițiale, pe noul amplasament, ca să nu amintesc decât două dintre soluțiile preconizate. Să nu vă sperie costurile! Ele sunt minime raportate la imensele avantaje ulterioare în planul securității naționale și chiar al economiei. Vă dați seama că proiectul nostru reprezintă nici mai mult nici mai puțin decât o cercetare exhaustivă a subsolului? Cine a mai „luat la mână” măruntaiele tuturor munților țării? Cine a mai inventariat, prin cercetare directă, întreg tezaurul de minereuri ascunse, cu siguranță, în străfundurile steiurilor de pe întreg teritoriul? În plus, la orizont se profilează o prioritate mondială: experiența, odată validată, ne consacră drept primii experți din lume în operațiuni geo-geologico-politice de anvergură! Vom primi comenzi de pe toate continentele. În această lume nebună, în care totul pâraie și se dezagregă, iar aranjamentele, convențiile și tratatele devin simple petice de hârtie, țările vor alergera cu limba scoasă după modalități proprii de securitate și apărare. O țară specializată în amenajări macro-teritoriale, nu simple operațiuni telurico-cosmetice (irigații, canale, desecări și alte fleacuri) va realiza câștiguri fabuloase!

Dar vă prezint al doilea proiect, grați rectorul, invitându-ne lângă o altă lădiță, de fapt două: una prezentându-se ca un cărucior cu 12 roți, cealaltă sub forma unei platforme amplasate pe un soi de pernă cu aer. În fundamentarea acestui proiect, spuse el, am pornit-dacă vreți-de la o glumă. Da, de la o glumă!-nu numai reușită, ci și foarte miezoasă, ca să mă exprim astfel.

Vă amintiți? În ultimii ani ai dictaturii odiosului, când România era din ce în ce mai strânsă în chingile intereselor geo- politice ale marilor vecini, se spune că țara noastră a dat un anunț la „mica publicitate”: „Ofer politică externă echilibrată și înțeleaptă contra poziție geografică mai puțin expusă”... Bună, nu? răsă singur rectorul. De fapt, problema e veche. Suntem o insulă de latinitate într-o mare slavă. Dumnezeu ne-a plasat aici, la granița dintre Orient și Occident, și-de ce n-am recunoaște-o?-la

răscrucea tuturor marilor furtuni. Stăm ca un ghimpe în ochii atâtor puteri și mărimi... Suntem invidiați pentru câmpiile noastre mănoase, pentru munții noștri (potențial economic, turistic, forestier etc), pentru Dunăre și Deltă, pentru mare și litoral, pentru apele interioare... pentru tot! Cât timp vom fi aici, vom fi priviți cu invidie. Ce rămâne de făcut? E simplu, uimitor de simplu: să ne mutăm.

Auzind propozițiunea rostită atât de senin, demnitarul abia găsi puterea să exclame:

— Cuuum?

— Exact cum auziți: să ne mutăm. Iată, macheta amplasată pe căruciorul cu roțile vă prezintă prima variantă: translarea totalității teritoriului nostru într-o altă zonă, poate chiar pe un alt continent...

— Și aici, unde viețuim noi acum...? Întrebă oaspetele, trecând din șoc în șoc.

— Nu-i nicio problemă, vă asigur că spațiul nu rămâne neocupat; sunt amatori cu duiumul! Tranzacția s-ar putea să fie chiar avantajoasă; cu ce obținem, acoperim achiziționarea noului teritoriu, cheltuielile de deplasare, și ne alegem cu un profit frumușel. Știți vorba românească: schimbi locul, schimbi norocul... Desigur, din punct de vedere tehnic, translarea pune probleme mai dificile decât mutarea munților; dar dificile, nu insurmontabile, subliniez. Totul e calculat. Autorii proiectului (doi cercetători tineri și foarte talentați, Laszlo Buda și Igor Vișnevski) au și făcut primele prospecții de ofertă: există șanse frumoase în Asia (zona centrală), Australia și Africa. Zona polară am exclus-o, deși ar oferi unele avantaje. Desigur, noua amplasare va complica puțin intrarea noastră în Europa, dar avantajele nu sunt de neglijat.

Varianta a doua este mult mai originală, mai ingenioasă și, aș spune, mai îndrăzneată. Priviți această machetă, amplasată pe o imensă pernă de aer. Ei bine, conform viziunii autorilor-aceiași ca în prima variantă-România va deveni o insulă.

— Uluitor! Înaltul demnitar asculta expozeul, privea când macheta, când chipul înșuflețit și mulțumit de sine al rectorului, nevenindu-i să creadă că i se vorbește serios, că nu e victima unei farse grotești, de prost gust.

— Da, pur și simplu o insulă ce reproduce la scara 1:1 teritoriul României transplantat undeva, în oceanul planetar, și amplasat astfel încât să nu încalce apele teritoriale ale vreunui stat. Imaginați-vă ce avantaje

imense am obține dacă, să zicem, ne-am alege locul în Atlantic! Solicităm imediat intrarea în NATO (este Pactul Atlanticului de Nord, nu?) și nu văd motivele pentru care ni s-ar respinge cererea. Vom deveni astfel mai europeni decât europenii! În plus, ne așteaptă o viață nouă. Creăm imense șantiere navale, dezvoltăm flota comercială-dacă flota noastră veche, dar în perfectă stare de funcționare s-a pierdut fără urmă, devenim cei mai importanți pescari ai oceanului planetar, amplificăm producția de platforme marine-pe care le gândim multifuncțional, nu numai pentru foraj, ca în prezent. Pe scurt-reprofilăm industria, agricultura, economia, totul. Nu faceți nicio legătură între miracolul japonez și faptul că niponii trăiesc, de fapt, pe niște insule? Vom fi al doilea miracol economic al lumii, iar poziția noastră geografică nu va mai tenta și nu va mai deranja pe nimeni; loc în ocean... slavă Domnului! În fond, Anglia este o imensă insulă. N-o duce bine? Suferă cumva că nu se leagă cu continentul?

Gazda se opri o clipă să-și tragă sufletul, expozeul îl solicitase la maximum, dar reluă prezentarea cu un suflu nou, de parcă abia acum urma să dezvăluie partea cea mai interesantă.

— Știu, excelență; la primul contact cu preocupările noastre științifice lucrurile pot să pară șocante, vă înțeleg. Există multe rezerve, temeri, suspiciuni chiar. Unii vor spune, poate: cum, România mutată în largul oceanului planetar, unde bântuie furtuni și uragane? Le răspund: da, acolo există asemenea fenomene meteorologice, dar nu spunem noi tot timpul despre România că a fost plasată aici, la răscrucea tuturor furtunilor? Iată, le-am biruit. De ce ne-ar speria furtunile propriu-zise?

Și apoi, nu uitați: varianta aceasta ar avea un impact major, totalmente benefic, asupra vieții politice din România. Cum? Foarte simplu. Țara, odată plasată pe ape, va deveni într-un fel o imensă navă care-fatalmente-va trebui condusă întocmai ca o navă! Organismele diriguitoare numeroase, așa-zis democratice, suprapopulate cu șefi și șefuleți, costisitoare, greoaie, contrazicându-se în acțiuni și decizii, călcându-se pe picioare și dublându-se inutil vor fi înlocuite, toate, cu sistemul de conducere vechi de când lumea, singurul cunoscut și adoptat pe toate navele de pe toate mările și oceanele lumii: comandantul. Căpitanul. Pe mare n-ai timp de parlamentări, deci... scăpăm de Parlament și de multe alte forme care mai mult încurcă decât rezolvă. România, așadar, în viitorul ei statut n-are decât să găsească un „lup de mare” rodat la comandă, să-i încredințeze cârma și să execute ordinele. Simplu! Vă dați seama cât de mult se simplifică viața românului?

Aici, omul politic nu putea să nu reacționeze.

— Chiar așa? Ca pe un vas militar? Ca pe crucișător, cu „ascultă comanda la mine”? Asta nu mai e țară, nici navă, ci... galeră!

— Îmi permit să vă contrazic, excelență. Cu tot respectul, pe galeră există sclavi-lopătari legați cu lanțuri de vâsle, cărora un vâtaf le bate ritmul cu barosul...

— Barroso???

— Nu Barroso, excelență; barosul, ciocanul acela imens cu care se dictează cadența vâslirii!!! Cât despre căpitan, nu se poate să nu găsească românii unul energic, hotărât, cu un ochi privind la prova și altul la pupa, numai bun de pus la cârmă! Nu-i așa că proiectul nostru deschide României perspective nebănuite?

Chipul înaltului demnitar începu să acuze intensitatea șocului la care era supus de aproape o oră. Culoarea vânăt-pământie, mai ales vasul de sânge care începuse să i se zbată la tâmpla stângă erau semne sigure pentru mine-care începusem să-l cunosc pe importantul musafir al «Academiei pentru spațiu și timp»-că vizita și discuția trebuiau scurtate, dacă nu chiar întrerupte. Un oarecare sentiment de vinovăție mă determină să m-apropii și să-i arăt cu indiscreție (programată) ceasul, reamintindu-i prin semne (la fel de manifest vizibile) o presupusă obligație pentru o oră anume. Rectorul sări ca mușcat de șarpe:

— A, nu, nu ne părăsiți înainte de a vedea salonul proiectelor internaționale, vă rugăm! Și, speriat de perspectiva unei scurtări neașteptate a vizitei, forță deplasarea către una din sălile alăturate, unde alte lăzi, lădițe, hărți, grafice, diagrame, planșe, secțiuni topometrice, fotografii mărite la dimensiuni uriașe umpleau până la refuz podeaua, pereții, stativile și chiar tavanul încăperii-transformat într-un fel de „pod al scenei” din care coborau tot felul de planșe agățate de fire și sfori.

— Iată, dezvălui rectorul cu un gest larg al mâinii drepte, locul de naștere al unor proiecte care de care mai îndrăznește. Aici se studiază o mulțime de probleme, vă asigur-vitale pentru viitorul politic al omenirii. Dorește secesiunea o entitate din componența vreunei federații? Perfect, să se despartă, dacă îi dă mâna! De ce să trimiți armată, aviație și tancuri când poți s-o lași fără ape curgătoare și chiar fără pânză freatică? Deturnez cursurile, seci rezervoarele subterane, reorientezi relieful, modifici cursul curenților de aer sau umiditatea medie a atmosferei, provoci dezechilibre

ecologice sau cutremur și, după câțiva ani, secesioniștii te roagă în genunchi să-i reprimești în federație!

Aici, în colțul acesta (și savantul arără cu bagheta spre niște planșe grupate în jurul unei machete montate într-o ladă) se definitivează un studiu pentru deșertificarea zonelor verzi.

Demnitarul îndrăzni o corectură:

— Poate este vorba despre combaterea deșertificării...

— Nu; acela este alt proiect, am să vi-l arăt. Aici, dim-potrivă, studiem posibilitatea extinderii accelerate a nisipurilor. Sunt situații, conjuncturi politice, mă înțelegeți, când vecinii trebuie convinși să urmeze o anumită linie de conduită, altfel... Deșertificarea este un argument extraordinar! Puneți-vă în situația unui conducător de țară care-și vede teritoriul, cândva fertil, înghițit metru cu metru de nisipurile ucigașe; omul rezistă un an, doi, trei, dar până la urmă... cedează, spre a-și salva poporul de la pieire! Dincoace, explică rectorul, experimentăm devierea unor curenți oceanici vitali pentru viața unor țări și popoare. Imaginați-vă zona Atlanticului fără beneficiile gulf-stream-ului, imaginați-vă Egiptul fără revărsarea providențială a Nilului; încercați să vă reprezentați India fără ploile musonice... pentru a nu cita decât o infimă parte din proiectele aflate în studiu. Comanditari sunt fie beneficiarii direcți, fie cei ce vor să folosească rezultatele muncii noastre pentru a forța... înțelegeți ce vreau să spun... Dacă statul român are de formulat vreo comandă specială cu destinație internă sau externă, noi suntem gata să-i acordăm prioritate absolută, iar tarifele, vă asigur, vor fi substanțial reduse, din rațiuni patriotice ușor de înțeles... Secretul - absolut garantat!

La ieșire, demnitarul inhalează cu nesaț o gură de aer curat, se scutură ca după un vis urât și făcu semn șoferului care aștepta la volanul mașinii oficiale să o ia încet înainte.

— Hai să facem câțiva pași pe jos. Simt nevoia să respir, să văd oameni normali. Însoțește-mă, te rog...

Tot timpul plimbării-nu prea lungă, de altfel-am păstrat tăcere, dar nu știu de ce mi s-a părut că buzele importantului meu însoțitor se mișcă din când în când, murmurând două nume. Și, dacă nu mă înșeală capacitatea de a desluși cuvintele doar mimate sau imperceptibil șoptite, cred că aceste nume erau... Laszlo Buda și Igor Vișnevski”.

La sfârșitul proiecției, care amuzase vizitatorii, dar mai ales îi și pusese pe gânduri, ghidul interveni:

— Acum, mulțumindu-vă încă o dată, vă invit să urcăm la... subsol. Scuzați jocul de cuvinte; veți vedea că nu e deloc gratuit. Galeria de la subsol reprezintă „piscul”; de interes, desigur. Să mergem. În drum spre liftul încăpător, care avea totuși nevoie de 5-6 transporturi până să-i „rezolve” pe toți membrii grupului, profesoara de istorie găsi un moment prielnic pentru un scurt „aparté” cu ghidul, ca între colegi. Atacă frontal:

— Ne-ați vorbit în câteva rânduri despre SISTEM. Aici, în „standul străinătății”, nu l-ați mai pomenit...

— Nu era cazul, răspunse ghidul, ușor neliniștit de ceea ce bănuia că urmează .

— Pe mine mă interesează . Chiar foarte mult. N-aș putea ști mai multe?

Încercând să atenueze fermitatea refuzului prin amabilitatea tonului, ghidul răspunse:

— Din păcate... nu, stimată colegă; regret că trebuie să vă dezamănesc.

Recurgând la tactici feminine verificate de mii de ani, doamna insistă:

— Nu știți, nu vreți, sau... nu se poate?

— Contează asta? Important este că nu, cu toate scuzele pentru;

— Și cum pot afla, totuși? reluă perseverentă doamna cu un zâmbet complice, care trăda interesul maxim pentru subiect.

Ghidul găsi o „ieșire” care i se păru perfectă:

— Vă răspund cu o întrebare, cam indiscretă, e drept, și total neelegantă în discuția cu o doamnă: câți ani aveți?

Profesoara roși ușor, apoi răspunse:

— În jur de 40... Contează ?

— Da, chiar foarte mult. Vârsta-sunt sigur-vă va permite să aflați adevărul, cam peste 35-40 de ani, atunci când legea siguranței naționale de la noi permite deschiderea arhivelor cu documente secrete pentru cercetători. Sunt convins că veți apuca momentul, dacă interesul persistă. Eu, unul, ceva mai bătrân fiind, nu cred că-l mai apuc. Cât despre adevărul ascuns acolo... Cred că... da, merită curiozitatea dumneavoastră.

— Îl știți? plusă profesoara.

Jocul devenea amuzant pentru ghid, deși nu părea omul care să se amuze cu lucruri atât de serioase. Răspunse zâmbind:

— Da, îl știu.

— Și atunci? De ce nu-l dezvăluiți? De ce nu „aruncați bomba”? Nu s-ar părea că vă lipsește nici curajul, nici determinarea.

— Simplu: pentru că nu-l pot dovedi. Doamna intră mai adânc în joc:

— Dar ei... (bănuiesc că există niște ei, sau un el) știu?

— Da, ei știu că eu știu.

— Iată, pluralul constituie deja o informație! exclamă doamna.

— Sunteți o maestră a interogatoriului, vă felicit.

— Și nu vă temeți, totuși?

— V-am mai spus, parcă, la alt stand, când am pomenit prima dată despre SISTEM: nu mă tem, pentru că... n-au ce-mi face. Sunt imun prin antecedentele mele familiale. Un scandal public cu mine, chiar și fără dovezi, ar fi catastrofal, iar suprimarea mea fizică ar duce la apariția unor declarații scrise și înregistrări video-sincron, actualmente bine securizate, de care se tem ca de foc. Nici eu nu vreau să risc. Sunt încă foarte puternici. Disperați, dar puternici. Cum e mai rău. Înțelegeți? Un fel de „șah etern”, din jocul acela al inteligențelor, în care eu joc cu albele, iar ei cu... murdarele, mai negre decât se poate imagina.

Profesoara schiță ultimul asalt în fața unei apărări ce se dovedea de nestrăpuns:

— Nici așa, ca între colegi, sau ca un eventual partener de cauză și de luptă, cum aş putea să vă fiu?

— Stimată doamnă și dragă colegă, încercă ghidul să închidă discuția nu numai elegant, ci și cu căldură, dumneavoastră ați fi ultima ființă din lume pe care aş putea-o expune unui asemenea pericol. Pe dumneavoastră nu vă apără nimic, în timp ce eu, v-am spus, am blindaj... Mă înțelegeți?

Resemnată, doamna răspunse, ridicând din umeri:

— Nu-mi rămâne decât să vă caut peste... cât ați spus? 40 de ani, parcă... și să vă invit la cafeluța mărturisirilor...

— Aștept cu nerăbdare telefonul dumneavoastră, răspunse ghidul, în timp ce amândoi porneau grăbiți să prindă din urmă grupul plecat cam de

multișor spre liftul ce trebuia să-i coboare spre... pisc. Muzeul ciudățeniilor nu-și dezmințea titulatura nici la final!

GALERIA FIGURILOR DE SMOALĂ

— Iată-ne, doamnelor și domnilor, în pragul ultimului popas din excursia în care v-am fost ghid, spuse, cu glasul ușor tremurând, conducătorul grupului.

În spatele lui, anunțând lanțul celor câteva săli ale galeriei, o firmă cu litere mari, vizibile, caligrafiate în caractere de scriitură medievală, își prevenea vizitatorii: „Lasciate ogni tolleranza, voi, ch'entrate!”

Masterandul în literatură, citind înscrisul împreună cu toți ceilalți vizitatori, atrase atenția, oarecum încurcat:

— E o eroare în text. Dante nu spune „tolleranza”, ci „speranza”; așa a prevenit el pe toți cei care intră în infern.

— Știu, stimate domn, și ne cerem scuze... sau ne mândrim că am reușit să vă intrigăm chiar de la intrare. Ne-am permis această-altfel de nepermis-„colaborare” cu Dante pentru a-i adapta textul la realitatea galeriei noastre. De altfel, dacă observați, nici nu i-am pus semnătura sub text, semn că nu e un citat, care ar fi impus probitate mai ales din partea unor istorici formați în cultul corectitudinii la citarea surselor. Poate că, dacă Dante ar învia printr-un miracol și ar fi „pus în temă” cu intențiile noastre, și-ar fi dat consimțământul la folosirea textului său în această versiune adaptată. Nu știu; poate... Treaba rămâne de discutat.

Deci: de ce toleranță în loc de speranță? Simplu: pentru că exponatele noastre, smolite cu substanța despre care se spune că fierbe tot timpul în cazanele infernului întru chinuirea păcătoșilor, ne invită, ne cheamă, ne îndeamnă la intoleranță față de ticăloșie și de ticăloși. Pur și simplu cheamă la neuitare, la rezistență împotriva răului, la intoleranță, așa cum spune înscrisul de pe frontispiciul galeriei.

Ideea unei asemenea galerii, știți bine, nu e originală. Ea se inspiră din celebrele muzee ale figurilor de ceară de la Paris și Londra, dar e adaptată specificului și cerințelor muzeului nostru. Înlocuirea cerei cu smoala indică fără dubiu intenția: galerie de personaje cu „bilă neagră”, dar... neagră rău de tot, selecționate de istorici, politologi, de „înțelepții cetății” (că, din

fericire, mai avem!)), recunoscuți unanim pentru competența, probitatea și imparțialitatea lor. Alegerea „exponaților” n-a fost ușoară; candidau mulți ipochimeni și mai vechi și mai noi, dar... lista rămâne deschisă, alte două saloane vor fi populate cu alte busturi de inși spre care istoria românilor, mai veche sau mai nouă, arată cu degetul acuzator.

Am apelat la serviciile unui sculptor foarte cunoscut. El a modelat busturile în lut, le-a prezentat comisiei într-un prim examen-recepție, trecut cu brio, apoi le-a... smolit. Le-a îmbrăcat în smoală topită după o rețetă proprie și le-a oferit muzeului numai bune de expus. Așa s-a născut galeria în care intrăm.

Și pe acest ultim tronson al excursiei prin muzeu sunt lângă dumneavoastră, cu tot ce știu despre fiecare exponat; vă asigur că știu destule... Pe dumneavoastră, grupul meu preferat, vreau să vă transform în grup privilegiat; am pregătit o mulțime de amănunte, doar să mă întrebați! Putem începe?

Un DA! rostit de toată lumea dădu undă verde explorării ultimului segment din Muzeul ciudățeniilor carpato-danubiano- pontice. Și cel mai insolit, ca formulă expozițională, dar nu numai, cum se va vedea curând.

OMUL CIUMEI VERZI

Multe soiuri de ciumă au bântuit prin Europa modernă. Nemții au avut ciuma neagră, a SS-ului hitlerist, rușii-ciuma roșie a bolșevismului NKVD-ist și KGB-ist. Noi, românii, am trăit ciuma verde, legionară.

N-a durat mult, dar ne-a făcut mult rău. A secerat vieți, și nu de orice fel, ci pe alese : prim-miniștri, miniștri, lideri politici și spirituali, savanți-precum Nicolae Iorga. A băgat spaima în oameni, dar mai ales-cea mai perfidă și criminală lucrare-a sucit mințile unei generații dezamăgite, ale cărei vârfuri valorice s-au lăsat păcălite de mesianismul, de vigoarea care părea să emane de la noua mișcare ce promitea un nou destin, un nou drum pentru țara sătulă de cațavenci, farfurizi și tipătești coborâți parcă din ramele în care i-a așezat Caragiale, zugrăvind-i pentru eternitate. Tot ce se moleșise și se degradase, tinerii în cămăși verzi promiteau să revigoreze și să îndrepte; garda, garda lor, era „de fier”, așa se și intitula. Tot ce se lepădase de Dumnezeire, ei spuneau că vor readuce la credință: „garda,

căpitanul și arhanghelul din cer”, suna primul vers al marșului lor, cu care defilau în pas militar.

Cacealmaua a prins. Ca și în Italia lui Mussolini, în Germania lui Hitler și-oricât de stranie pare apropierea-în Rusia lui Stalin, unde nu era loc pentru credință, dar Arhanghelul devenise pământean; coborâse din ceruri și se cazase la Kremlin pentru câteva decenii.

Au încercat și verziile noștri să-i imite pe cei mari. Prinseseră ceva putere, ajunseseră chiar la guvernare, mareșalul Antonescu defilase îmbrăcat în cămașa verde, executând salutul legionar în văzul lumii. Dar băieții, deși gata la orice, deși organizați în echipe ale morții care nu șovăiau când „căpitanul” ordona execuția vreunei victime, erau prea puțini și prea slabi, totuși, pentru a stăpâni singuri și a face cu România chiar ce vroiau ei. S-au oferit lui Hitler, aflat în prag de război, cu condiția să guverneze ei, numai ei, dar Hitler l-a ales pe Antonescu. Era firesc să prefere armata română întreagă, unor derbedei descreierați; și soarta Gărzii de fier a fost pecetluită. Rebeliunea din 1940, eșuată, a fost ultima ei zvâcnire. Povestea cămășilor verzi se terminase.

Exponatul de pe soclu se numește-cum scrie și pe plăcuța de identificare-Horia Sima, discipolul și urmașul „căpitanului” la cârma gărzii. Nu i s-ar fi găsit un loc în galeria noastră-pentru că el, ca persoană, n-a însemnat aproape nimic-dacă mișcarea pe care a condus-o și reprezentat-o n-ar trebui să rămână în memoria românilor, ca să știe de ce anume trebuie să se ferească în viitor ca de foc: de băieții cu promisiuni seducătoare, cu sloganuri răsunătoare, cu imnuri avântate și versuri exaltate, dar... cu pistolul la brâu și cu pușca-mitralieră pe după gât, gata să deschidă focul împotriva... cui? A oricui îi deranjează, nu-i ascultă, nu bate pasul de defilare în coloana lor sau-mai rău-li se împotrivește.

Crimă politică? De ce nu? Puterea-după ei-trebuie să fie a celor puternici și neezitanți, că de-aia se și numește putere, nu nevolnicie.

Feriți-vă, oameni buni, de cei ce promit să schimbe lumea cu revolverul și mitraliera! Cu sculele astea, ei pot-cel mult-să vă trimită pe lumea cealaltă, schimbare nu tocmai potrivită unui program politic.

Acesta este mesajul exponatului care vă stă în față. Vă rugăm să-l rețineți.

O SMOALĂ REGALĂ

Decizia de a include printre exponatele galeriei un cap încoronat n-a fost ușor de luat. Și nu numai din cauza prestigiului real de care se bucură Casa Regală printre românii de toate categoriile-mai puțin președintele țării, din păcate. Nu poți să uiți, român fiind, că țara și-a dobândit independența și a pornit spre statul modern de azi sub conducerea întemeietorului dinastiei, Carol I; că sub al doilea reprezentant al ei, Ferdinand, luptând împotriva armatei germane deși regele era de origine germană, patria noastră a devenit România Mare, iar ultimul rege din dinastie, Mihai, a avut curajul și clarviziunea să înlăture catastrofa națională, întorcând armele în august '44, deși era încă un adolescent...

Argumentele „pro” au primat însă, aderând la ele, după dezbateri serioase, toți membrii comisiei. Iată-le.

Carol al II-lea a fost, categoric, veriga slabă a unei dinastii de succes, deși toți cei trei monarhi pomeniți anterior au domnit într-o perioadă grea, cu multe momente de cumpănă, dintre acelea în care se probează caracterul conducătorilor. Desigur, nu toți descendenții unei familii, chiar de elită fiind, pot fi pe deplin la înălțimea anteriorilor și chiar a mezinului, dar Carol al II-lea a reprezentat cu adevărat „un caz”. Unul cu totul special.

Nici un suveran nu se poate juca de-a regalitatea. El a primit și apoi a părăsit coroana pentru capricii în ale căror amănunte și conotații strict personale, chiar intime, nu intrăm, din respect pentru familia în care s-a născut. Știm, s-a mai întâmplat într-o monarhie europeană cu mare tradiție ca un moștenitor de drept al coroanei să o refuze, pentru a-și trăi viața ca simplu cetățean al țării alături de femeia iubită. Dar imediat, coroana a fost preluată de altcineva, care a onorat-o, dedicându-i-se cu toată puterea, cu toată determinarea. Carol n-a procedat așa. Întâi a zis da, apoi a părăsit coroana, apoi a revenit. Odată urcat pe tron, a creat cele mai periculoase precedente pentru o țară de-abia pornită pe drumul regimurilor constituționale europene: a suspendat Constituția, a desființat și interzis partidele politice, aruncând la coș unul dintre principiile de bază ale democrației moderne-pluripartitismul; a băgat „la grămadă” tot ce se numea clasă politică într-o formațiune personală; „Frontul patriei”, creând astfel precedentul fatal al partidului unic și al dictaturii personale-dictatura regală, urmată apoi de dictatura militară a lui Antonescu și de dictatura comunistă. Nu intrăm, cum am mai spus-și din motivul precizat anterior-în amănuntele

unei vieți personale cu multe episoade scandaloase, din care reținem, totuși, pe cel ce a creat un alt precedent nenorocit: transformarea femeii de lângă el (amantă, soție-n-are importanță) în forță politică influentă, comportare devenită sursă de inspirație pentru alți dictatori și protectori de Elene.

Nu insistăm asupra acestor laturi și pentru că... s-au mai văzut cazuri de suverani cu păcate și slăbiciuni omenești, dar care, în momentele de cumpănă, când interesele regatului cereau înțelepciune, clarviziune și decizie, au găsit resursele pentru o comportare așa cum o cereau țara și momentul.

Carol nu le-a găsit. El n-a înțeles că sceptrul și coroana regală înseamnă o extraordinară, o supremă onoare, dar și o imensă responsabilitate. Când întreaga națiune își pune destinul în mâinile suveranului, chiar dacă lângă el se află și alte instituții de vârf ale statului, cum să nu priceapă suveranul semnificația misiunii sale și datoria de a fi la înălțimea acestei uriașe dovezi de încredere?

Carol al II-lea n-a priceput. A rămas în istorie doar ca un precursor al tipului de conducere discreționară, capricioasă, aducătoare de rele. „Smolirea” lui nu afectează deloc, dar deloc, imaginea Casei Regale, care își binemerită locul câștigat în istorie și în sentimentele românilor. Câte o „oaie neagră” există chiar și în cele mai onorabile familii...

Poate că votul pentru, în consiliul nostru științific, n-ar fi fost atât de categoric (practic unanimitate) în favoarea propunerii de „smolire” a lui Carol al II-lea, dacă personajul n-ar fi reverberat puternic negativ chiar și în zilele noastre, lovind în România chiar și după moarte. El ne-a pricopsit cu un aventurier de cea mai joasă și mai periculoasă speță. Răspunde la numele de Paul și, cu de la el putere, și-a luat dreptul de a-și spune „de România”, deși nu are mai nimic comun cu țara asta, a cărei limbă o vorbește stâlcit, penibil. Nu i-a păsat de România până în clipa în care și-a dat seama că de-aici, din țara asta sărăcită de atâta lăcomie internă și externă, s-ar putea înfrupta și el cu o halcă suficient de mare pentru a-și umple setea de avere nu pentru o viață, ci pentru câteva generații. Deși repudiat de Casa Regală a României, care nu i-a recunoscut niciodată vreun drept legitim de moștenitor regal, deși până-n 1990, startul marelui jaf național, habar n-a avut ce se întâmplă pe aici, pe la noi, când „s-a dat drumul” la căpătuială a dat fuga, să nu piardă prilejul, cerându-și drepturile. Ce drepturi? Enorme! Cu ce îndreptățire? Cu niciuna, doar cu tupeu imens, cu o lăcomie uriașă. A

cerut Statului Român moșii întinse, palate, păduri, edificii reprezentative ale Capitalei în valoare de peste 500 milioane de euro, cu nonșalanța cu care ceri cuiva un pachet de țigări, și a obținut o bună parte din ce solicitase cu obrăznicia veneticului pus pe căpătuială; țara păgubită, sleită de puteri, refuzând parcă să se apere de prădători, n-a mai găsit nici măcar reflexele de apărare împotriva imposturii cu ifose. Numai că insul nu s-a săturat cu ce a dobândit deja; are „pe rol” încă alte procese. Vrea mai mult, pentru că pofta vine mâncând, mai ales când vezi că se poate, că merge, că românii nu s-au învățat minte; sunt dispuși să-și rupă de la gură, din salariile amărâte și din pensiile de mizerie, pentru îmbuibarea mai dihai a îmbuibăților.

Cum de i-a mers, totuși, așa, ca uns? Simplu: a găsit aici un înalt personaj cu care s-a încuscrit la repezeală, înrudindu-se cu el nu numai întru ilegitimitate, dar și prin setea nepotolită de pământuri, de case, de palate. Cine și-a început îmbogățirea cu bișnița de blugi, țigări și whisky, cine și-a încuscrit familia cu Bercea Mondialu’ și a avut de-a face cu Băsică, celebrul autor al filmului documentar cine-vérité filmat cu camera ascunsă în cravată (se spune că va fi propus la premiul Oscar!), cum să nu fie flatat de încuscirea cu un ins care-și spune „de România”?

În fața unei asemenea situații, chiar dacă te numeri printre cei ce respectă Casa Regală, cea adevărată, nu poți să nu te gândești că atunci, la ceas de noapte, când s-a produs debarcarea lui Cuza Vodă, dacă în locul lui ar fi ajuns pe tron un principe român, un întemeietor de dinastie românească, poate că țara ar fi avut alt destin. Poate că cei ce ne-ar fi condus, vorbind limba română fără s-o stâlcească, ar fi privit cu mai multă înțelegere spre oamenii de același sânge și spre pământul dintre hotarele strămoșești; poate că n-am mai fi avut parte de progenituri ilegitime, năpustite după revoluție la jaf, ca și cum cei 1052 de români morți și cei peste 3500 de răniți în decembrie 1989 și-ar fi jertfit viața sau sănătatea pentru a oferi lui Paul 500 de milioane de euro despăgubire... pentru care suferințe? Pentru care bunuri confiscate? Sau măcar ipoteticele cereri de despăgubire și retrocedare ar fi sunat într-o limbă de care să nu-ți fie rușine să o asculți, ca român ce te afli...

Dacă... poate... Din păcate, istoria nu se scrie nici cu „dacă”, nici cu „poate”, ci cu fapte, iar faptele sunt acestea: Paul vrea jumătatea de miliard, iar Carol-iată-l!- ne privește de sub smoală, așezat pe soclu, parcă spunându-ne, cu aroganța dintotdeauna: „Eu vi l-am livrat. Ce faceți cu el e treaba voastră”.

Chiar; ce facem, ce e de făcut cu el? Să presupunem că-i dăm jumătatea de miliard. Toată. Dar dacă mai vrea? Dacă mai cere? Că pofta vine mâncând, iar justiția noastră atât de independentă poate mai pleacă urechea o dată la vreo indicație, poate mai închide ochii la un act nu tocmai în ordine, poate că... poate că... Dacă tot n-am ieșit din „capitalismul de cumetrie”, cum inspirat l-a numit cineva, pentru „cumătrul” se poate orice.

LEANA

Una dintre cele trei Elene fatale din istoria României, ilustrare perfectă a înțelepteii ziceri românești „s-a suit scroafa-n copac”. Și ce copac! Cel mai înalt și cel mai falnic: copacul puterii.

A fost stăpâna absolută a stăpânului absolut al țării. Nu de la începutul începutului. A debutat ca soție modestă, iubitoare și relativ retrasă. S-a mulțumit să fie mamă, sfetnic de taină, șoptitoare la urechea credul-naivă a unui soț (altfel cumplit de suspicios, necrezând în nimeni) pornit să cucerească vârful, dar cu imense complexe masculine, omenеști și mai ales intelectuale, căruia trebuia să i se spună mereu în clipele de intimitate: „Poți, Nicule! Pe ei, fără șovăire!” Și Nicu a putut, ascultând oglinda fermecată de alături, pe care o întreba în fiecare seară: „Oglindă-oglinjoară, cine-i cel mai puternic din țară?”, iar oglinda-perfidă-îi răspundea mereu: tu. Așa s-a încotopenit Leana, devenind vocea dătătoare de încredere și de vlagă, viagra politico-moral-volitivă în drumul spre puterea absolută.

Odată dobândită, puterea și-a împins fumurile îmbătătoare și spre timida-la începuturi-tovarășă de viață. A început modest: și-a dorit să fie inginer-chimist, și a devenit, vis rezonabil, totuși, deși a învățat într-o zi cât alții în cinci ani; dar s-au mai văzut cazuri... Apoi s-a dorit mai mult: doctor în științe chimice. Și-a încordat mușchii creierului și... a devenit. Nu s-a oprit: a vrut academician și, rapid, și-a îndeplinit visul, intrând printre nemuritorii nației. Odată înveșmântată în nemurire, a mai urcat o treaptă: savant de renume internațional. Drept pentru care scribii de lux, chimiști emerțiți, s-au apucat să scrie tomuri științifice impresionante, traducătorii-să le tălmăcească în mai toate limbile pământului, pentru că omenirea științifică și neștiințifică le aștepta de mult, cu sufletul la gură, ca pe supremă dovadă a creativității umane, editorii și tipografii-să le imprime, să le lege în pânzeturi fine, iar ambasadele noastre de-afară să împânzească vitrinele

librăriilor lumii cu tomurile de producție științifică, marfă aleasă, calitatea I-a, nu de vacuță (ca la măcelărie), ci de savantă.

Nu i-a ajuns gloria științifică. Și-a dorit puterea, puterea adevărată. Ce, numai Nicu? Ea de ce nu? Pe vremuri femeile o exercitau prin intermediul alcovului-matrimonial sau extraconjugal -, prin șoapte fierbinți strecurate în urechi credule, toropite și ele de extazul clipelor îmbătătoare. Acum trăim alte timpuri, epoca doamnei Pompadour s-a dus, este vremea Indirei Ghandi, a doamnei Thatcher, a Evitei Peron, iar de Elisabeta a II-a a Angliei sau de Ecaterina a Rusiei ce să mai spunem! Deci... la atac!

A atacat și a câștigat. Ce anume? Un cabinet, dar nu de savant îngropat în cărți și manuscrise, ci de putere în stat. Putere adevărată. A devenit celebrul și temutul „cabinet 2”, în multe privințe (și dintre cele esențiale) mai puternic decât cabinetul principal, pentru că hotăra soarta cadrelor, păstora cultura, știința, învățământul, cercetarea. Nici o numire cât de cât importantă și nicio destituire pe tăcute sau cu tam-tam nu se făcea fără semnătura ei. Ea acorda funcții și ranguri în aparatul de partid și de stat, conform principiului comunist „de la fiecare după slugărnicie, fiecăruia după obediență”-cum ar putea suna parafraza celebrei reguli care a guvernat țara aproape jumătate de veac.

În tot acest răstimp, deși ocupată până peste poate, a continuat să treacă prin laboratorul de chimie organică, pentru a vorbi subalternilor (ea n-a avut colaboratori, ci numai subalterni și scribi) despre „codoi” (citește CO₂-în limbajul științific inaccesibil academicienei-savant de largă reputație internațională).

A vrut mult, foarte mult și a obținut tot ce și-a dorit, infinit mai mult decât o ducea capul. Dar puterea, puterea politică, împărțită cu tovarășul de viață și exercitată despotic, perfid, cu răutatea suspicioasă și meschină a celui ajuns unde nici cu gândul n-a gândit... puterea aceasta strâmbă s-a răzbunat.

A făcut-o tovarășă nu numai de viață, ci și de moarte cu dictatorul. Pedeapsă cumplită, pripită poate, dar asta e altă poveste; o va lămuri istoria. Noi o reținem ca exponat smolit cu deplină îndreptățire. Între altele, și ca avertisment pentru cei ce nu-și cunosc lungul nasului-la ea, mai lung decât unul normal, la propriu; priviți-i figura...

SFINȚIA SA SPIONUL

E cetățean român, dar aparține altei etnii, una care s-a creștinat târziu, pe la anul 1000, și cu ai cărei (alți) reprezentanți trăim în bună pace și înțelegere de secole, în Transilvania românească (asta...ca să fie clar chiar și celor ce se prefac, la răstimpuri, că uită). Ca să recupereze, probabil, întârzierea cu care etnia sa a descoperit Dumnezeu, exponatul s-a făcut pastor, dar-fire păcătoasă fiind-a încurcat potecile și s-a pomenit în ograda necuratului, slujind minciuna și ticăloșia.

Întâmplarea l-a plasat în locul și în momentul în care locuitorii unui mare oraș din vestul țării, care clocotea de ură împotriva dictaturii, aveau nevoie de un pretext, de o scânteie care să aprindă vâlvătaia revoltei. El a fost acea scânteie, fără niciun alt merit real. Unii s-au lăsat înșelați de aparențe, numindu-l „simbolul revoluției”. El, simbol? De ce? Cu ce îndreptățire? Știu oamenii care l-au creditat cu această calitate nemeritată ce înseamnă în istoria românilor simbol, simbol adevărat?

Simbol a fost Decebal, pentru curajul și dârzenia împinse până la sacrificiul suprem pe altarul nesupunerii puternicilor vremii. Simbol au fost Horea și Avram Iancu, pentru românismul transilvan, Bălcescu, pentru suflul de dreptate socială al patrușoptului, Brâncoveanu, pentru puterea credinței, Mihai, pentru vitejie și viziune integratoare a celor trei provincii românești, Eminescu, pentru geniul și aspirația spre înalt a poporului său, Brâncuși, pentru universalitatea geniului creator românesc, și chiar familia Brătienilor, pentru bazele statului român modern...

A face din spionul unei țări străine, descoperit pe ștatele de salarii ale spionilor acelei țări-cum a fost și este exponatul nostru-simbol al revoluției române, este nu numai o eroare gravă, ci și o insultă la adresa celor care au înfăptuit, cu sânge, dărâmarea dictaturii. Dacă revoluția română din 1989 are un asemenea simbol, atunci... este ceva în neregulă cu mișcarea însăși. Ceva grav.

Călărind pe valul calității uzurpate, exponatul s-a pomenit mai mare și mai important decât s-a visat vreodată. Din afară a fost gonflat, suflându-se în el prin zeci de pompe, iar înăuntru, aici, a fost încărcat cu onoruri, sărbătorit, îmbuibat cu tot felul de drepturi nemeritate. I-au plăcut. S-a înfruptat din plin, din toate; popă-popă, dar... sensibil foarte la cele lumești.

Curând, și-a dat arama pe față; un spion, trădător de țară nici nu putea face altfel. A devenit liderul iredentismului maghiar, solist-ba chiar dirijor

în corul iresponsabil și antinațional al autonomiei teritoriale pe criterii etnice; contestatar vehement al Constituției României pe care, neputând să o schimbe, o latră, o scuiță, o mușcă de unde poate și pe unde poate, bătând cu perseverență diabolică pe la toate „înaltele porți” europene și euroatlantice.

Nu se luptă doar pentru principii. Militantismul antiromânesc aduce bani frumoși, pentru că patronii sunt cu dare de mână, iar cu solda primită în schimbul ticăloșiei, exponatul este obișnuit demult; dar bine ca acum nu i-a mers niciodată.

Ei, și de aici începe ciudățenia absolută; atât de mare, încât nu știi de ce să te minunezi mai mult; de ticăloșia personajului, sau de blegoșenia țării care-l adăpostește și-l tolerează ?

România cea hulită de ins peste tot, în toate forurile internaționale, cu toate prilejurile, de la toate microfoanele ce i se oferă cu suspectă generozitate; țara murdărită, spurcată, reclamată, condamnată, bârfită, denigrată, pusă la colț și la zid, zugrăvită în cele mai sumbre și mincinoase culori... ce face România?

Îl trimite în Parlamentul Uniunii Europene, pe unul din locurile rezervate țării, iar acolo, alți pseudo-români, plămădiți din același aluat, îl cocoată într-o funcție înaltă a forului respectiv! Mai mult: acasă (acasă la noi, nu la el, că alta e casa lui adevărată!), un președinte de aceeași teapa îi acordă cea mai înaltă distincție a Statului Român; „pentru merite deosebite în slujirea patriei”. Care merite? Trădare, spionaj, denigrare, minciună, ură furibundă? Și care patrie? A lui? Păi dacă ar fi cu adevărat patria lui, nu un teritoriu în care s-a înfipt și de unde suge, mirat și el cât de ușor pot fi fraieriți românii, nu s-ar comporta ca un dușman!

Când alți parlamentari, cu adevărat cetățeni ai acestei țări, au cerut ferm și au votat în unanimitate retragerea decorației celui nedemn să o poarte, ipochimenul prezidențial a tăcut mîlc, n-a mișcat un deget. Solidaritatea întru ticăloșie funcționează întotdeauna perfect.

Cât timp va mai răbda țara în funcții înalte și bănoase un asemenea specimen, de care până și nevasta personală s-a săturat, părăsindu-l? Când se va hotărî clasa politică românească, cea răspunzătoare de sănătatea climatului social, de imaginea României în lume, să repare gafa comisă și perpetuată impardonabil de cel ce agață înalte distincții pe piepturi nedemne să le poarte?

Întrebări retorice? Nu. Deloc. Sunt întrebări perfect legitime, profund actuale, care așteaptă răspuns.

UN ETALON PENTRU TICĂLOȘIE

S-a numărat printre procurorii ceaușiști. Și nu de orice fel, că au fost de tot felul. Ea a dat mandate în alb, pentru săltare și aducere, semnate și parafate, dar cu puncte-puncte la nume și prenume, lăsând „organelor” mână liberă să salte și să aducă pe cine doresc ele. Dar n-o smolim pentru asta; mulți au comis fapte reprobabile pe-atunci, așa erau vremurile, poate că nu făptuitorii sunt principalii vinovați. Smoala și-a „cucerit-o” pentru ce face acum. Mai exact, de un deceniu.

Ce face? Simplu: ticăloșii.

A fost unul (una) dintre principalele instrumente în construcția unei rețele odioase, pornită să compromită însăși ideea de justiție. Urcată în vârful unui minister de unde trebuia să vină dreptatea, a recrutat și a împins în scaune, pe bandă rulantă, procurori cu „nașul în suflet”, croiți după chipul și asemănarea ei: slugarnici, vulnerabili, șantajabili, fără mamă-fără tată sau lacomi, pur și simplu, gata să execute orice ordin întocmai și la timp, ca pe puntea vaporului.

S-a alăturat cu trup și suflet (mai mult cu suflet, că în materie de trup, blonda are monopol, iar oferta procurăresei este jalnică) acțiunii prezidențiale de ticăloșire desăvârșită a „sistemului ticăloșit”, găsit de nelegitim acum zece ani, la înscăunare. Operațiunea a fost botezată, ilar și cinic, „reformarea statului”, etichetată pentru naivii de-aici și de-afară; în înfăptuirea ei, exponata și-a câștigat merite nepieritoare.

Când n-a mai condus butoanele sistemului judiciar, că nimic nu este veșnic, a fost catapultată în organisme europene importante, devenind principala voce mincinoasă și otrăvită care a denigrat România și a ținut în viață (politică) suspendatul de la Cotroceni. Ea a trâmbițat în străinătate spre toate zărilor și cancelariile teza aberantă a „loviturii de stat” din România, deși niciodată și nicăieri în lumea democrată nu s-a pomenit lovitură de stat dată de Parlamentul legitim al țării, strict în litera și spiritul Constituției, prin aplicarea unei proceduri legale, democratice și cu deplină acoperire de toate felurile: juridică, constituțională, morală, politică, socială. Nici până astăzi votanții la referendum n-au înțeles de ce Europa democrată

nu i-a răs în nas mincinoasei. Să nu știe oare Europa că loviturile de stat se comit împotriva parlamentelor, a instituțiilor, a constituțiilor, a statului de drept, nu de Parlamentul însuși, prin acțiuni în perfectă conformitate cu legile unei țări? Dar noi nu putem ști ce știa și ce nu știa sau nu vrea să știe Europa, atunci când ni s-a furat referendumul; știm însă cu certitudine că doamna smolită știa că minte. Este juristă; odioasă, dar juristă, asta nu i se poate contesta. Și atunci... de ce a mințit? De ce a raportat omenirii de la înalta tribună a forului european că în România s-au furat la referendum 1.500.000 de voturi, convingându-l pe reprezentantul SUA să preia cifra și să ne-o arunce în obraz ca unor hoți și trișori, așa cum pretindea compatrioata noastră smolită că am fi?

Când a spus ce-a spus și de unde a spus, mincinoasa știa bine că niciun român cinstit de-acasă nu va fi primit acolo, în același înalt for și la același microfon, și lăsat să strige din toți plămânii:-„Oameni buni, javra asta vă minte! Minte cu nerușinare!”. Justiția română, exact aceeași care și-a trimis procurorii prin sate, punându-i pe țărani să jure cu mâna pe Biblia de pe capotă, deși s-a străduit din răputeri, n-a descoperit decât câteva zeci de nereguli, mult mai puține decât la toate celelalte alegeri organizate în România în ultimul sfert de veac!

Nimeni n-a putut lansa de-acolo în eter, pe lungimea de undă a cancelariilor lumii, un asemenea mesaj-strigăt de disperare; a rămas în urechile și în memoria lumii minciuna ei, rostită cu convingere, cu gravitate. Ce poate fi mai mârșav de-atât? Și cum poți impinge mârșăvia până acolo încât, trimisă de țara ta să o reprezinti, să-i aperi interesele astăzi, când politica se face și pe principii dar și (mai ales) pe interese, tu să o batjocorești, să o prezinți așa cum nu este, să ceri înăsprirea și prelungirea monitorizării externe pentru că România este coruptă, periculoasă, incapabilă să înțeleagă și să respecte regulile europene dacă nu stă cineva cu bâta, pregătită s-o lovească? Și toate astea, ca să servești un scelerat! Să aperi un ticălos, singurul mai ticălos decât tine; ticălosul-șef...

Acesta este personajul smolit, aflat pe acest soclu. Nu-i dăm numele, respectând consemnul de a nu pune plăcuțe de recunoaștere explicită, dar în cazul de față avansăm o propunere, bine motivată, credem noi: așa cum kilogramul este unitatea de măsură pentru greutate, litrul-pentru volumul lichidelor și metrul pentru lungime, să ia ființă și o unitate de măsură a mârșăviei antinaționale, iar această nouă unitate de măsură să se numească macoveiul. Ce ziceți? Iar dacă unitatea propusă ar fi omologată, exponatul

nostru ar avea atâția macovei, câți metri încap într-un kilometru, câți litri încap într-un butoi imens și câte kilograme intră într-o tonă. Sau, poate, mai mulți.

BLONDA DIN DEAL ROSTOGOLITĂ LA VALE

A plecat de jos. Gurile rele spun că de la subsol, dar nu le dăm crezare și nu-i vom evoca începuturile, de vreme ce nici ei nu-i fac prea multă plăcere. Important este unde a ajuns. Și a ajuns foarte sus: om politic, deputat, președintă de partid, persoană influentă, eminență nu cenușie, ci blondă-strălucitoare, sfetnic de taină și parteneră de tainiță a Everestului politicii românești contemporane. Parcursul? Aproape incredibil, senzațional! A trecut prin toate; nu numai prin toți, ci prin toate. A făcut studii juridice, a ajuns avocat, apoi secretară, apoi șefă de cabinet, apoi-sau concomitent, nu contează-soție de Cocoș, dar nu galinacee banală, resemnată să cotcodăcească într-o singură bătătură, apoi obținătoare de NUP-uri miraculoase la dosare pe cât de sus-puse, pe atât de urât-mirositoare; apoi ministrul cu cel mai mare buget pe mână din istoria post-decembristă a țării, apoi... femeia cu cea mai mare influență politică, în tradiția celor mai nefaste Elene din istoria universală și națională: Elena din Troia, piaza rea și pierzania Cetății; Elena-în acte: Lupescu-singura femeie în stare să potolească preaplinul priapic, etern nepotolit, al altui șef de stat din România; apoi Elena (în acte Petrescu-Ceaușescu), celebrul cabinet 2 atotputernic și multilateral dezvoltat.

În zilele noastre, Elena noastră (dar nu chiar a tuturor!) le face și le desface pe toate, știe tot, poate orice până peste poate... A călărit, s-a dat cu gondola, a învățat să dea nu numai NUP-ul judiciar, ci și cu mopul electoral, croșetând, gătind, punând murături ca o gospodină autentică într-un orășel de prin Moldova natală, credul și aducător de voturi. A aruncat cu banii, că doar nu erau ai ei, construind parcuri comunale la marginea pădurii ca să-și sature alegătorii de oxigen regenerator; a poruncit pârtii de schi unde nu vine nimeni, lăsând în paragină stațiuni turistice la care ar veni lumea, așa cum a mai venit pe vremuri, dacă dezinteresul ministerial nu le-ar fi pus pe butuci. S-a ales și cu moșie, buză-n buză cu altă moșie mai mare (după rang!), de prin Nana; latifundiară, cum s-ar spune, deși și-a exersat fundul să nu se lățească prea tare, absolut explicabil: cum să-ți neglijezi

tocmai punctul forte, principalul „mijloc de producție” cu care te-ai îmbogățit?

A făcut... dar ce n-a făcut? Și-culmea: i-au ieșit toate! Noroc? Inspirație? Spirit de orientare? Geniu politic? Șarm irezistibil? Tehnică rafinată? Tehnici speciale? Cine mai știe?!...

Un singur lucru se știe sigur de către toată lumea: blonda este favorita, protejata care a transformat palatul din deal în „cuibușorul de nebunii” prezidențiale. Dar adevărul-axiomă s-a dovedit, la un moment dat, mai complex decât credeam. Întrebat de un ziarist indiscret ce caută blonda cu pricina la Cotroceni într-un miez de noapte, la o dată când ea nu mai lucra demult acolo, titularul beneficiar al serviciilor blondei a răspuns stupefiant: „Nu știu, că în seara aia eu eram acasă, cu familia. Poate s-o fi dus la f'un consilier, hă, hă, hă, hă”, cu acel hăhăit golănesc și grobian, de bețiv înrăit, dar acum sunând și obscen, cu nuanță de curvar bătrân, mândru că se simte atât de stăpân pe nurii damei încât o poate transforma, din când în când, în produs de consum ceva mai larg, din care se pot înfrupta, cu voie de la stăpân, și derbedeii apropiați, drept bonus pentru niscaiva merite deosebite.

Până la ea, știam cu toții care este cea mai veche meserie din lume. Nu știam însă că respectiva profesie este chiar atât de bănoasă. Cum am aflat? Mulțumită recenteii declarații de avere a blondei: cam zece milioane de euro, agonisiți în zece ani de lefegiu de stat, fără vreo evadare declarată în „privat”. De unde să vină atâta bănet, dacă nu din sponsorizări (așa se zice acum, cu un termen mult prea încăpător), adăugat sursei principale, a sponsorului-șef, atât de uluitor de generoasă pentru că nu este plătită din buzunarul propriu, ci din bugetul țării, atât de sărac-ni se tot spune...

Fascinant personaj! E drept: nu tocmai potrivit cu fișa postului de președinte al României, ambiția ei supremă. Sau... mai știi? Poate că în fanteziile erotice ale unei părți din electoratul masculin s-ar putea imagina o asemenea aberație: blondă seducătoare, cocoțată în vârf, capabilă și dispusă-de ce nu?-să deservească dacă nu țara, măcar ceva din jumătatea masculină a națiunii, dornică să încerce... Să nu vi se pară exagerat. Și Cicciolina, celebra stea a Parlamentului italian, era tot blondă, tot în branșă, așa că... nu vă scandalizați voi, prizonieri ai prejudecăților pudibonde, voi, cei cantonați în conservatorismul mentalităților de străbunici, voi, adversarii anacronici ai liberalizării moravurilor! Fiți fericiți că există și la noi femei care, dorind să schimbe țara, se dau în vânt după cauzele mari și drepte, cu

condiția-firește-ca acele cauze să fie, într-adevăr, cât mai mari și cât mai drepte cu putință.

Când aveți în față o asemenea femeie-candidat, votați-o! Puneți-i ștampila exact acolo unde trebuie, acolo unde ea și-o dorește din adâncul... sufletului, desigur. Aici, în muzeu, e de smoală, dar vie și naturală..., eheiii! Marfă de Pleșcoi, ce n-a văzut Parisul-cu Place Pigalle cu tot!

ĂLA MIC

A devenit exponat din întâmplare. La început, când comisia aduna propuneri de „candidați la smolire”, cineva i-a rostit numele, strecurând piticania vieții politice românești post- decembriste pe lista lungă, alături de vreo alți 40 de inși, toți infinit mai rezonanți decât piticul. Când sita a început să cearnă, păstrând pe cei deveniți exponate, el a căzut primul, ales în unanimitate drept cel mai șters, mai anost, mai umil, mai slugarnic, mai insignifiant dintre cei propuși, deci... ce să caute în galerie? Ocupă un spațiu degeaba, aproape că n-ai ce scrie în fișa lui de prezentare. Și a fost radiat.

Când era aproape gata să-și termine treaba în atelier, sculptorul-care tocmai ne prezenta rodul muncii sale de câteva luni bune, iar noi, membrii comisiei, ne întreceam în felicitări, ne-a arătat un boț de lut nelucrat și un ibric de smoală ce fierbea molcom, clipocind pe un aragaz din colțul atelierului, spunându-ne:

— Mi-a rămas acest cocoloș de lut și puțină smoală topită. E păcat să le arunc, dar nici să fac din ele vreo lucrare mai acătării nu pot, că n-ajunge nici lutul, nici smoala. Parcă aveți dumneavoastră pe lista inițială un ins mic, mic de tot... Dați-mi voie să mă joc cu materialul și să încropesc un fel de semi- miniatură de bust, cam cât a însemnat insul în realitatea politică a vremii. Pe ăsta nu cer niciun ban, că bugetul muzeului e sărac, știu, iar modelul... știe toată lumea: de doi bani. Îl fac de plăcerea mea. Așa sunt artiștii, ciudați. Uneori se amuză cu nimicuri...

Comisia i-a permis, minibustul a fost comis și... iată-l, expus aici, nu într-un spațiu al lui, ca toate celelalte exponate, ci la ușa stăpânului aerisit cu țevi și monitorizat cu aparatură de import. Să-i fie aproape, ca valetul gata la ordin, așa cum a fost în viața reală, când-șef la guvern numindu-se micuțul, afla de la televizor ce-a mai hotărât guvernul său despre salarii,

pensii, drepturi bănești, TVA, alte taxe și impozite etc. etc., mai exact-cu cât le-a tăiat pe unele și cu cât le-a majorat pe celelalte. De ce nu știa? Pentru că, vedeți dumneavoastră, stăpânul uitase să-i spună și micuțului ce-a hotărât guvernul micuțului, adică stăpânul. Cineva din comisie a și spus atunci: „- Să-l facă, domnule, să știe lumea și de el, că... mic-mic, dar l-a dus mintea să pună botul și să țină spatele la ticăloșii imense. Poate că trebuia lăsat pe listă de la început!”.

Mai târziu, când ne-a prezentat și acest bust în miniatură, sculptorul și-a exprimat regretul că nu i-a rămas suficient material pentru a-și concepe opera astfel încât să surprindă și să immortalizeze în lut și smoală singurul gest interesant al personajului portretizat: clipa în care insul se chinuie să stea în vârful picioarelor - „pe poante”, ca balerinele la o poză de grup - , ca să ajungă și el cu creștetul măcar la înălțimea brâului celorlalți. Dar, conchidea sculptorul, înțelept: merită oare să muncești, să concepi un adevărat grup statuar, să pierzi timp și să consumi material pentru un nimeni, un nimic?

Avea dreptate. Nu se merită.

INTELECTUALUL „ANGAJAT”

(de către cine și pentru ce?)

— portret colectiv —

Sunt puțini, și niciunul mai acătării, ca să strici o găleată de smoală pe el. Dar toți la un loc, parcă ar merita; să nu-i uite lumea. Cu postament modest, din scândură negeluită, cum le-a fost obrazul, și fără catifea, că ei ar merita mai degrabă glass-papir. Deci-bust colectiv, grup statuar mărunțel, pentru caractere mici.

Înainte nu le-a dat inima brânci să se revolte, să riște, să se delimiteze măcar. Mârâitul, bârfa la o șuetă, la o cafeluță (la șpriț nu, că e vulgar!), prezentate după drept disidență sună penibil, raportate la un Havel, la un Soljenițan sau chiar la un Evtușenko, siberianul care, prin talent viguros și curaj bărbătesc, a spus tot ce-a avut de spus în patria sa și în vremea KGB-ului, exasperând nomenclatura sovietică și provocând schimbul de replici antologic între cei care cereau pedepsirea rebelului și președintele de la Kremlin, care le răspundea: „Și ce să-i fac lui Evtușenko? Să-l trimit în Siberia? Păi de-acolo vine!”.

Mârâitorii noștri n-aveau a se teme: România n-avea o Siberie, unii dintre ei veneau chiar de prin cartierul Primăverii-sau din zonă— și câtorva le-a priit chiar și „exilul”, veritabil sejur de care-ți amintești cu nostalgie.

Operă n-au avut. Nici publicată, nici de sertar, nici „samizdat”, nimic. Ba da: câteva cărțulii atât de anemice încât nu merită nici măcar diminutivul, utile, totuși, pentru a ajunge la vârfurile nomenclaturii comuniste cu dedicații slugarnice, caligrafiate pe pagina de gardă. Astea nu se cheamă operă, dar ei s-au autoproclamat valori. Valorile nației.

S-au dat în vânt după traiul bun, practicat copios și pe vremea trecutului negru. Cu atât mai mult prezentul alb și viitorul roz erau obligate să li-l ofere, doar valorilor li se cuvine ce e mai bun. Și l-au obținut.

Unul s-a visat mare autor de cărți. A ajuns mare negustor de cărți, tot în branșă, cum s-ar spune. Alții au descoperit moliciunea mângâietoare a fotoliului ministerial, atât de plăcută feselor intelectuale. S-au cufundat în ea, cu voluptate și cu disperare, totuși; să nu cumva să se termine! Ca să le fie bine, și-au dat cu unguent pe organism, unul reușind să-și transforme plăcerea în renume și alint public; azi, când zici unguent, înțelegi fie alifia din tub, fie personajul intrat în istoria penibilităților balcanice (că e istoric de meserie și balcanic din vocație) prin cantitatea uriașă de alifii și smacuri (printre altele) obținută din fondul de protocol (citește-banul public).

În scaunul ministerial n-au făcut mare scofală, invers proporțional cu mărimea pagubei. Au făcut chiar nefăcute, adică... mai bine nu făceau nimic. Într-un acces de sinceritate autocritică, unul a mărturisit marea neîmplinire a mandatului său de ministru: deși s-a străduit din răputeri, n-a reușit să obțină, în atât amar de vreme, de la bufetul ministerului său o omletă ca lumea. Inadmisibil! Vă imaginați câtă incompetență în politica externă românească?!? Altul, tot la Externe, a declarat că nu ne trebuie fundația Gojdu, de la unguri. Nici Tezaurul de la ruși. Ce ne-a apucat, după atâția ani? De ce să ne deranjăm vecinii, cu care ne înțelegem atât de bine? Și... ce să facem cu ele, unde să le mai punem? Până acum am trăit fără ele, și uite ce bine ne merge: avem cabinet spațios, secretară, diurna de demnitar, onoruri... Ce mai vor românii? Nu le-ajunge?

Când li se termină mandatul, schimbă ministerul, că se pricep și la cultură și la externe și la de toate, dacă fotoliul e moale. Când nu găsesc unul liber, se mulțumesc și cu unul mai mic, dar tot moale: secretar de stat, consilier prezidențial, ce-o fi, dar să fie.

Pe unii i-a tras așa către reprezentarea culturii noastre peste hotare. Cât știu despre ea, cât o prețuiesc, ce simt pentru valorile naționale, ne-au lăsat dovezi scrise. Nu pot fi reproduse aici nici măcar selectiv; muzeul ar putea fi acuzat de pornografie, scatologie și alte păcate foarte puțin culturale. Dar lor le-au priit, le-au rentat. Intelectuali subțiri fiind, nu s-au sfiit să măsluiască deconturi (viața e scumpă în vest!), să năvălească în hoteluri doar la 4 și 5 stele, pe unde n-ai gândit cu gândul.

Toți-cu un singur crez, dacă banul, fotoliul și eclerul pot fi numite crez: conducătorul iubit, nașul din sufletul magistraților cumpărați la grămadă cu culturnicii. Șeful cu mălaiul. Nu contează că sponsorul intelectualilor rasați n-a ținut în mână, de când se știe, nicio carte-cu excepția celor de poker, profesorii lui de cacealma. Important este că dă bani, funcții și decorații. Cum să nu-l iubești?

Intelectualul mercenar este programat să sară din baie când matelotul-șef sună goarna. Atunci el, intelectualul angajat, ia poziție, înfierează, condamnă, susține, se solidarizează, aplaudă, ovaționează, insinuează, întreabă dilematic și răspunde perfid, se lamentează, deplânge, exultă, asmute, dă la cap cu citate-că e cult, ba chiar invocă divinitatea-că e și credincios, citează valori și instanțe europene, cheamă în ajutor istoria și înspăimântă cu viitorul... dar ce nu face?

Dacă trebuie, vine și la miting, deși s-a îngrășat și se mișcă din ce în ce mai greu. Cu un efort deosebit, resimțit și de patronul beneficiar la nota de plată, mășcăluiește în coloana subțirică a susținătorilor patronului, căreia nu prea reușește să-i confere greutate nici cu prestigiul, nici cu kilogramele proprii. De regulă, se bagă în primele două rânduri, să fie văzut, filmat și dat la telejurnal, uneori chiar cu declarații video-sincron: 1 propoziție-1 ecler, 2 fraze-4 ecleruri, mai multe-o călătorie în străinătate, la business class, depinde de problemă, de moment, de context, de negociere. Dacă plouă sau ninge, tariful se majorează.

Când vine din presă, intelectualul are la activul predecembrist zeci de articole-odă și chiar funcții de prim-plan. Ele n-ar fi de incriminat (așa erau vremurile) dacă aceleași păcate ar fi fost considerate de înțeleș și în cazul altora, mult mai meseriași, dar „vinovați” post-decembrist că n-au aderat cu același entuziasm fulgerător la noul cult al știrilor despre găina care naște pui vii și despre masculul (cu poză explicită, pe două coloane, în pag. I) cu

cel mai lung penis din lume, rețetă care urcă tirajul la 500.000 exemplare și atestă indubitabil că, în sfârșit, avem și noi o presă liberă!

Când cititorii se dezmeticesc și se satură de tâmpenii, ziaristul inovator caută loc de muncă, îl găsește, se pune pe treabă, atacă viguros și credibil persoana urâtă și disprețuită de cel puțin 7.400.000 de români (doar cei cu drept de vot), recapătă credit pe piața media, i se spune chiar „maestre”, dar... ce să vezi? Persoana atacată și disprețuită scoate banul și obține susținerea slugarnică a „conștiinței formatoare de opinie”. Maestrul sare în noua barcă (de fapt-galeră), cu arme, bagaje, condei și corzi vocale cam sâsâite, ca discursul de găscan, vâslind vârtos, cot la cot cu adversarii ticăloși de ieri.

Tinerii din noua tabără sunt în extaz, și nu se sfiesc să i-o spună: „Cum le ziceți dumneavoastră, maestreeeee... mai rar!”.

Confirmă și patronul: da, e mulțumit, dar... vrea mai des, mai adânc, mai apăsător, că e atât de plăcut...

Este pestriță fauna intelectualilor înregimentați (unii au și grad de colonel!), și recrutată din tot felul de canale: media, juridico-administrativo-funcționărești, politice și chiar din cele de ape reziduale. Conține scribălăi, semnatori de texte inepte, agramate și ticăloase, fără să roșească; roșul e culoare comunistă și nu se mai poartă. Când le bați obrazul, răspund obraznic: „Păi și Sadoveanu a scris Mitrea Cocor!”. Uită, amărâții, că Sadoveanu a scris „Mitrea Cocor”, dar nu pentru asta a intrat în istoria literaturii române, sus, în vârf! Mai zic scribălăii: „Și lui Arghezi i s-au comandat versuri angajate”, dar nu spun ticăloșii că nici „Din primăvară până-n toamnă”, nici „Răscoala”, nici „Noi vrem pământ!” n-au fost comenzi ale gospodăriei de partid pentru Caragiale, Rebreanu sau Coșbuc. Scribălăii nu vor, nu știu, nu pot să facă deosebirea între comanda propriei conștiințe artistice și cetățenești și comanda patronului amator de pupături zemoase în zone intime.

Este pestriță fauna, spuneam, dar... anemică rău, umflată artificial de cei ce poartă ilegal denumirea „intelectual”. Dacă cineva ar trimite peste ei „Protecția consumatorului”, s-ar dovedi lesne pungășia și s-ar lăsa cu amenzi grele. Nu poți băga în galantar, drept marfă bună, deșeuri din pubele sau rebuturi reciclate, etichetându-le drept ceea ce nu sunt. Dar... asta e viața, așa se fac afacerile...

Ce vor face după? Nu și-au pus problema. Au strâns cât le trebuia; și-au făcut plinul, deși...parcă-parcă ar mai fi loc, dacă îndesăm bine. Și, la urma urmei, când vor veni alții la putere, ăia n-au nevoie de intelectuali? Ei sunt aici, pe poziții, pregătiți, rodați, căliți în bătălii, nimic nu-i mai sperie. Sloganul lor publicitar? CONSUMAȚI CU ÎNCREDERE DELICIOASELE NOASTRE PRODUSE ȘI SERVICII INTELECTUALE! MARFĂ GARANTATĂ, PREȚURI AVANTAJOASE, NEGOCIABILE!

ISTORICUL

Când e istoric și nu are cum să militeze la vedere cu sârgul clăntăilor cantonați în ziua de azi, își alege subiecte sensibile din trecut, le clocește și le oferă doct cititorilor și studenților (că e și universitar). Iată câteva mostre: „Minciuna este mitul fondator al României moderne”. Și ca să limpezească pe deplin lucrurile, să se știe bine la ce se referă, precizează: „România nu avea dreptul, în anii 1918-1920, în tratativele cu aliații și la Conferința de pace, să revendice Ardealul, care nu aparținuse niciodată României.” Dar cui aparținea și cui aparținuse, domnule profesor? Lui Tókéș? Lui Atilla? Poate ne spuneți dumneavoastră, să nu murim proști! Știm că vă place să vorbiți despre (cităm) „absurdul unității românești”; mai știm că, în opinia dumneavoastră, „națiunea este o realitate inventată recent, cu trecut foarte scurt, fără vreun rol pozitiv, iar naționalismul, derivat ideologic al națiunii, nu a fost și nu este decât un generator de conflicte”.

În fața unor asemenea „adevăruri științifice”, permiteți-ne o întrebare: și pentru dumneavoastră ziua de 1 Decembrie, ziua națională a României, aniversarea Marii Uniri, este tot o zi de doliu, ca pentru sfinția sa Tókéș? Și cum o serbați? Mergeți să vedeți defilarea, la Arcul de Triumf, sau organizați un parastas, în cadrul restrâns al colegilor de idei științifice, în memoria lui Horthy? Iar ca turist, vă place Viena pentru frumusețile ei arhitectonice și muzicale sau pentru că este sediul celebrului diktat care a răpit României Ardealul de Nord (perfect legitim-în opinia dumneavoastră) sub patronajul binecunoscutului umanist german Adolf Hitler?

Și de aici, o altă serie de întrebări. E o pură întâmplare (revenind la zilele noastre) că în plină campanie electorală, premierul Ungariei își permite să vină în România să dicteze cetățenilor de etnie maghiară cum și cu cine să voteze, iar în contrapartidă, beneficiarul voturilor obținute astfel să-l decoreze pe Tókes cu cea mai înaltă distincție a României și, mai mult,

când o comisie parlamentară îi cere președintelui să retragă decorația insului nedemn de ea, președintele să tacă mîlc, de parcă demersul cu pricina nici n-ar fi existat? Nu vi se pare că se adună prea multe și prea ciudate coincidențe, în deplină consonanță cu ideile dumneavoastră științifice?

În încheiere, un sfat: dacă distinsul profesor care sunteți obișnuiește să călătorească prin România (deși n-o prea agreeți, după cum se pare), ar fi bine să ocoliți Oarba de Mureș, Ip și Treznea, pentru că pe-acolo riscați să se deschidă, Doamne ferește, niște morminte de-ale celor căzuți victime (ca istoric, nu se poate să nu știți când, cu ce ocazie și de către cine uciși), iar cei ieșiți din morminte să vă pună întrebări indiscrete. E mai sigur să nu dați ochii nici cu ei, nici cu amintirea lor; ar putea să vă cauzeze...

AMBASADORUL

Când ajunge-să zicem-ambasador la Paris, primul lucru pe care-l cere (și-l obține imediat) ca să meargă treaba „șnur” și România, patria-mamă, să prospere, este un apartament personal în „buricul târgului”, că Parisul, chiar dacă nu e târg, are și el un buric al lui. Locuința din sediul Ambasadei nu-l satisface, deși este încăpătoare și superb mobilată. Și are perfectă dreptate proaspătul ambasador, intelectual subțire, îndrăgostit de frumos. Păi dacă te-a trimis soarta (și țara) în Orașul-lumină, plin de atâtea frumuseți (artistice, desigur), după care tânjește o întreagă omenire, cum să nu ai tu, ditamai ambasadorul, un loc al tău, ferit de privirile tuturor mocofanilor insensibili la frumos (frumosul artistic, desigur!), în care poți primi la domiciliu, cu un simplu apel telefonic, măcar o parte din aceste frumuseți (artistice, desigur!)?

Costă exagerat de mult chiria? O fi costând, dar specialiștii spun că frumusețile respective (artistice, desigur!) își merită banii cu prisosință. Și dacă plata o face poporul român, care poate cunoaște și el-prin reprezentanți-vestita frumusețe, ar fi chiar o prostie de neiertat să nu ceri un apartament privat. După cum ar fi un gest incalificabil din partea statului să nu ți-l ofere. La câte voturi în plus ai asigurat în acel record mondial de viteză (un vot la patru secunde), nu meriți atâta lucru?

BALAUURUL CU CEL PUȚIN 10 CAPETE

Înainte de a apăsa clanța penultimei uși pe care avea să o deschidă în această lungă excursie prin galerie și muzeu, ghidul își adună grupul și începu să-l pregătească pentru întâlnirea cu cele două puncte de maximă atracție ale galeriei.

— Vă așteaptă, doamnelor și domnilor, două momente cu adevărat tari, cele mai tari din tot ce-ați văzut până acum. Sunt două exponate de excepție, aflate la granița cu miraculosul, dacă nu cumva au și depășit frontiera, pășind în paranormal...

— Chiar așa? întrebă scepticul grupului, francezul, dușmanul neîmpăcat al faptelor ce nu se pot explica.

— Veți judeca singuri dacă este sau nu „chiar așa”, stimate domn. Vă previn: văzând exponatele și ascultându-mi explicațiile, mă veți năpădi cu întrebări, absolut justificate, desigur, dar la care, oricât de mult mi-aș dori s-o fac, n-o să vă pot răspunde. De ce? Pentru că, pur și simplu... nu știu. Și nimeni nu știe.

— Deci... intrăm în lumea misterului absolut? Interesant!... comentă francezul cu zâmbetul neîncrezător al omului care nu se aflase niciodată în fața vreunei situații căreia să nu-i poată găsi explicația logică.

— S-au putea spune și așa, răspuse ghidul, dar nu vreau să lungesc nici vorba, nici suspansul. Aici, în camera aceasta, intrăm în atmosfera întâmplărilor ciudate, pentru ca, în camera vecină, lipită de ea și ultima din galerie, miracolul să ia proporții. Cum anume... veți vedea. Și vă veți convinge că nu întâmplător toate exponatele galeriei văzute până acum sunt amplasate în spațiu deschis, fără separare sau protecție de pereți și uși zdravene, în timp ce aici, aceste două... dar am promis că scurtez vorba; ceea ce veți vedea va fi mai convingător decât cuvintele mele. Pregătiți? Pentru că... atenție! Intrăm în bârlogul balaurului cu cel puțin 10 capete!

Ultima frază ridică și mai mult tensiunea momentului, așa că, după „da”-ul unanim, ghidul apăsă clanța, deschise ușa și își pofti vizitatorii să pătrundă în încăpere. Odată intrați, priveliștea îi lăsă fără grai.

Pe un pedestal cubic, de stejar masiv, cu muchiile măsurând aproape doi metri fiecare, trona nu un bust, așa cum îi obișnuise restul galeriei, ci o adevărată compoziție sculpturală, înspăimântătoare și hidoasă, care-ți oprea inima-n loc.

Un corp imens de balaur, ca aceia din basmele copilăriei noastre, dar despre care părinții și bunicii nu ne povesteau înainte de culcare, ca să nu

visăm urât toată noaptea, se sprijinea pe 12 picioare scurte, de târâtoare, cu gheare puternice, și se termina cu o coadă lungă, de monstru preistoric. Corpul era acoperit cu solzi lucioși, atât de măiestru sculptați în smoală, încât puteai jura că sunt solzi adevărați.

Din corp porneau zece gâturi lungi, de cel puțin 40 cm-50 cm, terminate fiecare cu câte un cap nici de om, nici de lighioană: mic, teșit, aproape triunghiular, cu dinți puternici și ascuțiți, gata să apuce prada ca într-o menghină. Trei capete mai mari, plasate deasupra și susținute de gâturi mai lungi și mai groase, sugerau poziția ierarhică superioară a celor pe care-i reprezentau.

Din toate gurile îngrozitoare reptile ieșeau fâșii de hârtie (pe același principiu al textelor din benzile desenate), care, toate, spuneau același lucru: „Ți-e frică, lașule!”, „Ți-e frică, lașule!”...

Dar compoziția ciudată, dătătoare de fiori, nu se terminase; jos, la picioarele monstrului, suficient de departe pentru ca niciun gât să nu-l ajungă, un om, reprodus în întregime, privea în sus, către fiară. În mâna dreaptă ținea un paloș impresionant, cu lama strălucitoare, iar la subsoara stângă ținea strâns Constituția României. Din gură, scrise pe un carton, așa cum apar textele atribuite personajelor din reviste cu benzi desenate, se putea citi:

— „Să-l atac?!?... Să nu-l atac?!?... Viața monstrului durează 10 ani; ar mai fi puțin... Mai bine, mai sigur... îl las să moară de bătrânețe...”

La picioarele omului cu paloșul și cu dilema, o plăcuță de alamă îi specifica identitatea simbolică: PRÂSLEA CEL VOINIC, DAR ȘOVĂIELNIC, iar sub ghearele fiarei, altă plăcuță preciza: BALAURUL CU CEL PUȚIN ZECE CAPETE.

Panoramând cu privirea fețele stupefiate ale vizitatorilor, ghidul le lăsă un timp să-și consume surpriza și emoțiile, apoi întrebă:

— Ei, ce ziceți?

Ce mai era de zis? Toți priveau fascinați, nimeni nu întreba, nu comenta, nu schimba vreo părere cu vecinul. Fiara parcă-i hipnotizase; nimeni nu-și dezlipea privirile de întruchiparea în lut smolit a ceea ce părea a fi-și chiar era-simbolul răului absolut și hidos.

Cel mai repede se desmetici francezul:

— Explicați-ne, vă rog!

— Tocmai mă pregăteam s-o fac. Dar ca să fiu înțeles mai bine, voi relua câteva din informațiile oferite la standurile muzeului. Scuze, așadar, pentru ceea ce vă va suna cunoscut.

Vă spuneam că locatarul Palatului Cotroceni, cum a pus mâna pe putere, a purces la construirea unei rețele mafiote pe care să se sprijine în acțiunea ticăloasă ce avea să înceapă. Baza era Justiția: tribunale, procuratură, înalta curte, curtea constituțională etc. etc. În toate aceste pârgii fundamentale ale statului de drept, ce urmau să devină instrumente ale statului strâmb, ticălosul avea nevoie de ticăloși după chipul și asemănarea sa: docili, gata la orice, fără scrupule, fără teamă de Dumnezeu și de oameni. I-a căutat, i-a găsit, că e plină lumea de lepre și i-a strecurat unde trebuie: inși cu antecedente nenorocite, șantajabili cât cuprinde, lacomi de bani și de putere, unii-cu sentințe infirmate la CEDO, ale căror greșeli le-a suportat Statul Român, adică noi toți, cu bani grei.

Pentru asemenea gafe profesionale impardonabile, inșii ar fi trebuit să plătească scump, ca pedeapsă, dar ticălosul-șef i-a răsplătit gras: din nulități, din nimeni, i-a făcut cineva, peste noapte. Le-a dat bani și putere, iar ei i-au dat protecție, ba chiar imunitate absolută, unică în lumea democratică și inexistentă în vreun capitol, alineat sau paragraf explicit din Constituția țării. I-au închis dosare penale cu prejudicii de sute de milioane de euro; au măsluit expertize, transformând pagube de milioane în pagubă zero, sau invers, când cineva trebuia înfundat făcând din pagube inexistente pagube de zeci de milioane. Asmuțiți împotriva dușmanilor politici, ticăloșii au pronunțat sentințe scandaloase, dictând pedepse așa cum cereau bilețelele atașate la dosar „din ordine superioare”, respectând până și numărul anilor de închisoare cu executare porunciți în bilețel!

S-a creat astfel o rețea a mârșăviei care, la vârf, prin 2-3 completuri de judecată transformate în plutoane de execuție judiciară, asigurau pedeapsa dorită, indiferent ce-ar fi hotărât instanțele inferioare, pentru că-nu-i așa?-nu se putea cumpăra și corupe întregul sistem judiciar al unei țări ca România.

Toate astea... le știți; vi le-am mai spus. Ei bine, când am „croit” galeria „smoliților”, am dorit să figureze printre exponate măcar câțiva dintre acești ipochimeni, „piezele rele” ale bieților români purtați prin instanțe, hăituiți de mascați, arestați în miez de noapte, filmați cu cătușe și purtați prin târg ca ursul în lanțuri, să caște gura prostimea târgului. Când am început să-i numărăm, cu nume, prenume, loc de muncă și „isprăvi” la activ, ne-au ieșit

vreo 12-14; la ei, probele nu lăsau niciun dubiu și în cazul lor, încă sperăm, Justiția-dar Justiția cea adevărată!-își va spune cuvântul, mai devreme sau mai târziu. Erau însă prea mulți pentru a le face loc în galerie. Ei, și aici... începe partea pe care n-o știți.

Autorul acestei lucrări este absolvent al Facultății de istorie, ca și toți muzeografilor noștri, dar după absolvire, și-a încercat norocul și la Arte plastice. Este din Gorj, de pe lângă Hobița, și are „năravul” minunat al marelui său concetățean Constantin Brâncuși; probabil zona este un mediu bun conducător de sculptură... A intrat la institut, l-a absolvit, a ajuns artist de prestigiu, cu expoziții în țară și peste hotare. Când a auzit ce punem noi la cale, aici, la muzeu, ni s-a alăturat, declarând că pentru o treabă ca asta lucrează și gratis! A fost sufletul acțiunii. A experimentat procedeul cu smolirea, pe care chiar l-a brevetat; acum... curg solicitările din toată lumea.

Pus la curent cu dilema noastră-pe cine să smolim din „smolibilii” certine-a cerut îngăduința să schițeze un proiect de compoziție complexă, alegorică; o fiară cu zece capete, cu gât cu tot, într-o mișcare aparent haotică, dar de fapt perfect sincron, fără să se atingă vreodată. Înțelegeți? Mișcarea oferea un spectacol fantastic; te uimea dar te și băga în sperieți. Atât de puternică era impresia, încât, într-o zi, unui vizitator mai slab de înger i s-a făcut rău; a fost alertă mare... Speriată, conducerea muzeului a decis demontarea mecanismului electronic și „înghețarea”, astfel, a tuturor componentelor grupului; era prea periculos să ne jucăm cu sănătatea și-Doamne ferește!-chiar cu viața vizitatorilor. Dispozitivul a fost scos din lăcașul său, aflat în interiorul postamentului, dus la magazie (unde se află și azi), iar toate legăturile plantate în exponat au fost dezactivate.

Ei bine; ce credeți că se întâmplă peste trei săptămâni? La un moment dat, cele zece capete ale balaurului au început să se miște singure, fără vreo comandă, fără vreun impuls din afară, fără vreo legătură cu mecanismul care nu mai avea cum să determine mișcarea!

Femeia care făcea curat în încăpere s-a îngrozit; a fugit din cameră cât au ținut-o picioarele. Când s-a întors cu ajutoare, mișcarea încetase. Cei mai mulți n-au crezut-o.

— Ca și mine, domnule! izbucni francezul.

— Exact: ca și dumneavoastră, deși nu erau francezi, ci români neaoși... Dar femeia s-a jurat, a insistat să fie crezută, furnizând un amănunt foarte interesant, care ne-a dat de gândit: capetele nu se mai mișcau după schema

dictată de aparatul electronic acum dezafectat, ci într-o singură direcție: spre camera alăturată, unde se află un alt exponat, legat prin mii de fire de balaurul cu cel puțin zece capete...

— Ce exponat? întrebă profesoara de istorie.

— Veți vedea curând și exponatul, și natura firelor de legătură cu balaurul. Bineînțeles, în primul rând s-a verificat lăcașul dispozitivului electronic, din postament. Era gol, ca și acum. Rog să vină cineva dintre dumneavoastră, să confirme.

Tânărul doctorand în literatură se apropie de postament, nu fără oarecare teamă. Aplecându-se ușor, ghidul îi arată o cavitate, în partea din spate a soclului, sub coada înfiorătoarei târătoare. Într-adevăr, acolo nu se afla nimic.

— Am verificat apoi starea aparatului electronic, din magazie. Nimeni nu se atinsese de el, nici în ziua cu pricina, nici în vreo altă zi. Se afla sub cheie, nefolosit. Aici, în exponat, cele câteva puncte care primeau semnalul electronic erau dezactivate. Nici vorbă să le fi folosit cineva. Așadar, vreo acționare electronică, din apropiere sau de la distanță-exclusă.

— Și atunci? întrebă francezul cu ceva mai puțină agresivitate.

— Și atunci... nu știu. Pur și simplu nu știu. Nici eu, nici altcineva. V-am prevenit, de altfel, că-mi veți pune întrebări la care nu am răspuns. Iată că momentul a sosit.

Mai mult: femeia și-a amintit că atunci când a părăsit încăperea în goană, parcă auzise în urma ei un grohăit sinistru, din care n-a deslușit nimic. N-am pus prea multă bază pe această declarație; fusese atât de îngrozită, încât își putea închipui orice, iar un semnal sonor, de orice fel, era, într-adevăr, prea mult, vorba colegului dumneavoastră din Franța.

După două săptămâni, episodul s-a repetat. Nu mai era niciun dubiu! S-au făcut din nou cercetări amănunțite, cu tot felul de specialiști în de toate, fără niciun rezultat. Pentru ca, după alte câteva zile, într-o dimineață, să găsim tot acest corp hidos mișcat de pe soclu cu aproape 30 cm, ca și cum fiara ar fi încercat să o ia din loc, ca o ființă vie, spre peretele camerei de alături, unde tronează exponatul la care vom ajunge peste câteva minute. De parcă un magnet uriaș, o forță irezistibilă ar fi tras balaurul spre stăpânul său! De-atunci, corpul fiarei a fost pus la loc și fixat cu această bandă metalică mai groasă decât cercurile de fier care înconjoară butoaietele

podgorenilor, iar pedestalul, soclul, a fost prins de podea cu holtșuruburi puternice.

— O clipă, o clipă, domnule, interveni francezul, de data aceasta lipsit de înrâncenare, dar cu o ironie sarcastică mai greu de suportat decât vehemența anterioară. Dumneavoastră ne serviți povestea asta așa... pentru pitorescul și insolitul muzeului, sau chiar ne cereți s-o și credem?

Ghidul răspunse cu tot calmul de care era în stare:

— M-aș fi mirat să nu primesc vreo întrebare de acest fel și chiar pe acest ton. Ce vă pot răspunde? Cuvântul de onoare al unui muzeograf probabil că nu vă satisface. Din păcate, altceva n-am. Lăsați-mă cel puțin să termin „povestea”, cum o numiți dumneavoastră, și mă blamați la sfârșit. Așadar... fenomenul s-a repetat de patru ori. Întâmplarea, fericită pentru noi, face ca ultimele două episoade să fi fost filmate de vizitatori, iar pe casetele din care am păstrat și noi copii-devenite extrem de prețioase pentru muzeu- data filmării apare foarte clar; ambele episoade sunt mult ulterioare dezafectării dispozitivului electronic.

— Aș putea să filmez și eu exponatul? Vă rog să-mi permiteți, este ceva deosebit, unic, așa zice, interveni japonezul. Așa ceva nu se ratează...

— Vă rog! îl invită ghidul cu amabilitate.

Când camera de luat vederi a început să depene zumzetul specific înregistrării, s-a produs miracolul. Un spasm zgudui corpul diform al balaurului de lut și smoală, iar cele zece capete începură să se vânture amenințător, trăgând, toate, spre peretele camerei alăturate. Îngroziți, vizitatorii se buluciră spre ieșire, dar nimeni n-a îndrăznit să atingă clanța. Doar asiaticul cu camera în funcțiune se apropie și mai mult de obiectul filmat, cu îndrăzneala operatorului de front care, pentru câteva cadre de maximă expresivitate este gata să-și riște viața.

Deși palid la față și cu voce schimbată, ghidul nu-și pierde cumpătul. Ceru vizitatorilor calm, și-l obțină. Grupați în jurul său, ca puii lângă cloșcă la apariția eretelui prădător, toți urmăreau uluiți, cu sufletul la gură, spectacolul unic, miraculos și înfiorător al unui obiect neînsuflețit, din lut și smoală, care se smucește, se mișcă, încearcă să scape din chinga metalică ce-l ține fixat pe soclu. După 30-40 de secunde, mișcarea încetini, apoi se stinse, iar din străfundurile corpului diform se făcu auzit un zgomot lugubru, ca un grohăit, la început nedeslușit, dar căpătând apoi forma sonoră a unui cor grotesc în care voci groase, înăbușite, se amestecau cu

altele, pițigăiate strident, toate la un loc articulând (greu descifrabil, ce-i drept) patru cuvinte: „CU NAȘUL ÎN SUFLET... CU NAȘUL ÎN SUFLET... CU NAȘUL ÎN SUFLET...”.

Apoi s-a făcut liniște. O liniște desăvârșită, în care se auzeau doar zumzetul camerei de luat vederi și respirația gâfâită a vizitatorilor. Într-un târziu, francezul rupse tăcerea:

— Dacă episodul trăit de noi face parte din scenariu, se poate spune că v-ați atins pe deplin scopul . Ne-ați înspăimântat. După cum vedeți, lumea este profund marcată. Nu înțeleg însă ce rost au asemenea trucuri ieftine, chiar dacă sunt regizate perfect, într-o instituție serioasă, cum este acest muzeu...

Înaintea primului cuvânt de răspuns al ghidului, un murmur general de dezaprobare se făcu auzit, apoi crescă și, cu siguranță, ar fi degenerat în vociferări și exclamații, dacă gazda n-ar fi oprit totul cu un gest hotărât.

— Stimate domn, vă înțeleg starea de spirit, uluirea, neîncrederea, suspiciunea, ziceți-i cum doriți, chiar și pentru faptul că noi, oamenii muzeului, nu încetăm să ne minunăm și să ne speriem ori de câte ori se petrece un nou episod în această cameră și în cea alăturată, unde lucrurile sunt, parcă, și mai... dar nu anticipez; vă veți convinge imediat. Nu mă pot împăca însă în niciun chip cu acuzația de impostură, de escrocherie și manipulare pe care ați formulat-o la adresa muzeului. Aici nu e Prater, nu e Disneyland, nu e nici bâlci de provincie, cu camere tapetate în oglinzi deformante; nu speriem vizitatorii cu schelete și cranii de carton sau cu efecte sonore și fumigene înșelătoare. Dacă ne bănuieți de asemenea practici, dați-mi voie să vă spun cu tot respectul și deferența la care mă obligă, de altfel, și fișa postului meu: vă înșelați! Vă înșelați profund. Mai mult: ieșind, cumva, din ceea ce fișa postului îmi impune, dată fiind relația cu totul specială statornicită între mine și dumneavoastră, cei mai interesați, deschiși, receptivi și călduroși apropiați de cele văzute aici, la noi, vă declar că orice altă acuză de minciună, trucaj ieftin sau „găselniță regizorală” spre a vă impresiona și manipula, o voi lua ca pe o jignire personală. Nu sunt scamator. Mai mult decât cuvântul meu de onoare ca să-mi susțin afirmația nu am ce oferi. Mă înțelegeți? Mă credeți?

Cei doi bărbați se privesc în ochi clipe îndelungate. Primul care pleacă ochii fu francezul. El se adresează ghidului pe un ton cu care nu-și prea obișnuise companiile.

— Înțeleg, domnule, și vă cred. Îmi cer scuze. Trebuie să recunoașteți însă: insolitul întâmplării-ca să mă exprim eufemistic-ar scoate din minți chiar și oameni mai sceptici sau predispuși la dispută decât mine...

— Deci... pace? Sau armistițiu? Întrebă ghidul, dorind să destindă cât de cât atmosfera atât de tensionată.

-Pace! Pace deplină. Și eu am un cuvânt de onoare, domnule, la care țin ca la ochii din cap. Vi-l dau fără rezerve.

Toată lumea răsuflă ușurată. În sfârșit, ghidul se putea întoarce la exponatul propriu-zis, despre care mai avea încă multe de spus.

— Reiau, deci, povestea adevărată a balaurului cu cel puțin zece capete și cu Prâslea cel voinic și șovăielnic.

De ce „zece cel puțin”? Pentru că, aproape sigur, mai sunt și alții. Nu prea mulți, încă 6-7, după datele noastre. Toți-puși exact acolo unde trebuie, plăci turnante care pot schimba cursul oricărei situații în favoarea cui trebuie. De cunoscut, îi cunoaștem. Facem cercetări, strângem date și probe, adunăm dovezi, ca să aflăm cifra exactă și „gabaritul” ticăloșiei fiecăruia în parte. Când vom finaliza investigația-nu a noastră, că nu ne substituim noi instituțiilor abilitate ale statului- respectivii se vor alătura celor zece capete vizibile acum.

Vă rog să priviți cu atenție: artistul nostru n-a conceput capete de oameni propriu-zise, pentru că-după spusele lui și după opinia noastră-ăștia nu sunt oameni, ci fiare. Când trimiți un nevinovat în pușcărie sau când scapi de pușcărie un nemernic, nu mai ești om; n-ai dreptul nici să te numești, nici să arăți a om. Dar dacă vă uitați mai atent, mai de-aproape, veți observa cum, chiar și capetele astea hidoase de reptilă au elemente fizionomice de recunoaștere. Mai ales cele trei capete mai mari, de deasupra.

Unul pare a fi de femeie. Are breton pe frunte și ochi bulbucați, gata să-i iasă din orbite. Altul pare a fi de om bătrân; are ochelari cu lentile atât de groase încât par sticle de sifon. Se spune că, de fapt, când a fost cocoțat în cea mai înaltă Curte, trimis acolo să vadă mai clar decât restul nației ce este și ce nu este constituțional, el era de fapt pensionat medical pentru că nu vedea mai nimic. Nu mai putea citi ca lumea vreun text, necum să-l mai și interpreteze. Dar aceasta n-a fost un impediment pentru ce era el pus să facă acolo; alții, mai „binevăzători” îi spuneau ce scrie în hârtia cu pricina; el trebuia doar să semneze, atâta lucru mai putea face. Înțelegeți? Pensie, plus

leafă grasă, plus indemnizații, plus distincții... Să tot semnezi și să tot trăiești!

Al treilea cap e ca de viperă: cu linii ascuțite, parcă stă să sară, să muște, să otrăvească. Este capul care a inventat imunitatea absolută, de fapt ticăloșia absolută, născută de rețeaua ticăloșilor.

Ciudat: balaurul nu se hrănește cu vieți omenești, deși are pe conștiință și câteva certificate de deces. El înghite libertăți omenești, vieți sociale, cariere politice și profesionale curmate la un ordin scelerat. Victima este înghițită și apoi scuipată afară după ani și ani, murdărită, terfelită, terminată profesional și social, epavă jalnică și avertisment pentru cei ce se opun stăpânului absolut: cine face așa, ajunge ca ea, balaurul pândește și execută. N-ai cum să scapi; câte capete îți amenință libertatea, tot atâtea căi de atac te așteaptă. Eviți unul, te prind celelalte și te execută fără milă și fără greș.

Pe scurt, balaurul este răul absolut al Justiției din România. Și-a infiltrat tentaculele peste tot, și cum, în orice democrație, stat de drept înseamnă în primul rând lege, justiție, ordine constituțională, încrederea omului în dreptate și în oamenii legii... vă dați seama ce-a făcut balaurul din biata noastră țară?

— Și Prâslea?... Ce e cu Prâslea? întrebă doctorandul în literatură, oarecum familiarizat cu personajele mitologiei carpato-danubiano-pontice.

— Cu Prâslea? răspunse ghidul zâmbind. Priviți-l. Stă față-n față cu fiara. I se potrivește calitatea atribuită de basm: pare voinic. Are în mână un paloș ascuțit ca briciul, făurit din cel mai bun oțel. Dacă vă apropiați puțin (ceea ce grupul și făcu), puteți citi pe o parte a lamei, încrustat în oțel, cuvântul PARLAMENT, iar pe cealaltă parte, GUVERN. Cu aceste două forțe în paloș, românii chiar credeau ca Prâslea al lor va răpune balaurul.

Dar... priviți cu atenție personajul. Mie mi se pare de o complexitate și o expresivitate care-l apropie de capodoperă! Urmăriți mâna dreaptă, cea cu care ține paloșul: degetele, care ar trebui să fie puternic încleștate pe mâner, ca atunci când voinicul pregătește lovitura decisivă, sunt mai degrabă moi, relaxate, abia ating mânerul. Iar fața... fața... n-are nimic din dârzenia luptătorului pornit să înfrunte și să răpună fiara. Priviți cu mai multă atenție, rogu-vă, expresia: nicio încrâncenare, aproape nimic din expresia luptătorului pregătit să învingă sau să moară luptând. Artistul a conceput, cu un talent extraordinar-după opinia mea de nespecialist, dar umblat, totuși, prin multe muzee și privitor al multor reproduceri de capodopere-mai

degrabă un personaj hamletian, dilematic, sub a cărui frunte-vă invit încă o dată să-i fixați cu atenție expresia-se învâlmășesc gânduri, temeri, spaime, întrebări pe care parcă tu, privitor, le ghicești: și dacă nu înving? Dacă, neluptând și nebiruind fiara, balaurul nu moare la soroc sau până moare are încă timp să distrugă vieți, zeci de vieți omenești care-mi vor apăsa conștiința câte zile voi mai avea de trăit? Însă toată furtuna asta de gânduri citite sub fruntea personajului, din care teama-sau frica, spus mai pe șleau-nu lipsește, conferă viziunii autorului o complexitate care pe mine m-a uimit. Privindu-i fața roasă de îndoială, înțelegi moliciunea degetelor, vezi cu ochii minții transpirația rece care i-a inundat brațul, deși o asemenea clipă într-o asemenea situație limită ar fi presupus un braț încordat, cu mușchii puternic reliefați, ca ai discobolului sau ca ai coloșilor lui Paciurea.

Vedeți dumneavoastră... pe noi, cei de pe meleagurile astea, istoria națională, folclorul, mitologia populară ne-au obișnuit cu eroi legendari, puternici; Gruia lui Novac, Toma Alimoș, feciorii Vrâncioaiei, Pinteza Viteazul, Iancu Jianu, Mihai, cel a cărui bardă ridicată spre cer băga spaima în oștirile semilunei, vitejii din tranșeele Mărășeștilor, cu piepturile mai tari decât gloanțele mitralierelor lui Mackensen. Toți luptau și învingeau, chiar și atunci când nimeni nu le dădea nicio șansă, când puhoaietele vrăjmașe sau capetele balaurului păreau de neînving.

Dar iată că Prâslea al nostru a șovăit. S-a gândit că e mai bine, mai sigur, mai gospodărește să-și vadă de guvernare (care, ce-i drept, n-a fost rea). S-a temut nu numai, sau nu în primul rând-pentru el, ci pentru țară. A făcut bine? A făcut rău? Asta va spune istoria.

Da; sunt momente în care popoarele au nevoie de viteji. Alteori e mai mare nevoie de înțelepți, de gospodari, de ctitori. Rar se naște câte un Ștefan cel Mare, cel ce a purtat 47 de bătălii, dar a și ridicat Moldova prin „bună și dreaptă guvernare” nu declarată, ci înfăptuită, ctitorind, în puținele clipe când nu se lupta cu vrăjmașul, zeci de lăcașuri ale credinței. Ne-ar fi trebuit și acum un astfel de Ștefan, dar, din păcate, istoria este zgârcită cu asemenea apariții de conducători excepționali. Poate că de-asta în istorie se intră și se rămâne acolo, cu pagină specială și fotografie sau desen-portret, nu prin înțelegeri concesive de coabitare (utile și ele, la răstimpuri, când nu se poate altfel), ci prin acțiuni temerare, care seceră capul răului și scapă țara de pacoste.

După ultimele cuvinte ale ghidului se instalează din nou o tăcere prelungită. Vizitatorii priveau cu aceeași concentrare plăsmuirea în lut și smoală a viziunii unui artist care izbutise să încorporeze în opera sa atâtea idei, atâtea simboluri.

Tânărul masterand rupse tăcerea:

— Nu știu dacă-mi puteți răspunde la întrebare, dar eu v-o adresez, totuși: toate aceste sensuri despre care ne-ați vorbit, ascunse în ceea ce privim noi, fascinați... au fost ideea sau ideile sculptorului? El a gândit totul, cu atâtea trimiteri în atâtea direcții? Sau a colaborat cu... cu cine?

Fața ghidului se luminează de acel zâmbet care-i destindea trăsăturile în clipele de puternică satisfacție. Începu răspunsul evitând, de fapt, miezul întrebării:

— Nu întâmplător am precizat că sculptorul nostru a absolvit facultatea de istorie; are cunoștințe, are idei, pe lângă talent cu carul, și-mai ales- are simțul istoriei, înțelegerea aceea profundă a sensului faptelor realizate și trăite de personalități și popoare.

— Asta se vede, dar eu vă întrebam: cum a dobândit-o? Cu ajutorul cui?

Înțelegând că nu scapă cu un răspuns evaziv, ghidul se hotărî să mărturisească:

— Vă admir flerul, tinere domn. Bine, dacă doriți neapărat, recunosc: autorul lucrării pe care o admirați sperându-vă de ea mi-a fost student, pe vremuri, la facultate, unde am ținut un curs special de filozofie a istoriei. Acel curs, dublat de un seminar (cu care mă mândresc și azi, după atâtea ani) mi-a permis să adun în jurul meu câțiva tineri în care am „citit” dorința și capacitatea de a merge mai profund, spre sensul faptelor și evenimentelor istorice. Au fost câțiva ani minunați, petrecuți cu copiii aceia inteligenți, receptivi, interesați. Îmi creștea inima de bucurie, văzându-i cum cresc, cum deprind puterea și știința de a intra în miezul lucrurilor... Sculptorul se număra printre ei. Am păstrat legătura și după ce eu am părăsit facultatea iar el a pășit în lumea artei; am rămas, într-un fel, mentorul său. Când i-a venit ideea grupului sculptural din fața dumneavoastră, l-am ajutat să o rotunjească, să o încarce cu tot programul ideatic ce-i ridică valoarea, dincolo de expresivitatea artistică propriu-zisă, dar... subliniez, și vă rog să rețineți: este nu numai lucrarea lui, ci și ideea lui. Nimeni și nimic nu-i poate știrbi paternitatea absolută asupra operei. De altfel, tot ce v-am spus despre relația mea specială cu sculptorul ar fi rămas nerostit în fața oricărui

alt grup de vizitatori. Chiar și acum, dacă întrebările dumneavoastră n-ar fi cerut atât de insistent un răspuns sincer până la capăt, poate că... Dar nu prietenia mea cu artistul este importantă, ci rezultatul acestei prietenii. El se află în fața dumneavoastră. Vă place?

Un val de exclamații admirative încheie întreaga discuție. Profesoara de istorie exprimă, în câteva cuvinte, opinia grupului:

— După ce am văzut-o, am admirat-o și încă o mai admirăm, după ce încă ne minunăm de zona miraculosului extraestetic în care a intrat grupul sculptural din fața noastră, chiar mă întreb: cum ne-ați mai putea arăta, în galerie, ceva peste acest exponat? Ce-ați putea inventa mai șocant decât această alegorie în lut și smoală?

Cu o plecăciune adâncă, de cavalier medieval, ghidul răspunse:

— Întrebarea ne onorează, stimată doamnă și colegă. Înseamnă că exponatul nostru este la înălțime. Dar... țineți-vă bine! În camera alăturată, unde vom intra imediat, vă așteaptă o surpriză și mai mare. Acolo să vă văd!

Să mergem.

MIRACOLUL SUBSOLULUI

— Și acum, doamnelor și domnilor, perla neagră a galeriei smolite!-anunță ghidul, în pragul încăperii care încheia șirul camerelor cu busturi de smoală.

Interiorul era de o ciudățenie rară. Din tavan, o plafonieră împrăștia lumină galben-verzuie, ușor difuză, datorită căreia aveai impresia că te afli într-un studio al miracolelor. Două reflectoare puternice, plasate lateral-dreapta și stânga-aruncau fascicule de un alb crud asupra centrului geometric al încăperii, iluminând exponatul.

Deasupra lor, două aparate de aer condiționat cu dimensiuni neobișnuite zumzăiau permanent, luptându-se să primenească aerul fără a reuși totuși să înlăture complet un iz ciudat, greu de definit; bănuiai că, de undeva, o sursă nevăzută infuzează în atmosferă o substanță dezodorizantă, menită să contracareze... ce? Vom afla imediat.

Într-un colț al încăperii, pe un stativ metalic, ecranele unui aparat sofisticat clipeau intermitent, îngrijorător pentru neinițiați, dar liniștitor, probabil, pentru ghid, care nu dăduse „ok”-ul intrării în încăpere înainte de

a citi cu atenție ce semnaliza misterioasa aparatură. Lângă ecrane, pe o măsuță joasă, un album nu prea voluminos, ca acelea în care se păstrează fotografiile de familie, aștepta să fie răsfoit de vizitatori, dacă aceștia vor mai avea chef și timp, după șocul întâlnirii cu exponatul.

Exact în mijloc, prins între cele două fascicule de lumină din lateral, trona bustul, piesa considerată „perla galeriei”, dar într-o expunere de-a dreptul stranie. Piedestalul de susținere, ceva mai înalt decât standardul galeriei, nu era îmbrăcat în catifeaua de culoare violet-închis, ca celelalte, ci într-un blindaj de inox strălucitor, dar prezentând pe alocuri pete ca de cocleală, iar întregul-piedestal și bust-era închis ermetic într-o cușcă transparentă, din sticlă foarte groasă, și mult mai înaltă decât statura unui om voinic.

Prin spate, două țevi ca niște conducte din subsoluri păraseau cușca, pierzându-se în perete. Dacă ascultai cu atenție, deslușeai un bolborosit care acompania zumzetul mai puternic al aparatelor de aer condiționat.

Și acum-personajul. Dar până la el, o mențiune, totuși: nicio plăcuță, niciun înscris nu trăda numele „sculptorului în smoală”, autor al operei, dar orice om umblat cât de cât prin galerii și muzee de artă și-ar fi dat seama că respectivul este un maestru. Rodul muncii, talentului și inspirației sale, înfățișat privirilor, era o minunăție!

Iată-l: un cap mare, ciudat, mai mult lat decât înalt, teșit în creștetul lucitor nu din cauza smoalei, ci a cheliei imense, se sprijinea pe un gât gros, lipsit de curba firească a cefei și părând astfel o prelungire nefirească a capului, îngustată doar în față, la gușă. Capul și gâtul împungeau spre înainte, lăsând să se ghicească, în spate, un început de cocoșă sau poate obiceiul slugarnic de a sta mereu aplecat, gata să-și apropie urechea de vreo poruncă, de vreo comandă, de vreun ordin venit de te miri unde. Poziția, alura, vectorul mișcării perfect surprins și sugerat de artist îți lăsau impresia că insul vine spre tine, amenințător ca un berbec din acela cu care, pe vremuri, se spărgeau porțile cetăților.

Pe peretele din spate al cuștii se afla, prinsă cu bandă adezivă, o meșă de păr omenesc. Catalogul galeriei lămurea că respectivul șomoioag a aparținut exponatului, chelit prematur, dar încăpățânat să-și ascundă chelia (credea el) cu această meșă trasă de lângă urechea stângă până la cea din dreapta și lipită de chelie nu se știe cu ce, dar nu suficient de sigur, pentru că orice pală de vânt i-o ridica și i-o flutura deasupra capului, făcându-l ridicol.

Cineva, nu se știe cine, i-a făcut un bine și l-a convins să și-o taie, să scape de ea, să expună privirilor cu curaj luciul cheliei, ceva mai puțin caraghios decât smocul fâlfâitor din creștet. Se spune că a fost singura hotărâre înțeleaptă din viața lui. Muzeul, scrupulos până în cele mai mici detalii, a ținut să conserve pentru viitorime și acest amănunt, caracteristic totuși personajului.

Măiestria sculptorului ți se dezvăluia însă cu adevărat când coborai cu privirea mai jos de frunte: pe ochi, pe gură. Cei doi ochi din dotare priveau „la derută”, fiecare în altă parte, dar nu puteai ști încotro. Impresia aceasta venea nu numai din omenescul defect fizic al sașiului, întâlnit la atâția inși fără să stârnească asemenea conotații; la exponat, ea trăda ceva ascuns, ceva laș, intenția perfidă de a te face să crezi că se uită în dreapta, când de fapt privea spre stânga, sau mai exact în ambele părți simultan, el văzând mai mult și mai repede decât tine, știind mai mult decât știi tu, avându-te la degetul mic, numai bun de „tras în piept”. Ochii înguști, aproape o dungă între cele două pleoape, și oblici, trădau viclenie perfidă și cruzime asiatică. Impresia era întărită de buze: lăbărțate, lacome, vulgare, adunate într-un rictus urât. Pe scurt, tipul de om cu care e mai bine să nu ai de-a face, să-l ocolești.

Da, să nu ai de-a face cu insul, să-l ocolești, spunea fără grai exponatul pentru cine știa să-l citească privindu-l, dar... dacă nu poți? Dacă l-ai suit în scaun cu mâna ta, acolo unde, prin lege, ai de-a face cu el și mai ales el cu tine și cu toți ai tăi clipă de clipă, timp de cinci ani, ba chiar zece? Dar asta e o altă poveste, v-am mai spus-o, nu revin. Să ne întoarcem la exponat, spre care vizitatorii priveau fascinați: și de chipul insului, și de cușcă, și de atmosfera stranie, creată și întreținută de ansamblul pieselor din interiorul încăperii.

Ghidul îi lăsa să-și plimbe privirile peste toate, savurând nedumerirea generală, oprindu-i, totuși, pe cei mai curioși care încercau să se aproprie mai mult decât permitea cordonul gros ce înconjura protegitor cușca transparentă. Într-un târziu, începu să explice.

— Aceasta este, doamnelor și domnilor, piesa de bază, miracolul galeriei noastre.

— Miracol? interveni contrariat francezul, umblat, probabil, prin multe galerii de artă și scrupulos cu proprietatea termenilor. E un bust foarte reușit, într-adevăr, dar... să nu ne jucăm cu calificativele; până la miracolul

artistic... mai va! Păi dacă ăsta e miracol, atunci.... „David”, ori „Moise”, ori „Pieta”, ori „Gânditorul”... ce sunt?

— Vă felicit pentru cunoștințe, ați diagnosticat perfect nemuritoarele opere citate, domnule dragă, dar vorbim despre lucruri diferite. Exemplele dumneavoastră sunt miracole artistice, iar ceea ce aveți în față este miracol propriu-zis, în cel mai strict înțeles al termenului! Argumente? Iată-le.

Odată ieșit din atelier, bustul acesta a fost instalat aici, fără cușcă de protecție, fără pedestal de inox în locul obișnuitului soclu de lemn îmbrăcat în catifea, fără toate aceste aparate sofisticate și rețea de țevi-monitoare electronice cu senzori speciali pentru compoziția aerului, conducte de primenire și evacuare a gazelor, ca în spațiile închise și declarate „mediu toxic”.

Nimănui nu i-a trecut prin cap că toate acestea vor fi necesare. A doua zi dimineață, când femeia de serviciu a intrat în sală pentru curățenie, a trebuit să o părăsească rapid. Aerul era irespirabil. Chiar și așa, după numai câteva zeci de secunde, până să-și dea seama ce se întâmplă acolo, de unde vine mirosul insuportabil, ochii i se înroșiseră, era aproape amețită, îi venea să vomite.

Evident, am dat alarma. S-a intrat acolo, cu mască de gaze, în căutarea sursei necazului. Nu s-a găsit nimic. Ceva mai târziu, doi laboranți deprinși cu gazele toxice, chemați în ajutor, protejați și ei de măști, au descoperit că smoala bustului degaja un miros acru, înțepător. Căutând mai amănunțit, au văzut că din partea cea mai de jos a bustului, prin spate, mirosul acela puturos și toxic ieșea din „operă” ca dintr-o țeavă de eșapament, aproape invizibilă cu ochiul liber, producând și un sunet ciudat, de-scuzați-mi expresia-flatulație fâsâită, ca și cum bustul, operă de artă, ar fi o persoană vie și naturală, hrănită numai și numai cu marmite întregi de fasole din care s-ar fi putut hrăni un regiment.

Raportul sumar, la început verbal, al celor doi, a fost întâmpinat cu neîncredere ironică, ba chiar și cu glume licențioase pe care, din decență, nu le pot reproduce. Conducerea muzeului a cerut o expertiză mai calificată. Ea s-a făcut. S-a analizat compoziția chimică a smoalei utilizate, apoi a lemnului din pedestal. Nu s-a găsit nimic suspect, decât ceea ce observaseră inițial cei doi colegi ai noștri: scăparea permanentă de gaze, dar foarte greu de perceput auditiv, printr-un orificiu minuscul, inexistent în

proiectul sculptorului, dar săpat de gaze în lut și în smoală, pentru a-și face loc afară.

— Adică... vreți să spuneți... bustul produce încontinuu și elimină gaze ca un uriaș nesătul mâncător de fasole? Să fim serioși, domnule! Cine crede așa ceva? O roabă de lut și o găleată de smoală topită, transformate într-un bust uman așezat pe un soclu, care produce gaze toxice și le elimină sub forma de flatulație permanentă? rosti dintr-o suflare francezul, în pragul indignării. Trăim în secolul XXI, vremea miracolelor s-a dus demult!

— Vă înțeleg perfect, stimate domn. Exact așa am reacționat și noi. După nedumeririle, ironiile și indignările inevitabile, am închis și sigilat încăperea. A cincea zi, când am încercat să intrăm, ...prăpăd! Cei pătrunși înăuntru cu mască de gaze au găsit catifeaua pedestalului arsă, năpârlită; lemnul de sub ea-scorojit, iar pereții camerei, din alb imaculat deveniseră aproape cenușii, de parcă un acid păcătos, împrăștiat în atmosferă, pârjolise tot.

Atunci n-a mai glumit nimeni, că nu era de glumă. A urmat o adevărată nebunie: analize peste analize, expertize și contraexpertize, polemică aprinsă: renunțăm la exponat? Îl aruncăm-ca să ne protejăm personalul și vizitatorii? Ba nu, el e foarte important pentru muzeu, trebuie păstrat, conservat cu orice preț, trebuie să existe un mijloc oarecare-au opinat părțile.

Și a câștigat... ce vedeți acum. Am cerut fonduri suplimentare; le-am obținut. Am chemat doi renumiți experți americani, care ne-au proiectat și executat tot acest complex de obiecte, aparatură și țevăraie prin care se evacuează și se reciclează gazul toxic din cușcă; s-a găsit soluția cuștii ca atare, proiectată și dimensionată științific pentru a asigura tirajul de aer curat; s-au adus monitoarele cu senzori pentru măsurarea compoziției aerului din cameră, aparatele speciale de condiționare; s-a înlocuit catifeaua cu acest inox care, până și el, a început să dea semne de oboseală tot luptându-se cu gazul din cușcă: au apărut pete de oxidare, de cocleală, va trebuie schimbat, probabil...

— Dar gazul toxic, cel care tot iese din bust... i-a fost găsită compoziția chimică? Ce este de fapt, dacă nu se știe cum se formează? Întrebă cineva.

— Nici asta nu se știe foarte exact. Chimiștii spun că n-au mai întâlnit un asemenea amestec de hidrogen sulfurat cu alte substanțe la fel de puturoase și de toxice.

— Și, totuși, cum se formează ?

— Asta se știe cel mai puțin. Adică... deloc. Nimeni n-a putut explica de ce și cum se produce o asemenea emanație de organism viu în interiorul unui obiect mort, de lut și smoală, fără viață, fără metabolism.

Cineva mai curios din fire a întrebat într-o zi cum se numește persoana reală, imortalizată de sculptor în bustul miraculos. Omul chiar nu știa. Dacă ați observat, nici unul dintre exponate reprezentând oameni în viață nu a primit o plăcuța de identificare, deși-persoane publice fiind și asemenea bustului cu modelul funcționând perfect-spectatorii cât de cât avizați le recunosc ușor; a fost politica Muzeului, de la care nu ne-am abătut nici în cazul de față, atât de special. Aflând numele cu pricina, curiosul cu întrebarea a avut o reacție care ne-a luminat pe toți, până și pe cei mai sceptici...

— Păi... luminați-ne și pe noi, nu ne mai tot perpeliți, interveni profesoara de istorie, aflată și ea, ca toți ceilalți, la capătul răbdării.

— Mă conformez! El a spus, după un „hmmmm...” prelungit:

„Asta e nume de flatulație puturoasă, purtat de insul despre care se spune că ar fi cea mai scârboasă, pestilențială și toxică dejecție a vieții politice românești post-comuniste, chintesență a răului comunist combinat cu răul tranziției. Ce să ne mai mirăm?” Omul și-a făcut o cruce, a mai scuipat în sân, de deochi, apoi și-a văzut de treabă.

— Și dumneavoastră acceptați explicația? se revoltă raționalismul cartezian din conștiința francezului.

— Nu o accept: am înregistrat-o, pur și simplu, și v-o ofer pentru că mi-ați cerut să o fac. Dar, din păcate, altă explicație nu am. Nici eu, nici muzeul, nici zecile de experți care au tot fost chemați să facă lumină în acest mister. Nu știe nimeni să ne spună ce, cum și de ce. Iată de ce i-am spus miracol.

O întâmplare, un fenomen în fața căruia știința se declară neputincioasă.

— Credeți? insistă francezul.

— De ce n-aș crede, și mai ales ce altceva să cred? Doi biochimiști din SUA, folosiți și la programele spațiale americane, chemați în ajutor, după o săptămână de analize și supoziții, s-au lăsat păgubași, plecând din România mai mirați decât noi. La despărțire ne-au sfătuit să facem orice efort, orice sacrificiu material pentru a conserva exponatul, considerându-l absolut

unic, cu șanse sigure de a deveni un extraordinar punct de atracție pentru turiștii din întreaga lume. „La noi acasă, spuneau ei, pentru un asemenea miracol s-ar înălța rapid un muzeu special, care ar îmbogăți pe întreprinzător!”

Oamenii aveau dreptate. I-am ascultat, am păstrat bustul, am luat toate măsurile de siguranță necesare, deși unii au fost de părere să-l aruncăm, pur și simplu. Mai ales atunci când, după vreo 5-6 luni, în ciuda tuturor precauțiilor, s-au înregistrat ușoare scurgeri de gaz în atmosfera camerei, dar noi nu le-am dat ascultare. Am înlocuit cușca de sticlă cu una din cristal special, am schimbat și securizat țevile de aducțiune și evacuare, am montat chiar și aparatură de înregistrare a sunetului, pentru că... ce să vedeți? Paznicul de noapte a raportat că, din camera cu pricina, s-a auzit un zgomot ciudat: un hă-hă-hă-hă dogit, parcă ieșit din gâtlejul unui bețivan înrăit. Și... surpriză: după câteva nopți, caseta audio a confirmat spusele paznicului.

— Nu glumiți? Întrebă francezul încăpățânat în scepticismul său.

— Deloc. Am auzit hăhăitul înregistrat pe casetă cu urechile mele. Dar, revenind la cei ce vroiau să scăpăm de exponat, ei invocau nu numai rațiuni de securitate a personalului și vizitatorilor, ci și de conținut. Exponatul, spuneau ei, simbolizează răul absolut al societății românești în cei zece ani pe care ipochimenul și-a pus amprenta. Viitorul n-are nevoie, credeau ei, de vestigii ale unor asemenea personaje malefice și, în plus, judecate deocamdată numai de opinia publică, nu și de către justiție, așa cum se așteptau și încă se mai așteaptă marea majoritate a românilor.

Noi am replicat: și dacă justiția se va pronunța odată și-odată, iar verdictul va fi, în sfârșit, unul drept, cel justificat de faptele insului? De ce să nu existe ceva în muzeu care să aducă aminte și la modul șocant, așa cum reușește orice miracol, de ins și de epocă? Nici la Nürnberg sentințele cumplite pronunțate în acel răsunător proces n-au dus la ștergerea de pe suprafața pământului a rămășițelor din lagărele morții, deși erau terifiante și nu făceau cinste nimănui; dimpotrivă, fostele lagăre au devenit muzee. Memoria generațiilor ce se succed trebuie ajutată să nu uite răul. Păstrând proporțiile, desigur, de ce să nu conservăm și noi, pentru aducere-aminte, personificarea răului?

Și...iată-l. Deși materie moartă, bolborosește prin spate ca vulcanii noroioși de lângă Buzău; are proprietăți ciudate, de maximă toxicitate,

emite noaptea sunete semiarticulate, așa cum, în varianta opusă, miraculos-benefică, apele noastre minerale de la Olănești, Căciulata sau Herculane au proprietăți tămăduitoare, ca și mofetele de la Covasna, ca și apele miraculoase de la Lourdes, din Franța, sau de la Baden-Baden...

— Acolo e chimie, domnule! exclamă francezul. Chimie pură!

— De acord, replică ghidul. Acolo analiza chimică a descoperit și a măsurat substanțele tămăduitoare, elucidând misterul. Dar s-au lămurit toate misterele? Ce spune știința despre „Minunile de la Lourdes”?

— Minuni nedovedite niciodată indubitabil, o țină morțiș francezul.

— Dar icoanele celebre, din biserici celebre în ochii căroră apar din când în când lacrimi reale, necontestate de nimeni? Și dacă există asemenea miracole înălțătoare, dătătoare de speranță, de ce n-ar exista și reversul păcătos, sinistru al fenomenului?

Dumnezeu să-mi ierte contrapunerea, poate blasfematorie, dar atât de bine intenționată, a binelui cu răul, urâtul și păcătoșenia. Și dacă un asemenea semn miraculos întru neuitarea răului s-a născut tocmai aici, în subsolul muzeului nostru? Să-l aruncăm?

După cuvintele ghidului spuse cu năduf, grupul se mișcă prin sală, cei mai mulți îngrămădindu-se în spatele cuștii, pe unde intrau și ieșeau țevile, alții-către monitoarele de control, încercând să înțeleagă ceva din semnalele intermitente ale ecranului; măcar din ele... Profitând de ușoara vânzoleală care-l adusese chiar lângă profesoara de istorie, ghidul i se adresă cu voce scăzută:

— Îmi imaginez ce s-a întâmplat acolo, când miracolul subsolului nostru a devenit public! Sisteme de aerisire... sisteme de monitorizare... sisteme de alarmă... Ce-o fi zis SISTEMUL? Mor de curiozitate! Cred că s-a declanșat alerta.

Prinzând din zbor frânturi de cuvinte și neacceptând să existe ceva care-i scapă înțelegerii, francezul întrebă precipitat:

— Cum? Ce spuneți?

— Aaaa,... nimic important, îl liniști ghidul. Îi povesteam doamnei cât de scumpe au fost sistemele acestea de monitorizare. Ele păzesc un miracol, dar este tot un miracol că le-am putut cumpăra. Unul mai mic, ce-i drept...

Cineva interveni cu o nedumerire:

— La celelalte exponate din galerie există câte o „fișă de personaj”, motivația succintă a „smolirii” respectivului. Aici nu văd niciuna.

— Bună observația! răspunse ghidul. Explicația e simplă. Când muzeografi au așternut pe hârtie „capetele de acuzare”, a rezultat... un caiet; un veritabil dosar! Erau atâtea, și toate-importante, definitorii, încât n-aveai la ce să renunți. Dar cum să oferi vizitatorului, de regulă grăbit, că așa se trăiește acum, un ditamai vraful de script? Cine stă să citească, în picioare, lângă exponat? Așa că... s-a renunțat. Vă pot spune mai mult: un coleg a venit cu ideea să procedăm invers...

— Cum adică-invers? se miră francezul, înregistrând cu aceeași stare de spirit și această ultimă ciudățenie oferită de muzeu.

— Adică... simplu: ca să spunem totuși ceva despre personaj, hai să-i găsim o calitate, ceva pozitiv, o faptă bună, o idee mai de Doamne-ajută, măcar una, și să scriem în fișe: da, a fost hoț, lacom, corupt, intrigant, răzbunător, incult, bătăran, grobian, curvar, bețiv, pus pe rele... dar iată: a avut și el un merit, a lăsat ceva bun în urmă. Ei bine, cu toată bunăvoința sinceră a unor oameni obișnuiți să ofere vizitatorilor ciudățenii (și ce putea fi mai ciudat decât ceva bun între atâtea rele?), n-am găsit. Așa că am renunțat la fișe. Să-l privească vizitatorii și să-l păstreze în memorie ca exponat al galeriei. Așa cum apare el din povestea pe cât de stranie, pe atât de adevărată și pilduitoare a existenței sale în subsol.

De fapt, întreaga lui viață a fost una de subsol, dar nu al unui muzeu, ca acum, ci de pivniță imundă, plasată undeva, în zona cea mai de jos a straturilor și valorilor sociale. Noi, românii, în loc să-l ținem acolo, l-am cocoțat în vârf. Este vină noastră. Să sperăm că ne-a fost învățătură de minte.

Dintr-un colț al sălii, masterandul în literatură își făcu auzită vocea:

— Nu ne-ați spus nimic despre acest album, sau... cum să-i zic?, de-aici, de pe măsută...

— Aaaa, epigramele? răspunse ghidul, întrebând, cu un zâmbet amuzat, așa cum nu mai fusese nicio clipă din momentul intrării în sala miracolului. E o poveste nostimă. Iată cum s-a întâmplat.

Un vizitator ne-a întrebat, odată, de ce nu punem pe soclu o plăcuță cu numele personajului. I-am explicat principiul (cei în viață-fără nume și prenume la vedere), dar el nu s-a lăsat; ne-a oferit pe loc un catren, o

epigramă de fapt, care ne-a plăcut. De la ea a pornit ideea unui concurs de epigrame consacrate exponatului nostru.

Au sosit câteva sute. Le-am ales pe cele aflate în acest „registru de impresii” sui-generis în versuri umoristico-satirice. Nu toți colegii mei au fost de acord; câțiva au considerat ideea aproape frivolă, discordantă, cumva, cu gravitatea și conotațiile miracolului la care asistați și dumneavoastră, acum. Supusă la vot, propunerea „a trecut” și ... albumul cu catrene și-a făcut loc în sală, după cum vedeți. Vi-l citesc pe primul, cel care a declanșat seria.

Ghidul luă albumul de pe măsută, îl deschise la prima pagină și începuse să citească:

— *Motto-explicație* (ca la orice epigramă): Recunoașteți personajul? (apropos de absența plăcuței cu numele):

„Fă țiganco!” „Păsărică!” / Hăhăie și bea din sticlă / Nici un gând mai acătării... / Primul derbedeu al țării!

— Nu-i așa că e bună? comentă ghidul, în amuzamentul general. Păi... dacă e așa, să mai citim. Iată alt catren.

— *Motto-explicație*: Președintele a inventat un nou concept: președinte-jucător:

Președinte-jucător / E un rol deloc ușor

Dar total lipsit de rost Dacă jucătoru-i prost!

— Și încă unul, pe aceeași temă: De-ar fi vrut un jucător, / Electorii știu, luau pe Chivu sau Goian, / Nu un luftangiu!

— Și altul-idem:

Ce-i de făcut cu jucătorul Bețiv, curvar, bătrân și chel? Să-l transferăm la vreo echipă, / Măcar să luăm un ban pe el!

P.S.: Ideea sigur, nu e rea. Problema este: cine-l ia?

— Iată o epigramă și cu conotații euroatlantice :

Motto-explicație: Vă amintiți de Monica Lewinski, Bill Clinton și Casa Albă? Nici o legătură cu Cotroceniul nostru...

Un președinte, o brunetică / Și un trabuc; ce mai scandal! / Stați liniștiți. A noastră-i blondă, / În plus, salonul nu-i oval!...

— Mai citim câteva? întrebă ghidul pe cei ce se strânseseră deja în jurul lui, mulțumind în gând masterandului că descoperise albumul cu catrene

uitat pe măsură. Un „da” unanim făcu să se continue lectura.

— *Motto-explicație:* Există în București o adresă care dă insomnii prezidentului:

Acest sistem ticăloșit / De care-adeșea ne-a vorbit / Începe (ca să-mi spun aleanu’) În... strada St. Mihăileanu!

— Iată încă una:

Motto-explicație: Președintele are probleme cu Legea fundamentală a țării, dar-mai nou-și cu sănătatea personală: ... Și după ce l-au consultat / Cu maximă minuție, / Toți medicii au decretat: / E slab de... Constituție!

— Și alta, mirat-întrebătoare:

Motto-explicație: Președintele cu înclinații dictatoriale a fost comandant de vapor:

Chiar să fi condus un vas? / Nu e o himeră? / O fi fost el căpitan, / Dar pe vreo galeră!

— Încă una:

Motto-explicație: Președintele s-a înscris la un curs intensiv de reînnoire a brevetului de căpitan, urmând să susțină și un examen:

De ce să-l mai școlarizăm? / De ce să-l mai examinăm? / Eu, fără să se mai discute, / I-aș da un vas, să plece iute!

— În sfârșit, doamnelor și doamnelor, ultima epigramă:

Motto-explicație: Un îndemn către preșident, apropo de importanța sectorului serviciilor în economia de piață modernă:

Gândiți modern, dom’ președinte / Și dezvoltăți-le, că-s faste! / Serviciile, dar nu cele / Care vă plac domniei voastre!...

— Eu am mai găsit una bună, zise cineva. Numai pe-asta și gata!

Motto-explicație: cu trimitere spre familia prezidențială, un comunicat anunță că românul suspectat de EBOLA are, de fapt, gripă:

Vai, vai, vai din ce scăpat-a / Biată țărișoara mea! / Avea EBA, avea SIDA, / EBOLA îi mai lipsea!

Un ropot de aplauze încheie lectura ultimului catren. Cineva chiar întrebă:

— Nu mai sunt?

— Ba da, răspunse ghidul, dar nu vreau să transform vizita dumneavoastră în cenaclu literar. Din câteva sute, noi am ales vreo 40; le

găsiți aici, în album. Poate le vom și tipări într-o plachetă, că ni s-au părut și amuzante, și bine „țintite”, spre esența personajului, deși-sincer vorbind-la grosimea șoriciului ce-i acoperă obrazul conturat și smolit de sculptorul nostru, nu știu ce-ar mai putea face o biată epigramă. Dar... ca amuzament, da; merge.

Vi le-am citit pe cele câteva ca să nu vă despărțiți de punctul forte al muzeului nostru cu fruntea încruntată și cu gândurile negre ca smoala exponatelor din galerie. Dacă omenirea se desparte de trecut râzând (cum zicea un clasic contestat), de ce noi, românii, nu ne-am despărți de cea mai urâtă perioadă a istoriei noastre contemporane cu zâmbetul pe buze?

Aici, doamnelor și domnilor, călătoria noastră prin Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice se încheie. Ați fost minunați: curioși, interesați, înțelegători, apropiați... Vă mulțumesc! Și vă mai aștept pe la noi; cu siguranță veți găsi noutăți. La revedere!

EPILOG 2017

În Bucureștiul anului 2017, pe o stradă nu tocmai centrală, un autoturism cu număr de Suedia rula încet, pe banda de lângă trotuar, încetinind și mai mult de câteva ori, semn că șoferul caută ceva, o adresă, o clădire pe care nu o cunoaște prea bine, dar dorește să-i dea de urmă. Ajuns în fața unui șantier în lucru, autoturismul parcă, încălecând cu roțile din dreapta bordura tocită a trotuarului. Din mașină coborî o doamnă distinsă, a cărei ținută și înfățișare întăreau indiciul oferit de numărul autoturismului; sigur vine din străinătate.

Apropiindu-se de forfota șantierului, ezită îndelung. Mai consultă odată pliantul din mână, verifică atent o adresă-subliniată vizibil cu roșu, apoi caută cu privirile vreun reper, de orice fel, care să-i confirme că acolo, în acel loc, unde fusese și ea acum trei ani, se află numărul de pe strada indicată și de memorie, și de pliant. Nu găsi nimic.

Complet derutată, se apropie de un muncitor care tocmai se lupta să descarce un vraf de cărămizi dintr-o roabă hârbuită, încercând să obțină prin viu grai informația dorită. După primele cuvinte, omul în salopetă îi tăie vorba, scurt, ridicând din umeri; nu cu el, el nu știe, poate paznicul, că e mai de demult pe-aici și are timp de palavre...

Iată-l. Un bătrânel pe a cărui banderolă de pe braț scria mare PAZĂ, deși omul semăna mai degrabă cu vreun țăran navetist, de prin jurul Bucureștiului, aciuit și el pe-aici să mănânce o pâine, iar dirigințele de șantier să bifeze obligația legală de a asigura... nu se știe bine ce. Odată abordat, omul răspunse:

— Ce poftiți?

— O informație, domnule. Din câte-mi aduc aminte, în urmă cu trei ani exista aici, în acest loc, o clădire cu patru etaje, construcție ceva mai veche...

— Aaaa! Muzeul? De el întrebați?

Bucuroasă că a găsit o pistă, străina confirmă: da, caută Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice, pe care l-a vizitat acum trei ani și, iată, azi... Era aici, pe această stradă, la acest număr, l-a străbătut stand cu stand, etaj cu etaj, și pliantul din mână confirmă că nu confundă nici strada, nici numărul...

Ploaia de informații îl descumpăni o clipă pe săteanul navetist, orășenizat 8 ore pe zi, schimbul 1 sau schimbul 2; mai ales titulatura muzeului părea să-i creeze ceva probleme de înțelegere, dar până la urmă se lămură ce caută cucoana coborâtă din Volvo și parfumată strașnic.

— Păi... nu știți nimic? Chiar nimic? Că știe toată lumea!

Doamna îl privi din ce în ce mai intrigată. Ce-ar fi trebuit să știe oare, dacă omul ăsta simplu se miră de ignoranța ei?

— Păi... acu' fo trei ani, când ziceți c-ați mai fost p'aci, s-a întâmplat necazul. Întâi a bubuit la subsol, pă undeva, pân pivnițe, că avea multe, p-ormă a bubuit la fiecare etaj, bob cu bob, de parcă cineva pusese peste tot „ce trebuie”. A fost prăpăd mare; au scos unșpe cadavre carbonizate, da' numa' oameni d'ai Muzeului, că era seară, nu mai era picioruș de vizitator.

— Au murit toți salariații? N-a mai scăpat nimeni? Întrebă doamna, de-a dreptul oripilată.

— Nimeni, doamnă. S-a făcut scrum și biata femeie de la bufet. Era angajată de trei luni, peste fo alte patru aștepta să nască...

— Dar...cauza? Din ce cauză s-a produs nenorocirea?

— Apoi... asta io nu știu. Da cred că nici altcineva. A fost scandal mare, anchetă cu tămbălău, urlau pân ziare și la televizor toată ziua și toată noaptea, până s-a stins totu'. Unii a zis că instalația de gaz, alții-că niște țevi

ciudate, montate prost prin niște camere păzite, dă la subsol, alții-că mână criminală... da ce-o fi fost acolo numa Dumnezeu știe, sau necuratul, că prea a fost murdară treaba...

— Și exponatele? Piesele? Bogăția muzeului? mai spuse doamna, mirându-se ea însăși de absurditatea întrebării chiar din clipa formulării ei.

Țăranul devenit paznic la orașeni se uită lung spre femeie, răspunzându-i în cu totul alt registru:

— Păi io spun dă unșpe morți și-un prunc nenăscut în burta măsii, și matale mă-ntrebi dă cartoane, tablouri, tabele, hârtii și ci-o mai fi fost p-acolo? Păi se compară?

— Și muzeul? mai întrebă cucoana, la fel de absurd ca în teatrul marelui nostru compatriot Eugen Ionesco.

Iritat, paznicul i-o tăie scurt:

— Ce muzeu, cucoană? Care muzeu? Ce să pună pîn' vitrine? Cărbuni? Moloz ars? Fiare aproape topite-dacă s-o mai fi păstrat fo cărămidă, pă undeva? Și cine să stea să explice, să arate cu bețișorul și să dea dăn gură, dacă la toți li s-a făcut parastasul dă trei ani?

De-a dreptul încăpățânată, doamna își mai încercă norocul cu o întrebare:

— Dar văd că aici se lucrează, este șantier. Nu se reface muzeul? A fost o instituție importantă, totuși...

— Că bine zici, i-o întoarce paznicul din ce în ce mai puțin protocolar și mai nedumerit cum poate o ditamai cucoana cu Volvo, țoale scumpe și parfum de taie și mirosul nu tocmai plăcut al șantierului să priceapă atât de greu: a fost, da numai este. S-a dus. Aci se construiește altceva; uite că scrie pă pancartă: ȘANTIER ÎN LUCRU, P+6, SEDIUL BFD.

Străina citi pancarta, solicitând o ultimă lămurire:

— Ce înseamnă B.F.D.?

De data aceasta, țăranul o privi cu milă. Săraca... Dacă nici asta nu știe, înseamnă că biata cucoană e picată din lună.

— Păi... pă la mine pân sat știe toată lumea; Blocul Forțelor dă Dreapta. Ei sunt la cârmă. Toată ziua șefii vin p-aci, să vadă cum avansează treaba. Se grăbesc să se mute...

Fără să se mai întindă la vorbă, omul duse două degete la șapca ponosită, bună și pentru iarnă și pentru vară, apoi făcu stânga-mprejur, dispărând în șantier.

Doamna rămase mult timp acolo, privind cele 6 etaje ce se prefigurau din schelăria metalică, urmând ca ele să se împlinească prin sticla specială, mată-pentru cei ce privesc din exterior, că doar nu e treaba lor ce se petrece înăuntru-dar perfect transparentă pentru privirile spre-afară, care trebuie să vadă peste tot, în toate direcțiile, tot ce mișcă de jur împrejur. Ciudat: toate suprafețele care formau schelăria metalică a sediului forțelor de dreapta erau strâmbe, oblice adică, în unghiuri ascuțite, formând un joc de volume care violenta privire. Mă rog, fiecare locatar cu gustul, cu emblema lui, gândi străina, urmărind cu atenție construcția ce avea să îmbogățească fondul edilitar al Bucureștiului, capitala României libere, democrate și europene cu un nou edificiu modern, în pas cu vremurile.

Când clădirea se va înălța, semeață, reflectând lumina soarelui sau a reflectoarelor în zeci de efecte spectaculoase, provocate de zecile de unghiuri ciudate, în care se întretăiau mulțimea de segmente ale pereților sclipitori, își va mai aminti oare cineva ce-a fost cândva acolo? Greu de presupus. Se pare că, în frământatul spațiu carpato-danubiano-pontic, nimeni nu mai are nevoie de memorie. Trebuie ștersă. Mai ales memoria colectivă, cea din mentalul colectiv, cum îi spune sociologia modernă, că mai mult încurcă, ba chiar trage înapoi, creează nostalgii, pune întrebări, vrea răspunsuri, sădește îndoieli... La ce bun, de vreme ce românii vor să meargă înainte, chiar dacă pășesc de-andăratelea? Dar cum merg e treaba lor. Strict-a lor. Dacă vor ajunge târziu și împleticit, amețiți de-a binelea, iar acolo, la locul- țintă, vor găsi locurile din față ocupate de cei ce știu că nu se înaintează cu călcâiele înainte, iarăși e treaba lor. Numai a lor.

Cu aceste gânduri, profesoara de istorie, căci ea era, se despărți de șantier sub impresia puternică a celei mai șocante ciudățenii din câte i-ar fi putut oferi acest colț de Europă; cea mai stranie, tulburătoare și crudă lecție de istorie contemporană pe care o putea primi un profesionist al studierii acestei științe. Așa ceva...

Când se apropie de mașină și tocmai se pregătea să urce la volan, din șantier izbucniră-pornite din difuzorul agățat de un stâlp-măsurile energice ale unui marș interpretat de un cor bărbătesc, acompaniat de fanfară; sunetul, dat la intensitate maximă și cam hârâit, probabil de atâtea reluări, îi creă la început dificultăți de percepție, dar, după câteva secunde, când urechea se obișnuie, reuși să deslușească cele două versuri-cheie ale refrenului din marșul triumfal. Ele sunau așa: „Suntem partidul de eroi/ Noi ne-am luat țara înapoi”. Uluită, profesoara se opri cu mâna pe clanța mașinii

în care tocmai se pregătea să urce. „Am luat țara înapoi?”. Care țară? A cui? Cine? Era furată de cine? Cum adică? Să se fi desfășurat pe aici, prin România, vreun război de secesiune despre care Europa să nu fi auzit nimic? Să se fi creat în zona asta a ciudățeniilor vreun nou Kosovo despre care nici profesorii de istorie de pe bătrânul continent să nu aibă habar? Pe lângă Balcanii care fuseseră „butoiul cu pulbere al Europei”, să devină și Carpații al doilea focar, mai periculos decât praful de pușcă, doar trăim în era războiului atomic, iar bătrâna și demodată dinamită a lui Alfred Nobel nu mai sperie pe nimeni? Doamne! În ce lume trăim? În ce lume trăiesc oamenii de pe-aici, care păreau atât de înțelegători, cumpătați și puși pe treabă?!?

Da. Povestea asta merită să fie scrisă. Trebuie să fie scrisă, așternută pe hârtie cu răbdare, migală și cu puțină căldură omenească; măcar puțină, așa cum merită faptele, pentru că, poate, nu toate hârtiile păstrătoare de fapte, gânduri, idei și sentimente umane vor avea parte de flăcările neglijenței sau ticăloșiei angajate întru neștiința viitorimii. Poate...

Ea va scrie această carte. Ea, care până la vârsta aceasta (n-o precizăm, pentru că doamnele adevărate nu specifică vârsta nici când vorbesc în gând cu ele însele) n-a redactat decât lucrări de strictă specialitate, se va lupta cu tracul debutului târziu, o va așterne pe hârtie și va face tot ce-i omenește posibil să o bată în cuiele timpului, pentru a înfrunta și învinge uitarea oamenilor, ba chiar pentru a o impune și în spațiul virtual, atât de intens folosit astăzi în montarea mega-ciudățeniilor la scară națională și planetară, la „clisma creierelor” ce n-au apucat să trăiască, să cunoască și să înțeleagă viața, dar la prima chemare parșivă sar ca arse, se încolonează, fac scandal și ravagii în soarta comunităților...

Gândul o încălzește. Da, va încerca. Ba nu; va reuși. Numai s-o ajute condeiul. Ba nu; o va ajuta. Măcar atât să facă în memoria ghidului care a așteptat-o timp de trei ani la o cafeluță și la o convorbire lungă, lungă, unde trebuiau să se dezlege atâtea, tot ce rămăsese legat, și să se spună tot ce nu fusese spus până la capăt. Cu gândul acesta, agitat și liniștitor totodată, doamna profesoară de istorie contemporană părăsi șantierul, la volanul mașinii sale. Va trebui să se oprească undeva, în drum spre hotel, la vreo librărie sau papetărie, să cumpere un top de hârtie. Bate fierul cât e cald, mai gândi doamna; trebuia început acum, aici, sub impresia puternică a tot ceea ce aflase. Acasă, va chibzui și restul: unghi de abordare, manieră, tonalitate, format... Se va consulta cu un prieten grafician și asupra copertei.

Iar acolo, pe pagina de gardă, va figura-scrisă cu litere cursive-dedicația: „în memoria lui”...

Dar... Doamne! Lui... cui? Parcă-l chema Paul. Sau nu? Și dacă era Paul... Paul și mai cum?

Panicată, femeia încetini, trase încet pe dreapta și începu să caute cu înfrigurare în poșetă. Parcă păstrase undeva, într-unul din zecile de cotloane ale Vuitton-ului său, o carte de vizită.

Da, iat-o. E acolo, cu nume, prenume, telefon, adresă... acum transferată în cine știe ce groapă din cine știe care cimitir al Bucureștiului liber, democratic și european („va trebui să-l caut mâine, să depun o floare, să aprind o lumânare”...), capitala țării care-și tot caută nu atât drumul, de vreme ce i l-au arătat alții, ci mersul, pășitul: cu degetele sau cu călcăiele înainte?

Femeia citi cu atenție numele, prenumele și simți o gheară în gât: Paul nu era Paul, iar numele de familie nu i-l știuse, de fapt, niciodată. Speriată de propria-i uitare, își propti fruntea în mâinile prinse strâns de volan, în timp ce ochii începură să-i joace în lacrimi. Doamne, ce scurtă este memoria omenească! De câte ori s-a gândit la el, cât a așteptat întâlnirea, și acum, după trei ani, nu știe nici cum îl cheamă. De ce uită oamenii atât de ușor? De ce uită popoarele și mai ușor? De ce, Doamne? De ce?

SFÂRȘIT

27 noiembrie 2014

Săftica

ION BUCHERU

născut în 1934

la Tâncăbești-Ilfov

A absolvit liceul „Mihai Viteazul” și apoi Facultatea de Filosofie
și Ziaristică a Universității din București.

Ziarist, om de televiziune (realizator de emisiuni și conducător de posturi și redacții TV), producător de film (46 de lung-metraje artistice, ca director al Casei de Filme Unu), romancier, dramaturg și scenarist, a condus publicații centrale, a predat cursuri de televiziune în învățământul superior, a publicat

15 volume de teatru, proză și eseistică, i-au fost puse în scenă piese în teatre, la teatrul TV și teatrul radiofonic.

S-au făcut filme (ficțiune și documentare) după scenariile sale.

Este membru al Uniunii Cineaștilor din România.

”Ion Bucheru are replică și stil, fraza lui bate sprinten din aripi și prinde ideea, dialogurile se lansează în comentarii de vădit interes civic, cu ecouri filozofice, estetice, morale. E un polemist și un moralist, experiența l-a înzestrat cu numeroase teme de meditație asupra cărora are ceva de spus, un punct de vedere de afirmat”.

C. PARASCHIVESCU, Teatrul, nr. 2 din 1985

Narațiunea este rând pe rând ironică („Toate sistemele politice bazate pe principiul *jumătate plus unu* pornesc de la intuiția Lăpușneanului, care i-a și oferit majorității revoltate capul sus-numitului Moțoc, în schimbul liniștii personale”), pasională („unele dintre ciudățeniile smolite carpato-danubiano-pontice au luat avânt periculos odată cu câștigarea mult doritei și atât de necesarei libere circulații a oamenilor, a ideilor, serviciilor și capitalurilor”), concludivă („Când a apus comunismul, Răsăritul s-a mutat la Apus, dar iată că, după un sfert de secol, constatăm cu surprindere cum dinspre Apusul devenit Răsărit ne vin și pete de întuneric”).

ION MARIN - ultima-ora.ro

Am așternut pe hârtie primul cuvânt al primei piese după trei decenii de gazetărie, pentru ca - după nici un an și jumătate - să o termin pe-a doua, dintr-o suflare. Plămada lor de gânduri, sentimente, întrebări și răspunsuri mi se pare, acum, la fel de veche și de familiară ca amintirile despre pașii dintâi în viața de redacție. Dar dacă așa stau lucrurile, de ce de-abia acum și de ce tocmai acum? Poate pentru că ziaristica a însemnat, în ceea ce mă privește, întâlnirea (fericită) a mandatului cu vocația de a căuta și promova valoarea și valorile. Valoarea altora.

AUTORUL

(din prefața primei ediții a pieselor, apărută în colecția „Rampa”

De același autor:

Colocviu cu studenția

eseuri, în colaborare cu Igor Șerbu

(Editura Politică, 1963)

Fața nevăzută a lum(n)ii

teatru (Editura „Eminescu”, colecția „Rampa”, 1983)

Revanșă târzie

roman (Editura „Sport-turism”, colecția „Cartea de vacanță”, 1984)

Frumosul cotidian

teatru (Editura „Cartea românească”, 1984)

Cartea cu audiențe

proză scurtă (editată în regie proprie, 1992)

Afacerea Beautiful College

roman, în colaborare cu Ștefan Iureș
(Editura „Cartea românească”, 1993)

Pe asta o știți?

culegere de glume și anecdote din „epoca de aur”
(Editura „Coresi”, 1995)

Veninul victoriei

roman (Editura „Odeon”, 1995)

Fenomenul Televiziune

tratat de specialitate
(Editura „România de mâine”, 1997)

Imperiul

roman, în colaborare cu Ștefan Iureș
(Editura „General partner”, 1999)

O piesă: **Cercul**

și un scenariu: **Balada lui Alimoș**
(Editura „Sempre”, 2003)

Tatăl băiatului altuia

roman (Editura „SemnE”, 2006)

Spinii trandafirului

scriși de Ion Bucheru, desenați de Albert Poch

Limbajul imaginii filmate

scenariu și comentariu pentru un
film serial științifico-didactic, în colaborare cu Marina Roman
(Editura „Norma”, 2010)

Limbajul imaginii filmate

scenariul și comentariul filmului serial

științifico-didactic, în colaborare cu Marina Roman

regia: Dumitru Cucu

(Editura „România de mâine”, 2013)

Videobook distins cu Mențiune specială în cadrul Galei UCIN 2013

Audiențe cu ciudați

roman (Editura „SemnE”, 2013)

Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice

roman de semificțiune (Editura „SemnE”, 2015)

A meritat?

roman (Editura „SemnE”, 2015)

Un oaspete la cină

scenariul filmului de ficțiune cu același titlu, realizat
la Casa de Filme Unu, în regia lui Mihai Constantinescu, 1986

În curând:

romanul **Gorunii**

Table of Contents

[MUZEUL CIUDATENIILOR](#)